MUSEUM.

CASOPIS BOHOSLOVCŮ ČESKOMORAVSKÝCH.

Ročník XXX., tiskem XI.

Léta Páně 1895—96.

Dvé krásek spanilých duše mé ovládnulo stánek:
Zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes.
Církev a vlast' — ty v mojich milují sestersky se ňádrech;
Každá půl, každá má moje srdce celé.

SUŠIL.

Pořadatel

Richard Tenora.

V Brně 1896.

Tiskem papežské knihtiskárny benediktinů rajhradských.

Nákladem Růže Sušilovy.

Věnováno

na důkaz hluboké úcty a vroucí vděčnosti

Jeho Milosti,

Nejdůstojnějšímu Pánu, Panu

Dru. Františku Zeibertovi,

infulovanému prelátu, děkanu královské kathedrální kapituly v Brně, domácímu prelátu Jeho Svatosti Lva XIII., rytíři řádu Františka Josefa, velezasloužilému bývalému professoru a vrchnímu řiditeli bohosloveckého ústavu i pacholeckého semináře atd. atd.

k jeho vzácnému

25letému kanovnickému jubileu.

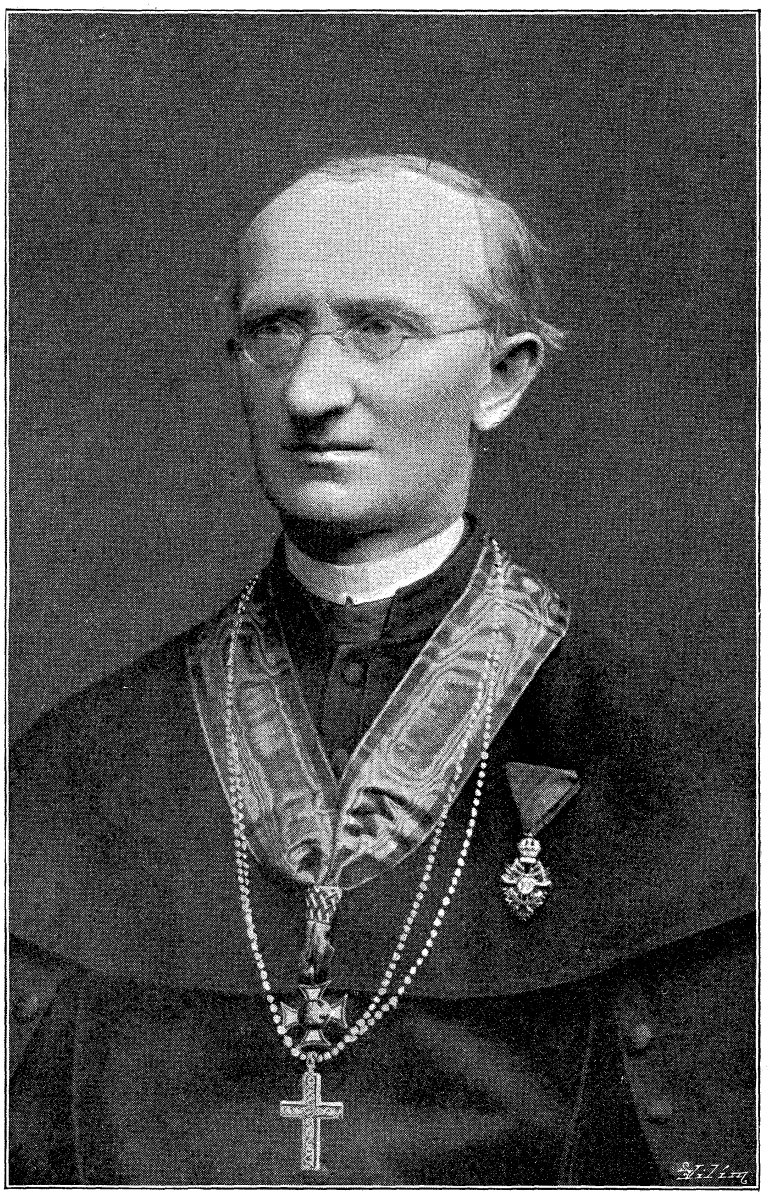

Dr. František Zeibert.

MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 30. 1. prosince 1895. Sešit 1.

Jen výše!

»Non habes hic manentem civitatem!«
Th Kemp. II. 1, 3.

Jen výše vznes se od té zemské hrudy,
tam v říše nadhvězdné, v ty stany smíru,
ku Pánu světel, Tvůrci všehomíru —
zde nemáš sídla, poutníkem jsi všudy.

Jen výše vznes se; zde vše plno nudy,
tu nenalezneš nikde klidu, míru;
spíš utoneš v tom bouřném světa víru,
zde není pravé slasti, zde jen trudy.

Jen výš! Tam často obracej své zření,
tam mysl tvá kéž povždy s touhou vzlétá,
když slzou zor se kalí v utrpení.

Tam duch tvůj spěj v ta věčné slávy místa;
neb tam tvá vlasť, tam pravá radosť zkvétá,
tam stálé blaho v sladkém zření Krista!

H. K. + Fr. Šebestík.

Je-li příroda oprávněna řešiti otázky metafysické?[1])

Podává B. Spáčil.

Od velikého okamžiku, kdy lidstvo, stíženo trestem Nejvyššího, zbaveno bylo milostí a darů nadpřirozených, nastal v srdci jeho boj mezi hmotou a duchem. Tělo, od přirozenosti více nakloněné ke hmotě, v ní hledá ukojení svých tužeb a žádostí, duch však, k vyššímu jsa stvořen cíli, po vyšší touží dokonalosti, ve vyšších vznáší se sférách. Neuvědomělá, nikdy neukojená touha po něčem vyšším, neznámém, všeobecná, neutuchající žádosť po naprosté blaženosti jako

[1]) Za pomůcku k této práci jsem užil dílem spisů: dr. Pospíšil, Filosofie I. díl dr. Méric, Život na onom světě, Weiss, Apologie křesťanství, Střebský, Příroda a bible, dr. Pospíšil, Křesťanská filosofie a apologetika (předneseno o sjezdu katolíků v Brně), dílem ústních přednášek kan. dra Pospíšila.

tajemný démon od počátku pronásledují člověka, ničíce klid jeho nocí, kdy ve hmotných požitcích doufá nalézti utišení, nutíce ho k veliké a důležité otázce: „Odkud jsem? . . . Kam se ubírám?“ A věru, není to jen pouhá zvědavosť, jež nutí člověka ku řešení otázek svého původu a určení. Staletý boj mezi pravdou a lží, mezi světlem a tmou, znova a znova v nových podobách se objevující a přece na zemi nikdy neukončený, spravedlnosť zde na světě neodměněná, večer života se svými trpkými sklamáními a zvrácenými nadějemi dokonale nás přesvědčují, že hmotný svět, jenž nás obklopuje, se všemi svými viditelnými jevy není než velikolepým projevem něčeho tajemného, neznámého, že vedle hmoty existuje svět jiný, vyšší, jehož nevidíme, ale podle jehož zákonů cítíme a myslíme. Kamkoli se člověk obrátil, v řešení čehokoli se oddal, vždy namanuly se mu na konec principielní otázky o jeho původu a určení. Není jednotlivce, není národa, jenž by neměl určitého názoru světového, určité filosofie životní. Učencové všech věků snažili se o rozluštění těchto záhad, učinivše řešení jejich základem vědy, jež, byť nikdy docela neodhalovala závoje, kterým mnohé zjevy přírody a záhady života lidského na vždy zůstanou zahaleny, přece jest s to, by člověka naplnila útěchou a nadějí v dobách sklamání a utrpení. Jest to filosofie, popředně metafysická, která, vyhovujíc touze ducha lidského, jenž se snaží rozřešiti tajemství svého života, během věků stala se učitelkou života, utěšitelkou, královnou věd.

Na druhé straně však náklonnosť tělesné stránky člověka ke hmotě nutila ho věnovati um svůj světu hmotnému, zkoumání přírody neoduševněné. Jakmile soudný rozum lidský počal poznatky svoje ustavovati ve vědu, byla to přírodověda, která v nejprvnějších dobách vedle metafysiky zaujala čestné místo v řadě věd. Nebyla to ovšem tak přirozená nutnosť a vnitřní touha po poznání, jako spíše užitky a prospěchy praktické, jež pudily člověka k badání přírodovědnému. Ale právě ty byly příčinou, že hned v prvních dobách se počal člověk zaměstnávati otázkami přírodovědy. Tohoť nelze upříti, že principielní otázky přírodovědy jsou, ne-li starší, stejného aspoň trvání se základními otázkami metafysickými; od prvního okamžiku, v němž člověk poznal, že něco jest mimo něho, že existuje viditelný svět se všemi jeho jevy, snažil se také poznati jakosť, povahu a vlastnosti věcí, jež tvořily jeho okolí. Nejznamenitější mužové všech věků věnovali svou pozornosť zkoumání přírody a jejich neustálému badání a neúmorné práci podařilo se stále nových a nových odhalovati tajemství. Jest jisto, že přírodověda dostoupila výše znamenité, že v době, kdy filosofie pouze negativními úspěchy se může vykázati, přírodověda stojí na stupni nikdy nebývalém a denně nové a nové slaví triumfy. I není divu, že bádavý přírodozpytec, jemuž během doby z mrtvé hmoty tolik podařilo se na světlo vynésti tajemství, doufal ve hmotě nalézti rozřešení všeho, načkoli by se kdo tázal. Hmota stala se mu vším: svobodě, zodpovědnosti, životu nadzemskému s jeho odměnami a tresty vykázal místo v obrazotvornosti snivého filosofa a pověrčivého bohovědce. Chlubil se, že podařilo se mu popříti byt světa duchového, že netřeba mu hypothesí, aby odpověděl na všecky otázky života lidského. Ale čím více nořil se v bádání o světě hmotném, čím více snažil se hmotu učiniti podkladem všeho vědění lidského, tím více nabýval přesvědčení, že vše to, co vidí,

hmatá, zkoumá, jest jen viditelnou částkou velikého, nesmírného světa, jehož druhá část, svět duchový, svět neviditelných příčin, sil a zákonů, zákonům hmoty naprosto se vymyká, ale nad nimi se vznáší. Proti tomuto světu stával se mu viditelný svět hmotný stále temnějším: místo aby ve hmotě nalézal rozřešení svých otázek, poznával, že jen tehdy dokonale lze seznati hmotu, když by byl prve osvětlen onen neviditelný svět příčin a zákonů, když by prve odpověděl na základní otázky, jež přirozená nutnosť člověku do srdce vkládá. Přírodověda jala se řešiti otázky metafysické na základě hmoty. A skutečně podařilo se jí i na tomto poli docíliti značného výsledku, utvořiti jakousi filosofii hmotařskou neboli materialistickou, která, vytlačivši moderní spiritualismus francouzský, záhy stala se vševládnou a přenesena byvši na pole praktické, pramenem mnohých záhubných nauk a jiného zla. Není naším úkolem aniž s naše síly vypisovati, jakých výsledků domohla se t. zv. přírodovědecká filosofie; snažíme se tuto pouze zodpověděti otázku: „Je-li přírodověda oprávněna řešiti otázky metafysické na základě hmoty, jinými slovy, je-li správna t. zv. filosofie materialistická. Probírajíce tuto thesi, dovodíme nejprve, že přírodověda,[1]) pokoušejíc se řešiti otázky metafysické na základě hmoty, překročuje neprostupnou hráz mezi hmotou a světem smyslným, dopouští se osudné chyby logické, a jest tudíž absolutně neoprávněna k řešení otázek metafysických, 2. že přírodověda nemajíc dostatečného vědění o nejjednodušších otázkách své vlastní vědy, ba nevědouc naprosto ničeho o podstatě a povaze hmoty, není fysicky schopna býti podkladem metafysice, 3. že přírodověda, vnesši nesprávnou svou nauku na pole praktické, stala se pramenem mnohých běd společenských a stala se tak mravně neoprávněnou k řešení otázek metafysických. Dovodivše schopnosť jediné filosofie ku řešení metafysických otázek, poukážeme na konec ku vzájemnému poměru, jaký mezi oběma vědami jest a býti má.

I.

Co jest vlastně přírodověda? Odpovídáme slovy slavného učence Humboldta: „Úlohou přírodovědy jest, aby pojímala zjevy těles v obecné spojitosti, přírodu pak jako celek, jenž vnitřními silami svými jest uveden v pohyb a život.“ Ať už tedy přírodověda obírá se jednotlivými zjevy přírodními, ať už pozoruje přírodu jako jeden velikolepý celek, vždy předmětem jejího zkoumání jest svět viditelný, zjevy, jež vidíme, slyšíme, jímáme, věci hmotné jak se nám objevují. „Přírodověda tyto zjevy najisto staví, srovnává, seřaďuje a tak upravuje, by z nich vyvozovala zákony základné a živly složité v jednoduché vykládala.“

Jest tedy úkol přírodovědy dvojí, jednak pozorovati jednotlivé zjevy přírodní a vykládati, jednak podkládati stejným zjevům v přírodě stejné příčiny, čili stanoviti zákony (principy) některým anebo všem zjevům společné. Dlužno uznati, že v prvním oboru, který nemá s metafysikou nic společného, přírodověda znamenitě dostála svému úkolu. Duch lidský, rozmanitými vyzbrojen jsa zbraněmi, zmocnil se hmoty a dovedl ji prohlédnouti a prozkoumati se všech stran.

[1]) Zoveme filosofii materialistickou přírodovědou, pokud tato řeší otázky filosofické.

Mathematik, hvězdář, fysik i chemik sleduje, srovnává, rozebírá živou i neživou hmotu jak ve velikolepé podobě kosmu světového, tak v nepatrné podobě nerostu, rostliny, zvířete. Život přírodní do nejmenších podrobností dovede přírodověda vystihnouti. O velikém pokroku přírodozpytu na tomto poli zejména v době nejnovější svědectví vydává slavný kardinal Wiseman: „Od Newtona až na naše doby dosaženo jest více vědeckých vynálezův a přírodních vědomostí, nežli dříve za celá století, ano lze říci, více, nežli od samého počátku civilisace.“ Než veškera tato znalosť nestačí. Duch lidský vniternou svou přirozeností ustavičně jest puzen a nutkán, aby ve svém poznání neustával, dokud by všech věcí nepoznal příčin posledních. Jemu nestačila podrobná známosť všech zjevů přírodních. Neodpovídáť ona ke všem otázkám, jež vznikají v mysli člověka při pohledu na ohromnou, hvězdnatou báň nebeskou nebo na tichý život nepatrného obyvatele prachu zemského. Dobře tušil prohlédavý přírodozpytec, že, studuje a popisuje hmotu do nejmenších podrobností, nevyložil ještě všeho, že nade hmotou, již pozoruje, prochvívá něco tajemného, neznámého, čeho nelze hmatati, co nelze podrobiti nezměnným zákonům hmoty. Přírodověda přistupuje tu k druhému úkolu svému: stopovati příčiny zjevů přírodních a seřaďovati tyto pod společnými zákony a principy. Pokud přírodověda pouze příčiny jednotlivých zjevů zkoumá a hledá, o další jejich souvislosť mezi sebou se nestarajíc, nelze proti tomu ničeho namítati. Avšak přírodověda ve snaze své, by proměny a poměry viditelného světa co nejdále stopovala a příčin jevů se dohledávala, přichází konečně k jakýmsi prvkům, jednotkám, z kterých působením těch kterých zákonů všecky věci hmotného světa jsou stvořeny; a kdyby prvky tyto sebe více zjednodušila, nelze se jí zbaviti nutnosti neviditelného působení vyšší síly na hmotu. Zdravý rozum i dosavadní bádání přírodozpytce odporuje doznání, že soubor těchto sil jest sám od sebe; byltť ho dosavadní zpyt zjevů přírodních o zákonu příčinnosti více než dosti přesvědčil, i zůstává státi při dvojboru: buď spokojuje se poznáním nejbližších příčin jednotlivých zjevů a setrvává tak na půdě vlastní přírodovědy, buď jme se analysovati i ony prvky, k nimž byl pozorováním svým došel, a hledati poslední příčiny všech věcí a ocitá se tak zcela na poli metafysiky. A tu dopouští se přírodověda p r v n í osudné chyby, která pak jako červená niť táhne se celou filosofií materialistickou, h l e d a j í c p ř í č i n u v š e c h v ě c í v e v ě c e c h s a m ý c h a n e m i m o ně. Jest to ovšem přirozený následek materialistické přírodovědy, která popřela veškeren rozdíl mezi světem hmotným a neviditelným, mezi přírodovědou a filosofií. Překročujíc veškeru hráz nadsmyslných příčin a hmotných účinků, staví budovu své filosofie bezprostředně na základě, jejž tvoří výzkumy přírodovědecké. Jest ovšem jisto, že každá filosofie, tedy i naše filosofie křesťanská, již zde v odporu proti materialistické filosofii moderní stavíme, jistou měrou o empirii se opírá, ale zásada, že p o u z e na základě přírodovědeckých výzkumů lze zbudovati pravý názor světový a tím utvořiti správnou filosofii, je naskrz pochybena. Poukázali jsme k tomu v úvodu, že není téměř národa, není jednotlivce, jenž by neměl určité filosofie životní, a přece jak málokdo do výzkumů přírodovědy i nejjednodušších jest zasvěcen! A což moderní přírodověda, která v době, kdy přírodověda jest na nejvyšším stupni slávy, není než souhrnem nauk a domněnek nejrozmanitějších

a sobě nejodpornějších, není-liž ona nejlepším svědectvím, jak málo filosofie na přírodovědě závisí? Nikoli filosofii na základě přírodovědeckém budovati jest správno, ale spíše přírodu pozorovati ze stanoviska filosofie jediné jest správným. Pravého tohoto způsobu dohledala se filosofie křesťanská, která rozřešivši otázky metafysické svobodným zkumem bez otrocké závislosti na empirii, vnáší pak i světlo do světa hmotného, vystihujíc ve hmotě dvojí princip: úd o b n ý (forma) a h m o t n ý (materia) a nalézajíc tak vhodně cestu ku spojení světa duchového se světem hmotným. Neviditelná, sama o sobě ničeho neznamenající h m o t a (materia prima), určena (determinata) jistou viditelnou formou, jest základem a podstatou hmoty a všehomíra. Naopak přírodověda, přestupujíc od zkoumání jevů viditelných k metafysickému hloubání, neumí odpověděti na otázku, kterak souvisí tento svět jevů viditelných s nadsmyslným řádem příčinnosti, jak vysvětliti si ono působení sil a příčin nadsmyslných na účiny pouze fysické? Tuto otázku přírodověda nechává nerozřešenu; a přece není možno, aby nějaké aspoň jasnosti nabyla v principielních otázkách metafysiky na z á k l a d ě e m p i r i c k é m, dokud nevytkne tento bod, tento poměr, tuto vzájemnosť. To však na základě empirie nikdy se nepodaří, a přírodověda, přemršťujíc se při řešení otázek metafysických přes tuto otázku, porušuje veškeren řád logiky a souřadnosti. Netřeba se dále zabývati analysí materialistické produkce na poli filosofickém. Jisto jest, že přírodověda, překročujíc hranice hmoty a síly a uvádějíc zákony fysické do bádání filosofického, aniž by se snažila osvětliti vzájemné působení obou říší na sebe, jest ku řešení metafysických otázek zhola n e o p r á v n ě n o u. Jako jest a zůstane nepřekročitelna mez mezi hmotou a duchem, říší viditelnou a neviditelnou, tak jest a zůstane rozdíl mezi přírodovědou a pravou filosofií, která jest jediné schopna obsáhnouti veliký obor metafysické interrogace.

(Dokončení.)

A budu sám . . .

Těm, jež dnes ještě tisknu ve objetí
snad časem všem zrak smuten zatlačím
a budu, budu muset přemýšleti
jak na tom světě sám si postačím.

A budu sám jak jabloň schnoucí stará,
jež v ústraní zří skonu svému vstříc,
jíž nehodí hrsť květů dítě jara,
se zpěvem na rtech kolem spěchajíc,

jak jabloň schnoucí, na niž nezadívá
se pták, když v kraji hnízdo hledá si,
jíž ortel smrti blesk a bouře divá,
snad dnes, snad zítra chladně ohlásí.

A budu sám, jak pohozené děcko,
jež matka nelidská svým nechce zvát
a s láskou svou mu béře všecko, všecko,
co sladkého mu svět náš může dát,

jak dítě zubožené cizí vinou,
jež každý chladně strká ze dveří,
jež nezná v širém světě ruku jinou,
než onu, která vždy jen udeří.

A budu sám jak koráb v mořských pěnách,
jímž vzteklé vlny tlukou o skály,
jenž ránu příšernou má ve svých stěnách,
v niž vod se hrnou bouřné přívaly,

jak koráb, který všichni opustili,
jak koráb, z něhož prch' i kapitán,
jak koráb, který snad již v této chvíli
dnem mořským bude vážně uvítán.

A budu sám v té širé světa pláni,
je-li jen možno, bych byl někdy sám,
když nad námi se ruka Páně sklání
a tolik vroucích modliteb když znám.

Jaroslav Rouček.

Cesta Pia VI. do Vídně.

Napsal R. Tenora.

Za posledních let Marie Teresie podobala se Evropa sopce, jež hrozila prudkým výbuchem. V pozadí vystupovala již krvavá postava revoluce, víra chystala se k rozhodnému boji s nevěrou a kladivo zednářské se zdvihalo, aby zasadilo papežství a s ním i církvi katolické smrtelnou ránu. Nový směr klestil si s úžasnou rychlostí cestu světem, boře se zlovolnou radostí vše, co zbudovaly věky minulé. Církvi nastával nejhroznější boj s moderní filosofií, jež stále zuřivěji volala ústy hlavního svého zástupce: Ecrasséz la infame!

Světové ty proudy valily se stále mocněji i do Rakouska. Již za Marie Teresie ukazovaly se červánky nové doby; Rakousko se zvolna odchylovalo od základů, na něž je postavili staří Habsburkové, vzdalujíc se Říma a kloníc se k západu. Vliv duchovenstva slábl, důležitých míst se zmocňovali odpůrcové všeho positivního křesťanství a na kathedrách školských i v životě veřejném stále více se vzmáhala pod heslem osvěty hrubá nevěra. Ačkoli císařovna byla upřímně oddána církvi katolické, nedovedla přece zameziti, aby nový směr nesílil. U samého dvora rostl den ze dne počet osvícenců, kteří s obdivem se kořili francouzským filosofům a hleděli jejich myšlénky uváděti v život. Ve

jménu osvěty vydáno již tehdy ve dvorní kanceláři nejedno nařízení, jež čelilo přímo nebo nepřímo proti církvi, většíc zvláště bouři proti klášterům. A největší nebezpečí starému řádu hrozilo odtud, že mladý nástupce císařovnin byl ve všem pravým synem své doby a netajil se smýšlením církvi nepřátelským, za to však horoval pro Voltaira a jeho stoupence.

V rozhodné chvíli — dne 29. listopadu 1780. — zesnula Marie Teresie. Celá Evropa patřila nyní k Vídni s největším napjetím; vždyť bylo všude známo, že v žilách mladého císaře nekoluje již ztuhlá krev Ferdinanda II., že v hlavě jeho klíčí myšlénky docela odporné duchu starých Habsburkův a že nehledá opory své vlády v Římě, nýbrž nad Seinou. Rakousko stanulo na rozhraní dvou věků. Nová doba stála v plné zbroji u jeho bran, jásajíc, že konečně bude moci zničiti nejpevnější baštu křesťanského zřízení, s níž tak dlouho vedla nerovný boj. Zednářství, jež se v posledních letech plížilo v tajných úkrytech, směle vystoupilo na připravenou půdu, chystajíc se na hojnou žeň. Velmi vhodně vyličuje tehdejší poměry u nás pověstný zednářský básník Alois Blumauer.[1]) Tichá vlaštovka slétla prý do bohatého domu, aby si někde v koutku vyhledala místo pro svá mláďata. Ale v domě již bylo plno krkavců, strak a vran, a všichni ti dravci popouzeli pána domu, aby tichounkou vlaštovičku zapudil. Zvláště mezi těmi rádci vynikal „kněžour z dómu“, jenž stále křičel na domácího pána, že nezůstane z jeho domu kámen na kameni, jestli vlaštovku okamžitě nevypoví. Kněz zvítězil; vlaštovka vykázána a jen v úkrytu si budovala hnízdečko, jsouc ráda, že se jí podařilo vychovati do roka několik mláďat. — Tu však nastala změna. Domu se ujal nový pán, vyhnal krkavce a havrany, s radostí přijal na jejich místo vlaštovku a těšil se, že s ní zavítá i nové požehnání do jeho domu.

„My zednáři jsme tou vlaštovkou,“ dodává bez ostychu Blumauer. „Klidně poletujeme nyní po domě Josefově, u něhož nalezlo svobodné zednářství pro své členy ochranu a záštitu. Pokojně se usadilo v jeho státu, nesouc hojné požehnání do jeho zemí.“ — Ano, zednářstvu nadešla nová doba. Josef smýšlel po zednářsku a bratří trojtečkoví se tím nikterak netajili. Jejich řečník v lóži sv. Josefa ve Vídni s pýchou hlásal svým druhům: „Josef je naším ochráncem, naším otcem a musí býti i naším bratrem. Jedná dle našich zásad a Prozřetelnosť jej povýšila na trůn, poněvadž jím chce provésti věci veliké. — Ano, nevědomky a snad ani nechtěje jest Josef první, nejdůstojnější bratr zednář a nikdy nebyla budova zednářstva pevnější, ctihodnější a účinnější, než za jeho bratrské vlády!“[2]) —

Proto slaven Josef hned na počátku své vlády po všem světě jako dávno očekávaný spasitel. — „Josef vstoupil na trůn,“ volal s obdivem Jellenz, professor církevního práva v Insbruku. „Velicí myslitelé na Seině i Něvě, na Labi i na Tiberu viděli ho, žasli a divili se mu, poněvadž se stal v květu svého věku vzorem sešedivělých králův.“[3]) A příčinu toho obdivu udal řečník

---

[1]) Al. Blumauer, Freymaurergedichte 42., Wien 1786, Sämmtl. Werke VI. 61—63. Wien 1809. — Slovem „Dompfaff“ rozumí se kard. Migazzi.

[2]) Freimaurer-Reden gehalten in den Jahren 1775 bis 1782 von a Lapide cubico. 5785., p. 49—52. —

[3]) Wienerische Kirchen-Zeitung I. 210.

ve vídeňské lóži slovy: „Jako bůh zástupů zvolal Josef: Budiž světlo! A na jeho povel zmizely mraky předsudků, zašly stíny pověry a temnosti, jež zahalovaly náboženství, umění a vědy, a bylo světlo.“ [1])

Bylo světlo. Z dvorní kanceláře šlehal paprsek za paprskem, až poddaným přecházel zrak. Různé záchvaty do života řeholního, omezení vlivu klášterů, zrušení exempcí a svazku řeholí s generály římskými, rušení všech pouze kontemplativních řádů, bezohledné zasahování do práv biskupských, vládní reforma studií bohoslovných, libovolné zasahování do práva manželského bez ohledu na právo kanonické, toleranční patent, nevázaná volnosť tisku a mnoho jiných novot — toť byly samé vymoženosti nové doby. Dlužno však doznati, že ta nová osvěta byla posuzována hned při svém vzniku velmi různě. „Katolíci i luteráni mají plnou hlavu myšlenek při nynějším rozruchu,“ čteme v současné brožuře.[2]) „Oněm je úzko, že by jejich stará víra mohla nabyti nové podoby; tito plesají a považují tyto změny za tiché doznání, že přece asi nemají ve všem nepravdu.“ A po delší úvaze dochází spisovatel k úsudku: „Ať se kroutí Pius VI. jakkoli, nezbude mu, než kousnouti do kyselého jablka a provésti neb aspoň dopustiti změny, jež jsou dosavádní praxi v římské církvi úplně na odpor.“

Nejvíce však jásali ti, kdož nedbali ani o katolíky, ani o protestanty, totiž nevěřečtí osvícenci a zednáři. V reformách Josefových spatřovali svou největší podporu, soudíce právem, že tak nejsnáze budou moci učiniti positivnímu křesťanství konec. Proto nešetřili chválou, zaslepujíce tak mladého císaře stále více. Buďtež uvedeny aspoň dva doklady. — „Sláva ti, šťastné Německo!“ volá v zanícení Jellenz.[3]) „Okamžik, po němž tolik věků toužilo se slzou v oku, není již dalek. Josef, tvůj otec, tvá pýcha spěje k němu krokem obrovským. Za neplný rok své vlády učinil tolik, co Francie sotva za staletí.“ „Závoj pověry je nyní roztržen. Páska hlouposti sňata jest s našeho zraku; každý se smí volně dívati a svobodně následovati pochodeň rozumu. Ó Josefe, veliký, nesmrtelný Josefe! Je-li dík osvícené duše důstojným pomníkem velikého panovníka, ó jak nerozborný bude pomník tvůj! Pozdější pokolení, jež jedině tobě budou zavázána díkem za svou osvícenosť, budou sypati se slzami v očích kadidlo díků na tvou posvátnou popelnici a žádný dobrý Němec nepůjde kolem, aby se nezastavil a nepomyslil s povzdechem: Zde leží Josef, největší ze všech císařů!“ [4])

Vítězný ten ryk „filosofie“ byl nejlepším důkazem, že církvi katolické v Rakousku nastáva doba velmi vážná, že jest jí podniknouti boj na život a na smrť. Nebezpečí vzrostlo právě tím, že na stolcích biskupských zasedali převážnou většinou mužové vychovaní v novém ovzduší; ukázalo se, že bylo pomýšleno zavčas na možný odpor proti státním reformám v církvi a že bylo proto postaráno, aby nová doba nalezla i mezi vysokými hodnostáři církevními své ctitely. Není tudíž divu, že také mezi nižším kněžstvem se šířila lichá

---

[1]) Freimaurer-Reden 43.

[2]) Ganganelli, Luther u. Melanchthon. Ueber die gegenwärtige Bewegung in der röm. Kirche 20. – 231. 1784.

[3]) W. K. Z. I. 211.

[4]) Brunner, Mysterien der Aufklärung, 220.

osvícenosť, vlažnosť a nevážnosť ke starým institucím církevním a že v zápětí klesala i kázeň. Až příliš křiklavých k tomu dokladů lze se dočísti v tehdejších Witolových církevních novinách.

Nutným důsledkem těchto poměrů bylo, že záhy byla v Rakousku otřesena úcta k papeži a vážnosť k Římu. Papežské bully nazývány cizími zákony, jež zavazují toliko v Římě[1]) a důstojnosť jednotlivých kongregací uváděna v posměch. Kongregace indexu prý sestává z několika pitomých kapuc beze všeho práva,[2]) inquisiční soud prý jest sbromážděním několika žebravých mnichů, kteří mají v Německu zrovna tolik moci, jako amsterodamští purkmistři,[3]) papež zván prostě „cizím knížetem“ a snižován na pouhého biskupa římského, kterýž nemá před ostatními biskupy nijakých předností, poněvadž si osvojil všechnu moc toliko úchvatem na úkor biskupů ostatních.[4]) Proto prý je nutno, učiniti jeho nadvládě konec. Hned také zahájen proti papežství boj na celé čáře. Celý svět tehdejších literátů vyrojil se proti němu s nejhanebnějšími svými zbraněmi Aby pak tím jistěji bylo vyvráceno, voláno stále, že nutno rozlišovati římský dvůr a apoštolskou stolici. Tato prý trvala po 7 století v plné své moci, ač nebyla s dvorem římským spojena. A když již k tomu nešťastnému sloučení došlo, dvůr římský prý apoštolské stolici neprospěl, ale přímo uškodil, přivodiv ji v nenávisť u všech národů. Proto prý si celá církev oddechne, šlápne-li se hydře římského dvora na hlavu. Církev prý musí býti svobodna, prosta všeho římského vlivu, pak bude také mocna. Kterak si však osvícenci onu duchovní „moc“ představovali, vidno z toho, že c. k. zemský rada Eibel se neostýchal již jako učitel církevního práva tvrditi, že biskupové a kněží nemají jiné moci, než odpouštěti hříchy; konečně v brožuře „Ueber die Ohrenbeicht“ i tuto moc popřel a o ní pochyboval.[5])

Na smutné poměry, v nichž se ocitovala církev katolická v Rakousku, nemohl ovšem pohlížeti lhostejně papež římský, Pius VI. S bolestí pozoroval, jaká bouře počíná burácetí nad zeměmi, jež dlouho byly považovány za nerozbornou hradbu církve a hned na počátku hleděl ji zažehnati. Pius VI. osvědčil se po celý svůj život až k nejkrajnějším koncům smířlivým a povolným, ano snad až příliš povolným, a byl by zajisté povolil k reformám církevním snad až k nejkrajnějším koncům, pokud by se jen daly odůvodniti v kanonickém právu.[6]) Vůči dvoru vídeňskému dokázal nejednou skutky upřímné přátelství; ještě za posledních let Marie Teresie podporoval arcivévodu Maxmiliána při volbě na arcibiskupský trůn v Kolíně a pro dosavádní přátelské styky s dvorem vídeňským nevzdával se naděje, že Josef II. zanechá dalšího zasahování do záležitostí církevních a v jednání s apoštolskou stolicí nepřekročí slušných mezí. Proto si umínil, že bude jednati se vší rozvahou. Nedával na jevo ani bolesť, ani nevoli, a zcela tajně nařídil vídeňskému nunciovi, aby vším možným způ-

[1]) W. K. Z. I. 217.
[2]) Ibd. 97.
[3]) Ibd. 181.
[4]) Ibd. 142. a jinde.
[5]) Ibd. 201.
[6]) Brunner, Theol. Dienerschaft am Hofe Joseph II. 12.

sobem, napomínáním, prosbami i vhodnými návrhy hleděl císaře odvrátiti od reform.

Úkol, jenž byl svěřen Garampimu, byl na výsosť obtížný. Za císařem stál jako zlý duch všemocný kancléř Kaunitz, jenž již předem zamítal všechno vyjednávání a rozhodně popíral všechny požadavky papežovy. Nic necharakterisuje jeho smýšlení lépe, než rozkaz kardinálu Herzanovi, aby vyrval pozvolna papeži lstí i násilím jeho moc, ať již ji získal kanonickým právem anebo staletým zvykem.[1]) A v kritické té době byl tím neústupnější, poněvadž mu úplatný sekretář nunciův Aegistus donášel všechny tajné zprávy, i takové, s nimiž se papež nesvěřil ani nejdůvěrnějším přátelům, oznamuje je pouze nunciovi. V odporu k apoštolské stolici utvrzovalo ho konečně i jednání některých theologů zvučného jména, kteříž odevzdali ve své vládní oddanosti kardinálu Herzanovi písemné dobrozdání, v němž vyslovili úplný souhlas s císařskými reformami.[2]) Pak ovšem není divu, že Kaunitz nechtěl povoliti v ničem.

Gerampi chtěl provésti svůj úkol diplomaticky. Zaslal tedy Kaunitzovi list, v němž ho ujišťoval, jak velice touží papež po přátelské shodě a že chce ochotně přivoliti k jistým ústupkům, pokud je lze srovnati s důstojností apoštolské stolice. Stěžoval si však, že císař podniká vše bezohledně, jen o své újmě, a zvláště že proti všem tradicím svého rodu, zákonům církevním i papežským právům ruší kláštery a obrací jejich jmění na docela jiné účely, než k jakým je věnovali zbožní zakladatelé. Na konec prosil kancléře, aby císaře upozornil na důsledky, jež nutně plynou z jeho jednání.

Avšak příkrá odpověď Kaunitzova zmařila hned z počátku všechny naděje ve smír. Všemocný kancléř neostýchal se tu tvrditi, že papeži nepřísluší v církvi jiného práva, leč u věcech čistě duchovních a dogmatických. Celá však zevnější kázeň a vše, co není přímo institucí božskou, závisí prý přímo na vůli knížat, kteříž prý by nikdy nebyli připustili křesťanství do svých států, kdyby se byli nadáli, že bude zneužito svatosti víry na úkor jejich moci. Papežové prý si osvojili jen neprávem v minulých staletích různá práva, jež byla původně nerozlučně spojena s úřadem každého biskupa. Proto prý si císař přeje, aby se opět dostalo biskupům původní jejich moci a by každý z nich ve své dioecesi mohl svobodně vykonávati své právo.[3]) — Císaři tu bylo přiřčeno právo neobmezené; dle mínění Kaunitzova byl by mohl i nařídití, aby kněží zaměnili své řízy za vojenské kabáty, mohl po své vůli modifikovati aneb odstraniti celou liturgii, neboť i to vše jsou lidské, nikoliv čistě dogmatické instituce. A co se konečně týče onoho nepřirozeného vzrůstu moci papežské, byla to jen léčka na ostatní církevní hodnostáře, jimž stále slibováno rozšíření jejich moci, aby tím snáze vší moci byli zbaveni.

Garampi mohl ovšem snadně vyvrátiti Kaunitzovy důvody, avšak byl by tím snížil své diplomatické poslání v pouhou polemiku, jež by byla v tehdejší „osvícené“ době jistě málo prospěla. Proto odeslal Kaunitzův list bez dalšího

[1]) Brunner, Theol. Dien. 17.

[2]) Cordara, Pius' VI. Reise nach Wien, v Ritterově díle „Kaiser Joseph II.,“ 263.

[3]) Vzájemná ta korrespondence byla již častěji otištěna; mezi jiným jest i u Rittera na str. 237—248.

odkladu do Říma, aby papež sám rozhodl, kterak si má vůči zpupnému státníku počínati.

Téměř současně obdržel Pius VI. i list od Josefa II., jenž znamenal nové omezení moci papežské. Císař v něm žádal, aby mu bylo dáno právo obsazovati v rakouské části Milánska všechna duchovní obročí. Žádosť svou odůvodňoval indultem, kterýž dal Mikuláš V. milánskému vévodovi Františku Sforzovi, nedbaje, že indult ten výslovně měl platnosť toliko na čas Františkova života a že jím bylo vévodovi povoleno toliko, aby směl doporučovati stolici apoštolské milé sobě kandidáty k potvrzení. Na toto znění indultu odvolával se i Pius VI., soudě právem, že není slušno, aby stolice apoštolská byla zbavena za jeho pontifikátu tak důležitého práva. Než císař nechtěl ustoupiti. V novém listu vyhrožoval dokonce papeži, neudělí-li mu žádaného práva indultem, že si je zjedná ze svrchovanosti své panovnické moci a že nestrpí, aby někdo zastával v jeho státech jakýkoliv úřad, nebude li k němu přímo od vlády ustanoven.

Tu viděl již papež, že se zdvihá proti lodičce Petrově kruté vlnobití, že jest mu jednati s knížetem, u něhož nic neplatí dekrety církevních sněmův ani nařízení papežská, jemuž jediným zákonem jest vlastní vůle a autorita. Přesvědčiv se, že u císaře nepořídí již ničeho ani Garampim, ani svými listy, uvažoval, zdali by snad jeho osobní zakročení ve Vídni samé nepohnulo panovníkem, jenž dosud zůstával ku všem prosbám i výstrahám hluchým. A čím vážněji pomýšlel na nebezpečí, jež hrozilo církvi katolické v Rakousku, tím více v něm uzrával úmysl, odebrati se ku dvoru vídeňskému a tam u samého zdroje čeliti dalším pohromám církve.

Pius VI. si byl plně vědom důležitosti svého rozhodnutí. Netajil si, že dá svým krokem v sázku svůj vliv i vážnosť, a výsledek že jest nejistý. Proto vzal útočiště k vroucí modlitbě. Neřeknuv nikomu proč, nařídil v římských kostelích veřejné pobožnosti ku cti Matky Boží, jež konány po tři dny za ohromného návalu lidstva. Sám spojil své modlitby s prosbami lidu a odporučil se do ochrany sv. Petra, aby mu přispíval v jeho tísni. Denně chodíval do chrámu knížete apoštolův a modlil se na jeho hrobě. Ano i v temných nocích, kdy celý Řím byl pohřížen v tichý spánek, dlel papež po celé hodiny ve vroucích modlitbách před oltářem Nejsvětější Svátosti. Nad to dal složiti hymnus ku cti sv. Petra, na jehož denní modlení udělil mnoho odpustků, v jisté dny i odpustky plnomocné.

Teprve potom oznámil papež svůj úmysl třem kardinálům, k nimž měl nejvíce důvěry, chtěje vyslechnouti jejich mínění. Byli to kardinál-děkan Albani, oddaný rádce papežův Gerdil a státní sekretář Pallavicini.[1]) Co mu odpověděli, není známo; tolik však jest jisto, že byl od té chvíle v úmyslu svém velmi utvrzen. Neváhaje déle, oznámil císaři svůj úmysl. Ježto prý se přesvědčil, že písemné vyjednávání stran Milánska nepovede k cíli a že jest nutno rozhodnouti i jiné sporné otázky, jejichž vyřízení by se jinak jen zbytečně protáhlo, že se rozhodl v kruté zimě a v podvečer svého života podniknouti dalekou cestu do

[1]) Mémoires historiques et philosophiques sur Pie VI. et son pontificat. Tome premier, A Paris 1799., p. 238.

Vídně, poněvadž doufá, že se mu podaří osobním zakročením odstraniti všechny neshody a obnoviti bývalé přátelství.

Odpověď císařova byla sice zdvořilá, avšak krátká. Josef vyslovil v ní svou radosť z ohlášené návštěvy, v níž prý vidí nelepší důkaz blahovolnosti sv. Otce. Ujišťoval papeže, že ho přijme se všemi poctami, jež přísluší jeho vznešené důstojnosti, podotkl však dosti zřejmě, že nemíní v ničem povoliti; je prý tak přesvědčen o správnosti svých zásad, pokud se týkají církevních oprav, že považuje každý ústup za nemožný. Tím bylo naznačeno dosti jasně přání, aby se papež vzdal svého úmyslu. Není také divu, že byl Josef II. ve chvíli, kdy jeho proměny na poli církevním byly v nejlepším květu, úmyslem Pia VI. poněkud překvapen, ano v jisté míře i stísněn, vida v cestě papežově překážku svých reform, na kterou dosud nepomyslil. Proto bylo již v prosinci nařízeno rakouskému vyslanci v Římě, kard. Herzanovi, aby hleděl papežovo rozhodnutí zvrátiti; daleká ta cesta je prý tím méně nutna, ježto císař sám zamýšlí brzy si vyprositi osobně v Římě rady svatého Otce. Když pak papež nejevil ochotu vyčkati příchodu císařova, navrhována mu schůze s Josefem ve Florencii, avšak bez úspěchu.[1])

Až do 16. ledna 1782 neměl v Římě nikdo o rozhodnutí papežovu ani tušení. Breve, jež císaři odevzdal nuncius Garampi, zůstávalo po Piovu přání v tajnosti a teprve, když se počalo ve Vídni veřejně mluviti o jeho obsahu, přestalo i ve Vatikáně utajování chystané cesty. Ačkoli již od nějaké doby probleskovaly v Římě temné zvěsti o důležitém úmyslu sv. Otce, nevěřil jim vážněji nikdo. Ano, ani vševědoucí jindy státníci, francouzský ministr kardinál Bernis a vyslanec španělský rytíř Azara netušili do posledního okamžiku, co se v blízké budoucnosti chystá; i když jim oznámil kard. Conti, že s nimi brzy sdělí s povolením papežovým důležitou zprávu, ani jim nepřipadlo hádati na obtížnou cestu papeže kmeta v nejnepříznivějším počasí. Proto byli nanejvýš rozrušeni, když jim oznámil kard. Conti výsledek dokonaného již vyjednávání se dvorem vídeňským a pevné rozhodnutí papežovo, jímž stanoven byl 27. únor za den odjezdu.

Neméně pobouřen byl i ostatní Řím. Rozruch, jaký tu nastal při neočekávaném potvrzení neurčitých do té doby pověstí, pěkně líčil 19. ledna 1782 kard. Herzan v listu Kaunitzovi. Slabší hlavy prý považují papežův úmysl za důkaz nejvznešenější apoštolské horlivosti, jiní, umírnění, prý však v něm vidí nerozvážnosť, a prozíraví, k nimž se počítá i Herzan sám, prý míní, že se tímto krokem chce očistiti z obžalob, jakoby byl netečný ku prospěchu církve; konečně prý snad ho utvrdila v tom úmyslu i touha po slávě, aby si pojistil zvučnější jméno v dějinách.[2]) — Většinou byl posuzován papežův úmysl nepříznivě; nač prý voliti tak mimořádný prostředek a uváděti jím apoštolskou stolici do největšího nebezpečí? Císař prý vše uvážil již dávno, ježto nepodniká nic jen na zdařbůh; snad prý papeže slušně přijme, že by mu však v něčem povolil, na to prý není možno ani pomysliti. A stejně málo byli nakloněni úmyslu papežovu i někteří z kardinálů; zvláště kardinál Bernis všemožně pře-

[1]) Jäger, Kaiser Joseph II. u. Leopold II. 108.

[2]) Brunner, Theol. Dienerschaft, 73.

mlouval Pia VI., aby od něho upustil. Pius však dovozoval, že již vše s císařem vyjednal, že tedy nemůže ustoupiti; aby se však přece neukvapil, rozhodl se, že se poradí ještě se sedmi kardinály, s každým zvláště. Všichni mu odevzdali písemně svůj úsudek a ku podivu, všichni se shodovali v úplném souhlasu se zamýšlenou cestou. Jediný z nich připojil jen mínění, že by snad bylo prospěšno požádati o radu katolické dvory. Papež však věděl, že by tím císaře jen podráždil a ostatní dvory u něho kompromittoval; proto návrh ten zamítl.[1])

Souhlasem kardinálů byly rozptýleny naděje těch, kdož chtěli zamýšlenou cestu překaziti, a papež byl utvrzen v přesvědčení, že jedná dle vůle Boží. S nadšením se chystal k daleké cestě, nelekaje se žádných nebezpečí. Na varovné hlasy odpovídal rozhodně: „Jdu do Vídně jako na mučení; pro zájmy sv. víry musíme nasaditi i život. Nesmíme opouštěti lodičku Petrovu v největší bouři.“ — Když mu líčili posměch, jenž ho snad čeká, odpovídal: „Málo záleží na tom, budou-li se mi císařští ministři posmívati; vždyť jejich smýšlení je známo (myslil hlavně na hraběte Kaunitze). Což pak není naší povinností, zdáti se pro Krista pošetilými v očích lidu?“ [2])

Avšak ani touto pevností se nedal kardinál Bernis zastrašiti. Poznovu přimlouval papeži, aby se poradil ještě s jinými kardinály; vždyť prý i ti, kteří mu radili k cestě, po straně mluví jinak a nad to prý ani neznají života u dvorů. Jediný, kdo touží po příchodu papežovu, jest prý nuncius vídeňský, poněvadž si sám neví rady. Avšak ani okřídlená slova, jimiž kardinál končil své výstrahy: „Tristis est anima mea usque ad mortem“ nezvrátila již papežovo rozhodnutí. Vida, že všechny další pokusy jsou marny, pronesl kard. Bernis ku svým přátelům památný výrok: „Jakési nadšení, chtivosť neobyčejných věcí, zlopověstná horlivosť, trochu mnoho samolásky a odvážné sebedůvěry, špatné rady a naprostá neznalosť světa a života u dvorů zvítězily nad dobrým smýšlením, nad přátelstvím, nad pravými zájmy církve. Bůh není povinen napravovati zázrakem chyby svých zástupců.“ [3])

Tak soudil o papežovu jednání slovutný tehdy státník a sluha církve. Což pak divu, že je i ostatní svět špatně oceňoval! Avšak šlechetný papež nedbal měnivého soudu lidského a spoléhaje na Boha, činil nutné přípravy k odchodu z věčného města. (Pokračování.)

Ze „Sonetů Krymských“ Ad. Mickiewicze.

I.

Stepy akermanské.

Já na suchého vplul jsem prostor oceánu;
vůz v zeleno se noří, jako loď se plazí,
a středem vln luk šumných, květy směr si razí
blíž při ostrovech korálových — při buřanu.

[1]) Mémoires, p. 244. — [2]) Ibd. 245. — [3]) Ibd. 247.

Již soumrak spadá, nikde cesty, ni kurhanu;
zřím k nebi, hledám hvězd, jež lodi doprovází;
tam v dálce září oblak, večernice vzchází . . .
To září Dněstr, vzplála lampa Akermanu!

Ach stůj! . . . Jak ticho! . . . Slyším, jeřábi jak právě
v dál táhnou, jichž ni sokol zrakem nedocílí;
ba slyším, motýl jak se tiše houpá v trávě,

plaz kterak slizkou hrudí dotýká se býlí . . .
Já v takém tichu napínám sluch nedočkavě,
zda hlas bych slyšel z Litvy . . . Darmo! Jeďme k cíli!

II.

Bouře.

Již plachty sňaty, stěžeň prask'; vod ryk, vln v reji
hluk davu zděšeného, strašné hromu zvuky . . .
Již v propasť lano plavcům ze mdlé padá ruky
a slunce rdíc se mizí — již je po naději!

V tom běsně zavyl vichor a na mokré stěny
jak patra z mořské změti vod se vznášející
vstoup' smrti genius a vešel na lodici
jak žoldnéř útočící na val roztříštěný.

Ten klesá smrti v náruč, k nebi pěti zdvihá,
ten s kletbou lidstvu na rtech v mořskou tůň se chýlí . . .
Však onen modlitbou chce zhoubě uniknouti

a klidně čeká na smrť, jež se v blízku mihá.
Kdo víru v srdci má, ten pekla nezná síly
a v každé zlobné bouři klidně může plouti.

III.

Hrob Potocké.

Tam v libém kraji vesny, mezi růží sady
jsi zvadla, něžná růže! Zašly blaha časy,
jež diadémem skvělým zdobily Ti řasy,
jen bolných vzpomínek v tvém srdci zbyly řady.

Tam na půlnoc, kde Polska, v temnu planou všady
jak zářné drahokamy hvězdy vzácné krásy.
Toť blesk Tvých očí, drahá, v ně se vkouzliv, hrá si,
Tvá vroucí k vlasti láska tvoří jejich vnady.

I mně dny zhasnou v smutku v blízké snad již době,
i mne v své tiché lůno přijme chladná země . . .
kéž také na mém poutník zastaví se hrobě,

kéž Polsky genius tu zasteskne si temně,
a věštec, jenž tu v dumách pěti bude Tobě,
kéž v svojí truchlé písni zalétne i ke mně!

H. K. + Fr. Šebestík.

Josef Jiří Strossmayer.

Dne 4. února slavil bratrský národ chorvatský okázale jubileum svého nejlepšího syna, největšího Slovana našeho věku, slovutného biskupa Strossmayera, jenž se dožil osmdesátých narozenin. S nelíčenou úctou zalétal zrak všeho Slovanstva k Ďakovu, jenž hostí ve svých zdech jeho chloubu, a celá Slavie o závod oslavovala velekněze, jenž celý svůj život zasvětil blahu svého národa. A že Strossmayer v plné míře zasluhuje poct, jež mu byly vzdávány, toho důkazem budiž aspoň několik hlavních črt z jeho požehnaného působení.

Josef Jiří Strossmayer narodil se 4. února r. 1815. v Oseku ve Slavonii z rodičů měšťanských. Vykonav v Oseku a v Ďakově studia humanitní a filosofická, odebral se na universitu pešťskou studovat bohosloví. Vynikal-li již jako student daleko nade všechny spolužáky, vzbudil v theologii vzácnými svými vlohami i zbožností pravý obdiv a stal se miláčkem představených i alumnů. Neméně však skvěl se vroucí láskou k opuštěné vlasti, jejímuž duchovnímu povznesení zasvětil všechny své síly. Ukončiv studia bohoslovná, byl vysvěcen 16. února 1838. v Ďakově od svého biskupa Josefa Kukoviće na kněze a poslán do Vídně, aby na vyšším kněžském ústavě sv. Augustina (ve Frintaneu) mohl rozvinouti neobyčejné schopnosti, jimiž byl obdařen. Dosáhnuv hodnosti doktora bohosloví a působiv pak rok jako kaplan v Petrovaradíně, povolán byl za professora na biskupské lyceum ďakovské.

Z Ďakova ucházel se Strossmayer o professuru dogmatiky na universitě pešťské, byl však pro neznalosť jazyka maďarského odmítnut. Ale výtečná práce, na jejíž základě podal žádosť, vzbudila všeobecnou pozornosť a byla příčinou, že byl Strossmayer jmenován dvorním kaplanem a řiditelem Frintanea, kdež přednášel církevní právo. Bouřlivý rok 1848. zastihl našeho Chorvata ve Vídni; v zápasu s Němci a Maďary zastupoval neohroženě zájmy slovanské a jsa ve spojení s bánem Jelačičem a jinými vynikajícími krajany, působil v jejich smyslu ve vyšších kruzích, poučuje je o příčinách a směru tehdejšího chorvatského ruchu. Strossmayer působil den ze dne horlivěji; neobyčejnou činností, výmluvností a učeností uchvacoval přátely i odpůrce, prokazuje svému národu služby neocenitelné. A Bůh žehnal jeho dílu; 4. března 1849 prohlášena byla samostatnosť království chorvatsko-slavonského a učiněn konec odvislosti Chorvatska od Uher.

Pobyt Strossmayerův ve Vídni se však již chýlil ku konci. R. 1849. vzdal se biskup Kuković své hodnosti a jeho nástupcem byl jmenován k veliké radosti celého národa mladý řiditel Frintanea. A osmým dnem měsíce září, kdy byl posvěcen Strossmayer ve Vídni na biskupa bosensko-ďakovského a srěmského, počíná nová doba v jeho životě i v dějinách chorvatských. Vzorný kněz stal se i vzorným biskupem, pečuje s láskou v pravdě otcovskou o blaho lidu sobě svěřeného. Uspořádav lépe zanedbané biskupské statky a zvelebiv na nich hospodářství, používal všech svých důchodů jen ku prospěchu církve a svého národa. Čím byl Chorvatsku osvícený biskup hned v prvních letech svého panování, nelze ani dosti oceniti. Okázale přistupoval za člena všech vlasteneckých literárních spolkův a královsky je podporoval; ano, jediné jeho zásluhou vydáno mnoho znamenitých spisův a zachovány národu vzácné rukopisy spisovatelů dalmatských a dubrovnických. Za doby krutého absolutismu nelekal se Strossmayer nemilosti rozhodujících kruhů, nedbal pronásledování a osočování, nýbrž neohroženě stál na místě, na něž jej povolala Prozřetelnosť Boží. Jeho zásluhou zřízen v Ďakově učitelský ústav, hlavní škola a dívčí ústav v klášteře milosrdných sester; všem těmto ústavům vystavěl biskup sám budovy a nad to jim dal i veliké podpory na vydržování učitelův. Ani se nedají spočítati sumy, jež věnoval šlechetný mecenáš středním školám, semináři, vlasteneckým spolkům a k různým šlechetným účelům; jeho štědrostí zachována Chorvatsku i starobylá kapitula sv. Jeronyma v Římě, zlepšen plat nižšího duchovenstva, zvýšen dioecesánní fond pro deficienty a značně zdokonaleno národní školství.

Tyto jasné důkazy pravé osvícenosti a lásky k vlasti obrátily k Ďakovu pozornosť všeho světa. Národ lnul ku svému biskupovi synovskou láskou, uznávaje v něm svého nejlepšího zástupce. A Strossmayer nesklamal nadějí, jež v něho byly kladeny. Když byl r. 1860. povolán do rozmnožené říšské rady, zastával se ohnivě historicko-politické individuálnosti jednotlivých království a zemí mocnářství rakousko-uherského, chtěje, aby všichni národové měli stejná práva. Od té doby byl hlavou národní strany v Chorvatsku a duší vší vlastenecké činnosti. Již tehdy, 10. prosince r. 1860, položil základ k jihoslovanské akademii věd a umění, kterou po mnohých bojích otevřel památnou řečí dne 28. července 1867.; ten den považuje Strossmayer za nejkrásnější ve svém životě. Vedle ohromných sum, které věnoval Strossmayer akademii, daroval jí i svou převzácnou obrazárnu, zakoupil Kukuljevićovu knihovnu, Keglevićovu sbírku listin, Mihanovićovu kollekci staroslovanských rukopisův a egyptské sbírky rodiny Kollerovy. Podporuje však akademii, nezapomínal ani na ostatní literární družstva. Není snad po všem Slovanstvu důležitějšího podniku vlasteneckého, jejž by byl štědře nepodporoval; i naše české museum obmyslil 1000 zl.

Velkolepá tato činnosť a stále rostoucí vliv slavného biskupa byly však trnem v očích nepřátel chorvatského národa. Proto očerňován Strossmayer zjevně i skrytě ve Vídni i v Římě. Avšak neohrožený velekněz se nezalekl: jako dosud, stál i dále v čele všech podniků ku zdaru svého národa. V dubnu roku 1866. vedl do Pešti regnikolární chorvatskou deputaci, kteráž tam hájila svézákonnosť království chorvatského proti Uhrám i Rakousku. Avšak jednání nevedlo k cíli, poněvadž si Maďaři slibovali z hrozící války rakousko-pruské

Josef Jiří Strossmayer.

značné výhody, a proto odmítali veškery ústupky. Po válce došlo k dualismu a chorvatský národ násilím podrobován nadvládě uherské. Po celém Chorvatsku nastala děsná persekuce všech, kdož se nekořili novému vládnímu systému, a šlechetný biskup, jenž se ujímal všude svého lidu, veřejně tupen a zákeřnicky napadán ve všech listech, aby byl mravně ubit. Sněm byl rozpuštěn a nové volby provedeny takovým způsobem, že se nikdy a nikde v civilisovaném světě tak nevolilo. Bán Rauch dosáhl svého účelu: hrubým násilím zvoleni většinou jeho kandidáti a biskup s národní stranou donucen k politice passivní.

Vzdav se činnosti politické, neustal Strossmayer působiti pro vlasť a církev. Místo chatrného chrámu ďakovského jal se budovati nádhernou kathedrálu, již dokončil ohromným nákladem roku 1882. a zasvětil slovanským apoštolům svatému Cyrillu a Methoději. Skvostná ta basilika jest vzácnou perlou, kterou apoštolský biskup uctil největší dobrodince Slovanstva, a bude věčným pomníkem Strossmayerovy zbožnosti a vlastenectví. — Úctu k prvoučitelům Slovanstva dokázal Strossmayer i jinak. Mocným svým vlivem platně přispěl k sepsání encykliky „Grande munus“ (23. září 1880.), jíž postaveni naši sv. apoštolé po bok největším věrověstům ostatních národů, ku cti sv. Cyrilla a Methoděje vydal i překrásný pastýřský list a v jubilejním roce 1885. připutoval na náš posvátný Velehrad, aby tu vyprosil Slovanstvu šťastnější budoucnosť.

Veliké zásluhy Strossmayerovy byly oceněny i u apoštolské stolice. Když kdysi zavítal do Říma a vyžádal si u Pia IX. audienci, povstal sv. Otec s trůnu, šel mu vstříc a objav ho, pronesl ku přítomným hodnostářům charakteristická slova: „Ejhle, apoštol!“ A jaké úcty požívá u nynějšího sv. Otce, toho důkazem jest památný výrok Lva XIII. z roku 1881., kdy nadšen úchvatnými slovy ďakovského biskupa věstil, že Slovanům jest určen vedle soudu Božího veliký úkol v životě vezdejším; ve všech záležitostech, jež týkají se Slovanstva, táže se papež vždy po jeho mínění.

A jak věhlasný biskup používá důvěry sv. Otce, toho nejjasnějším důkazem jsou vzácné encykliky Lva XIII., v nichž mluví nejvyšší pastýř církve o národech slovanských s takovým nadšením, s takovou úctou a otcovskou blahovolností, že vším právem zasluhuje čestného názvu „papeže Slovanův“. Slavná encyklika Grande munus, apoštolský list z r. 1894. a všechny ostatní důkazy lásky apoštolské Stolice ku Slovanstvu jsou i věčným pomníkem vznešených snah Strossmayerových. Dojde li pak někdy k žádoucímu spojení všeho Slovanstva v jediném ovčinci Kristovu a splní-li se tak vroucí tužba sv. Stolice, teprve se objeví v plném světle požehnané působení velikého biskupa ďakovského. —

Krátkým nástinem se nedá ovšem velkolepá činnosť Strossmayerova ani z části vylíčiti; vždyť psáti život Strossmayerův jest tolik, jako psáti historii probuzení chorvatského národa. A půl století v dějinách národa nelze vypsati několika slovy. Budiž tento krátký náčrt jen ohlasem vroucí úcty a obdivu ku slavnému biskupovi, budiž i výronem vřelé vděčnosti k slovanskému mecenáši. Kéž ho Bůh ještě dlouho zachová Chorvatsku i všemu Slovanstvu!

R. T.

Předtucha.

Drsný vítr silou mocnou věje,
černé mraky po nebi se valí,
země v závoj bělostný se halí,
a mé srdce divným zpěvem pěje.

Vločky sněhem poletují,
na mé okénko se vznesou,
pozdrav z krajů dálných nesou,
čarný zvuk mi opětují . . .

Duch můj v kouzelné ty luhy spěje,
věčného kde vládne Anděl míru,
jenž mne vyrve z světa mdlého víru —
a má duše blahem již se chvěje.

Hvězda jitřní.

Než blankyt jasným nachem vzplane,
než ptactvo ze své prchne skrýše,
než slunce vzejde v nebes výše,
z úst šepot zbožný k Tobě vane —
ó Hvězdo jitřní!

Ty's démant zářný, jaspis skvoucí,
jenž hvězdou vůdčí září světu!
Ty slyšíš prosbu slabých retů
a objímáš lid láskou vroucí,
ó Hvězdo jitřní!

Ty z krajů dálných, věčně luzných,
kde palma vítězná se sklání
nad láskyplnou Tvojí skrání,
vždy shlédáš k prosbám davů různých,
ó Hvězdo jitřní!

Ty naplň všem Svých darů skýtáš,
kdož zbožně Tebe o ně prosí,
Tvá ústa milosť stále rosí,
a všechny tváří vlídnou vítáš,
ó Hvězdo jitřní!

Karel Kolísek.

Mzda.[1])

Studie ze sociologie. — Napsal Josef Lukášek.

Motto:
V potu tváře své jísti budeš chléb.
1. Mojž. 3, 19.
Kdo nechce pracovati, nemá také jísti.
2. Thess. 3, 10.
Každému dle práva a spravedlnosti!
Encykl.: »Rerum novarum.«

Bůh stvořiv prvního člověka, „postavil ho do ráje blaženosti, aby ho vzdělával a opatroval.“ Člověk tedy od věčnosti určen byl v úradku Božím k práci, byl určen, aby ráj vzdělával a opatroval — aby pracoval. A jak také jinak? Bůh dal člověku rozum a vůli, dal mu moudře spořádané tělo — chtěl tudíž, aby těch darův a schopností užíval, aby pracoval a v práci radostně dny života trávil.

Než prarodiče naši zhřešili, a ihned v zápětí stihla je a nás v nich věčná Boží kletba: „Zlořečena budiž země v díle tvém; v prácech jísti budeš z ní po všecky dny života svého!“ [2]) Jako před hříchem byla práce zdrojem radosti, tak po hříchu stala se trestem pokolení lidského — všichni jsou v okovy její spjati, pod jho její uvrženi. „Kdo nechce pracovati, nemá také jísti,“ dotvrzuje povinnosť práce apoštol národů.[3])

Než milosrdný Bůh neopustil kleslého člověka, slíbil mu svou pomoc, slíbil práci svoje požehnání. „Vaše je země a vše, co ji naplňuje; nuže chopte se jí a pracujte na ní!“ řekl Hospodin k Noemovi, když vystoupil z korábu svého a zíral na kraj vynořující se ze spoust padajících vod.

Tisíce a tisíce let přeletělo přes okršek světa, a člověk nezapomněl na odkaz svůj, pracuje, pracuje stále na dědictví země. Prací jeho rostou divy, země nabývá nové, sličnější tvářnosti, prací povznáší se člověk i nad hroudu zemskou. Práce pěstí tělesné i duševní síly lidské, vzdělává rozum, rozmnožuje jeho poznatky, práce unáší myšlénky do vznešených výšin vědy. Práce nám zdobí pole i luka, staví nám stroje, pyšné nese lodi, otvírá tajnosti země a moře, k výšinám týčí paláce a chrámy, tesá nám mramor, utváří sochy, šlechtí nám srdce, tvrdí nám vůli, vede nás ke Tvůrci a učí sloužiti Jemu.

Práce má podíl na lidské důstojnosti, je spojena s lidskou osobou, práci náleží právem Bohem jí daným odplata — mzda: „V potu tváře své jísti budeš chléb.“ Zvláště učením Kristovým povznešena, má práce všechny lidi těsně pojiti, má jmenovitě prácedárce a dělníky v bratrské shodě udržovati, má jim stále hlásati, že před Bohem všichni rovni jsme — bohatí i chudí. Ano byly

[1]) Spisy, jichž bylo ku práci použito: Kaizl: „Národní hospodářství.“ — Kheil: „Základové pol. ekonomie.“ — Vrba: „Dělnictvo v boji za svá práva.“ — Scheicher: „Duchovenstvo a sociální otázka.“ — Tomek: „Dějepis města Prahy.“ — Janssen: „Geschichte des deutschen Volkes.“ — Marlo: „Organisation der Arbeit.“ — Cathrein: „Der Socialismus.“ — Rössler: „Über Kritik der Lehre von Arbeitslohn“ — Costa Rossetti: „Philosophia moralis.“ — Weiss IV. „Apologie des Christenthums.“ — Encyklika Lva XIII. o dělnické otázce. — Perin: „Über den Reichthum“ II. Th., Seite 133 ... — II. Heft der soc. Frage: v. Lehmkuel „Arbeitsvertrag u. Strike.“ — Vaterland ze dne 19. září 1893.

[2]) 1. Mojž. 3. 18.

[3]) 2. Thess. 3. 10.

takové doby šťastné společnosti, byly . . . ale není jich více! Náboženství, ten tmel blaha lidstva, je vypuzeno z nynější společnosti, a na místě jeho zažírá se do vnitřností její červ nevěry, a s ním zkáza mravní i hmotná. Co dříve spojeno, nyní roztrženo, místo lásky a lidskosti nejdrsnější sobectví a kamenná tvrdosť — zápas jednotlivce s jednotlivcem, zápas bez mravních mezí — a výsledek? — vítězství silnějšího a záhuba slabšího, hrozná propasť mezi oběma a nesmířitelná zášť. Toť obraz neutěšený nynější společnosti, toť zlověstný mrak, jenž hrozivě nad ní visí!

Zdaž divu, že dějí se pokusy, by zažehnána byla hrozící bouře, by společnosť stanula opět na pevných základech, by rozřešena byla tato palčivá otázka socialní? Ó zajisté každý člověk musí se snažiti, by něčím přispěl k tomu veledílu, by aspoň kamének poopravil na porouchané budově společenské!

My všimneme si v tomto pojednání také jedné povážlivé trhliny — neurovnané otázky mezdní. Otázka tato byla sice v historii práce, když povstal poměr prácedárce a dělníka, vždy činitelem vysoce důležitým, zvláště však naléhavá je nyní, kdy poměr prácedárce a dělníka tak jest napjatým, kdy prácedárce v zápasu konkurenčním nevšímá si požadavků dělníkových, kdy tento rozeštván nesvědomitými vůdci, neuznává práva vlastnického a neukrotnou záští plane proti kapitálu, hledě jej zničiti a sobě přivlastniti.

* * *

1. Mzda, služné, honorář, gage.

Co jest mzda? Všeobecně mzdou nazýváme odplatu práce čili ono množství statků (resp. peněz), jež dostává pracovník za svou účasť při nějakém podniku, díle užitečném na základě vzájemné, svobodné smlouvy. Jest pak obsah pojmu mzdy dvojí: širší, ve smyslu národohospodářském a užší, ve smyslu obecné mluvy.

Mzdou ve smyslu národohospodářském rozumíme spravedlivou odplatu práce vůbec, tedy nejen tělesné, nýbrž i duševní; k obé Bůh člověka stvořil,[1]) obojí tedy právo má na užitek, obojí jest hodna odměny, mzdy.

Mzdou ve smyslu obecné mluvy rozumí se jen odplata práce dělníkovy, práce všední, výhradně ruční, jež nevyžaduje obyčejně většího vzdělání; vyskytuje se pode jménem platu denního, týdenního nebo platu od kusu, u dělníků zemědělských, řemeslnických a továrních. — Mimo uvedené rozdělení mzdy připomíná se též rozdělení na mzdu věcnou a čestnou. Může se totiž vypláceti mzda buď ve formě určitého množství potřebných věcí nebo v penězích, za něž se potřebné věci koupiti mohou — a mzda tato nazývá se věcnou; anebo záleží mzda práce ve cti a slávě, ve vyznamenáních a řádech — a to jest mzda čestná. Obojí tato mzda nezřídka vyplácí se za jeden a týž výkon, ale přece

[1]) „Arbeiten heiszt Gott dienen nach seinem Gebott, und darumb sollen alle arbeiten: die einen mit der Hand uff dem Felde, im Hauss und in der Werkstatt; die anderen in Gelehrtheit und Kunst; noch andere als Regenten des Volkes und sünstige Oberkeit; andere zum Krieg zum Schutz des Landes; wiederumb andere als geistliche Diener Christi in den Kirchen und Klöstern; noch andere durch das Gebet allein zur Ere und Lobpreisung Gottes und umb Gott abzebitten die Sünden der Menschen.“ Eyn cristlich ermanung. Maynz 1513.

téměř všeobecně za práci dělnickou platí se jen mzdou věcnou, nejčastěji penězi — kdežto mzdou čestnou více bývá odměňována práce umělejší, najmě duševní.

Uvádějí se pak vedle mzdy dělnické nejčastěji tyto tři druhy mzdy: služné, honorář a gage. Ode mzdy dělnické liší se tím, že mají za základ práci, jež obyčejně vyžaduje vyšších schopností, vzdělání neb obratnosti, jež zasahuje více do oboru duševního, záležejíc v pracích občanských, státních, pracích vojenských, uměleckých, náboženských a j.

Služným nazýváme stálý plat za službu konanou z povinnosti povolání; tak mluvíme o služném úředníků, vojínův, učitelův atd. Jejich poměr služební jeví se v podřizování své vůle rozkazům vyšším, práce záleží ve výkonech více méně pravidelně se opakujících. Mzda — služné není tu odplatou jednotlivých, hotových úkonů, nýbrž platem ustanoveným pro celý stav na různé stupně hodnosti rozdělený. Osobní tedy přednosť nebo vada jednotlivce, jenž zařaděn jest do jisté třídy platební, nepadá na váhu při vyplácení mzdy; tato jest pevně ustanovena pro celek dle měřítka všeobecně potřebných požadavků, jisté totiž zručnosti, vzdělání a doby služební. Ovšem i podle toho měřítka může jednotlivec nabýti většího služného, ale jedině postoupením do vyšší třídy, kde opět odměněn bude ne dle hotových výkonů, nýbrž dle celkové úpravy platů nové, vyšší třídy (viz různé třídy úředníků posloupně postupujících, vojínův, učitelů . . .).

Dalším druhem mzdy nazvali jsme honorář. Jest to čestná odměna, plat poskytnutý za práci duševní spisovatelům, lékařům, advokátům, kněžím a j. Na rozdíl od služného honorář není stálým platem, nýbrž odměnou za vykonanou práci: tak spisovatel nebéře pravidelně stálého platu, nýbrž dostane honorář za vydané dílo, advokát sebéře peníze po ukončeném processu, lékař po odbyté nemoci. Zde tedy zřejmě rozhoduje osobní přičinění a nabývá uznání ve zvláštní odměně bez zřetele na určité mezdní formy. Mimo to honorář je odměnou čestnou! Není to mzda spočívající pouze na spravedlnosti a povinnosti, ale obyčejně tyto převyšuje: čím větší pověsť má lékař, advokát, čím slavnější jméno spisovatel, tím více roste jeho honorář — čestný plat. Než práce duševní odměnou hmotnou nedá se ani dokonale zaplatiti — úplné rovně mezi nimi býti nemůže; a proto nespokojí se práce taková jen mzdou hmotnou, nýbrž nalézá teprve upokojení v odměnách duševních, u jedněch již v blahé vnitřní spokojenosti, u druhých ve cti, slávě a uznání. Tak spojuje honorář odměnu věcnou s čestnou.

Se služným a honorářem souvisí gage, s oběma majíc něco společného, v něčem zase s oběma se různíc. V obecné mluvě není pojem gage zevrubně vymezen; užívá se ho často i o služném a honoráři. Tak nazývá se velmi často gagí plat důstojníkův a vyšších úředníků, kterýž zcela dobře může se též nazvati služným; všeobecně však ustáleným jest tento název mzdy pro stálý plat umělců, zvláště u divadel na označení platu herců. Jest pak gage stálý plat, určený předem smlouvou na určitý čas (jeden i více roků), čímž srovnává se se služným a různí se od honoráře; poměr však opačný nalézáme u jiného znaku gage. Neřídíť se gage přesně dle stálého měřítka platebního, jež by společným bylo jednotlivým třídám sil uměleckých, nýbrž gage je jako

honorář individuelní: je při ní rozhodnou osobní činnosť. Kromě tohoto znaku honoráře má gage i onen moment čestné odměny — slávu a česť, jež zajisté u umělce nemálo zvyšuje věcnou jeho mzdu.

2. Práce a mzda za určitou dobu a od kusu.

Rozebravše všeobecně pojem mzdy obraťme se k vlastnímu předmětu nynější otázky mezdní a našeho pojednání zvlášť — ku mzdě dělnické. Otázka tato, ač jest jen jediným článkem ve velkém řetěze otázky socialní, přece není jednoducha, nýbrž jest souborem otázek užšího obsahu, otázek neméně důležitých a vzájemně se doplňujících. Máme-li tedy o otázce mezdní důkladněji se poučiti, jest nutno zmíniti se o jednotlivých jejích členech zvláště a zevrubněji. Předně zeptejme se, jak se platí mzda? Odpověď nebude stejná: tu se platí denně, týdně, měsíčně, tam nepravidelně, za vykonanou práci, od kusu (akordem). Není tedy způsob výplaty mezdní ustálený, není tu ještě pevného pravidla: mzda časová všude se střídá se mzdou od kusu. — Všimneme-li si však hnutí socialního blíže, sledujeme-li snahy prácedárců na jedné a dělníků na druhé straně, spatříme zjev častěji a vždy v ostřejších rysech se opakující, že dvojí ten tábor celým svým smýšlením, jednáním, svými zájmy se křižující i v této otázce počíná zaujímati stanovisko protivné vždy zřejmější a ustálenější: kapitalisté zastávají se práce od kusu, dělníci naopak práce časové. Chtějíce býti v úsudku nestrannými, prozkoumejme oba názory, srovnejme jejich světlé i stinné stránky a rozhodněme pak, který z obou zasluhuje přednosti.

a) Práce a mzda za určitou dobu.

Jaký tu vzájemný poměr prácedárce a dělníka, jaké měřítko smluvené mzdy? Dělník přijde k mistrovi a nabízí svou práci; mistr určí mu plat na týden, na měsíc, dělník smlouvá, přijme a uváže se v práci. Tak vyjednává výhradně hospodář s čeledíny, městské paní se služkami, většinou rolník se svými nádenníky a nezřídka i továrník s dělníky a dělnicemi.

Při vyplácení mzdy neptá se prácedárce dělníka, mnoho-li a jak pracoval, nýbrž jak dlouho pracoval; podle času, podle určité pracovní doby řídí se výplata, mzda práce — čas je měřítkem smluvené mzdy. Ovšem není měřítko toto stejné: jednou smluví se prácedárce s dělníkem o práci denní, jindy týdenní, ano stanoví se také lhůta pracovní měsíční a roční (sloužící) — a podle toho i mzda jest denní, týdenní, měsíční a roční. U dělníků průmyslových — a ty máme především na zřeteli — vyplácí se mzda buď jen denní nebo týdenní; jednotkou času, měřítkem mzdy jest tedy den, neboť týden, měřítko mzdy týdenní jest jen součet jednotek denních. Než, přihlédneme-li k věci blíže, ani tuto jednotku časovou (den) nemůžeme vždy vzíti za měřítko mzdy — ovšem má-li tato býti správná a spravedlivá. Jak na př. rozhodneme, když den jest delší, když tedy déle se pracuje, nebo když dělník obratněji, pilněji pracuje? Dá-li pak se v tomto případě odhadnouti cena práce?

Na tovární řád nemá dloužení neb ubývání dne žádného vlivu, poněvadž tu pracovní doba denní pevně je stanovena, tak že měřítkem jest vlastně průměrná práce za hodinu. Vydělá-li na př. dělník denně (12 hod.) 1 zl., dostane za hodinu $8^1/_3$ kr. — tímto způsobem se také dělníkům strhuje, jest-li

nějakou pracovní hodinu vynechají. Co se týče dělníků na venkově, tu ovšem nelze přesně vyměřiti počet pracovních hodin, poněvadž v zimě bez světla se pracovati nemůže (na mlatě) a v létě pilnosť práce vyžaduje delší doby než průměrné (od 6. r. do 6. več.); za to však odměněni jsou dělníci po právu lepší stravou a mzdou.

Vzhledem k druhé nesnázi, že totiž při mzdě časové nebéře se tak ohledu na větší, menší pilnosť neb obratnosť, nutno jest přiznati, že skutečně jednotlivci v poměru k ostatním často by zasluhovali lepší mzdy; než prospěch celku je vyšší, a proto se mu musejí jednotlivci podrobiti z bratrské lásky ke svým soudruhům. Vždyť jisto jest, že většina dělníků jest sil prostředních, že nemůže se bez nasazení svého zdraví pouštěti v pracovní závod se silnějšími, a že tedy velice je pro ně výhodnou práce časová, jež nevyžaduje obyčejně velkého napínání sil, nýbrž spokojuje se s průměrnou, obyčejnou činností dělníků.

Ovšem, aby i té činnosti bylo dosaženo, aby prácedárce snad nebyl zkrácen, bdějí nad prací dělníků tovární dozorci, kteří práci stále v proudu udržují, zahálku a nedbalosť trestají a vůbec se starají, aby dělníci na jistém stupni činnosti se udrželi. Při té příležitosti dlužno podotknouti, že nejednou dopustili se tito dozorci křiklavých bezpráví na dělnících, a že tudíž by záslužno bylo, by zákonitá moc vzala dělníky v ochranu; naproti tomu však nelze také zamlčeti, že často dělníci sami nesprávně si počínali a tak právem trestu zasloužili.

Práce časová jest netoliko přiměřena dělníku samému, nýbrž výborně se hodí pro celou dělnickou rodinu a její způsob života. Mysleme si dělníka, otce rodiny, který každou sobotu přinese slušnou, pravidelnou výplatu! Jak zařídí se tu spořádaná, dělnická rodina? Jistě dobře si vypočítá, jak mnoho peněz smí denně vydati, aby vydržela bez nouze do nové výplaty, jistě bude pravidelněji žíti, nebude bez rozvahy peněz najednou vyhazovati, bude žíti klidněji, s vědomím zabezpečeného živobytí. Netřeba doličovati, že takové poměry nemálo přispívají k rodinnému klidu a štěstí, že taková rodina bude moci vyhověti povinnostem svým náboženským a občanským, že taková rodina může býti pevným ramenem v budově občanského pořádku.

Jako však ničeho dobrého nemůže býti bez přídavku zla, tak i při práci časové není dělník za nynějších nedostatečných zákonů průmyslových úplně prost nebezpečí nespravedlnosti a bezpráví, jimž může býti vydán od svého prácedárce. Přikazuje ovšem zákon státní určitou dobu pracovní, přes niž se nemá pracovati v továrnách, ale což je platný paragraf na papíře, když ve skutečnosti zákona toho jakoby nebylo! Továrníci ovšem na oko zákon ten uznávají, ale zatím velmi obratně jej obcházejí, když-tě v továrnách vedle doby pracovní ustanovené dávají si pracovati od dělníků v čas potřeby za plat mimořádný „přes čas“; dávají-li za hodinu denní práce 8 kr., slíbí dělníkovi za hodinu „přes čas“ 15 kr. a tak myslí, že zákonu vyhověli. A co dělníci, zdaž drží se zákonitě stanovené doby pracovní, zdaž sami nepracují do rukou nesvědomitým prácedárcům? Jistě že ano! Ubohý ten dělník, jemuž každý krejcar je milý, s radostí chopí se příležitosti, by mzdu si zvýšil, s radostí podvolí se pracovati o dvě hodiny denně déle, jen když vyzíská o 30 kr. více. „30 kr. denně, týdně 6krát tolik, skoro 2 zl., jaká pěkná to pomoc k živobytí!“ uvažuje

dělník, „co si budu moci za to pořiditi, snad uspořiti . . .“ S takovými asi myšlénkami chápe se dělník práce „přes čas“, chápe se jí s horečným vzrušením, pracuje se zvýšeným úsilým, napjetím sil, silen nadějí na lepší výplatu.

Však není výdělek ten skutečný, jest to jen pozlátko, jež má zaslepiti dělníkům oči, jež má je lákati, by sloužili jen zájmům prácedárcovým. Mzda ta je zdánlivá, výdělek krvavý! Dělník, jenž prací celého dne již tak dosť je utrmácen, nedá si ani večer pokoje, žene se znova do práce pro pár krejcarů, přepíná tělo a hazardně hraje se svým zdravím; a kdyby aspoň namáhání jeho vskutku mu prospělo! Než těch několik krejcarů sotva mu zaplatí chléb, jehož nutně potřebuje, by při namáhavější práci vyčerpané síly obnovil . . . nikdy pak nezaplatí mu neštěstí, když nadlidským trýzněním těla uhoní si nemoc, když předčasně k práci je neschopen; tu zničen je i se svou rodinou, malý výdělek zavinil mu škodu nenahraditelnou; prácedárce, jemuž dřel, v jehož službě se ožebračil, nevšimne si ho — odhodí ho jako zedrané koště.

Hle, to jest to lákavé, usměvavé ovoce na úrodném stromu „práce přes čas“, ovoce na pohled pěkné, k pojezení však odporné, trpké! Než co se stromem, jenž nenese ovoce dobrého, jenž nepřináší člověku užitku? Zajisté zasluhuje jen, aby byl vyťat a na oheň uvržen; ať tedy přiloží se sekera: zákonitý zákaz práce „přes čas“ — ať padne strom!

b) Práce a mzda od kusu.

Mzda od kusu nemá sice tak dávné historie jako práce časová, kteráž se uvádí již v Písmě svatém St. a N. Zákona, ve středověku pak ve zřízení cechovním, za to však od národohospodářské revoluce, od vzniku továrnické výroby průmyslové, od zavedení strojů nabývala vždy širšího rozsahu a významu, až v době (novější) nynější jest vážnou, spornou otázkou mezi prácedárci a dělníky.

Při tomto způsobu vyplácení mzdy smlouvá se prácedárce s dělníkem zcela jinak než při mzdě časové. Zde neřekne prácedárce dělníkovi: „Budeš mi pracovati den, týden . . . . dostaneš tu neb onu mzdu,“ nýbrž „zde máš práci (resp. surovinu), uděláš mi náležitý výrobek, a pak ti za něj dám teprve smluvenou mzdu.“

Na pohled zdá se tato výplata nejsprávnější a nejspravedlivější — jak pro prácedárce tak pro dělníka. Prácedárce neplatí dělníkovi na zdař Bůh, neplatí, aniž by věděl, jak mnoho a jak práce bude vykonána, nýbrž platí již za hotový výrobek, jejž může posouditi a také po zásluze odměniti; není tedy měřítkem mzdy čas, nýbrž sám tovar, výrobek práce. Naproti tomu dělník snadněji dojde uznání své dovednosti a přičinlivosti, účinně pobízen jest k čilejší práci — nebo tu hraje úlohu neposlední i osobní zájem.

Pokud by se jednalo o výhodnosť práce od kusu pro prácedárce, tu bychom mohli bez dlouhého rozmýšlení přisvědčiti; výhodnosť její však pro dělnictvo za nynějších poměrů hospodářských, za těch zásad, jimiž se nyní prácedárci vzhledem k dělníkům řídí, tu výhodnosť práce od kusu přijati nemůžeme a nesmíme. Prácedárce, moderní kapitalista, hnán jen touhou po mamonu, zmítaje se v boji konkurenčním, nechtěje znáti ani nejpřednějších zákonů mravních, zákonů lidskosti, popouští tu úplně uzdu své hrabivosti, egoismu a

bezohlednosti; a může, . . . nikdo mu nestojí v cestě — zákony občanské ničeho totiž nepraví o práci od kusu. Ubohý dělník padá věru do osudných sítí, do železných klepet, z nichž těžko vyváznouti!

Prácedárce kapitalista již s předpojetím béře výrobek dělníkův, s tím úmyslem, aby vadu na něm nalezl, to neb ono hned se mu nelíbí a pln nedůtklivosti a zlosti strhne mu krvavě zaslouženou mzdu, a dělník — nechce-li zahynouti hladem, dá si tu tvrdosť líbiti, ano prosí tyrana, by ho nezahaněl, by milostivě dovolil mu dále se mořiti, dále dávati se okrádati . . . Ano, k těm koncům to přijde, není-li základem jednání lidského cit mravní, pohrdá li se náboženstvím . . . hmota slaví triumfy, peníze sžírají lidskosť, člověk je otrokem, zaprodancem mizerného kapitálu, jest ctitelem zlatého telete . . . jak hrozná, děsivá apotheosa nevěry nynější osvícené doby!

Než nedosti na tom, že prácedárce křivdí dělníkovi — i jiní upíři pijí mu krev! Při práci od kusu nejsou dělníci zaměstnáni pouze v továrně, nýbrž i doma, zvláště na venkově, a tu ovšem nestojí často bezprostředně pod dozorem továrníka (nebo továrního mistra), nýbrž přijímají a odevzdávají práci jeho jednatelům t. zv. faktorům. A právě tito jsou praví draci, kteří dělníka odírají a hltavě požírají mzdu jeho! Tito jednatelé uvolí se továrníkovi odevzdati svěřenou práci za jistých podmínek, starosť o provedení její vezmou na sebe, odejdou na venkov a tam práci odevzdávají a s lidem obchodují: dávají mizernou mzdu, libovolně ukládají pokuty a strhují na mzdě. Jak dovedou nesvědomití ti lidé z lidu těžiti, nejlépe viděti z toho, že v krátké době z takového faktora, jenž mimo své hadry neměl nedávno ničeho, vyklube se pán, majitel domův a polností, který se ani neostýchá okázale se honositi ukradeným bohatstvím.

Prospěch kapitalistův z práce od kusu neškodí však toliko dělnictvu, nýbrž i širšímu obecenstvu. Nedržíť se kapitalista hesla, málo, ale dobře pracovati, nýbrž „hodně a lacino, aby se mohlo také lacino prodávati“ — a podle toho také výrobek vypadá; poškozeno je obecenstvo, které za fatku sice koupí — ale slátaninu, dvakráte však poškozeno je dělnictvo, jež jednak samo největší část takových výrobků skoupí, a nad to taková jeho práce málo platí.

A ještě dále jdou následky práce od kusu: hromadí se do skladů zboží na zboží, trhy jsou výrobky zaplaveny, a následuje přirozený výsledek: klesání ceny zboží a snižování mzdy; další ještě vážnější důsledek nepoměru výroby a spotřeby často brzy jde v zápětí: krise obchodní a průmyslové, jež tisíce lidí vrhají v hlad a bídu a působí nepokoje a jitření lidu.

Uvedli jsme však prve přece jednu výhodu práce od kusu, že totiž dělník snáze dojde uznání své dovednosti a přičinlivosti. Uznáváme ovšem, že dovedný a pilný dělník při práci od kusu více vydělá než při práci časové, ale přece nesmíme zapomenouti, že se tu jedná o dělnictvo veškero, o silné i slabší, a tu jest míti na zřeteli, že při práci od kusu dělník výborný škodí slabším svým druhům. Takový dělník, má-li větší sílu a dovednosť, vykoná ovšem větší práci a získá mzdy, jež snad převyšuje jeho nutné potřeby a dovoluje mu lepší způsob života — však jen za obzvláštní namáhání; továrník pak vida jeho rostoucí zisk, strhne od kusu na mzdě a tím poškodí dělníky všecky, zvláště pak slabší, kteří nemohou při přiměřeném přičinění tolik práce

odvésti. Stesky oprávněné tvrdě odbývá, poukazuje na dovednější druhy a vybízí je, aby se též tak přičinili — lenochům prý dobře platiti nebude a nemůže. Co může na slova ta říci pohaněný dělník? Buď odejíti bez naděje, že dostane lepší práci, nebo zůstati, dříti se, stále se dříti a při tom ještě snad hlady umírati; ano prací úkolovou kopá si slabý dělník pro neúmornou námahu předčasný hrob, . . . zvláště ve slévárnách, dolech, při lámání kamene . . . Než kletba té práce nelpí jen na něm samém, lpí mnohdy na celé rodině, zvlášť pracuje-li doma, jak se často jmenovitě na venkově děje. Tu žena i děti musejí se seskupiti kolem otce živitele, musejí se přikovati k otrocké práci a pracovati, pracovati do úpadu; ženě nedostává se ani času, by něco kloudného na stůl postavila, a když konečně nějakou tu vodovou polévku a brambory na rychlo uvaří, nedopřejí si ubozí ani pohodlí, by klidně, spokojeně pár těch soust požili a si odpočinuli. Jsou zapřaženi ve službě kapitálu, ba nežijí už ani sobě — tak zaujímá mysl jejich práce na uhájení živobytí.

Jak již na počátku jsem se zmínil, nezaujali dělníci až po dnes k práci od kusu jednotného stanoviska; jsou to zvláště dělníci odboru vlnařského, kteří vyslovují se pro práci úkolovou, aby nebyli úplně vytlačeni z továren prací a konkurencí žen.[1]) Ovšem z této strany má práce od kusu opravdovou výhodu, jsouc dobrou zbraní proti konkurenci žen, na druhé straně však jest na výsosť dělnictvu záhubnou, ničíc jeho naději na trvalosť práce, stálosť mzdy a stálosť zdraví.

Na odstranění práce a mzdy od kusu uspořádalo již dělnictvo mnoho stávek, zvláště v Anglii; podobně i ve Francii žádali dělníci již za únorové revoluce, by zvláštním paragrafem zákoníka občanského práce od kusu byla zakázána, jako práce vražedná. U nás zosnovali stávku proti práci od kusu truhláři pražští r. 1889. a 4. srpna téhož roku vyjádřili se ve schůzi na ostrově Střeleckém zásadně proti ní.

Uvážívše slabé i stinné stránky práce a mzdy časové i úkolové přicházíme snadno k závěrku, že pro dělnictvo je výhodnější i spravedlivější práce časová, jež chráněna mocí zákonův od přehmatů prácedárců, nejlépe může vyhovovati jak zájmům dělnictva tak i zájmům národohospodářským. Neuplyne bohdá ani dlouhá doba, a dělníci všichni sjednotí se na společném hesle „práce časové.“

(Pokračování.)

O vánocích.

Příteli Josefu Vojáčkovi.

I.

Letí, letí ptáčci bílí,
mile křídly třepotají,
nezpívají, šepotají
tichou, svatou noční chvílí.

Nebyli to ptáčci bílí,
nevylétli ze své skrýše,
ale sněžné vločky tiše
chladné zemi rubáš vily.

[1]) Práci od kusu hájili dělníci vlnařští z Brna na děl. sjezdu v Litomyšli.

Na blankytu hvězdy vzplály
a s nebeských čarných luhů
jasné davy Božích sluhů
lidstvo ku jesličkám zvaly.

O zázraku háje šumí,
každý strom se divem chvěje,
jenž se u jesliček děje;
a tvé srdce nerozumí? —

II.

Šumí lesy, hučí hory,
plesem chví se háv jich sněžný,
synáček že přišel něžný
spasiť kletbou spjaté tvory.

Shlédl Otec slitování
milostivě na své syny,
odpustil jim těžké viny,
v radosť změnilo se lkání.

Lidstvo v svaté chvíli klidu
žasnouc zírá na oblohu,
anděl slávu pěje Bohu,
pokoj veškerému lidu.

Zemi v náruč nebe vzalo,
ples zavítal v každou chatku
na oslavu Jezulátku,
nový ráj jež světu dalo.

III.

Králů tré jde od východu
v jeslích vzývat králů Krále —
lid však Jeho ve tmách stále,
nechce jíti k nebes hodu!

Cizinci se Kristu koří,
vlastní lid Ho nechce ctíti;
trny chystá místo kvítí,
zloby plamen v nitru hoří.

V jeslích kvílí Božské dítě,
lidstva nové cítí hříchy;
svět se nechce zříci pýchy,
peklo spřádá jej v své sítě! —

S králi pojďme ku Betlému
pokloniť se Spasiteli,
aby naše oči zřely,
Herodu co nelze zlému . . .

Jaroslav V. Kočí.

Společnosti pro ethickou kulturu.[1])

Napsal Alois Spisar.

Bedřich Jodl, professor na německé universitě v Praze, vřelý přívrženec společností pro ethickou kulturu, pravil ve své přednášce ve Frankfurtě nad Mohanem dne 13. února 1893: „Nikde nepostupovalo podvracení starých náboženských představ, o kterých se dříve myslilo, že jedině k nim lze upínati mravní ideály, stejným krokem s budováním a šířením humanní ethiky. Staří bohové se vystěhovali a na opuštěném krbu nezapálen nový oheň, leda nejistě kmitající plamen rozkoše a pochyby. Ale bez ohně trvalého, založeného v pevném přesvědčení, bez usilování jednotlivců k něčemu vyššímu, nemůže lidstvo prospívati.“

[1]) Prameny: Die „Gesellschaften für ethische Cultur.“ H. Gruber S. J. Stimmen aus Maria-Laach, 44. Bd. — „Ethika a socialismus“, J. Kaizl. Naše doba, I. ročník. — „Dnešní otázka mravní“, F. V. Krejčí. — „Mravní názory naší doby“, Eduard Rod. — V. Cathrein S. J. Moralphilosophie I. část.

Všeobecně pronesená sentence ta nepozbývá platnosti, applikujeme-li ji na naši dobu, totiž na poslední půlstoletí. Staří bohové vymizeli; nikoli snad náboženské theologické představy o Bohu, přesvědčení založené v pomyslné idei o bytosti nejvyšší, nýbrž smysl pro mravnosť, víra v dobro, povinnosť, svědomí. Místo jejich zaujala rozkoš, pochybnosť a pessimismus. Doba naše mravně z valné části poklesla; lidstvo ztratilo vůbec smysl pro dobro, pro mravnosť, ztratilo víru v mravnosť, svědomí, povinnosť.

„Mravní názory dnešních lidí nejeví, než zmatek," praví Rod, a dokládá své tvrzení řadou spisovatelů, kteří působili během posledních padesáti let nejznačněji na duševní hnutí, kteří nejlépe představují průměrný stav myšlení, počínaje od Renanova duchaplného — aspoň na první pohled — skepticismu až po de Vogüe-ův a Desjardins ův ne příliš upřímný katolicismus. Přítomná doba představuje jeden z oněch kritických okamžiků dějin, kdy se myšlení lidstva pozměňuje. Dva základní činitelé působí v této proměně: předně porušení náboženských a s nimi souvisících mravních, politických a socialních názorů, z nichž vyplývají všechny prameny dnešní civilisace, za druhé utvoření zcela nových podmínek života a myšlení následkem vynálezů v oboru vědy a prů myslu. (Le Bon.)

Ten zmatek názorů mravních, ten všeobecný rozklad, jest výslednicí intellektuálního rozvoje kulturního, jednostranného pěstění a šlechtění mohutnosti poznávací a z toho plynoucího zanedbávání jiných stránek života duševního, mravního, ethického. Celý moderní kulturní vývoj zachoval se macešsky netečně k mravnímu světu a ku všemu, co s ním souvisí. Tato macešská nevšímavosť je nutným důsledkem t. zv. positivního rázu naší doby. Positivismus ten se svou snahou stanoviti fakta, hmotná, přírodní, fysická, socialní, se svým povrhováním všemi ideály, projevující se rozborem stávajících fakt, světa reálního, hledáním prvků společných, generalisováním zákonů, jak je pěstují filosofové a přírodovědci, jenž se často jeví jako smysl pro praktický život, střízlivá úvaha, tento positivism dostal se v zásadní rozpor s mravním životem, s ethickými příkazy, poněvadž mravní příkazy se jeví jako pravidla, normy, ideál, stanovíce ne to, co jest, nýbrž co má býti, ne jak člověk jedná, nýbrž jak má jednati.

Postřehováním fakt přírodních, celého života se všemi vlnami a proudy, pronikáním života prolínajícího hmotu od nejnižších záchvěvův až po nejvyšší organismy, prospěl positivismus značně přírodním vědám, jejichž do nedávna netušený rozkvět je právě příznakem naší doby. S vývojem přírodních věd postupoval stejným krokem zhoubný vliv na mravní řád a na celý vnitřní život, na nějž se pro hmotný svět zapomínalo, poněvadž z příčin psychologických duch lidský nemůže obsáhnouti svět obojí (hmotný i duchovní), z nichž myšlénkový, vnitřní je obsáhlejší hmotného.

Nedosti na tom, že přírodní vědy nevšímaly si světa ideového a s ním i mravního řádu; materialismus přírodovědců v pokusech o názor světový pokročil až k negaci všeho světa ideového a k otřesení jeho základů. Materialismus přírodovědecký nezahrnuje v sobě ovšem celou přírodovědu; přece však hlásilo se k němu mnoho zvučných jmen přírodovědců z let padesátých a šedesátých. — Tento deterministický naturalism byl však falešný; chtěje se zdáti vědeckým,

byl úplně povrchní, nedůsledný, poněvadž hlásal: dobro plodí dobro a zlo plodí zlo, a stanovil zároveň dobro i zlo jako výsledek fysiky a fysiologie. Konečně překročil meze oboru přírodovědeckého, rozšíriv pojem hmoty na život duševní. Svět ideový nebyl mu, než bohatým výkvětem života prolínajícího hmotu od nejjemnějšího záchvěvu citového až po složité pojmy všeobecné, myšlénky abstraktní, a svět mravní jenom jednou jeho stránkou, zbudovanou právě tak na úkonech fysiologických, jako všechny ostatní kony mozku i nervů.

Voltairsky střízlivá bezstarostnosť, výkvět to snah positivistických, zničila všechny reality, týkající se světa nadsmyslného, potlačila záhady a domnívajíc se, že jsou rozřešeny, shrnula své bludné vývody ve formuli: „Svět je dnes bez tajemství.“ Tento pokus názoru světového, jednotného sice, avšak jednostranného, poněvadž zanedbává bohatou stránku života duševního, podťal samostatné kořeny zjevů života mravního, zasadiv je do půdy cizí, příčící se půdě zjevů ethiky, jejížto životní síla spočívá právě ve snaze po oddělenosti od hmoty, po vyvýšenosti nad hmotou.

Jako positivismus vůbec počítal jen s fakty, se skutečností reálnou, ne vybásněnou, tak zvláště osobivý, jednostranný materialismus, jenž popíral všechen svět vniterný, duševní, mimohmotný, stavěl se na odpor všelikému náboženství té neb oné formy a podoby. Víra v bytosť vyšší, nadpřirozenou, touha po životě v jiné podobě než jaká se jeví smyslům, to všechno považováno za zbytek z druhé velké periody vývoje společnosti lidské (dle Comte-a), kdy duch lidský dosadil na místa bohů mythologických různé abstraktní bytnosti. A to vše považováno za zbytečné, ba nehodné muže oddaného vědě ve věku positivním, v době přesného a exaktního vědění. Ztráta víry, ztráta náboženství činí hlavní zdroj mravní krise zejména u poloviční vzdělanců a vrstev nižších, pro něž mravní příkazy bez víry pozbyly vší síly autoritativní.

Výslednicí positivismu Comte-ova, jako studia fakt, bylo studium minulosti. Naše doba povznesla se z těsného rámce na vyšší stanovisko a odtud vrhala zvědavé pohledy do minulosti na období vývojová, na posloupný pochod dějů politických i kulturních, a opájela se skvělými pohledy na dlouhý řetěz objímající všechen kosmos, pohyb od nejjednodušších organismův až ku člověku. Toto nazírání dějinné, plynoucí z myšlénky věčného vývoje, důsledně vzbudilo relativní oceňování zjevů, zorný úhel relativnosti, relativního nazírání.

V řetězu vývoje platí každá doba stejně, stín jako světlo, jedno vyplývá z druhého a odůvodňuje následující. Není pravdy absolutní, není cíle naprostého — vše jest jen poměrné, vše má význam jen ve své době, kdy jinak býti ani nemohlo. Důsledně provedené relativní nazírání historické pojalo v sebe i život mravní. Dle toho jest i mravnosť jen relativní, pro každou dobu jiná.

Odtud jest již jen krok k osudné otázce: „Jsou vůbec jaké příkazy mravní, ideály platné věčně, nezměnně? A nejsou-li, proč se jim dává zdání kategoričnosti a absolutnosti?“

Propasť mezi dobrem a zlem vyrovnána, dobro a zlo, toť dva různé stavy nutné, proto stejně oprávněné, podmíněné přirozeností a konstrukcí tělesnou; není zodpovědnosti, poněvadž není svobody, není svobody, poněvadž není, než nutnosť fysických zákonův. Odtud vychází moderní theorie mravnostní

Lombrosovců, vysvětlující dobro jako stav vnitřního zdraví, tedy relativně, a zlo jako stav vnitřní choroby, podmíněné tělesnou konstrukcí v ústrojí, konstitucí činnosti fysiologické, dědičností, vrozenou vlohou, okolím atd. Podobně vysvětlují zlo a dobro Zola, Ibsen a j.

Schopnosť relativního nazírání značí ovšem vlohu chápati po řadě a v příhodném čase kterýkoli směr ducha, po případě všechny, čili tak zvaný Burgetův raffinovaný epikureismus duševní, dilettantismus buď rozumový, nazírací nebo citový, kterým obdařený duch po příkladě Renanově velebí dnes antiku nebo renaissanci, zítra buddhismus anebo křesťanství, dnes nadchne se pro světce, mučeníka, zítra jest nadšen pro don Juana, má zálibu v Boccacciovi, dnes napíše vznešený hymnus na Nejsvětější Pannu, zítra věnuje své verše řeckým hetérám (Karásek).

Vůle však těch moderních labužníků zůstává vždy netknuta; jejich ideálem jest jen požívati. Jest to jakýsi duševní quietismus, jistý druh rozumového materialismu, sobecká požívavosť. Na vůli však mravní příkazy nepůsobí; mravní soustavy se studují po způsobu Anatola France-a se zájmem esthetickým aneb vědeckým, anebo ku vznícení zájmu literárního.

Taková je mravní a rozumová fysiognomie Nietzsche ova „nadčlověka“, jenž má pro sebe jednu morálku a širokému davu předpisuje opět jinou; toť pravý výkvět individualismu, ne snad individualismu v životě socialním, jaký byl zaveden liberalismem hospodářským od dob velké revoluce, nýbrž individualismu ethického, jenž končí ethickým anarchismem paederastů dle vzoru Oskara Wildeho a ještě více jejich obhájcův, jakými jsou O. Panizza, Karásek a j., jimž jsou všechny kony stejny, kteříž popírají rozdíl mezi homosexuálním a heterosexuálním a ve své duševní vyspělosti neznají jiného hříchu, než hřích hlouposti a omezenosti.

Poslední důsledek individualismu a vůbec celého období jest vědecký, rozumový a mravní anarchismus, čili krise v celém životě duševním, hluboká propasť, vyrytá vývojem doby poslední, bojem mezi mravností a mezi chladnými rozumovými poznatky. A tu trhlinu, tu propasť nese ve své duši moderní člověk, v duši, která přirozenou cestou psychologických zákonů spěje k jednotě, ladu a harmonii. Na jedné straně dožaduje se svých práv rozumová analyse a proto roztříštěnosť, na druhé zase mravnosť nutí k harmonii; co jiného povstává, vítězí-li analyse, než rozpor?

Není jednotného názoru na svět, poněvadž je rozpor v duši, není jednotného východiska pro chtění a jednání; odtud plyne opět vnitřní prázdnota, omrzelosť, bolesť, význačné to známky pessimismu Le Conte de Lisle-ova v myšlení a cítění lidí dnešních, jež směřují, ovšem jen theoreticky a tudíž nedůsledně, k buddhistickému odříkání a dobrovolnému ničení pokolení lidského.

Modernímu člověku, jenž v sobě nese rozpor rozumu a citu, vědy a mravní síly, unikl smysl života, který mu, pokud věřil, poskytovalo náboženství. Poznání jeho jest omezeno na hmotný svět, o světě nadsmyslném nechce věděti ničeho; co má býti poslední pohnutkou jeho snah, smyslem života? Povinnosť? Ke komu? Práce ve prospěch lidstva a vlasti? Co je vlasť? Co je lidstvo? Dle

učených výpočtů zahyne za několik milionů let poslední člověk na zemi, a co zbude pak z vlasti, z lidstva? Jen nicotné, zapadlé stíny. Moderní člověk cítí jako kdysi Tolstoj v sobě sílu žíti, žíti něčemu vyššímu, neví však čemu, život pro něho nemá hlubšího významu.

Tu vidí moderní společnosť, že vývoj její tímto směrem octnul se na kritickém bodu. Chaos prvků, z nichž povstal svět, nebyl u větším nepořádku a neladu, než mravní zásady naší doby, kde napjetí všech duševních, společenských i třídních protiv dostupuje již znenáhla k výbuchu.

A na samém vrcholu tohoto období, jež lze nazvati negativním, poněvadž představuje zápor mravních zásad po způsobu svého výkvětu (Renan, Schoppenhauer, Zola), nalezli se bádaví duchové, kteříž dovedou býti osamocenými a vzdorovati proudům, do nichž se vrhá většina lidstva. Pochopujíce nebezpečí nauk pěstovaných a vidouce, že společnosť bez víry v dobro, bez úcty k povinnosti, bez svědomí, bez lásky k bližnímu se octla v rozkladu, v boji všech proti všem, hledí zažehnati hrozící katastrofu. Rozpomínají se na zapomenutý starý svět mravnosti, volají po víře, ideálech, mravním dobru, poukazují na mravní otázku, která se opět živě přetřásá u různých národův a v různých zemích, způsobem ovšem různým. Nastává reakce, obrat ve smýšlení a myšlení; spiritualismus stojí proti positivismu, naturalismu a materialismu; moderní symbolismus není, než reakce proti chladnému popisování, stanovení prostých fakt; sen, symbolisace, cit, touha po nekonečnu, toť barvy moderních poetův — umělcův.

Uznává se něco mimo hmotu, mluví se „o citu Mystického," „o stromu Neznámého," jenž na lidstvo hází tmavé mraky, mluví se o „Neznámém" jako oceánu mrtvých vod, jež nás obklopují a zatopují (Littré). Z oboru rozumu, jenž do nedávna slavil pravé orgie, přechází těžiště v obor citu; moderní filosofie přikryla život smutečním flórem tajemství. V Rusku naslouchají biblicky klidným slovům „XIII. apoštola Kristova" (Tolstoj), na severu mysli jsou obetkávány od „mlhavých proroků" (Björnson, Ibsen), ve Francii hlásá se návrat ku křesťanství, ano ku katolicismu (de Vogüé, Desjardins), v Americe, Anglii, Německu zakládány jsou společnosti pro ethickou kulturu.

II.

Prvotnou vlastí a kolébkou společností pro ethickou kulturu jsou Spojené státy americké, kde založil Felix Adler, orientalista při universitě Cornellské, vyznáním žid, r. 1876. první společnosť v New-Yorku. Přednáškami pořádanými v následujících letech po všech větších městech Spojených států získal hojně žákův, kteří po vzoru společnosti new-yorské zakládali podobné spolky po celé zemi. Tak byla založena r. 1883. společnosť v Chicagu, r. 1885. ve Filadelfii, r. 1886. v St. Louis.

Aby společnosti tyto lépe prospívaly a aby byly v bezprostředním spojení s kořenem, z něhož vyrostly, spojily se r. 1887. všechny v jediný celek pod názvem: „Union of the Societies for ethical culture". Téhož roku vešla ve spojení s americkou „Jednotou spol." již starší londýnská společnosť náboženská „South Place Religions Society" pro povznešení vědomí náboženského mezi

lidem; tím rozšířena známosť společností těch do Evropy. Z Anglie se dostalo r. 1892. hnutí ethické do Německa pod dojmem školských předloh Zedlitzových a přítomnosti a řečí Adlerových v Berlíně. Německý odbor hnutí ethického pode jménem: „Deutsche Gesellschaft für ethische Cultur“ založen v Berlíně v říjnu r. 1892.

U nás není sice dosud zorganisované společnosti pro ethickou kulturu, avšak jako ve všem, jeví národ český i v tomto směru náklonnosť k eklekticismu, přijímaje cizí proudy myšlénkové, ať se již hodí k základní idei našich dějin, čili nic. Myšlénky a snahy společností pro ethickou kulturu nacházejí u nás ohlasu, ovšem jen kuse, poněvadž jsou dosud nové. Děje se tak hlavně v literatuře a časopisectvu učitelském, jak ukazují „Učitelské Noviny“ z roku 1894. článkem „Náboženství a mravouka“ od J. Č.; stejný směr pozorovati možno i v časopisu „Národ a škola“ z roku 1895.

Duší celého hnutí ethického a hlavou všech společností ať v Americe, ať v Evropě je a byl F. Adler. V Americe mimo Adlera vynikajícími vůdci, přednáškami a tiskopisy činnými členy jsou: W. M. Salter v Chicagu a dr. St. Coit. V Německu opět je předsedou společnosti dr. M. Förster, jednatelem Gižycki. Spolupracovníky jsou zmíněný již Jodl, dr. Ferd. Tönnies, pr. dr. Theobald Ziegler a jiní. — Salter v listu ze dne 13. dubna r. 1893. vykazuje 1000 členů kulturní společnosti v Americe; německý odbor měl na měsíční schůzi ze dne 28. února 1893 dle zpráv dr. Förstera 1180 členů. V letech osmdesátých vydána asi tři větší díla, ve kterých vůdcové objasňují své stanovisko k mravnosti i ku společnosti lidské a své cíle a snahy; hlavní zmínky zasluhuje „Creed and Deed“ (víra a skutky) od Felixe Adlera, Salterovo „Ethical Religion“, jež přeložil Gižycki do němčiny — „Religion der Moral“ — a Gižyckého „Moralphilosophie.“ Jednota společností pro Ameriku má svůj časopis věnovaný zájmům ethickým a otázkám mravním; rovněž německý odbor má časopis zvaný „Zeitschrift der Gesellschaften für die ethische Cultur“, kterýž vydává prof. Gižycki v Berlíně.

Společnosti pro ethickou kulturu jsou založeny, aby ušlechtily společnosť lidskou. Dle stanov americké „Jednoty společností“ je úkolem jejím „ušlechtění mravního života jednotlivcův i celku.“ Proto jest třeba, aby všem vrstvám společnosti, všem stavům i všem jednotlivcům byl dovolen a usnadněn vstup do společností. — Zrovna tak mluví o úkolu společností těch Jodl: „Úkol spolku ethického je pěstění života mravního, péče o vytříbení lidskosti a rozvoj pravé humanity.“ Aby dospěly k cíli, chápou se všeho, co by mohlo přispěti k rozšíření jejich zásad; jim mají sloužiti dobročinné komitéty dam, spolky mládeže, a vůbec vše, co se týká jenom mravního zdokonalení lidstva. Jejich snahou je také laicisovati církev; — viděti to hlavně v Americe. Aby pak byly prováděny i v životě sociální opravy, propagují myšlénku tak zvaných „sousedských cechů“, kterou pojal kazatel ethické společnosti londýnské, uskutečniv ji sám hned. Obyvatelé jedné čtvrti města neb ulice (muži, ženy, dítky), nikdy však více než 70 osob, shluknou se v klub nebo spolek a provádějí mezi sebou reformy společenské dle ideálu sociálního; zároveň povzbuzují jiné ku provádění stejných oprav.

Než budou zahájeny přednášky ethické na té neb oné universitě, spokojují se vůdcové společností amerických „kursy pro ethickou kulturu," pro poučení a získání nových členů. Myšlénka ta, již poprvé vyslovil F. Adler ve své přednášce v Bostonu r. 1879., uskutečněna byla teprvé r. 1891., kdy od 1. července do 12. srpna konán na zkoušku kurs v Plymouthě. Přednášky konány z oboru národního hospodářství, z dějin náboženství a ethiky; z oboru posledního konal F. Adler v té době 20 přednášek. Ráz a fysiognomie celého shromáždění byly interkonfessijní: předsedali a úřadovali duchovní různých vyznání náboženských. Účastníků sjelo se asi 200; mezi nimi byli četní professoři.

Aby získány byly peníze k uhražení potřeb a zároveň aby rozšířena byla působnosť společností, usnesl se kongres „Jednoty" r. 1887. v Chicagu, připustiti „členy v širším smyslu." Ústřední komitét výkonný splnomocněn zřizovati místní družstva, odnože a filiálky. Podmínkou přijetí za „člena v širším smyslu" stanoven rozum a povaha nad prostřednosť vypěstěná. Dvacet takových členů může vysýlati delegáta na společná shromáždění a kongressy hromadné. Příspěvky na uhražení společných potřeb a vydání určují si členové sami.

Totéž organické zařízení pozorovati lze i u společností německých. Dle § 1. stanov „Německého spolku pro ethickou kulturu" je cílem společností, pěstovati mezi členy rozvoj kultury ethické jako vzájemné pojítko bez ohledu na různé stavy v životě i na odchylné náboženské a politické theorie. Ethickou kulturou nazývají společnosti ty pěstění spravedlnosti, upřímnosti, lidskosti a vzájemné úcty ve společnosti lidské.

Prostředky k dosažení toho cíle vymezeny jsou v § 2.: a) Praktické vychování mládeže na základě všeobecné ethiky a provádění všelidských zásad ve vyučování bez ohledu na různé theorie náboženských vyznání; b) přednášky a rozpravy o ethických problémech, šíření blahodárných účinků vědy a umění v nejširších vrstvách lidu obecného; c) rozšiřování ethických snah knihami, časopisy, letáky atd. a konečně d) zlepšení smutných poměrů společenských a pomoc všem trpícím a utlačeným proti bezpráví.

O výchově mládeže na základech jakési všeobecné mravovědy konkretněji mluvil Adler v Berlíně 3. července 1892. „Mravní poučování mládeže, toť hlavní práce spolku. Všeobecně jen upozorňuji, že je třeba v tomto směru velikých prací; podstata reformy spočívá v tom, aby se užilo osvědčených zásad paedagogických i při mravní výchově, aby se psychologicky správněji vyučovalo. Než se začnou vyvinovati mravní pojmy, nutno vyučovati názorně; proto třeba přehlédnouti a uspořádati bohatý zdroj bájí, mythův a biblických vypravování, aby duch dítek nebyl přetížen větami, jimž nerozumí. Proto nejlépe učiniti počátek s mravními představami z okolí dítek, aby neupadl učitel, vzbuzuje mravní pojmy, na zcestí metafysického odůvodňování, nýbrž aby se vyvinula na základě konkretních příkladů dle vzoru Sokratova všeobecná pravidla, v nichž jest nejlépe uložena zkušenosť lidská. Dále bych radil, aby se základní pravdy morálky vštípily v paměť vhodnými pořekadly, aby se dětem líčil život šlechetných mužův a žen, aby se učily místům mravně cenným, na př. obhajovací řeči Sokratově, některým místům z kázaní horního, z proroka Isaiáše atd.

Na kursu ethickém r. 1892. pak Adler dokládal: „Úlohou veřejného školství jest, dáti dětem společný fond mravních pravd, ve kterých se shodují všichni dobří lidé; učitel nechť nevysvětluje, proč máme dobře činiti, nýbrž jen mládeži objasní, co je skutečně dobré.“ Pohnutkou všeho mravního jednání má býti Kantův kategorický imperativ se svou úctu budící důstojností. Tento hlavní motiv může býti podporován i jinými důvody ano i osobním prospěchem. Tak na př. dostačí říci: „Není dobré lháti;“ řekneme-li však: „Pohrdáš sebou samým, lhal-li jsi,“ uvádíme důvod: osobní prospěch.

Dítky již od mládí mají učiti se povinnostem k sobě samým i k bližním. — V povinnostech k sobě samému zahrnuty jsou povinnosti fysické (na př. nedopustiti se samovraždy, dbáti zdraví a čistoty těla, býti mírným v jídle a pití), povinnosti intellektuální (poznávati pravdu, býti upřímným, pravdomluvným) a povinnosti citové (krotiti hněv, marnivosť, strach a varovati se vášní). Povinnosti k bližním jsou buď všeobecné, jež máme ke všem lidem, jako spravedlnosť, láska, a zvláštní, týkající se nejbližšího okolí, jako povinnosti dětí k rodičům a naopak, povinnosti občanské, povinnosti v úřadě, povolání, přátelství a j.

Vštěpujíce tedy dětem občanské ctnosti, mají míti členové společností ethických zvláštní zřetel k důstojnosti zákona, k trestu a národnosti. Ač se největší důraz klade na zdárné vychování mládeže, přece nezůstává ani ostatní věk nepovšímnut. Celá společnosť se má umravňovati, a proto je nutno rozděliti ji dle věku na čtyři třídy.

Do první třídy řadí se dítky, do druhé pak jinoši a panny. Tu se má připravovati půda pro pozdější povolání; poněvadž pak právě v tomto věku uzavírají se přátelství, budiž obšírně a důkladně jednáno o vzájemném ethickém poměru přátelů. Do třídy třetí řadí se muži a ženy. Tu budiž jednáno o povinnostech rodičů k dětem, občanů k státu, sociálních tříd k ostatnímu celku; tu jest nejlépe prováděti reformy sociální na zkoušku. Starci a stařeny patří do čtvrté třídy; těm budiž na paměť uváděno, že mají býti příkladem mladým a připravovati se na smrť. — Každou neděli nechť se všechny tyto třídy společně scházejí, aby se poučovaly o společných povinnostech mravních.

Poněvadž je snahou těchto moderních apoštolů získati celou společnosť lidskou bez rozdílu, snažili se od samého počátku vstoupiti ve spojení s třídou dělnickou a umožniti jí přístup do svých společností. Pozvali tedy do svých schůzí třídy dělnické. — Avšak naděje jejich byly sklamány; příkře se proti nim postavili zvláště socialní demokraté, uznávajíce pro každou třídu sociální podle různých zájmů jinou morálku a spatřujíce proto v ethice zmíněných společností morálku bourgeoisní. Aby tedy nezradili svoje zásady z minulosti, zřekli se účastenství při společnostech, důvěřujíce ve vlastní svou sílu v boji s bezprávím. Po delších rozpravách stran společné práce v časopisech socialních demokratů (Vorwärts, Die neue Zeit) na jedné a v časopisech oněch společností (Zeitschrift f. ethische Cultur) na druhé straně skončeno vyjednávání bez úspěchu zrovna jako vyjednávání se zednáři.

Základní zákon svobodných zednářů zní: svobodní zednáři přidržují se náboženství, v němž shodují se všichni lidé; bratřím svým ponechávají jich vlastní náboženství, žádajíce po nich, aby dbali na venek počestnosti, ať již se

v názorech jakkoliv od sebe různí. Povoláním svobodných zednářů, jak se stále vychloubají, jest, zachovávati všelidský zákonník mravní.

Podle toho jest shoda zednářů se snahami společností pro ethickou kulturu očividna a také uznávána i od společností i od zednářů. Slyšme, co píší „Vorbereitende Mittheilungen“ německé společnosti: „Zásady zednářů jsou příbuzny snahám, které razí cestu mírné shodě ve víru a boji všeobecném. Jedná se však o to, aby bylo ještě více posunuto v před vše, co pojí lidstvo, a zároveň i potlačeno, co lidstvo dvojí a různí. Ve smyslu humanním a povznešeném, jímž naplněni byli v předešlém století geniové Goethe, Lessing a mnozí jiní, v novější pak době osvícení veleduchové jako císař Vilém I., — třeba nyní buditi mezi lidem na základě úplného obrodu lidstva ethickou výchovou společné myšlení a jednání.“

Ačkoliv listy svobodných zednářů zřejmě podporovaly ethické hnutí, přece ku společné akci nedošlo, poněvadž svobodní zednáři dle výroku Settegartova považují své lóže za nejpovolanější pro mravní obrození společnosti lidské.

Nejvíce úspěchův ovšem očekávají společnosti od působení svých členů mezi známými: „Nejúčinněji budou působiti jednotlivci, mužové a ženy, jejichž svědomí a smysl pro mravní dobro se zjemnilo, již samým zjevem ethického hnutí ve svém nejbližším okolí. Každý nechť se považuje za středisko, za východisko menší společnosti ethické, ve které nechť koná — zrovna jako na sobě samém — zapírání sebe, spravedlnosť, trpělivý soucit, sympathii. Resumováním těchto nejmenších skutků denních vzrostou skvělé výsledky vzdělání lidstva. Všechny sociální a hospodářské problémy zjednoduší se v obcích, v nichž v takovém vztahu stojí k sobě občané.“ (Förster.) Od budoucnosti očekávají mnoho vystupujíce s velkými aspiracemi: „Nynější začátky považujeme za část velkého německého, ano všechno lidstvo pronikajícího hnutí, které mnohoslibně se rozvíjí.“ „Jsme přesvědčeni, že počet těch, kteří vniterně s námi jsou spojeni a kteří časem s námi se spojí a společně s námi pracovati budou, činí většinu našich krajanů.“

(Dokončení.)

Sestře.

Na hřbitov kráčím s večerem,
kde hrob je mojí sestry,
bych resed na něm nasázel
v koberec květin pestrý.

Do květin sboru ostatních
je ruka smutně sází
a z očí bolných slzí proud
to dílo doprovází.

Při tom se sebe sama ptám
na zvlhlé patře kvítí:
Kdo tvůj hrob slzou pokropí
až budeš sám v něm dlíti?

Velehradu.

Již slunce vzplálo po moravské vlasti
a v nové září stkví se Velehrad;
to slunce hlásá starých zvyků zvrat
a Triglav s Vesnou klesá do propasti.

Hned ustal lid svým bůžkům oběť klásti
a Krista vděčně chvátal uvítat;
hle, nový duch tu ze všech vane chat,
vždy Krista ctíti všem jest pravou slastí.

Nám vzat byl hrad a padli bohatýři,
je hostí jiná, nadpozemská říš
a v celé zemi život nový víří.

A otec Method klidně v hrobě dřímá,
jenž první Slávům tuto hlásal kříž;
však zvonů hlas jak dřív tu v duši hřímá.

Fr. Kořínek.

Bohoslovecký sjezd na Velehradě, dne 31. července a 1. srpna 1895.[1])

O letoší schůzi bohoslovců na Velehradě jsme nechovali skvělých nadějí. Bylyť, jak známo, dva sjezdy bohoslovců na programě, na Velehradě a v Praze, a k vůli výstavě více se jich strojilo do Prahy. Než přece dopadl sjezd velehradský znamenitě, hlavně zásluhou kollegův olomouckých, kteříž se dostavili na sjezd v nejčetnějším počtu. S nimi připutovalo na posvátný Velehrad více bohoslovců brněnských a dva kollegové z Prahy. Též velmi mnoho kněží bylo pozorovati mezi účastníky sjezdu našeho, z nichž tuto uvádíme: vdp. děkana křižanovického dr. J. Schneidra, vdp. assessora Vychodila ze Želechovic, dp. faráře Hlavinku, dp. Snopka, dp. redaktory Žáka, Vévodu, Dudu a P. Šupa, O. S. B., básníky Xavera Dvořáka a J. Skalíka, dále P. Slováka a Šillingra, O. S. A. ze Starého Brna a m. j.

Pouť naše započala jako jiná léta slavným vchodem na posvátný Velehrad. Shromáždili jsme se o $5^1/_2$ hod. odpol. u Cyrillky, odkud za hlaholu velehradských zvonův a za zvuků písně: „Ejhle, svatý Velehrad už září“ jsme se ubírali do svatyně velehradské, provázeni jsouce vdp. P. Ed. Vostatkem, zasloužilým rektorem kolleje OO. Jesuitů na posvátném Velehradě, jenž nám vyšel ochotně vstříc. Ve chrámu Páně uvítal nás s kazatelny dp. P. Rejzek, T. J. Slovutný p. řečník uvedl nám na paměť, proč se na Velehradě scházíme. „Spěcháme na Velehrad,“ tak asi zněla jeho slova, „abychom se posílili ve své

[1]) Obšírný referát o sjezdu velehradském uveřejnila již „Obnova“ a „Čech“ v č. 192. ze dne 28. srpna.

práci a vyžádali si na sv. patronech našich pomoci shůry, abychom se posilnili ve věrnosti ke sv. římské stolici, jež vždy jevila přízeň svou k nám Slovanům, jak za časů sv. Cyrilla a Methoda, tak i nyní. V době přítomné skvělým toho důkazem jest slovanský náš papež, svatý Otec Lev XIII., jenž lásku svou k Slovanům a našim sv. apoštolům, sv. Cyrillu a Methoději, vždy na jevo dává.“ Aby jen nějaký doklad uvedl, připomenul dp. řečník encykliku „Grande munus“ a dále papežský rozkaz daný v letech osmdesátých členům Tovaryšstva Ježíšova, Čechovi P. Janu Kř. Votkovi a Rusovi Pierlingovi, aby procestovali země balkánské a podali pak na základě svých zkušeností zprávu, zdali by s nimi byla unie možna.

Po uvítací řeči bylo sv. požehnání, jež udělil dp. Fr. Žák, red. „Obrany,“ a vzývání Ducha svatého. Po požehnání ubírali jsme se, pějíce velebnou píseň Vlad. Šťastného: „Bože, cos ráčil . . .“ do salatriny v budově klášterní, kdež vystoupil na řečniště kol. Svozil, aby jako předseda olomoucké „Růže Sušilovy“ uvítal všechny členy sjezdu. V krásném svém proslovu zmínil se o tom, že mnozí sjezdy naše velehradské, na něž se srdečně těšíváme, podezírají; ale podezření ta jsou směšna. Není účelem sjezdů našich nic jiného, než sblížení všech, kteří jsou dobré vůle, aby zamezeno bylo jakési kastovnictví. Pak navrhl za čestného předsedu našeho sjezdu vys. důst. p. kanovníka Košćaka ze Sarajeva a za výkonného předsedu vdp. radu Stojana, faráře z Dražovic, jenž o naše schůze na Velehradě si získal zásluh neocenitelných. Obojí návrh přijat hlučným potleskem, načež oba pp. předsedové zaujali svá čestná místa a shromáždění krátce oslovili. Dp. rada Stojan, opíraje se o slova Písma svatého, výmluvnými slovy nás povzbuzoval, abychom proti hnilobě nynějšího světa byli solí z téže soli, ze které byli sv. Cyrill a Methoděj, a zbloudilým svítili světlem vlastních příkladů.

Pak se přihlásil k slovu vdp. P. Ed. Vostatek, rektor T. J. na Velehradě, jenž jako správce domu svým milým způsobem uvítal všechny, kteří připutovali na posvátný Velehrad, aby se osvěžili v ovzduší, ve kterém žili sv. Cyrill a Methoděj, aby se objali v duchu lásky a shody bratrské, jež nás všechny má pojiti v jednu rodinu. Hned potom pronesl p. Polipczuk pozdrav od bratří Malorusů, jichž se letos chystal větší počet na Velehrad; ale pro nenadálé překážky dojelo jich jen šest. Proto také slovanská liturgie nemohla býti konána, ježto z přítomných Malorusů nikdo nebyl knězem. Slovutný náš básník katolický dp. prof. Xaver Dvořák nám vyřídil pozdrav z matičky Prahy od sv. Václava a sv. Ludmily, dokládaje, že Čechové hledí k Moravě jako ke kolébce zdaru a štěstí; jako zástupce odboru literárního obrátil pozornosť k otázce literární a vyslovil přání, aby i nyní, jako před věky dávnými, na Moravě literatura církevní opět rozpučela a rozkvetla. Když skončil pozdrav svůj, požádal dp. Stojan vdp. čestného předsedu, aby laskavě přečetl list bohoslovců jihoslovanských. Omlouvali v něm svou nepřítomnosť a srdečnými a vroucími slovy přáli zdaru našim poradám. Hned potom četl dp. předseda list, v němž s námi sděleno, že J. Excell. nejdůstojnější pán kníže-arcibiskup olomoucký dr. Theodor Kohn nám uděluje své požehnání. Radostná ta zvěsť vyslechnuta s vroucí vděčností a dp. předsedovi uloženo vysloviti osvícenému velepastýři

uctivé díky. Rovněž nás poctil laskavým listem, omlouvaje svou nepřítomnosť, vdp. rektor prof. dr. Wisnar z Olomouce.

Potom přednesl Moravan P. Bezděk v Římě meškající pozdrav Čechův a Moravanů v Římě dlících, o nichž pravil, že jsou „uno cuore ed una anima," což též prohlásil kardinál Lucidus Maria Parocchi, generalní vikář papeže Lva XIII. Velká to pochvala pro nás, považíme-li, že krajané naši v jiných zemích od víry sv. odpadávají, zahazujíce nejvzácnější dědictví po svých otcích. Pak uděleno slovo redaktoru „Obrany", dp. Fr. Žákovi, jenž pravil, že tytéž myšlénky, které nás vedly na Velehrad, též v Čechách pojí všechna věrná, vlastenecká srdce; aby nás o tom přesvědčil, zval nás do Prahy na výstavu, jež jest ovocem vzdělanosti z Říma k nám došlé. Dp. assessor Jan Vychodil vzpomínal r. 1874., kdy poprvé konali bohoslovci olomoučtí pouť na posvátný Velehrad, a těšil se z toho, že pouti tyto čím dále tím více vzkvétají, zabírajíce v sebe i bratry naše Slovany. Dp. assessor vidí prý v nás bohoslovcích samé Cyrilly a Methoděje, v nichž zosobněno, co nejkrásnějšího a nejlepšího v dějinách slovanských. Oni byli velikými apoštoly, učenci a rozšiřovateli slovanské osvěty, oni jsou symbolem jednoty slovanské. Dp. P. Poláček, kněz z Minnesotty, vyslovil dík za to, že pracujeme k tomu cíli, aby všichni Slované byli spojeni pod jedním žezlem svaté víry. Prosí nás za modlitbu za Čechy a Moravany americké, z nichž mnozí odpadávají od víry sv. Na to vyslovil nám koll. Jindřich Skopec vřelý pozdrav bohoslovců pražských, jichž byl delegátem.

Tím vyčerpán program prvního dne sjezdového; když dp. předseda oznámil pořádek dne druhého, odešli jsme z budovy klášterní, abychom se zotavili po namáhavé, většinou celodenní jízdě. Po večeři jsme vykonali společně a hlasitě večerní modlitbu ve chrámu Páně, a pak jsme se ubírali za zvuků žalmu 50. „Miserere mei Deus" opět do budovy klášterní, kdež nám se vzácnou ochotou dp. rada Stojan vykazoval lůžka, hledě každému přání vyhověti, začež mu tuto buďtež vzdány vroucí díky.

Druhého dne byli jsme o 4½ hod. probuzeni mohutnými hlasy zvonů velehradských. I spěchali jsme do chrámu vykonat ranní modlitby a očistit duše své sv. zpovědí, a při mši sv., kterou sloužil vp. J. Stratil, bývalý předseda „Růže Sušilovy" v Olomouci, jsme přijali Tělo Páně. Při sv. přijímání zapěli kollegové zpěváci z Olomouce velebný hymnus: „Jesu, dulcis memoria." Po mši sv. bylo krátké snídaní, po němž jsme se odebrali opět do salatriny, abychom konali vlastní akademii.

Akademie započala po 8. hodině mohutným chorálem: „Hospodine, pomiluj ny!" Dp. předseda zahájil schůzi křesťanským pozdravem a žádal, aby politika a polemika z našich porad byla úplně vyloučena. První k slovu se přihlásil dp. Fr. Skalík, žádaje, aby mu dovoleno bylo přečísti pozdravnou báseň P. Xav. Dvořáka, již vyslechli všichni pozorně a odměnili nadšeným potleskem.

Po proslovu tom vystoupil na řečniště dp. P. Prokop Šup, O. S. B. z Rajhradu, aby promluvil o realisování tak zv. ideje Cyrillo-Methodějské. Důkladná jeho přednáška oplývala bohatostí myšlének, tak že by obtížno bylo podati krátce její obsah. Uvedeme z ní tedy jen některé myšlénky, pokud nám to jest možno, ač by znamenitá ona řeč jistě zasluhovala, aby byla uveřejněna

v plném znění. Jest rozeznávati dvojí ideu Cyrillo-Methodějskou: katolickou a svobodomyslnou. Hlavním požadavkem svobodomyslných jest národní bohoslužba a úplná emancipace od Říma. U nich směřuje idea Cyrillo-Methodějská proti Římu, u nás spoléhá na víře a nese se k Římu. Nám je víra postulátem našeho národního sebezachování. Proto v idei Cyrillo-Methodějské jest pro nás obsažen úkol misionářský, t. j. víru zachovati u nás a jinde ji restaurovati. Vhodným k tomu prostředkem by bylo, zřizovati různá učiliště, snad i universitu. Katolická ta universita by mohla býti pro všechny katolické Slovany; přednášeti by se mohlo ve všech řečích. Domáhati se obřadů církevních v jazyku slovanském je celkem bezvýznamno; obřady ty by přispěly jen tak na čas k nadšení. Ostatně bude nejlepším znárodněním církve, bude-li lid žíti podle víry Cyrillo-Methodějské.

Co se vzájemnosti slovanské týče, tu by asi Slované i tehdy k sobě lnuli, kdyby neměli stejné víry, poněvadž je pojí láska pokrevenská; ovšem lépe by bylo, kdyby i víra je pojila. Pěstovati tuto slovanskou vzájemnosť by pomáhala musea austroslavistická — jiná bychom nemohli pěstovati než austroslavistická — knihovny, sborníky a j. Pak by nám nebyly zvuky slovanské cizími a Slované by se vespolek nedorozumívali německy. —

Idea Cyrillo-Methodějská zavírá v sobě též snahy osvětné. Cyrill a Methoděj přišli k nám s knihou v ruce. Proto budiž založena taková knihovní encyklopedie lidová, jež by všechny vědy šířila mezi lidem v našem duchu a smyslu, dle vzoru a po přání prvoučitelů Slovanstva.

K řeči této, po níž nebral potlesk ani konce, podotknul dp. red. Žák, že by zaváděním školských bratří La Sallových pomalu mohli býti národové slovanští přivedeni ke katolicismu. Proto vyzýval všechny, aby školské bratry ze všech sil podporovali, aby u nás se usadíce, mohli od nás vycházeti mezi ostatní Slovany a mezi nimi s úspěchem působiti. Poznámka tato vyvolala mezi přítomnými živý souhlas, zvláště když dp. P. Šilinger prohlásil, že bratři La Sallovi sami již se o to starají, aby měli schopné síly české.

Na to pojednal koll. Josef Michlík z Olomouce o příčinách apathie k náboženství. Apathie tato je důsledkem různých hypothesí vydávaných za čirou pravdou, jež všechny mají původ svůj ve filosofii materialistické, zednářství, socialismu, anarchismu a j. Řeč koll. Michlíka zakládala se na důkladném studiu, proto vzbudila živý zájem a byla odměněna hlučnou pochvalou. Dp. farář Hlavinka podotknul pak, že hlavně zednářství šíří apathii k náboženství, v něm že dlužno hledati příčinu toho zla a dokazoval své tvrzení několika drastickými doklady. Na to se ujal slova dp. Skalík a vřele doporoučel nový podnik básnický, duchem katolickým se nesoucí, „Básnické Obzory katolické“ a dp. Duda upozorňoval na důležitosť „Katechetických Listů“, měsíčníku, jenž neohroženě hájí zájmy katechetů.

Potom přednesl Rusín p. Polipczuk krásnou řeč o vlivu unie na národní život Rusínů. Když se utišil potlesk, kterým byla odměněna, povstal k vyzvání dp. předsedy p. red. Žák, oslovil přítomné Rusíny v jejich rodném jazyku a poděkoval p. Polipczukovi za krásnou přednášku, při čemž se stali Rusíni předmětem srdečných ovací celého shromáždění.

Konečně vystoupil na řečiště brněnský bohoslovec Richard Tenora a promluvil v delší řeči o sjednocovacích snahách Lva XIII. ve Slovanstvu, hlavně na základě encykliky z r. 1880., apoštolského listu z r. 1894. a poměru sv. Otce ku slovanským národům, čímž byla řada udaných přednášek zakončena.

V dalším postupu schůze povzbuzoval dp. farář Hlavinka vroucími slovy všechny účastníky sjezdu, aby hleděli znovu vzkřísiti zašlý Sborník velehradský, kterýž tak zdárně působil ku povznesení Velehradu i vlasteneckého dějepisu. Vřelá jeho slova doplnil dp. assessor Vychodil zprávou, že se již jedná o to, aby zmíněný sborník byl vydáván znova.

Potom promluvil vdp. děkan dr. J. Schneider nadšeně o důležitosti Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoda. Jeho potřeba je patrna, poněvadž se za našich dnů lidé málo modlí; nutno je tedy k tomu naváděti, což se výhodně děje tímto spolkem, jehož bychom se měli státi všichni horlivými apoštoly. — Pak doporučoval vřele dp. P. Kubíček, kaplan z Moravské Ostravy a redaktor tamních křesťansko-socialních novin, studium otázky socialní ve všech oborech, vyzývaje nás, abychom se též starali o příhodné časopisy, nelitujíce na ně nepatrného groše.

Tím byl program schůze vyčerpán a čestný pan předseda se chopil slova, aby vzdal díky dp. předsedovi za obratné a obezřelé řízení schůzí, a by poděkoval za naši důvěru, že jsme ho sobě zvolili za čestného předsedu sjezdu. Když i dp. rada Stojan k nám promluvil několik slov, vzdány oběma vdp. předsedům upřímné díky a provoláno hřímavé „Živio!“

Když byla takto schůze skončena, odebrali jsme se pějíce píseň: „Bože, cos ráčil . . .“ do chrámu Páně, kde nám udělil přítomný kněz ze Slezska sv. požehnání, načež jsme šli uctiti ostatky sv. Cyrilla do Cyrillky. Dlužno jen dodati, že kollegové zpěváci z Olomouce řízením kollegy Bureše zapěli mezi jednotlivými řečmi krásné sbory, jež skutečně každého osvěžily po delším napjetí. Rovněž zaslány nám byly pozdravné telegramy dp. P. Sig. Boušky, O. S. B. a vp. Horkého, kooperatora v Kobylí.

Skončivše pobožnosti a akademii, šli jsme ku společnému obědu, při němž opět kollegové z Olomouce zapěli několik národních a sborových písní a kde také proneseny hlučné přípitky oběma vdp. předsedům a jiným vzácným hostům, a to způsobem, jemuž jsme se loni naučili od bratří Rusínův a jenž všem se zamlouval.

Po obědě se účastníci sjezdu rozcházeli, ubírajíce se na různé strany. Kol. Svozil vzal si na starosť bratry Rusíny a podnikl s nimi cestu do Prahy na výstavu, kdež, jak jsme se později z denních listů dověděli, se postaral o jejich ubytování dp. Fr. Žák. Značný byl počet účastníků letošího sjezdu, velkou většinou Moravanův, a všichni, jak pevně doufáme, odnášeli si z Velehradu milé vzpomínky. Dej Bůh, aby nejenom nám bohoslovcům, nýbrž i ostatním akademikům byl Velehrad vždy milým, abychom všichni tam rádi putovali uctiti svých patronů, posilniti se ve víře a sdružiti se ku společnému boji za nejdražší statky našeho národa!

* * *

Odpoledne byla schůze delegátů jednotlivých jednot, opět v salatrině. Přítomni byli dva delegáti z Olomouce, dva z Brna a jeden z Prahy; vedle toho účastnilo se hovoru více kollegův. Na návrh kol. Tenory zvolen za předsedu kol. Skopec z Prahy. Na to započalo jednání, jež většinou se otáčelo kolem návrhů pronesených na loňském sjezdu velehradském.

Předně ujal se slova předseda Růže Sušilovy v Brně, R. Tenora, aby zavedl rozpravu o „Museu“, tázaje se, přeje-li si kdo jaké změny ve formě neb obsahu. Na otázku tuto tázal se přítomný tu kollega Ant. Kaplan z Celovce, proč čísla jednotlivá nevycházejí v určitou dobu. Kol. Tenora odpověděl, že všechna čísla vyjma poslední, jež vyšlo o 14 dní dříve, byla vydána přesně v stanovenou lhůtu, a jestli snad bylo někdy dodáno některé číslo později, nestalo se tak vinou pořadatelovou. Na to přešel kol. Tenora k počtu čísel Musea; vysvětluje nesnáze, jež se při vydávání Musea naskytují, tázal se, má-li Museum vycházeti pětkrát ročně ve lhůtách dvouměsíčních jako dosud, nebo má-li nastati nějaká změna. Všichni delegáti vyslovili se souhlasně, aby Museum vycházelo pětkrát jako posud. Kol. Tenora připojil prosbu, aby byly příspěvky v čas zasílány a kol. Svozil vřelými slovy vyjadřoval sympathie kollegův olomouckých pro Museum a povzbuzoval k další horlivé a svorné činnosti. Museum zlepšiti nemůže redakce sama, toť úlohou přispívatelů, ti nechť se snaží podati práce co nejlepší. Co se směsi týče, nechť se jednotlivé semináře o to starají, aby byla, možno-li, ještě zajímavější, ač jest již nyní slušná. O dopisy z Lovaně a Říma, jež v Museu scházejí, nechť se postarají členové těch jednot, kteří tam mají své kollegy z gymnasia nebo známé. Statistické tabulky jsou příhodné, mají-li však býti úplné, buďtež vždy v čas zasílány zprávy, než vyjde poslední sešit. Co se belletrie týče, mluvil dále kol. Tenora, nikdo není ze zásady proti ní, každý nechť se cvičí v oboru, k němuž má od Boha schopnosti. Dobrá, ne příliš dlouhá povídka nebo novella se ochotně přijme; neboť tím dosavádní ráz Musea neutrpí škody. Dále oznámil účastníkům, že letos bylo tištěno každého čísla 750 exempl. a ani jeden výtisk nezbyl, ano četným ještě objednávkám nebylo lze vyhověti. Finančně je Museum Staňkovo zabezpečeno, snad bude ještě nějaký přebytek. Navrhl též, aby se dala, bude-li možno, do každého čísla podobizna některého zasloužilého kněze, při čemž by se ovšem hledělo ke všem diecesím; návrh ten byl přijat souhlasem všech. Pak žádal, aby Museum bylo i v jiných diecésích jako v Brně rozšiřováno mezi kněžími. Nechť udají předsedové jednotlivých jednot redakci jména těch kněží, kteří by si Museum odebírali, aby se mohl napřed přibližně stanoviti počet potřebných exempářů. Konečně se zmínil kol. Tenora o poměru Musea k Vlasti, hlavně k historickému kroužku. Jak známo, navrhl nám letos vdp. superior P. Jos. Svoboda S. J., aby se v Museu uveřejňovaly menší dějepisné práce bohoslovců, jež podány budou Histor. kroužku „Vlasti“ a jež jím budou schváleny; za práci takovou by vyplatil Histor. kroužek honorář. Návrh ten jsme s díkem přijali. Delegáti na Velehradě shromáždění souhlasili, usnesli se jen dodatečně o některých formalitách. Poněvadž je Museum orgánem j e d n o t bohosloveckých, musí práce historická, již Histor. kroužek „Vlasti“ za dobrou uzná, má-li býti v Museu uveřejněna, 1. pocházeti od č l e n a některé jednoty, 2. podána býti redakci Musea s vědomím předsednictva příslušné jednoty.

Když bylo jednání o Museu dokončeno, přihlásil se ke slovu kol. Tomáš Mašek, klerik rytířského řádu Maltézského, a vřele doporoučel přízni všech jednot „R o z h l e d y p o l i d u m i l s t v í“, vybízeje všechny, aby nejen hmotně dobrý ten list podporovali, ale i přispívali do něho vhodnými články a zprávami. Vroucími svými slovy vzbudil kol. Mašek ve všech účastnících vřelé sympathie pro „Rozhledy“; přítomní delegáti slíbili, že je budou ze všech sil podporovati a jest si jen přáti, aby list ten, jehož šlechetný účel i směr zasluhuje vší chvály, zapustil pevné kořeny.

Povzbudivše se k další svorné práci a upevnivše vzájemné přátelství, rozešli se pak delegáti v bratrské shodě.[1])

M e t h o d ě j M a r v a n, jednatel R. S. v Brně.

[1]) Podrobnou zprávu o sjezdu pražském uveřejníme v č. 2.

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Letos počaly schůze pro neočekávané překážky poněkud později. První, zahajovací schůze pořádána byla dne 27. října. Kol. předseda uchopil se slova, aby přivítal členy Růže, staré i nové; nově přistouplým členům vysvětlil její význam a úkol, a povzbuzoval všechny k nadšené práci, poukazuje hlavně na naše vzory, Sušila a Procházku. Ve schůzi té zapěli nám kollegové zpěváci za řízení Josefa Malíka Blodkův sbor „K bratrům“ a kollegové hudebníci s Ludvíkem Kirschem v čele přednesli Tittlovu ouverturu „Pohorskou vesnici“.

V dalších čtyřech schůzích čteny byly práce členů z rozličných oborů. Kollega Šebek (IV. r.) přečetl nám úryvek své obšírné práce „Mzda“ (doposud v 1 př.), v němž pojednával o činitelích rozhodujících o výšce mzdy dle učení liberálního oekonomismu. Kol. Hubert Beránek (II. r.) přednášel „O politických názorech Fr. Palackého“ (posud ve 2 př.). Kol. jednatel podal zprávy o sjezdech bohosloveckých na Velehradě a v Praze (2 př.). Konečně kol. Lukášek (IV. r.) předčítal cestopisné črty Slovenskem (dosud 2 př.). Ve čtvrté schůzi zapěli kollegové zpěváci mohutný sbor J. Nešvery na slova V. Hálka „Ty hvězdičky tak drobňoučké“. — Kromě toho konána byla též schůze výboru, v níž mimo jiné jednáno o nové úpravě Musea, knihovnách venkovských a časopisech.

Kéž žehná Bůh i letos zdárné činnosti všech našich jednot!

Výbor.

Z C. Budějovic.

Nová ročnice Literární jednoty „Jirsík“ vzbuzuje nejlepší naděje. Při první schůzi dne 13. října byla místnosť posluchači přeplněna. Předseda p. Vaněk oceňoval ve své zahajovací řeči význam Literarní jednoty Jirsík pro bohoslovce s mnoha stránek a vybízel členy Jednoty (jsou jimi všichni čeští bohoslovci) ku všeobecné účasti v činnosti Jirsíka. Zpráva jednatelova a pokladníka vzata na vědomí. Čilý byl rozhovor o bohosl. našem sjezdu v Praze jehož se účastnili zvláště pp.: Bošek, Frejlach a Vaněk. Mimo mnohé stížnosti konstatován byl přece positivní výsledek, jenž hlavně uložen je v navržených resolucích. Realisování těchto resolucí — pokud nám jest možno — svěřeno po návrhu předsedově výboru Jednoty. Návrh p. jednatele Zuny, aby příspěvky Matice Školské byly odváděny vždy až ve výši 100 zl. byl přijat. Proto 80 zl., na Ú. M. Š. dosud vybraných a v Praze o sjezdu — pro nedostatečné dorozumění všech Jednot — společně neodevzdaných usneseno bylo uložiti prozatím v České Záložně. Předseda pak poukázal na význam básníka A. Chlumeckého a vybízel k hojnému odebírání jeho posledních dvou publikací.

Druhá schůze, dne 23. října, byla vyplněna opět živými rozhovory, zvláště o bohosl. našem časopisu Museu. Pan Smitka si přál, aby se neopakovaly zásadně v Museu příliš obšírné stati odborné, jakou byla jedna v lonském ročníku. P. Frejlach a Vaněk žádali za rozšíření Směsi, kdež by se bohoslovci blíže zajímavými zprávami z vnitřního života poznávali a sbližovali. Pan Smitka by rád viděl v Museu zvláštní rubriku kritickou, v níž by se bohoslovci o ceně a významu pozoruhodnějších publikací všech odvětví stručně mohli vysloviti. P. Vaněk mimo některá vysvětlení ku předešlým návrhům žádal opětně pokud možná více sešitů, třeba méně objemnějších, a případnější název časopisu. Všechny tyto návrhy byly se všeobecným souhlasem přijaty. Předseda odůvodňoval význam bohosloveckého časopisu pro české bohoslovce a vybízel k největšímu odebírání a pak ku sdělování spolehlivých adress, zvl. kněží, kteří by je odebírali. —

K žádosti neunavného olomuckého bohoslovce p. Myslivce usneseno na návrh předsedův jako loni zapraviti členský příspěvek Matici Opavské a zbytek vybraných příspěvků darovati Spolku pro zakládání knihoven ve Slezsku. Konečně usneseno jako každoročně tak i letos položiti nádherný věnec z národních navštívenek na Dušičky na hrob našeho velikého biskupa Jirsíka.

Výbor Jednoty rozhodnul se nejen všechny dosavadní časopisy odebírati, nýbrž přibrati ještě „Nivu“. Mimo pravidelnou činnosť pracuje výbor na uskutečnění resolucí sjezdových, pokud ovšem výsledek na něm závislý a možný jest. *Předseda.*

Z Hradce Králové.

Poslední valná hromada před prázdninami konala se dne 7. července. Předseda vp. Šorm v delší vzletné řeči loučil se s Jednotou a vzpomenuv prací toho roku vykonaných, vybízel k další horlivé činnosti. Hlavním předmětem jednání byla otázka, mají-li venkovské knihovny býti zakládány pouze v diecési naší, či též v ohrožených místech diecésí jiných. Konečně provedena volba funkcionářův. Po prázdninách zahájila Jednota nový rok valnou hromadou dne 13. října. Předseda poukazoval na cíle, jež Jednota dosud sledovala a bude bohdá i v budoucnosti sledovati, a vybízel členy, aby všichni spojili své síly ku společné práci. Na to ustanoveno založiti kroužek sociologický.

Literární kroužek vydal 1. listopadu prvé číslo letošího Sborníku (roč. III.). Obsah je tento: „Opuštěná“, „Já chci zas žít“, „Kaplička“, „Kde domov můj“ (Ed. Kasal I.) — „Z mých prostých písniček“ 1—8. (M. Smrčka I.) — „Z veršů erotických“, „Shleď na mne Bože“. (Fr. Šebestík III.) — „Ze Sonetů Krymských“ Adama Mickiewicze. (Přel. Fr. Šebestík III.) — „Radostné shledání“. (Povídka J. Veselého II.) — „Výminkář“. (Pokr. — Jos. Podhrázský.) — „Smrt a smilování“. (L. Kunte IV.) — „Prostonárodní písně z Čejova u Humpolce“. (M. Smrčka I.)

Slovanský kroužek byl značně rozmnožen nově přistouplými členy; obírá se studiem polštiny a ruštiny. — Kromě toho ustavil se již také kroužek sociologický a počíná již pilně pracovati; v kroužek tento klademe mnohé naděje.

Končím vroucí prosbou, aby milostivý Bůh žehnal práci naší a všech bratrských Jednot. *Předseda.*

Z Litoměřic.

Kroužek na dále plní tiše úkol svůj, třebas by tu a tam při tom na různé narážel překážky i mezi vlastními členy. Ovšem nemůžeme tu pracovati tak pilně a utěšeně, jako se pracuje jinde, než proto nikdo snad přenáhleně úsudku křivého o nás nepronášej. Největší část naší diecese jest německá; proto většina českých bohoslovců působí po ukončených studiích v krajinách úplně německých. Jest tedy úkolem každého českého bohoslovce, aby si za bohosloveckých studií druhou zemskou řeč náležitě osvojil, že pak se to děje na úkor pilnějšího pěstování mateřštiny, jest na bíledni. Ten čas, jejž věnují v jiných seminářích československých pracím literárním, ten jest nám věnovati učení se jazyka německého. Pro to však nikterak nezapomínáme na to, že jsme Čechy, a snažíme se, pokud nám možno, svým národním povinnostem všude činiti zadost. Tolik na vyvrácení výtek, jež by snad mohly býti našemu kroužku činěny.

V závěrečné loňské schůzi zvolen za předsedu Jan Faehnrich, za jednatele a zároveň pokladníka kol. Jar. Kočí (IV.). Členů čítá kroužek celkem 48, většinou alumnův (41). Časopisy beřeme tytéž, jako loni. Schůzí a přednášek z příčin nutných nekonáme. Končím s prosbou, by Bůh vždy žehnal poctivé práci naší. *Předseda.*

Z Prahy.

Naše „Růže Sušilova“ zahájila činnosť svou v novém období slavnostní schůzí pořádanou ve čtvrtek 24. října. Schůzi, jíž přítomni byli téměř všichni členové, poctili svou návštěvou vdpp.: Jos. Farský, spirituál, Dr. Alois Soldat, vicerektor, Dr. Tumpach professor a Frant. Gutwirth, adjunkt české theologické fakulty.

Prvním číslem programmu byl sbor od A. Tovačovského „Svorný duch“, jejž zdařile přednesl náš pěvecký sbor. Na to předseda p. Jaroslav Rouček v delší řeči vítal shromážděné členy i dpp. hosty a slovy vřelými vybízel ku nadšené práci na poli literárním. Odporoučel hlavně studium literatury krásné, katolické historie a sociologie. Slova velikého pěvce Kollára:

Často chudá pastýřova chýžka
více pro vlasť může dělati
nežli tábor, z něhož válčil Žižka — —

applikoval na přítomné, volaje: „Vy budete pastýři našeho českého lidu a vaše chudá vesnická farka či kaplánka může pro vlasť více dělati než celý tábor liberálních moderních Husitů.“ Vybízel dále ku svorné práci řka, že zvítězíme, nebude-li v táboře našem zrádců, Efialtů, jako by byl beze zrady zvítězil Leonidas v Thermopylách. Po té sehráli krásnou „Meditaci na první Bachovo praeludium“ pp. Švagr, Seif a Pěkný, načež předseda děkuje za hojné účastenství prohlásil schůzi za skončenu.

Ve čtvrtek 7. t. m. konána byla druhá schůze naší jednoty, ve kteréž jednalo se o časopisech, které jednotou mají býti odebírány. Usneseno předplatiti: Světozor, Zlatou Prahu, Květy, Osvětu, Český lid, Lumír, Slovanské Pohlady, Obzor atd. Laskavostí různých redakcí dostává se nám časopisů jimi vydávaných; k těmto vzácnou ochotou přidružila se letos redakce „Vlasti“. Všem těmto svým příznivcům vzdává jednota svůj dík. Po skončeném jednání a hlasování o časopisech vybízel předseda členy ku podpoře germanisací a indifferentismem náboženským ohrožených krajin slezských, kdež dle loňského usnesení jednota letos založí knihovnu. Pak oznamována byla žádosť „Jednoty katolických mužů a jinochů v Příbrami“ za zasýlání přečtených časopisův a vyřízena příznivě.

Schůzi velmi četně navštívené přítomen byl též náš vdp. ředitel Dr. Josef Doubrava, který první slavnostní schůzi pro churavosť navštíviti nemohl a v této druhé schůzi slovy vřelými, ze srdce jdoucími, s nevšedním zápalem mluvil k nám o účelu naší „literární jednoty“, povzbuzoval nás ku svornosti, jíž dnes tolik máme potřebí, a ukončil svou poutavou promluvu srdečným přáním zdaru naší „literární jednotě“.

V době rozbouřené dravými vlnami nevěry, slabí počtem, ale silni nadšením a láskou k Bohu od světa nynějšího uráženému, láskou k našemu sváděnému a přece nám všem drahému národu stavíme se pod prapor kříže, který jest nejen ozdobou, ale též nejmocnější záštitou koruny sv. Václava. Z celé duše přejeme všem bratrským jednotám zdar v práci posvátné a požehnání Boží. Dnešnímu liberálně nevěreckému světu nebude katolický kněz nikdy dosti vlasteneckým. Ale i naše doba bude míti svůj konec, náš národ probudí se z umělého spánku, či správněji řečeno, uzdraví se z horečky, do které jej přivedli jeho svůdcové, náš národ skloní se pak s modlitbou nade hroby těch, kteří padli v boji za nejdražší jeho statky a na pomníky jich napíše písmem nezničitelným: „Poutníče zvěstuj Čechům, že my tuhle mrtvi ležíme jakož zákony Boha a vlasti kázaly nám.“

Předseda.

Směs.

Bohoslovecké jednoty. Počet členův a funkcionáři. 1. „Růže Sušilova“ v Brně má 117 členů (všichni čeští bohoslovci a 3 členové řádu minoritského). Předseda: Richard Tenora (IV. r.); knihovník pro venkovské knihovny: Theodor Kaláb (IV. r.); knihovník pro knihovnu bohosl.: Josef Lukášek (IV. r.); jednatel: Methoděj Marvan (III. r.); pokladník: Josef Plhal (II. r.). Celý výbor má 9 členů, z nichž tři jsou ze

4. ročníku, po dvou z ročníků ostatních. — 2. „Jirsík“ v Českých Budějovicích má 108 členů (všichni čeští bohoslovci). Předseda: Fr. B. Vaněk (IV. r.); jednatel: Jindřich Zuna (IV. r.); knihovník: Josef Frejlach (III. r.); Jan Šimánek (IV r.); Josef Smitka (III. r.), Ant. Melka (II. r.), Jan Strnad (I. r.). — 3. „Literární a řečnická jednota“ v Hradci Králové má 112 členů (všichni čeští bohoslovci). Předseda: Ladislav Kunte (IV. r.); jednatel Fr. Štěpánek (IV. r.); jednatel knihovního odboru: Jan Adamec (IV. r.); knihovník I.: Fr. Starý (III. r.); knihovník II.: Boh. Šrámek (III. r.); pokladník: Karel Bláha (II. r.); revisoři: Josef Kulda (IV. r.) a Ant. Drašner (III. r.). Mimo to je ve výboru z každého ročníku po dvou důvěrnících. — 4. „Čtenářský kroužek“ v Litoměřicích má 48 členů (41 bohoslovců, 3 klerikové řádu cisterciáckého, 3 klerikové a 1 kněz řádu kapucínského). Předseda: Jan Faehnrich (IV. r.), jednatel a pokladník Jaroslav Kočí (IV. r.). — 5. „Literární jednota“ v Olomouci má 202 členy (všichni čeští bohoslovci). Předseda: Josef Svozil (IV. r.); jednatel: Fr. Dovrtěl (III. r.). Všech členů výboru je 14, po třech z 1. a 2. roč., po čtyřech z 3. a 4. roku. — [Knihovna má 199 členů, z nichž je 10 ve výboru (3 ze IV. r., po dvou z ostatních ročníků. Knihovník: Innocenc Kukla (IV. r.); místoknihovník: Alois Spizar (III. r.). — Jednota „Velehrad“ má 141 členů. Předseda: Fr. Hrobař (IV. r.); jednatel: Dominik Němčický (III. r.)]. — 6. „Růže Sušilova“ v Praze má 123 členů (všichni čeští bohoslovci). Předseda a knihovník: Jaroslav Rouček (IV. r.); Jindřich Skopec (IV. r.); pokladník: J. Málek (III. r.); kurátor: Fr. Raus (II. r.); zapisovatel: Václav Hrudka (I. r.). —

Bohoslovecké fakulty a kněžské semináře v zemích koruny české. — I. **Arcidioecése pražská.** V kníž. arcib. semináři v Praze jest celkem 148 alumnů, z nichž je 123 národnosti české, 25 něm. (I. r. 30 + 8, II. r. 29 + 8, III. r. 29 + 5, IV. r. 35. + 4). Na c. k. české bohosl. fakultě jest zapsáno 143 řádných posluchačův (alumnové, řeh. klerikové a externisté), mimořádných 7. Na německé fakultě jest celkem 55 posluchačů. II. **Dioecése budějovická.** V biskupském semináři jest celkem 108 alumnů národnosti české, 17 německé (I. r. 25 + 4, II. r. 23 + 6, III. r. 26 + 3, IV. r. 34 + 4); mimo to poslouchají přednášky klerici řádu cisterciáckého z Vyš. Brodu. III. **Dioecése králové-hradecká.** Ze 120 alumnů jest 112 národnosti české, 8 německé (I. r. 30 + 1, II. r. 34 + 1, III. r. 27 + 3, IV. r. 21 + 3). IV. **Dioecése litoměřická.** Všech bohoslovců jest 95, z nichž 41 jest Čechů, ostatní Němci (I. r. 9 + 17, II. r. 11 + 15, III. r. 12 + 8, IV. r. 9 + 14). Z řeh. kleriků jest 6 národnosti české, 1 německé a 1 Lužičan. V. **Arcidioecése olomoucká.** Na c. k. bohosl. fakultě v Olomouci jest zapsáno i s řeh. kleriky 253 posluchačů řádných a 5 externistův. 207 jest národnosti české, 5 polské, 41 německé (I. r. 48 + 12 + 2, II. r. 55 + 10 + 2, III. r. 47 + 9 + 1, IV. r. 47 + 8; externisté jsou všichni národnosti české). VI. **Dioecése brněnská.** V biskup. alumnátě jest celkem 119 bohoslovců, z nichž jest 114 národnosti české, 5 německé. Mimo to poslouchá přednášky 6 řeholních klerikův. (I. r. 30, II. r. 36 + 3, III. r. 23 + 1, IV. r. 25 + 1).

Z ostatních seminářů. V semináři **lvovském** jest 221 Rusínů; čitaolna má dosud 120 členův, ale zápis ještě není ukončen. Odbor literární zvolil za předsedu p. Karoljuka, do výboru pak pp. Kmita a Martyanoviće. Český kroužek má 30 členů; předsedou je p. Karpińskij. Řiditelem odboru dramatického jest p. Kinaš, regisseurem p. Karoljuk. — V semináři **ostřihomském** jest 180 bohoslovců, z nichž je na 80 Slováků a Rusínův, avšak čilejšího ruchu národního z pochopitelných příčin mezi nimi není. Nový lidový ruch způsobil, že otevřena letos přičiněním dp. spirituála, řečníka na letoším katol. sjezdu v Mnichově, seminární slovenská knihovna, která byla „zatvorena“ r. 1867. Je v ní asi 300 svazků, z nichž 100 jest českých. — V **celoveckém** semináři jsou letos tři bohoslovci národnosti české, 19 Slovincův a 29 Němcův. — Obšírnější zprávy přineseme později.

Vdp. P. Josef Svoboda, superior Tovaryšstva Ježíšova v Praze a místopředseda historického kroužku při družstvu „Vlasť“, zaslal nám jménem hist. kroužku toto osvědčení: Historický kroužek družstva „Vlasť“, uznávaje a oceňuje ušlechtilou snahu,

již čilý dorost kněžstva v brněnském „Museu“, časopisu bohoslovců českomoravských, vyvinuje, a vida, kterak mnozí pp. bohoslovci, kol „Musea“ sdruženi, s ušlechtilým zápalem a pod dozorem svých představených se snaží pěstovati studium dějepisu, dává rád a ochotně průchod této své radosti, veřejně tyto snahy chválí a časopis „Museum“, literární to střed takového snažení, veřejnosti české, moravské a slezské, zvláště pak duchovenstvu českomoravskému k odebírání doporučuje, s tou pevnou nadějí, že nám při naší mravní a hmotné podpoře z těchto mnohoslibných začátků vyroste celá řada pilných literárních pracovníků na roli katolické. V Praze, dne 17. října 1895. Za historický kroužek družstva „Vlasť“: Dr. Rud. Horský, předseda družstva „Vlasť“ a „Kroužku“; P. Jos. Svoboda, T. J., místopředseda „Kroužku“, Tomáš Škrdle, red. „Vlasti“, Frant. Pohunek, red. „Vychovatele“ a místopředseda odboru filosoficko-paedagogického. Projev tento jest novým důkazem přízně našemu časopisu a zajisté i povzbuzením k horlivé činnosti za církev a vlasť. Kéž nás utvrdí v našich snahách, aby se v „Museu“ vzdělali a vycvičili četní bojovníci za pravdu a právo! Vzdáváme zatím historickému Kroužku za vzácnou přízeň, kterou věnuje našim nepatrným pracím, nejvřelejší díky, vyslovujíce při tom přání, aby se vlasteneckému dějepisu věnovalo v našich jednotách co nejvíce pozornosti.

Sociologie v seminářích. Po čem jsme dlouho toužili, stává se skutkem. Dávné naše přání, aby sociologie byla zavedena jako samostatný předmět v našich alumnátech, počíná se plniti. Slovutný náš sociolog vdp. prof. dr. Robert Neuschl věnuje letos týdně hodinu ve svých přednáškách výhradně sociologii, rozebíraje důkladně všechny důležité principy a rozněcuje u všech posluchačů lásku k pilnému studiu nejpalčivějších otázek naší doby. Vítáme vděčně tyto přednášky, těšíce se, že jimi položen jest pevný základ k soustavnému povinnému studiu sociologie v našich seminářích a slovutnému panu doktorovi vzdáváme za jeho obětavosť vroucí díky. — Ku stávajícím již socialním kroužkům přibude letos nový: právě se zakládá v Králové Hradci. Při té příležitosti upozorňujeme na velmi dobré brožury, z nichž jest možno téměř hravě se poučiti o nejdůležitějších bodech soc. otázky, totiž na „Protokol prvního sjezdu katolického dělnictva československého v Litomyšli“ (v Praze, Cyrillo-Method. knihtiskárna, cena 17 kr.) a na spisek Richtrův „V budoucím socialně-demokratickém státě“ (nákladem „Hlasu Národa“, za 30 kr.). —

Z mimořádných předmětů v Č. Budějovicích. Vdp. prof. Karel Slavík bude i letos přednášeti semitské jazyky, slovutný odborník prof. Josef Braniš církevní umění a vp. Fr. Husička, řiditel ústavu hluchoněmých, řeč hluchoněmých. — Ze všech těchto předmětů jsou konečné zkoušky i klassifikace na absolutoriu.

Vzácný dar. Čeští naši kollegové v semináři vídeňském zaslali letos opětně „Růži Sušilově“ v Brně 15 zl., aby je věnovala ku svým dobrým účelům. Šlechetný ten čin našich krajanů naplňuje nás úctou a dokazuje jasně, jak bídny jsou žaloby na české bohoslovce, jakoby se v seminářích odcizovali svému národu. Žijíce mezi lidem německým, nezapomínají na svou vlasť a věnují svému národu poslední groš. Dokud takový duch bude vanouti v našich řadách, můžeme býti jisti, že jsme věrni účelům, za jakými naše jednoty byly založeny. — Šlechetný dar ten bude věnován i letos fondu na zakládání knihoven v místech nábožensky nebo mravně ohrožených. Voláme z celého srdce kollegům vídeňským „Zaplať Pán Bůh!“ —

Vp. Josef Šimek, kaplan v Písku, zaslal literární jednotě „Jirsík“ v Českých Budějovicích objemnou zásilku knih, aby jich bylo užito ve prospěch odboru pro zakládání knihoven. Jest to již třetí dar, kterým byl „Jirsík“ obmyšlen tímto šlechetným příznivcem v době jednoho roku. Také vp. J. Svatek věnoval „Jirsíku“ značný obnos. Buďtež oběma za jejich obětavosť vzdány nejvřelejší díky!

„Šíření kulturních ideálův obrodních“ přináleží prý studentstvu našemu, totiž té jeho, „straně neodvislé,“ kteráž dle prohlášení v č. I. roč. 2. „Studentského Sborníku“ sbírá na všech stranách pel, aby „zpracujíc ho, utvořila si svůj názor světový.“

Jaký ten „pel“ jest a jakými zásadami řídí se tato „neodvislá strana“, snažíc se dostáti úkolu vytčenému: „Vzdělati a připraviti se pro život“ — toho některé doklady podáváme, jak namanuly se nám ve 4 číslech „St. Sbor.“ — Ve článku „Víra v život“, překladu to z vídeňského „Die Zeit“, tvrdí se bez obalu: „Není ani vůbec náboženství, které by nám mohlo pomoci. Máme přece všickni mlčky slabosť pro křesťanství: o něm může se říci, že má jakousi odpověď na všecky „veliké otázky.“ Ale i když dualismus jeho škrtneme a necháme je všeobecnou věčnou blaženosť učiti, je tu hádanka bytí přece nerozřešená. Nebe, jak se o něm učí, bylo by dle Schopenhauerova zlomyslného, ale upřímného výroku, přece jen nekonečná nuda . . . Nirvana jest konec všeho boje . . . vplynutí individua v nekonečný vesmír, t. j. v nic.“ Páni od „St. Sbor.“ zavrhují dogma, zavrhují víru vůbec a chtějí „pěstovati charaktery“, navádět ku „mravnosti“, učiti studenta českého samostatnosti! Risum teneatis, řekli bychom, kdyby věc nebyla příliš vážnou. Proto se tážeme: Může-li stoupenec a velebitel Schopenhauerova pessimismu, „filosofie velikého“ Nietsche-a, odpůrce náboženství zjeveného, býti v pravdě „mravným“ a „charakterem“? Co je po rozumu „St. Sborníku“ „mravnosť“? Ať ji řádně definuje a odůvodní rovněž nezvratně tvrzení své, že dr. Robin byl „oprávněn“, aby odstranil dogmatické náboženské vyučování! Dokud toto obé nebudeme ve Sborníku čísti, dotud nemůžeme jinak, než doufati, že jiskra lepšího poznání v něm dosud neuhasla a připomenouti mu jeho vlastní výrok: „Nehlásejte, čemu sami nevěříte, nedělejte si šašků ze své mysli“ — a ze svých čtenářů! A na konec ještě něco! Pánové od St. Sbor., „chtějí paralisovati činnosť klerikálů, seskupených pod praporem „Vlasti“, a sice zamýšlejí na ten cíl a konec cykly lidových, promyšlených (bodejť snad ex abrupto!) bezplatných přednášek“ ve studentských spolcích, poněvadž prý „studentům nejvíce přináleží šíření kulturních ideálův obrodních.“ Kuráže, jaká se jeví v tiskařské černi ve St. Sbor. bylo by skoro nazbyt, ale — překoda — je to jen radikalismus, „tisknoucí pěstě v kapsách.“ Ono totiž k takové „akci“ je prý třeba práce, a sice „velké práce,“ pak i času a — peněz. A právě toho všeho se jim nedostává. K vážné a opravdové práci nejsou, sice by si jinak hleděli především svých studií; času a peněz nemají, poněvadž jim obojí nestačí k jejich známému zaměstnání, v němž čas ubíjejí a peníze probíjejí. A tak bezpochyby sejde „a d h o c“ s lidové university i se „šíření kulturních ideálův obrodních“. — Čtveráci, tihle pánové od St. Sbor., jako bych je viděl, jak si potají libují, že se jim podařilo dupnouti si na „klerikály seskupené pod praporem Vlasti,“ namluviti světu, kterak by rádi dnem i nocí rozvíjeli „činnost kulturní“ — kdyby jim na to peněz — zbylo! Škoda! Vlasť mohla míti o jednoho vydatného spolupracovníka více, anať je založena rovněž proto, aby „šířila kulturní ideály obrodní“; — Vlasť to však činí na základě náboženství Kristova a nikoliv podle učení Nitscheova, které vede . . . do blázince! Tolik zatím. *Tomáš Mašek.*

Pamětní deska velikému biskupu Janu Valer. Jirsíkovi byla odhalena dne 27. října v Českých Budějovicích nad jeho hrobem. Před dojemnou řečí ndp. biskupa M. Říhy zapěli bohoslovci sbor „Animas fidelium“ a po ní budějovický „Hlahol“ velebný chorál. Byla to slavnosť, na níž bral účasť celý český národ a především bohoslovci, kteříž jsou zajisté jeho nejbližšími syny. —

O dušičkách. „Růže Sušilova“ oslavila i letos důstojně památku vynikajících kněží-vlastenců. Na společný hrob Sušilův a Procházkův a na hroby prof. dr. Chmelíčka a prof. Jakuba Procházky položeny věnce z národních obětin a kollegové zpěváci zapěli u nich dojemné sbory: „Duše v Pánu zesnulých,“ „Defecit Gaudium“ a „Animas fidelium.“ — Ve zbožné náladě stáli jsme u posvátných těch rovů, vděčně vzpomínajíce na veliké své vzory a vysílajíce vroucí prosby k nebesům, aby nikdy nevymizel z našich řad duch vroucího nadšení, jakým vynikali vezdy ti, kteříž zasvětili celý svůj život církvi a vlasti. Z jejich drahých hrobů chceme čerpati nový život, nové nadšení ku další ideální činnosti. —

MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 30. 1. února 1896. Sešit 2.

Vždy mužným buď!

Vždy mužným budiž v každém bolu!
Hláď tvého srdce tak buď jasna
jak jezero v hor modrých kolu,
na jehož břehu stojíš žasna.

Když hoře Tvojím srdcem zmítá,
jak život by v něm zničiť chtělo,
když osud jen Ti rány skýtá,
jen směle ukaž mužné čelo!

Jen pomni, svět že nezná růže,
by pichlavý trn nebyl u ní,
jenž ostnem svým Tě ranit může,
když dýcháš její libou vůni.

V svém bolu k hvězdné popatř výši,
kde v nekonečné slávě vládne,
Jenž každou bolesť v nitru tiší,
Jenž láskou plní srdce chladné.

Vždyť dosud mocna Jeho síla,
jíž pekla zlobu mžikem kruší;
nuž mužně chop se svého díla
a k Němu povznes srdce, duši!

Vždy mužným buď, a s jasným čelem
vždy vzdoruj vnitřních bouří síle!
Jak skála trvej v boji smělém
a jistě dojdeš svého cíle!

Karel Kolísek.

Možno-li ideu cyrillo-methodějskou považovati za vůdčí ideu našeho národa?

Napsal Josef Svozil.

Dvě strany hlavně vidí v ideji cyrillo-methodějské cíl, za nímž spěti by měl veškeren náš život, liberálové a „klerikálové“. Liberálové představují si tuto ideu dvojím způsobem: jedni vidí spásu našeho národa v pravoslaví, pravoslaví jest jim stělesněnou ideou c. m. po příkladu Sladkovského. Nejkrajnější jejich křídlo — ve Slovači — žádá dokonce mimo největší rozkvět obřadu slovanského také obnovu říše velkomoravské, čili jak my tomu rozumíme, jednotné říše všeslovanské. Druhé křídlo, jemuž možno v čelo postaviti dra. Grégra, žádá slovanskou bohoslužbu a všecky zvláštnosti církví řecko-slovanských; tím sblíží prý se kněžstvo s lidem, znárodní, a za tuto cenu slibuje dr. Grégr odpustiti Římu všecko, čím se na nás provinil.

Konec konců však, ať si ji představuje to neb ono křídlo tak nebo jinak, volají všichni, jak dí Masaryk (Naše Doba, I. 47.): „Uskutečnění idee c. m. je pro nás otázka bytí a nebytí, — obrodí nás a pak vynutí nám i český stát; my uskutečněním idee c. m. budeme navráceni Slovanstvu, my tím navážeme přirozeně na naši reformaci husitskou a konečně a právě proto dovršíme program svobodomyslný v duchu Sladkovského.“

Ostatní strany, vyjma „klerikální“, ideu c. m. vůbec zamítají, realisté jako poblouzení, jako krok nazpátek, ale hlavně proto, že ti, kdo ji hlásají, nehlásají jí aniž zastávají upřímně, že je to jen fikce za účelem politickým. Pokrokářům je pak věcí zcela lhostejnou, jim je jedno, „jak si kdo svůj hokus pokus odbývá.“

Jinak pojímají ideu tuto katolíci. U nich skutečně je při idei c. m. to, co nazval Massaryk temným vědomím o největším vlivu náboženství na naše české poměry. Někteří, ba mnozí, neurčili ani, co si pod ní vlastně představují, snad proto, že se jim to zdálo samozřejmo. Tak v celém sborníku Velehradském nejedná se o této látce ex professo nikde — ač-li nepovažujeme za to předmluvu redakce k ročníku IV. — jenž vlastně jedná o důležitosti ideje vůbec, a o c. m. praví: „Hlavními nositeli (těchto) ideí pravdy, krásy a dobra v dějinách národů slovanských jsou naši sv. apoštolé C. a M. Z toho již vysvítá důležitosť i nesmírný obsah a dosah idee c. m.“ — Někteří zase vidí v ní sjednocení Slovanů v jedné církvi, věrou římské s bohoslužbou slovanskou. Mínění tomuto dal průchod v nejnovější době hrabě Chotek na katolickém sjezdě v Brně. „Ejhle — jazyk tedy jest tím pojítkem, které národy opět mezi sebou spojí, — jazyk jest tím prostředkem, který umožní návrat Slovanův odštěpených k jedné církvi.“ (Zpráva sjezdová str. 97.)

Šíře a hlouběji pojímají ideu c. m. jiní. Representantem jejich může nám býti úvaha Tenorova ve „Hlídce Literarní“ z r. 1885. Dle něho má idea c. m. trojí význam: Pro nás Čechy samy, jako praktické provádění osvěty křesťanské, pro Slovanstvo jako práce o sjednocení, vzájemnosť, a pro veškeren ostatní křesťanský svět, neboť od encykliky Grande munus zvědělo o ní celé

křesťanstvo, a jemu celému, jeho modlitbám byla odporučena. Všichni katolíci naučili se ctíti naše sv. apoštoly.

Toť povrchní jen obrys, jak různě vykládá se idea c. m. Je v ní, takto pojímané, tuším dosti anachronismu, od něhož nutno ji očistiti, ale s druhé strany zase je příliš úzce vymezena, než aby mohla býti vůdčí ideou našeho národa — a tu třeba ji doplniti. (Ovšem, již předem podotýkám, že rozšíření plyne přirozeně z náboženství našeho, křesťanského, protože katolického, že tedy in nuce je obsaženo v pojímání „klerikálním“. Ale nikdy nebylo to výslovně vyjádřeno, nikdy akcentováno, akcentovány vždy jiné jen věci.) A za vůdčí ideu naši mají ji všichni, kdož ji přijímají. Dovolím si tudíž pokusiti se o tuto očistu i prohloubení, ač nikterak si nemyslím, že by se nic nedalo změniti na tomto pokusu, ať si již vlastním o té věci přemítáním anebo diskussí jiných.

Idea c. m. postavena za cíl všech našich snah, za metu, k níž nutno spěchati s napjetím všech sil. — Ale, aby metou býti mohla, tomu vadí její nejednotnosť, a neúplnosť — každý vidí v ní něco jiného. Tuto nejednotnosť nepodaří se tak snadno odstraniti — ale přispívati k tomu přece má každý bez rozdílu. Tak jako je důležito pro jednotlivce, aby uvažoval o svém cíli, tak jest i úkolem národa, aby přemýšlel o svém určení.

Přihlédněme k tomu aspoň poněkud z blízka. S jedné strany se hlásá, že všelékem pro naše choroby je liturgie slovanská — více tu není — s druhé zase pravoslaví vyhojí nás ze všech nemocí. Pravoslaví tedy, a k tomu ruské?! Snad také poruštění, jak aspoň připouští J. J. H. (Hejret asi) v dopisu z Moravy v loňském ročníku orgánu „Slavjanofilského blagotvorného obščestva“, neboť ať prý mluvíme jak mluvíme, kterýmkoli slovanským jazykem, vždy zůstaneme Slovany. (Tak dokazuje citátem z Jungmanna.) Ostatně je aspoň upřímný — neboť přijati pravoslaví ruské znamená nutně i poruštiti se.

Než to není míněním všech. Pravoslaví nás spasí, ale netřeba, aby bylo ruské. A čím nás spasí? Slovanskou bohoslužbou. V jazyku slovanském naše spása! — Ale rozumíme mu lépe než latinskému? A pak, jak správně odbyl liberály již Masaryk v Naší Době: „Jestliže pravoslaví pomohlo pravoslavným Slovanům, pomohlo jim i národně, jako náboženství a církev, avšak nikoli pouze církevním jazykem, jazyk ten pomohl hluboce věřícím Slovanům, lidem indifferentním by nepomohl. Naši liberálové poslechli by si několikrát slovanskou mši a bylo by po staroslovanštině. Lid však, pokud ještě věří, o staroslovanštinu nestojí, ba nestojí o ni ani nevěřící a málověřící, jak dokazuje historie českých kolonistů volyňských.“ (N. D. I. 138.) (Vláda přinutila je přijati pravoslaví, ale musila jim povoliti obřadní jazyk český.)

Idea c. m. je náboženská; ale právě proto, a pokud je náboženskou, klade jiné požadavky. Při náboženství je vždy hlavní věcí, jak přispívá ku spáse, jak účinně mohu dle něho žíti nábožensky a křesťansky, nikdy však nemůže býti služkou politiky. Aby to člověk uznal, netřeba býti katolíkem. Totéž praví Masaryk ve stati často již citované: „Náboženství skutečně živé a působící nikdy a nikde nemělo, ani míti nemohlo ohledů jiných na př.

národních a politických, ačkoli ovšem velmi mocně zasahovalo ve vývoj národní i politický.“ — Souhlasíme, neboť něco jiného je budovati na základě náboženském, a něco jiného činiti náboženství otrokem jiných idejí, jiných snah.

To činí liberálové, považujíce je za prostředek ku povznesení národnosti, za nic více. Avšak právě proto nedělají konec konců ničeho. Kdo zabraňuje jim, aby následovali Sladkovského? Proč tak nečiní? „Že nenašel (Sladkovský) následovníků, jak čekal, také není důkaz, že není k tomu „svobody“, nýbrž jen tolik, že v českém národu je zdravého smyslu dosť nenásledovati své vůdce ve všech — i chybných — krocích, třeba se mu prohlašují za jedinou národní spásu.“ (Masaryk, ibid.)

Nudno a zbytečno bylo by příliš dlouho potýkati se v této věci s liberály, odbyltě je Massaryk tak důkladně, že důkladněji netřeba. Jen několik slov ještě, zda navázali by pravoslavím (ideou c. m.) na „reformaci“, že by tím provedli svobodomyslný program. Tážeme se jen, proč nepodařilo se kališníkům jednání s církví východní? Proč nazval Ivan Hrozný mluvčího jejich bratra Rokitu Antichristem, rádcem ďábelským? Proč za obřadní řeč v pozdějším stadiu reformace zvolili češtinu? Proč ne staroslovanštinu? A konečně z jakých že to pohnutek vznikla reformace, dle jakých zásad prováděna? V čem podobá se její myšlénkový obsah strohému, puntičkářskému pravoslaví?

Je vůbec možno, aby liberálové pojímali ideu náboženskou vážně? Což jejich indifferentismus, jejž tak znamenitě charakterisoval Sladkovský: „Nuže vy horlivci víry, rcete, co jest víra? Nevíte, že víra počíná tam, kde přestává všeliké vědění lidské, i má kdo právo kaceřovati, zatracovati a upáliti jiného pro to, co on sám neví? Kdož rozumný staral nebo dokonce hádal by se dnes ještě o to, je-li či není-li nutno přijímati pod obojí, neb zmizel-li, či nezmizel-li chléb ve večeři Páně?“ (K. Havlíček a Karel Sladkovský o mistru Janu Husovi, 30.) A tomu, kdo tak soudí o náboženství, je toto ničím, a nic nepůsobí (Masaryk N. D.), nepůsobí ani forma toho nic, forma bez obsahu. A ničím se nikomu neposlouží.

Tolik zatím o liberální ideji c. m. Mínění „klerikálních“ její hlasatelů nebudeme šíře rozebírati, poněvadž konec konců ji všichni pojímají mnohem hlouběji než liberálové, právě proto, že náboženství je jim něčím důležitým, ne prázdnou, hluchou formou.

Nezmýlíme se asi příliš, když řekneme, že všichni souhlasí v tom, že jest to návrat k víře Methodově (ať již formu představují si různě), návrat praktický, víra uváděná v život právě v našem národě, že jest to vzájemnosť, sjednocení všech Slovanů. V hlavní myšlénce této ideje lze, ba třeba s nimi souhlasiti, ale nikoli ve všech její pobočkách, a způsobu pojímání, dle něhož je jaksi privilegiem našeho národa, privilegiem per eminentiam, tak že se namnoze zapomíná těch důsledků, které z jádra jejího plynou, že se akcentují věci méně důležité, na důležitější že se zapomíná, krátce, že se idea súžuje.

Ale přikročme již ku svému názoru o ideji c. m.

Právem naříká se u nás na mnoho historismu; toneme v něm — ale to by nebylo právě neštěstím, jen kdybychom historii historicky pojímali. Co tím míním, vysvitne snad z následujícího.

Papežové považovali císařství za svou oporu, za tím účelem je obnovili, a celá jeho instituce k tomu směřovala. Byly časy, kdy obecnou byla idea o jediném císařství, jako jediné bylo papežství. Ale záhy počali císařové ceniti svou moc výše, než bylo v úmyslu její zakladatelů. Moc jejich nebyla téměř nikdy v rovnováze s mocí papežskou. Zápas z toho vzniklý nutil papeže, aby nehledali svoji oporu jen v říši, aby zřídili nějakou moc, kterou by se moc císařská paralysovala. Rozpínavosti říše musily býti položeny meze v zájmu neodvislosti papežské. A k tomu nad jiné se hodili nově obrácení Slované říše Velkomoravské. A skutečně papežové si toho všímnuli, pokusili se postaviti hráz říšskému „Drang nach Osten“. Pokusili se o to tím raději, že v nově obrácených Slovanech viděli naději na urovnání schismatu, pojítko mezi východem a západem. Úkolu toho byli skutečně schopni, jsouce věrou syny západu, obřadem dětmi východu.

V tom spatřovali papežové význam sv. Cyrilla a Methoděje, vedle šíření víry Kristovy. Než dílu jejich nerozuměl nástupce Rostislavův, mocný Svatopluk, a tak podařilo se německým pletichám zničiti dílo věrověstů našich, sotva že bylo vyhnáno poněkud nad základy.

Vmyslíme-li se do tehdejší doby, můžeme zajisté říci, že správa říše Svatoplukovy spočívala jen v církvi slovanské, protože tato byla založena na hlubokém přesvědčení náboženském, protože forma slovanská splývala nutně s věrou katolickou. Vědomí náboženské vniká vždy hlouběji v nitro člověka a hlouběji i trvaleji zapouští kořeny, než každé jiné. Náboženství nejsnáze překlene všecky rozdíly. Církev slovanská byla by konsolidovala říši Svatoplukovu, naplnila ji vědomím jednoty, společného cíle a posvětila její odpor proti vlivu německému, byla by zachránila Slovanstvo před schismatem.

Za doby Svatoplukovy bylo ovšem nejsprávnější pokračovati do nejmenších podrobností ve šlépějích Methodových, do poslední litery mělo se jednati dle jeho učení a návodu. Národ měl se vyvinouti, osvojuje si část po části osvětu křesťanskou, přiměřeně ovšem ku své individuálnosti; na základě tom byl by si uhájil samostatnosti politické, vlastně církevně-politické, byl by zmařil záměry říše, byl by vyplnil úkol, který mu byl pokřestěním vytčen, byl by realisoval nejen naděje svých apoštolů, nýbrž i kurie římské.

Tehdy ovšem nebyl si toho národ vědom, ale není ideou národa to, co sám míní o sobě v čase, nýbrž to, co o něm ustanovil Bůh od věčnosti. (Solovjev. Přel. v Obraně z r. 1894. str. 280.) A Ten nemohl — sit venia verbo — chtíti, aby kurie byla porobena, aby schisma bylo dovršeno, aby národ náš přišel o nejdražší své statky, Ten jistě chtěl, aby se vše vyvíjelo chodem přirozeným. — Ale lidé neporozuměli svému určení, jednali jinak, a Bůh stvořivší je bytostmi svobodnými, nepřekážel jim. Omezovati v takových věcech svobodu lidskou, — po lidsku-li mluvíme, — není Jeho úkolem, ani cílem Jeho činů.

Tehdy bylo by se snad mohlo říci, že uskutečnění idey c. m. je pro náš národ a pro Velkomoravu vůbec otázkou bytí a nebytí. Neboť po ztroskotání této ocitl se národ náš v položení velmi vratkém, nebezpečném, stanul na samém kraji záhuby. Tehdy říše Velkomoravská a nejvyšší rozkvět obřadu slovanského byly žádoucny; ale což když někdo tak tvrdí dnes, když prostě

přenáší požadavek té doby na časy naše? — Pak nemožno, leč říci: toť anachronismus, — „podařený“ anachronismus. Zda možno se vrátiti k tomu, co bylo před tisíci lety, ne věcně, ale také formálně? Zda možno, aby se národ vyšinul z kolejí, kterými se dal potom? A kdyby to bylo možno, zdaž je to žádoucno?

Tehdy ovšem, jak již bylo řečeno, byl by se snad stal takovouto ideou život našeho národa šťastnějším, snad byla by víra více zdomácněla, vžila se, snad ani reformace nebyla by našla takového ohlasu, kdyby se byla idea uskutečnila.

Ale na samém „kdyby bylo bývalo“ nelze přece zakládati budoucnosti, na něm nesmějí se dělati rozpočty, nelze stavěti. Pomněme jen, jak se přetvořil od té doby veškeren náš život! Církev latinská opanovala u nás pole, lid ji přijal, vžil se do ní, vžil se, jako byl by se vžil snad do církve slovanské, snad méně — poněvadž nevíme, jak byl by se vžil do této poslední — ale vžil se do ní hezky pevně, hluboce zapustila v něj kořeny. Místo říše Velkomoravské utvořilo se říší několik, a ty přestály již tolik, tolik změn. Národové v ní zahrnutí rozvinuli svoji individualitu již tak, že nelze jich sjednotiti ani ve společnou říši, ani pod společnou řečí spisovnou. Tomu překážejí poměry politické, tomu překážejí i jiné věci, hlavně podstata takového sjednocení, která stojí proti podstatě každého z těchto národů. Bez násilí je něco takového nemožno, učeník Kristův nechopí se násilí na šíření své ideje — a konečně není to možno ani násilím, leč že by jedna větev úplně zničila druhou. Rád bych jen věděl, jak bylo by si možno představiti takovou společnou říši, totiž hlavně její utvoření, ale pak také ten pořádek v ní. Jednotná říše slovanská je nemožna pro různorodosť vývoje v jednotlivých částech, z nichž jedna překážela by druhé. V různých říších, sjednoceni ideově, mohou daleko lépe prospívati.

Ale všeobecnější jest a směleji vystupuje touha po církvi slovanské, vlastně namnoze ne tak po církvi jako po obřadu. Než zda byl by nám k užitku obřad slovanský? — Po tom, co jsem již dříve napsal, netřeba mnoho doplňovati. Zda rozuměl by kdo staroslovanštině lépe než latině? Který obřad bychom si zvolili? Řecko-slovanský? Či římský, nebo dokonce utvořili bychom si nový?

Řecko-slovanský je krásný, ale líbí se jen chvilku. Zda zvykli bychom naň? Znáte jeho délku? Než to je celkem vedlejší, ale znáte jeho ráz? Zda není celý odleskem individuality toho neb onoho národa? Zda to, co hodí se individualismu Rusů, hodí se také nám? Snad tedy římský podržíme a jen prostě přeložíme do staroslovanštiny? Bude pak pochopitelnější než dříve, bude ta změna účelná? Či utvoříme si nový? Lze to připustiti? I kdyby to bylo dovoleno, jak dlouho strádali bychom nehotovostí, jak dlouho bychom kolísali sem a tam? Je-li možna řeč o liturgii národní, pak byla by to jen liturgie česká, totiž česká řečí, ostatním latinská — jinou nepodařilo by se nikdy u nás zavésti. Jednu výhodu by měla — byla by i slovně srozumitelna.

Ale zda tato výhoda vyvážila by všecky s ní spojené nevýhody? Jak představiti si pak duchovní správu ve smíšených národnostně místech? Jedna by nestačila — ať už by Němci podrželi liturgii latinskou, či přijali německou.

Ale odkud vzíti peníze, kdo uhradí zdvojený náklad? Zda dovolí většiny, aby se u nich konala „cizí“ bohoslužba? Zda bylo by možno v jednom kostele konati služby Boží české i německé? Zda měla by taková národní církev, jsouc třebas jen formou, ale přece partikulární, takovou váhu, jako církev obecná? Když upírá se této, co by se činilo oné? Zda nedostalo by se náboženství — aspoň za našich poměrů — zbarvení národnostního v míře přílišné (ač národ by tím nebyl o nic svéráznějším — nebyltě méně českým, ani samostatným za Přemyslovců a Karla IV., jako za Jagejlovců nebo Jiřího) — ale jen zbarvení pravím, které by jitřilo tím více svár národnostní?

Za našich poměrů je něco takového nemožno. Nač vyhledávati ještě více mezí, více toho, co dělí nás od Němců, zdaž netřeba spíše hledati toho, v čem možno se shodnouti?

Něco takového bylo by snad možno až po vyrovnání s Němci, až po obnově českého státu. Ale pak nenapadne jistě nikomu, aby se o to staral, neboť i nyní je pramenem požadavku slovanské bohoslužby touha po důstojnějším postavení našeho národa, touha po svobodě. Jakmile dobudeme samostatnosti, odpadá ne sice hlavní, ale nejpůsobivější motiv této žádosti, a tudíž i ona sama.

Když však by i pak požadavek zvláštní bohoslužby, bohoslužby srozumitelnější, zůstal v našem národě, a v něj se jaksi vtělil, pak bylo by jedině možno pomýšleti na překlad liturgie latinské, na odění jí v české roucho — ač nikdy dle mého mínění nebylo by to záhodno ani výhodno, právě pro dvojjazyčnosť našich zemí — nehledíme-li na jiné příčiny (jako na př. že obřad působí hlavně symbolikou, která je srozumitelna beze slov, že obřady mohou se učiniti srozumitelnými výkladem, že mnohé, pokud toho třeba, dějí se česky, jako křest, svatba atd.) Nikdy bych nekladl na to zvláštního důrazu, nikomu bych neradil, aby o to usiloval.

Krátce, národu pomůže jen víra hluboká a účinná, která ve skutcích, v celém životě se jeví, ne pouhá její forma. Zavádění obřadu slovanského u nás, zdálo by se mně právě takovým jednáním, jako kdyby někdo chtěl zdvihnouti do vzduchu gothickou kathedrálu a dáti jí základy nové, románské. To nejde, nezboří-li se dříve celá stojící budova; pak lze vytvořiti novou, přestavěti ji, ne převrátiti, ani podložiti. Je to možno při budově našeho národa? Tím zdržel by se ostatní rozvoj národa na dlouhá léta, byl by to jednoduše hodný krok nazpátek.

Ostatně ani s Východem by nás nesblížil obřad slovanský neb český. Co nás nyní dělí od schismatiků, není ani obřad, ani co jiného, jest to papež. Uznáním papeže shroutil by se celý caesaropapistický systém, dědictví to Ruskem a jinými pravoslavnými státy po Byzanci přejaté. O nic jiného nebylo by se schismatu báti; individualitě jeho odpovídající zvláštnosti byly by mu ponechány, jako zůstaly uniatům. (Těch měli bychom si všímati více — již Urban VIII. pravil: O mei Rutheni, per vos ego Orientem convertendum spero!) Ale aby to uznali, k tomu třeba přesvědčení a milosti Boží. Co jediné může připravovati cestu ku sblížení, je nejprve poznání sebe, a tohoto se nám dosud nedostává.

Po této úvaze zbylo by nám z idey c. m. účinné křesťanství, povinnosť, důsledně dle něho upravovati veškeren náš národní život a jako něco nám zvláštního, nám jedině vlastní vzájemnosť slovanská — a snad i národní obřadní řeč — ale pravím jen **snad,** neměně svého dříve proneseného názoru.

Vzájemnosť slovanská nesmí však býti ani panrussismem, ani jednotou v pravoslaví, ani sněním a tužbou po jedné říši slovanské, ani po společném jazyku. Představuji si ji jako ideový, vnitřní, myšlénkový — krátce osvětný svazek národů slovanských, tak, aby národové slovanští dobře se znali, na vzájem se podporovali hlavně morálně, kulturně, aby vždy vystupovali jsouce si vědomi své příbuznosti, svého svazku krevního, aby touto jednotností dobyli si tím důstojnějšího postavení ve světě, aby vzájemnosť ta byla lodí, jíž by vpluli národové slovanští do harmonie lidstva, aby nepluli do přístavu této harmonie ojediněle a tudíž slabší s nebezpečím, že se v ní rozplynou, nýbrž vzájemně se podpírajíce, druh druhu dodávajíce síly, zcela v duchu sv. Cyrilla a Methoděje, kteří všem slovanským národům přinesli jednotnou kulturu, kteří spojovali je v pevnou baštu proti náběhům ciziny právě svou apoštolskou činností.

Z toho plyne, že nikdy nesmělo by jim napadnouti jinak ovládati svět než kulturně, než silou ducha, bez násilí jakéhokoliv. Vzájemnosť slovanská nesmí vylučovati sbratření s jinými, ač ovšem vzájemný svazek národů slovanských má býti přirozeně důvěrnější, užší, než svazek kteréhokoli národa slovanského s kterýmkoli neslovanským. K tomu máme ovšem ještě hodně daleko, — neznáme se — tu tedy nutno začíti, ale opravdově.

Zdálo by se snad, že takto idea c. m. jest seslabena, sužena. Ale jen zdálo. Právě v zavedení účinného křesťanství do všech poměrů našeho života, upravení jeho vnitř i vně dle zásad křesťanských a tedy katolických, právě v tom vidím prohloubené pojímání této ideje. Jak jsem již ukázal, „klerikálové“ považovali vždy za její podklad, za hlavní obsah praktické křesťanství, ale nezmínili se o tom šíře, jak představují si ideu c. m. jako životní cíl našeho národa. Může býti cílem národa nějaké privilegium, něco, co by bylo jiným na úkor, co by mu přisvojovalo nějakou výhodu u větší míře než snesou beze škody jiní? Nebo může býti jeho ideou to, při čem nebralo by se zřetele k jiným? Stačí národ sám sobě?

Jednotlivec není schopen, nemá sil, aby zařídil si vše, čeho potřebuje, nestačí na to aspoň pokud je nucen žíti s druhými, pokud nemůže se uchýliti do samoty, na poustku. Jsa členem národa, žije jen tehdy život plodný, když pracuje pro sebe a prospívá zároveň druhým, kdy jeho práce, jeho záměry se stýkají, podporují a rozhojňují činnosť jiných, kdy sám jest zapředen v harmonický soulad celku, když bere účasť na jeho životě.

Tak plní svou povinnosť jen ten národ, který pracuje o svém zmohutnění duchovém i hmotném, který dobývá nejprve sobě prostředkův, aby byl důstojným zápasníkem na kolbišti světovém, a dobuda si jich, pomáhá jich dobývati jiným, který zkrátka má účasť v ústrojném životě lidstva, a přispívá tak k souladnému jeho uspořádání. Cílem každého jednotlivce jest blaho duševní i hmotné, a každému vrozen je pud, aby se ho domáhal, seč síly stačí. A co jest cílem jedinců, jest nutně i cílem druhu, z těchto jedinců složeného, jest

také cílem rodu, z těchto druhů se skládajícího. A k tomuto blahu má přispívati každý národ.

Podstatnými pak jeho známkami zde na zemi jest duševní vyspělosť, hmotný blahobyt a právo sebeurčení — samostatnosť. Čím blíže je kdo samostatnosti, tím blíže je štěstí — pud po samostatnosti je všem vrozen, je sloučen s naší přirozeností.

Ku štěstí však patří také shoda s těmi, s nimiž jest se stýkati. Blaží mne zajisté, najdu-li sympatie a pochopení u soudruha, mohu-li na něm vymoci mírně toho neb onoho, mohu-li mu pomoci k tomu neb onomu, neškodí-li ani on mně ani já jemu, najdu-li v něm spojence a společníka na dráze k pokroku, ku štěstí — zkrátka jsme-li si dobrými sousedy.

Ale abych dlouho neplýtval slovy, cituji Solovjeva, který dle mého zdání nejlépe vystihl to, co býti má ideou každého národa: „Ideou národa není to, co národ myslí sám o sobě v čase, nýbrž to, co o něm Bůh myslí ve věčnosti.“ A dále pokračuje v tom smyslu: A to jest organická funkce, kterou má plniti jako úd lidstva; této povinnosti, jež jest důvodem jeho bytí, nezbaví se žádný národ. Tu nerozhoduje ani veřejné mínění, jak nejlépe vidíme na židech, jichž posláním bylo, rozšířiti křesťanství. Proti tomu vzepřelo se jejich obecné mínění — zdaž správně? A následek!

Ostatně od vyšší autority určen tento cíl, tato idea národům, Kristem samým, slovy jeho „Ut omnes unum sint.“ Cílem národa je tedy rozvoj jeho řízený tak, aby přispíval ku harmonii celku. Harmonií touto jest sbratření národů. Dříve však nemožno se spojiti v bratrství (jak dí Solovjev), pokud nejsou spojeni v synovství. Syn nesmí býti proti otci, jen tehdy, žije-li ve shodě s otcem, může žíti v pravé shodě i s bratry. Nutno tedy, aby národové spojili se v synovství, sbratření bude toho následkem.

Celé pak toto spojení představuje si Solovjev dle vzoru nejsvětější Trojice. Otcovství představuje mu nejvyšší hlava církve nyní stávající, representanty synovství jsou státy, a třetí božskou osobu zastupují mužové Bohem nadšení, proroci budoucnosti. — Ale netřeba, aby byl jeden stát, netřeba, aby všichni tvořili jednotvárný celek, ne ut omnes sint totum uniforme, ale ut omnes unum sint. Netřeba tu uniformovanosti, než jednoty, jednoty myšlenkové, jež nechává ještě proto dosti svobody.

Pak tedy bylo by ideou českou právě to, co jest jí u jiných národů křesťanských, jednota u víře, víra účinná applikovaná důsledně na všecky snahy, na všecky poměry národa. Cílem jeho, tak jako všech ostatních jest, přivoditi v rozvoji lidstva takové stadium, v němž každý národ byl by tak vyvinut, tak silen, aby jednak nebylo ani možno (cum grano salis) ho ujařmiti, jednak aby každý národ považoval za hřích ujařmení jiného, čili cílem jeho jest důkladná reforma vlastní, ale i reforma celého lidstva, celé společnosti na základě křesťanském, odstranění všelikého násilí, ať se jeví ve formě jakékoli. V podstatě jest idea tato jako idea všem národům společna, zvláštnosti mohou míti a míti budou ve způsobu, jakým za touto ideou se budou ubírati.

Všichni národové jsou povinni dobývati si blahobytu a svobody, ti pak, kteří ji mají, mají k ní pomáhati jiným, po případě dopřávati jim ji, dávati ji.

Ale veškeren boj za tuto ideu musí býti prost násilí. Která z těchto povinností připadá zatím nám, je úplně zřejmo. Nemáme blahobytu, nemáme svobody, nutno tedy, abychom se jí domáhali, ale nutno i, abychom trvali v organickém svazku lidstva posvěceném a sjednoceném, v křesťanství, v katolictví. Že i náš boj musí býti ne násilný, že musíme bojovati způsobem mírných, irenicky jednati, je nám, abych tak řekl přirozeno, přirozeno proto, že u málokterého národa z doby poapoštolské rozšířilo se křesťanství způsobem takovým, jako u nás, že rozšířilo se rychle a pronikavě tak brzy jen pro svůj obsah myšlenkový, beze vší moci, bez nátlaku.

Idea naše je sice společna s ideami ostatních, ale cesta naše, po níž k ní půjdeme, vlastně po níž bychom měli jíti, je jiná, určená naší národní povahou, našimi zvláštními poměry. Začíti ovšem musíme poznáním, poznáním sebe i jiných. „Poznej sebe sama“ platí pro nás nad jiné více; poznej své vady, vady duševní, mravní, poznej své vady sociální, hospodářské, poznej je všecky — odstraňuj všecky a varuj se jich pro příště všech!

Umravňujme se víc a více, přibližujme se víc a více k harmonii jednotného, všecky spojujícího katolického křesťanství — ale směřujíce k tomuto vysokému cíli, nezapomínejme nikdy, že sice nežijeme jen pro tento svět, ale přece na světě, že tohoto ideálu máme dosíci, aneb aspoň se k němu co nejvíce přiblížiti již na světě, že tedy potřebujeme nevyhnutelně i jistých prostředků hmotných, síly hospodářské, na jejímž základě snáze provedeme své myšlénky, svůj program. Bůh odměňuje na věčnosti jednotlivce, ne národy.

Zkušenosť dí, že je paupertas meretrix, a pravdu dí; jeť vskutku meretrix u toho, kdo není dostatečně silným ji snášeti, nebo je-li přílišna. — A s těmi okolnostmi musíme počítati; jsme všichni jen lidé. Že tomu opravdu tak, patrno v životě soukromém, ale i v našem národním, dokazují to naši renegáti. Kdybychom byli dostatečně duševně i hospodářsky vyspělí, zda bylo by tolik našich lidí sváděno k tomuto hnusnému skutku, zda byli by možni Kobosilové, jak je líčí Havel ve své Chamradině, zda bylo by možno prospěchářské přestupování ku pravoslaví? — —

Ale zašel jsem již dále než jsem chtěl, dotkl jsem se i způsobů, jakými jíti, čeho si hleděti, ale jen dotkl — více, ba ani tolik neměl jsem v úmyslu. Mínil jsem pouze nastíniti, co představuji si pod ideou našeho národa, pod ideou c. m., již právem možno i v této změněné formě tak nazvati; bylitě sv. Cyrill a Method hlasateli toho katolického křesťanství, z něhož tyto myšlenky jsem čerpal. Zda, a pokud jsou správny, nechci rozhodovati a definitivně ani nemohu. Ale tak, jak se mně věci jeví dosud, tak jsem je napsal. Věcným opravám, věcné diskussi se neprotivím. Vím, že leccos stylisováno snad méně jasně, vyznávám zároveň, že skutečně jsem byl velmi často v rozpacích, jak to a ono stylisovati; scházelo mně pro představy slov.

Vzpomínky.

Rád shlížím hlavy hor a pláně stmělé,
když uspává noc na loktech svých žití
a s červánků déšť růží žhavých stele
mu v lůžko, jež tak láká snít a sníti — —

jak odnikud a odevšad se vleče
tma o berle, blíž, blíže poposedá,
jak den v tůň padá zvonem potápěče,
a tma jak moře náhrobek mu zvedá —

jak obraz v dáli prchá, housle, stěny,
a kdos mi zatahuje řízou oči,
již celé ruce mám již zatočeny
a všechno kolem . . . Zrak se marně točí . . .

Tož oči zavírám — a vidím zase!
Hle, svět se jiný ke mně v letu blíží,
to svět je mého mládí v zašlém čase
jak štěstí jej a bolu slzy víží,

jak jsem se smál, výš toužil, klesal k zemi,
zas dával v boj — to bez konce zřím dále —
i dětství blíž jde, blíže se svícemi,
čím kolem v cele tma víc houstne stále — —

Tak zadumám se vždycky za soumraku,
když úl se nebe hvězdičkami zrojí,
a marně ptám, proč ve bludišti šera
mé vzpomínky se v letu nerozdvojí?

Proč zanesou mě vždycky v moje mládí,
zde jako včelky s květu na květ letí,
ať kouzlo v půvabný je kalich svádí,
ať zachvěním je zvou jen chudé sněti.

Snad vědí, na mládí jak mého luhy
již ostří každý den si kosu více,
a proto slétají všech květů druhy
než kosy zajiskří se blyskavice.

Nuž, leťte, vzpomínky mé, leťte včely
a z pelu náplní v úl chudý noste!
V něm jaro zbude, kraj kdy sněhem zbělí,
kde vy, tam štěstí dosť i chatě prosté . . .

Vy bezdnou propasť mostem překlenete,
v loď snesete mé mládí prchající,
vy balvanem na hrobu štěstí hnete,
vy perly vynesete z moře skvící.

A proto sleťte se teď za soumraku
jak venku odlesk tmy a světla v boji:
vždyť to, co pojí hvězdy ku oblaku,
to vás, vy vzpomínky k mé duši pojí!

Nuž veďte mě — zde chvící slepce ruka,
jenž před sebe sveď řeku rukou vlastní . . .
Tam za břeh nechce již dál trhat v luka —
však s vámi — dlít jen okamžik tam šťastný . . .

Fr. B. Vaněk.

Je-li příroda oprávněna řešiti otázky metafysické?

Napsal B. Spáčil.

(Dokončení.)

II.

I když připustíme bludnou zásadu, že hmota jest podkladem všeho života i nehmotného a že jedině na základě empirie lze budovati soustavu filosofickou, přece nestačí poměrně skrovné známosti o zjevech hmotných ku řešení velikých otázek metafysických. Věhlasní učenci nové doby vesměs doznávají, že nepatrné zkušenosti a vědomosti, jichž nabyli novějšími výzkumy o povaze, vlastnostech a poměrech hmoty, nikterak nestačí ku poznání neznámých principů, jež jako tajemná ruka řídí tichý, klidný jejich postup. Přijímá ovšem přírodověda viditelnou hmotu za základ svého bádání a ze vzájemných poměrů a proměn viditelných zjevů zdá se dokazovati nezměnnosť a stálosť sil, věčnosť světa a jiné principy, jež tvoří základ její filosofie, ale tážeme-li se lučebníků, fysiků na vnitřní povahu těles, na podstatu oné hmoty, z níž chtějí vysvětlovati všecky zjevy, darmo čekáme odpovědi. Sta domněnek a hypothesí předkládají nám o podstatě hmoty, ale žádná z nich nás dostatečně nepřesvědčuje a neupokojuje.

Nejnovější hypothesa, na níž celá nynější mechanika, ba celá moderní fysika vůbec spočívá, jest nauka o mechanickém atomismu. Dle ní záleží podstata hmoty v tom, že z nepatrných atomů vzájemnými poměry a mechanickým pohybem vzniká hmota, z níž se skládá celý vesmír. Co praví nám tato nauka o povaze hmoty? Buď jsou ony atomy od hmoty rozdílny, tedy nehmotny, a teprve formálním jich spojením hmota vzniká, — a pak nauka o podstatě hmoty ničím se neliší od nauky scholastické filosofie o materii a formě, a nemajíc v empirii žádné opory, jest naukou metafysickou a nikoli přírodovědeckou, nebo trvá přírodověda na tom, že i nedělitelné atomy jsou povahy hmotné, a pak hypothesa tato podstatu hmoty jinak nevysvětluje, než že rozdělí hmotu na mnoho částí, o jichž povaze trváme v téže hluboké nejistotě. A podobně jako základní otázku přírodovědy o podstatě hmoty nechávají přírodozpytci ještě mnoho jiných neméně důležitých otázek buď zcela nerozřešených aneb odpovídají na ně domněnkami pravdě více nebo méně podobnými.

Za nejstarší část přírodozpytu lze pokládati mechaniku. Mohli bychom tudíž očekávati, že zjevy její nejvíce jsou vysvětleny. A přece jak skrovné jsou naše vědomosti o pohybu, o síle a j.! Při všem obrovském pokroku na poli experimentálním vrací se moderní přírodověda po marných pokusech nevolky opět k Leibnitzově hypothese o soustavách sil. A pojem síly jako nehmotné příčiny viditelného účinku opět vede ku spiritualismu, jejž hledí materialisté vší mocí umlčeti.

Všeobecná rozdílnosť a nejistota náhledů v nejjednodušších otázkách přírodovědy neklamným jest svědectvím, že vlastně o podstatě hmoty a její zákonech ničeho nevíme, že přírodověda klade za základ všeho zkoumání něco, čeho sama nezná. Právem můžeme tu vytýkati hmotařství blud, tím spíše, ano s takovým křikem vytýká filosofii nevědomosť a nejistotu v poznání života nehmotného, duše, jíž prý nelze smysly pojati a poznati. Přirozeno, že obtíže, jež naskytují se přírodovědci hned, jakmile se ho otážeme na podstatu hmoty, jíž se obírá, tím více vzrůstají, má-li na základě hmoty řešiti vlastní otázky metafysické. Domněnky mnohem absurdnější než při otázce o hmotě jsou odpovědí na nejzákladnější otázky filosofie. Již otázka o původu všehomíra a člověka, jež z otázek metafysických člověku myslícímu první se naskýtá, vyvolala takovou řadu odpovědí navzájem si odporujících, že již tento úkaz sám by dostačil k důkazu, kterak neschopně a nesprávně si počíná přírodověda, jakmile v bádání svém zabředne na pole metafysiky. Jedni tvrdí odvěkosť veškerého přírodního řádu a celé přírody i s člověkem vůbec, jiní za podklad berouce věčnou hmotu, buď z naprosté, ničím neodůvodněné stálosti zákonů fysických dokazují, že řád světový se vyvinul nutně, anebo berou útočiště ku slepé náhodě, jíž přičítají vznik světa a světového řádu.

A jak různé jsou ony četné domněnky o povaze života, o určení člověka, o věčnosti, jež všecky jsou nedostatečny, aby stín pochybnosti zahnaly s naší mysli! „Co jest život, co věčnosť?“ táží se denně básníci i filosofové, a přece nemohou nalézti odpovědi, ježto pravá filosofie spekulativní na tyto otázky nezná správné odpovědi; mnohé z nich bádavému duchu lidskému na vždy zůstanou z vůle Nejvyššího utajeny, ale nejednu záhadu života a tajemství přírody stvořené podařilo se odhaliti filosofii křesťanské, opírající se o pravdy zjevené. —

Tak přírodověda na poli metafysickém při každém téměř kroku naráží na veliké obtíže a potkává se s překážkami vždy mocnějšími. Však pravý zmatek pojmů nastává, dlužno-li filosofii materialistické přistoupiti k ethice. Obtíže jsou tu tak nepřekonatelny, že filosofie materialistická buď dospívá k absurdnostem nejhoršího druhu, aneb jest nucena zavrhnouti veškeru ethiku. A přece filosofie nemá býti tak pomocnicí vědy, jako spíše nástrojem mravouky. „Její účelem není jen objeviti pravdu, ať jest jakákoli; nýbrž tvořiti všemi prostředky poctivé lidi.“ (Taine.) Přírodovědecká filosofie berouc za podklad nauku o mechanickém atomismu, důsledně přenáší nauku tuto i na pole filosofie tam, kde jí třeba řešiti otázky ethické. Ježto pak život podle této nauky není ničím jiným než pohybem mechanickým, není ve skutečnosti vlastně žádného řádu mravního, život jednotlivce i řád společenský řídí se týmiž nezměnnými

zákony, jako viditelný svět hmotný. Učiní-li však přírodověda zákony hmoty důsledně platnými i v řádě mravním, dospívá nutně k absurdnostem nejhrubšího zrna, jakou jest na př. moderní politika vykořisťovací, která v nynějších poměrech společenských hraje tak důležitou úlohu a jež dle nauky materialistů jest zcela oprávněna. Kromě toho zapomíná přírodověda, že žádná nauka ethická nikdy nezůstává pouhou theorií, ale že bývá vždy brzo přenesena na pole praktické, kde pak působí mnoho dobrého nebo zlého. Následky těchto nauk filosofie hmotařské jsou však nanejvýš zhoubny.

Již tyto vývody dostačují zajisté k důkazu, že přírodověda nedovede řešiti otázky metafysické, a oprávňují nás, abychom s abbém Méricem zvolali ku hmotařům: „Vy chcete z vědy všelikou domněnku vyloučiti a všechna svá tvrzení založiti na poznaných a zkušeností stvrzených věcech skutečných a ve jménu tohoto principu vypovídáte válku filosofům, kteří tvrdí, že jest svět duchový a nesmrtelná duše. Nejváženější vaši učenci však tvrdí, že nelze, abychom na základě přírodovědeckého zkumu rozřešili všech otázek, jež se nám při pohledu na vír tohoto světa naskýtají. A přece osmělujete se filosofii zavrhovati jako vědu nereelní, sami řešíce otázky metafysické. Jste tedy na sporu se svým vlastním principem, zacházíte za říš skutečnosti, jež vám jedině přináleží, pronášíte samé neodůvodněné domněnky, chcete-li ze hmoty, ze světa hmotného vysvětliti všecka tajemství všehomíra a života lidského.“ Přírodověda, nemajíc dostatečného podkladu k řešení otázek metafysických, f y s i c k y k úkolu takovému jest neoprávněna.

III.

Každá nauka filosofická bývá s počátku majetkem několika málo zasvěcenců, později však, zejména v ethické své části, přechází v život praktický a stává se údělem celých národů a rozsáhlých zástupů lidstva; každý národ má sice svůj určitý názor filosofický, mravní a správní, ale přece jest to vždy nějaká nauka všeobecná, jež v té neb oné době větší nebo menší vrstvy národů ovládá. Dříve názor filosofický jako názor popředně náboženstvím zcela srostl, v době moderní, kdy náboženství stalo se u mnohých jen vnějším nátěrem, bývají nauky, jež tvoří filosofický názor jednotlivcův, pravým opakem náboženství a positivní víry.

V naší době vládne bohužel filosofie materialistická. Přenesši svou zhoubnou nauku na pole praktické, záhy prorazila si cestu světem a ovládla nejširší vrstvy nejen t. zv. vzdělanců, ale i pracovného lidu. Lichý liberalismus, otec nynějšího socialismu, ochotně podal pomocnou ruku materialismu, aby „spasné“ svoje nauky co nejvíce rozšířil, a zavinil tak na větším díle rozervanosť nynějších poměrů společenských. Neboť každému, kdo jen poněkud pozorně patří na naše nynější rozhárané poměry, objevuje se hrozný obraz toho, co způsobily neblahé nauky sžíravého materialismu na poli národohospodářském a sociálním. Veliká většina lidstva, jež úpí pod strašným břemenem společenské bídy, nedovede se domysliti, že jen neblahé poměry národohospodářské a sociální jsou příčinou vší této bídy, nedovede si představiti, že smutné sociální poměry jsou jen nutným důsledkem zhoubných nauk přírodovědecké filosofie, jež

zanechává po sobě rozervanosť a nespokojenosť, která může v každou chvíli skončiti děsným výbuchem nevole utlačovaného davu.

A přece jest tomu tak. Materialistická filosofie zneužila přírodovědy za nástroj svých zhoubných nauk a hraje důležitou úlohu v nynějších společenských proměnách. Nesvědomití svůdcové lidu rozdmýchají napřed jeho vášně, a pak se snaží rozvášněný dav ukonejšiti novými systémy národohospodářskými, jimiž by zmírněn byl osten sociální bídy. Systémy tyto spočívajíce většinou na materialisticko-filosofickém názoru světovém, již v zásadě jsou pochybeny a proto marny jsou všechny pokusy vyléčiti jimi rány, jež lidstvu zasadilo učení přírodovědecké filosofie. Chtějí vyrážeti klín klínem. — Netřeba snad dalších ukázek, abychom v pravém světle poznali zhoubnosť následků filosofie hmotařské. Třetí tento důvod dosti nás zajisté přesvědčí nejenom o mravní nedostatečnosti, ale i o zhoubnosti přírodovědy, jakmile počne řešiti otázky metafysické.

* * *

Dovodili jsme nesprávnosť a zhoubnosť přírodovědecké produkce na poli metafysickém a oprávněnosť jediné filosofie zabývati se otázkami metafysickými. Přírodověda jest vědou samostatnou, vědou vznešenou a mocnou, pokud zůstává v mezích jí určených. Avšak i filosofie jest vědou reelní a stejně velikolepou. Obě vědy jsou nezbytným postulátem bádavého ducha lidského, každá z nich vyhovuje jedné stránce vědění lidského. Přírodověda poučuje člověka o velikolepých zjevech přírodních a ukazuje mu v pravé podobě život jednotlivce i všehomíra, filosofie povznáší člověka do vyšších oblastí a dává mu tušiti nad sebou jiný, duchovní a neznámý svět.

Materiální předmět obou věd v podstatě jest stejný, totiž velikolepé dílo Tvůrcovo se všemi svými jevy a úkazy; pouze formální předmět jejich jest různý. Pro tento společný předmět a jediný cíl, hledání pravdy, nemůže býti mezi oběma těmito vědami žádného zásadného sporu, naopak obě postupují v nejkrásnějším souladu. Vědy přírodní připravují filosofii takřka stavivo, z něhož ona velikolepou budovu svou staví, filosofie pak, zabývajíc se otázkami nadsmyslnými, vrhá světlo i v četné úkazy přírodní řešíc řetěz příčin, jímž každý zjev přírodní jest obklopen.

Vzájemný poměr a soulad obou těchto věd krásně vyjadřuje Newman, proslavený bohovědec anglický: „Filosofie a přírodověda ubírají se dvojí svou zvláštní cestou; každá z nich ve svém oboru poučuje, aniž by se jí bylo báti mísení druhé.“ Spor povstává jen tehdy, překročuje-li jedna věda meze jí určené a neoprávněně mísí se v obor vědy druhé. Ovšem není tak snadno zcela přesně určiti meze, kde přestává přírodověda a nastává metafysika, poněvadž i přírodověda smí jistou měrou pátrati po příčinách jednotlivých zjevů, by zákony všeobecné mohla vyvozovati, a proto nelze zameziti, aby přírodověda nikdy nezabočila v obor metafysiky. Ale vždy, když se to děje, má přírodověda dbáti zákonů logických co nejpřísněji. Při přírodovědecké filosofii neděje se tak, a jedině tím vznikají hrozné následky hmotařství na půdě společenské, jež stále nabývají hrozivější tvářnosti, aniž by bylo lze dosíci nápravy.

Tím více jest se snažiti pravé filosofii, aby vytrhla sténající lidstvo z osidel materialismu a ukázala mu v pravém světle bezednou propasť, do níž se nutně řítí společnosť lidská, osvojujíc si nauky filosofie přírodovědecké. Jest to jediná filosofie křesťanská, která, opírajíc se o zjevení Boží, přispívá v míře nejvyšší ku řešení otázek metafysických. Ona jediná, majíc oporu ve zjevení, může dokonale odpověděti na všecky otázky, jež mohou vzniknouti v bádavé mysli člověka, ona jediná jest schopna přinésti pravou pomoc stísněnému lidstvu, ježto učí, že pokolení lidské není jen shlukem atomů, zákony fysickými ovládaných, ale že vyšší, mocnější řád vládne celým člověčenstvem, že ideální a mravní svazky spojují veškero lidstvo v jednu mocnou rodinu. A proto nemůžeme než vroucně si přáti, aby i v národě našem filosofie křesťanská stále víc a více nalézala příznivcův a následovníkův a stala se nám tak v našich bojích a strastech pravou utěšitelkou a pomocnicí.

Českým popěvkům.

O jak libě zní ta vaše melodie,
jak jest dojemná a tklivá, hravá,
při těch zvucích sladký mír se v srdce lije,
noha mimovolně v skok se dává.

Mysl zkormoucená vzpruží se a zplesá,
sladký pocit jímá v snění duši,
hlava v zadumání v dlaně padá, klesá,
srdce v mocných ranách v ňádra buší.

Nitro roztoužené plesá v slasti blahé,
srdce čarné plní nebes hlasy,
lebí prochvívají mládí chvíle drahé,
v mysl vracejí se zlaté časy . . .

H. K. + Fr. Šebestík.

Za noci.

Již slunce za hory se skrylo,
již stichnul ptáček v křoví,
a kol tak tichounce, tak milo, —
klid svatý ve paláci,
i pod chudými krovy.

Vše vůkol libý spánek dřímá,
a ticho splývá s výše,
snu tichý anděl všechny jímá
v svou něžnou, sladkou náruč
a vznáší v nebes říše.

Na nebi hvězd již vzešly roje,
chlad noci vane kolem,
vše dřímá, — jenom srdce moje
mi stále v ňadrech bouří,
a vzdychá tichým bolem.

H. K. + Fr. Šebestík.

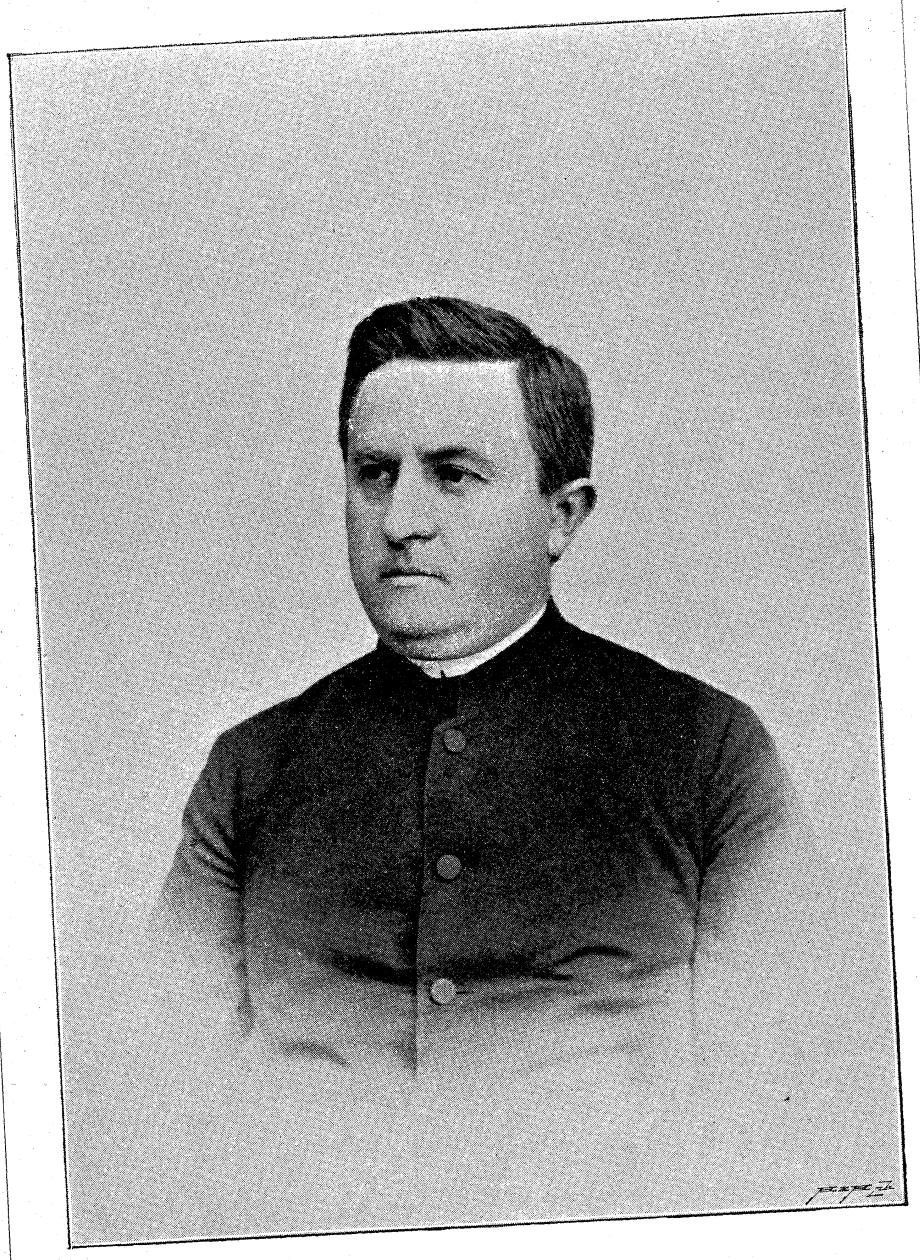

Vladimír Šťastný.

Vladimír Šťastný.

Bylo to po prázdninách roku 1860. Zasmušilé síně brněnského alumnátu opět vítaly své mladé obyvately, po době oddechu nastal v nich nový život. Mezi nejmladšími alumny, nováčky, bylo nejživěji. Byl' mezi nimi jinoch zanícený ohněm lásky ku všemu ideálnímu snažení a planoucí vřelým nadšením pro vše šlechetné a krásné. Těžce nesa neodvážnosť svých koalumnův, směle se jim postavil v čelo, aby je spojil v pevný, mohutný šik bojovníků za vlasť a církev. Bůh žehnal jeho snahám; jeho duch se stále více šířil mezi jeho kollegy a záhy se ukázalo i ovoce jeho blahého působení: 1. května r. 1861. objevilo se v našem alumnátě 1. číslo psaného bohosloveckého časopisu pode jménem „Jaro“. Tak položen základ k soustavné literární činnosti českomoravských bohoslovcův. A kdo byl tehdy v čele našich předchůdců, kdo probudil je k čilejšímu životu? — Byl to první pořadatel našeho časopisu, Vladimír Šťastný. Plníme tedy zajisté jen povinnosť vroucí vděčnosti, připomeneme-li si aspoň několika slovy jeho životopis.

Vladimír Šťastný narodil se r. 1841. v Rudikově u Třebíče. Otec jeho byl chudým vesnickým učitelem, jehož jediným bohatstvím byla jen láska k opuštěnému národu. Jsa tělem i duší vlastencem, účastnil se také činně veřejné činnosti a psával poučné články do Kodymových hospodářských listů a do „Moravana“ (1857. a 1858.). Proto není divu, že vštěpoval i v útlé srdce Vladimírovo upřímnou lásku k vlasti a rodné řeči, kterou si pak Vladimír uchoval neporušenu i na německých školách. R. 1852. odebral se do Jihlavy, kde studoval první gymnasijní třídu. Avšak již po roce byl přijat do pacholeckého semináře v Brně, který se právě zakládal, a konal s výtečným prospěchem studia na zdejším německém gymnasiu. Již na gymnasiu vynikal ušlechtilou povahou i vzácným nadáním. Zvláště svými písemnými pracemi poutal na sebe pozornosť českých i německých professorů. „Každá volná písemná práce jeho“, tak zněl jejich úsudek, „jest duchaplná, skvoucí se zlatem jadrných myšlenek i krásnou, lahodně upravenou formou, takže možno každou z nich ihned odevzdati tisku.“ („Moravan“ 1886.)

Absolvovav střední školy, vstoupil Šťastný r. 1860. do brněnského alumnátu. Kterak působil na své kollegy, dokazuje nejlépe „Jaro“ a „Concordia“, která byla vydávána za jeho řízení od 15. března 1862. Nejhorlivější činnosť však rozvinul v jubilejním roce 1863., kdy stál společně s olomouckým bohoslovcem Fr. Bauerem, nyní biskupem brněnským, v popředí bohosloveckého ruchu pro povznesení Velehradu. Ku cti našich sv. apoštolů napsal již tehdy do V. čísla „Concordie“ pěknou báseň „Po tisíci letech“ a vzletnou úvahu „Rok Cyrillo-Methodějský“. Rovněž uveřejnil velmi dojemnou báseň cyrillomethodějskou „K desátému březnu“ v „Moravanu“, jenž po dvou letech přinesl z jeho péra i článek: „Naši apoštolé“. S mladistvým zápalem líčil v něm Šťastný zásluhy prvoučitelů Slovanstva a blahé následky jejich požehnané činnosti. Nadšení pro sv. Soluňany, jímž bylo v mládí naplněno jeho srdce, zachoval si Šťastný i pro celý svůj kněžský život. Důkazem toho jsou zvláště překrásné jeho cyrillo-methodějské úvahy, jež napsal r. 1885. do „Obzoru“.

Než četnými básněmi, povídkami a úvahami v „Jaru“ a „Concordii“ není literární činnosť Vladimíra Šťastného v bohosloví vyčerpána. Přispíval horlivě i do „Moravana“, do něhož napsal již r. 1862. dějepisnou povídku „Netušené smíření“ a vedle uvedené básně i krásnou legendu „Zázračný sen“ a „Zvony večerní“. Za takové činnosti schýlila se doba přípravy, leta bohoslovecká, ovšem rychle k sklonu a Šťastnému se bylo loučiti s tichým ústraním seminářským, v němž se jeho duch tak utěšeně rozvil. Proto se nelze diviti, že se loučil s alumnátem těžce. Jeho pocity dokazuje vroucí báseň „Na odchodu“, kterou napsal v posledním čísle „Concordie“ (20. května 1864.) i „Slovo na rozloučenou“, v němž čteme takřka jeho životní program.

A od ideálního toho programu, jehož středem byl zdar církve a vlasti, neodchýlil se Šťastný nikdy. Byv vysvěcen r. 1864. na kněze, byl ustanoven kaplanem v Židlochovicích. Pobyv tam však sotva půl roku, byl povolán za prefekta chlapeckého semináře do Brna. Když pak bylo zřízeno po nešťastné válce rakousko-pruské v Brně české nižší gymnasium, ustanoven byl na něm professorem náboženství a působí na ústavě tom, od r. 1869. vyšším, blahodárně podnes.

Líčiti činnosť Vladimíra Šťastného jako učitele, bylo by zajisté zbytečno; vždyť většina z nás má jeho hodiny i krásné exhorty v živé paměti. Při každé příležitosti povzbuzuje Šťastný své žáky k ušlechtilému snažení a rozněcuje v nich lásku k vlasti, jsa sám nejzářnějším vzorem tiché, skromné a vytrvalé práce. Za to se těší nelíčené úctě i upřímné lásce professorů i žactva.

Avšak Šťastný se nikdy neomezoval jen na školu, pracuje obětavě i jinak se vším úsilím na povznesení svého národa. Od let sedmdesátých není na Moravě literárního podniku, k němuž by byl lhostejným. Od r. 1873. začal vydávati s tehdejším kaplanem u sv. Tomáše, P. Dudou, kalendář „Moravan“ a pilně přispíval i do „Hlasu“, jejž redigoval jeho nerozlučný přítel z bohosloví, zvěčnělý Josef Klíma. Redakci „Moravana“ podržel Šťastný, dokud se v ni neuvázal P. Placidus Mathon. Než i potom zůstal jeho horlivým spolupracovníkem; jeho krásné, vzletné a hlubokým citem hárající básně i jiné články jsou „Moravanu“ pravou ozdobou.

Uváděti veškery po časopisech roztroušené básně Vl. Šťastného jest nemožno; seznam jejich by byl příliš dlouhý. Proto se omezíme toliko na větší jeho souborné sbírky. — První sbírku svých básní vydal Šťastný r. 1869. pode jménem „Kvítí májové“ a věnoval ji památce svého nezapomenutelného učitele Fr. Sušila. Počátky této sbírky nacházíme již v 3. čísle „Jara“ (1. června 1861); básník si volil lásku většinou náboženskou, proto vane z celého kvítí libá vůně zbožných citů, nebeské útěchy a vnadné krásy. Po „Kvítí májovém“ následovala r. 1872. vánoční hra „Svatí tři králové a deklamovánky“ pode jménem „Vánoční dárek křesťanským spolkům a rodinám“, roku pak 1879. sbírka básní většinou výpravných „Kytka z Moravy“, r. 1887. „Drobné květy“, r. 1892. „Hlasy a ohlasy“ a r. 1894. „Hory a doly“. V „Drobných květech“ jest uloženo 117 krásných básniček o třech slokách, v nichž mluví básník přímo k srdci lahodně a mile o vážných a svatých pravdách. „Hlasy a ohlasy“ jsou rozděleny na tři části: Z Velehradu, Legendy

a pověsti a básně příležitostné. Zvláště z oddílu prvního vane vroucí duch a vlastenecké nadšení. Rovněž poslední sbírka „Hory a doly“ vyniká všemi přednostmi péra Šťastného.

Nejvýznačnějším pomníkem činnosti Vladimíra Šťastného jest však časopis „Obzor“. Založil jej r. 1878., aby mohl s úspěchem hájiti zásady křesťanské osvěty proti materialismu a bojovati proti duševní otravě, jež se šířila v naší literatuře. A úkol ten, jejž vytknul Šťastný v 1. čísle, plní „Obzor“ svědomitě podnes. Vychází již devatenáctý rok a v řadách jeho spolupracovníků spatřujeme přední české spisovatele. Zásluhou neunavného redaktora jest nyní „Obzor“ prvním českým časopisem na Moravě a dobývá si stále více obliby v našem lidu. — Vedle „Obzoru“ pracuje prof. Šťastný s velikým zdarem o rozkvětu Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, jehož jest od smrti Matěje Procházky starostou. Popisovati jeho zásluhy o Dědictví není naším úkolem; bylo by také těžko několika slovy je oceniti. —

Prof. Šťastný jest vzorem ideálního kněze podle ducha a srdce Sušilova. Jest povahou ryzí, naskrze šlechetnou, jež získává mu srdce všech, kdož ho poznají. Úcta, jaké požívá, ukázala se nejlépe r. 1891., kdy slavil prof. Šťastný padesátileté jubileum; celou naší vlastí ozývalo se vroucí přání, aby ho Bůh ještě dlouhá a dlouhá leta zachoval církvi a vlasti. Nejvíce příčin k lásce a vděčnosti k prof. Šťastnému máme však zajisté my. S největší účastí sleduje náš život, s obětavou ochotou nás vždy podporuje, nám radí a s laskavou vlídností nás povzbuzuje k pilné práci. Lásku svou dokázal nám i tím, že zavítal o posledních prázdninách na náš pražský sjezd, kde k nám pronesl krásnou, klassickou řeč o české literatuře. Proto byl prof. Šťastný vždy naším miláčkem a jeho jméno jest zapsáno do srdcí našich písmem zlatým, nezničitelným. Kéž ještě dlouho ozývá se po vlastech našich libá jeho lýra, kéž na vždy žije mezi námi ušlechtilý jeho duch! —

Stella matutina.

Znám jednu hvězdu blankytnou,
je perlou v třpytném luhu,
jak démant v zlaté koruně,
tak září v hvězdném kruhu.

Ta jitro nosí spanilé
a v propasť vrhá stíny,
ptáčatům dává písničky
a zemi život jiný.

Však jedna hvězda krásnější,
je perlou všechněch ctností,
je hvězdou říše křesťanské,
v ní blaho jen se hostí.

S ní jitro krásné přišlo k nám
a hříchu zašla tíseň,
a z hrudi hříchem spoutané
zas míru vyšla píseň.

K té Hvězdě patřme velebné,
k Ní spějme s oddaností,
neb Její mocná přímluva
nás všeho žalu sprostí.

Padání hvězd.

Vidaž víte, co to znamená,
když večer s hvězdné říše
hvězdička dolů snese se
tak rychle a přec tiše?

Ty hvězdy, co tam nahoře
jak světlušky se třpytí,
to jsou jen strážní andělé,
jež chrání lidské žití.

Jim poručil Bůh, na nebi
by dlely v zimě v létě
a dívaly se s oblaků,
co vše se děje v světě.

Když někdo dole na zemi
má těchy zapotřebí
a v nouzi, bídě života
jen s věrou vzhlédne k nebi,

a vůli Otce v nebesích
se v zármutku svém koří,
tu Bůh mu pošle anděla
by potěšil ho v hoři.

Ten plný míru, útěchy
se snese v jeho stánek
a duši uspí nešťastnou
ve sladký, tichý spánek. —

Teď víte co to znamená,
když večer s hvězdné říše
hvězdička k zemi snese se
tak rychle a přec tiše. —

Frant. Kořínek.

Mzda.

Studie ze sociologie. — Napsal Josef Lukášek.

(Pokračování.)

3. Kteří činitelé rozhodují a určují výši mzdy:

a) dle učení liberálního ekonomismu,
b) dle učení sociál. demokratů,
c) dle učení křesťanského.

„Nerovnosť mzdy“ jest zjevem, jenž se v životě národohospodářském s neúprosnou důsledností od počátku historie lidstva stále opakuje a s větší nebo menší příkrostí zasahuje v osnovu lidské společnosti — není to zjev spočívající snad na náhodě nebo bludu ekonomickém, nýbrž kořeny jeho tkví hlouběji. Je tedy pochopitelno, že duch lidský, jako vůbec se snaží prozkoumati pozadí, příčiny všech zjevů, i zde pokouší se o rozluštění těžké, zvlášť v naší době vážné otázky, kteří činitelé způsobují tu různou výši mzdy. A právě tu jest kámen úrazu, tu jest jádro sporné otázky mezdné v přerozmanitých těch názorech, jež o činitelích mzdy společnosť lidská si utvořila. My pro omezenosť místa všimneme si blíže jen těch, které zásadně uznávají nejhlavnější směry národohospodářského života: směr to liberálního ekonomismu, socialismu a směr křesťanský.

a) Začneme s liberálním ekonomismem a — ne bez důvodu; vždyť druhé dva názory buď tímto jsou vůbec vyvolány (socialistický) anebo před

liberalismem sice dávno jsouce teprve proti němu v pevné a jasné formě znova jsou vyřčeny, aby mu byly protiváhou (křesťanský).

Jaké jest učení liberálního ekonomismu o mzdě? Kapitál je produktivní; má-li se udržeti a dle své přirozenosti rozmnožovati, nesmí ležeti, nýbrž stále býti v činnosti — jinak by se kapitál sám pohltil, zanikl. Ježto však dobro jednotlivce tak i celé společnosti vyžaduje, aby majetek byl a rozmnožoval se, je potřebí činitelů, kteří by kapitál do pohybu uvedli; kapitál sám k výrobě nestačí, potřebuje hybné síly, síly pracovní. Kapitalista uznává a musí uznati dělníka za nevyhnutelného pomocníka k uskutečnění svého podniku, k udržení svého kapitálu; proto také hledí si získati pracovní síly dělníkovy. Jak si ji ale zaopatří? Hledá, ptá se, přichází na trh, dává podmínky, odůvodňuje je; dělník počne s kapitalistou vyjednávati, smlouvá, své požadavky objasňuje; každý snad něco popustí, dohodnou se, a smlouva je hotova; není-li však jedna strana s podmínkami spokojena, může od vyjednávání upustiti a hledati štěstí jinde — svoboda jednotlivcova je neobmezena... Hle, jak utěšený to obrázek zlaté té svobody! Zda může osoba člověka nalézti lepšího uznání své nezávislosti?

Úplná samostatnosť a svoboda...! Toť ideál poměru mezi prácedárcem a dělníkem, ideál pravé, společenské smlouvy! Obě strany mají stejné důvody,[1] stejnou svobodu ve smlouvu vstoupiti nebo ne. Prácedárce žádá pracovní síly, dělník ji nabízí — ona jest tedy předmětem smlouvy. Prácedárce považuje ji jako každou jinou věc, jíž potřebuje, za niž musí platit; není tedy mzda dělníkova částí společného výtěžku, ale platem z jeho vlastního majetku; prácedárci je pracovní síla zbožím, jež se dá od osoby dělníkovy odděliti, při jejímž „kupu“ může se od osoby úplně odezírati — zkrátka při smlouvě všímá si prácedárce jen pracovní síly-zboží, osoba dělníkova jest mu ničím. Dělník je jen nástrojem, kterýž má potud cenu, pokud dovede pracovati; nemůže-li, je zbytečným, může se odhoditi jako zedraná, opotřebovaná veteš. A dělník také nesmí si stěžovati, nemá k tomu práva! Nabízí své zboží — pracovní sílu, za kterou dostane smluvenou mzdu; nemůže-li však zboží nabízeti, nemá žádného důvodu, aby mohl od prácedárce žádati odplaty, mzdy.

Jest tedy pracovní síla dělníkova zbožím, jež může přecházeti z ruky do ruky, když dle úmluvy se za ně zaplatí. Jako taková podléhá pracovní síla témuž vlivům a zákonům jako zboží; ježto pak jest základním zákonem, jímž se řídí cena tohoto, vzájemný poměr poptávky a nabídky, musí býti dle ducha liberálního ekonomismu i výše mzdy stanovena tímto zákonem; čím více se tedy nabízí pracovních sil při stejné poptávce, tím níže ji klesá mzda — naopak čím méně se jich nabízí, tím mzda výše stoupá. Závisí tedy mzda na quantitativním poměru kapitálu a práce;[2] čím více kapitálu, tím více roste poptávka po práci, a tím ovšem i mzda; musí tedy právě dělníkovi záležeti na rozmnožení a zachování kapitálu, jenž jest opravdovým pramenem jeho mzdy; nesmí proto dělník žádati větší mzdy, než dovoluje tržní cena zboží, aby

[1] Zde hladovící žaludek a tam sžírající se kapitál.

[2] „Poměrný díl dělníkův na výtěžku výroby stojí v přímém poměru ke kapitálu, jenž se po práci táže a v obráceném k práci, jež se kapitálu nabízí.“ Perin, Reichthum II. B.

obecenstvo pro přílišnou drahotu nezřeklo se prodeje, aby nenastaly krise — tím by nejvíce utrpěl dělník sám, neboť by přišel o svou mzdu.

Kdo jest tedy vinen klesáním mzdy? Kapitál ne — a proto dělníci sami! Na nich závisí, aby nabídka jejich sil nepřicházela v nepoměr s poptávkou, na nich závisí, aby tolik pracovních sil neregrutovali na trh práce, na nich zkrátka jest, aby mezi sebou nekonkurovali, aby se sami nepotírali. Nehrozí jim tedy zevnější nepřítel, ale oni sami vinni jsou svým postavením — a proto ať si také sami pomohou! A jak? Liberální ekonomové dávají jim spásonosný recept, nezaplatitelný zákon Malthusův: Nemnožte se jako králíci, stavte meze svým pudům;[1]) zmenšujte plodnosť a následujte pokyn samé přírody, jež pomáhá vám děti vaše ničit (hlad, nemoc, válka . . .). „Jen užívejte," volají liberáli, „vy dělníci tento trochu hořký, ale zdravý lék, brzy uhlídáte, jak vám půjde k duhu."

Na bídu dělníkovu prácedárce zřetele míti nemůže: nebo mravního poměru mezi prácedárcem a dělníkem není; není-li dělník spokojen, může jíti — prácedárce pomoci nemůže; a nad to vždyť dostane za jednoho sto jiných, lacinějších. „Kapitalista pomoci nemůže," tak volá celý system národní ekonomie. A proč? Vždyť vypsán je v lidstvu boj, zápas jednotlivce s jednotlivcem — svobodná konkurence, kteráž pohání každého, by druha třeba zničil, jen když sám vyjde z boje vítězem. Každý tedy musí napnouti všecky své síly, aby se udržel, musí chopiti se nejlepších prostředků, by s ostatními mohl zápasiti.

Volná konkurence je dle liberál. ekonomismu nezměnitelným zákonem přírodním, pod jehož vlivem jedině se mohou vyvinouti národohospodářské zákony všeobecně platného významu, jenž přivede svět k největšímu rozkvětu a pokroku . . . nebo to nejlepší musí nabýti vrchu ve světové činnosti, a proto i výsledek přirozeně bude nejlepší. — Tímto zákonem hnán je každý podnikatel k zápasu s jinými; má-li míti nějakou naději na vítězství, pak musí zajisté voliti nejlepší zbraně, jimiž by protivníka sklátil. A takovou zbraní v první řadě je dělník, jeho pracovní síla: jí dle možnosti využitkuje kapitalista,[2]) aby nabyl výhod proti soupeři. Je-li velká poptávka po zboží, pak naláká dělníky větší mzdou, aby mohl co nejvíce zboží zhotoviti a tak hlavní užitek z výhodné situace odnésti. Je-li naopak velké množství zboží na trhu, takže odbyt vázne, pomůže si kapitalista opět snížením ceny zboží, dodělá se většího odbytu a odvrátí zákazníky od dražšího zboží svých odpůrců. Má-li však na tom škodu, že laciněji prodává? Ó nikoli! Odnesou to opět dělníci. Řekne se jim: „Jsou špatné obchody, zboží je laciné, pod cenu, a proto nemožno platit obvyklou mzdu;" zaplatí se jim libovolný peníz, a nechtějí-li, ukáží se jim bez okolků — dvéře; vždyť je nespokojeným dána svoboda!

Než dělníci sami mají z nízké mzdy také prospěch: mohou zboží laciněji koupiti a tím si škodu na mzdě nahradí mimo to, že celé společnosti

---

[1]) „Při každém lidském jednání nesmíme zaměňovati moc s vůlí. Rozmnožování lidstva závisí od vůle — v této vůli má své meze." Sismondi. (Pozn.: Jest potřebí mravních zásad má-li se cíle toho dovoleným způsobem dosáhnouti.)

[2]) „Ohavné a nesvědomité jest člověka ceniti, pokud jen pracovati může, a jej do úpadu vykořisťovati." Leo XIII., encycl. „Rerum novarum".

lacinějšími výrobky posloužili. Na základě toho také vyslovil se bývalý pruský ministr Camphausen, že nejmenší mzdy jsou známkou největšího blahobytu.

Dle názoru liberálního ekonomismu je tedy činnosť národohospodářská postavena na základě stálého pokroku k lepšímu, a proto nejlépe poslouží se společnosti lidské, jestli se nebude tomuto přirozenému vývinu stavěti žádná hráz, ale úplně se mu popustí uzda; až zavládne úplná svoboda, volné zápolení, pak květ blahobytu vypučí na zemi, pak nebude nikde nářku a nespokojenosti. Každý přítel pokroku ať řídí tedy jednání své zásadou: „Laissez faîre, laissez passer, le monde va de son meme.“

b) Než optimistická soustava liberálního ekonomismu vyvolala jinou, úplně protivnou, pessimistickou soustavu socialní demokracie. Svobodná konkurence, základ liberál. ekonomismu s největším opovržením odmrštěn, odsouzen, a proti němu postavena kollektivní organisace práce.

Svobodná konkurence není dobrodiním, ale zkázou společnosti lidské; několik jednotlivců sice vítězí, ale zástupy obětí lkají nad jejich vítězstvím, massy lidu jsou otroky hrstky vyvolenců; konkurence zavedena byvši v nerovných třídách společnosti je původem fysického, mravního a duševního úpadku, původem rozrušení života rodinného, původem chudoby, stálé bídy. Vychloubá se sice liberalismus, že jest spasitelem lidstva, že svobodu člověka k pravé přivedl platnosti . . ., a přec ta velebená svoboda je nejvýš formální právní rovnosť občanská, která však pro lid sténající pode jhem bídy hospodářské nemůže míti pražádného významu, jsouc spíše žíhadlem na rozdráždění jeho nespokojenosti; bezohledný ten boj nemůže býti normálním stavem společnosti — zvlášť když tu vítězství rozhodovati má jen hmota, kapitál.

Jest tedy prospěšno dobru všeobecnému, by konkurence zaměněna byla všeobecnou organisací práce, by zbořena byla soukromá výroba radikálním převratem a na její místo uvedena práce společenská. Bude-li se pracovati ve formě společenské, pak zajisté přestane boj, všechny třídy budou pracovati pro společnosť a rovnoměrně budou účastny ovoce výsledku; přestane nenáviděná otrocká mzda, kterouž dělník nedostává spravedlivého podílu na své práci, ale jen plat z majetku kapitalistova; hlavní péče věnována pak bude přiměřenému rozdělování statků dle práce, jemuž po právu vše ostatní bude podřízeno.

Práce jest základem veškeré hodnoty statků, práce jest jediným činitelem mzdy — toť uhelný kámen stavby socialistické. Ale socialisté nepoložili si ho sami; přivalili jim ho národní ekonomové v čele s Adamem Smithem [1]) a Ricardem [2]) a tím dali základ tak zvanému „vědeckému socialismu“. Podivno, že liberální ekonomové tak byli krátkozrakými a učili zásadě, která jejich zájmům tolik se protiví! Nástupcové jejich poznali ovšem osudnou tu chybu, hleděli ji napraviti — ale bylo již pozdě. Bystří vůdcové socialistů zatím našli ten háček učení liberálního a chopili se ho zuby, nehty, aby jím liberály polapili. Zvlášť Marx ozbrojen všemi požadavky moderní vědy, vybudoval logicky na předpokladu tom celou nauku socialistickou.

[1]) „Směnná hodnota výrobku rovná se tomu množství práce, které umožňuje majiteli koupiti si jiné zboží (jež také tolik a takové práce stálo).“

[2]) „Směnná hodnota zboží záleží ve množství práce, které to zboží vyžadovalo.“

Nejdůležitějším článkem jeho systému jest theorie o hodnotě, na základě kteréž dospěl k požadavku, aby zničeno bylo veškero soukromé vlastnictví. Theorie tato stala se pochopitelně majetkem ba evangeliem skoro všech socialistů a proto, máme-li znáti názor socialistický, musíme nutně znáti aspoň tresť její.

Marx rozeznává dvojí hodnotu věcí: užitnou a směnnou. Užitná hodnota věcí záleží v jejich spůsobilosti k ukojení potřeb životních, na př. užitná hodnota chleba spočívá v tom, že ho jíme. Směnná hodnota záleží v poměru, v jakém se věci navzájem vyměňují, na př. bochník chleba za 8 kg. bramborů atd. Užitná hodnota věcí nemůže býti základem hodnoty směnné. Vidíme, že zboží různého druhu se vyměňuje; musí tedy býti hodnota směnná něco všem těm věcem společného, na základě čehož je výměna jedině možná. Tím „společným“ nemohou býti vlastnosti věcí fysické a chemické, poněvadž právě jimi se věci od sebe velice liší; nezbývá tedy, co by mohlo tvořiti hodnotu směnnou, než ta vlastnosť věci, že jest výrobkem práce lidské, ne určité (práce tesaře, kováře . . .), nýbrž práce všeobecně vzaté (abstraktní), kteráž je ve všech věcech jako stělesněna, skrystallisována. Na otázku, jak se ta abstraktní práce bude měřiti, odpovídá Marx: časem k práci potřebným, časem, jenž je nutným k výrobě předmětu za stávajících okolností společenských, při všeobecně obvyklé píli a obratnosti.

Co platí o zboží, platí i o pracovní síle; i její směnná hodnota se měří dle množství v ní obsažené práce, čili dle ceny prostředků, jež jsou obyčejným průměrem nutny k vývinu a udržení pracovní síly. Mimo to má ovšem pracovní síla i hodnotu užitnou, kteráž zvyšuje směnnou hodnotu věcí, o nichž dělník pracuje. Při smlouvě dělníka s kapitalistou (smlouva mezdní) zaplatí tento jen za směnnou hodnotu pracovní síly, dostane však za to ještě nádavkem náležející k ní hodnotu užitnou, jež právě je pramenem nových hodnot směnných, ano větších, než má.

Dejme tomu, že dělník potřebuje ku své výživě denně jeden zlatý; ten peníz tvoří směnnou hodnotu jeho práce, a tu také od kapitalisty dostane. Ale pracovní síla dělníkova dává věcem, o nichž pracuje, vyšší směnnou hodnotu než 1 zl., snad 2 zl., tedy dvojnásobnou; tuto druhou polovici hodnoty dostane prácedárce zdarma. Pracuje tedy dělník 1/2 dne za mzdu, za směnnou hodnotu své pracovní síly, za životní prostředky, druhého 1/2 dne však již zdarma, tvoří hodnoty pro kapitalistu čili nadhodnoty. A v tom je skryto tajemství rychlého bohatnutí kapitalistů: tyjou na útraty práce a krve cizí. Zdarma docílená hodnota „nadhodnota“ jest kapitalistovi základem nové výroby, nových nadhodnot, kapitál hromadí opět kapitál: „práce chudých jsou zlaté doly boháčů.“ Není tedy kapitál spravedlivým podílem na výtěžku výroby, nýbrž krádeží; musí proto býti odstraněn, aby vládu jeho po spravedlnosti převzala práce, jež pravého ocenění nalezne jen při společenské výrobě v budoucím socialním státu.

Tehdy zavládne blahobyt všemu lidstvu, majetek bude společným, padnou privilegie a na místo nich nastoupí svoboda. Lid vyvolí si úřady, bude míti nad nimi dozor a sám bude dávati zákony. Úřady budou říditi veřejnou společnou výrobu a určí každému množství a jakosť práce a budou rozdělovati mzdu dle míry vykonané práce (později dle potřeb jednotlivců). —

Doufají sice socialisté, že jen úplným převratem nynějšího řádu domohou se pravé odměny a mzdy práce, ale přece i za nynějších poměrů snaží se zlepšiti si poměry mezdní. Prostředek hledají ve stávkách, jimiž chtějí násilně donutiti prácedárce k ústupkům. Není úkolem této práce rozhodovati, pokud jsou stávky mravoukou dovoleny či nedovoleny, ale podotknouti dlužno, že násilné jednání dělnictva čili stávky, jak nyní se často konají, ve skutečnosti s úspěchem pro dělníky úplně se míjí, ba hmotně i mravně je poškozují; statistika stávek zřetelně nám to povídá.[1])

Zásady liberální ekonomie a socialismu jsou zajisté dva poly odpudivé, jsou dva nepřátelské tábory, jež po dobrém sotva se smíří. Oba ty směry spočívají jen na strohém sobectví a materialismu, oba nechtějí uznati Boha, přirozeného řádu božského, oba jsou zmítány vzájemnou záští a vášněmi — v takovém stavu ovšem je smír mezi nimi bláhovou nadějí. Věru kdyby ty dvě strany jedině stály na této hroudě zemské, pak nastati by musel strašný boj, jenž skončil by jen hrůznou, krvavou katastrofou!

c) Než dík Bohu, kyne společnosti spasný maják z toho víru, z té bouře zmatků a nesrovnalostí — zář světla křesťanství. Názor křesťanský jest to, jenž jedině může usmířiti nepřátelské strany, jenž podporován zjevením a vznešeným učením Kristovým jedině může přivésti zdravé zásady do společnosti lidské.

Hleďme pak, čím liší se názor křesťanský v otázce naší ode dvou předešlých! Svobodnou konkurenci samu v sobě nezamítá křesťanství jako socialismus zásadně, uznává její některé výhody, ale vždy bojuje a odsuzuje způsob, jakým se konkurence v praxi provádí. Mravní, čestná konkurence může dosti dobrého způsobiti, může člověka povzbuditi k větší, vytrvalejší činnosti, ale hnána jsouc — jak nyní se děje — sobectvím, zlobou, pod vlivem netečnosti a bídy, je do nebe volajícím bezprávím, je posměchem pravé svobodě, je jedna z nejprvnějších lží a frází. Měla dopomoci každému k účastenství v zápasu na poli národohospodářském, zatím však celé massy lidu ze závodu toho vyloučila a všemocnému kapitálu za podnož položila — učinila lid nejbídnějšími otroky, otroky hmoty.[2]) A jak také jinak!? Ze společnosti prchl mrav, víra v Boha, a proto ten zápas volný nemohl se vésti než železem lidské tvrdosti, nízkým sobectvím a hrabivostí, musil vrcholiti v nesmířitelném záští vyvlastňovatelů a vyvlastněných, boháčů a proletariátu.

---

[1]) „Škoda stávky dělníků v Londýnských dokách páčila se dle výpočtů „Daily Telegraph“ denně na $1^1/_2$ mil. marek, a celkem způsobila škody na 40 millionů Podobně poškodila průmysl velká stávka v uhelných dolech vestfalských v květnu 1889. — jak se tvrdí — na 14 mil. marek.“ Lehmkuel: „Arbeitsvertrag u. Strike“ S. 45. — „V Hamburku bylo r. 1890. a 1891. celkem 226 stávek (dle údajů generál. komisse v Hamburku) — pokud se stávkaři sami přihlásili. Ve stávkách těch ztratilo dělnictvo 2 mil. a 94 tisíc marek.“ Vrba: „Soc. dem. společnosť“ str. 78.

[2]) „Nelze jinak, než aby řád liberální, jenž dopomáhá nepoctivé výrobě k vítězství nad poctivou, který svého přebytku užívá k lichvářské hře a podvodu, pilnosti a poctivosti však dává bídu v odměnu, aby tento řád liberální, jenž každý mravní cit v zárodku dusí, vedl k úplnému znemravnění společnosti.“ Marlo.

Se zákonem „svobodné konkurence“ související zásada liberální ekonomie: zákon „nabídky a poptávky“ jest sice — všeobecně vzato — důležitým činitelem pro určování mzdy, ale považuje-li pracovní sílu dělníkovu za zboží, stává se nelidským, ba nemravným — protiví se jak křesťanské spravedlnosti tak lásce. Příčí se spravedlnosti! Není-li zajisté pro výši mzdy ničeho směrodajného leč poměr nabídky a poptávky, jest vztah prácedárce k dělníkovi chladný, neosobný, vztah osoby k věci, která jako jiné zboží jsouc vyráběna, oceňována jest na trhu dle měřítka o nákladech výrobních. Osobnosť, osobní karakter dělníkův, který s jeho prací je nerozlučně spojen, je pošlapán, dělníku béře se přirozené právo, aby byl jako osoba uznáván, aby s ním tak bylo nakládáno, aby nebyl snižován k obyčejné věci; — kdo tak s dělníkem jedná, jedná bezprávně, dopouští se přestoupení zákona Božího. Jest tedy v tomto smyslu zákon nabídky a poptávky na odpor nejen důstojnosti lidské, nýbrž i na úkor spravedlivé dělníkově mzdě. — Uvedený zákon se příčí lásce křesťanské! Dělník již povoláním svým má těžký úděl ve společnosti lidské: trpké jest zajisté stále napínati svou sílu v zájmu druhého, tím trpčí, když práce již sama sebou je obtížna. Nemá tedy prácedárce, v jehož zájmu dělník pracuje, přestávati jen na chladné smlouvě, ale má při mzdě také na to hleděti, aby dělník se svou rodinou nebyl nucen vésti život tak bídný, že jen hladem nemusí umříti. Netoliko povinnosť, i láska křesťanská musí prácedárce pronikati a s dělníkem ho spojovati!

Proti socialistům prohlašuje názor křesťanský Marxovu theorii o hodnotě práce za nedokázanou a nesprávnou. Není dokázáno, že jen práce jako jediná společná vlastnosť věcí tvoří jejich hodnotu směnnou. Víme zajisté nejlépe ze zkušenosti, že cena jedné věci různa jest dle okolností času a místa, že stoupá, čím větší jest jí potřeba, a čím věc k jejímu ukojení je spůsobilejší: tak na př. jiná jest cena chleba v poměrech obyčejných, jiná v čas hladu a neúrody, neb na poušti. Sama tedy skutečnosť nás učí, že i užitná hodnota věcí má vliv na hodnotu směnnou; tu však ani o hodnotě práce, o mzdě nemůže rozhodovati pouze směnná hodnota práce čili potřebné náklady na udržení pracovní síly, nýbrž i užitná její hodnota. — Jak viděti, pochybil Marx již v předpokladu celé své theorie o hodnotě, tvrdě, že hodnota užitná nepůsobí nijak na hodnotu směnnou; je-li však pochyben předpoklad, padá nutně celá jeho theorie o hodnotě i nadhodnotě a tím i konečný rozsudek, že vlastnictví jest krádeží. — Hájíce proti nájezdům socialistů vlastnictví jako přirozenou instituci, nesmíme zavříti očí před opravdovými nespravedlnostmi, jichž často se prácedárci na dělnících dopouštějí, nesmíme se domnívati, že nyní je poměr prácedárce k dělníkovi úplně správným, nesmíme zazlívati dělníkům, že často právem více chtějí, než co jim bylo přisouzeno v společné smlouvě za podíl práce na základě nabídky a poptávky.

Souhlasíme také se stesky dělníků, že pracovní smlouva není často úplně svobodná,[1]) že kapitalista má proti dělníkovi četné výhody, — ale přece

[1]) „Jest žádoucno, aby dělník vládl nějakým jměním a měl vyhlídku, také jinde zaměstnání najíti. Dělník má vědomě uzavírati vzájemné smlouvy .... zkrátka, má-li se smlouva pracovní státi základem trvalých poměrů, třeba jest, aby třída dělnická vykázala se vyšším

nesmíme opět zapomenouti, že vedle práce i kapitál je nutným k (produkci) výrobě, že tedy práce sama nemůže dělati nároků na celý zisk výrobku, nýbrž že musí děliti se s kapitálem: jak práce bez kapitálu, tak kapitál bez práce jsou pouhými mrtvými pojmy.

Na konec zbývá nám ještě zmíniti se několika slovy o odměně práce dělníkovy v budoucím socialistickém státu. Dle Marxovy theorie o hodnotě spočívá veškera cena výrobku v práci dělníkově; cena této práce (nebo cena výrobku) stanovena jest „společensky nutnou dobou pracovní", jíž je dělníkovi potřebí, „aby vyrobil nějakou užitnou hodnotu (výrobek) za normálních, společenských podmínek pracovních a při společenském, průměrném stupni dovednosti a čilosti práce." [1])

Než sotva asi myslil Marx na skutečný život, když vypustil do světa nepromyšlený tento nápad! Vždyť by jinak musil doznati, že jeho návrh jest jen theoretická poučka, která ve skutečnosti nikdy nemůže nabýti tělesných tvarů. Zapomněl zajisté Marx, že nelze dle jedné šablony posuzovati od přirozenosti již tak rozdílnou pracovní sílu dělníků, zapomněl, že nerozumným by bylo odměňovati různé druhy práce jen dle určitého počtu společensky nutných hodin (3 hod. práce slévače = 3 hod. práce zámečníka, mechanika atd. ?!), zapomněl, že ani při jednom druhu práce nedá se výsledek určiti pouze jistou dobou pracovní (různá úrodnosť pole při stejné práci působí na rozdílnou žeň atd.).

Než odezírajíce od nemožnosti zavésti jednotné, časové měřítko mzdy, dejme tomu, že by některý dělník obratností a pílí dříve vykonal práci, než je potřebí dle průměrné, nutné doby pracovní! Jak bude placen? Dostane-li více, když ve zbývající době ještě něco udělá, padá zřejmě průměrná nutná pracovní doba, nedostane-li však více — padá spravedlnosť a svoboda, ježto schopnější jest nucen k nedbalejší práci, k menší píli —; z těchto kleští nesnadno bude socialistům vyváznouti.

Však spůsob výplaty dle vykonané práce má býti podle Marxa jen pro začátek společenské výroby. Na vyšším stupni rozvoje napíše prý si společnosť na prapor: „Každému dle jeho potřeb!" Že by stát socialistický octl se tímto ve víru největších zmatků, stačí poukázati jen na různosť lidí, jejich požadavků, na lidskou slabosť, lakotu a závisť. Jiní socialisté obávajíce se skutečně tohoto nebezpečí slibují dokonce, že při úplném rozvoji bude všeobecně rovné dělení. Ale i to při nestejnosti práce a pracovních sil je úplně nemožno.

Tak tedy viděti zřejmě, že by občané socialistického státu takovýmto spůsobem nevpluli do přístavu klidu a lásky bratrské.

Naproti této socialistické organisaci řídí se křesťanská sociologie zásadou organisace tříd a zákonitou spravedlností, snažíc se, aby všichni byli účastnými hmotného prospěchu, nepovažujíc však dělení to za nejvyšší cíl společnosti, jemuž by vše ostatní muselo se podříditi.

---

vzděláním mravním a rozumovým a lepším hmotným postavením než dosud." Dr. Gustav Schmoller (liberál).

[1]) „Pracovní doba, jež je ke zhotovení předmětu průměrně nutna, jest jedině měřítkem jeho ceny. 10 minut společenské práce v jednom předmětu rovná se 10 minutám společ. práce v druhém předmětu, nic více a nic méně." Bebel: „Die Frau." S. 282—283.

Probravše základní zásady třech velkých směrů v životě národohospodářském o činitelích mzdy, všimneme si ještě aspoň zběžně oněch vedlejších činitelů, jež za nynější velkovýroby, při svobodné konkurenci více než kdy jindy přicházejí k platnosti. Závisí pak výše mzdy ze strany dělníka na větší, menší nesnadnosti práce, na jejím trvání a provedení, na příjemnosti nebo nepříjemnosti, dále je-li práce obyčejná nebo řídká (odtud velká důležitosť volby stavu), sprostá či ušlechtilá, a potřebuje-li většího nebo menšího vzdělání; konečně mnoho záleží i na místních a časových okolnostech, jež mají vliv na způsob života dělníkova (venkov, město; úroda, neúroda). Ze strany prácedárcovy záleží při stanovení mzdy mnoho na užitečnosti a potřebě výrobků dělníkových, jež opět závisí na veřejném mínění, na libůstkách a zvycích obecenstva, na dobrých anebo špatných poměrech obchodních a společenských (krise, státní bankroty, hlad, válka, mor . . .), jež podporují nebo potlačují podnikavosť a blahobyt a tím nepřímo i mzdu.

4. Co dlužno souditi o zákonu mzdy zvaném „železném“ od Lassalla.

Jako Marxovi k jeho theorii o hodnotě základ položili liberalní ekonomové se Smithem a Ricardem v čele, tak titéž mužové připravili Ferdinandu Lassallovi cestu k pověstnému „železnému mezdnímu zákonu.“ Zvláště Ricardo to byl, jehož zákony u Lassalla opakují se téměř beze změny, ovšem v jiné přístupnější formě. Dle tohoto ekonoma spadá průměrná mzda práce s jejím výrobním nákladem v jedno. Rozeznává pak Ricardo dvojí cenu práce: přirozenou, jíž je třeba k výživě dělníkově (náklad výrobní) a cenu tržní, která se ve skutečnosti vyplácí pod vlivem nabídky a poptávky. Tato cena zmítána jsouc vrtochy veřejného trhu může klesati nebo střídavě stoupati nad přirozenou cenu, ne však na dlouho — brzy spadá s cenou přirozenou opět v jedno.

Toto učení jest také trestí zákona Lassallova, jehož tento použil jako veleúčinného prostředku agitačního mezi dělníky proti třídám majetným. Dlužno podotknouti, že Marx, tvůrce systému o „nadhodnotě“, Lassallův zákon neuznal nikdy, a že socialní demokracie bod tento („železný zákon“) ze svého programu škrtla! poněvadž však přece ještě dosti je přívržencŭ Lassallových mezi socialisty, a poněvadž spisy jeho nemálo ještě prospívají socialně-demokratické propagandě, nebude zajisté na závadu, jest-li přece aspoň krátce všímneme si jeho „železného zákona.“

Ve své „dělnické čítance“ a „otevřených odpovědích“ rozvinuje Lassalle theorii svou následovně: „Železný zákon ekonomický, který za nynějších poměrů: vlády nabídky a poptávky po práci určuje mzdu práce, jest: průměrná mzda práce vždy jest na úrovni prostředků k zachování života potřebných, jak je způsob života národů vyžaduje k výživě a plození. Nad tímto průměrem nikdy se nemůže mzda trvale udržeti; neb tu by povstalo lepším a lehčím postavením dělníků rozmnožení lidu pracovního a tedy nabídky rukou, jež by mzdu opět stlačila pod dřívější stav . . .“

„Ale ani pod průměr prostředků k zachování života nutných nemůže mzda trvale klesnouti. Neb tu by dělníci jinam se stěhovali, nevcházeli by v manželstva a zdržovali by se plození; konečně i bídou zmenšil by se jejich

počet, nabídka by ovšem klesla, a tím by mzda nutně uvedena byla opět do starých kolejí.“

Tento ustavičný pohyb a kolotání mzdy kolem hranice nevyhnutelně nutných prostředků k zachování života dělníkova nezmění se dle Lassalla nikdy: není žádné vyhlídky pro dělníky na polepšení trudného jejich postavení.

Jest na bíledni, že Lassalle chtěl svým krutým zákonem rozdmýchati vášně lidu dělnického, chtěl jej k zoufalosti přivésti, nesmířitelným záštím proti prácedárcům naplniti, by tak je připravil k násilné revoluci. Není zajisté zákon jeho ničím jiným než dobře promyšleným útokem na soukromé vlastnictví, jež prý je oním železným řetězem, jenž dělníky nemilosrdně poutá, v tělo se zadírá jenž z dělníků dělá beznadějné, bídné otroky.

Však neprávem podniká se tento útok na vlastnictví; kdyby i „zákon železný“ byl skutečně pravdivým, pak není tím vinno vlastnictví, nýbrž ukrutnosť lidská, neobmezená konkurence či panství nabídky a poptávky; tomuto panství však lze položiti meze. Kdyby státní zákonodárství postaralo se za spolupůsobení osobní iniciativy, by byla v život uvedena organisace přiměřená moderním požadavkům (druh cechů), jež by slabého chránila, — pak by se ukázalo, zdali ten „železný zákon“ jest zákonem.

Kdyby byl chtěl Lassalle svým zákonem naznačiti, že pod vlivem nynější nabídky a poptávky snaží se prácedárce snížiti dělníkovi mzdu na stupeň nutných k výživě prostředků, pak proti tvrzení jeho nebylo by čeho namítati. Plyne to zajisté z lidské povahy, že každý chce laciněji koupiti a dráže prodati; tak dělník chce vysoko svou pracovní sílu pronajmouti, prácedárce však lacino najmouti — tento však jsa silnější, zvítězí. Ale tato náklonnosť vycházející z lidské chtivosti není ještě zákonem, jako vůbec nemohou býti zákony národohospodářskými zjevy, vyvolané pokaženou přirozeností lidskou, jež v sobě nejsou tedy mravně dobry.

Jako opravdový zákon národohospodářský nemohl Lassalle učení svého nikdy dokázati. Má-li se zajisté o nějakém zákonu mluviti, musí tu býti zjev, jenž na základě jistých příčin nutně, vždy a všude se opakuje.

Toho však při „zákonu železném“ není. Předně tvrdí Lassalle, že mzda nemůže trvale státi nad průměrem potřeb výživy, neboť pak by se lidé příliš množili a tak mzdu na dřívější míru uvedli. Než tvrzení toto není pravdivé. Vezměme jen jediný příklad — Francii! Není snad země, kde by majetek mezi tolik lidí byl rozdělen, kde by všeobecný, průměrný blahobyt tak byl rozšířen a přece — počet obyvatel stále klesá, takže již státníci francouzští počínají se obávati, že takovýmto způsobem Francie netoliko nesplní slíbenou Německu „revange“, nýbrž že v čas války bude opět v nebezpečí nové porážky od nejúhlavnějšího nepřítele.

Ale i když připustíme, že lepší stav dělnictva působí vzrůst pracovního lidu, tož přece se konkurence mezi dělníky během asi 16—20 let nezmění; kdyby se narodilo více dětí, tož se stanou konkurence schopnými až kolem 20. roku, a tak by dělníci v té době — tedy skoro lidský věk — dostávali mzdu přesahující životní potřeby. Mimo to může se vzmáhati se vzrůstem

obyvatelstva poměrně poptávka (zřizováním nových podnikův), a tu by opět po delší dobu mohla zůstati mzda na stejné výši.

Ani druhé tvrzení Lassallovo není dokázáno: že totiž mzda nemůže na delší dobu klesnouti pod průměr nutné výživy dělníkovy. V tom případě, praví Lassalle, dělníci by se jinam stěhovali, neženili by se, zdržovali by se plození, a konečně bídou zmenšil by se jejich počet, tak že by nabídka rukou klesla, a mzda nutně stoupla.

Skutečnosť však toho nepotvrzuje. Bída právě neničí lidskou plodnosť, ba naopak shledáváme v krajinách bídou postížených mnohdy nejvíce porodů, největší lidnatosť. Zřetelný důkaz máme v Irsku. Není snad nad Irsko země hmotně bídnější, více utiskované a týrané, a přece přibývá obyvatelstva v dělnických chatách tolik, že nestačí je téměř země vyživiti, že musejí Irové hledati často výživy daleko od své vlasti. V tomto ohledu jsou věru chudí častěji mnohem svědomitějšími a mravnějšími, než kruhy tak zvaných „vzdělanců."

Než i kdyby plodnosť dětí bídou utrpěla (můžeť přílišná bída působiti na mravnosť a tím i na plodnosť), kdyby obyvatelstva ubývalo, pak opět by se mohly následky pociťovati až po delší době, opět asi po 20 letech; zatím však dávno by se vyplnily mezery dělníky ze zemí jiných, kde by měli pracovních sil přebytek, a nesnázi bylo by odpomoženo — častý to zjev již nyní při stávkách.

„Zákon" Lassallův netoliko není dokázán, jest i nesprávný. Nejdůležitějším zajisté potvrzením zákonů jsou události; ty však „železnému zákonu" nenasvědčují. Dle „zákona" toho musela by se mzda octnouti jen od generace do generace buď pod anebo nad průměrem — což však děje se častěji, nepravidelně. Dále obyčejní dělníci měli by zcela všeobecně, vždy a všude dostávati mzdu jen dle svých životních potřeb — ale ani to není pravda. Vždy vedle dělníků mizerně placených jsou jiní placeni často daleko nad potřebu nutné výživy; to by však dle „zákona železného" nesmělo býti.

Jest tedy „železný zákon" Lassallův jak nedokázán, tak nesprávný a proto nemohl se dlouho nad povrchem udržeti. Sami socialní demokraté uznávali ho všeobecně jen potud, pokud se jim zdál býti vhodným k rozdráždění mass; později prohlédnuvše jeho podstatu odhodili ho a místo jeho polovičatosti přijali radikálnější theorii Marxovu, která prohlásila system mezdní v nynějším kapitalistickém řádu za zcela nesprávný a ničemný, kdežto „zákon" Lassallův systém ten uznává a vidí pouze nespravedlnosť v tom, že dělníci nemohou dostati více než co k výživě nutně potřebují.

Neuplyne asi dlouhá doba, a „železný zákon mezdní" nebude míti žádných přívržencův, bude náležeti minulosti.

(Dokončení.)

Památce drahého bratra P. Tomáše Hájka.[1])

My chovali Tě vždy, bys sluhou Páně
a lidu Jeho dobrým otcem byl;
a péči tu, jež zbělila nám skráně,
Bůh ve Své lásce skutkem naplnil.
Ty Jemu nyní v nebi sloužíš již!
To menší bol, jenž v našem srdci hlodá
a v hoři našem potěchu nám podá,
že také smrť je sladkosť a ne tíž.

Že vždycky býval's věrným sluhou Jeho,
Bůh věčným mírem ověnčil Tvé skráně
a dal Ti dojít ráje nebeského;
když kynula Ti mocná ruka Páně,
Ty's nereptal, ač mlád, a šel's tak rád —
a klidně hleděl's na své milé stranou —
a šel's, bys vyvolenců zmnožil řad,
nám těchou nechav ono: Na shledanou!

Byl's dobrý pastýř lidu svěřeného,
vždy hotov dáti třeba život zaň,
byl's věrný bratr, lásku srdce svého
mi hojně skýtaje; Tvá štědrá dlaň
vždy k podpoře mi otevřena byla,
teď klesla však, neb smrť ji seslabila.
Než nezoufám, ač slzy z očí kanou,
neb duše s věrou doufá ve shledanou!

Václav Hájek.

Společnosti pro ethickou kulturu.

Napsal Alois Spisar.

(Dokončení.)

III.

Původ ethického hnutí dlužno tedy hledati ve ztrátě positivní víry a náboženství u člověčenstva a v poznání, že lidská společnosť neobstojí bez mravnosti, povinnosti, smyslu pro dobro, svědomí atd. Ethické hnutí však principem svým je tak staré jako racionalistický, osvícenský liberalismus z dob velké revoluce v 18. století. Tehdy kvetla nejbujněji nevěrecká filosofie, tehdy ozývalo se nejvíce hlasů volajících po nezávislé na náboženství morálce. Avšak nejen že se nepodařilo nalézti čistě rozumovou mravovědu, nýbrž docílen pravý opak.

[1]) Vysvěcen r. 1887. v Budějovicích. Jsa kaplanem v Jiníně u Strakonic, nakazil se při zaopatřování neštovicemi a po šestidenní nemoci zemřel dne 7. dubna 1891.

Za stálého horování pro pohanskou mravnosť ztratili hlasatelé nové mravovědy mravnosť vůbec a spolu s ní i víru v dobro a lásku k povinnosti. Tak byla nejlépe skutkem dokázána lichosť racionalistického liberalismu a lidstvo poznalo, že mu nelze žíti bez mravnosti a náboženství, že mu nestačí filosofie popírající náboženský a mravní cit, nýbrž že mu k plnosti života třeba něčeho více. A tento nedostatek spatřovali zakladatelé hnutí ethického v nedostatku mravnosti i smyslu pro dobro, v pohrdání ctností, svědomím a povinností.

Pravé stanovisko mravní společnosti pro ethickou kulturu není ani pessimismus ani optimismus, nýbrž „meliorismus“, čili víra v hodnotu života, ve schopnosť, hodnotu onu rozmnožiti. „Věříme v mravní pokrok“, píše Salter; „jsme přesvědčeni, že pojmy práva nejsou ustáleny, nýbrž schopny nekonečného zdokonalení a rozšíření, že ustálení mravnosti není nezměnitelno, a že příští lidstvo může přijíti na pochyby svědomí, o nichž se nám dnes ani nezdá.“

Tento meliorismus spočívá na základech Kantova kategorického imperativu a na výsledcích vědy agnosticistické. Novým náboženstvím má býti humanita. Jádrem jeho prý jest šíření práva a spravedlnosti a blaho lidstva již na tomto světě. A podle Kanta je zase předmětem rozumné vůle uskutečnění nejvyššího dobra na světě.

Podle Adlera, Saltera, Gižyckého a j. není nejvyšší zákonodárce mravní mimo nás, nýbrž jedině v nás, v našem svědomí. Nepřipomíná to Kantův výrok: „Hvězdné nebe nade mnou, mravní zákon ve mně?“ — Povinnosť ve své majestátnosti je dle nich poslední příčinou mravního zákona; což jest to však jiného, než Kantův kategorický imperativ? — Podle mravouky na základech evolucionistických (Spencer) je předmětem rozumné vůle a nejvyšším dobrem pokrok osvěty a blahobyt společnosti lidské. A slyšme, co praví Salter: „Nový ideál (ethické hnutí) rozeznávati dlužno od křesťanství, poněvadž se blíží království nebeskému na zemi ne zázračným zasahováním vůle Boží v osudy lidské, nýbrž účinnou prací lidstva, zdlouhavým, ale jistým pokrokem po sobě jdoucích generací.“ —

Je tedy morálka ethického hnutí morálkou Kantovou a evolucionistickou; právě proto však možno na ní pozorovati všechny slabé stránky zmíněných systémů mravních.

a) Podle Kanta i dle výroků morálky hnutí ethického je předmětem vůle rozumné uskutečnění nejvyššího dobra ve světě. Avšak marně hledáme u Kanta prostředky, jimiž by bylo možno ono nejvyšší dobro uskutečniti. Jeho tvrzení není ničím odůvodněno a nikterak se nesrovnává s jeho kriticismem. Stoupenci hnutí ethického odlučují a priori morálku od náboženství i filosofie; uznávají sice povinnosť, stanoví pravidlo: „čiň dobré“, avšak proč, na to se netážou.

b) Kant vytknul člověku cíl daleký, vysoký, v mlhavé nekonečnosti a tajemné dálce. I v tom ho následuje zrovna mravouka hnutí ethického, dle kteréž jest cílem člověka nekonečný pokrok a vývoj mravnosti. Avšak člověk činí v mravnosti pokrok beze všeho vyššího důvodu, jen aby prostě pokračoval. Kdo však půjde za cílem, o němž ví, že ho nedosáhne? Kdo bude pokračovati,

jedině aby pokračoval? Pokrok jako pokrok nemůže býti cílem rozumového jednání lidského. Rozum lidský hledá v každém konu účel mimo kon ten ležící.

c) Kantův cíl v nekonečnu přichází v rozpor s neuhasínající touhou po dokonalejší blaženosti a spokojenosti, spočínající v dosažení dobra. Člověk cítí nezničitelnou touhu, aby dosáhl dobra — dosáhnouti dobra je mu přirozeno; a této přirozené touhy by nemohl nikdy ukojiti. Zrovna tak by nebyl spokojen s pokrokem v mravnosti jako cílem svým.

d) A kde je sankce zákona mravního podle Kanta? Zákon mravní je mu postulátem rozumu praktického. Bez sankce však není zákona. A podle Adlera, Saltera, Gižyckého není zákonodárce mravní mimo nás, nýbrž v nás, v našem svědomí. Mravní zákon má poslední příčinu v sobě, Bůh nad ním; původ jeho není ani v nebi, ani na zemi.

Mimo princip Kantovy morálky shledáváme v ethickém hnutí i princip morálky evolucionistické. „Předmětem rozumové vůle je pokrok vzdělanosti a pozemské štěstí lidské společnosti.“ Morálka založená na tomto principu je v našem století příliš rozšířena, nejen theoreticky, ale i prakticky (Spencer); souvisí s filosofií positivismu, agnosticismu i materialismu. V nejnovější době ji šíří hlavně sociální demokraté, ač je v ní velmi mnoho omylů.

a) Stoupenci morálky evolucionistické předpokládají, že lidstvo je samo sobě cílem; není života, než život pozemský, kterým vše končí. Zcela otevřeně hlásí se k oněm předpokladům obhájci hnutí ethického. Je-li však Bůh stvořitelem světa, je zajisté i jeho cílem. — *b*) Je-li lidstvo jako celek povýšeno za cíl, jest člověk jednotlivý snížen na prostředek k onomu cíli. Tím však ztrácí úplně svou individualitu ve prospěch celku. — *c*) Princip morálky evolucionistické ocitá se v odporu s touhou po blaženosti a spokojenosti. Že ona práce o zdokonalení lidstva člověka úplně šťastným nečiní, dokazuje nejjasněji stav nynějšího lidstva. Ačkoli v něm vzdělanosť a osvěta se rozmohla měrou netušenou, je přece nespokojeno a rozerváno jako snad nikdy před tím.

Suďme dále, jaký účel má práce pro pokrok společnosti, je li sama sobě účelem. Nebyla by bezúčelna, kdyby svět trval vždy, a lidstvo bylo věčné. Avšak i fysikové tvrdí, že velké hodiny světové se jednou zastaví (Epping). Co by konečně přimělo člověka, aby upravil mravně svůj život, aby se obětoval s celou svou osobností a samostatností? Proč by člověk měl v každém stavu a po celý život konati cnosti jako spravedlnosť, lásku k bližnímu, proč by měl býti pravdomluvným, čistého srdce atd., proč by měl podřizovati vždy, všude a ve všem svoje blaho celku, blahu obecnému, když marny a klamny jsou všechny představy o životě posmrtném?

Avšak slyšme Jodla: „Všechny přirozené pudy k mravnosti mají sankci ve zkušenosti; každý může zkusiti a poznati sám na sobě blahé vědomí z dobrého mravního jednání, štěstí zdařené práce, zušlechtěné povahy a vůle, blahý pocit usušených slz bližního.“ Zda-li však takové pohnutky dostačí v návalu vášní, je ovšem jiná otázka. Proto zároveň s principem morálky Kantovy a evolucionistické padá princip hnutí ethického. Při bedlivějším pohledu na celé to hnutí jeví se zřejmé a určité odpory a protiklady, jež marně snaží se obhájcové tohoto směru vysvětliti a odstraniti.

Ethické hnutí jest závislé na různých systémech. Sám Adler doznává: „Existuje dlouhá řada filosofických systémů, které se navzájem potírají, stanoví-li motivy mravního jednání. Důkazy přirozených sekt (míní školy filosofické) jsou zrovna tak považlivy jako důkazy sekt náboženských. Není filosofického systému, na němž by spočívalo ethické hnutí; ani na Spencerově, ani na pantheistickém, ani na materialistickém. Pravidlo je: čiň dobré z motivu, jenž tobě je dobrý.“ (V Chicagu 20. list. 1887.)

A přece opírají se Adlerovi přátelé o zcela určité předpoklady filosofie, o systém Kantův a o systém positivistický. Mají určitý princip s oněmi systémy společný: pěstování humanity, autonomní mravnosť. Není také ani jinak možno. Nelze založiti mravnosti bez určitého stanoviska filosofického, theoretického. Mravnosť nutno dokazovati prakticky; má-li však praxe míti význam, jest se jí nutně opírati o theorii, jež jest základem vší praxe. Nestačí jen žíti, nýbrž jest nutno věděti, jak a proč máme vůbec žíti; víme-li, že máme žíti a jak máme žíti, táže se rozum nezbytně, proč jest žíti tak a ne jinak. Vývoj tento pozorujeme hlavně u víru vášní: proč se máme zapírati, proč máme pravdu mluviti, proč máme dávati každému, což jeho je? atd. Na tyto otázky nestačí mlhavá odpověď, rozum vyžaduje odpověď určitou. Proto nelze odděliti morálku od theorie (aspoň od filosofie), od názoru na svět. Tak odpověděl i Lev Tolstoj německé společnosti ethické, když se Gižycki tázal po jeho mínění. („Náboženství a mravnosť.“) Podle určitého názoru na svět řídí se i mravouka, podle theorie praxe. Připusťme, že lze nalézti společné body morální v různých náboženstvích a filosofických systémech; jest nám však doznati, že s nimi člověk nikterak nedostačí na celý rozsáhlý život, že mají význam jen pro toho, kdo věří. Aby kdo vůbec žil, musí se ptáti po významu života, a to přemýšlení jest již theorie.

Ethické hnutí vyhledává, co lidstvo pojí, co je všem společno; střeží se toho, co lidstvo dvojí a různí. Jednotu vidí hlavně v praktické počestnosti, v tom, že každý uznává nutnosť mravnosti a počestnosti. — Jako zmatek pojmů mravnosti v dnešní společnosti jest zaviněn hlavně rozrušením poznatků rozumových, tak nelze zavésti soulad a jednotu mravních zásad bez souladu a jednoty rozumového poznání. Není jednoty skutku bez jednoty myšlénky. A do společností pro ethickou kulturu má každý přístup, ať jest přesvědčení jakéhokoli. Jest tu jednota možna?

Zjevy mravního života mají se pozorovati objektivně; co to znamená, vysvětluje Adler takto: „Abychom poznali zákony života mravního, třeba upustiti od theologických a filosofických interpretací.“ — V mravním životě nelze skutků posuzovati objektivně, totiž bez ohledu na světový názor jednotlivcův. Dle Cathreina jest mravnosť závislosť skutků na svobodné vůli a na rozumu, dbajícím mravní normy. Podle této definice patří k mravnosti: 1. aby rozum posuzoval skutek, který má býti vykonán, podle vztahu k mravní normě; 2. aby vůle se svobodně rozhodla. Tento druhý bod nepadá v našem případě na váhu. Mravní ocenění skutku předpokládá tedy vědomý vztah k normě mravnosti; bez toho vztahu nelze mluviti o mravnosti nebo nemravnosti skutku; všechno lidské jednání může býti posuzováno s několika hledisk: s hlediska fysiologického, biologického, ethického a j.

Materiální obsah mravouky utváří se pro přívržence různých názorů světových různě. Věřící křesťan má Boha milovati, ctíti a jemu se klaněti dle svého názoru a přesvědčení; víra, nadpřirozená láska k Bohu, snaha Bohu se líbiti udává směr křesťanskému jednání. Avšak přesvědčení věřícího křesťana jeví se naturalistovi nejen jako hloupost, nýbrž jako zločin spáchaný na svaté lidskosti. Podle Feuerbacha je supranaturalistické náboženství a tudíž i morálka „loupeží spáchanou na skutečně nejvyšší bytosti reálné, na člověku, ve prospěch bytosti pomyslné, smyšlené a illusorní.

Tak budou na sebe pohlížeti věřící a atheista, naturalista a mystik, žid a mohamedán, agnostik a deista, a přece jsou všichni společnostem pro ethickou kulturu vítáni. Nedá se tedy uskutečnit heslo Adlerovo, jež přijali všichni vůdcové ethického hnutí: různosť víry, jednota činu, čili jinými slovy: různosť v theorii, jednota v praxi, různosť v myšlení, jednota v životě. Snad možno docíliti jednoty činu, ale pak bude jistě i jednota v theorii, totiž zrada stanoviska křesťanského, nadpřirozeného a přilnutí k názoru positivistickému a naturalistickému. Tohoto důsledku jsou sobě vůdcové ethického hnutí také vědomi. „Církev žádá, abychom věrou došli správného jednání. My však thesi obracíme: napřed chceme dobře jednati; porozumění a pochopení principů jednání bude pak nutným výsledkem dobrého jednání.“ (Adler.)

IV.

Nauka, kterou pěstují společnosti pro ethickou kulturu, nikdy neprovede mravní reformu, o níž sní vůdcové a stoupenci ethického hnutí, a nikdy nezaloží šťastnou budoucnosť, kterou slibují.

Nauka ta není nikterak nová; obsahujíc v hlavních obrysech autonomní důstojnosť lidstva jako základní princip a humanitu jako normu, působí na lidstvo s osvícenským liberalismem již více než sto let. A co učinil liberalismus dobrého? Jeho dílem jest právě onen mravní stav, který dal vznik společnostem pro ethickou kulturu. Liberalismus řešil problémy týkající se posledních věcí člověka pouhým záporem a v zápětí měl i zápor citu mravního neb aspoň jeho snížení, jež přecházelo až v úplnou nevšímavosť vůči němu. Ethické hnutí akcentuje příliš silně mravní cit, avšak úplně odvrací pozornosť od theoretických základů, na nichž musí každá morálka spočívati.

Tak jako Kant zasluhuje plného uznání za energické hájení povinnosti v době převrácených principů morálních, tak zasluhují i společnosti pro ethickou kulturu chvály, že v době mravního úpadku, v době strohého materialismu a nezřízené požívavosti upozorňují na jiný svět a vyšší cíle, na dobro, povinnosť, svědomí, spravedlnosť, rovnosť a j. Pojednávajíce o thematech z oboru mravního upozorňují lidstvo, že existuje něco vyššího než hmota a poukazují na vnitřní život proti chladnému pozorování světa zevnějšího. Snaha jejich jest ovšem dobrá; ale způsob, jakým ji chtějí provésti, nedá se nikdy uskutečniti, poněvadž není možno odděliti praxi od theorie, život od myšlenky. Ethické hnutí v nynější své formě se ovšem neudrží, ale v dějinách lidského vývoje uchová si vděčnou vzpomínku, že připravovalo ve společnosti obrat k lepšímu, aby ideály mravního života byly více ceněny než dosud a aby se více šířily.

Pravý přítel.

Svému drahému příteli Janu Mokráčkovi.

Já jednou doprovázel
na cestách přítele,
kdys pospolu jsme spali
v komůrce setmělé.

A sotva že jsem usnul,
snil jsem, ach, divný sen:
Já ležel v tmavém hrobě,
v rubáš jsa zahalen.

A kteří kdys mne zvali
drahým svým přítelem,
teď houfně k hrobu spěli
ve chvatu veselém.

Kdož dědit měli, stáli
nade mnou s úsměvem;
já slyšel hodovníků
kvas v těsném domku svém.

Zas jiní, jakby zvíře
padlo jen, stáli tu
tak chladně, — jiní v žertu,
bez studu, bez citu.

A mnohý z těch, kdož přišli,
škrabošku s tváře sňal,
a stál jak ohromený,
sám sebe proklínal.

Tu přišel ještě jeden,
v nějž důvěřoval jsem,
byl smuten tak a ztrápen,
byl němý v bolu svém. —

Teď jakby kapky deště
se na hrob řinuly,
tak hojně slzy jeho
v mech chladný kanuly.

A ihned slzy v květy
se vonné měnily,
jež výš a výše rostly,
až v záhon vzklíčily.

A výš a výše rostly,
kol druha vzkvétaly,
u věnec kolem hlavy
se jemu splétaly . . .

Já prociť, — právě přítel
se ke mně skláněl níž,
by na cestu mne zbudil,
an měsíc blednul již.

Já v polosnění šel jsem,
já mocně dojat byl,
a od té chvíle druha
jsem víc, než před tím, ctil.

Přeložil H. K. + Fr. Šebestík.

Cesta Pia VI. do Vídně.

Napsal R. Tenora.

(Pokračování.)

Měsíc leden se sklonil ku konci a den papežova odjezdu z Říma se blížil stále více. Poslední pokusy, odvrátiti Pia VI. od jeho úmyslu, se nezdařily. Ještě 16. února 1782. psal kardinál Herzan Kaunitzovi, že by snad přece bylo možno zameziti pod vhodnou záminkou chystanou cestu,[1]) a mocný státník do poslední chvíle netajil přání, aby císař rozhodně odmítl papežovu návštěvu, ale marně.

[1]) Brunner, Theol. Dienerschaft 75.

Císař sám se papežova kroku nelekal, odpovídaje na Kaunitzovy námitky, že neví, jaké nebezpečí by mohlo vzniknouti z cesty papežovy jeho opravným snahám. Kdyby prý dal na jevo přání, aby Pius do Vídně nejezdil, považoval by to papež a jeho přívrženci za nejistotu a kolísavosť v zásadách. Proto prý bude nejlépe, ponechati papeži úplnou volnosť. Nepřijde-li, dokáže, že není v právu, přijde-li, pak je buď rozumný muž, jenž skutečně hledá prospěch náboženství a tu bude snadno vyříditi s ním množství nejdůležitějších záležitostí, aneb není-li, provedou se všechny změny bez něho a nad to vzbudí osobní svou přítomností v obecenstvu mnohem menší dojem, než když je lidu stále představován v celém lesku svého církevního státu jako neomylný vládce.[1])

Jak patrno, očekával císař, že lid s velkým nadšením se k sv. Otci nepohrne. Těšil se, že bude v očích obyvatelstva apoštolská stolice značně ponížena a vliv její seslaben. A na první pohled se také zdálo, že se nemýlí. Vždyť rozdíl mezi přítomností a minulostí byl příliš patrný. Kam se poděl lesk, kterým ozdobili Vatikán velicí papežové ve středověku? Doby Řehoře VII. a Innocence IV. dávno minuly a mimoděk se zdálo, že Vídeň se stane Piovi VI. Kanossou mnohem krutější, než byla Jindřichu IV. pravá Kanossa italská. Josef sám se netajil nevážností k papežství, jehož blesky prý lekají nyní již jen děti;[2]) osvícenci mu přizvukovali, líčíce papežovu nicotnosť u porovnání s císařskou vznešeností, a lid aspoň se neodvažoval vyslovovati veřejně nelibosť nad vládními rozkazy. S jistotou tedy očekával císař, že nebude míti papežovo osobní zakročení v jeho území na smýšlení lidu většího vlivu; proto mu chtěl v lhostejných věcech dokázati ochotu,[3]) aby tím více si zajistil jeho souhlas aneb aspoň mlčení ve věcech důležitých.

Jinak smýšlel Kaunitz. Předvídal, že lid rakouský uvítá papeže skvěle, ať již přijde s celým dvorem anebo jen s průvodem nepatrným. Věděl dobře, že lid jest ve své podstatě ještě příliš katolický, a proto chtěl aspoň pokud možno omeziti pocty, které budou papeži prokazovány. Radil tedy císaři, aby zakázal biskupům a duchovním hodnostářům po čas papežovy přítomnosti přijížděti do Vídně. Zákaz ten prý může býti odůvodněn přáním sv. Otce, který chce cestovati jen „ad modum personae ecclesiasticae“ a bude zajisté rád, shledá-li, že každý biskup plní na svém místě své povinnosti. Ať tedy bez předběžného dotazu a císařova svolení nikdo do Vídně v ten čas nechodí.[4])

Ani tento návrh nezdál se císaři vhodným. Odpověděl, že nelze zabrániti duchovenstvu, aby papeži pocty neprokazovalo. Lid se ovšem pohrne do Vídně pro papežské požehnání, avšak bude-li jinak možno docíliti se svatým Otcem shody, tu prý dojem, který snad vzbudí v lidu, bude vládě jen ku prospěchu, a kde ne, najde se již prostředek, aby byly zmařeny všechny zlé následky. Mnohému nebezpečí se konečně předejde, ubytuje-li se papež v císařském hradě.[5])

[1]) Brunner, Humor in der Diplomatie u. Regierungskunde des 18. Jahrhunderts, II. 196.
[2]) Ramshorn, Geschichte Josephs II. 368.
[3]) Brunner, Humor II. 198.
[4]) Ibd. 201. 202.
[5]) Ibd. 203.

Tak se připravoval na příchod papežův dvůr vídeňský. Pius nebyl očekáván jako milý host, nýbrž spíše činěna opatření, jako když se blíží nepřítel veřejného pokoje, který chce štváti poddané proti vrchnosti. Jak dalek byl papež toho úmyslu, dokazovalo nejlépe jeho jednání. Nechystal se do Vídně jako buřič, nýbrž jako prosebník. Proto se rozhodl cestovati skoro beze všeho lesku a jmenoval jen nepatrnou cestovní družinu. V celém průvodu nebyl ani jediný kardinál, ani odborný theolog; tím dal papež na jevo, že důvěřuje ve spravedlivosť své věci a že béře všechnu odpovědnosť na sebe.

Čelní osobou v celém průvodě byl Msgr. Marucci, patriarcha cařihradský, světící biskup a osvědčený místovladař římský. S ním byli určeni Contessini, arcibiskup athénský, papežský almužník, Nardini, sekretář pro latinskou korrespondenci, Dini, vrchní ceremoniář, Ponsetti, zpovědník, de Rubeis, dvorní lékař, Stefano Brandis, komoří, Bernardino Calvesi, Spagna a Nelli.

Výběr družiny překvapil všechny. Všeobecně vytýkáno, že v ní není ani jediného šlechtice ze starého rodu, ani učence, který by měl zvučnější jméno; všichni prý jsou jen slabé hlavy a budou papeži k malé cti. Dvory bourbonské se bály, že se papež kloní k Jesuitům, poněvadž Ponsetti byl dříve členem Tovaryšstva Ježíšova, Marucci pak a Contessini prý jsou „nakaženi jedem oné společnosti,“ [1]) a ve Vatikáně samém vzbudilo papežské rozhodnutí překvapení.

Zvláště nepříznivě posuzoval papežskou družinu kard. Herzan.[2]) Marucci prý je sice zbožný a bohabojný muž, nezná však světa; Contessini je dobrým právníkem, ale nerozumí theologii, Ponsetti je všude jen kamenem úrazu a Dini prý byl hlavní příčinou, že odepřeny Marii Teresii slavné pohřební pocty v papežské kapli.[3]) Současně zaslal Herzan do Vídně i vlašský popis celého průvodu z péra některého agenta při rakouském vyslanectví. Popis ten podobá se spíše nezdařené satyře, než vážné kritice; ani jediný člen družiny nenalezl milosti v očích přísného posuzovatele. Nejmírněji jest líčen ještě Marucci. Je prý sice nemanželský potomek domu Marucciův z Askoly, jinak však jest znamenitý kněz a vyniká zvláště v mravovědě a mystice; každou čtvrť hodinu se krátce modlí. Contessini je prý zcela omezený člověk, má špatné zvyky, mluví nejasně a zmateně a nad to jest již 70 let stár a churav. Sekretář pro latinské listy byl na chvat jmenován domácím prelátem, aby ho papež mohl vzíti s sebou. Pochází prý z nepatrné vesnice v římském okolí a býval dříve advokátem; nechtěl prý jíti, vymlouvaje se na obtíže cesty a na naprostý nedostatek znalosti theologie a církevního práva, musil však poslechnouti. Ponsetti je fanatický stranník, který byl před dvěma lety od jistého rytíře zle vyplacen,

---

[1]) Mémoires historiques et philosophiques sur Pius VI. et son Pontificat. I. 246.

[2]) Brunner, Theol. Dienerschaft 74—76.

[3]) Kdykoli zemře některý katol. panovník, zpraví o tom papež kollegium kardinálské a zároveň nařídí za zesnulého slavnou smuteční bohoslužbu v pap. kapli, jíž se účastní všichni kardinálové a při níž prosloví na zemřelého chvalořeč. Po smrti Marie Teresie upozornil ceremoniář Dini papeže, že podle rituálu se smí ona bohoslužba konati jen za ta knížata, jimž by bylo vykázáno, kdyby byli v Římě, v pap. kapli zvláštní místo, že tudíž jsou ženy vyloučeny. Proto upustil Pius od obvyklé slavnosti. Opominutí to dotknulo se Josefa II. velmi nemile a bylo také ve Vídni od osvícenců papeži často vytýkáno; proto i nyní měl býti císař připomenutím Diniho popuzen.

a Dini, syn krejčího z Lukky, má na svědomí těžkou urážku zesnulé císařovny. Stejně nepříznivě líčen i Annibal Nelli, jemuž byla svěřena zavazadla a řízení cesty; na konci pak upozorňován Kaunitz, že je v družině té i známý vyzvědač, který umí německy a francouzsky.[1])

Zpráva tato zaslána do Vídně dne 20. února 1782. Viděti tedy, že jistým lidem záleželo na tom, aby všechny sympathie k papeži v poslední chvíli byly utlumeny. Není divu, že takové informace ve Vídni úctu k rozhodnutí sv. Otce nezvětšily. Zajisté by se byl papež zavděčil dvoru vídeňskému více, kdyby byl vzal s sebou potomky starých šlechtických rodů římských; zdali by se však bylo ve výsledku cesty něco změnilo, jest ovšem jiná otázka. —

Dva dny před odjezdem — dne 25. února — svolal papež kollegium kardinálův, aby se s nimi rozloučil. Zároveň jim vyložil důvody, proč žádného z nich nebéře s sebou; miluje prý je všechny stejně, proto by byl výběr těžký, nad to jest cesta daleká a obtížná. Pak potvrdil jednotlivým úřadům po čas své nepřítomnosti plnou moc a z části je mimořádně rozmnožil, aby státní ani církevní záležitosti nevázly. Zrušil také bullu „Ubi papa, ibi Roma“ a nařídil, kdyby snad na cestě zemřel, aby se kardinálové sestoupili ihned v konklave a volili jeho nástupce, jakoby zemřel v Římě. V zapečetěném listě ustanovil, kdo by měl nahraditi státního sekretáře kard. Pallaviciniho, kdyby snad zemřel; byl' tehdy těžce nemocen. Na konec se doporučil do jich modliteb, vroucně se s nimi rozžehnal a uděliv jim papežské požehnání, propustil je.[2])

Kardinálové odcházeli s různými pocity. Jedni byli plni zbožné naděje, druzí se chvěli bázní a starostlivostí, všichni se však divili papežově zmužilosti a neohrožené pevnosti. Druhého dne nařídil generální vikář kard. Mario Antonio Colonna, aby se příště modlili všichni kněží při mši svaté kollektu za šťastný výsledek papežovy cesty. — Téhož dne odejel Nelli se zavazadly a částí papežské družiny z Říma. Pro zavazadla bylo určeno 20 párů koní, jež se měly na jednotlivých stanicích střídati. Na cestovní výlohy určil papež 80.000 skudů, jež vzal s sebou; nad to dal raziti novou zlatou minci váhy 15 dukátů,[3]) na jedné straně s obrazem svým, na druhé pak s podobiznou knížat apoštolských. Také dal zhotoviti z drahokamů velký počet růženců na dary vznešeným osobám. Ježto pak zamýšlel konati ve Vídni bohoslužbu se vší nádherou, vzal s sebou i vzácnou, zlatem a drahokamy zdobenou mitru, tiáru, dvě skvostně vyzdobené berly, které byly uloženy obyčejně v andělském hradě, a celý papežský ornát. Též vezl tři kardinálské klobouky, dva pro jmenované již dříve kardinály Batthyaniho a Frankenberka, třetí pro kardinála, jehož teprve chtěl ve Vídni jmenovati.

Den před odjezdem přijímal papež cizí vyslance, kteří mu přišli blahopřát na cestu. Zvláště dlouho rozmlouval s vyslancem benátským. Ukončiv audience, uspořádal své záležitosti a rozloučil se se služebnictvem.

---

[1]) Brunner, Humor II. 230—234.

[2]) Mémoires 249—250.

[3]) Tak udává Cordara (u Rittera p. 271); dle Mémoirů raženo 1000 zlatých mincí po pěti dukátech (p. 252.).

Poslední hodiny chtěl stráviti Pius mezi těmi, jež nejvíce miloval. Kázal povolati dva své synovce a odevzdávaje jednomu z nich, hraběti Onestimu, svou závěť, pravil: „Umru-li na cestě, najdete zde mou poslední vůli. Buďte mne pamětlivi ve svých modlitbách. S Bohem!“ [1]) Políbiv je naposled, odvrátil se sv. Otec, aby zakryl své pohnutí. Přece však nemohl utajiti slz, jež se mu hrnuly do očí. Rozloučiv se s nimi, sestoupil ke hrobům svatých apoštolův a vroucně se modlil.

Nadešel den 27. února. Již časně z rána sjížděla se římská šlechta k Vatikánu a všechna náměstí a ulice, kudy měl papež jeti, byla lidem přeplněna. Každý chtěl ještě spatřiti milovaného papeže a dokázati mu svou lásku. Ve smýšlení lidu římského bylo pozorovati podivuhodnou změnu. Dříve kde kdo káral a odsuzoval papežské rozhodnutí, dnes však velebili všichni Pia do nebe. To prý jest v pravdě veliký apoštol, jenž se neleká pro blaho církve žádných obětí; toť i v pravdě dobrý pastýř, jenž hledí ovečku ztracenou zase uvésti do ovčince Kristova. Josef prý jistě nebude tak zatvrzelý, aby pohrdl prosbami a napomínáním otce nejlaskavějšího; pakli však přece nesplní papežových přání, potrestá ho Bůh ztrátou zraku. Sv. Petr prý jistě neopustí svého nástupce, jenž vědom si jsa svých povinností, odvažuje se kroku nejkrajnějšího.[2]) Tak smýšlel a mluvil celý Řím, přeje papeži všeho dobra.

Časně z rána odebral se Pius uprostřed kardinálů, biskupův a šlechty do chrámu sv. Petra. U oltáře knížete apoštolů poklekl a byl přítomen mši svaté, při níž se vroucně modlil. Pak odešel do kaple, kdež se naposled se všemi loučil. Již bylo vše připraveno k odjezdu. V poslední chvíli však přikvapil k papeži ruský velkokníže a nástupce trůnu Pavel Petrovič se svou chotí Marií Würtemberskou, ujišťuje sv. Otce nejhlubší úctou a oddaností a děkuje mu za všechnu laskavosť, které se mu v Římě od něho dostalo. Doprovodili papeže, jenž byl velmi mile překvapen jejich pozorností, až k vozu, když pak vstupoval, podal mu velkokníže pravici a sám uzavřel dvířka.

Zvolna hnul se povoz k oratoriánskému chrámu Panny Marie ve Vallicelli. Všechen lid klekal a se slzami v očích žádal posledního požehnání. Hluboce pohnut žehnal papež zástupům, jež mu tak dojemně projevovaly svou lásku. U chrámu, v němž jsou uloženy ostatky sv. Filipa z Neri, vystoupil, aby si vyžádal i přímluvu tohoto apoštola římského, a po krátké přestávce odjížděl k národní bráně (porta de popolo) a přes Ponte molle bral se z města. Šlechta a duchovní hodnostáři ho provázeli až k první stanici. Tu oblekl se Pius do kratšího roucha, neodložil však papežských odznakův, ponechav si bílý talár s rochetou, mozettu, červený klobouk a střevíce téže barvy se zlatotkaným křížem. Poslední „s Bohem“ vyšlo z jeho úst, poslední blahopřání doznělo a vůz papežský opouštěl město, unášeje sv. Otce do dálky, k nejisté budoucnosti.

Cesta Piova se podobala vítěznému triumfu.[3]) Čím více se vzdaloval od věčného města, s tím větší slávou byl vítán a tím skvělejší činěny mu pocty. Avšak papež zůstával kliden, jsa si vědom, že nejede pro marný lesk, nýbrž

[1]) Mémoires p. 250.

[2]) Cordara p. 276., Mémoires 267.

[3]) Podrobný popis cesty Italií podává na základě Diniho Itineraria Cordara (277—298).

za cílem daleko vznešenějším. Proto se také v ničem neuchyloval od původního programu. Cestoval vždy celý den bez přestání a přes noc ubytoval se vždy, pokud bylo možno, v kláštеře. Než sestoupil k odpočinku, vykonal pokaždé krátkou pobožnosť před nejsvětější Svátostí, ráno pak sloužil aneb aspoň slyšel mši sv. Ochotně též udílel všem, kdož o to žádali, apoštolské požehnání.

Přes Civita Castellana a Otricoli přibyl do Tolentina, kdež uctil ostatky sv. Mikuláše. Vyprosiv si v Lorettě přispění Matky Boží, odjížděl směrem k Rimini, kdež se setkal se svou sestrou Olympií, jež žila v tamějším klášteře. Důvěrně s ní pohovořiv, ubíral se k svému rodišti, Ceseně. Dříve než vešel do města, bylo mu překročiti potok Rubikon. Jak se časy změnily! Před dávnými věky stál tu mocný Caesar, nesa válku Římu; dnes kráčel tudy vládce věčného města, nesa císaři mír. Jak divné asi pocity se tu zmocňovaly sv. Otce!

Do svého rodiště přibyl Pius v poledne 5. března. Sestoupiv s vozu, kráčel za velikého jásotu lidu ku chrámu. U chrámu ho očekával jeho strýc kard. Karel Bandi, biskup imolský, se šesti jinými biskupy, kněžstvem a šlechtou. Vykonav obvyklou pobožnosť u hlavního oltáře, odebral se do kaple, v níž odpočívali členové rodiny Braschiův, aby se za ně pomodlil. Když pak vycházel z kostela, uvítala ho jeho sestra Julie se svými dvěma dcerami. Papež zdvihl laskavě Julii, jež před ním klečela, a políbiv ji, šel s ní a četným příbuzenstvem do otcovského domu. Mezi svými pokrevenci odložil papež všechnu přísnou etiquettu a věnoval se cele své rodině. Jak mu je Cesena drahou, dokázal i tím, že se v ní zdržel dva dny; navštívil i klášter Klarisek, v němž byla jeho příbuzná představenou, a daroval místnímu chrámu nádherný kalich.

V Ceseně představil se papeži také jeden ze 40 senátorů bolognských, hrabě Zambeccari, a vyslovil mu úctu a blahopřání krále španělského. „Závidím císaři," tak psal Piovi vlastnoručně Karel III., „že se mu dostane štěstí, uvítati Vaši Svatosť ve Vídni. Nepřál bych si ničeho více, než abych byl také tak šťasten."[1]) Pius nařídil vyslanci, aby tlumočil svému pánu jeho dík a rozloučiv se se svými krajany, bral se k Imole, kdež si vyžádalo u něho audienci poselstvo krále sardinského, přejíc mu na cestu všeho zdaru. V Bologni čekalo papeže nové překvapení. Když vešel do přijímací síně, šel mu vstříc vévoda parmský Ferdinand z Bourbonu a s největší úctou ho vítal. Pokud dlel Pius ve městě, neopustil ho zbožný vévoda skoro ani na okamžik.

Desátého března přibyl papež do Ferrary. Sotva vykonal v dominikánském kostele svou pobožnosť, bylo mu oznámeno, že právě dojel kurýr s listem císařovým a že prosí o audienci. Kurýr ten byl vyslán z Vídně ku konci února s listy pro papeže a kard. Herzana. Nezastav již Pia v Římě, odevzdal Herzanovi depeši, jíž byl volán do Vídně, a spěšně odebral se za papežem, jejž konečně ve Ferraře dostihl. Papež ho ihned připustil a přečet císařův list, nemálo se potěšil. Josef II. mu totiž nabízel byt v císařském hradě, jenž prý jediný bude hoden jeho vysoké důstojnosti a zároveň dokládal, že se tak budou moci nejsnáze navštěvovati. Pius chtěl sice původně sestoupiti jen v nunciatuře, avšak přijal vděčně pozvání císařovo, netuše ovšem pravou jeho příčinu. Propouštěje císařského posla, podával mu svěcený růženec; ale kurýr svěsil hlavu, dokládaje,

[1]) Mémoires 256.

že jest protestant.[1]) Tak přimísil císař hned s počátku k sladkým slovům hodně hořkosti. Že pak ono pozvání nebylo výronem pouhé zdvořilosti, bylo viděti i z toho, že všechny vchody k papežovu bytu v císařském hradě až na jediný byly zazděny pod záminkou, aby byl papež ušetřen přílišného návalu lidstva; v pravdě si však chtěl opatřiti rakouský dvůr záruku, že se bez jeho vědomí nedostane k Piovi nikdo nepovolaný.[2]) Snad chtěl dvůr vídeňský právě těmito policejními opatřeními dokázati, jak čisté jest jeho svědomí.

Z Ferrary odjížděl Pius na území republiky benátské. Prvním místem, kde sestoupil, byla Chioggia. V paláci Bartolomea Grassiho byl mu připraven s královskou nádherou skvostný byt. U vchodu ho uvítali dva vyslancové republiky, Luigi Contareni a Ludovico Manin, pozdravujíce ho jménem senátu. Šlechtici ti neopustili již papeže, provázejíce ho až na hranice Benátska. Pocty, jež mocná republika sv. Otci připravila, byly skvělé. Lid plakal radostí, vida náměstka Kristova, domy pokryty nádhernými koberci a nejen střechy, nýbrž i stromy se prohýbaly pod tíží zvědavců. V Trevisu byl pro papeže na rychlo zbudován přes Piavu most, v Coneglianu pak jej očekával Andrea Rainerio, syn dóžete benátského, jenž mu poskytl čestný průvod až do Udine, kam dospěl papež dne 13. března.

Jakmile se rozhlásilo, že se sv. Otec blíží k rakouským hranicím, neopomenul císař ničeho, aby vznešeného hosta důstojně přijal. Sám nařizoval s největší pozorností, čeho bylo třeba. Již 5. března vypravil do Gorice na uvítání papeže místokancléře hraběte Cobenzla s vlastnoručním listem pro Pia VI. a s rozkazem, aby přijal sv. Otce se vší vlídností a hleděl všem přáním jeho i družiny vyhověti, při tom však aby zamezoval přílišné duchovní pocty, k nimž se sbíhá obyčejně mnoho lidu. Zvláště v Gorici, kde je velmi fanatický arcibiskup, je prý třeba míti se na pozoru. Proto měl Cobenzl nepozorovaně vyšetřiti, neníme-li se papež s někým tajně domlouvati aneb si dopisovati, a kdo se k němu nejvíce tlačí. Vedle toho měl papeže přesvědčiti, že byl o krocích císařových velmi špatně zpraven a že o nich bude souditi jinak, až je blíže sezná; měl se při tom varovati každého stínu bázně, nedůvěry a stísněnosti a nikomu nestěžovati přístup k sv. Otci. — Zároveň ustanovil císař sám i počet koní, jež měli býti na každé stanici pohotově, nařídil, kterak mají býti vytápěny světnice, v nichž bude papež bydliti a rozkázal Cobenzlovi, aby mu dával stálé zprávy o papežově cestě i o možných v ní změnách.[3])

Dne 14. března vstoupil papež konečně na území rakouské. Na hranicích jej očekával guvernér gorický s malou četou jezdců. Skvělé uvítání uchystáno mu bylo teprv v Gorici. Hrabě Cobenzl a nuncius Garampi ho uvedli s velikou slávou do domu hraběte Lantheriho. U vchodu mu vzdala poctu četa císařského vojska, kněžstvo a vysoká šlechta, přede dveřmi, na schodech i před každým pokojem stáli císařští gardisté. Hned při svém příchodu přijal papež v audienci hraběte Cobenzla, polního maršálka knížete Mikuláše Esterhazyho s více generály a nuncia vídeňského, s nímž zvláště dlouho rozmlouval. Jediný, kdož se nemohl

[1]) W. Menzel, Die letzten 120 Jahre d. Weltgeschichte (1740—1860), I. 330.

[2]) Menzel, ibd.

[3]) Brunner, Humor.

pokloniti hlavě církve, byl gorický arcibiskup hrabě z Edlingu. Šlechetný ten arcipastýř uvalil na sebe nemilosť císařovu, poněvadž nedal ve své dioecesi s kazatelen ohlašovati císařská nařízení in publico ecclesiasticis a nerozeslal je ani svému kněžstvu, dokud by si nevyžádal souhlasu apoštolské stolice. Proto ho chtěl císař příkladně potrestati. Nařídil tedy 21. února 1782. zemským hejtmanstvím arcibiskupu, aby do 24 hodin publikoval veškery vládní rozkazy a ihned se odebral do Vídně s celou svou korrespondencí, aby se ospravedlnil; v případě, že by odepřel, mělo hejtmanství vynutiti jeho demissi. Edling se skutečně vypravil do Vídně, kam dospěl dne 20. března. Císař nařídil, aby mu bylo dáno patřičné napomenutí a výstraha pro budoucnosť. 21. března měl se arcibiskup omluviti před kancléřem, místokancléřem a dvěma referenty, a neměl býti propuštěn, dokud by neodeslal své konsistoři zapečetěný list, aby bez odkladu byla vyhlášena všechna vládní nařízení, nebo dokud by nepodepsal žádosť o svou demissi. Uposlechne-li, měla mu býti přece vyslovena přísná důtka „in pleno consilio"; bude-li však na své biskupství resignovati, ať okamžitě odejde z Vídně a více se do své bývalé dioecese nevrací.[1]) Zbožný, avšak slabý biskup skutečně povolil, neznaje nesmírné moci, již má proti každé vládě v rukou jediný biskup, plní-li svědomitě své povinnosti. —

Nepřítomnosť věrného biskupa dotknula se sv. Otce jistě nemile. Pravil prý, zvěděv o pravé toho příčině: „Dobře, třeba poslouchati rozkazů panovníkových. Ale ti, kteříž zaznamenávají slova vysokých osobností, měli by býti provázeni hudebníkem a malířem, aby jeden označoval tón, druhý pak kreslil výraz toho, jenž je pronáší. Pak by se vědělo, v jakém smyslu se mají vykládati."[2]) — Druhého dne byl přítomen Pius na dómě mši sv., po níž udělil lidu apoštolské požehnání; pak pokračoval ve své cestě.

V Adelsbergu ho uvítal biskup terstský Fr. Filip hrabě z Inzaghi s četnou šlechtou z celé Istrie. Posilniv se tu v ústraní, jel 16. března k bílé Lublani. Slovinská metropole oděla se v slavnostní háv. Z celého okolí připutovali sem tisícové lidu, aby uzřeli hlavu církve. Více než hodinu kráčel papež hustými řadami jásajících věřících, z nichž každý se chtěl dotknouti aspoň jeho roucha. Když pak stráž chtěla lid rozháněti, pravil Pius laskavě: „Nechte tyto dítky přijíti ke mně a neodhánějte jich." Pro každého měl vlídný úsměv, všem laskavě kynul, tak že si získal rázem srdce všech. Jménem kněžstva pozdravili sv. Otce biskup lublaňský hr. Herberstein a lavantský hr. Schrattenbach. Zvláštní překvapení ho však čekalo v domě německých rytířův, u nichž sestoupil. Přijela tam z Celovce císařova sestra Maria Anna se skvělou družinou. Uzřevši papeže, chtěla se mu vrhnouti k nohoum; papež ji rychle pozdvihl a vítal ji s otcovskou láskou, takže se s ním těžko loučila. Když pak druhého dne po mši sv. Pius odjížděl, prosila ho arcikněžna ve středu šlechtičen o apoštolské požehnání, jehož se jí ihned dostalo.[3])

Ještě skvělejších poct dostalo se papeži na další cestě, když se ubíral přes Cilli a Maribor do Štýrského Hradce. V Hradci sestoupil v cisterciáckém

[1]) Brunner, Mysterien 415—417.

[2]) Mémoires 261.

[3]) Cordara 301., Mém. 262.

kláštеře sv. Lamberta. Uvítali ho vedle opata s řeholním duchovenstvem sekavský biskup Josef hr. Arco, zemský guvernér kníže Lichtenstein, vojenský velitel s více generály a zástupcové úřadův a šlechty s největší okázalostí. Druhého dne odebral se papež do františkánského chrámu, kde byl uctíván od pradávna zázračný obraz Panny Marie Pomocné. Měl tam mši sv. a uděliv lidu požehnání, odejel dále do Mostu nad Murou.

Neobyčejné pocty, jež byly papeži v Rakousku prokazovány, byly příčinou podrážděnosti císařovy; patrně jich nečekal. Jen tak jest možno vysvětliti si jeho chování v době, kdy sv. Otec byl již téměř před Vídní. Tak na př. poslal papeži do Hradce vstříc tři šlechtice z uherské gardy. Aby navykl Pia svým tolerančním zásadám, vybral je ze tří různých náboženství: jeden byl katolík, druhý lutherán, třetí kalvínista.[1]) Mohl-li Josef II. projeviti zřejměji svou neuctivosť k hlavě církve, jejíž sám byl členem? Však nedosti na tom. Kardinál Migazzi se tázal, má-li uvítati svatého Otce při jeho vjezdu do Vídně slavným vyzváněním. „Krásná to otázka," odvětil císař; „nejsou-li zvony vaším dělostřelectvem?"[2]) Dovolil pak, aby bylo vyzváněno na předměstí Wieden, kudy papež přijede, a aby piaristé a pavláni očekávali sv. Otce před svými kostely. V ostatních předměstích však ani ve městě samém nemají prý se kněží stavěti papeži v cestu, ani nebudiž vyzváněno, poněvadž nebude papež úředně uvítán.[3]) — Neméně jízlivě odpověděl i vídeňskému magistrátu, který se tázal, má-li se účastniti slavného uvítání papežova v chrámu sv. Štěpána. „Magistrát nemá s jeho papežskou Svatostí," tak zní Josefova resoluce, „nic více společného, než všichni katoličtí křesťané. Při všech příležitostech, při nichž dosud se objevoval u sv. Štěpána, ať tam chodí dále s papežem i bez papeže; kdy pak zůstával doma, ať zůstane i dále s papežem i bez něho."[4])

Ještě jasněji jeví se smýšlení císařovo v jeho odpovědech k biskupům, kteří se tázali, smějí-li přijíti po čas přítomnosti papežovy do Vídně. Arcibiskupu pražskému a biskupu vratislavskému odpověděl: „Vídeň je otevřena každému, kdo nemá příčiny varovati se jí, mohou tedy biskupové učiniti zadosť své všetečnosti, přijíti nebo zůstati doma, jak chtějí."[5]) Podobná odpověď dána i biskupu friesingskému.[6]) Z těchto Josefových resolucí ovšem kynulo málo naděje, že papež při všech zevnějších poctách, s nimiž byl v Rakousku přijat, něčeho dosáhne. Ano, Josef se stále více zatvrzoval. Dva dny před příchodem Piovým pravil zřejmě: „Přichází-li papež s nadějí, že u mne docílí i nejmenší změny v mém systému, jejž jsem si určil v záležitostech církevních, pak si mohl směle ušetřiti obtíží tak dlouhé cesty."[7])

S takovými asi pocity chystal se na příchod papežův císař. Na venek však dbal všemožně, aby nezadal Piovi příčiny ku stížnostem. Ač právě trpěl očním neduhem, rozhodl se, že půjde sv. Otci vstříc buď do Vídeňského Nového

[1]) Mémoires 264.
[2]) Ibd., Menzel 331.
[3]) Wolfsgruber, Christoph Ant. Card. Migazzi 671.
[4]) Brunner, Mysterien 208.
[5]) Ibd.
[6]) Brunner, Humor II. 204.
[7]) Mémoires 241.

Města nebo do Neunkirchenu a pečoval až úzkostlivě o vyplnění všech formalit.[1])

Papeže dělila již jen nepatrná vzdálenosť od cíle jeho cesty. Přenocovav 21. března v paláci hraběte Stubenberga v Mostě, odejel do Stupachu, poslední to noční stanice před Vídní. V zámku hraběte Wurmbranda, v němž sestoupil, očekával jej již vídeňský arcibiskup a vyslancové dvoru španělského a portugalského se zástupcem republiky benátské. Jakou asi úctou k hlavě církve bylo naplněno srdce věrného pastýře vídeňského, ač tušil, že papež přichází nadarmo! Zakusil zajisté sám za krátký čas vlády Josefovy tolika příkoří pro svou oddanosť k stolici apoštolské, že nemohl doufati v náhlou změnu vládního smýšlení. Tím více si však vážil Piovy obětavosti pro blaho církve.

Téhož dne, kdy papež odejel do Stupachu, vyjel mu v ústrety císař se svým bratrem Maxmiliánem. Přenocoval v Novém Městě, druhého pak dne vyjel za papežem směrem k Neunkirchenu. Uzřev zdaleka papežský vůz, sestoupil se svého povozu a spěchal k sv. Otci. Pius povstal a vystupoval s vozu; císař mu podal ruku a podporoval jej při slézání. Objali se, políbili se přátelsky a krátce, avšak srdečně se pozdravili. „Ó nebesa," tak volá souvěký básník Denis, „jaký to pozdrav! Ejhle, dvě slunce naší země se objímají, líbajíce se žhoucím polibkem. Jak plesá vroucí srdce císařovo, že vidí muže Božího! A nad tím vznešeným skupením vystupuje v oblacích Marie Teresie, přejíc s mateřskou radostí svému synu veliké to štěstí." [2]) Oba vznešení vládcové byli hluboce dojati; o mocném jejich vzrušení svědčily slzy, jež se jim leskly v oku.

Arcivévoda Maxmilián políbil papeži ruku, Pius ho políbil v čelo a usedl do císařova vozu. V druhém povoze jel arcivévoda s pobočníky. V Novém Městě učiněna krátká zastávka. Josef II. ukázal papeži vojenskou akademii a představil mu v řadě chovance. Pak sedli do skvostného vozu a jeli mezi dvěma řadami uherské a polské dvorní stráže k Vídni; za nimi kvapila četa kyrysníků.

(Pokračování.)

Vánoční.

Půlnoc bije, půlnoc bije,
zvony s věže hlaholí,
radostná jich melodie
po všem letí okolí.

Ze spánku se probudily
lesy zimou zjařmené,
sny se z chatek vytratily,
vše v radosti blažené.

V písni tone v svaté noci
hora, les i sněžný lán
a ty zlaté nebes oči
zří jak kyne Kristus Pán.

Zří jak z chudých jeslí kyne,
blahem chví se jeho ret;
nad ním v modré ve výšině
„Hosanna" hřmí v hříšný svět.

Frant. Kořínek.

[1]) Brunner, Humor II. 229.
[2]) Brunner, Mysterien 211.

Čím srdce naříká.

Mříť lepší touhou v cizině,
než v drahé zříti otčině,
jak s bratrem bratr bojuje
a s cizincem se spojuje.

To vlnka vlnce šepotá
i v křoví ptáče klokotá,
to Labe ječí pěnivé,
i vichry dují bouřlivé;
to chladný hrob dí básníka,
tím srdce moje naříká:

Mříť lepší touhou v cizině,
než v drahé zříti otčině,
jak s bratrem bratr bojuje
a s cizincem se spojuje.

Jaroslav V. Kočí.

Bohoslovecký sjezd v Praze dne 13. a 14. srpna 1895.

Krátce po sjezdě velehradském sešli jsme se opět na místech nám všem stejně drahých, ve stověžaté matičce Praze, abychom se vzájemně povzbudili ku společné práci, potěšili se pohledem na národopisnou výstavu a prosili na hrobech našich milých světců, sv. Václava, sv. Ludmily a sv. Jana Nepomuckého o posilu nebeskou v nynějších těžkých dobách, rozvířených hesly a myšlenkami nevěreckými, protináboženskými.

Již dne 12. srpna sjížděli jsme se ze všech končin vlastí našich do Prahy a vystoupivše z vlaku, spěchali jsme ku staroslavnému Klementinu, kdež nám laskavostí vdp. dra. Jos. Doubravy bylo dovoleno po dobu sjezdu bydleti. Laskavosť, s jakou jsme byli přijati, a péče, aby se nám dostalo co nejvíce pohodlí, nás všechny mile překvapila; plníme jen svou povinnosť, vzdávajíce vdp. rektorovi i milým kollegům pražským vřelé díky, že nám pobyt v Praze tak zpříjemnili.

Druhého dne, 13. srpna, odebrali jsme se na Hradčany ke hrobu sv. Jana, kdež sloužil vdp. kanovník dr. Fr. Brusák mši sv., při níž přistoupili četní účastníci sjezdu ku sv. přijímání, vykonavše před tím sv. zpověď v různých klášterech neb ve chrámu sv. Víta. Po mši sv. šli jsme do semináře, kdež nás uvítal vřelými, hluboce procítěnými slovy vdp. dr. Jos. Doubrava. Po snídani jsme se odebrali opět na Hradčany, abychom si tam prohlédli četné památnosti, jež nám vysvětloval se vzácnou ochotou vdp. Msgr. Ferdinand Lehner, výtečný znatel církevního umění. Provedl nás chrámem sv. Jiří a sv. Víta, upozorňuje nás na všechny vzácné pomníky dávné minulosti. Věru podivovali jsme se obětavosti slovutného průvodce, jenž nám věnoval téměř tři plné hodiny, nelituje námahy, abychom jen důkladně vše poznali. Pak jsme si prohlédli královský hrad a poklad v klášteře kapucínském.

Po společném obědě, při němž pronesl kol. Fr. Vaněk z Budějovic zdravici přítomnému věhlasnému sociologu dru. Horskému, odebrali jsme se na výstavu. Na

*) Ve zprávě o sjezdu velehradském nedopatřením vynechána polská přednáška p. Nizdeckého, jenž pronesl nadšenou chvalořeč na naše sv. apoštoly. Oceněna byla po zásluze v Čechu (č. 192. 1895.).

výstavišti jsme se rozdělili na tlupy, z nichž jednu provázel vdp. dr. Ant. Podlaha, c. k. gymn. professor, a dp. Jos. Svoboda, kaplan u sv. Mikuláše. Prohlídka výstavy trvala až do večera. Popisovati dojmy, jaké v nás způsobil skvělý ten obraz pokroku a duševní vyspělosti národa českého, by bylo zajisté zbytečno. Vždyť i cizinci s nelíčeným obdivem mluvili o naší výstavě; tím dražší byla vlasteneckému srdci českému, tím vzácnější byla srdci katolickému, jež v ní vidělo důkaz, že z Říma vyšla jitřenka osvěty a že naše vzdělanosť jest výplodem křesťanství.

Druhého dne po mši sv. jsme konali vlastní schůzi ve velkém seminářském refektáři. Účastníků bylo na 200; vedle bohoslovců ze všech českomoravských seminářů viděli jsme i více kněží. Schůze počala velebným chorálem „Hospodine, pomiluj ny“, jenž mohutně se nesl prostornou síní. Když byl chorál dozpíván, zahájil vp. J. Vondrášek, bývalý předseda jednoty pražské, několika vřelými slovy schůzi a navrhl za předsedu vdp. kanovníka dra. Fr. Brusáka, jenž byl uvítán hlučným potleskem.

Vdp. kanovník volbu přijal a pronesl hned vzletnou řeč, pravě, že byl vyslán od J. Em. ndp. kardinála, aby přítomen byl naší schůzi, a jestli jako zástupce Jeho Eminence byl zvolen za našeho předsedu, tím že vzdán hold i ndp. panu kardinálovi, jenž ho jistě potěší. Vysloviv svou radosť, že opět dlí mezi bohoslovci, mezi nimiž strávil svá nejkrásnější leta jako spirituál a později rektor pražského semináře, těšil se našemu združení, jež dokazuje, že mezi mladým kněžským dorostem dosud nevyhasla láska k ideálům a ušlechtilému snažení. Doba naše je velmi vážná; charakterisuje ji nepřátelství ke Kristu a jeho církvi. Proto třeba jest co nejvíce sil a statečných bojovníků. Pohlíží-li tedy bohoslovec vážně na úkol, který jej čeká v jeho vznešeném povolání, musí se ozbrojiti důkladnou znalostí theologie i vědomostí profanních, aby s nadějí v úspěch se mohl dáti do boje s mocným nepřítelem. Nelze tedy, než těšiti se z toho, že jsme se sešli, přerušivše dobu prázdnin, abychom si mezi sebou porokovali a vyslechli rady kněží a mužů zkušených. Výtečná řeč páně kanovníkova vyslechnuta s napjatou pozorností a odměněna bouřlivým souhlasem.

Potom navrhl vdp. předseda, aby byli zvoleni dva místopředsedové; za prvního navrhl vdp. P. Jos. Svobodu, T. J., znamenitého našeho historika, a za druhého vdp. radu Vladimíra Šťastného, slovutného básníka.

Návrh ten s radostí přijat a vdp. předseda vyzval hned vdp. P. Josefa Svobodu, aby nám promluvil o studiu dějepisném. Slovutný pan superior ujal se tedy slova a pronesl k nám řeč, jež vynikala hloubkou a jadrností myšlenek a udržovala posluchače stále v napjaté pozornosti.

Každý národ, ten asi byl krátký obsah jeho řeči, má jinou náklonnosť. Čechové a Moravané vynikali od nepaměti láskou k dějepisu, který vždy s radostí studovali. Důkazem toho jsou díla Kosmova, Hájkova, Balbínova, Beckovského a četných pokračovatelův. Jest si tedy přáti, aby ani za našich dnů láska k historii neutuchala. Máť ovšem dějepis své obtíže. Kratší dějiny snadně přečteme a důkladného studia se lekáme; zvláště lid nerád sahá k velikému dílu. Avšak potěšením nás naplňuje, že za naší doby povstávají spolky, jejichž úkolem jest, šířiti lásku k dějepisnému studiu a vydávati historická díla. Proto máme záruku, že budeme-li pracovati, naše snahy nezůstanou nepovšimnuty.

V dějepise zavládl po nějakou dobu směr zednářský: chválilo se, co bylo proti sv. církvi katolické a na druhé straně haněni a podezíráni mužové katoličtí. Záhy pokročeno dále a bojováno nejen proti církvi katolické, ale i proti křesťanství vůbec, popírána Prozřetelnosť Boží a svoboda vůle. Tento směr zednářský zavládl též u nás. Měli jsme sice vždy muže, kteří psali po křesťansku, ale málo kdo jejich díla četl. Tomuto směru opřel se nejprve v Německu laik, který byl dříve liberálem, illuminátem, pak se zabýval rationalistickou filosofií Schellingovou a konečně se oddal dějepisu. Studoval dějepis a tu nalezl Pána Boha svého, o kterém slýchal v dětství svém. Byl za to krutě pronásledován od svých bývalých přátel, až jej bavorský král Ludvík povolal na universitu Mnichovskou. Byl to Josef Görres.

Přistěhoval se do Mnichova a vše se hrnulo na jeho přednášky, tak že mu za krátko žádná síň universitní nestačovala. A přece týž muž ve své první přednášce výslovně doznal: Bůh je začátek, Bůh je život, Bůh je cíl a konec, konec, ku kterému se bere církev sv., a věda k témuž Bohu má vésti národy. S Bohem má dějepis začínati, Prozřetelnosť božská má býti v dějepisu uznána, k Bohu má dějepis vésti. V dějinách jeví se svoboda duše lidské, ale tak, že Bůh je vládcem jejím. Tím vytkl Görres svůj cíl křesťanský a katolický. V jeho škole vycvičili se Hurter, Klopp, Janssen, Pastor a j. Görres se opřel bez bázně zednářům a nezalekl se pronásledování, jehož se mu za to dostalo. Bůh, církev sv., svoboda lidská, toť byl vždy jeho ideál ve studiu dějin lidských.

Řečník býval nepřítelem dějepisného studia, říkaje, že je to spousta klamu, šalby, vášní, podvodu a žádná pravda. Právě před 50 lety přišel do semináře a tu dostal do ruky Gomma, jenž ex professo hájí Prozřetelnosť božskou v dějinách církve katolické. Tímto spisem byl uveden na dráhu dějepisnou a později pak byl nucen jím se obírati. Mnozí kněží pracují v oboru dějepisném, ale síly jsou rozdrobeny. Proto toužil vdp. řečník, aby došlo ku spojení všech přátel dějepisu, však dlouho marně. Konečně se sešel s dp. T. Škrdlem. Ač oba dobře znali obtíže, jež jim bude překonati, přece začali a založili Historický kroužek „Vlasti," jehož členové hájí církev sv. proti útokům a umlčování liberálův. Ale nynější členové kroužku sestárnou, odstoupí, a kdo nastoupí na jejich místo? „Tu mohu, drazí bratři," pravil vdp. superior, „hleděti na vás. Vy jste naše naděje, až odejdeme my, budete pracovati vy. Bůh je s námi. Co liberálové vytýkali Görresovi, budou vytýkati i nám, totiž historický mysticismus, to jest, že uznáváme Boha a řízení božské Prozřetelnosti a že pracujeme tendenčně, příliš katolicky. I nám již vytýkáno, že velebíme katolické muže a odpůrce kalolické církve ne. S Pánem Bohem, my jsme katolíci a budeme psáti katolicky!

Kterak se však máme na svůj úkol připraviti, co a jak máme čísti? Mluvím z vlastní zkušenosti: Ledacos jsem zanedbal a teď toho lituji, ledacos jsem si zaznamenal a teď mi to není k platnosti. Pracujte, dokud jste v semináři a nikdy neodkládejte až do správy duchovní. V semináři je krásná, vzácná knihovna, tu třeba čísti knihy, které jsou tam. Všechno čísti bylo by nad naše síly. Proto jest nejlépe vybrati si jistou dobu, na př. dobu husitskou, protireformaci katolickou a dobu Josefa II. a jí se obírati hlavně. Seminarista má přístup do rozličných archivů, tu má čísti a činiti si poznámky. Když pak přijde jako kněz na venek, kde nebývá velkých knihoven, musí si opatřovati potřebné knihy sám. Dobře jest také pátrati v archivech u okresního soudu, kde bývá kniha pozemková, registra kostelnická, purkmistrovská a j. Toho všeho možno dobře použiti! Knihy zůstanou ovšem vždy základem. Důležity jsou hlavně knihy souvěké. Proti nim se namítá, že jsou více subjektivní, že autor psal pod dojmem žádostí své doby. Ale toho si musíme všímati. Jiná výtka jest, že prý mají omezený obzor. Extensivně mají nové knihy širší obzor, ale intensivně jsou starší knihy velice vzácny, poněvadž podávají takové okolnosti, které by snad pozdější dějepisec schválně umlčel. Kroužek histor. si dobyl tím jakési vážnosti, že takřka vyhrabal ty staré knihy, v těch že četl a ledacos z nich pověděl, co chtěli dějepisci liberální umlčeti. Starověké knihy jsou velmi vážny, ale tím se nepraví, že by knihy novověké se neměly čísti.

Kolikráte se stává, že se čtou dějepisy liberální, toho však, co nám katolíci řekli, nedbáme k veliké škodě své. Znamenají-li liberálové, že si jich tak vážíme, myslí, že se jich bojíme a málo si vážíme dějepisců svých. Gindely začal psáti dosti katolicky, ale poněvadž ho katolíci příliš chválili, oddálil se pak od nich. Čtěme dějepisce katolické, vážme si jich, čiňme jim reklamu, citujme je!

Dějepisci se obírávají událostmi skvělými a zanedbávají událostí podřízených a mužů menšího významu, ač často muž podřízený měl veliký vliv na vysoce postaveného! Proč ho tedy umlčujeme? Takových mužů, paní a dívek si musíme všímati. Paní a dívky mají velký vliv na naše dějiny, zejména náboženské. A přece často ani nevíme, co pracovaly paní a dívky, ačkoli jim dlužno přičítati z veliké části zásluhu, že bylo u nás obnoveno náboženství katolické. Vydávejme tedy i životopisy žen a dívek českých!

Ať již čteme cokoli, nečtěme nikdy bez zápisek. Často se mnoho spoléháme na svou paměť. Mine rok, mine více let, člověk si vzpomíná na jistou událost, ale nastojte! Nemůže si vzpomenouti ani na autora, ani na knihu, a události nemůže užiti, je pro něho ztracena. Proto jest nejlépe, zapisovati si hned autora, jméno díla i stranu. Nutno však v zápiskách činiti rozdíl. Je-li kniha vzácná, zapisujme mnoho, rok, kdy byla vydána i pod jakou signaturou jsme ji četli. Je-li kniha méně vzácná, není třeba mnoho zapisovati a citovati, nýbrž udati jen dílo a stranu. Nejlépe je psáti na stejném formátě buď na listech neb v sešitě. Listy mají výhodu, že je můžeme přehoditi, na druhé straně je můžeme snadno založiti. V tom ohledu jsou lepší sešity; ty se tak snadno nezahodí. Takový sešit musí míti dobrý, zevrubný index. Proto si sestavme zevrubný katalog podle míst, událostí a j. a budeme hned věděti, kde co máme napsáno.

Když chceme konečně na základě zápisek soustavně pracovati, je dobře začíti s menší statí, a na ní se vycvičiti, osměliti. Má-li začátečník psáti velkou knihu, neví si rady. Ale menšími statěmi si vybrousí sloh, přátelé i nepřátelé mu vytknou vady, jichž se pak při větším díle může vystříhati. Pišme však vždy objektivně. Někteří dějepisci mají ve zvyku pokládati svého hrdinu za všechno, ostatní pak osoby snižují. Proto nikdy nevelebme někoho na úkor ostatních. Liberálové pokládají snahy katolické za totožné s protestantskými. Nám je však svatá víra katolická jedině pravá, božská a má jediná prostředky ke spáse, kterých si vážíme. Bude náš dějepis tedy objektivní, když vylíčíme své muže katolické tak, že byly snahy jejich pravé a k nim se budeme hlásiti a je velebiti. Máme prý poznati též ctnosti a slavné skutky protestantské. Oni již spotřebovali všechnu hanu na kněze katolické a teď by zase rádi, abychom jim odkryli některé slabé stránky katolických kněží. Uvádějí se žaloby na katolické kněze. Ale zakládá se každá žaloba na pravdě? Byl to snad znak všeobecný? Možno odsuzovati pro chyby jednoho celek? Buďme objektivní, ale svou víru nikdy nezapírejme. Katolík jsem, katolicky smýšlím, katolicky budu psáti.

Kdo pracuje v dějepise, musí pozorovati spojbu událostí. Kronikáři podávají události, jak se staly. Ale my v dějepise tak činiti nemůžeme. Musíme znáti příčiny událostí, na př. když někdo píše monografii o reformaci, musí vyložiti, jak začala, jak se provedla. Každý čtenář i sebe prostší chce věděti, jak se stala nějaká změna, proč nastal nový pořádek. Pozorujme však spojbu událostí na základě Prozřetelnosti Boží. Zejména v našem dějepise českém máme velké události, ale nevíme, kterak Bůh je učinil, na př. obležení Brna r. 1647. a jeho osvobození.

Modleme se konečně, aby Bůh požehnal našim dějepisným snahám. Bůh a naši sv. patronové budou s námi. Milujme dějepis, ale nezapomínejme, že na prvním místě nás váže naše studium. To musí míti přednosť, neboť bychom nejednali dle vůle Boží, kdybychom zanedbávali hlavní své povinnosti. Kolik je příkladů, že nadaný seminarista obíraje se studiem soukromým zanedbával povinné a ztratil své povolání kněžské! Pracoval ve směru katolickém, ale pak v protikatolickém. Proto budiž vždy na prvním místě studium povinné a teprv ve volném čase zabývej se každý tím, co jej zajímá.

Skvělá ta řeč odměněna hojným a zaslouženým potleskem. Podotknul k ní jen kol. Tenora, že by bylo záhodno, aby si bohoslovci více všímali církevní topografie, na Moravě zvláště na základě důkladné topografie Volného, kterou možno již dnes na mnohých místech opraviti a doplniti. Společným úsilím by zajisté bylo možno sebrati za krátko velmi cenný materiál, abychom se konečně dočkali obšírného českého díla v tom oboru. Velmi dobrou pomůckou mohou nám býti v té příčině seminářské knihovny, farní a obecní archivy v našich rodištích i na místech, kde budeme jednou působiti. Ku slovům těm dodal vdp. předseda, že by bylo možno vydati takové dílo, kdyby se někdo odhodlal je vydati, v Dědictví sv. Prokopa.

Na to promluvil kol. Smitka z Č. Budějovic o vlastenecké činnosti bohoslovců českomoravských. Za motto si vzav známá slova Tomáše ze Štítného: „Budu česky psáti, protože jsem Čech; budu česky jednati, protože jsem Čech; budu česky vzdělávati, protože jsem Čech," applikoval je na činnosť naši bohosloveckou, přidávaje ke každému bodu hojně příkladů. Slovy svými, jež dotvrzoval pádnými doklady,

dokázal kol. Smitka, že věru nezasluhují bohoslovci za svou činnosť potupy a posměchu, jakého se jim mnohdy měrou vrchovatou dostává. Budu česky psáti, protože jsem Čech... Důležitosť dobré knihy je uznána. Žezlo králů vládne jen jednomu pokolení, ale zlaté péro spisovatelské vládne i po 1000 letech v srdci všech pokolení, ano má i tu moc, že dovede přivésti k životu, jak pravil Herben o Sv. Čechovi. Je to pravda, proto se tím řiďme a věnujme majetek ducha svého též lidu. A bohoslovci také tak jednají, jak dosvědčuje celá jejich činnosť. Věnují se studiu cizích jazyků, vědouce, že mnohému se mohou přiučiti, jako v národohospodářství, sociologii, filosofii. Tomu napomáhá známá rozkoš čísti díla světová v originále. Studium slovanských jazyků podporuje snaha po slovanské vzájemnosti. Bratři, poznávejme se a milujme se, pracujme, dokud čas jest!

Budu česky jednati, protože jsem Čech... Široké tu pole naší působnosti. Vlasť milovati je znáti svou vlasť, její zachování považovati za svou povinnosť. Sem patří dobročinnosť vlastenecká. V krátkém čase jsme dali přes 4000 zl. na Ústřední Matici. Dary na chrámy, Národní divadlo, spolkům sv. Vincence, na Matici lužickou, hodonskou reálku, na literaturu československou také nejsou nepatrny. Nikde nenachází literatura takové podpory jako mezi bohoslovci. Již Čelakovský vzdává v tom ohledu chválu duchovenstvu. Bohoslovci rozšířili více než 35.000 knih v knihovnách seminářských a po venkově. A co teprv vydáme za knihy soukromé? Ale veřejnosť o tom nic neví a věděti nechce. Akademici nám vytýkají, že jsme politicky nečinni. Jsme chudší o činnosť politickou než akademici, ale to nepovažujeme za chybu. Že jsme vyloučili činnosť politickou ze svého programu, s tím souhlasí též frakce akademiků antisemitických, kteří se neostýchají doznati, že český student se má napřed odborně vzdělávati. — Tím pilněji se studuje v semináři sociologie. Všude se zakládají sociologické kroužky a studují různé soustavy. Dr. Horský jest v té příčině naším vůdcem.

Ku krásné té řeči připomenul jen vdp. předseda, že za našich dob nestačí pouze česky psáti, jednati, vzdělávati, nýbrž že musíme též církevně psáti, jednati a vzdělávati. Jsme sice Čechové, ale jsme též katolíci. Sušil budiž nám tu vzorem a vůdcem!

Potom vyzván byv vdp. předsedou, počal mluviti hlasem mohutným a jasným vdp. dr. R. Horský, první a nejlepší náš sociolog. Řeč jeho sledována s napjatou pozorností až do konce a často přerušována pochvalným souhlasem a zvučným potleskem. Rádi bychom uvedli překrásnou tu řeč v plném znění, avšak pro nedostatek místa jest se nám značně omeziti. Podáme tedy aspoň hlavní myšlenky, jež zasluhují největší pozornosti. Slovutný řečník, odmítnuv rázně mínění těch, již nevěří, že by byla jaká sociální otázka, obrací se proti těm, kteří praví, že otázka sociální jest uměle vyvolána. Strana, jež tento názor chová, chce řešiti otázku sociální násilím, což však jest marno. Otázka sociální je idea, a ta se nedá rozřešiti bodákem neb šavlí. Jak ji tedy třeba řešiti? Kdo chce na otázku tuto dobře odpověděti, ať váží, co jest socialismus. Jedni tvrdí s Lasallem, že otázka sociální je otázkou žaludkovou, považují ji za věc hmotnou a na hmotě staví. Jiní jdouce za Kettelerem, vidí též nepořádky, ale příčiny jejich spatřují ve hříchu. Dle názoru těchto křesťanských sociálů bída hmotná nikdy nevystupuje sama, nýbrž předchází ji vždy bída mravní, to jest hřích. Mají-li nepořádky býti vyléčeny, tu nutno předně nasaditi páku! Léčíce bídu morální, nezapomínáme ani na hmotnou. Chceme reformovati společnosť lidskou i jednotlivce. Jaké kdo k tomu volí prostředky, záleží na tom, zač kdo považuje člověka. Ony strany, jež popírají existenci ducha a mají člověka za myslící zvíře nebo docela za nečisté zvíře, ty ovšem nemohou chtíti než napraviti hmotu. Avšak sociálové křesťanští, již se drží sv. náboženství, které praví, že člověk se skládá z duše a těla, žádají reformu obojího, i hmoty i ducha. Kdo zná nemoc, snadno nalezne lék. Lék tento udal sv. Otec, pravě: K platnosti přivésti zásady křesťanské jest jediný prostředek, zavésti opět pořádek a mír ve společnosti lidské. Naproti tomu chtějí sociální demokraté léčiti společnosť atheismem, kommunismem a republikanismem. Kdyby společnosť celá se řídila jejich rozumem, tu by na to blaho, jehož se domáhá, dlouho asi čekala. Jediný správný recept je ten, jejž udal sv. Otec slovy: „Přiveďte k platnosti zásady křesťanské!“ Církev nikdy nechce a nemůže řešiti otázku sociální mechanicky, poněvadž jest poslána, aby vlila ducha křesťanského do společnosti

lidské. Duch Kristův musí provívati celou společnosť i všechny její instituce. Z toho patrno, jaká úloha tu připadá kněžstvu a jak se má na ni připraviti. Proto zásadou nás bohoslovců budiž hodně a dobře se učiti! Studujme pilně dogmatiku a fundamentálku, nejen ze skript, nýbrž i z Vosena, Hettingra, Weissa a j. Všeho v boji třeba! Se vší silou a láskou se obírejme i dějepisem. Sociální demokraté jsou toho mínění, že celý dějepis je proti nám, a proto nám často vmetou do tváře Galileiho, Husa, inkvisici, noc Bartolomějskou atd. a tu se nutno věcně obhájiti. Nestudujme však jen k obraně, připravme se též na útoky, čtouce ve volné době: Lamartina Historii Girondinů neb Du Campovu La convulsion du Paris a j. Písmo sv. budiž naším denním chlebem! I s tím na nás často přicházejí demokraté, nutno je tedy dobře znáti. Dále by si bylo přáti, aby byl zřízen při fakultách theologických lektorát pro obor sociologický, jak je to již v Münsteru, a jak si toho přeje sv. Otec. Kdyby to nebylo možno, snad by každý biskup ve svém semináři mohl bez velkého vydání zaříditi kurs sociologický. Dále by se měly v každém semináři utvořiti odbory sociální, v nichž by se shromažďovali ti, již mají náklonnosť obírati se otázkou sociální. Jak tu studovati? Studium otázky sociální nesmí býti na ujmu studiu povinnému, to musí zůstati hlavním. Také se nesmí socialismus studovati z listů demokratických, nýbrž nutno budovati na pevných základech. Nejlépe se k tomu hodí Stöcklova: Lehrbuch der Philosophie, a to oddíl: Social- und Rechts-Philosophie; dále znamenité a doporučení hodné jsou knihy: Cathrein: Moralphilosophie; Weiss; Hitze: Capital und Arbeit. Pro dějiny sociálního hnutí stačí Lenzův Socialismus. Výtečné jsou brožury Psennerovy, dále Sociale Frage beleuchtet durch die Stimmen aus Maria-Laach od různých autorů; Rassegna sociale (Janov); protokol sjezdu litomyšlského (17 kr.); Dělník, Obrana práce, Dělnické noviny, Zájmy dělnictva, Gerechtigkeit (Vídeň), Arbeiter (Mnichov), Rivista internationale.

Nestudujme však nikdy s holýma rukama, nýbrž s tužkou nebo pérem v ruce. Ve své knize zatrhujme důležitá místa, z cizích vypisujme a dobře si poznačujme jméno knihy i autora, při časopisech ročník a číslo a ve svých poznámkách na pokraji krátký obsah.

Ve vší své činnosti však nikdy nehleďme na sebe, nýbrž na Krista a Jeho slávu; držme se ve všem učení církve sv. Raději chceme život ztratiti, než bychom se odchýlili od učení církve sv.!

Výtečná řeč dra. Horského odměněna dlouho trvajícím potleskem; vzdal mu za ni díky p. předseda slovy vroucími a z bohoslovců kol. Vaněk z Budějovic.

Ježto čas již valně pokročil, byla řada dopoledních přednášek řečí dp. dra. Horského ukončena.

Odpoledne počala schůze o dvou hodinách. Na řečniště vystoupil náš slovutný básník, vdp. professor Vladimír Šťastný, aby nám podal obraz současné naší literatury. Řeč vdp. rady Šťastného pronešena byla s mladistvým nadšením, s vřelostí, jež ze srdce vycházela a proto vnikala i do srdcí všech, kdož byli přítomni. Ježto krásná ta přednáška uveřejněna byla již v plném znění v „Obzoru“ (č. 17. a 18. ročníku XVIII.), podotýkáme tu jen, že vdp. rada v řeči své probral důkladně tyto otázky: Jaký jest nynější stav literatury naší? Má-li si kněz a bohoslovec literatury všímati, a konečně, jaké stanovisko by měli zaujati bohoslovci k literatuře krásné a kterak by ji měli pěstovati. Literatura naše se v poslední době skutečně velmi povznesla — mámeť již své velikány Vrchlického a Čecha, ale přes to dlužno uznati, že jest v ní nyní mnoho zjevů, jichž by v ní býti nemělo. Zboží k nám z ciziny importované nebývá vždy jakosti nejlepší. Zevně literatura naše velmi zkvétá, v obsahu jí však nelze ve všem chváliti. Proto třeba, aby si duchovenstvo všímalo literatury co nejvíce; ukládá mu tu povinnosť již pravé pochopení pastorace. Proto nemá kněz zanedbávati svého nadání, má se cvičiti, aby se stal básníkem a spisovatelem dobrým a pravým věštcem lidu svého. Jací jsou literáti, taková jest i literatura. Nadání spisovatelské jest sice od Boha, ale vědecká i mravní způsobilosť u kněze je největší. Proto šlechetný je národ, jenž má v řadách svých spisovatelů hojně kněží. Dále pojednávaje dp. řečník o otázce, jak se má chovati bohoslovec k literatuře krásné, vyvozuje, že totéž, co řekl o kněžích, má platnosť i pro nastávající kněze, pro bohoslovce. Vzletnými slovy vzpomínal ideálních snah, jež hýbaly myslemi všech v době,

kdy studoval bohosloví. Povzbuzením buďtež nám mužové, kteří ve snahách těch vyrostli a veřejným svým působením, k němuž položili již v bohosloví základ, získali si čestné jméno. Proto ať pracuje každý se vší chutí, nežli však plody své uveřejní, ať si vyžádá úsudek zkušenějších přátel. „Pracujte, přátelé," tak volal k nám vdp. rada, „ať vzrostou z Vás noví Ehrenbergrové, Pravdové, Kosmákové, Kuldové, nám potřebí pracovníků dobrých. Práce horlivá, pilné studium věd, jež se Vám přednášejí, budiž Vaším heslem!"

Když vdp. rada Šťastný vzletnou svou řeč ukončil, vzdal mu vdp. předseda vřelé díky za krásná slova, jež k nám pronesl. Potom promluvil o naší literatuře předseda literární jednoty pražské, kol. Jaroslav Rouček.

Litoval předně, že se dnes všude jeví nenávisť kněze a sv. kříže. Ve veřejném životě vzniká proud proti kněžstvu a do literatury se vnáší soustavně nevěra a nestoudnosť. Naši spisovatelé zapomínají, že nestačí býti spisovatelem, že úkolem jejich jest i učiti národ. Proto ovšem není divu, že se naše literatura octla na mnoze již na scestí; česká kniha, jíž máme děkovati za své probuzení, jež byla našemu lidu jediným světlem v dobách zlých, neplní již vždy svého úkolu. Spisovatelé nás chtějí obdařiti všemi vymoženostmi světových literatur, nedbajíce, že jest našemu národu zápasiti o život a že jest jejich první povinností v boji tom jej síliti a povzbuzovati. Plní-li se úkol ten zlehčováním náboženství, tupením jeho sluhů a podobným „umravňováním" lidu, jest ovšem otázka. Přejeme spisovatelům rádi všechnu volnosť, nebojíme se, že by se vážná věda ocitla s věrou v neshodě, ale vždy se budeme rozhodně stavěti proti útokům, jež pod rouškou vědy a osvícenosti se činí na nejdražší naše statky; chceme hájiti svou víru, nikoli však v duchu úzkoprsém, exklusivním, fanatickém. Ať si volí naši spisovatelé motivy libovolné, ať je spracují dle požadavků uměleckých, ale ať je také nechají projíti ohněm víry!

Když se utišil potlesk, který vyvolala nadšená řeč kol. Roučka, ujal se slova kol. R. Tenora z Brna, aby promluvil o „Museu" a podal obraz našich ideálních snah a tužeb. Letos slaví časopis náš třicetiletý jubileum, proto jest zajisté vhodná chvíle, abychom si připomenuli krátce jeho historii. Počátky „Musea" padají do let šedesátých, kdy byla čeština na Moravě popelkou; ale přece ze škol tehdejších vycházeli mladíci, kteříž nezapomínali na svůj národ a s láskou pěstovali jazyk, v němž byli v útlém mládí vychováni. A na základech, jež položili na středních školách hlavně šlechetní kněží, budováno dále v theologii. Zásluhou vdp. prof. Vladimíra Šťastného a jeho soudruha Josefa Klímy založen již r. 1860. v brněnském alumnátě psaný list „Jaro," jež změněno příštím rokem v „Concordii," do níž přijímány i práce německé. Ale část německá brzo pro nedostatek příspěvků zahynula. Také činnosť českých bohoslovců po odchodu zakladatelů na čas ochabla, ale opět byla vzkříšena Aloisem Hrudičkou a Arnoštem Vlčkem. R. 1870. přidána „Opolna," v níž prof. Procházka posuzoval jednotlivé příspěvky a slovy laskavými povzbuzoval k práci. R. 1875. pak zřízena zásluhou Fr. Drašara v Brně „Růže Sušilova" a „Museum" se stalo jejím orgánem. R. 1877. poznali bohoslovci olomoučtí na společné schůzi velehradské „Růži Sušilovu," přijali ji za svou a vstoupili s Brnem ve spojení; později k nám přistoupili i kollegové hradečtí, budějovičtí, pražští a litoměřičtí. R. 1885. za redakce Aloisa Hlavinky vydány práce bohoslovcův poprvé tiskem v almanahu „Růže Sušilova"; téhož roku vydáno za redakce Jos. Vejchodského tiskem i „Museum." Nejprve vydávány dva sešity, později tři, až konečně loni rozšířen ten počet na 5 čísel ročně.

Na otázku, přeje-li si někdo nějaké změny neb má-li snad proti „Museu" stížnosti, jednáno o tom, má-li se „Museum" proměniti v měsíčník a kol. Kuška z Prahy navrhl, aby byl založen, vlastně rozšířen společnými příspěvky všech jednot musejní fond. Po delší debatě, jíž se zúčastnil hlavně kol. Vaněk z Budějovic, usneseno, zůstati při dosavadním počtu ročních čísel a na zlepšení „Musea" zříditi větší společný fond, pokud to ovšem bude možno.

Když byly takto za vzájemné shody všech porady ukončeny a program vyčerpán, promluvil k nám ještě vdp. předseda několik srdečných slov na rozloučenou. „Vzpomeneme-li,"

tak asi mluvil, „nevěrecké filosofie, špatné literatury i hrůz sociálních, uznáme, že doba naše je nad pomyšlení vážná, v níž by, kdyby to možno bylo, svedeni býti mohli i vyvolení. Proto nám doporoučel vdp. kanovník stálosť ve víře, jež nás má chrániti nevěry a lhostejnosti. „Ora et labora“ budiž heslem naším. Jen nejčistším životem kněžským můžeme rozluštiti otázku sociální. „Oremus, ut in sanctis operibus inveniamur efficaces.“ Láska bratrská nás poj, neboť i mezi nás se vráží klín nesvornosti; druh přej druhu, spolek spolku. Ať jsme kdekoli, láska nás musí pojiti. Na rozloučenou vezměme si pobídku a prosbu, již čteme v jedné modlitbě církevní: Ut in fide recta inveniamur omnes, ut in fide recta moriamur omnes.“

Tím byl sjezd pražský zakončen. Hojný byl počet účastníků, hojné si z něho všichni odnesli nadšení i poučení. Kéž by se jen všude mezi bohoslovci uvedlo ve skutek to, o čem jednáno! Dají pak se shrnouti naše přání, pokud byla na sjezdu pražském vyslovena, krátce v tyto resoluce:

Historie. Theologové shledávejteż data z pramenů přístupných, z matrik, z archivů farních a p. — přihlížejíce také k církevní topografii. —

V seminářích — kde jich dosud není — ustavujteż se kroužky historické, v nichž by se práce předčítaly, posuzovaly a vhodné ve schůzích plenárních se přednášely.

Filosofie budiž pěstována zvláště k účelům apologetickým; proto studována budiž pilně především filosofie učenců katolických.

Sociologie. Obnovujeme přání sjezdu brněnského, žádajíce, by na fakultách a učilištích theologických zřízeny byly přednášky o národním hospodářství neb aspoň sociologii.

V seminářích ustavujteż se — kde jich dosud není — kroužky sociologické, jejichž zdařilejší práce v jednotách buďteż předčítány a časopisům zasýlány.

V kroužcích buďteż odebírány a studovány časopisy sociologické i stran protivných, dle rady mužů v oboru tom zkušených.

Vedle toho zakládejteż theologové knihovny v místech, kde víra a národnosť jest ohrožena, podporujteż spolky dobré, bráníce směrům, útočícím na náboženství. Podporujteż, pokud možno, i „Ústřední Matici školskou.“ Theologové přihlašujteż se za členy krajinských spolkův akademických a přednášejteż v nich jakož i ve spolcích dělnických vhodné a zajímavé práce.

Literatura krásná. Budiž dáno katol. literátům pole širší, tak, aby práce jejich látkou i formou ušlechtilou mohla se stavěti proti literatuře profanní, formou sice skvostné, ale obsahem mnohdy zhoubné. Rozumíme proto krásnou literaturou katol. knihy obsahu nejen pouze náboženského, nýbrž vůbec knihy víry a mravnosti neurážející a nezlehčující. Přispívejme k tomu, aby díla spisovatelů našich pronikla do nejširšího, pokud možno, trhu literárního a kruhu čtenářstva a tam nalezla obliby. Co dobrého je u spisovatelů mimo nás i proti nám stojících — forma — té se učme, co špatného — obsah — dobrým nahraditi hleďme. Podporujme a šiřme všude četbu dobrou, zakládajíce knihovny, knihy vhodné sami pro knihovny své kupujíce a jinde horlivě je doporučujíce.

„Museum.“ Pro rozšíření jeho budiž založen fond, k němuž každá jednota přispěje během 2—3 let větším obnosem (kterého se dosáhne mírným zvýšením měsíčních příspěvků v jednotách). Na duchovenstvo naše vznáší se prosba, aby „Museum“ podporovalo zvláště hojným odebíráním.

„Museum“ budiž otevřeno zdařilým pracím z každého oboru literatury vědecké i krásné; vydáváno pak budiž jako dosud pětkrát do roka.

Každá literární jednota ať vypisuje ročně aspoň jednu cenu na nejzdařilejší práci pro „Museum“ v oboru zvoleném jednotou cenu podávající.

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Život v naší jednotě jeví se hlavně přednáškami ve schůzích týdenních a činností v kroužcích.

V druhém období ode dne 1. prosince bylo celkem 6 schůzí, na nichž konáno 12 přednášek. Kol. Lukášek (IV. r.) líčil nám v dalších třech přednáškách Slovensko, pokud je na své cestě poznal, proplétaje své vypravování různými příhodami a historickými vzpomínkami. Kol. Pelan (II. r.) promluvil dále (ve 2 před.) o poměru školy k církvi a státu, obíraje se hlavně školou konfessionelní. Kol. Šebek (IV. r.) pojednal o železném zákonu mzdy, kol. Tenora o historickém vývoji spisovné řeči na Slovensku, kol. H. Beránek (II. r.) (ve 2 před.) o politických názorech Frant. Palackého, kol. Janeček (III. r.) nás překvapil polskou řečí „Slawjanczyzna i kościol katolicki“ a přednášel také o „Svobodě antické, křesťanské a liberální.“ — Na poslední schůzi zazpívali kol. zpěváci krásný Veithův sbor „Pozdravení pěvcovo.“ O svátcích vánočních jsme neměli společných schůzí, za to však pořádána v alumnátě štědrovečerní zábava, při níž kol. zpěváci zapěli několik vhodných sborů a hudebníci sehráli více hudebních čísel; zakončeno bylo tombolou ve prospěch Matice školské.

Kromě schůzí plenárních konána byla schůze výboru, v níž vyslechnuty byly zprávy funkcionářů a vyřízeny žádosti o udělení knihoven. Dle usnesení výboru založí se knihovny v Pozořicích, v Doubravníku, v Krásonicích, v Jednotě sv. Josefa na Starém Brně a ve spolku „Svornosť“ na Cejlu v Brně. Dále usneseno dáti příspěvky knihovnám v Moraticích a ve Chrudichromech. Potom jednáno o časopisech a usneseno odebírati letos tyto: Cyrilla, Methoda, Českého Kneippa, Časopis olomouckého musejního spolku, Český lid, Náš domov, Obranu, Rozhledy po lidumilství, Osvětu, Světozor, Rádce duchovního, Vlasť, Vychovatele, Dělnické Noviny, Z říše vědy a práce, Živu, Slovenské pohľady, Przegląd powszechny, Rimski katolik, Lužica, Katholski posol, Časopis Maćicy srbskej, Hlídku, Nový život a Naučný Ottův slovník.

Čilý život jeví se letos v kroužcích. Jako v letech minulých pěstuje se studium sociální pravidelnými, společnými rozpravami. Scházíme se v prázdné chvíli dvakrát týdně, abychom se na vzájem poučili, pobavili a povzbudili ku práci. Schůze jsme rozdělili na dvě pořadí pod názvem „sociálního kursu“ a „sociálního kroužku.“ V prvém systematicky probíráme sociálně-právní část Stöcklovy filosofie. V těchto rozpravách hledíme se utvrditi v základních pojmech a pravdách vědy sociální, bez nichž otázce sociální rozuměti nemožno. Dosud jsme rozebrali stati o společnosti a právu.

Kdežto tedy zde si zjednáváme vědomostí theoretických a klademe základ, na němž bychom pak mohli budovati dále, zabýváme se v „sociálním kroužku“ otázkami praktickými, časovými. Tyto schůze jsou nám jaksi praktickou školou, kde hledíme zkoušeti, jak dovedeme z kapitálu těžiti, jak dovedeme theoretických pravd využitkovati ku praktickým applikacím. Dosud jsme probrali otázku o „bursách,“ o „Reiffeisenovkách“ a „ženskou otázku.“

Vedle „kroužku sociálního“ utvořil se dne 4. prosince 1895. u nás i odbor historický. Účelem jeho jest buditi lásku ke studiu historickému a zároveň soustavně pracovati v našich dějinách. Za základ zvoleny dějiny české se zvláštním zřením k Moravě; vedle toho chtějí se členové důkladněji seznámiti s prameny našich dějin a pokud bude možno, na jejich základě doplňovati a opravovati Volného církevní topografii. Z počátku konány schůze týdenní, brzo však rozšířeny; nyní se scházíme vždy dvakrát týdně. Základem bývá kratší přednáška o předmětu, který se ustanoví vždy dříve, aby se s ním mohli zatím všichni obeznámiti, pak zavádí se volný rozhovor, vyslovují se různé návrhy a objasňuje se vzájemné mínění. Jsme ovšem ještě v začátcích, nevzdáváme se však naděje, že se historický odbor osvědčí a že dostojí svému úkolu. Dosud bylo jednáno

o těchto thematech: Biskupové olomoučtí a jejich vliv na poměry politické do r. 1126., doba Jindřicha Zdika, Karel IV. a jeho působení, počátky hnutí husitského a jeho původ, M. Jan Hus, jeho povaha a činnosť (dvakrát), katolická reformace a činnosť řádu jesuitského, poměry v Čechách a na Moravě před katolickou protireformací, historický vývoj svobodného zednářství v Čechách a jeho působení (dvakrát), církevní poměry za Josefa II. v Rakousku a j.

V semináři ustavily se letos kroužky dva, polský a francouzský. Do obou se přihlásilo tolik členů, že bylo nutno jejich počet omeziti. Kroužek polský řídí kol. Bartoš, francouzský kol. Zouhar; polštině se věnují týdně dvě, francštině tři hodiny. Ojediněle se pěstuje ruština, vlaština a angličina.

Ku povznesení horlivé činnosti byla vypsána z fondu vdp. kanovníka dra. Jos. Pospíšila nová cena (20 zl.) za nejlepší práci o katolické reformaci na Moravě. Lhůta ku podání prací určena do 1. května 1895. Vedle toho jest vypsána od loňska cena 20 zl. za nejlepší práci o materialismu ve státech antických a moderních. — Při loňském konkursu přiřknuta první cena za práci o mzdě Ant. Nevrlovi (IV. r.), jenž se řídil hlavně stanoviskem katolickým; při práci Šebkově pochváleno vědecké, při Lukáškově populární zpracování.

Toť krátký nástin letoší naší činnosti. Všem bratrským jednotám přejeme ze srdce hojně zdaru k dalšímu svornému postupu pod praporem Sušilovým! *Výbor.*

Z Č. Budějovic.

V posledním období měli jsme čtyři schůze. Charakteristickou známkou všech — jako předešlých — byla velmi četná návštěva. — Do schůze III. vyslal I. rok poprvé své representanty: P. Vlčavského s třemi básničkami a p. Linharta, jenž přednesl Raisovu báseň „Pecko v nebi.“ Doufáme vůbec, že častěji se setkáme s pracemi pp. I. roku, od něhož mnoho pro rozvoj Lit. Jednoty čekáme. — Ve schůzi IV. po přednesu Hauseovy „Touhy po domově“ smyčcovým kvartettem (pp. Vaněk, Melka, Porod, Janák) přečetl p. Domorázek svou humoresku „Strýc Beneš“ a p. Hozman přednesl báseň „Povodeň“ z poslední sbírky našeho K. Dostála-Lutinova. — Schůze V. zahájena introdukcí do „Sedmi slov Kristových“ od Haydna. Po pochvale, jaká přednes následovala, slíbil předseda, že smyčc. kvartetto všech „Sedm slov Kristových,“ světoznámých to sonat Haydnových, v příštích sedmi schůzích přednese. Nejen Vávrově spisu „Božena Němcová,“ o němž referoval, ale i Němcové samé věnoval p. Frejlach zaslouženou pozornosť v této schůzi. — Delší studii tuto dočetl p. Frejlach ve schůzi VI. Předcházel ji přednes I. Haydnovy sonaty ze „Sedmi slov Kristových“: Pater, dimitte iis... a následovalo „Několik myšlének p. Zítkových o Renanovi.“

Z debat a návrhů, jež každou schůzi zakončují, zasluhuje zmínky: Úsporný systém ve financích Jednoty, podpory na národní účely, oslava jubilea sv. Otce, zřízení fondu pro honoráře prací v „Museu“ uveřejněných a j.

Sociální kroužek byl zřízen letos dvojí: Užší a širší. Užší, jenž stával již loni, má dle programu vychovati pracovníky naší kř.-soc. věci — jinými slovy jeho podmínkou i váhou je positivní práce v soc. otázce. Pro ty, kteří chtějí býti více audientes než dicentes, jest zřízen kroužek širší, z kterého se bude doplňovati užší. O působení obého neopomeneme příště referovati. — I kroužek historický po tříletém intermezzu byl dle resoluce pražského sjezdu obnoven. *Předseda.*

Z Hradce Králové.

U nás se pracovalo nejvíce v kroužku sociálním. Nebyl sice — snad proto, že kroužek teprve letos vešel v život — počet členů jeho takový, jaký jsme očekávali; ale když pohlédneme na práci, již za krátkou dobu kroužek vykonal, jsme zcela spokojeni. Scházeli jsme se dvakráte týdně; jedna hodina byla věnována sociologii Stöcklově, ve druhé obírali jsme se studiem příčin nynější bídy sociální.

Literární kroužek vydal 2. číslo Sborníku dne 15. ledna s tímto obsahem: „Již zmizel smavý háj," „Kam s touhou spěchávám" (Bohuš Šrámek III.), „Výjezd bez návratu," „Vzpomínka" (z Boh. Záleského přel. Fr. Šebestík III.), „Vnoučata babičce," „Ave Maria," „Jen výše," „Setkání v cizině" (Fr. Šebestík III.), „Píseň," „Poesii," „Štěstí," „Smutná píseň," „Víš, co jest láska?" „Pro lásku," „Mé citeře (Edv. Kasal I.), „Z mých prostých písniček" IX.—XV., „Vojín," „Hřbitov" (J. Smrčka I.), „Za cílem" (J. Veselý II.).

V adventě konány obvyklé přednášky, při nichž účastenství bylo značné. První pojednávala „O dekadenci, jejím vývoji, povaze a poměru k romantismu a realismu" (přednesl referent), druhá „O Hálkovi a nové době českého písemnictví" (před. E. Kasal I.). Před každou přednáškou zahráli naši kol. hudebníci několik pěkných čísel.

Dne 8. prosince konala se valná hromada, ve které jednalo se o změně stanov, zejména v příčině kompetence a jednacího řádu valných hromad, o zvýšení příspěvku na fond musejní a j. Návrhy výboru přijaty jednohlasně, bez debatty. Účastenství na této valné hromadě bylo malé. Jest to snad známkou, že zájem — nejen pro Jednotu, ale i pro cíle její — u mnohých členů je malý, u některých téměř žádný? Zdá se tak. Kéž se mýlím! Kéž u všech členů ujme se a vzroste zájem k věci dobré, láska, účinná láska k ní a z této lásky úsilovná práce o vznešený ten cíl, jejž tušíme za těmi dvěma slovy: „Církev a vlasť"! — Doufám, že se tak stane a že nástupce můj bude moci podati zprávu potěšnější. A s tím přáním — a přáním všem bratrským jednotám, aby Bůh žehnal jim na nastoupené dráze, končím. *Předseda.*

Z Olomouce.

Také letos má se naše Jednota k životu, jako loni. Abych zbytečně nezaměstnával vzácného místa v „Museu" frázemi, podám prostě dáta o naší činnosti.

Pravidelných schůzí bylo do vánoc sedm. I. byla dne 10. října s tímto programem: 1. Chorál: „Hospodine pomiluj ny"; 2. Úvodní slovo (předseda); 3. „Svorný duch," sbor od Tovačovského. — II. schůze, slavnostní, konána na počesť sv. Otce dne 20. října. Program: 1. „Tu es Petrus" od Hülsa (m. sbor); 2. Dne 20. září, báseň p. Chudoby; 3. Papež a církevní stát (Svozil IV. r.) Papežská hymna od Škroupa. — Na III. schůzi, 2. listopadu, předneseny: „Hlavní zakladatel moderního socialismu K. Marx" (Michlík II. r.) a překlad slovinské básně: „Nathanovo vidění" (Dovrtěl III. r.). — IV. schůze 17. listopadu: Liberalismus a učení církve o principiích společnosti (práce J. Svozila IV. r., již četl Dovrtěl III. r.). Svetozar Hurban Vajanský (Gajdušek IV. r.). Zpráva o činnosti Jednoty. (Předseda). — V. schůze 30. listopadu: 1. Apologie a život. (Bureš III. r.); 2. Dopis P. Kubíčka, zakladatele „Zájmů dělnických"; 3. Dějiny odboru pro zakládání venkovských knihoven (Kukla IV. r.). — VI. schůze 8. pros.: 1. „Maličkosti" od Ant. Dvořáka. (Pro klavír, cello a 2 housle); 2. O neomylnosti papežově. (Žurek IV. r.); 3. Referát o lit. činnosti dra. Řezníčka. (Světlík II. r.). — VII. schůze 22. prosince: 1. „Hde San plyve" (píseň rusínská); 2. O ideji Cyrillo-Methodějské. (Svozil IV. r.) — Po vánocích dne 6. ledna byla valná hromada naší Jednoty, z níž vyjímám: Prací odevzdáno do vánoc 34. — Jednota řídí kroužky, jichž je letos hojně a dosti čile pracují, apologický, filosofický, přírodovědecký, historický, pro hospodářskou politiku a sociologický. Mimo některá z uvedených již themat probráno dosud: O potřebě apologie a její úkolu (Bureš III. r.). O příčinách náb. pochybnosti (Hekela II. r.). O způsobu apologie (Bureš III. r.). Také čteny zajímavé apolog. stati. Pojem filosofie (Spisar III. r.). O formách aesthetických (Šamánek II. r.). Proč a jak máme studovati sociální otázku (Michlík II. r.). Pojem socialismu a jeho poměr ke kommunismu (Michlík). Názory o soukromém vlastnictví (Dostál Jan II. r.). Oprávněnosť soukromého vlastnictví (Michlík II. r.). Dějiny socialismu do Marxa (Škrabal I. r.). Havlíčkův poměr ku otázce všeslovanské (Světlík II. r.) a O církvi ruské (Šesták III. r.). Také čten list P. Filasa, haličského Basiliána, o jejich poměrech (P. Grygera IV. r.) a hovořeno o nich. — Jiná themata, jež byla probírána, jsou: „O příčinách reformace" (Kyselý II. r.). „Reformace" a „proti-

reformace“ katolická, hlavně v našich zemích (Králík I. r.). Rozhovor o Vlčkových dějinách literatury české (Beneš I. r.). O Rezkových Děj. prostonárodního hnutí náboženského v Č. a na M. (Svára I. r.). O rakousko-uh. vyrovnání (Svozil IV. r.). „Reformní“ myšlénky Řezníčkovy (Ševčík II. r.), České státní právo, autonomie a její význam pro naše země. Pojem, počátky a význam studia archeologického (Konšel III. r.). O Venuši (Chrobák I. r.). Ze života kukačky (Keslar III. r.). Příčiny kratšího života za naší doby (Dvořák I. r.). Severní záře (Králík I. r.) a jiné drobnější. — Kroužky mají pravidelné schůze týdenní. Ovšem ponechán jim pouze volný čas od večeře do večerní modlitby a k tomu místnosť je malá. Pokud by nebylo pro kroužky samostatných přednášek, ustanoveno podávati referáty a pořádati rozpravy o pozoruhodných spisech z každého oboru, jakož i pěstovati hlídku časopiseckou. Práce se až na nepatrné výjimky přednášejí. — Dne 19. ledna pořádá Jednota a „Bonifacius-Verein“ společnou slavnostní akademii na počesť sv. Otce a má na mysli soustavně seznamovati své členy s poměry národů slovanských přednáškami. Než o tom, až jak se zdaří. — Samo sebou se rozumí, že i letos pokračuje Jednota ve sbírkách na národní účely, že pečuje spolu o knihovnu, o šíření časopisů a knih, a udržuje styky s Rusíny a Slovinci; s jinými slovanskými bohoslovci dosud stálého spojení není.

Toť krátce činnosť Jednoty naší do počátku ledna. Aby další činnosť byla ještě zdatnější nejen u nás, nýbrž všude, tomu „Zdař Bůh“! *Za výbor J. Svozil.*

Z Prahy, dne 9. ledna 1896.

Do Vánoc konány byly další tři schůze (3.—5.). Kol. Svojsík (z III. r.) přednesl črtu ze své cesty po Italii „Italský chrám“; kol. Rouček (IV.) „Cholera lidské společnosti a někteří lékařové její“; kol. Jonák (III.) „Roudnice pod panstvím biskupů a arcibiskupů pražských v letech 1194—1431“; kol. Ešner (IV.) „Kněz v národních písních československých.“ Dále přednesli své básně kol. Al. Tomášek (III.) „Když usínám,“ „Po letech“ a kol. Rouček „V památník příteli.“ Mimo to kol. Seif a Švagr (z II. r.) sehráli zdařile na piano a housle úryvek „Cujus animam“ ze skladby G. Rossiniho „Stabat mater.“

Na posledních dvou schůzích jednáno také o došlých návrzích soudruhů olomouckých; myslíme, že dojde k společnému usnesení všech jednot našich na prospěch „Musea,“ kteréž nás letos novou svojí výpravou velmi mile překvapilo.

Všecky schůze těšily se hojné návštěvě.

Srdečný pozdrav všem bratrským jednotám. *Výbor.*

Z Celovce.

Především doplňuji zprávu z loňského roku, již o naši slovinské „akademii“ poprvé přineslo „Museum“ v X. ročn. (str. 164). Ku konci minulého roku přednášeli: „O povolání“ (Vogninec II.), „Škola náboženská a národní“ (Romanch III), „O národních Jidáších“ (Kesnar II.), „Život národův a život jednotlivce“ (Singer II.), „Povinnosti slovinského kněze za nynější doby“ (Malgaj III.). — V časopise „Bratoljub“ byly uveřejněny příspěvky: „Tvoří-li Starý Zákon nějaký svazek mezi křesťany a Židy?“ „Není-li škola dobrá, lépe, není-li vůbec,“ tresť české knihy dra. Konrada: „Kajicník“ a j.

Počátkem letošího školního roku byl ustanoven dosavadní náš předseda, nyní presbyter-bohoslovec, prefektem v chlapeckém semináři, a proto byla dne 7. října m. r. vykonána nová volba. Do výboru „akademie“, která letos čítá 18 Slovincův a 2 Čechy, byli zvoleni: Friderik Malgaj (IV.) předsedou, Venčko Singer (III.) zapisovatelem, Hrabnoslav Romanch (IV.) knihovníkem, Jožef Zeichon (II.) pokladníkem, Ivan Kunšič (I.) redaktorem „Bratoljuba“ a Aug. Križaj (IV.) sbormistrem. „Akademie“ má každou středu o 5. hod. odp. hodinovou schůzi, v níž se čte protokol poslední schůze, podávají se případné návrhy a konají se přednášky, které se od letošího roku vždy písemně posuzují. Jiné příležitosti k řečnickému cvičení v mateřském jazyku zde Slovinci bohužel

nemají. Z dosavádních přednášek uvádím: „Situace slovinských Korutanův“ (Romanch IV.), „Evangelisté moderního protikřesťanství“ (Šitelkopf IV.), „O liberalismu“ (Šnedic IV. a Singer III.), „Vse za vero, dom in cesarja“ (Zeichen II.), „O svobodném zednářstvu“ (Mlinar I.), „O nejstarších dějinách Slovanů do 6. století“ (Kunšič I.) a „O národopisné výstavě československé v Praze“ (Kaplan III.).

„Bratoljub“ přinesl letos několik pěkných článků z oboru slavistiky, z nichž uvádíme: „Slovanští bohové,“ „Člen v slovanských jazycích,“ „Něco o srovnávacím jazykosloví,“ „Vliv křesťanství na slovanské jazyky,“ „Spytihněv“ a „Hrib“ (básně); prof. Josef Lendovšek, životopisná črta; Ivan Kacjanar, hist. truchlohra v 5 jedn.; „Německá kultura a Slované“; překlady: z charvatštiny (Tordinac): „Kostelník,“ črta; z češtiny (Třebízský): „Měli po primici“ (IV. stať knihy: „Z farních archivů); z ruštiny (Tolstoj): „Ivan Durak,“ pověst. — Časopisy a noviny odebíráme též, jako loni.

Nemohu opomenouti, abych se Vám nezmínil, čeští bratří, o nezvyklé, ale nutné naší svépomoci. Goričtí bohoslovci podali návrh, aby Rodriguezova výtečná kniha ascetická „Exercitium perfectionis“, byla přeložena do slovinštiny. Lublaňští bohoslovci návrh přijali a rozdělili knihu tu v lat. a něm. překladě mezi bohoslovce v Celovci, Gorici, Mariboru a Lublani. U nás byl k tomu cíli dne 4. prosince zvolen pětičlenný výbor, jenž celou práci rozdělil; každý má přeložiti 8—9 stran lexik. formátu a pečovati při tom o jednotný, lidový překlad. Do velikonoc bude již možno dáti se do tisku.

Pro úplnosť dodávám ještě toto: V Celovci je letos 51 bohoslovec, z nichž jest 29 národnosti německé, 19 slovinské a 3 české. (I. r. 8 + 3 + 1, II. r. 9 + 1, III. r. 3 + 5 + 1, IV. r. 9 + 10 + 1). Také navštěvuje přednášky 9 kleriků řádu kapucínského a 4 benediktini. Zkoušky z I. sem. máme v únoru.

Zatím končím. Přeji hojně zdaru „Museu“, na něž jsem také naši „akademii“ upozornil, a volám všem českomoravským bohoslovcům z celého srdce vřelé: „Zdař Bůh!“

Ant. Kaplan.

Ze Lvova.

Rád chápu se péra, bych sdělil bratřím Čechům svým dopisem něco o našem žití v semináři.

Střediskem našeho života jest „Čitalna“. Rozvíjí se utěšeně, zvláště od loňska, jak ukazuje její rozpočet, který se proti loňskému více než zdvojnásobil. Nedávno měli jsme valnou hromadu, na níž uděleno absolutorium starému výboru, schválena koupě nových knih pro knihovnu a předplaceny časopisy. Do nového výboru zvolen za předsedu Roman Zaryckij, místopředsedou Ivan Koroljuk, pokladníkem Platon Karpiňskij, sekretářem Jos. Zastyrec, knihovníkem Vladimír Kunickij. Kromě toho má „Čitalna“ svého kontrolora, pořadatele časopisů (gazetjar) a kontrolní komissi.

Ohniskem činnosti literární je „Kroužek literárně-vědecký“, jemuž dobře se daří pod vedením p. Koroljuka. Dosud pořádal dvě přednášky (p. Kmit: „O lásce všelidské u Byrona a u Ševčenka“ a p. Božańskij „O paměti“). Jedna schůze věnována rozhovoru na thema „Vzájemnosť a styky s Rusíny uherskými.“ —

V Kroužku pak českém konají se každý pátek lekce z české grammatiky, čtou se české knížky (nyní Kosmák) a brzy začnou výklady z historie české literatury.

Přátelské naše styky s bohoslovci olomuckými se nepřetrhly, trvají dále, ano staly se užšími a důvěrnějšími od té doby, co několik našich bohoslovců bylo hosty na sjezdu Velehradském, kde dostalo se Rusínům velmi srdečného přijetí od českých bratří. Dej Bůh, aby brzy přišla doba, kdy splní se tužby Ševčenkovy pronesené slovy: „Aby všichni Slované stali se rodnými bratry a syny slunce pravdy.“ —

Pro ty, kdož zabývají se otázkou hospodářskou, máme „Kroužek hospodářský,“ jehož cílem je popularisace vědy hospodářské. Předsedou jeho jest Jurkiv, ve výboře Zastyrec, Karpiňskij a Žuk. První přednášku v něm měl p. Jurčinskij. Pro zábavy je kroužek „divadelních ochotníků“, jehož řiditelem je bratr Kinaš, regisseurem Koroljuk. Pěvecký sbor řídí Ostap Skomorovskij; právě nyní dějí se přípravy na koncert za příčinou oslavy kardinálské důstojnosti metropolity Sembratoviče. —

Tím jsem zatím u konce; doufám, že slavná redakce „Musea“ poskytne i příště místa mým zprávám, jimiž budu seznamovati české bratry s naším ruchem.“ —

Člen čitalny.

Poněvadž „Museum“ nestačí na obšírnější referování o životě Rusínů vůbec, budou o něm podávány zprávy i v jiných časopisech a to co nejdříve. (Pozn. překl.)

Z Maribora.

O delovanju našega literarnega društva „Slomšek“ v I. tečaju pretečenega leta je „Museum“ že poročal v 3. številki lanskega leta. Naj še vam nekoliko sporočim o delovanju v II. tečaju, kakov tudi v novem društvenem letu 1895/96.

Društvenih ur je bilo v II. tečaju 13, na katerih vsporedu je bilo čitanje pesmij in spisov ter govori. Čitale so se sledeče pesmi: „Zakaj“, „Burja“, „Nekdaj — sedaj“, „Balada o svetišču“ (Meško, I. l.); „Požrtvovalnost“ (Zemljič, II l.) — Predmeti spisom so bili naslednji: Hermes in Haron, slika v podzemlju (Hohnjec, II. l.). — Kje bi bilo človeštvo, ko ne bi prišel Kristus na svet? (Krohne, II. l.). — Pesimizem v slovstvu (Kovačič, III. l.). — Ali je vsak pesnik učitelj narodov? (Kolarič, I. l.). — Pametiva (Topolnik, II. l.). — O prvem namenu vzgoje (Krulje, II. l.). — Nebeška Slava ali svetniki in svetnice slovanskega rodú. I. Med Slovenci. II. Med Hrvati. (Gomilšek, III. l.). — Govori: Cerkev in socijalisti (Muršič, IV. l.). — Kristus — solnce (Kozélj, III. l.). — Originalen mož (Kovačič, III. l.). — Osolzah (Schreiner, III. l.). — Moderna gesla (Hohnjec, II. l.). — Aleluja! (Horvat, II. l.). — Bog in človek (Krohne, II. l.). — Katoliška cerkev in liberalizem (Krulje, II. l.). — Društveno gibanje na murskem polju (Topolnik, II. l.). — Dar jezikov (Zemljič, II. l.). — Pomen in upravičenost katoliških družeb (Žekar, II. l.). — Cerkev — božja naprava (Jerovšek, I. l.). — Slovenski misijonarji (Kolarič, I. l.). — Tretje društveno leto „Slomšeka“ smo završili z občnim zborom dne 16. jun. 1895.

V letošnjem šolskem letu smo vsled raznih ovir precej pozno začeli. Občni zbor je bil dne 3. nov., pri katerem je bil izvoljen društveni odbor: Kovačič (IV. l.), predsednik, Žekar (III. l.), podpredsednik, Stegenšek (I. l.), tajnik, Kolarič (II. l.), blagajnik, Tomažič (I. l.), knjižničar in Ciuha (II. l.), odbornik. Za urednika društvenega lista „Lipica“ je bil izvoljen Gomilšek (IV. l.).

Društvenih ur je bilo do sedaj 8 z naslednjimi spisi in govori: I. Prolog, pesem (Zemljič III. l.). Sv. Maksimilijan, životopis (Krulje III. l.). Sveta katoliška cerkev — največja dobrotnica slovenskega naroda, govor (Gomilšek IV. l.). — II. O osebni posesti, govor (Korošec, IV. l.). Sinite illos, qui coeci sunt et duces coecorum, razprava (Volčič, II. l.). — III. Volčič nadaljuje in konča. Skušnjava, govor (Krohne, III. l.). — IV. Krščanstvo in revolucija, govor (Schreiner, IV. l.). Nekaj jezikovnega (Kovačič, IV. l.). — V. Jaz in ti, razprava (Krohne, III. l.). Trije čini Pija IX., razprava (Kovačič, IV. l.). — VI. Človek — posnemovalec (Stegenšek, I. l.). Celi človek, govor (Kovačič, IV. l.). — VII. O naravnem zakonu, govor (Hohnjec, III. l.). Sv. Jacek, apostol severnih Slovanov, životopis (Gomilšek, IV. l.). — VIII. Sužnost — žalosten pojav v zgodovini človeštva, razprava (Kolarič, II. l.). Sv. Jožef — naš oče, govor (Krulje, III. l.).

Najboljši spisi se priobčujejo v „Lipici.“ Društvo ima svojo lastno slovansko knjižnico. Kakor lani, je tudi že letos poslalo precej slovenskih knjig med zapuščene ogrske Slovence. Slovanski jeziki se žal še vse premalo pestujejo; največ bogoslovcev se peča s hrvaščino, nekateri tudi s češčino in le posamezniki se učé poljski ali ruski. Premalo imamo buditeljev; edini, ki nas v našem delovanju vspodbuja in podpira, je naš preč. gospod ravnatelj kanonik Karol Hribovšek, kateri nam pri vsakem občnem zboru v iskrenih besedah polaga na srce, kako naj bi se tudi v tem društvu pripravljali na svoj bodoči poklic ter se vadili v milem maternem jeziku. Ker še mnogo bogoslovcev ni pri „Slomšeku“, je pač zelo želeti, da se i ti pridružijo društvu, ki ima tako vzvišen

namen, namreč usposobiti ude za delovanje v javnosti in jih napolniti z apostolskim duhom velikega škofa Slomšeka.

Želeč Vam, prijatelji mili na severu, obilo uspeha in blagoslova božjega v Vašem posnemanja vrednem delovanju, pošiljamo Vam svoj prisrčni bratski pozdrav. Na zdar!

Član „Slomšeka.“

Literární zprávy.

Nové časopisy. V Brně přeměněn od nového roku dosavadní, pouze literární časopis „Hlídka literarní“ v nový vědecký měsíčník se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii pode jménem „Hlídka“. Tím se splnilo přání, jež pronesl na katol. sjezdu v Brně dne 31. července 1894. vdp. kan. Dr. Josef Pospíšil, aby totiž „byl založen časopis pro křesťanskou filosofii a apologetiku se zvláštním zřením k přírodním a socialním vědám.“ Redaktorem jest Dr. Pavel Vychodil, mezi spolupracovníky pak nacházíme vynikající učence zvučného jména, jako kan. Dr. Pospíšila, prof. Dr. Hodra, radu Bartoše, Dr. Kachníka a j. Na konci každého sešitu jsou krátké literární posudky a zajímavé drobné zprávy ze všech oborů. Nový ten měsíčník byl uvítán velmi příznivě; zvláště nás těší, že ve všech našich jednotách se přihlásilo velmi hojně odběratelů. — Nový katol. belletristický list vydává známý básník Karel Dostál Lutinov, kaplan v Novém Jičíně na Mor., pod názvem „Nový život“. Jak se zdá, shromáždili se kolem něho všichni spisovatelé „Básnických obzorů“. Pokud možno souditi z 1. čísla, vyhoví nový časopis úplně všem slušným požadavkům. Přináší příspěvky Dr. Rud. Dvořáka (Žalm předposlední), Xav. Dvořáka (Montserratská znělka), Jul. Zeyera (Legenda o rytíři Albanu), Fr. Holečka (Reakční kniha), Al. Korába (Večer), Fr. Skalíka (Nalezený ráj), Sig. Boušky (Velké kritické dílo o Jos. Manesovi) a j. „Nový život“ vystupuje s palmou míru v ruce, jako díl církve zpívající a tvořící, chtěje pěstovati toliko křesťanské umění a ukázati, že lze i nejnovějším ideám a myšlenkám srovnati se s katol. učením, jsou-li opravdu čisty a vznešeny. — Jak právě oznamuje dp. Jan Vychodil, bisk. assessor v Želechovicích, bude co nejdříve znovu vydáván „Sborník Velehradský“, jenž r. 1886. zanikl. Budou v něm uveřejňovány články apologetické, čerpané ze všelikých věd a umění, kritické rozbory pramenův o životě ss. Cyrilla a Methoděje, pojednání směřující k unii po přání sv. Otce Lva XIII. a vhodné návrhy ku zvelebě oslavy Cyrillo-Methodějské. První sešit má býti vydán 14. února, v úmrtní den sv. Cyrilla, nebo 6. dubna, v úmrtní den sv. Methoděje, anebo konečně 5. července, o slavnosti našich sv. apoštolů; předplatné ustanoveno na 2 zl. ročně. — Oceňujíce po zásluze veliký význam katolického písemnictví, přejeme novým listům ze srdce hojně podpory a zdaru. —

Jednota „Našeho Domova“ konala dne 2. prosince 1895. v Olomouci valnou hromadu, na níž podán přehledný obraz její dosavádní činnosti. Schůzi zahájil předseda dp. Jos. Vévoda delší řečí, v níž vítal přítomné hosty. Potom přednesl jednatel vp Fr. Ocásek zprávu jednatelskou, z níž možno poznati, že výbor i redakce a administrace „Našeho Domova“ se přičinily ze všech sil o zdar jednoty; členů přibylo, list se šíří, takže nutno zvětšiti roční náklad, a přispěním četných přátel a dobrodinců stále se zdokonaluje. Ndp. arcibiskup olomoucký daroval Jednotě 200 zl., vdp. kanovník B. M. Kulda stříbrnou stokorunovou rentu. I hmotně se zlepšil stav jednoty i časopisu a lze doufati, že brzo překoná obtíže, s nimiž jest u nás každému listu, zvláště však časopisům katolickým, v prvních letech zápasiti. — Na návrh Dr. Mořice Hrubana jmenováni čestnými členy jednoty vdp. kanovník Kulda, vdp. Bohumil Hakl, bisk. notář v Hořicích, prof. Fr. Bedřich Ševčík ve Vídni a dp. Jan Pokorný v Luhačovicích. Při volných návrzích doporoučel dp. Fr. Vaculík, aby byli v každém děkanství jmenováni důvěrníci

jednoty, kteří by mohli účinněji list rozšiřovati. Návrh ten s radostí přijat, rovněž i s pochvalou vyslechnuta slova p. řiditele J. Drápala, jenž doporučoval, aby se katolické listy vzájemně podporovaly referáty. Bylo by si zajisté přáti, aby se návrh ten brzy všude provedl; konkurrence není třeba se obávati, poněvadž těch našich listů není tolik a tisk našich nepřátel se stále vzmáhá. — Přejeme ze srdce „Našemu Domovu“ hojně zdaru k další činnosti. Nejlepším jeho doporučením je nepopíratelné faktum, že „Náš Domov“ plní stále věrněji svůj úkol a vždy více se zdokonaluje. Zvláště poslední ročník zasluhuje všeho uznání; více snad již redakce pro zvelebení listu ani učiniti nemohla. Pro krásný obsah, četné zdařilé obrazy i velmi levnou cenu zasluhuje „Náš Domov“ zajisté nejhojnější podpory a jest si jen přáti, aby ve všech našich jednotách ještě více zdomácněl. Crescat et floreat!

„Przegląd powszechny“ referuje v 7. seš. ročníku XII. o XVI. a XVII. roč. našeho „Obzoru“. P. referent praví tam: „Ze względu na jednolity, katolicki kierunek artykułów Obzoru śmiało i bezstrannie rzec można, że czasopismo to na jak największe zasługuje uznanie.“ — V 1. seš. ročníku XIII. čteme zase posudek o almanahu katolických básníků českých „Pod jedním praporem“. Kritik Tytus Sopodżko zmiňuje se velmi pochvalně o jednotlivých básních a obrací svou pozornosť hlavně k těm, k nimž daly podnět nynější proudy časové. Jako repraesentanta toho druhu uvádí báseň Josefa Jasanoviče „Nové době“, jež jest celá i s polským překladem v „Przeglądu“ otištěna. Zvláštní zajímavosti nabývá pro nás tento článek tím, že se jím Poláci upozorňují slovy velmi vřelými na našeho slovutného katolického veterána „ukochanego dziadusia“ B. M. Kuldu. Jest zajisté Kulda i Polákům nemálo sympathickým, ježto vždy byl jejich přítelem; nás pak naplňuje radostí, že slovutný pěvec vyšehradský, jenž vždy jest štědrým a obětavým naším příznivcem, dochází zaslouženého uznání i v ostatních slovanských vlastech. Poctou jeho jsme zajisté poctěni i my. — Při této příležitosti upozorňujeme kollegy, kteří se polštinou obíraji, na tento výtečný časopis, jenž přináší důkladné stati vědecké z různých oborů. Redaktor jeho P. Maryan Morawski T. J., universitní prof., vydal v poslední době i „Celowość v naturze“ (účelnosť v přírodě) a „Podstawy etyki i prawa“ a j., jež lze obdržeti u administrace (Krakov, Kopernikova ulice čís. 26.). Myslíme, že nám nebude nikterak na škodu, budeme-li svého poučení hledati též v knihách vydaných od katolických učenců slovanských a neomezovati se pouze na knihy německé.

Kníže Josef Lubomirski vydal francouzskou brožuru, nadepsanou: „Dějiny politického a sociálního přetvoření Evropy.“ Jedná v ní o smíření Polska s Ruskem, přimlouvá se za vzájemné sblížení a odsuzuje „fanatický polský chauvinismus“. Polský tisk však brožuru tu velmi ostře odsuzuje a nechce o smíru s Ruskem ani slyšeti.

V literatuře charvatské jest nejnovější velké bohoslovné dílo „Sveti Sakramenti po nauku katoličke crkve“, jež vydává Dr. Ivan Bujanovič, prof. dogmatiky. Týž učenec vydal již loni důkladný spis „Eschatologija po nauku katoličke crkve.“ Obě knihy vynikají zvláště jednoduchostí a průhledností slohu a proto se hodí i pro širší vrstvy lidu; psány jsou asi v tom směru, jako u nás Jirsíkova Dogmatika.

Rimski katolik oznamuje v posledním svém čísle, že počínaje příštím rokem, bude vycházeti se zvláštní přílohou pro bohoslovce, v níž se budou uveřejňovati práce slovinských bohoslovcův. Příloha bude míti vždy 16 neb 32 stran, dle toho, kolik se sejde příspěvků; časem pak rozšíří se v samostatný list. Aby byli naši bratří hned na počátku povzbuzeni k horlivé práci, vypisuje „Rimski katolik“ dvě ceny, první 60, druhou 40 zl., za nejlepší práce na themata: „Zakaj je učenje filozofije za našo dobo toliko važno?“ a „Jurčičev Tugomer“. Provolání k bohoslovcům je zakončeno slovy: „Vabimo torej častite gospode na delo; naša „priloga“ bodi jim vadnica, kjer bodo urili svoje mlade moči — za resen boj proti sovražnim silam!“ Přejeme svým drahým slovinským kollegům z celého srdce hojně zdaru, doufajíce pevně, že z jejich združení vykvete slovinským bratřím libý květ nového života. Budeme častěji přinášeti zprávy o jejich činnosti, abychom skutkem dokázali slovanskou vzájemnosť a bratrství, o níž se stále mluví, ale většinou na plano.

Nový poëta laureatus. Na nový rok obsazeno místo anglického básníka vavřínem ověnčeného, jež bylo uprázdněno úmrtím slavného básníka „Enocha Ardena“, lorda Tennysona. Jmenován byl jeho nástupcem Alfred Austin, novinář z povolání a spisovatel několika úchvatných dramat. Nový poëta laureatus je smýšlení katolicko-konservativního a byl za posledního církevního sněmu ve Vatikáně zpravodajem „Standardu“.

Směs.

Čeští bohoslovci v Římě. Dne 11. prosince 1895. bylo na bohoslovecké a filosofické fakultě kolleje de propaganda fide v Římě za předsednictví kard. Ledochowského slavné rozdílení premií za nejlepší písemné práce z věd bohoslovných a filosofických. Při pracích těch, jež byly podány v měsíci červenci, vyžaduje se nejen dobrá paměť, ale i zdravý úsudek a upotřebení pravd a vět dokázaných. Zápaseno bylo celkem o 26 cen, z nichž Čechové obdrželi 14. Ve čtyřech případech připadly odměny výlučně jim, v 10 případech rozhodl los pro kollej, v šesti byl jim los nepřízniv a jen v šesti neměli nároků na odměnu. Jeden alumnus byl applaudován, když po třetí předstupoval před kard. Ledochowského, aby přijal odměnu. Odměněni byli cenami: vp. Josef Krause (2. cena z nauk o Písmě sv.), Vavřinec Niescher (1. z téhož předmětu), Josef Zelenka (1. z morálky), Jaroslav Hrabačka (2. z jazyka hebrejského a 1. z arabského), Karel Mečíř (2. z liturgiky), Jan Šnejd (2. z fundamentálky), Jan Wiblinger (1. z hebrejštiny a ze syrštiny), Václav Knetl (1. z církevního práva), Jan Eiselt (tři první ceny z metafysiky, ethiky a logiky) a Vavřinec Schindler (dvě druhé ceny z metafysiky a logiky). Mimo to měli nároky na ceny: Antonín Diesner (1.), Vavřinec Niescher (2.), Mikuláš Adler (2.), Ant. Polz (3.), Josef Zelenka (2.), Alois Hauschka (1.), Jaroslav Hrabačka (3.), Josef Kopka (4.), Karel Mečíř (2.), František Reike (1.), Jan Šnejd (2.), Jan Wiblinger (1.), Václav Knetl (1.), Josef Mezera (2.) a Josef Novotný (1). — Výsledek tento jest tím čestnější, že pro každý předmět určeny jen dvě premie. Můžeme tedy svým římským kollegům k tomuto úspěchu jen z celého srdce gratulovati.

Katolických universit je nyní po celém světě 19; některé jsou úplné, jiné mají jen některé fakulty. Nejvíce jest jich ve Francii; má tam katol. universitu město Angers, Lille, Lyon, Marseille, Nantes, Paříž a Toulous. Belgie má katol. universitu v Lovani, Irsko v Dublíně, Portugalsko v Estremaduře, Švýcarsko ve Freiburgu, Italie v Římě, Arabie v Bachiru, ostrovy Filippinské v Manille, Amerika v Chicagu, St. Louisu, Quebeku, St. Paulu a ve Washingtoně; k tomu možno přičísti letní americkou universitu u jezera Champlain. — Kdy se asi dočkáme úplné katol. university v Rakousku?

Katolické studentské spolky. Od let padesátých bylo založeno po Německu a Rakousku více katolických spolků, jejichž členové se neostýchají veřejně vyznávati víru Kristovu. Úkaz ten zajisté plní radostí každého, kdo považí, že v řadách akademických se vychovává příští intelligence. Jaký duch vane v oněch spolcích, dokazují hesla, jež přijaly. Budiž nám tedy dovoleno uvésti jména aspoň některých z nich a připojiti zvolené heslo. — Alamannia v Tübingách: In fide firmitas. — Arminia v Heidelberku: Vincit veritas. — Ascania v Berlíně: Fortes in fide! — Austria v Innomostí: In veritate libertas! — Badenia ve Štrassburku: Robore et valore! — Baltia v Kielu: Amico fides, patriae vita, Deo omnia. — Bavaria v Bonnu: In fide firmitas! — Borussia v Královci: Nec temere, nec timide! — Brisgovia ve Freiburku: In virtute honos! — Burgundia v Berlíně: Crux Christi nostra corona! — Burgundia v Lipsku a Germania v Münsteru: Per aspera ad astra! — Carolinga v Cáchách: Graviter severa, hilariter serena! — Carolina v Hradci: Pro Deo et patria! — Erwinia v Mnichově a Silesia v Hallu: Nunquam retrorsum! — Franconia ve Štrassburku a Normannia v Greifswaldu: Nec aspera terrent. —

Gothia v Hannoveru: Suscipere et finire. — Guestfalia v Tübingách: Fortes et hilares. — Hasso-Rhenania v Giessenu: Neminem time, neminem laede! — Laetitia v Karlsruhe: In serenis laetitia, in adversis constantia, in omnibus fiducia! — Norica ve Vídni: Nunquam incerti, semper aperti! — Palatia v Göttingách: Fortiter et constanter! — Rhenania v Mariboru: Nec timere, nec terrere! — Saxonia v Mnichově a Thuringia v Mariboru: Pro Deo et patria! — Saxonia v Münsteru: Deo et patriae! — Suevia v Berlíně: Per tenebras ad lucem! — Walhalla ve Würzburku: Pro fide et patria! — Warmia v Braunsberku: Consilio et virtute! — Winfridia v Göttingách: In fide virtus et amicitia. — Kéž i v našich vlastech stále více se rozmnožují řady katolických akademických spolků, kéž vzkvétá hlavně Družstvo Arnošta z Pardubic, aby i mezi naší intelligencí ubývalo náboženské lhostejnosti a liché bázně před křížem Kristovým! —

Památná kathedrála na Vavelu v Krakově, která velmi utrpěla zubem času, bude obnovena. Zemský výbor haličský se usnesl, vyhovuje žádosti knížete biskupa krakovského Puzyny, že navrhne sněmu na tuto obnovu značnou podporu a již pro příští zemský rozpočet určena na ni první splátka ve výši 10.000 zl. — Přejeme ze srdce bratřím Polákům, že jejich krásná svatyně se brzo zaleskne v nové kráse; mimovolně však noří se nám z duše vroucí přání, aby co nejdříve byla dokončena důstojná oprava dómu sv. Víta v Praze i biskupského chrámu sv. Petra a Pavla v Brně, a aby se konečně dostalo vlastní kathedrály i diecési budějovické.

Sv. Otec Lev XIII. zřídil za dobu svého papežství 1 patriarchát, 13 arcibiskupství, 85 biskupství, 2 opatství nullius, 2 apoštolská vyslanectva, 43 ap. vikariátů, 22 prefektur, 16 biskupství povýšil na arcibiskupství, 10 prefektur na ap. vikariáty. Vzrůst to církve za tu dobu jistě veliký.

V Rusku je 11,000.000 katolíků; připadá tedy 1 katolík na 10 obyvatelů. Většinou katolické jsou gubernie Kovno (76%) a Vilno (60%). Ve Vitebsku je katolíků 26%, v Grodnu 24%, ve Volyni 11%, v Minsku 11% atd. Na Kijevsku 3%, rovně v Mohylevsku. Nejvíce ovšem jejich v Polsku ruském (75%). V Petrohradě je 36.550 katolíků, v Moskvě 14.112.

Z Anglie. Katolický kalendář anglický na r. 1896. přináší zajímavé zprávy, jak se v poslední době vzmohla katolická církev v království Vel. Britanie. Mezi členy kardinálského sboru jsou 4 Angličané. V Anglii a hrabství Waleském je 17 biskupů, ve Skotsku 7. Kněží je ve Vel. Britanii 3014, mezi nimi 924 řeholníků. Kostelův a kaplí je dohromady 1780. Katolickou víru vyznává 24 pairů v Anglii, Skotsku a Irsku, 53 baronů, 15 hrabat, 3 členové anglického parlamentu a 67 členů parlamentu irského. Katolický lid spojeného království čítá na $5^1/_2$ mil., z nichž připadá na Anglii a hrabství Walcské $1^1/_2$ mil., na Skotsko 365.000 a na Irsko $3^1/_2$ mil. Přičtou-li se k nim katolíci v Kanadě, Australii, Indii a v ostatních koloniích, čítá katolické obyvatelstvo na území anglickém 10,250.000.

Ze Švédska. Jako v Anglii, tak se šíří katolicismus i ve Švédsku. Ještě před dvěma lety bylo v Stockholmě sotva dvě stě katolíků, dnes jich tam jest přes 1000. Poněvadž dosavadní kostel nebyl dosti prostranný, vyzval tamější biskup domácí i cizí věřící, aby přispěli na stavbu nové katedrály. V několika měsících sešlo se přes 100.000 zl.; kromě toho působí tam různé řády, a zvláště mnoho dobrého konají milosrdné sestry v nemocnicích.

Ve Francii ustavil se výbor na pořádání všenáboženského sjezdu v Paříži r. 1900. Předsedou má býti některý kardinál, přísedícími biskupové, superintendenti, hlavní rabíni atd. Takové sjezdy však nemohou způsobiti — aspoň převážnou většinou — leč hodně indifferentismu. Již to je nebezpečno, že vystupují a stýkají se tu náboženství jako rovné s rovným, stejné se stejným. Tak aspoň soudili američtí kněží o sjezdu chicagském, ač u nás někteří jej chválili. A jak zprávy o sjezdu pařížském tvrdí, je to plán zednářský. Zasluhuje tudíž celá ta příprava velmi málo důvěry.

MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 30. 1. dubna 1896. Sešit 3.

V nové době.

(Kollegům — nastávajícím kněžím.)

Řím ustal tleskat, dozněl dravců řev,
laur Caesarů kout zapomnění skrývá,
v arenách uschla mučenická krev
a mrtvé doby shnilou na rakev
jen plachou vzpomínkou se oko dívá.

Na zříceninách časův minulých
pochodní rudou mává doba jiná —
hřích — plod svůj něžně hýčká v loktech svých,
květ víry rve ze srdce poddaných
a poutem dlaně vzdorovitých spíná.

Tam venku kříž — Tvůj prapor krvavý
o Kriste, řady bojovníků brání —
ať povodeň je vrahů zaplaví —
až zápas paže jejich unaví,
my jsme tu za hradbami k vystřídání.

A s hymnem na rtech půjdem vystřídat
ty stráže, které na svých místech padly,
Tvé víry, Kriste, bránit půjdem hrad,
ať únava nám denně tisíckrát
na skráni perlou potu zazrcadlí.

Hráz milujících srdcí odolá
té rozpoutané dravých vášní řece
a doba hříšná kříž že nezdolá
přec jednou pozná a pak zavolá:
„Ty Galilejský, zvítězil jsi přece.“

Jaroslav Rouček.

Poslední přátelé Boží.

Napsal Léon Gautier, přeložil Antonín Melka.

Konec časů. — Antikrist.

Antikrist se zjevil, vládne; země se mu poddala a mlčí. Deset milionů lidí čítá jeho armáda; kdo chce do ní vstoupiti, nesmí věřiti v Boha, musí se rouhati, musí kříž šlapati nohama. Kdyby si Antikrist přál, měl by armádu dvacetkráte četnější; neboť na zemi je devět set milionů rouhačů a neznabohů.

Antikrist se zjevil, vládne a dává zákony; důvodů k nim má dosti a jsou výmluvny: „Uvážívše," pravil jednoho dne tento zákonodárce, „že každá zásada náboženská ničí mezi lidmi šťastný souhlas, jenž má mezi nimi zníti; uvážívše, že každé náboženství zavdalo podnět k prolévání lidské krve, nařídili jsme a nařizujeme, že každý projev náboženského přesvědčení bude trestán smrtí. Křesťané, je-li jich ještě, budou všude zjímáni a bez odkladu ukřižováni, jako jejich Mistr."

Antikrist se zjevil, vládne; srovnal se zemí všecky kostely a chrámy, do nichž ostatně již nikdo nechodil. Než kde je papež? kde kněží? kde věřící? To Antikrist nevěděl, věděl však, že papež a několik kněží ještě žije. Dal tedy rozkaz desíti milionům vojáků hledati všude tyto poslední nepřátely Antikristovy, poslední přátely Boží. I hledají.

Ale hrozné příznaky jevící se v celé přírodě dosvědčují, že konec času je blízko; obloha jest stále zachmuřena, jejího blankytu neuzří lidé více; jara již není; pochmurná zima střídá se s bouřemi špatného léta; již tomu tři leta, co denně burácí hrom a blesk děsně ozařuje zemi, nemoha ji zastrašiti. A lidé nemají již ani zásluhy strachu: smějí se hromu, jenž je bije! Než poslední den nenadešel dosud, poněvadž poslední přátelé Boží nezmizeli ještě ze světa. — Ó hledej lépe, Antikriste, a dokonej své dílo!

Poslední věřící.

Vracel se radostně domů. Oh! jak sladkým zdálo se mu to slovo „domů"; jsa toliko měsíc ženat, byl v rozkvětu svých mladých dnů. Poněvadž měl srdce čisté, neděsily duše jeho bouře věku ani přírody. Zcela ho zaujala neskonalá láska k Bohu a mladé ženě, tak že ani nepozoroval, že na všech stranách kol jejich slastného hnízdečka se bortí svět.

Rád by byl věnoval život svůj Církvi, z jejíchž posledních synů, jak věděl, byl, ale odporučili mu opatrnosť, aby se nevydával její katům. Ač byl pln nadšení, uposlechl.

Nedbaje smrti, vešel do jeho svatební komůrky kněz, a požehnal jejich sňatku; to byla poslední mše za snoubence na zemi. Než oni toho netušili a kráčeli v před plni důvěry světem, jejž Bůh chtěl právě ztroskotati.

Vracel se domů a snil o sladkém objetí za libých písní; byly to poslední písně, jež měla země slyšeti. I zpívali je se slastnou zbožností, plnou luzných nadějí.

Zaklepal . . . nikdo neodpověděl. „Vyšla si ven," pomyslil si a pátral okem v dáli po jejím bílém šatě. Neviděl jí. „Kde jest, můj Bože, kde jest?" konečně povolily dvéře jeho ranám — vstoupí do vnitř.

Tu ležela na svém svatebním loži, bleda, bezducha. Na krku měla širokou ránu, ale ještě dýchala: „Ti zlosyni," pravila — „mne zabili . . ., protože mne spatřili modliti se k Bohu . . . na kolenou . . . Miluji tě, slyš, miluji tě . . . Bůh mne čeká . . . budu tě čekati v nebi. V nebi . . . jsem v nebi." A skonala. —

Připravil ji k pohřbu vlastní rukou s větší pietou než žalem; připravil ji k pohřbu, jako matky prvních století víry křesťanské neposkvrněná těla svých dcer-mučednic.

Když byl hotov, přišel jeden z jeho sousedů a děl: „Na blízku leží bědný, těžce nemocný člověk, jenž by potřeboval vaší útěchy; nechtěl byste jíti k jeho lůžku?" Křesťan naposled pohleděl na míruplné tahy své ženy a dal se vésti k trpícímu; neboť měl srdce, a to plálo láskou.

Chtěl jej ošetřovati sám; ošetřoval jej s péčí, jaké byly kdysi schopny jen milosrdné sestry, věnuje mu celé své srdce. Nešťastník neříkal ničeho.

Ale když tento pozemský anděl patřil na ohyzdnou ránu, již měl nemocný na páži, vzchopil se tento a zařval děsným hlasem: „Tys jistě křesťan! Tušil jsem to pouze, ale z tvé lásky tě poznávám. Má lesť se zdařila. Nejsem nemocen, ani tak ne, jako ty. Nuž zhyň jako tvá žena, již jsem skolil dnes ráno!"

Poslední věřící zapěl Credo; jakmile vyslovil slova: „communionem sanctorum," klesl pod smrtelnou ranou; skonal — velkolepá oběť Lásky. Jeho duše se setkala mezi kůry andělskými s duší jeho družky. Ach, jak slastné to objetí, za plesných písní, jichž více nic nepřeruší! —

Zatím se obloha chmuřila víc a více; hrozné blesky plnily veškero její prostranství svým leskem, hrom zněl silněji a silněji . . . Avšak na zemi byli ještě přátelé Boží; nemohl tedy ještě tento svět vzíti konec.

Poslední kněz.

Skrýval se, aby mohl sloužiti Oběť. Jednoho dne potkal ubožátko všemi opuštěné, sirotu; i živil je, naučil je katechismu a vycvičil si ministranta.

Měl rád to dítě a říkal si v naivní důvěře: „To bude můj nástupce ve službě Boží." Jakou radost si sliboval v ten den, kdy bude přisluhovati při mši novosvěcenci, svému žáku, svému příteli, svému synu v Ježíši Kristu.

Avšak dítě šlo jednou do města a prozradilo tak mimovolně tajemství, že učitel jeho žije a čím se zaměstnává. Prozřetelnosť tomu chtěla, aby to zaslechl jeden ze zapřísáhlých nepřátelů Boha a jeho Církve.

Stopoval dítě až k úkrytu knězovu a přetvařuje se, že se chce obrátiti, získal jeho důvěru. Může-li srdce kněze býti nedůvěřivo?

A jednou když dítě nebylo doma (běda, bylo již zkaženo!), nabídl se nový katechumen, že bude sám při mši přisluhovati poslednímu sluhovi Ježíše Krista, který zářil radostí, že jej získal svému Bohu.

Než sotva že svatý kněz smočil rty v kalichu, klesl mrtev před oltářem. Víno bylo otráveno.

Obloha se chmuřila, hrozné blesky zaplavily veškeru její rozlohu; hrom zněl silněji a silněji . . . Avšak na zemi byl ještě jeden přítel Boží, nemohl tedy ještě tento svět vzíti konec.

Byl oloupen o vše: Vatikánem byla mu chatrč v hloubi lesa, dómem svatopetrským lesní alej, oltářem kmen stromu; svaté kollegium bylo zastoupeno knězem, jenž právě dokonal. Zbýval sám a sám.

Byl to stařec podobný Petru tváří i duchem. Široké jizvy zdobily jeho vznešené čelo: dvacetkráte byl mučen. Četl v budoucnosti a věděl, že svět i on nebudou již žíti dlouho,

Zvěděv o smrti posledního věřícího, jenž zemřel pro Lásku, a posledního kněze, jenž zemřel pro Svátosť, cítil poslední papež, že nadešla chvíle, aby zemřel pro Pravdu. Oděl se v nádherný ornát svých předchůdců, jenž mu vůlí Boží byl ponechán, vsadil si tiaru na hlavu a kráčel do velkého města, v němž vládl Antikrist.

Byl den sváteční: celé město bylo na forum. Když spatřil dav blížícího se starce, rozhostilo se v něm hluboké ticho. Zástup se před ním rozestoupil: Bylo to naposledy, co se cit úcty projevil na zemi.

S tiarou na hlavě, s křížem v ruce, vystoupil stoletý ten kmet na tribunu, a žádaje o slovo. Pronesl poslední encykliku, již ucho lidské mělo zaslechnouti, těmito slovy:

„Innocenc, sluha sluhů Božích, svým bratřím milovaným pozdrav a požehnání!“

„Apoštol Petr, jehož jsem řádným nástupcem, obdržel, jak víte, od samého Boha moc odmykati a zamykati brány nebeské. — Tu moc mám já, jako on.“ —

„Apoštol Petr obdržel od Spasitele Ježíše Krista ujištění, že vše, co bude učiti, bude mu nebem vnuknuto, bude neomylná pravda. Tutéž výsadu mám i já.“ —

„Maje tedy takovou moc a takovou výsadu, mohu vás učiti pravdě, mohu vám nebe odemknouti; já to mohu, já to musím, já to chci.“ —

„Kajte se tedy! jest už čas, neboť tento svět jde již záhubě vstříc. Poklekněte tedy k mojím nohám, abych dal vašemu městu i světu poslední své požehnání.“ —

A stařec vztáhl své ruce nad ten dav hlučící, žasnoucí, zmatený.

Avšak Antikrist, pln vzteku nad všeobecným tichem a úžasem, vrhl se v tom okamžiku na posledního nástupce sv. Petra a ztopil svůj meč v jeho srdci. Dav strhl potlesk . . . poslední papež sklesl šeptaje jména Ježíš a Maria, Petr a Pavel. Skonal s očima k nebi obrácenýma, volaje velikým hlasem svého Mistra na Kalvarii: „Consummatum est — dokonáno jest!“ — —

V témž okamžiku zachvěl děsný otřas sluncem, obloha zarděla se krví, hvězdy se srazily, země mrštěna v prostor a roztřískla se v kusy; potom vstali všickni mrtví a nahoře pln moci, slávy a hrůzy v jasu zářnějším nad tisíce sluncí zjevil se — Kristus-mstitel.

V nadšení.

Když duch můj vymaní se z těla svoru
a volně říší fantasie letí,
když hmotu deptá v mocném vzdoru
a orlem vzlétne z nudné změti:

Tu vznáší se přes věkovité chlumy
a výš a výše letí, v taj se halí
a v divém kvapu míjí skalin tlumy,
jež řídnou, ztrácí se až zmizí v dáli.

Cos tajemného schvívá s čela chmůry
a laškovným mne skolébává dechem;
jak nesen bych byl v mocné nebes kůry,
jich hudba libým zní mi v duši echem.

O zdrávo budiž, nadšení ty svaté,
jež zasvěcence vodíš v luzné kraje
a těchou plníš srdce žárem vzňaté
a v duši tvoříš něžné blaha ráje!

Jak září plavcům maják v temné noci,
když loď se v děsnou proudů propasť noří,
tak svítíš mi v své divukrásné moci,
když srdce prudkým žití žárem hoří.

Ty obetkáváš skráně blahým jasem
a nový život vléváš v lidskou duši,
již ze sna budíš andělským svým hlasem
až srdce netušenou slastí buší.

Karel Kolísek.

Fra Giovanni Angelico da Fiesole.

(Předneseno na řečnicko-pěvecké akademii ku cti sv. Tomáše Aq. dne 7. března 1896. v alumnátě brněnském.[1])

Všechen vzdělaný svět vzpomíná dnes vděčně andělského učitele, jenž se vznesl na perutích vroucí lásky až k trůnu Nejvyššího a u samého zdroje věčné moudrosti čerpal pravdy, jež do té doby marně se snažili vystihnouti největší genicvé všech věkův. Andělská čistota věhlasného Aquinata ozdobila křesťanskou vědu nejvonnějšími květy rajských luhů, hluboká pokora chudého

[1]) Prameny: Stephan Beissel S. J., Fra Giovanni Ang. da Fiesole, Freiburg, 1895. — Seb. Brunner, Die Kunstgenossen der Klosterzelle I. — Frantz, Geschichte der christlichen Malerei. — Der Kirchenschmuck. Blätter des christl. Kunstvereines für Diöcese Seckau. XXVI. 1895. — Wetzer und Welte, Kirchenlexikon.

dominikána rozžehla jasnou pochodeň pravé osvěty všemu světu. Nejvzácnějším výkvětem osvěty jest však umění. I umění mělo býti povzneseno andělským mistrem do výšin nadzemských, aby se stalo pravým odleskem božství ve viditelném světě, i umění mělo býti posvěceno duší čistou, než bylo zapuzeno s nebe na zem, než se vystěhovalo z chrámů, aby hovělo v pyšných palácích rozkoši boháčův a znovu zaniklo v oživeném pohanstvu. I umění čekalo na mistra, jenž by vložil do svých výtvorů celou svou duši, jenž by dovedl vystihnouti celou hloubku náboženského citu a vkouzliti jej v obraz téměř mluvící. A šťastným tím vyvolencem byl Fra Giovanni da Fiesole. Nikdo nezobrazil věrněji pravou krásu nesmrtelné duše, nikdo nevdechl do obrazu dokonaleji vroucí zbožnosť, nikdo nevylíčil úchvatněji nadzemskou čistotu a něžnosť, než skromný ten syn sv. Dominika, jenž si vším právem zasloužil týž čestný název, jímž se ve vědě velebí jeho řeholní bratr, veliký církevní učitel sv. Tomáš Aquinský, Fra Angelico, bratr andělský.

Fra Angelico narodil se r. 1387. Rodištěm mu byla nepatrná osada u hradu di Vicchio, v toskánské provincii Mugello. V blízkém Vespignanu spatřil světlo světa i slavný žák Cimabuův, veliký malíř Giotto; nedaleko hostila Florencie přední umělce a básníky té doby a v četných klášterech po všem okolí pěstována nejen zbožnosť, nýbrž i čilá duševní tvorba.

Vzorem řeholního domu byl tehdy dominikánský klášter ve Fiesolích. Úplné odloučení ode světa a sebe sama až k nejhlubší pokoře, přesné plnění řeholních předpisů, účinná láska k Bohu a bližnímu, živá touha po spojení s Ježíšem, toť jsou základní sloupy řeholního života, jak jej zavedl v klášteře fiesolském Giovanni di Dominici Bacchini, první představený reformovaných dominikánů, později kardinál-arcibiskup dubrovnický. Nad to byly Fiesole i velkolepým museem umění. Díla, jež v nich vytvořili Cimabues, Brunelleschi, Giotto, Masolino, Masaccio a jiní věhlasní mistři, mocně působila na zbožného jinocha, jenž se před nimi často modlíval. Což divu, že zatoužil mladý Quidolino po tichém ústraní klášterním, v němž by mohl všechny své síly obětovati Bohu a umění! Přijal tedy r. 1408. ve Fiesolích roucho sv. Dominika a odebral se do noviciátu v Cortoně, odkud se po roce vrátil do fiesolského zátiší. Ale ne na dlouho: po krátké době opustili řeholní bratří svůj dům, nechtějíce holdovati zvolenému právě v Pise papeži Alexandru V., a uchýlili se nejprve do Foligna, pak do Cortony.

Cortona měla na vývoj Giovanniho umění veliký vliv; tam zbudovány i základy jeho další slávy. Bylať zajisté položena mezi dvěma středisky souvěkého umění, Siennou a Assisem, jejichž chrámy i veřejné budovy byly plny krásných výtvorů tehdejších malířských škol. Na velkolepém obrazu siennské Madonny spojil Duccio umění byzantských a italských miniaturistů i malířů v ladný celek, zobraziv Matku Boží, kterak trůní s nebeským dítětem mezi anděly a svatými, a přidav i postavy apoštolů a různé výjevy ze života Spasitelova a nejsvětější Panny. Slavný mistr řídil se úplně vkusem své doby. Jako v Řecku a ve starém Římě hledali nejlepší umělci více slávy ve zdokonalování a ušlechťování starých, zdomácnělých typů, než v samostatném individualismu, tak lnuli i umělci italští ještě v 1. polovici 15. věku k základním rysům

starobylé ikonografie, nepoutajíce se otrocky na dávné tvary, avšak také ničeho bez potřeby neměníce.

Fra Angelico často dlel před slavným tím obrazem a později mnohé scény s něho volně opakoval. Snad ještě více působil na vývoj jeho ducha veliký obraz, jejž maloval r. 1315. v palazzo pubblico Simone Martini. I tam trůní Maria mezi anděly a světci, je však volnější a svěžejší. Neméně obdivoval mladý mnich fresky, znázorňující smrť, pohřeb a na nebe vzetí Panny Marie, jež právě dokonal v paláci mocné republiky Taddeo di Bartoli; pějící a hrající andělé, jež později Fra Giovanni tak divukrásně vyličoval, obklíčují na nich již Královnu nebeskou, oslavujíce ji dlouhými hudebními nástroji. Tón pak, jejž si Fra Angelico nejvíce oblíbil, byl udán obrazem Madonny del Belvedere, jejž právě maloval in tempera v blízkém Gubbiu Ottaviano Nelli. Byl to týž tón, jejž již dříve pěstil Mattiolo, Martino a Tomasuccio. Prosté seřadění postav různé velikosti na modré půdě činí dojem veselé drobnomalby; nádherně smísené barvy působí pestře, ale zcela neplasticky.

V takovém ovzduší vznikla první díla andělského mistra. Nejdůležitější z nich je v kapli vedle hlavního oltáře. Uprostřed trůní Matka Boží v tmavohnědém plášti, který téměř zcela zahaluje její červený šat. Božské dítě na jejím klíně má v rukou tmavočervenou růži, andělé po stranách nesou jasné i temné květiny a u trůnu Svaté Panny vyrůstají v nádherných vásách růže. Obraz ten právem řadí Marchese k nejkrásnějším z jeho prací. U jiných mistrů roste umění znenáhla, výtvory dokonalejší vznikají většinou později; Fra Giovanni však vytvořil hned na počátku své umělecké dráhy plod dokonalý. Pokrok lze u něho stopovati jen všeobecně, ve věcech vedlejších, v perspektivě pozadí, ve slohu architektury, v kroji; jinak neměl již co zdokonalovati. Všechnu tu chválu lze opakovati i o ostatních jeho kortonských dílech, mezi nimiž zvláště vyniká veliký obraz P. Marie pro dominikánský chrám v Perugii.

Zatím se však klonil čas pobytu Fra Giovanniho v Cortoně ku konci. Dne 4. července 1414. oznámil Řehoř XII. kostnickému sněmu své odstoupení a volbou Martina V. odstraněno konečně neblahé schisma, pod nímž do té doby úpěla církev. Tím odpadla i příčina, která Fra Giovanniho a jeho řeholní bratry tak dlouho vzdalovala od Fiesolí. Vlivem kardinála Dominiciho odevzdal zase biskup fiesolský dominikánům jejich klášter, takže se mohli vrátiti r. 1418. do milého domu, v němž nyní andělský mistr bydlil po 18 let, zdobě jej nejněžnějšími květy svého umění. Jeho cella nebyla mu temným vězením, nýbrž rájem. Cyklus obrazů, jež v ní vytvořil, podává výmluvné svědectví o jeho hluboké zbožnosti, duševním klidu a úplné znalosti písma sv. Bratr řádu kazatelského nemluví tu v jímavé řeči posvátného umění jen k přítomnosti, nýbrž ku staletím. Nejvíce pozoruhoden jest mezi tehdejšími jeho díly oltářní obraz Panny Marie se svatými, zvěstování a korunování nejsvětější Panny, fresky v refektáři a kapitulní síni a nádherný obraz Matky Boží ve stříbře a zlatě pro oltář florentských stolařů.

Z milé klášterní samoty vyvolal andělského umělce Cosimo de Medici, jenž odevzdal r. 1436. fiesolským dominikánům dříve sylvestrinský klášter

sv. Marka ve Florencii. Zřídka asi žili tak mocní heroové umění v jedné době a na jednom místě, jako tehdy v královně italských měst. V čele uměleckého ruchu tu byli otcové renaissance, Brunelleschi, Ghiberti a Masaccio, kteří dali architektuře, skulptuře i malířství nový směr, ve mnohém je zdokonalivše, pochybili však přílišnou náklonností k antickému umění.

Ač častý styk s těmi mistry nezůstal na Fra Giovanniho bez vlivu, neodchýlil se přece nikterak od křesťanského základu. V architektuře jeho obrazů vidíme od té doby nový směr, zrcadlí se v nich jasně linie a ornamentika souvěkých florentských staveb. Architektura však podmiňuje i postavy. Nejsou již tak štíhly, jako na obrazech dřívějších, ale přece se v nich jeví průsvitnosť ducha. Fra Angelico získává na formě a technice, nepozbývá však na duchu a citu. Krásno přirozené zůstává u něho podřízeno krásnu mravnímu, náboženská vroucnosť uchovává jeho umění před přílišným vlivem antiky a povyšuje ho nade všecky vrstevníky. Kdežto tito se příliš oddávali naturalismu, lnul Fra Angelico více k idealismu, nezanedbávaje však ani zdravého realismu, nepohrdaje studiem anatomie a perspektivy, a nevzdávaje se ani účinků, jichž možno docíliti umělým odstiňováním barev.

Idealismus ten překrásně se jeví zvláště v jednoduchých obrazech, jimiž vyzdobil Fra Giovanni celly svých řeholních bratří. Jsou to vesměs jen lehké improvisace bez podrobných studií a zvláštních příprav, vytrysklé z náplně duše a štětcem napsané na stěnu. Jsou to dárky lásky druhům v cellách, stálé zbožné memento a povzbuzení k řeholní dokonalosti, jež neměly býti mnišským cellám jen ozdobou, nýbrž vážným, výmluvným kázaním. Fra Angelico idealisuje a generalisuje, činí z učedníků Kristových dominikány a stělesňuje ideu ustavičného následování Božského Spasitele.

Jedním z nejkrásnějších jeho obrazů ve sv. Marku jest Proměnění Kristovo. Vysoko na skále stojí Pán s rozpjatýma rukama, ve skvělém rouchu. Dole klečí sv. Petr, Jan a Jakub, po stranách Panna Maria a sv. Dominik; ve světlých oblacích viděti hlavu Mojžíšovu a Eliášovu. Znalci přirovnávají k tomuto obrazu Proměnění Páně Peruginovo v Cambiu, někdejší to bankovní budově v Perugii, a Rafaëlovo ve Vatikáně. U Perugina stojí Kristus na oblacích, Mojžíš a Eliáš na nich klečí; u Rafaëla se ty tři sv. postavy vznášejí a tím mistrovsky jest vystiženo oslavení Páně, ač Písmo sv. o vznášení nemluví. U obou těchto mistrů leží uděšení apoštolé na zemi, jsouce oslněni a překvapeni nádherou vznešeného divadla; Pán pak vznáší ruce lehce k nebesům. Obraz Peruginův považuje se za velikolepý, Rafaëlův za dokonalejší: ale co do hloubky a něžnosti citu vyniká nad oba jednoduchá malba andělského mistra, podobajíc se prostým slovům evangelisty, přirovnají-li se k modernímu uměleckému eposu.

Sestoupení Krista do pekel v jiné celli vypodobněné připomíná zase obraz Ducciův v Sienně. Duccio uvádí sice více osob, avšak na obou obrazech vznáší Spasitel v levici vítězný prapor, pravici podává Abrahamovi a v pozadí se objevuje Adam a Eva, Mojžíš, David a jiní spravedliví starého zákona. Není zajisté náhodou, že u Duccia jde Pán kolem vyvrácené brány pekelné a stoupá na pokořeného vládce temnosti, kdežto u Fra Giovanniho úpí ďábel pod těžkými dveřmi, nepovšimnut od Krista, jenž se blíží v jasném oblaku s mocí

velikou a velebností. Vzácná ta komposice nabývá ještě větší ceny tím, že byla malována pro cellu sv. Antonína, později arcibiskupa florentského a věhlasného církevního historika, jenž byl Giovannimu důvěrným přítelem a svými kázaními mnoho hříšníků z pekla vyvedl. Proto mu věnoval zbožný malíř právě tento obraz.

Na obraze Poslední večeře jest jako u Leonarda da Vinci vůdčím, malířsky velmi vděčným motivem úžas apoštolů nad oznámením Jidášovy zrady. Fra Angelico nelíčí však ustanovení, nýbrž udílení nejsvětější Svátosti.

Giovanniho typy Kristovy jsou různy. Na prvních jeho dílech viděti ještě závislosť na antických vzorech, zvláště na starém typu umění ravennského; později však již úplně ovládá mystické ovzduší ducha křesťanského. Fra Angelico zdokonalil Giottovu antickou jednoduchosť, přepracovav postavu Spasitelovu, aby byla vznešeným stělesněním jeho smírné oběti. A v tomto pojetí spočívá právě zvláštnosť jeho výkonu. Poslední období vztahu mezi typem ravennským a Giottovým jeví se ve znázornění Krista na obraze korunovace Panny Marie. Mistrovská ta malba je kreslena jednodušeji a s něžnějším výrazem než u Giotta, ale zcela pravidelně, tak že žasneme nad harmonickou jednotou v postavě těla i v řasách roucha.

Celou svou andělskou duši vyronil však Fra Giovanni na obrazech umírajícího Spasitele. Nepřevládá na nich zákon tíže a tlaku, nýbrž ušlechtilá snaha po znázornění svatosti a božství Kristova. Pod křížem vyrůstají květiny, na znamení, že krev Kristova sňala se země kletbu, přemohla smrť a otevřela ráj; hory v pozadí jsou pusty a prázdny, ježto nebylo ještě všude nebeské učení hlásáno a přijato. Fra Angelico byl dalek všeho rationalistického pojímání a přece splnil svůj úkol daleko dokonaleji, než kterýkoli jiný umělec, přešed s velikým zdarem z nálady lyrické do dramatického znázornění. Bolesť nad úmrtím Spasitelovým jest mírněna jeho krásou, vznešeností a svatostí, tak že se nás nezmocňuje trapný pocit, nýbrž že v tichém žalu cítíme blahou zvěsť smíru nebes se zemí.

Výkvětem andělského štětce Fra Giovanniho jsou však obrazy Královny nebeské. V bohatých, světlých a zářivých barvách, jež připomínají lom světla v drahokamu nebo v duze, září Matka Boží mezi anděly a svatými, jež se kolní druží jako perly rosy v nejnádhernější hře. Zdroj světla, který vytryskuje z hlavních postav, na nichž jest těžiště komposice, vnáší do množství svatých nejkrásnější jednotu. Jejich seskupení kolem nejsvětější Panny připomíná poněkud směr Giottův, jest však mnohem volnější, velkolepější a nádhernější. Zvláště na obrazech korunování Panny Marie tone její nebeská družina v moři skvělosti téměř nevylíčitelné. Jest se diviti vynalezavosti umělcově, jenž dovedl vykouzliti tak velikou rozmanitosť i tam, kde vlastně není protivy charakterů, nýbrž příbuzný výraz nebeské radosti a blaženosti. A rozmanitosť ta nejeví se jen ve hlavních rysech a oduševněných tvářích, nýbrž i v posuncích a postavení různých světců, ano i v úpravě vlasů a vousů, jež jsou skoro vždy neobyčejně krásny.

V žádném obraze Fra Giovanniho nemají však jednotlivé postavy i skupiny při vší své bohatosti a různosti tak těsný vztah k mohutné základní

myšlence, jako na obraze posledního soudu. Hlavním motivem jest andělskému mistru zavržení odsouzených, myšlenka to, kterou již dříve vyslovil Lorenzetti ve svém velkolepém díle pisanském, jež se často připisuje Orcagnovi. — Spravedliví na pravici Boží vzývají v pěti řadách přísného Soudce, zlí jsou ulekáni a hledají útočiště před hněvem Nejvyššího. Vedlejší skupina, znázorňující peklo, nemá se soudem spojitosti, také oslava vyvolených není jasně vyznačena. Michelangelo vyznačil myšlenku Fra Giovanniho v kapli sixtinské důrazněji, seslabil však její ideální stránku přílišnou snahou po anatomické správnosti a fysickém výrazu síly. Více se již podobá dílu andělského mistra Memlingův obraz v Gdánsku; ale rozdělení prostoru je na něm chudší, vše je příliš stísněno.

Nejněžněji vylíčil Fra Angelico setkání andělů strážných s jejich svěřenci, jež vedou do věčné blaženosti. Idea ta byla častěji vyslovena ve středověkých mystických spisech a také nejednou zobrazena. Již dříve ji znázornil Giovanni di Paolo, jeho obraz však nemůže s dílem našeho mistra závoditi. Vždyť ne neprávem se nazývá Fra Giovanni umělcem andělským; jeť zajisté v zobrazování andělů skoro nevyčerpatelný. Po Kristu a Marii nic mu nebylo milejší, v ničem nebyl šťastnější. Jeho andělé a svatí jsou si namnoze podobni, objevujíce se jako dítky jedné rodiny; andělé jsou však dokonalejší a méně tělesni. Dětská nevinnosť je v nich spojena s jasným rozumem, lehká křídla a jasný nymbus jsou jim zářící okrasou.

Zobrazení čistých duchů v těle lidském jest jedním z nejtěžších úkolů křesťanského umění; proto jsou zdařilé, oduševněné obrazy andělů zvláště v době renaissance vzácny. Vždyť i koryfeové umění Perugino a Rafaël snížili knížata nebeská na naivní děti, a Sandro Boticelli neostýchal se dokonce zobraziti v podobě anděla člena rodiny medicejské. Jinak si počínal Fra Angelico. Jemu jest základem Písmo sv. a středověká tradice. Často maluje serafy s 16 křídly, nejvíce mu však bylo vzorem líčení knihy Tobiášovy, dle níž vystupuje Rafaël jako ušlechtilý vznešený jinoch. Jeho andělé jsou mocní sluhové a posli Nejvyššího. Jsou tak krásni, že Michelangelo říkával o nich s nadšením: „Ten dobrý mnich byl jistě v ráji a tam hledal vzory pro své anděly.“ Jest to pravda; vždyť postavy jeho andělů jsou výtvory čistě náboženské obrazivosti a přímo oslňují skvělostí tónů, jimiž nejlépe lze vystihnouti bytosti ideální, mystické poësie. Harmonie barev je volena tak šťastně, že se nám zdá, jako bychom slyšeli jásavý ples a melodie hrajících andělů; mimoděk zalétá naše mysl do vlastí nebeských, kochajíc se ve slastech života nadzemského.

Odkud však čerpal mistr andělský poëtické myšlénky, jež tak umělecky znázorňoval? Často již byla pronesena domněnka, že nejvýdatnějším zdrojem nadšení mu byla díla Dantova. Kult Dantův dosáhl tehdy ve Florencii značné výše; vždyť i na dómě četl a vykládal jeho verše slavný hellenista Fr. Philelphus. Byly tedy zajisté známy i vnímavému Fra Giovannimu. Z toho však nelze ještě vyvozovati, že by mu byl býval Dante poskytoval látku k uměleckému tvoření. Vždyť hojným zdrojem vzletu byla pokornému mnichu bible a mystické spisy jeho řeholních bratří. Summa sv. Tomáše Aquinského, díla Jana Taulera a Jindřicha Susona, toť byly studnice, z nichž vážil stále nové nadšení, toť byly i základy jeho slávy, jež se zatím rozšířila po vší Italii.

R. 1445. povolal ho papež Eugen IV. do věčného města, aby vyzdobil svým uměním kapli Nejsvětější Svátosti. Maloval tu in fresco různé výjevy ze života Páně a četné podobizny znamenitých mužů té doby. Důležitější jsou však jeho obrazy v kapli Eugenova nástupce Mikuláše V., jenž byl Fra Giovannimu mocným příznivcem. Malbami těmi dobyl si andělský mistr vítěznou palmu mezi všemi umělci svého věku. Všeobecně se na nich chválí, že poměr budov a krajin k osobám i perspektiva jest na nich mnohem dokonalejší, než na dílech dřívějších. Přece však nejsou technicky úplně bezvadny; zvláště jest na nich pozorovati neúplnou znalosť anatomie a světelných zjevů. Za to však tím více vyniká hloubka stránky duševní. Jest zajisté v těch obrazech tolik andělské něhy a vroucnosti, že mimovolně zapomínáme na všechny anatomické nesprávnosti, kochajíce se vznešenou, ideální myšlenkou, jež z nich tak mohutně vyzařuje. A co jest větším uměním, znázorniti bezvadně tělo či ducha?

Nejvíce vyniká velikosť andělského mistra, srovnáme-li jeho díla v kapli Mikulášově se stanzemi a loggiemi Rafaëlovými a Michelangelovým obrazem posledního soudu v kapli sixtinské. U Rafaëla a Michelangela vystupuje do popředí tělo, u mistra andělského duch; tam se zračí titánská síla, tu božská láska; tam lahodění smyslům, tu pravá poësie; tam přirozené, tu nadpřirozené pojímání života. I Michelangelo si uchoval živou víru, zápal pro zjevené pravdy a úctu k ukřižovanému Spasiteli; odstranil však s Rafaëlem dávné hráze uměleckého vývoje a tím kopal středověkému umění hrob. Fra Angelico měl jiný cíl; při všech jeho výtvorech ovládala ho jediná idea: víra v cenu nadpřirozené, křesťanské svatosti. Odtud prýští jeho tvůrčí síla, tam jest tajemství jeho umění. Ač rád používal forem renaissance, nejeví se v jeho obrazech nikdy spor mezi křesťanským a antickým názorem. Jsa upevněn ve sv. klidu a povznesen nad vášně tohoto světa, neměl ani síly a moci, aby přiměřeně znázornil zlo. Důkazem toho jest zobrazení nekajícího lotra na kříži a odsouzenců na obrazech Posledního soudu. Jeho milostnému štětci nejlépe svědčil rajský klid; proto zalidňuje šťastný svět anděly a svatými nadpřirozené krásy a zdobí je nejněžnějšími květy barev, jichž nehynoucí nádhera vydává již po více než čtyři staletí svědectví pravdě budoucího života. S jeho vznešeného stanoviska pozbývají věci pozemské tvrdé tělesnosti a hluk tohoto světa zaniká jak hukot moře, jenž jen zpříjemňuje pozemský klid. Letem orlím vznáší se jeho čistá duše v krajích nadhvězdných, patříc na město Boží v původní nevinnosti, beze stínu hříchu, a kochajíc se nebeským klidem, jehož vnady svět nedovede oceniti.

Mladistvá vroucnosť jeví se i v malbách, jež započal Fra Giovanni ku konci svého života, r. 1447., v kaple dómu orvietského. Obrazů těch však mistr andělský již nedokončil; po třech měsících se vrátil do Říma, kdež zůstal stále až do smrti, jež ho zastihla 18. března r. 1455. Zesnul klidně, blaženě. V klášteře Maria sopra Minerva klečeli řeholní bratří u jeho smrtelného lože, vysýlajíce k nebesům pozdrav andělský; postavy Kristovy a sv. Panny, andělů a svatých, jež tolikrát tak něžně zobrazil, vznášely se jako živá litanie před jeho hasnoucím zrakem, chystajíce mu odměnu věčnou ve vlasti nebeské. Na světě nebylo více pro něho místa; vždyť již zachvacovala křesťanskou společnosť ve všech směrech potopa pohanstva. V politice vznikal systém vlády nezávislé

na křesťanském mravu, v literatuře výlučné studium klassiků, v umění mythologický kultus nahoty a naturalismu. Zapomenuta zbožná, milostná poësie, jež po dlouhou dobu okouzlovala Evropu, zapomenuty posvátné tradice křesťanského umění, podlehnuvše zkaženému vkusu renaissance, zapomenut i Fra Giovanni da Fiesole. Po celá tři staletí marně hledáme jeho jméno v seznamech umělců; teprv v poslední době oceněn jeho význam a opět mu vykázáno mezi pěstitely pravého umění čestné místo. Duch lidský vybavuje se konečně z těžkého pobloužení; s andělským učitelem povstává z hrobu i andělský mistr, o jehož dílech možno právem říci, co často jest slyšeti o Summě slovutného Aquinata, že jsou zázraky ducha křesťanského. Dokázalť zajisté Fra Angelico, že jen tam může kvésti pravé umění, kde se vznáší jako vroucí modlitba k nebesům, jsouc jen velebným chvalozpěvem Nejvyššího. Posvěcená sv. Tomášem věda jest již obnovena: kéž brzy obnoví andělský duch Fra Giovanniho i křesťanské umění!

Dokonáno!

Duše má je kaple šerá
v pustém zapadlém kdes kraji,
vůkol ticho podvečera,
vůkol zvony tiše lkají,
tajuplně šepotají
smutné hrana pohřební.

Nevím, kde to. Někde v dáli,
všude smutno, všude touha,
všude bolesť hořká pálí . . .
a ten čas jde zdlouha, zdlouha . . .
Jde? Ó ne, toť šalba pouhá,
čas tu na vždy zkameněl.

Čas tu stojí zkamenělý,
dnes a zítra, dnes a vždycky,
hvězdy se kams rozletěly,
umřel měsíc elegický,
a ten šer tak lethargicky
uleh' všude v celý kraj.

A ten vzduch tu tíží, tíží,
jak by tajil smutné příští —
jistě smrť již sem se blíží,
slyším už, jak krev se prýští,
slyším, jak se skála tříští
jakoby se pukala.

A teď ozvalo se náhle
Dokonáno! celou zemí,
Dokonáno neobsáhlé,
které Bůh Syn nade všemi
vyřk' než umřel pro nás němý
jako tichý beránek.

A zas ticho podvečera
v pustém zapadlém kdes kraji —
a v to bijí srdce sterá
zvonů, které tiše lkají,
tajuplně šepotají
smutné hrana pohřební.

Al. Tomášek.

Eduard Jan Nep. Brynych.

Nezřídka setkáváme se v životě s muži pevného, nezlomného charakteru, kteří za nesnadných okolností, nedbajíce nesčetných překážek, silou svého přesvědčení dovedou myšlence své raziti mocně cestu, ničím se nedadouce odvrátiti od svého úmyslu. Jsou to hrdinové ducha i srdce v pravém slova toho smyslu, jsou to velikáni, kteří vším právem zasluhují našeho obdivu a naší úcty.

Jedním z takových mužů jest i slovutný biskup královéhradecký, Eduard Jan Brynych, muž o církev vysoce zasloužilý, prosluly katolický spisovatel a veliký bojovník za víru Kristovu, jenž zasvětil celý svůj život zápasu za pravdu a právo, ničím se nedávaje odvrátiti od svého cíle, a s velikým úspěchem obhajuje církev katolickou proti všem nepřátelům, hlavně proti protestantismu.

A neohrožený ten velekněz slaví dne 4. května své padesáté narozeniny. Budiž nám tedy dovoleno vzpomenouti na důkaz obdivu a vroucí lásky k drahému arcipastýři aspoň několika chvil z jeho požehnaného a blahodárného působení!

Eduard Jan Brynych narodil se 4. května r. 1846. ve Vlásenicích u Pelhřimova v Čechách, kdež byl otec jeho hospodářským správcem. Pro svou pracovitosť a zbožnosť požívali jeho rodiče všude nelíčené vážnosti a úcty. Zvláště matka vštěpovala svému synu se vší pečlivostí již do útlého srdce vznešené pravdy svatého náboženství, a to tím více, ježto bylo jejím vroucím přáním, aby jej mohla zasvětiti službě Boží.

Prvního vzdělání dostalo se Brynychovi na školách v Jindřichově Hradci, v Kutné Hoře a v Sobotce, kdež se stal jeho otec městským úředníkem, a konečně v Jičíně. Zde konal i studia gymnasijní, a dokončiv je r 1864. s výtečným prospěchem, vstoupil do semináře v Hradci Králové. Jako na gymnasiu, tak i v bohosloví vynikal nade všechny své druhy neobyčejnými vlohami, ryzí povahou a nelíčenou zbožností, takže si záhy získal lásku představených i koalumnův.

Dokončiv studia theologická, byl vysvěcen 4. listop. 1868 v biskupské kapli v Chrasti na kněžství a poslán za kaplana do Žlunic u Nového Bydžova, kdež pracoval blahodárně mezi lidem, jejž si z celé duše zamiloval, skoro celých osm let, až do r. 1876 Odtud povolán byl za kaplana k biskupskému chrámu Páně v Hradci Králové. S jak těžkým srdcem odcházel od prostého, zbožného lidu žlunického, dosvědčují jeho vlastní slova v ordinariátním listě: „Kněz za dnů našich nebývá ode všech milován, ale ke cti tehdejším osadníkům žlunické farnosti, z nichž mnozí ještě žijí, budiž to řečeno, že slzely oči mé, že plakali dobří osadníci, když jsem odcházel.“

V Hradci Králové obrátil na sebe Brynych záhy pozornost svými kázaními v kathedrálním chrámu Páně, takže brzy daleko široko v okolí znám byl jako výtečný kazatel. Zejména jeho postní řeči, jež později dvakráte vyšly tiskem s názvem „Cesta rozumu a srdce“ vábily ke službám Božím mnoho věřících i z kruhů, jež bývají zaujaty proti náboženství.

Než brzo naskytla se jubilantu našemu příležitosť, že mohl v celém rozsahu rozvinouti veliké své schopnosti. Téhož roku, kdy ustanoven byl kaplanem v Hradci Králové, uprázdněno bylo v tamním semináři místo professora bohosloví pastýřského. Vroucí láska k stařičké matce, již chtěl míti u sebe po smrti otcově, vedla jej k tomu, že ucházel se o toto místo, jež také obdržel, podrobiv se s výtečným prospěchem přísným zkouškám, jež se vyžadují na kandidátu doktorátu a professoru theologie.

S láskou uchopil se mladý professor svého úřadu a svou laskavostí, vlídností a praktickými přednáškami získal si pojednou srdce všech mladých posluchačů. Pozoruhodným v té věci jest i výrok jednoho z bývalých jeho posluchačů, jenž často říkává: „Jestliže z nás některý jest kněžem svědomitým a řádným, pak po milosti Boží jest to hned na prvním místě zásluhou professora Brynycha. On jediný měl srdce naše celá Jemu jedinému náležela naše neobmezená důvěra.“

Kromě pastorálky přednášel prof. Brynych též po smrti stařičkého prof. Dr. Jana Stárka katechetiku a methodiku, a hned od počátku vykládal bohoslovcům prvního ročníku církevní hymny jazykem českým, a to tak úchvatně a nadšeně, že mnozí dosud nemohou zapomenouti na ty jeho krásné přednášky.

Než ač s láskou zastával Brynych povinnosti své professorské, ač drahá byla mu stolice učitelská, přece stýskalo se mu po lidu. A proto jezdíval o svátcích a o prázdninách do různých farností, a vypomáhal ve správě duchovní. I bylo mu vždy, jakoby byl znovuzrozen, když mohl třeba jen na krátko pobyti mezi tím prostým lidem a k němu několik slov s kazatelny promluviti. Miloval jej tak, že nelitoval proň ani zdraví svého, nic nebývalo mu obtížno; často v zimě za hrozné nepohody jezdíval o Vánocích zejména do Proseče, a tu třeba celé půldny sedával ve zpovědnici, odkudž často přímo vystupoval na kazatelnu. Tu konával též s povolením ordinariátním duchovní cvičení pro lid; zejména snažil se svými řečmi utvrditi lid ve víře katolické a poučiti jej, jak by si měl počínati proti evangelíkům, jichž jest v Proseči velmi mnoho. Též kněžstvu dioecese kralovéhradecké hlásal po dvakráte, jsa ještě professorem, jako exercitator pravdy sv. náboženství.

Do doby pobytu jeho v Hradci Králové spadá též největší část prací v oboru literarním. Tak jsa kaplanem při kathedrálním chrámu Páně vydal, jak již zmíněno, postní řeči „Cesta rozumu a srdce“, jako professor pak uveřejnil svá „Soustavná katechetická kázaní“, přizpůsobená pražskému katechismu (odtud jejich název), dále dvě řady dojemných kázaní postních „Zachraň duši svou“, konaných ve farním kostele na Pouchově u Hradce, jichž čistý výnos věnoval ve prospěch ústavu dioecesního pro hluchoněmé v Hradci, a konečně „Řeči liturgické“. Jak veliké oblibě se těší Brynychova kázaní, patrno z toho, že jak „Kázaní katechetická“ tak postní „Zachraň duši svou“ přeloženy byly též do němčiny, a že je i zbožní laikové s pravou pochoutkou a ne bez užitku čítají.

Neméně než v oboru tomto vynikl též professor Brynych jako dovedný a oblíbený katolický povídkář. A co ho pohnulo, že se jal pěstovati i povídky? Odpovídá sám: „Zamiloval jsem si lid katolický upřímně, i bylo mi líto, když

nepřátelé kříže Kristova usilovali oviklati jeho víru, vyrvati mu ze srdce to, co jediné těší v životě i smrti, totiž naději v život věčný, a strhnouti jej k životu nepořádnému, záhubnému. To pohnulo mne nemluviti k lidu pouze ústy, ale mluviti k němu i pérem či tiskem, mluviti k němu knihou.“ Odtud vysvětlíme si také zvláštní ráz povídek Brynychových, jež poučují ve formě vypravování o pravdách sv. náboženství a hájí je proti všem útokům nepřátelským, zejména proti evangelíkům. A proto látka k povídkám těm jest čerpána ponejvíce ze života v osadách smíšených, jak jej Brynych důkladně poznal na svých častých návštěvách v těchto osadách. Již jako kaplan ve Žlunicích napsal překrásné povídky: „Pokročilý rolník“, „Domkář mudrlant“, „Otevřené oči“, „Soupeři Boží“ a „Diamantek“, jež vydal později souborně pod názvem „Naše vesnice po roce 1860.“ Povídky ty psány jsou slohem prostým, lidu srozumitelným, při tom však vybroušeným a neobyčejně poutavým. Zvláštností v nich, jako ve všech Brynychových dílech vůbec jest to, že všude ukazuje se vážnosť k církvi sv. a dětinná láska k sv. náboženství, jež čtenáře hluboko pronikají. Větším rozsahem vynikají další Brynychovy povídky: „Kříže a kalichy“, jež záhy došly veliké obliby, „Dílo lidí“, které povstalo na obranu „Křížů a kalichů“ a „Slovo kříže“, vesměs to obrázky ze smíšených a pokročilých osad.

Pro veliké zásluhy, jichž si získal Brynych jako professor, i jako horlivý kazatel a spisovatel, povolán byl r. 1888. za sídelního kanovníka na královský Vyšehrad. I v této své důstojnosti rozvinul náš jubilant činnosť velkolepou, jsa zvláště horlivým hlasatelem slova Božího. Mimo kázaní nedělní konal též po tři leta v měsíci květnu každodenně ke cti Královny nebeské zbožná rozjímání, v nichž pojednával o ctnostech křesťanských a probíral různé otázky časové, jež uměl vždy vhodnými příklady oživiti a zpříjemniti. Nad to přijal kanovník Brynych k žádosti Jeho Eminence kardinála Schwarzenberga na sklonku r. 1888. předsednictví v Jednotě katolických tovaryšů, a po smrti kanovníka Zennefelse (1890) úřad duchovního rádce ve spolku bl. Marie Anežky pro dobrovolnou péči o chudé v království českém. Tu oblíbil si i lid dělnický a řemeslný, a se vším úsilím jal se proň pracovati. Z milodarů a výtěžku ze svých spisů zakoupil konečně krátce před svým povýšením k důstojnosti biskupské pro účely spolkové dům.

Mimo to konával vždy v neděli večer k mladým řemeslníkům zajímavé a praktické přednášky, k nimž vybíral nejraději časová themata, jež mistrně probíral, přihlížeje hlavně k důležité otázce socialní.

Činnosť jeho se rozšířila r. 1891., kdy byl jmenován generalním předsedou všech tovaryšských spolků v pražské arcidioecesi. Krátce potom svolal do Prahy všechny předsedy katolických tovaryšských jednot z Čech, Moravy a Slezska, aby se tu navzájem poznali a ve svých názorech sjednotili a utvrdili. Vedle toho docházel často i do ústřední rady spolku bl. Marie Anežky a povzbuzoval členy nadšenými řečmi hlavně k dobročinnosti.

Při tom nezapomínal ani nyní na činnosť spisovatelskou, maje stále na mysli česť a slávu Boží a zájmy sv. náboženství. Za tím účelem vydal „První májovou pobožnosť“, kde se snaží rozšířiti úctu k Rodičce Boží, dále „Štít víry“, dílo velmi cenné, sepsané hlavně pro lid ve smíšených osadách, kdež

vykládá a mistrně rozebírá učení katolické a evangelické, a konečně „Světlo pravé," jež jest jaksi pokračováním a doplňkem „Štítu". Nejvíce se však rozšířily za jeho řízení brožury „Slova pravdy," laciné čtení časové, jež sám založil. Obsah jejich jest dílem socialní, dílem apologetický. Většinu brožur napsal Brynych sám; zvláště cenny jsou tyto: brožura o Komenském, „Jak mistr Tůma opět víry nabyl a socialismu se odřekl", „Po ovoci jejich poznáte je," „Konservatismus," „Materialista," „Atheista," „Nihilisté," „Nebe na zemi," „Duše lidská" a j.

Potřeba obrany proti útokům nepřátelským vedla jej i k tomu, že r. 1890. počal vydávati obranný kalendář „Meč", jenž záhy došel veliké obliby u lidu katolického, kterému jím dána vhodná zbraň proti četným odpůrcům víry. Hlavní těžiště kalendáře tohoto spočívá v povídkách Brynychových, z nichž vynikají: „U Doušů," „Štěstí ve světě" a „Maťálkova chalupa." Netřeba zajisté připomínati, že tyto snahy zjednaly Brynychovi mnoho nepřátel a odpůrců, zejména mezi liberály a evangelíky, jimž byl Brynych trnem v oku. I počali jej proto tupiti v různých časopisech a štváti proti němu i vlažnější katolíky. Než všecky tyto útoky nedovedly umenšiti lásku jeho ctitelů, ano úcta jejich k neohroženému kanovníku jen rostla. Zejména J. Em. pan kardinál Schönborn s potěšením sledoval záslužné jeho dílo, a když zemřel královéhradecký biskup Josef Jan Hais, byl k jeho návrhu jmenován Brynych 21. prosince 1893. jeho nástupcem. Osiřelá dioecese zajásala. Znalť Brynych z veliké části její poměry a nepřicházel k cizím, nýbrž mezi své. S nadšením a s neobmezenou důvěrou vinuli se k němu věřící, spatřujíce v něm svého nejlepšího zástupce a dobrodince. A nový biskup nesklamal důvěry svého lidu. Se stejnou horlivostí a svědomitostí, s jakou konal své povinnosti jako kněz, professor a kanovník, oddal se i svému velepastýřskému úřadu, s otcovskou láskou pečuje o dobro svého stádce. Především obnovil ve své dioecesi úctu k sv. Janu Nepomuckému, jejž ustanovil vůdcem a patronem celého hradeckého kraje. Z úcty k němu založil i spolek „Nepomucena", jehož členové kněží se zavazují, že věnují každodenně aspoň chvilku meditaci. Neméně ctí biskup Eduard Jan Nep. Brynych i Pannu Marii, k níž to lne již od dětinství s celou duší, a jejíž úctu při každé příležitosti, kde a jak jen může, šíří; již jako professor vřele doporučoval bohoslovcům modlitbu sv. růžence a z jubilejní cesty do Říma přinesl každému na památku po růženci. I sám růženec rád a velmi nábožně se modlívá, k němu před každým důležitějším krokem béře své útočiště, jím sílí se ve svých důležitých a obtížných povinnostech.

Oceňuje pak důležitosť katolického tisku, svolal Eduard Jan hned v prvním roce svého biskupování duchovenstvo z celé dioecese do Hradce a založil s ním spolek čili družstvo pod ochranou sv. Jana, jehož účelem jest odrážeti útoky nepřátel, rozšiřovati spisy a listy, jež jsou psány v duchu křesťanském, a vůbec pečovati o duševní blaho lidu. Družstvo to založilo si i svůj časopis „Obnovu", jenž záhy došel veliké obliby a podporován jest i tím, že biskup zakoupil pro účely jeho v Hradci Králové po smrti Pospíšilově knihtiskárnu.

Aby pak mohlo ono družstvo činnosť svou v plné míře rozvinouti, zamýšlí založiti si v Hradci ku věčné památce svého zakladatele, mecenáše a

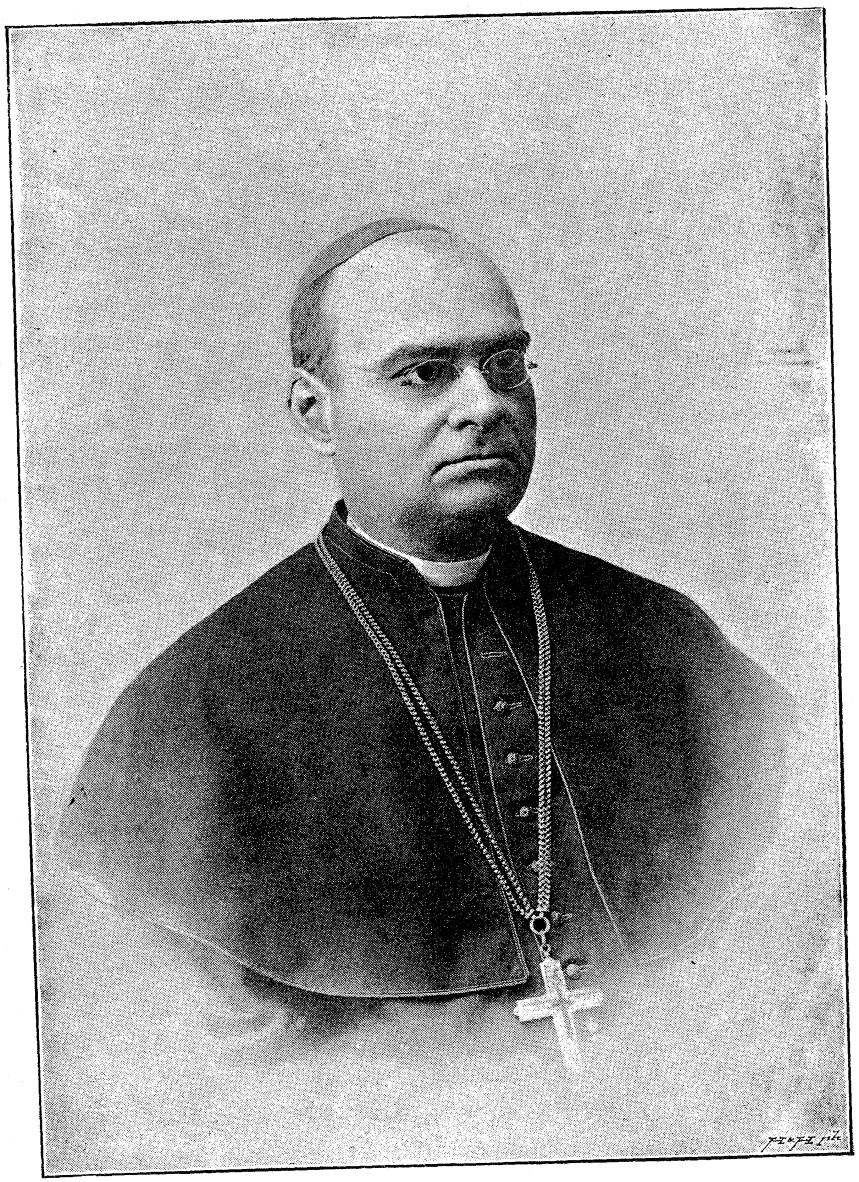

Eduard Jan Nep. Brynych.

nejštědřejšího podporovatele biskupa Brynycha spolkový dům, jenž se má zváti ku cti sv. Vojtěcha, zemského patrona českého, jehož mučenické smrti 900letá památka bude slavena r. 1897., „Adalbertinum“. Dům tento má býti tak zřízen, aby mimo družstvo mohla v něm býti též umístěna biskupská knihtiskárna, jednota katolických tovaryšů, dioecesní jednota Cyrillská, aby v něm mohli bydliti kněží deficienti a pod. Ježto podnik ten vyvolal po celé dioecesi radostný ohlas, lze doufati, že co nejdříve bude uskutečněn.

Nad to snaží se horlivý biskup utvrditi náboženské přesvědčení i mezi intelligencí, konaje za tím účelem každoročně ku konci doby postní tak zvané konference t. j. řeči, v nichž poutavě rozebírá a vykládá základy sv. náboženství a různé otázky časové.

Přihlíží také bedlivě k tomu, aby byla povznesena a důstojně konána i posvátná liturgie. Za tím účelem snaží se po celé své dioecesi zavésti prostý, avšak velebný zpěv chorální. Chorál zaveden již v semináři hradeckém, a ujímá se na mnohých jiných místech v dioecesi hlavně zásluhou obnovené jednoty Cyrillské v Hradci Králové, jež byla založena r. 1881.

Povznesení zpěvu bude zajisté značně podporováno novým dioecesanním zpěvníkem, jenž bude vydán pro celou dioecesi, aby se tím přítrž učinila přílišné různosti ve zpěvu, jaká na rozličných místech po dioecesi panuje, a věřící v ducha liturgie a víry více vniknouti mohli. A proto kniha tato má býti zařízena tak, aby sloužila lidu k sledování a srozumění nejen mše sv., nýbrž i do jisté míry jiných liturgických úkonů. Zpěvník ten jest již v tisku, a bude v květnu letošního roku vydán. Také zamýšlí ndp. biskup vydati nový katechismus pro hradeckou dioecesi, místo dosavádního katechismu budějovického (Skočdopolova).

Jsa přesvědčen, že mnoho záleží na vychování budoucích kněží, věnuje vznešený arcipastýř velikou pozornosť alumnům svého semináře, jimž jest dobrým, laskavým otcem a zářivým vzorem. Veden otcovskou péčí i o povznesení duší jejich, nerozpakoval se též při všem namáhání svém vzíti na se úřad exercitatora, a konal k nim loňského roku v únoru za nejtužší zimy překrásné a dojemné promluvy, jež zajisté na vždy utkví v mysli všech mladých jeho posluchačů.

A jako jest vlídný a přívětivý k alumnům, tak stejně laskavým jest i ke všem ostatním. S nižším kněžstvem rád si pohovoří, povzbuzuje je k horlivé činnosti na vinici Páně. Jeť v pravdě mužem, jenž dovede si záhy všude zjednati úctu a lásku. Neobyčejnou svou vlídností a laskavostí získává i odpůrce, tak že se často mění jejich nepřátelství, když jej blíže seznají, v pravý opak. Zejména se to stává často na jeho visitačních cestách. Dokladem toho buďtež jeho vlastní slova: „Na mých cestách mnozí proti mně nepřátelsky vystupují, jsouce štváni, když jsem k nim měl přijeti. Bohužel svedli některé, naplnili srdce jejich ne-li záští, tož aspoň nedůvěrou. Avšak veliká většina lidu ukázala, že ta stará katolická víra ještě v srdcích žije; celé zástupy lidu vycházely svému biskupu vstříc zbožně a radostně. A když mi bylo dáno k lidu promluviti a dítky kolem sebe shromážditi, tu jsme si ihned porozuměli. Marné bylo namáhání odpůrců. Víra se v srdcích probudila, láska k Pánu Ježíši se

roznítila a mnohdy i v oku slzy se zaleskly. A tak se stalo, že rozloučení mé s osadou bývalo dojemnější, než příchod můj tam.“ Všechny útoky svých nepřátel snáší trpělivě a zmužile, pamětliv jsa slov: „Per ardua ad astra!“, snáší je s radostí pro Krista a církev jeho, jež vždycky pronásledováním jen mohutněla a vítězila. Sám pak jako vrchní pastýř má, jak často říkává, pro své nepřátely jen modlitbu a slova: „Blahoslaveni jste, když vám zlořečiti a protivenství činiti a všecko zlé o vás mluviti budou lhouce, pro mne: radujte se a veselte se, neboť odplata vaše hojná jest v nebesích!“ (Mat. 5, 11. 12.) Význam ndp. biskupa kralovéhradeckého ocenila již i spravedlivá cizina. Jeho spisy jsou známy i Slovincům a Polákům a pojistily jménu jeho trvalou památku.

Podali jsme ovšem jen kratičký nástin obsáhlé a velezáslužné činnosti svého velepastýře, k němuž lneme s celou vroucností svého srdce. O mnohém jeho šlechetném činu svět se nedověděl, avšak i to, co každý vidí, stačí, aby každý, komu blaho církve a národa jest draho, přilnul k němu se vší úctou a láskou; vždyť obětovati se blahu Církve a věnovati jí všechny své síly — toť důkazem srdce dobrého, šlechetného a nezištného! Bůh zachovejž dobrého biskupa kralovéhradeckého ještě dlouhá leta ku blahu církve i národa!

H. K. + Fr. Š. Milevský.

Mater dolorosa.

Dol v líci, plna žele Matka Páně
v svých loktech třímá ztuhlé tělo Syna;
Jej v posled líbá v ústa Jeho siná,
Jej v posled líbá v zkrvavené skráně.

Jak truchlá je ta Máti v bolné ráně!
Žal mečem ostrým v srdce jí se vtíná,
se Synem její naděj' uhasíná,
Oně byl jí vším, On byl jí ku ochraně.

Zrak upřen k nebi. A tak beze slova,
bez hnutí dlí jak socha mramorová.
Jen chvílí slza s bledé líce skane.

Ó Matko má! Tak velká bolesť Tvoje,
a přec tak prázdné, chladné srdce moje,
ó dej, ať něžnou láskou k Tobě vzplane!

H. K. + Fr. Šebestík.

O národnosti literatury.

Napsal Hubert Beránek.

Čteme-li kritické úvahy o stavu naší literatury a rozvoji našeho národního života, setkáváme se často s výtkou, že literatura naše je málo národní. Přirozeně vyskytá se tato výtka, jako vůbec veškerá kritika, teprve v druhé polovici tohoto století. Dříve zajisté byla obrácena všechna snaha a pozornosť literátů ku vytvoření literárních děl. Teprve když rozvoj literatury pokročil, obrací se činnosť literární ku stávajícím dílům slovesným samým, aby určila jejich místo ve vývoji literatury, jejich cenu uměleckou a význam národní.

Tak už před lety Sabina vymezuje podmínky, za kterých slovanský a tedy i český román může se řádně vyvíjeti a světové dokonalosti dosíci, praví:[1]) „Nedošelť k němu (ku zvláštnímu totiž směru) přímo a bezprostředně, neboť osudy literatur kmenů slovanských tomu teprv tenkrát připustily, když tvůrcové románu ku poznání oněch pravých národních živlů došli, jejichž pojímáním a nasycováním se duch pravé své podstaty nabývá a cesty pozná, jimiž kráčeti mu nutno, nechce-li minouti se cíle svého.“ Sabina, který už tehdy instinktivně vycítil vadu domácí tvorby slovesné, dává těmito slovy pokyn, jakými drahami má se bráti domácí literatura, má-li dospěti k samostatnosti, individuálnosti. Má si více všímati živlů národních. Takovými jsou Sabinovi příroda vlasti básníkovy, půda, na které národ jeho žije, povaha národa, jeho způsoby a dějiny. „Poznání tedy domácí půdy, domácích starožitností, celého života národního, jak se v ouzkém kruhu rodin a obcí a v širém dějinstvu národa jeví, jest hlavním zřídlem národního románu.“ Že zde Sabina mluví pouze o národnosti románu a ne o národnosti literatury, to na věci ničeho nemění. Nelzeť vůbec román od poesie přísně oddělovati, tím méně, poněvadž tento druh krásné literatury jest v naší době hlavním a význačným jejím představitelem. V románu se také odráží život národní mnohem zjevněji než v básni. Tam zajisté autor zůstává v pozadí, zde jeví se jeho individualnosť. Možno tedy požadavky vůči románu rozšířiti na veškeru krásnou literaturu.

Větší důraz na národnosť literatury klade o několik let později Kosina.[2]) Požadavky jeho opírají se již o konkretní případy — namířeny jsou proti současné kosmopolitické škole Hálkově. Proti této hájí zásluhy starší vlastenecké básnické školy české, současné pak básníky vybízí, aby více přilnuli k národu, aby „básněmi svými povahu a ráz československý ku platnosti přivedli.“ Dle něho současní básníci vzdálili se od svého národa, od zájmů svého lidu; ve svých dílech potulují se po cizích, vzdálených, neznámých zemích, vyhledávají cizí lidi, nehledají člověka českého, pachtí se po jakémsi všeobecném člověku. Proto odvrátil se od nich národ, nenalézaje v nich svého výrazu. Odtud též ony nářky na lhostejnosť, která vůči literatuře v národě zavládla, odtud s druhé strany prostřednosť domácí tvorby, která nemůže vykázati se svéráznými, specificky českými plody.

[1]) Lumír 1858 „O románu vůbec a českém zvláště“ str. 902.

[2]) Hovory Olympské: IV. O literárním kosmopolitismu.

Za našich let konečně pozdvihl požadavek národní literatury s neobyčejnou řízností předčasně zemřelý publicista H. G. Schauer,[1]) jenž s velikou rázností a přímostí probírá jednotlivé složky národního života a udává podmínky, za kterých by se u nás mohla vyvinouti národní literatura. Dle něho národní je totožno s historickým. Historickou pak poesií jest mu každá, která pojímá všeobecné a individuální výjevy životní v celku jejich příčinné spojitosti a jakožto výraz jedné tvůrčí síly. Jen s tohoto stanoviska i líčení přítomnosti jest něčím; je tu historií skutečnosti. Aby možno bylo spisovatelům národně tvořiti, nutno jim studovati život národní v jednotlivých vrstvách národa. Je to u nás možno? Jest u nás něco specificky českého? Probíraje pak jednotlivé vrstvy národní přichází Schauer k úsudku zápornému. Minulosť málo prozkoumána, s přítomnosti setřen ráz národní. Praha má ráz velkoměst evropských vůbec, venkovská města nepovznášejí se často nad úroveň malicherných místních zájmů a maloměstských klepů, venkov pak uniformuje kultura novověká tak, že venkovana českého nelze mnohdy rozeznati od jeho druha německého. Tak všechny podmínky národní literatury u nás scházejí. Národ musí se především vychovati vnesením do něho zdravých ideí. Tím teprve zjednána bude literatuře národní pevná půda, na které se může vyvíjeti. Nutno doznati, že Schauerova kritika našeho národního života ve mnohých rysech jest příkrá i bezdůvodná — ale nám stačí, že i stoupenec mladé školy kritické u nás dospěl k úsudku, že literatura naše nevyhovuje úkolu svému, který jí v národě jest uskutečniti, že jest málo národní.

Z uvedených dokladů vychází na jevo, že již po dlouhou řadu let pociťuje se potřeba, aby literatura naše brala se směrem národnějším. Oprávněnosť oněch hlasů nemůže býti popírána, pře může povstati jen o to, jak se té národnosti literatury má rozměti, co vše může se k národní literatuře počítati. Požadavek národnosti literatury však musí býti přiznán od každého, ať jest již pojem o umění jakýkoli. Má-li se literatura pěstovati k vůli sobě samé, umění pro umění, k vůli krásnu aesthetickému, ku příjemnému pobavení, zbavuje se tím povinnosti býti národní? Jest zajisté ve vlastním jejím zájmu, aby přilnula k národu, aby odpovídala jeho tužbám a ideálům. Míní-li však někdo, že tendence literatuře nejen neškodí, nýbrž že jest jí potřebna, a že literatura má býti vychovatelkou národa, pak jen tím více uznává nutnosť národnosti v ní. Jak může básník vychovávati národ, když místo co by se věnoval studiu jeho povahy a z ní plynoucích potřeb, snáší mu se všech koutů různé cizí ideje, kterým lid nerozumí, ani jich chápati nemůže, poněvadž vývoj jeho do toho stadia dosud nepokročil?

Za našich dnů často slyšeti náhled, že umění není nic jiného než kopírování přírody a života. I toto mínění však nutně vyžaduje, aby byla literatura národní. V přírodě zajisté, která jest nevyčerpatelným pramenem tvoření uměleckého, nenacházíme nikde jen všeobecný tvar; příroda jeví se nám v jednotlivých individuích. Individualnosť ta je provedena do nejmenších částek, tak že stěží nalézti lze dvě věci sobě úplně rovné. Všeobecné tvary neexistují ve skutečnosti, nýbrž pouze v naší abstrakci. Z této všeobecné

[1]) Lit. Listy 1890 č. 8 a násl. „O podmínkách a možnosti nár. české literatury."

povahy přírody vyplývá jako přední zákon tvoření uměleckého nejpřesnější individualisace; v díle uměleckém nesmějí se objevovati jen všeobecné, mlhavé lícně přírodní, nýbrž krajiny typické, charakteristické. Podobně není nikde na celém světě lidstvo jako takové ve svém všeobecném pojmu, nýbrž existují jednotliví národové, ze kterých lidstvo se skládá. Proto také nesmí býti v díle přísně uměleckém postav jen všeobecně lidských, t. j. nedostatečně charakterisovaných, málo význačných. Každý jednotlivý národ jeví se nám jako individuum vyznačující se svým vlastním způsobem myšlení a cítění. Ani naše doba pokročilé civilisace, kdy rychlá výměna statků duševních i tělesných mnoho setřela se zevnější různosti jednotlivých národů, nevyrovnala úplně všechny rozdíly národů zvláště v oboru duševním. Kroj národní sice pozbývá vždy více půdy, ale duch národní i v čistě duševních oborech života národního vystupuje dosud silně. Jest na první pohled patrno, jak i věda, která má přece povahu všesvětovou, čistě lidskou, u různých národů různého jest ducha. Značný rozdíl jest na př. mezi filosofií německou a anglickou, ruskou neb francouzskou, mezi pojímáním dějin německým a anglickým.

Když tedy ani věda nemůže zapříti individuálnosti národního ducha, čím více se musí duch tento jeviti v literatuře básnické, ač je-li samostatná, žije-li svým vnitřním životem, je-li výkvětem života národního! Duch individuálních národů požaduje též individuální duševní potravy; proto neprospívá mu poesie odjinud přinešená, neplynoucí z upřímného nitra jeho synův. Sama individuální povaha jednotlivých národů vyžaduje individuální národní literatury.

Rovněž různá a charakteristicky zvláštní jest v různých zemích povaha půdy, ráz krajiny, jejího rostlinstva a živočišstva i podnebí. Básnictví, zvláště lyrické, často se utíká ku přírodě, která v jednotlivých svých proměnách, přivoděných počasím, skrývá v sobě mnohé analogon lidského nitra, ať klidného jako hladina jezerní za bezvětří, ať rozbouřeného jako hukotem bouře stenající les. Proto básníci tak často své duševní stavy přirovnávají ku stavům přírodním, anebo si jimi v díle uměleckém zjednávají náladu odpovídající nitru jejich hrdin. Účelem četných lícní v básni jest vzbuditi ve čtenáři náladu takovou aneb aspoň podobnou, jakou pociťuje básník.

Co z toho plyne pro básníka, aby dosáhl svého účelu? Cit jeho musí býti především pravdivý, nikoli vylhaný. Neupřímnosť citu těžce se trestá v umění — báseň vyzní dojmem prázdným, hluchým, zapadne bez ozvěny v duši čtenářově. Aby umělec dosáhl jistě svého cíle, aby absolutním dojmem zasáhl duši čtenářovu, jest mu i v této příčině vyhověti požadavku národnosti literatury tím, že v díle svém použije k obrazům básnickým krajiny domácí. Tím získá mnoho. Jednak sám znaje krajinu tuto lépe než kteroukoli jinou z vlastního názoru, tím spíše a pravdivěji vystihne její náladu — neboť ta jest cílem umělecké lícně — jednak působiti bude tím mocněji na mysl čtenářovu, který dojmu takovému jest přístupnější než náladě jevící se ve krajinách jemu cizích, neznámých, jejichž dojmu nikdy ve svém životě nezakusil. Pěkným toho dokladem jest Hálkova známá báseň „Den májový“, z níž vane duch krajiny specificky naší. Dojem jest tu absolutní. Člověk jest jat při této lícni jarního teplého dne netušeným kouzlem, cítí, že je to krajina česká, s jakou se ve

svém okolí často potkáváme. Jiný dojem vznikne v nás, líčí-li básník nějakou krajinu cizí, na př. odpoledne na Sahaře. Bude nás líceň jeho snad zajímati, bude-li provedena názorně, význačně, bude-li podána novým, genialním způsobem, ale dojem nikdy nedostoupí takové živosti, svěžesti a síly, jako v případě předešlém. Nálada krajiny jemně a citlivě vylíčená budí příbuznou náladu v nás. O účinku krajiny na mysl lidskou nelze pochybovati. Ať již odezíráme od poesie umělé, kde existuje celý druh poesie krajinářské, poučuje nás o tom dostatečně též poesie lidová všech národů. Zvláště náladovou se jeví v tomto směru národní poesie ruská, kde základní jeden rys národní povahy slovanské, měkkosť, dojem opuštěnosti, tesknoty se vznáší nad lícněmi krajinnými. Vůbec ta lyričnosť národní povahy slovanské má namnoze neposlední svou příčinu v obývané půdě. Tisícileté obývání země určitě utvářené, s určitými přechody temperatury roční má za následek určité znaky v povaze národa, který tu zemi obývá. Znaky ty objeviti a vypátrati jejich příčinnosť s povahou půdy jest právě úkolem lidové psychologie. Básník tedy, chtěje vzbuditi v čtenáři absolutní dojem nebo náladu, dosáhne toho spíše, použije-li lícně z přírody sobě vlastní, domácí. I krajinné pozadí básně žádá tedy národně individuální charakteristiku.

Často již byla položena otázka, proč naše literatura ani za nynějšího svého rozkvětu nevydala plodů světového významu. Za příčinu toho všeobecně se pokládá právě nedostatek národní individuality. Co činí literatury světovými? Stačí na to již, aby básník vzal látku ze života národního? Béře-li ji odtud, dobře je to pro něho i pro čtenářstvo, ale pouhá národně individuální látka ku stvoření světového díla rozhodně nestačí. Naši básníci z doby probuzení brali ku svým pracím slovesným látku téměř výhradně ze života národního. Tím dobře posloužili potřebě svého čtenářstva, zasáhli mocně v duševní proud národa tehdy k vědomí vlasteneckému se probouzejícího, ale plodů, které by měly širší význam, přece nepodali. Národnosť tedy nepřivodí nutně světovosť literatury, ale ovšem světovosť literatury možna jest jenom na základě národnosti. Všechna velká díla světové literatury jsou též eminentně národní. Dílem světového významu může býti jen dílo dokonalé krásy umělecké. Podmínkou takového díla jest, aby látky domácí chopil se básník zvláště nadaný, genius. V genialitě díla uměleckého leží jeho světovosť. Jen genius pronikne více citem než rozumem svým duši svého národa, jeho povahu, cítění a chtění. To stane se tím spíše, jestliže genius takový neohlíželeje se po vyšlapaných stezkách důvěřuje jedině síle a svéráznosti svého talentu a nekazí napodobeninou obraz svého vlastního nitra, které však nemůže býti jinaké, než souhlasné s duší jeho vlastního národa. Zásady tyto podávají způsob, jakým umělec při tvorbě své má postupovati, aby podal dílo individuálně národní, které, přistoupí-li k němu svrchovaná uměleckosť, genialnosť, dostupuje výše uměleckého díla světového. Básník může takto v díle svém podávati buď sama sebe a tím dává výraz určité vrstvě svého národa, nebo ustupuje vlastní osobou do pozadí podávaje synthetický obraz jedné neb i několika vrstev společnosti národní. V prvním případě požaduje se po něm upřímnosť, ve druhém objektivnosť a důkladné prohloubené studium všeho, co k národní povaze patří a ji vytváří. Že snáze se to dá provésti na národu vlastním, než na cizím, jejž básník zná snad jen

z knih a nikoli z přímého názoru, jest samozřejmo. Z toho všeho plyne sám sebou požadavek, aby básník nadaný, schopný, čerpal ku svým uměleckým výtvorům látku ze života domácího, čili aby se snažil v typy národně individuální.

Pravdu tohoto tvrzení lze dokázati z povahy některých světových literatur. Mnoho se mluví v naší době o románu ruském, francouzském, anglickém. Čím staly se romány tyto světovými? Světovosť jejich nezakládá se na ničem jiném než na tom, že spisovatelé-geniové duchaplnou, pronikavou a jemnou analysí nalezli duši svého národa, nebo jedné jeho vrstvy a šťastně v díle svém zachytili a zobrazili ideje, které tvoří obsah vnitřního jejich života. Tak zobrazuje anglický román moderní, jak jej vypěstovala G. Eliotová, s neobyčejnou silou boj materialismu nynější doby s posledními zbytky idealismu starší společnosti anglické. Ve svém starším období za Dickensa a Thackeraye týž román líčí boj zásad filosofických ve společnosti anglické týrané sžíravým skepticismem. Podobně novodobý román francouzský ve všech svých hlavních představitelích Flaubertovi, bratřích Goncourtových, Bourgetovi a Zolovi snaží se podati co nejvěrnější obraz moderní společnosti francouzské či spíše pařížské.

Nejnázornější příklad poskytuje však román ruský. Do nedávných dob — do Turgeněva — nebylo ani potuchy o nadšení, s jakým nyní čtena jest literatura ruská na západě Evropy, zvláště v kruzích uměleckých Čemu má děkovati ruský román za svůj vítězoslavný vjezd do znavených srdcí západoevropských ctitelův umění? Co s druhé strany bylo příčinou, že dříve byl tak nepovšimnut? — Byla to jeho nesamostatnosť, jeho závislosť na románu francouzském a anglickém, která ničila v něm všechny lepší snahy, která mu nedovolovala postaviti se na vlastní nohy. Od té doby však, co svatá Rus v umění našla samu sebe, co nadšený básník s vřelostí srdce se pohřížil v bohatou duši slovanskou a její poklady uměním svým vynesl na denní světlo, jest román ruský po celé Evropě čten, obdivován, prociťován. V něm slaví ta ubohá, zanedbaná duše mužická své vzkříšení, z něho vane duch slovanské lásky k lidu. Evropa užasla nad samorostlým bohatstvím čisté duše lidu ruského, netknutého dosud západní kulturou, jaká objevila se ve spisech Gogolových, Turgeněvových, Gončarových, Dostojevského a Tolstého.

Avšak to jsou zjevy přítomnosti a nedávné minulosti, které méně přesněji dovedeme oceniti a posouditi, jsouce jim příliš blízci a nad to zaslepeni i různými časovými hesly a předsudky, takže snad klamně soudíme o pravé podstatě věci. Však i dějiny dávnověkosti, která již díky bedlivému novověkému bádání úplně jest osvětlena, dokazují nezbytnosť literatury v pravdě národní. Míníme tu literaturu řeckou a římskou, jejichž vzájemný poměr je pro nás velmi důkazný a poučný. Písemnictví řecké jest původní samorostlá květina bujných tvarů, čarných barev a opojné vůně, vyrostlá na domácí půdě; římské — květina cizokrajná, která sice i v nové zemi bujné vyhnala větve, ale její ohnivosť barev pobledla, vůně seslábla. Literatura římská nebyla pravdivým výrazem ducha římského, neboť v ní obsah i forma úplně podléhaly panujícímu vkusu řeckému. Proto též literatura římská nepronikla život lidu římského; existovala pouze pro lepší společnosť římskou, řecky vzdělanou. Proto v Římě nevidíme onoho těsného, živého styku mezi literaturou a životem politickým i

náboženským jako v Řecku. Kdežto v Řecku byla čtena při národních slavnostech i náboženských obřadech díla Homerova, Herodotova a jiných klassikův, nemělo ani divadlo římské vysokého významu pro veřejný život, aspoň ne v té míře, jako divadlo řecké; širé massy národa-lidu byly tam od literatury vzdáleny. Proč? Protože nebyla dosti národní, lidová; bylo v ní málo národního charakteru, málo individuálnosti Tam hledati dlužno pramen její malomocnosti a slabosti uměleckého výrazu, takže někteří kritikové upírají největším jejím básníkům (Horácovi) netoliko význam básníka světového, nýbrž i básníka vůbec.

Dějiny literatury světové dokazují, že jen ta literatura má vliv na vrstevníky i potomstva, která jest v pravdě národní, t. j. která jest věrným obrazem duševního života, která se vyvinuje souměrně s vlohami, a může býti měřítkem vyspělosti národa. Kterak však lze srovnati s tímto tvrzením námitku, že básníci světoví brali látky své většinou ze světů cizích, že tedy zobrazili ve svých dílech život cizí a přece vytvořili plody, které národ přijal s nadšením, které si osvojil tak, že staly se úplně jeho duševním majetkem? Pohleďme na př. na literaturu německou v době klassicismu, kdy Göthe a Schiller ovládali pole literární. Nebrali oni, nebral Lessing látky cizí, tu hellenské, tu moderní, k mnohým svým veledílům?

Tu jest předně uznati, že málokterému básníku poštěstí se býti srozumitelným tlumočníkem a představitelem duševního života veškerého národa jakožto celku. Častěji bývá básník věrným výrazem některé třídy, vrstvy národa; národ zajisté jednolitý, stejnoměrný, ve vzdělání, snahách, zálibách jednotný vůbec neexistuje; ve světě jsou jen třídy, vrstvy národa různící se svými slastmi i strastmi, ale vzájemně spojené některými vlastnostmi, které vyplňují pojem národnosti. Básník tedy národní v tom smyslu, že by byl výrazem celého národa, mohl by povstati jen tehdy, když by vystihl v životě národa ideu všem členům jeho společnou, ode všech stejně dobře chápanou, cítěnou a želanou, a dovedl ji umělecky realisovati, t j. dolíčiti konkretními osobami. Takových však společných idejí jest v životě národů tak málo, jako okamžiků, kdy veškerá snaha národa se soustředí v jediném bodě. Život národů za našich dob třídního boje, za dob individualismu a atomismu společenského zasahujícího do všech potřeb fysického i duševního života béře se mnohými směry a jest nesnadno zachytiti jej v jeho poslední, společné základně. Posuzujíce tedy dnes dílo umělecké pokud se týče národnosti zvláště, t. j. svérázného charakteru, musíme na ně pohlížeti s toho stanoviska, že jest výrazem určitého individua nebo určité vrstvy jistého národa. Národnosť díla uměleckého třeba zajisté považovati za základní ideální požadavek, čistota národní povahy nikde nesmí býti spisovatelem úmyslně porušena v celku, ale může býti změněna v jednotlivých individuích i v celých vrstvách, které vzděláním svým se od ní odchýlily; pak ovšem nesmí se činiti výtka beznárodnosti spisovateli — ač nemá-li se zavrhnouti v umění realismus. Budeme pohlížeti na tvorbu uměleckou s toho stanoviska, pak zajisté odpadnou mnohé nářky na beznárodnosti literatury a kritice zbude jen odpověděti na otázku, jak spisovatel své dílo provedl, a vysvětliti jeho směr z okolí, jež na něho působilo, z jeho prostředí, čili ukázati jeho stanovisko v síti sil, které hýbají životem národa.

V tom smyslu se nám jeví i klassicismus německý jako pravdivý výraz své doby, jako nejvyšší výkvět hnutí humanitně klassického, které zrodivši se na konci středověku v Italii, okruhem přes Francii zapustilo své kořeny v Německu. Tam chopili se ho geniové Göthe a Schiller a dali mu konečnou uměleckou formu. Básnili pak tehdy zcela v duchu časovém berouce ku svým pracím motivy klassické, hlavně hellenské. Duch klassicismu a kult antiky, jejž tehdy uvedl Winckelmann v Německu ve třídy vzdělanější, s nadšením byl přijat i v poesii. Göthe a Schiller, vnášejíce v literaturu ovzduší antické, činili tak zcela v duchu své doby, proto také byli pochopeni i širším obecenstvem. Literatura této doby uznává se v Německu za literaturu národní, národnosť literatury jest tu zachována, ježto jest v souhlasu se stupněm vývinu duševního života, třebas látka jest cizí.

V naší době pěstování antiky nejde sice souměrně s ideami moderními, avšak přihlédneme-li k tomu, jak ohromné, námi posud nedostižené výše umění antické dosáhlo, pochopíme snadno, proč i v nynější době praktičnosti a empirie jest obdiv a úcta antického světa ve mnohých kruzích uměleckých posud velmi silna a živa. Naše doba žije ovšem jiným životem, jinými myšlenkami; duch moderní béře se cestami od antiky odlehlými, ale proto nelze ani v našem věku naprosto upírati antickému směru v umění časovou oprávněnosť. Tajíť on v sobě mnohé myšlenky, které jsou přímo spojeny s tendencí naší doby, s duchem nové filosofie, zvláště německé. Opěvovati Venuši-Afroditu v naší době smyslného požitku a bezuzdnosti pudu pohlavního, Zeva Olympského s celou jeho družinou božstev, která nejsou ničím jiným, než personifikací sil přírodních v době náboženského indifferentismu a nevěry, líčiti veselé, dovádivé příběhy ze života věčně usmívavých, klidných, laškujících božstev požehnané Hellady z dob jejího tichého, nerušeného štěstí může míti v nynějších trudných bojích jednotlivců i tříd o sebezachování pro mnohé dosti půvabu a tudíž i oprávněnosti. Jednotlivci se mohou utíkati s rozkoší ze všední vřavy nynějšího světa v doby ty dávno minulé, které v jejich mysli obetkány jsou růžovým jasem klidu, tichého, snivého štěstí a svobody, ale širší vrstvy zůstávají jimi nedotknuty. Připustíme-li pak dokonce povolání poesie jakožto jedné z vychovatelských složek národa, kde zůstane to vychování? Vrstvy národa, které se nesúčastnily širšího vzdělání, nemohou na této poesii míti záliby a z ní čerpati ideje odpovídající svému duševnímu stanovisku. (Dokončení.)

Ráno.

Ráno již vstává
z perliček rosy,
klekání v háji
pějí mu kosi.

V purpur se halí
nebeská clona
a každá travěnka
přípravy koná.

Přípravy koná
uvítat zoru,
jen co si vyjde
nad šedou horu.

Louka již kytici
voňavou nese
a vůně kadidla
z lesů již pne se,

Písní se ozývá
kde které ptáče,
— noc jenom jediná
v propasti pláče.

Fr. Kořínek.

Mzda.

Studie ze sociologie. — Napsal Josef Lukášek.

(Dokončení.)

5. Mzda minimální; důležitosť její pro naši zvláštně dobu.

S otázkou o činitelích mzdy a „železném zákonu“ úzce souvisí též důležitá otázka o mzdě minimální. Jak jsme již z pojednání o činitelích mzdy poznali, může býti mzda práce různá; uvádějí se tři druhy: nejvyšší, prostřední a nejnižší. Z těchto ovšem poslední nejvíce padá na váhu vzájemných styků prácedárců s dělníky. A pochopitelně. Vždyť právě mzda nejnižší nejvíce vydána je nebezpečí sporu zájmů dělníkových na jedné a prácedárcových na druhé straně, nejsnáze může se státi kolbištěm práv mzdy a její nepřátel, lidské sobeckosti a necitelnosti.

Prvním a nejdůraznějším požadavkem mzdy jest, aby i ta nejnižší byla spravedliva. Jest pak mzda minimální (nejnižší) spravedlivou, když řádný a šetrný dělník uživí jí nejen sebe, nýbrž i rodinu, a při tom může také něco odložiti pro případ nemoci, úrazu a stáří. Spravedlivá mzda určuje se všeobecně dle ceny vykonané práce, ale zároveň musí míti své minimální hráze v životní potřebě dělníkově[1]) i jeho příslušících. (Dr Karel Eberle.)

Nesprávným jest názor ekonomů (à la Ricardo), kteří stanoví přirozenou mzdu práce jako cenu zboží dle výše výrobních prostředků práce, mzdu, jež nevyhnutelna jest dělníkovi, by se mohl živiti a pracovati; jest prý to zákon přirozený, a proto nerozumem jest proti němu jednati. — Podobně nesprávným jest názor socialistů, kteří práci mezdní vůbec zavrhují jako člověka nedůstojnou a otrockou, pravíce, že jedině spravedlivou bude výroba komunistická, aneb za nynějších poměrů aspoň výroba společnická.

První požadavek socialistů odmítli jsme jako nerozumný a bezvýsledný, druhý pak také úspěchů neslibuje. Kapitalista má se spojiti s dělníky v závodu neb továrně a s nimi děliti se o zisk: dělník obdrží smluvenou mzdu, ale i ze zisku dostane se mu podílu podle toho, jak velkým kapitálem (kolika podíly)

[1]) „Pracovati jest své síly napínati k opatření si životních potřeb a k obstarání všech pozemských požadavků.“ I. Mojž. 3. 19.

bude při podniku účasten. Zkvétá-li podnik, jest ovšem dělník spokojen, má větší zájem na práci, neboť ví, že také pracuje o svém, že jest spolumajitelem závodu; kdyby to takto šlo, pak by sociální otázka jistě mnoho ztratila na svém ostří! Jiná však jest, jest-li závod klesá; dělník bude míti ještě větší škodu, než kdyby byl prostým dělníkem, pozbude práci — jest na mizině. — Nezjedná si tedy dělnictvo tímto spůsobem hlavní podpory svého živobytí, stálosti práce, a proto reforma tato velkého významu nemá.

Práce mezdní vždy byla, jest a bude, sama v sobě jest přirozena, dobra; daleko není onou pohromou společnosti lidské, příčinou sociální bídy, jak socialisté chtějí dokázati; nikoli práce mezdní jako taková, ale její zneužití od kapitálu způsobilo tolik nespokojenosti a vyvolalo nynější bouři sociální. Jest tedy na výsosť důležito stanoviti pravý pojem spravedlivé mzdy, vytknouti určité hranice, kam nejnižší mzda dělníkova sáhati může, ale ještě důležitější, tento pojem mzdy společnosti zvláště prácedárcům v srdce vštípiti a na jeho základě stanoviti pravý, jedině správný poměr prácedárce a dělníka.

Všimněme si tedy blíže jednotlivých požadavků spravedlivé mzdy minimální! Mzda není spravedlivou, dostačuje-li jen k výživě dělníka samotného, rovná-li se pouze nákladové hodnotě pracovní síly. Taková mzda může se zdáti spravedlivou nejvýš materialistickým kapitalistům, kteří v dělníku nevidí než stroj, než tu svalovou sílu, která neliší se od zvířecí jen snad svou obratností a pružností . . . .; taková „morálka," takový názor o přirozenosti lidské shledává ovšem úplně spravedlivým, když se dá dělníkovi jen to, čeho potřebuje k udržení života, když se s ním zachází nejinak jako — s němou tváří. Toť ovoce bídného názoru materialistického, toť slibovaná obnova společenského řádu, vítězství nad otroctvím a zpátečnictvím! Kdyby člověk byl tvorem nerozumným, kdyby se bral zřetel pouze na náklad lidské práce, pak by mzda potřebná k udržení dělníka byla dostatečnou; není však dostatečnou, uvažíme-li důstojnosť osoby lidské, uvážíme-li všecka práva a povinnosti, které má jako bytosť rozumná a společenská. „Člověk má pracovati; ale ne jako soumar, jenž upadá ve spánek pod svým břemenem a po nutném odpočinku je vyburcován, aby dále nesl své břímě. Člověk má pracovati bez bázně, s radostí a veselím; má míti též volný čas pozvédnouti oko své i ducha k nebesům, k jejichž nazírání jest stvořen. Jest to jeho právo." (Fichte.)

Člověk jest bytostí rozumnou. Duchem povýšil ho Bůh nad celou zemí, duchem učinil ho pánem přírody, duchem ho povznesl nad zemskou hroudu a k sobě pozvedl. Dal-li však Bůh člověku tělo i schopnosti duševní, nechtěl zajisté, by je člověk nechával ladem, nýbrž aby je vzdělával a jimi cíle svého, Boha dosáhnouti se snažil; není tedy člověk stvořen jen pro tělesnou práci, není jen nástrojem výdělku, ale má vyšší snahy, vyšší cíl, vyšší povolání. Vedle své práce, ba právě prací musí sobě získati možnosti, by ducha svého ušlechťoval a v mravnosti se zdokonaloval. K tomu cíli potřebuje svobody, duševního osvícení a mravního poučení, k tomu cíli musí míti chvíli oddechu od klopotné práce, od starostí tohoto života.

Nesmí se tedy mzda omezovati pouze na odplatu výrobních nákladů práce lidské, nýbrž musí také dělníkovi poskytnouti prostředků, by čestně

si mohl uhájiti důstojnosti osoby své, by dosáhl pravé radosti života, by zachoval si jarosť ducha, zvláště by upevnil v sobě lásku a nadšení k nové práci, novému tvoření.

Než mzda minimální, jež se určuje pouze výrobními náklady pracovní síly, nestojí toliko ve sporu s právem osoby na duševní vzdělání, nýbrž nevyhovuje ani právu osoby na život. Vždyť má-li člověk býti životem svým náležitě jist, nestačí, by v tu neb onu chvíli měl co jísti; musí míti i jistotu, že v budoucnosti jest život jeho zabezpečen, že bude míti prostředky k výživě. Toho však mu minimální mzda nezaručuje; vždyť z takové mzdy nemůže ničeho uložiti pro dobu stáří, nemoci a úrazu; dělník tu vedle břemene práce béře na sebe i břímě nebezpečí bídy, jež mu však mzda nenahradí — jest tedy taková smlouva mezdní úplně nespravedlivá, poněvadž se jí ukládají břemena, jichž část se neplatí.

Při nespravedlivé, malé mzdě uvaluje na sebe dělník — taktéž bez náhrady — jiné břímě: zdržovati se manželství a pohřešovati výhod krbu rodinného. A jak jinak? Vždyť při takové mzdě jest nemožno rodičům vyhověti svatým povinnostem, jež Bůh rodině uložil a, které vyplněny býti musejí, má-li rodina učiniti zadosť úkolu Bohem jí stanovenému. Rodiče mají veleváżnou, svatou povinnosť, poskytovati dětem dobrou výchovu duše i těla, výchovu, jež odpovídá jejich poměrům a postavení; kdyby pak před ukončením svého vychovatelského úkolu zemřeli, tu mají dětem tolik zanechati, co by jim k doplnění jejich výchovy postačilo (k nemožnosti však nikdo se nezavazuje). To jest povinnosť rodičů přirozená, neboť děti jsou částí rodičů, patří k jejich přirozenosti, ba rodiče v dětech svých dále žijí. Zvlášť otci náleží ta starosť, který jest hlavou rodiny; má netoliko sebe živiti, nýbrž i děti a manželku, která péčí o děti zaměstnána nemůže sama za mzdu pracovati.

Jestli tedy mzda neposkytuje dělníkovi tolik, by si mohl založiti rodinu a ji uživiti, pak jest mzda ta nespravedlivá, pak se protiví božskému založení rodiny, jež vyjádřeno jest slovy: „Rosťte a množte se!“ Ani mírné otroctví[1]) nerušilo toho přirozeného práva na život rodinný, až teprve otroctví moderní „svobodnému“ dělníkovi ho béře, nohama šlape . . . .

Nedostatečná mzda celých tříd dělnických jest konečně škodliva a nebezpečna veškeré společnosti; trpí jí mravnosť veřejná i soukromá, a v zápětí plíží se i bída hmotná. Lid dělnický zapřažen od rána do večera v práci, přikován ke hmotě, zakrňuje často a otupuje na duchu, mysl jeho nesnadno povznáší se výše, by okřála a posilnila se myšlenkou na Boha, by čerpala útěchu v náboženství, lid ten neznaje rozumného požitku ani radosti života jest nespokojen sám s sebou i se světem, závidí požitků vyšším, jest přístupný každému svůdci a zhoubným bludům, jest prost každého pocitu práva, vlastnictví, mravů, každého vědomí povinnosti a omezení — jest to zástup otroků. Hmotně zbídačený nemá ani času mysliti na své duševní zdokonalení, duch

[1]) Mírné otroctví dle učení křesť. theologů (de Lugo, Molinae . . .) spočívá v tom, že pán má s užitkem vládnouti jen zevnějšími kony otroků, kdežto povinnosti a práva jejich na manželství . . . má míti ve vážnosti.

postupuje vládu tělu, chtíčům smyslným, tone v kalu mravní zkázy, tam hledá rozkoš, tam hledá zapomenutí.

Však teprve tisíckrát běda, jestli takový dělník, jenž sám sotva má na výživu, založí si domácí krb! Tu bída hmotná s mravní snadno podávají si ruce. Není-li co jísti, tu dávno veškeren půvab rodinného života zmizel, přichází nespokojenosť, střídají se hádky, nastane nepořádný život, pak úplná rozervanosť rodiny, a největší pro společnosť neštěstí — duševně i tělesně zmrzačelé děti, nadějný (!?) dorost! Jaká pak rodina, takový stát, taková společnosť!

Veškeré tedy pokusy snížiti mzdu ke hranici nutné výživy dělníkovy jsou netoliko nelidské, nýbrž i nerozumné a zhoubné, neboť se tím zastavuje příznivý vývin silného, zdravého a duševně povzneseného dělnictva, a padá hlavní podmínka kvetoucího hospodářství. Lepší mzda vždy podporuje větší čilosť a pracovitosť, jest oživujícím nervem národního hospodářství, „bez ní jest svět stájí, do níž se lidé vhání a opět z ní vyhání.“

Prospěch veškeré společnosti vyžaduje tedy spravedlivou mzdu minimální; jest proto na spravedlnosti státní, která se má starati o blaho všech občanů, aby zajistila dělníkům stále zaměstnaným větší mzdu, než stačí pouze k jejich výživě. V této příčině měly by si příslušné orgány všímati též práce žen a dětí, jež mzdu mužů velmi snižují, nabízejíce práci svou prácedárci za lacinější peníz.[1]) Minimální mzda žen může ovšem státi pod mzdou mužů, nebo dle všeobecného názoru ne žena, nýbrž muž je živitelem rodiny a proto k vykonání svých povinností potřebuje větších příjmů, potřebuje „mzdy rodinné“. — Malá mzda žen má své dobré i stinné stránky. Dobré, že není tak mocně lákána za prací z kruhu rodinného, kde jedině jí místo přísluší, — špatné, že mnohdy při mzdě ani jí samé nestačící chytá se řemesla jiného, v naší době tak hnusně rozšířeného — prostituce. Kolik mladých životů děvčat mají na svědomí židovští i nežidovští tovární ředitelové, úředníci, mistři — a jak se všechny ty metly dělníků jmenují!

Dle Stuarta Milla nemá býti dělníkům vůbec dovoleno, by zjednávali si vedlejší výživu vedle zaměstnání hlavního, aby prý tak nespokojili se menší mzdou a neškodili dělníkům ostatním — a pak aby nad míru svých sil nenapínali a tak zdraví svého nepodkopávali. Zásada tato v sobě zajisté dobrá nedá se vždy uskutečniti, zvláště na venkově, kde je dělníku nevyhnutelně potřebí, aby měl aspoň kousek pole (i najatého) na brambory, a nějakou tu kozu — nebo, měl-li by vše za hotové kupovat, sotva by vystačil.[2])

[1]) „Blaubücher“, věstník společnosti „Arbeitscommission“, jež nákladem vlády anglické zkoumá mezdní poměry ve všech kulturních státech, podává následující zajímavá data:

V Anglii	obnáší	mzda	muže	za	hod.	49	pfen.,	mzda	ženy	34 pfen.
ve Francii	„	„	„	„	„	41	„	„	„	20 „
ve Švýcarech	„	„	„	„	„	33	„	„	„	18 „
v Německu	„	„	„	„	„	32	„	„	„	16 „
v Belgii	„	„	„	„	„	27	„	„	„	16 „
v Italii	„	„	„	„	„	18	„	„	„	9 „
v Rakousku	„	„	„	„	„	15	„	„	„	9 „

[2]) Tak zemědělští nádenníci, kteří v létě vydělají v Morav. horách denně 20—30 kr., v zimě pak téměř ničeho, a tkalci, jejichž celá mzda roční obnáší tamtéž asi 150 zl., jsou většinou odkázáni na chléb a brambory; ba ani této potravy by neměli dosti, kdyby si nenajali a neobdělávali nějaké políčko.

Požadavek spravedlivé minimální mzdy není nový, má svou historii. Již anglický král Jindřich VII. (1427—1444.) stanovil ve svých dělnických zákonech zásadu, že mzda má býti v poměru k životním potřebám ať již jednotlivce nebo rodiny. Tato zásada uznávala se veřejně v Anglii ještě před půl stoletím tím způsobem, že tak zv. „ošetřovatelé chudých“ museli mzdu doplňovati, jestliže nebyla dostatečná k vydržení dělnické rodiny.

Minimální mzdě dostalo se nejvyššího a nejvážnějšího odůvodnění z úst samého sv. Otce Lva XIII. těmito slovy: Práce má dvě přirozené vlastnosti: předně jest činností o s o b n í, jest osobním majetkem svobodného dělníka, a proto může tento nucen tísní přijati mzdu i příliš skrovnou; druhá vlastnosť práce jest, že jest nutna: Bůh ji totiž lidem uložil, by živobytí svého a svých jí uhájili. Tyto dvě vlastnosti nesmějí se od sebe oddělovati. Zachovati živobytí své jest povinností všem společnou, naopak hříchem nedbati jí. Touto povinností postavena jest hráze svobodě jak najímatelově tak dělníkově ve vyměřování mzdy. Byť tedy i dělník s najímatelem svobodně a zvláště o míře mzdy se dohodl, přece vždy platí požadavek přirozené spravedlnosti nad svobodou obojí strany či mzda nesmí býti tak skrovná, aby dělník střídmý a dobře zvedený nemohl si uhájiti svého živobytí. Jest-li dělník z nouze nebo z bázně před větší ještě tísní na tvrdé podmínky přistupuje, protože mu je podnikatel proti vůli jeho vnucuje, tož jest to pokládati za násilí, jemuž sama spravedlnosť hlasitě odpírá. (Encykl. „Rerum novarum“ str. 22.)

Všeobecný stav poměrů mezdních jest zajisté jedním z nejspolehlivějších znaků hmotného postavení jednotlivých národů, ano jest takořka zrcadlem soukromých i veřejných financí, jest odleskem národní činnosti, života hospodářského; než mzda dává nám nahlédnouti ještě hlouběji v život národů, osvěcujeť nám vnitřní, duševní život jejich. V dějinách kultury národů mělo by zajisté náležeti mzdě po právu místo neposlední; vždyť mzda nemálo nám přispívá k poznání, na jaké kdy výši stál ten onen národ v mravnosti, humanitě a ušlechtilosti.

A právě z tohoto stanoviska jest mzda novou, skvělou obranou tmářského, klerikálního středověku, ale také novou hanbou, pádným poličkem našeho osvíceného věku nového. K důkazu stačí nám několik příkladů historických.

Dějiny nám dokazují, že dělníci nikdy si nestáli tak dobře, jako na konci „spuchřelého“ středověku v 14. a 15. století, před bouří reformace.

Tak v Sasku v letech 1455—1480. měl obyčejný dělník zemědělský týdně 6 až 8 grošů,[1]) mzdu to jistě znamenitou v poměru k tehdejší ceně peněz; stálť tehda na př. pár střevíců 2—3 gr., 1 ovce 4 gr., 25 tresek 4 gr., sáh dříví s třískami 5 gr., míra žita 6 gr.; mohl si tedy dělník za mzdu týdenní průměrně koupiti ovci a půl míry žita, jež ovšem mu dostačily k slušnému živobytí.

[1]) Vedle mzdy dostávali dělníci i stravu; jak dobrou byla, poznáváme z přečetných zachovaných pořádků čeledních. Tak na př. nařídil arcib. Berchthold v Hemmbergu, aby dělník, ať pracuje kdekoli, dostal ráno polévku a chléb, v poledne silnou polévku, dobré maso, zeleninu a půl džbánu vína, večer pak opět maso a chléb.

V Dolním Porýní 1470—1519. dostal dělník týdenní mzdu: $^1/_4$ míry žita, 10 liber vepř. masa, 12 liber telecího masa, 6 konví mléka, 2 svazky dřeva a pak za 4 - 5 týdnů nastřádal si na dělnickou halenu, asi na 6 loket plátna a pár střevíců.

Mzda dělníků řemeslnických byla ještě příznivější; tak na př. v Klosterneuburku dostávali zedníci denně v létě 20, v zimě 16 denárů,[1]) v Sasku denně 2 groše 4 pfeningy a k tomu ještě týdně „Badegeld“ (naše zpropitné).[2])

Z našich českých dějepisců nepodává nam bohužel v tomto oboru žádný důkladnějšího pojednání. Palacký o mzdě vůbec se nezmiňuje, a Tomek (Dějepis města Prahy) s Dudíkem (Dějiny Moravy) zaznamenávají zprávy velmi sporé. Tak v Praze r. 1310. obdrželi 2 strážní v branách za 4 neděle 31 grošů mzdy; na jednoho připadlo tedy denně asi 7 pfeningů. Pfening rovná se nynějším 2·6 kr., vydělal tedy strážný denně 18 krejcarů.[3])

O řemeslnících, kteří zaneprázdněni byli při stavbách, nachází se paměť z r. 1482., dle kteréž tehdy purkmistři a konšelé všech tří měst Pražských, shromážděni na radnici Staroměstské, ustanovili jednostejné mzdy, které jim měly placeny býti od denní práce v létě a v zimě. Jest v ní řeč o kamennících jako vlastních řiditelích stavby a ustanovuje se denní mzda mistru hutnímu letním časem 5 grošů, parléři 4 gr., tovaryši dospělému 4 gr., učedníku 3 gr., zedníkům 3 gr., mládkům 3 gr. V podobném poměru měl dostávati mistr tesařský na den 5 gr., tovaryš dospělý 4 gr., učedník 3 gr., a podobně pokrývač 5 gr., pomocník jeho 3 gr. Rozumí se při tom, že řemeslníci tito aneb aspoň někteří byli po čas práce stravováni; bez stravy měli dostávati o groš více, zimního pak času zase o groš méně.[4])

Máme-li si však utvořiti pojem o této mzdě, třeba nám znáti cenu věcí z tehdejší doby. „Tak na př. bylo r. 1400. kuře za půl groše ($12^1/_2$ kr.); kopa vajec téhož času za groš; kráva za 55 grošů; koza neb ovce za 6 grošů, vepř za 15 gr.; korec žita cenil se za 4 gr., korec ovsa za 2 gr.; střevíce mužské téhož času za 4 gr. čili asi za nynější zlatý . . .“[5]) Mohl si tedy koupiti kamennický mistr za týdenní mzdu (30 gr.) ovci, vepře, korec žita, kopu vajec a jedny mužské střevíce; tovaryš pak téhož řemesla za týdenní mzdu (24 gr.) ovci, vepře a 3 kopy vajec — a podobně byli na tom i ostatní řemeslníci.

Tak pracoval, tak žil dělník ve středověku, v době, kdy náboženský život stkvěl se v nejsličnějším květu! Hle, sem popatřte vy moderní posměváčci a tupitelé křesťanského středověku, vy hlasatelé osvěty a rovnosti, vy přátelé lidu, chopte se poctivě historie a zastyďte se nad svou školáckou nevědomostí, aneb spíše drzou lží a zaslepeností! Pravíte, že nyní je dělník mnohem pohodlněji živ, že lépe jí a se odívá, nuž popatřte na ty zástupy lidu, zda najdete v něm tu dřívější spokojenosť, zeptejte se ho, zda přisvědčí těm vašim nadšeným frásím!

---

[1]) Boty tehdy stály 16 d., spodky 10 d., libra hověz. masa 2 d.

[2]) Janssen: „Geschichte des deutschen Volkes“, I. str. 337.

[3]) Dudík: Dějiny Moravy, VI. str. 232.

[4]) Tomek: „Dějepis města Prahy“ VIII. str. 398.

[5]) Tomek: „Dějepis města Prahy“ II. str. 412, 413.

Zastavme se pak na okamžik aspoň u jednoho z těch nesčetných smutných obrázků mezdní bídy nynější, u obrázku pro nás tím smutnějšího, že vyňat je z našeho moravského ráje, z požehnané Hané! „Na panství Tovačovském vládne rytíř Guttmann. Dře mu slovenský lid, jenž se spokojí i mzdou nejmizernější; žid zneužívá té dobroty lidu — a nikde pro ubohé přímluvy, nikde vlídného slova... Časně ráno vstávají, spí na sýpkách všichni dohromady, muži, ženy, ženatí, svobodní a děti. Leží na zemi ani slámy dobré nemajíce. Dostanou kořalku a jdou do práce. Na pole dováží se jim v bečkách „polívka" fazolová od pondělka do neděle a kořalka — hotová břečka, z níž by se udělalo zle dobytku, jenž má svého zvěrolékaře — má větší cenu než člověk. A ten plat! Možno-li vůbec mluviti o platu, když za to dření neúmorné, celodenní dostane ubohý Slovák 15—20 kr.!" [1])

Ve městech nejsou poměry mezdní lepší. Ve Vídni, kde je potřebí k průměrné výživě dělnické rodiny (3 děti) 780 zl., obnáší mzda dělníkova 200—400 zl. K tomu podotýká „Vaterland": „Mzdy ty nestačí ani na zahnání hladu; nepracující členové rodiny musejí žebrati, nábytek prodávati .... Jaký jest asi jejich tělesný a mravní stav po nějaké době? A toho si nemá stát ve svém zájmu všímati...?" V Brně vydělá dělník tovární průměrně týdně 4—6 zl. (v továrnách u Kusého a Samka nejvýše 5 zl.); tak nebo hůře nalezli bychom ve všech průmyslových městech[2]). Netřeba podotýkati, že tato mzda jest pro městské poměry nedostatečná, příliš malá, než aby se jí dělnická rodina slušně vyživila; nezbývá tu jiného, než aby se chopila žena i s dětmi práce v továrně — ovšem na velikou škodu života rodinného. A to je pak vymoženosť nynější humanity!

* * *

Žijeme věru v době vážné! Společnosť lidská jako lodice zmítána jest na bouřném moři, vlny jako hadi plazí a spínají se na hruď její a vichory dují a otřásají jejím stožárem. Je třeba ruky pevné, je třeba vytrvalé práce všech lodníků, by lodice šťastně vyvázla ze zkázonosné bouře, by vplula do bezpečného přístavu. Ano černá, děsná bouře hrozí na obzoru společnosti lidské, a běda, nebude-li zažehnána dřív, než první hrom zarachotí, než ohnivý blesk z černého mraku šlehne. Bouře sociální jest to, jež ohrožuje řád společenský, jež ohrožuje vzdělanosť, díla ducha lidského, jež proměnila by tuto zemi v krvavé bojiště a společnosť v zástup dravé zvěře!

Nuž ruce k dílu, každý dle sil svých pracuj na záchraně společnosti, spojenými silami odvraťme od sebe smrtící katastrofu! Sáhněme proto k pramenům sociální otázky, odstraňme její příčiny, a nebezpečí bouře bude zažehnáno, práce naše korunována bude zdarem!

Z četných příčin sociální otázky poznali jsme z našeho pojednání jednu a ne poslední — bídu totiž dělnictva, nedostatečnou mzdu. Věru spravedlivý jest nářek dělnictva nad malou mzdou, veliké jest často bezpráví, jež se dělníku v této příčině děje, a proto — zasazujme se vždy o spravedlivou,

[1]) „Pozor" ze dne 23. října 1894.

[2]) Hojnosť příkladů jest ve spise Scheicherově: „Duchovenstvo a sociální otázka" str. 13., a ve Vrbově: „Dělnictvo v boji za svá práva" str. 147—154.

slušnou mzdu pro dělníky. Heslem nám buďtež moudrá, zlatá slova největšího genia našeho století, onoho „světla z nebe," osvíceného Lva XIII.: „Každému dle práva a spravedlnosti!" Toť základ pravého řešení otázky mezdní — „Roma locuta, causa finita." Kéž všude jest uslyšán hlas tento, kéž velká myšlenka bude stělesněna!

Jedním z činitelů, již přiložiti musejí ruce k dílu tomuto, jest — stát. Ano státní moc první má míti na zřeteli všeobecné blaho svých poddaných, ta první musí bdíti zákony svými nad spravedlností, ta musí celou svou vážností a mocí státi na stráži práva, musí hájiti slabého před silným — jinak nevyhoví své úloze, ba bude příčinou zlořádu, nespokojenosti lidu, jeho bídy a tím sama sobě bude hrobařem. Ano státní moc musí bdíti nad dělníky, musí jich hájiti proti nesvědomitým vyděračům, musí sama se zasaditi o řešení otázky mezdní. Předně správa státní má ve vlastních podnicích svědomitě s dělníky nakládati, má jim především dávati řádnou mzdu, aby tak příkladem byla prácedárcům soukromým. Musí se přičiniti, by zákonem pevně byla stanovena všeobecná (ovšem jen v zásadě, dle poměrů místních z příčin v á ž n ý c h změnitelná) minimální mzda pro jednotlivá odvětví práce, musí přestupky proti spravedlnosti ze strany prácedárců trestati zákonem, musí se také svými orgány poctivě starati o vykonání těch zákonů a trestů — zkrátka zákon musí státi po boku utlačovaných.

Než v otázce mezdní daleko nestačí zakročení pouze zákonodárné a výkonné moci státní! I kdyby vláda všecky možné zákony vydala ve prospěch dělnictva, kdyby nad jejich zachováváním co nejpečlivěji bděla, bude přece dělníkům jen málo pomoženo. Ne zákon — něco vyššího musí rozřešiti sociální otázku, musí odstraniti sociální bídu. A to jest — náboženství, mravní zásady, jimiž musí býti proniknuta celá společnosť lidská, jimiž zvlášť musí jednání své říditi prácedárce a dělník, vůbec každý jednotlivec; neb sociální otázku musí každý řešiti nejprve sám na sobě a pro sebe, a jenom spojením těchto jednotlivých rozřešení může býti dosaženo dobrého výsledku.

Odpadem od náboženství poklesla společnosť lidská, octla se v mravní i hmotné bídě; jenom náboženství může ji opět vysvoboditi, může ji odvrátiti od hrozící katastrofy, může jí přinésti spásu a obrození. Ve vznešených pravdách Kristových, u paty kříže, tam vytéká pramen obrozující, balsám na rány naší společnosti, tam čerpalo lidstvo veliké své myšlenky, své ideály, tam bralo sílu k velkým dějům vzdělanosti; tím spasným pramenem kdyby nešťastné bylo nepohrdlo, mohlo dosud se skvíti na výsluní blaha duševního i hmotného, mohlo dosud všestranně se rozvíjeti v úplném klidu a bezpečnosti. Než stalo se — společnosť se náboženství zřekla a octla se na cestách křivých, tam, kde nyní jest.

Čirý, bezbožecký materialismus rozežírá netoliko kruhy vyšší, nýbrž pronikl i do vrstev nejnižších, dělnických, kde místo spokojenosti zasévá nespokojenosť, beznaděj a zášť proti bohatším. A jak také ne? Nemá-li dělník víry v nesmrtelnou duši, v život posmrtný, zdaž nemusel by mnohdy zoufati nad svou bídou, zdaž nemusel by se záští pohlížeti na ty boháče, kteří nezřídka bez svého přičinění hoví si v přepychu, kteří celým svým životem vlekou za

sebou chřestící řetěz nepravostí a hříchů. Ano bezbožectví to vlilo dělníku zášť proti řádu společenskému, to vzbudilo v něm šílenou myšlenku po jeho zvrácení. A tuto myšlenku nezažehná v srdcích svedených dělníků žádná spravedlivá mzda, žádný peníz; na čas snad by zmizela nespokojenosť, výbuch vášní snad by se utlumil, ale pak by propukl znovu, možná, že v síle ještě větší; vždyť snahy velké části dělnictva, snahy sociální demokracie nežádají spravedlivé mzdy, vůbec mzdy neuznávají, nýbrž spějí výše, chtějí zničiti veškeren soukromý majetek.

Věru neutkví-li opět pravé náboženství v srdcích dělnictva, pak rozřešení otázky mezdní je neuspokojí. Vždyť dělník, dostal-li by sebe více peněz, přece by bídě neunikl, aspoň ne duševní, neboť bez náboženství vedl by život neblahý, strastný. V rodině bezbožecké, již nepojí vyšší trvalá láska, nezdobí křesťanské ctnosti, nevíží křesťanské povinnosti, nenašel by dělník spokojenosti, nenašel by štěstí, toužil by jinam, po vyražení, utratil by mzdu — a bída byla by mu zase v patách. Měl-li by však bídu, nemohl-li by své svědomí ohlušovat v radostech jako boháči, pak by znova zaujala ho nenávisť proti všemu, vášeň a zoufalství. Bez náboženství je vše řešení sociální bídy marné! Náboženství jest ten drahocenný talisman, jenž člověka chrání od přívalů duševní rozervanosti, od duševní nicoty a zoufalosti, náboženství jest záchranným majákem, jenž spasně kyne plavcům na rozbouřeném moři života, ono jest tím ideálem, jenž povznáší člověka z té hroudy výše, do říše čisté, v místa neposkvrněná lidskou zlobou a falší. —

Protož ke Kristu ať vrátí se společnosť, u nohou Jeho ať opět hledá vyléčení, neb — jen v Jeho znamení kyne lidstvu spása a vítězství.

Vlny duše.

I.

Když jsem se díval na nebe
jak hvězdičky se rojí,
tu jsem v tom počtu velikém
též našel hvězdu svoji.

Já hvězdičky se této ptal,
proč v světě tolik bolů —
a ona místo odvěti
se snesla s nebe dolů. —

II.

Když budeš seděť v podvečer
pod jabloňovou snětí
a uhlídáš jak s nebeska
hvězdička k Tobě letí,

Tu mysli si, že rety mé
se k skráni Tvojí sklání,
a že zas spolu sedíme
ve slastném zadumání.

Fr. Kořínek.

Cesta Pia VI. do Vídně.

Napsal R. Tenora.

(Pokračování.)

Hlavní město rakouské přivítalo sv. Otce s nelíčeným jásotem. Z daleka přibyly do Vídně zástupy lidu, aby spatřili nástupce sv. Petra a vzdali mu upřímný hold. Na 200.000 hlasů provolávalo mu nadšeně slávu; kam oko pohledělo, všude bylo viděti jásající zástupy, se všech stran zněl hlavě církve vstříc vroucí pozdrav. Tak asi vjížděli starověcí caesarové po vítězných bitvách do věčného města. A hle, na konci 18. století, ve věku filosofie, uvítán tak muž, proti němuž po delší dobu falešná osvěta vedla zběsilý boj, uvítán tak na území, v němž mu byly uchystány nejkrutější rány! A muž ten zírá na lid s uchvacující laskavostí, pokora, šlechetnosť i skromnosť mile se jeví v jeho tváři a pravice zdvihá se k nebesům, aby vyprosila císaři a jeho poddaným požehnání Božího . . . Zdaž možno si představiti obraz krásnější?

Ve všeobecném jásotu nad příchodem papežovým nicotně zanikala zloba vídeňských osvícenců, kteří vztýčili prapor „utlačované svobody“ proti „římskému zpátečníku“ a vidouce, že veřejné mínění jest při sv. Otci, neostýchali se bojovati proti němu zákeřnicky, snižujíce jeho autoritu. V četných uvítacích brožurách líčen Pius jako slaboch a osvícenec druhého stupně, jenž jest oslněn Josefovou velikostí a jede si do Vídně pro poučení, jak má vládnouti. Jedovatá zlomyslnosť se však skrývala pod rouškou zdánlivé pokory. Tak na př. Blumauer v slavnostním prologu k uvítání sv. Otce[1]) přirovnal papeže k císaři. Pius prý ví, jak dobře se snáší blaho národů s právy jeho stolce, že lidské právo jest mnohem starší než kterékoli zákony církevní a že sám byl dříve člověkem a poddaným, než členem církve. A nose v srdci věčný zákon lásky, raději by se zřekl své důstojnosti, než by dopustil, aby se stala lidstvu břemenem. Proto prý nepřichází k velikému Josefovi, aby ho zatratil, že bere, co mu náleží, ani aby ho učil církevní kázni a kanonickému právu a hrozivě mu zastoupil cestu k nesmrtelnosti, nýbrž aby mu požehnal, vlastním příkladem poučil věřící, jak si mají vážiti císařského slova a obnovil svatý spolek, v němž byla církev se svými ochránci, císaři německými. Jaká úloha se tu přisuzuje zástupci Kristovu, netřeba ani podotýkati.

K Blumauerovi se záhy přidružil i známý Sonnenfels.[2]) Počíná se semitskou jízlivostí: „Všechna česť muži, jenž pro svou dvojí důstojnosť jako souverain a otec církve vylučuje při svém kroku všechno podezření, jakoby mohly býti v pozadí cesty Itala nekalé úmysly a že by mohl pohostinství, jež mu Němec velkomyslně nabídl, tak dalece zneužiti, aby podkopal různými kličkami poslušnosť národu, odvrátil srdce poddaných od jejich panovníka a uvedl v nebezpečí pokoj státu.“ A v dalších slovech upozorňuje lumen tehdejších právníků nepokrytě veřejnosť, že jest povinností bdělé policie osvítiti tajné kroky domácích i cizinců, kteří mohou vzbuditi nějaké podezření, a zmařiti tak ještě před vznikem jejich povážlivé úmysly. Tedy měl býti dán papež pod policejní dohlídku!

[1]) Aloys Blumauer's Sämmtliche Werke, Wien 1809. II. 72.

[2]) Brunner, Mysterien 217.

Nejkrásněji však uvítal náměstka Kristova „básník“ Haschka ve své „ódě na Josefa II.“[1]) Jest skoro k víře nepodobno, jak cynicky tu píše katolík o hlavě církve, k níž sám náležel; rouhavá slova, jimiž jest Haschkova báseň přeplněna, nejlépe charakterisují jeho povahu. S neslýchanou smělostí obrací se autor na sv. Otce slovy: „Ha nicht statt Christus, gieriger, blutiger, stolzer Mönch Du! . . .“ a vybízí císaře, aby jen směle dokončil spasné dílo, za něž mu bude vděčna celá Evropa:

„Vollbring's und lass nicht päpstliche Listigkeit,
Ihr Augendienen, ihren gebückten Stolz,
Ihr Meuchellächeln, ihren frommen
Dolch im gerechtesten Schritt dich hemmen!“

Bídné ty verše vzbudily všude, kde ještě nevymizel všechen cit pro slušnosť, největší rozhořčení; na samého císaře vznesena prosba, aby učinil Haschkovu řádění konec. Rozhodnutím Josefovým bylo pak v září 1782. Haschkovi zakázáno bez zvláštního dovolení ještě něco uveřejňovati.

Jaký byl účel vídeňských „spisovatelů“, jest patrno. Tajné jejich úklady však překazila vlídnosť a milá povaha sv. Otce, jenž si hned při svém příchodu získal srdce všech, kdož ho spatřili. A počet jeho ctitelů rostl každým dnem.

Zvolna blížil se Pius s císařem ku hradu. Byly mu vykázány pokoje, v nichž bydlívala Marie Teresie, v bezprostřední blízkosti komnat Josefových. Jeden pokoj změněn v domácí kapli a na oltář v ní postaven zázračný kříž, s něhož prý promluvil Spasitel k Ferdinandu II.[2]) Když se papež poněkud zotavil po obtížné cestě, odebral se do dvorní kaple, v níž byla vystavena nejsvětější Svátosť. Nuncius Garampi zapěl za průvodu chóru ambrosiánský chvalozpěv, sv. Otec se zbožně pomodlil a navrátil se do svých komnat. K jeho službě se v předsíni stále střídala německá, uherská a polská čestná stráž.

Hned v prvních dvou dnech udílel papež četné audience členům císařského dvora, zástupcům úřadů, magistrátu, generalitě, vyslancům cizích dvorů i četným duchovním hodnostářům. Všechny přijímal stejně laskavě, beze vší strojenosti, tak že i protestanté odcházeli od něho, divíce se jeho nelíčené dobrotě a šlechetnosti. Stůjž zde aspoň jediné svědectví, prince Alberta saskotěšínského. Píše takto:[3]) „Papež má velmi příjemný zevnějšek, velkou hlavu, zdravou barvu, jež mu dodává mladistvého vzezření, ušlechtilou postavu, jemné chování, milý, jasný hlas a přirozenou výmluvnosť. Nezdá se, že požívá lásky a úcty, jíž zasluhuje.“ Slova ta zajisté mluví dosti jasně.

Na den Zvěstování P. Marie, 25. března, opustil Pius poprvé císařský hrad, chtěje navštíviti členy císařského domu v hrobce kláštera kapucínského. Sotva se roznesla zvěsť o tom po městě, hrnulo se ku kapucínskému chrámu tolik lidu, že jen s napjetím všech sil udržovalo vojsko pořádek. Do kostela vpuštěni toliko duchovní hodnostáři a nejvyšší šlechta. Na oltáři Matky Boží sloužil Pius tichou mši sv.; Marucci a Contessini mu assistovali. Velmi za-

[1]) Ibd. 109.
[2]) Bourgoing, Mémoires, 265.
[3]) Adam Wolf, Marie Christine, 1863. I. 97.

jímavě popisuje tuto mši očitý svědek, odpadlík Ignác Aurel Fessler:[1]) „Stál jsem jen tři kroky od papeže, tak že jsem ho měl stále na očích, moha pozorovati celé jeho tváření, posuňky i pohyby. Nikdy nebojovala ve mně prudčeji víra s nevěrou, jansenismus s deismem, než za této mše. Boj zůstal nerozhodnut, ježto ve mně vznikla myšlenka: jest to vše přece jen vyšší theatrální umění. Přece však mi nepřestaly téci s očí slzy. Na konci té mše, jež trvala 56 minut, jsem byl utvrzen v přesvědčení, že jsem viděl buď serafa hořícího láskou k Bohu, nebo největšího herce na světě. Nemyslím, že mohla kdy dostoupiti u člověka slušnosť a důstojnosť v postavení i držení těla, souměrnosť a uhlazenosť v pohybech, oheň a žár lásky v pohledu a pozdvižení očí k nebi, síla a vroucnosť zbožnosti v celé tváři za hlasitých modliteb vyššího stupně, než jsem tu s úžasem pozoroval.

Na Piův rozkaz byla klášterní klausura na několik hodin zrušena. V rozsáhlém refektáři se shromáždily dámy, za nimi jsme stáli my, řeholníci, napjatě očekávajíce vstup Jeho Svatosti. Přišel z císařské hrobky, v níž se pomodlil u mausolea Marie Teresie a prohlédl si rakve ostatních členů císařského rodu. Vstoupil s jímavým výrazem vznešenosti spojené s jemností a láskou v papežském domácím rouchu, totiž v bílém taláru, v šarlachové mozettě a se zlatým biskupským křížem na prsou; usednuv pak na připravený vyvýšený trůn, dal líbati dámám žehnající ruku, či spíše posvátný rybářský prsten. Ale zbožné paní žádaly v hluboké úctě ještě více; nejvznešenější z nich, mladá kněžna z Lichtensteinů, vrhla se mu k nohám a políbila svatý kříž na jeho střevíci. Po ní tak učinily i ostatní, všechny se stejnou úctou, a konečně i všichni konventuálové, mezi nimi i já; ač bez zbožnosti, neblížil jsem se přece beze chvění, jež jsem si nedovedl vysvětliti. Když byly obvyklé pocty skončeny, obrátil se Pius k nám mladším kněžím, tázal se každého, jak se jmenuje, jak dlouho jest v řádě, kdy byl vysvěcen, co studoval, a napomínal nás otcovsky, abychom byli pevnými kameny ku zdem na dům Israele v přítomných i budoucích zlých dobách.“ — Když byl i nevěrecký myslitel tak mocně dojat, kterak asi působila papežská mše na ty, kdož ještě nebyli otráveni jedem moderní osvěty!

Z kláštera kapucínského vrátil se Pius do císařského hradu, v němž strávil následující dny sv. téhodne.[2]) Na zelený čtvrtek (28. března) odebral se do kaple sv. Josefa, sloužil mši sv. a podal při ní císaři a arcivévodovi Maxmiliánovi Tělo Páně. V ustanovenou hodinu pak odešel do dvorního kostela augustiniánského, aby tam obcoval posvátným obřadům. U oltáře sv. Apollonie byl pro něho zřízen nádherný trůn s bohatými nebesy. O 10. hodině vystoupil k oltáři nuncius Garampi se slavnou assistencí od sv. Štěpána k nejsvětější oběti. Když byla mše sv. skončena a velebná Svátosť měla býti přenesena do

[1]) Rückblicke auf seine 70j. Pilgerschaft, Breslau 1824., p. 97. — Fessler byl členem řádu kapucínského, odpadnuv pak, stal se professorem ve Lvově, vychovatelem ve Walisfurthu, professorem v Petrohradě a biskupem církve evangelické na Rusi; v Berlíně sorganisoval svobodné zednářství, v Rusku pak protestantismus. Dvakrát se oženil.

[2]) Podrobně líčeny posvátné obřady i slavnosti těch dnů u Wolfsgrubera: Kard. Migazzi, 669—679; četné zprávy má i Jäger, Brunner a Bourgoing.

kaple Božího hrobu, sestoupil papež v pluviálu a s mitrou na hlavě s oratoria, na němž dotud dlel, k oltáři. Před ním kráčela veliká řada kněží a kardinálové Migazzi, Batthyany, arcibiskup ostřihomský, Firmian, biskup pasovský a Herzan, jenž byl na kvap povolán do Vídně z Říma, aby byl přítomen poradám se sv. Otcem; v průvodu kráčel také arcivévoda Maxmilián. Pius incensoval s největší pokorou nejsvětější Svátosť a dokončil pak posvátný obřad. Nardini nesl před ním kříž, nejvyšší dvorní úředníci s četnou čestnou stráží nebesa.

Po slavných obřadech prodlel sv. Otec několik okamžiků na oratoriu a připustil tam vyšší hodnostáře k políbení ruky. Potom se vrátil do hradu, kde umýval dle liturgických předpisů 12 starcům nohy. Odloživ pak ve svých pokojích paramenta, udělil starcům požehnání a sám jim podával za přísluhy kardinálů a arciknížete Maxmiliána i za přítomnosti císařovy uchystaná jídla. Na památku obdrželi starci od papeže po zlatém a stříbrném penízu, od císaře pak po 12 dukátech.

Na Velký pátek konal posvátné obřady nuncius. Pius byl po celou dobu přítomen na oratoriu, odpoledne pak navštívil od dvou do pěti hodin pět vídeňských Božích hrobů. Nejprve vešel do vlašské kaple u Minoritů, naposled do chrámu sv. Michala. Vedle četné družiny provázeli sv. Otce i členové císařské rodiny; Josef sám nemohl v ten den opustiti hrad pro bolení očí.

Největší slavnosti konány však ve Vídni na velkonoční Boží hod. Zpráva, že bude sv. Otec sloužiti u sv. Štěpána slavnou mši sv., přilákala do Vídně takové množství lidu, jakého tam snad dosud nebylo; dle zaručených zpráv přibylo jen cizinců více než 60.000. Vídeňský velechrám byl vyzdoben co nejnádherněji; dovnitř vpuštěni toliko ti, kdož se mohli vykázati písemným dovolením ode dvora; oratoria plnily šlechtické dámy. V kapli sv. Kateřiny u vchodu postaveny dva stoly. Na jeden položeno humerale, alba, štola, pluviál a tiara s dvěma infulemi pro náměstka Kristova; na druhém pak spočíval pluviál z papežského dvorního ornátu Benedikta XIV. pro presbytera-assistenta kard. Migazziho a dvě dalmatiky z ornátu Piova pro kard. Batthyanyho a Herzana. Na evangelní straně hlavního oltáře zřízen vysoký trůn pro papeže, vedle něho pak faldistorium pro kard. Migazziho. O 9. hodině přijel papež ve dvorním šestispřežním voze s přečetným průvodem k hlavní bráně; proti němu seděli Migazzi a Batthyany v rochetách, červených mantelettách a mozettách a v červených střevících. U vchodu podal Migazzi papeži aspergil a kráčel pak v rochetě, pluviálu a s bílou damaškovou infulí těsně před ním k hlavnímu oltáři.

U hlavního oltáře políbili kardinálové papeži ruku, biskupové koleno a preláti sandál; když se pak Pius oblékal do papežských rouch, podával mu Migazzi pontifikální prsten. Assistující kněží byli latinského i řeckého ritu; diakonem byl nuncius Garampi, subdiakonem vídeňský světící biskup hrabě Artz. U papežského trůnu přisluhovala říšská knížata Schwarzenberg a Auersberg. Když bylo odzpíváno evangelium, přednesl sv. Otec od oltáře krásnou homilii,[1]) dokázav jí, že ne neprávem jest nazýván pro svůj řečnický dar „il persuasore“.

[1]) V původním latinském textu i v něm. překladu ji uvádí Ritter, Kaiser Joseph II., str. 403—411.

Veliký dóm byl naplněn do posledního místa a přece v něm bylo úplné ticho; všichni mlčky obdivovali vznešenosť a nevídanou nádheru posvátných obřadů. Vhodně líčí dojem přítomných Fessler:[1]) „Viděl-li jsem u nás nástupce nesmrtelného Ganganelliho v jednoduché vznešenosti, byl jsem tak šťasten, že jsem mohl žasnouti na velkonoční Boží hod (31. března) nad leskem nejvyšší nádhery a velkoleposti viditelné hlavy církve římské na dómě sv. Štěpána. Za přítomnosti velikého počtu biskupů a s assistencí více kardinálů sloužil Pius v nejskvostnějších ornátech slavnou mši sv. Jen při obětování, proměňování a na konci mše stál u oltáře, jsa tváří obrácen k lidu; při ostatních obřadech stál nebo seděl na svém trůně. Slyšel jsem, kterak se na něm silným hlasem modlí, po zpívané napřed latinsky, pak řecky epištole a evangeliu krátce, ale důstojně a s nadšením káže, viděl jsem, kterak požívá posvátných způsob svátosti a nemohl jsem odolati mocnému pohnutí . . .“

A dojem ten se stupňoval, když papež udílel své velekněžské požehnání. Hned po mši sv. jel Pius v pluviálu a v tiaře s přečetnými biskupy a kardinály do chrámu k devíti kůrům andělským. Na náměstí se tísnilo na 50.000 lidí; nad to i okna i střechy v blízkých ulicích byly lidstvem přeplněny. Papež vystoupil v celém církevním lesku s třemi kardinály a dvěma biskupy na vysoký balkon, posadil se na připravený trůn a intonoval zvučným hlasem absoluční formuli, v níž pak 400 dvorních zpěváků pokračovalo. Když skončili, povstal Pius s trůnu. Tiara mu byla sňata; zvolna pokročil ku předu, zdvihl v odměřeném okruhu ruce a upřev oči k nebesům, počal se s nelíčenou zbožností modliti. Jen vzdychání a tlumený pláč přerušoval chvílemi hluboké ticho, v něž byl pohřížen všechen lid. Zdálo se, že se náměstek Kristův spíše vznáší, než stojí. Za dlouhé modlitby podpírali biskupové jeho ramena. Tak asi stál Mojžíš s Aaronem a Hurem na vrcholu hory s holí Boží v ruce, když se modlil za Josua a jeho lid v boji proti Amalekovi. Konečně spustil Pius ruce a zdvihl pravici, aby jí požehnal jménem Božím zástupům. Po vší Vídni se rozezvučely zvony a s městských náspů zavznělo radostné hřmění děl. Uděliv požehnání, odebral se papež zase na svůj trůn, k němuž se přiblížil kard. Batthyany a s hlubokou úklonou prosil jménem věřícího lidu o plnomocné odpustky, jichž se mu také dostalo pro všechny, kdož s tím úmyslem za hřmění děl poklekli, do osmi dnů se zbožně vyzpovídali a přijali Tělo Páně.

Tím byl ukončen posvátný úkon, při němž se objevila vznešená osoba nástupce sv. Petra v celé své velikosti. Nadšení lidu stále rostlo. Denně přicházely do Vídně se všech stran nové zástupy, prosíce o apoštolské požehnání. Zvláště v neděle a svátky bývala Dunaj úplně pokryta loďmi, jež byly přeplněny cizinci planoucími touhou, aby spatřili náměstka Kristova. Unaveni a promokli stáli tu mnohdy nepohnutě po dlouhé hodiny, upírajíce toužebný zrak k císařskému hradu, až se objevil Pius a pozdvihl pravici k žehnání. Na ulicích blízko hradu bývalo často 20 až 30 tisíc cizinců. Papež vycházel mnohdy až sedmkrát denně na svůj balkon, s něhož žehnal zástupům, přece však nemohl všem vyhověti. Nával lidu do Vídně byl veliký, že se bylo báti nedostatku potravy.

[1]) Rückblicke etc. 97—104.

Pius čerpal z těchto důkazů upřímné lásky, jichž se mu denně od věřících dostávalo, aspoň naději, že se císaři nepodaří zničiti v lidu živou víru. Skoro denně sloužil v kapli sv. Josefa mši sv., po níž mu líbaly v sakristii dámy z vyšší šlechty a ze vznešenějších domů posvátný sandál. Zvláště v hojném počtu uctily sv. Otce měšťanské paní z celé Vídně po mši sv., kterou celebroval v klášterním chrámě dominikánském; odměnou jim bylo apoštolské požehnání, jehož se jim potom dostalo v rozsáhlém klášterním refektáři.

Dojemné sceny se odehrály často při audiencích v císařském hradě. Bohatí i chudí všech stavů a ze všech krajů obklíčovali stále hrad, prosíce, aby byli připuštěni k milovanému Otci a líbajíce se slzami radostného nadšení i papežské roucho. Papež je přijímal dvakrát denně; mnohdy se vystřídalo v hodině více než 500 osob a stále nové zástupy prosily o přístup. Snad ještě nikdy nebyl císařský hrad tolik obléhán. Z četných episod, jež se při tom udály, budiž uvedena aspoň jediná.[1]) Jednoho dne usadil se u vchodu k papežským komnatám chudý venkovan. Na otázku stráže, čeho si přeje, vyprávěl, že ušel pěšky 60 mil, aby uzřel sv. Otce, že tedy počká, až vyjde. Když pak mu stráž oznámila, že čeká marně, odpověděl klidně, že nemá na spěch a vytáhnuv z mošny chléb, dal se do jídla. Konečně se o něm dověděl císař a sám ho uvedl k papeži. Pius přijal prostého venkovana velmi vlídně, podal mu k políbení ruku, udělil mu své požehnání a na památku mu věnoval zlatou medailli.

Však nejen věřící katolíci, nýbrž i protestanté nemohli odolati účinku papežovy přítomnosti. „Nedivím se více," tak psal jeden z nich svému příteli,[2]) „že zjev papežův způsobil kdysi tak úžasné převraty. Viděl jsem ho vícekráte, když udílel lidu požehnání. Nejsem katolík, nejsem ani lehce vznětlivý, avšak přiznávám se, že mne toto divadlo pohnulo až k slzám. Nemůžete si představiti, kterak je zajímavo viděti více než 50.000 lidí na témže místě s týmž citem, majících v tváři i v postavě výraz zbožnosti a nadšení, s jakým čekají na požehnání, na němž činí závislým své pozemské štěstí i blaženosť příštího života. Zcela jsouce zaujati tímto předmětem, nedbají nikterak nepohodlí svého místa; jsouce těsně stlačeni a mohouce sotva vydechnouti, vidí hlavu církve ve vší nádheře, s trojí korunou na hlavě, mezi kardinály a vysokým kněžstvem. Papež se sklání k zemi, zvedá ruce k nebesům s výrazem hlubokého přesvědčení, že tam přináší přání všeho lidu, a s vroucí touhou, aby byla vyslyšena. Představte si nad to, že tento slavný obřad konán jest starcem postavy majestátní s přeušlechtilou a velmi příjemnou tváří, patřte, kterak se vrhá nesčetné množství lidu na kolena a přijímá to žehnání právě s takovým nadšením, jakým je proniknut ten, jenž je udílí, a zůstaňte, můžete-li, chladni! Co se mne týče, přiznávám se, že nezapomenu na tento výjev nikdy!"

Velmi četných důkazů lásky se dostávalo Piovi i na vycházkách po městě. Kdykoliv si prohlížel veřejné budovy, prosívali ho obyvatelé o jedinou milosť, aby jim požehnal. Papež jezdíval vždy s četnou družinou; arcikníže Maxmilian ho vždy očekával, vysvětluje mu všechny památnosti. Nejvíce se

[1]) Bourgoing, Mémoires 272.

[2]) Memoires 268—269, Geschichte Papst Pius des Sechsten, 1799, str. 60—62, Jäger, Kaiser Joseph II. u. Leopold II. 109—110.

mu líbilo v sirotčinci, v němž byli vychováváni osiřelí hoši k vojenské službě. Bylo jich tam právě přes tři sta. Uvítali papeže v řadách ve vojenském stejnokroji za tichého znění trubky. Pak se postavili do řad dvojitých a s podivuhodnou zručností provedli různá vojenská cvičení. Pius se na ně díval s patrnou zálibou a prohlédnuv si podrobně celé zařízení ústavu, vyslovil řediteli, exjesuitovi Parhammerovi, uznání, pochváliv domácí pořádek i vzornou kázeň.[1]) Vedle toho navštívil papež i tereziánskou akademii, Schönbrunn, dvorní knihovnu, obrazárnu i sady knížete Lichtensteina a všechny znamenitější budovy a ústavy.

Císař pro svou oční nemoc z hradu nevycházel; místo něho provázel sv. Otce vždy některý z nejvyšších dvorních úředníků. Jen jednou v neděli jel společně s papežem do městských sadů, v nichž se pak dlouho procházeli důvěrně se bavíce. Lid jásal, vida zástupce nejvyšší duchovní a světské moci v přátelské shodě; kéž by byla bývala shoda ta opravdiva! Vždyť se ukazovalo bohužel čím dále tím jasněji, že návštěva papežova se mine se svým účelem. Císař nezanedbával ovšem ničeho, čím by Piovi pobyt ve Vídni zpříjemnil, avšak vyhýbal se všemožně všemu hovoru o církevních záležitostech. Mluvíval důvěrně o evropských dvorech a nejdůležitějších osobách v politickém světě, nebyl nikdy ve špatném rozmaru, ale kdykoliv počal mluviti Pius o vlastním účelu své cesty, vždy hleděl obrátiti hovor na něco jiného. Jediná úřední konference konána za přítomnosti kancléře Kaunitze a kardinálů Herzana a Migazziho. Papež počal mluviti obšírně o vládnoucích bludných názorech, dokládaje své výroky častěji právem kanonickým. Císař ho však rozhodně přerušil slovy: „Nejsem theolog a rozumím příliš málo kanonickému právu, abych mohl o něm ústně jednati. Ať tedy podá Vaše Svatosť přání, jež považuje za nutná, písemně, abych je mohl předložiti ku prozkoumání svým theologům. Co se týče mých rozhodnutí stran kostelů a klášterů v mých státech, oznámil je již asi, jak myslím, Vaší Svatosti kard. Herzan a dokázal, že jest můj úmysl při tom dobrý. Nová zařízení, k nimž jsem se odhodlal, byla nezbytně nutna; budu se jich ujímati tím důrazněji, ježto se žádné z nich ani v nejmenším nepříčí dogmatu. Přeje-li si Vaše Svatosť objasnění obšírnějšího, ať podá své návrhy písemně; můj kancléř odpoví na ně obšírně ex officio.“[2])

Ještě ostřeji vyznačil Josef II. své stanovisko v listu své sestře Marii Kristině. Píše mezi jiným: „Co se týče otázek, jež se týkají církve a říše, myslím, že oba zůstaneme u svých názorů; každý si vydělává chléb, který jí. Papež hájí autoritu církve i v jejích přehmatech, já se ujímám opět práv státu, jemuž sloužím. Jsme osobními přátely, jednáme z různých pohnutek, usilujeme však nicméně oba o tentýž cíl, o rozkvět náboženství a poučení národů, on slovy, já skutky.“[3])

Slova ta ovšem vylučovala naprosto všechnu naději, že císař v něčem povolí. Ač byl Pius touto neústupností raněn v hloubi srdce, tajil přece svůj bol, neukazuje nikdy nevoli, nýbrž jsa stále stejně vlídným a laskavým. Ano, zapřel

[1]) Cordara u Rittera 311.

[2]) Geschichte Pius VI. 65. — Brunner, Theol. Dienerschaft 83. — Memoires 279.

[3]) Wolfsgruber, Kard. Migazzi 676.

se ještě více, navštíviv dne 16. dubna i úhlavního svého odpůrce Kaunitze v jeho nádherné ville ve čtvrti Mariahilf. Myslil snad, že tím zničí předsudky ješitného státníka, jenž neměl pro hlavu církve ani tolik úcty, aby si sám vyžádal audienci, dožil se však jen nových urážek. Na otázku, kdy by si mohl sv. Otec prohlédnouti památnosti jeho paláce, určil kancléř den i hodinu, kdy se má dostaviti. Papež skutečně přišel. Kaunitzova choť a dítky přijaly ho v plesovém úboru; i služebnictvo bylo v slavnostním stejnokroji, jen kancléř sám nevyšel ze svých pokojů. Když papež vstoupil do jeho komnaty, stál jakoby v hlubokých myšlenkách u kamen s kloboukem na hlavě. Sňal jej sice na několik okamžiků, ale pak zase jej dal na hlavu, omlouvaje se se zjevným sarkasmem, že má bolení hlavy. Pius mu podával ruku, Kaunitz ji však nepolíbil, nýbrž přátelsky jí potřásl, pravě při tom satiricky: „De tout mon coeur, de tout mon coeur!“ Ukazuje mu pak svou obrazárnu, postrkoval jím bezohledně hned v pravo, hned v levo, aby uviděl obrazy v pravém světle.[1]) Poprvé tu cítil Pius, k němuž se nikdo neblížil, než s uctivou tváří, jehož se nikdo nedotkl, než aby mu vzdal poctu, kterak jest ponížen rukou světáckou. I nejsou-li všechny zprávy o jednání Kaunitzovu za Piovy návštěvy zaručeny, přece dokazují, vyskytujíce se skoro ve všech souvěkých spisech, jaké bylo smýšlení všemocného kancléře, jenž úplně ovládal nezkušeného císaře.

Avšak i jinak se ukazovala blahovůle vlády k náměstku Kristovu. Dne 17. března r. 1782. svěcena ve Vídni nová kaple sv. Jana Nepomuckého, jež byla zřízena místo staré svatyně, jež byla rozbořena r. 1780. při upravování ulice. Ku cti sv. Jana konána v ní devítidenní pobožnosť, na kterou udělil Pius plnomocné odpustky. Avšak odpustky nesměly býti rozhlášeny, poněvadž si neopatřil papež na své breve dříve od vlády Placet.[2]) Velké obtíže měl i kard. Migazzi s plnomocnými odpustky, jež papež povolil za příčinou své slavné pontifikální mše na hod Boží velkonoční; když je uveřejnil, zdvihla proti němu censura dvojí žalobu, že totiž porušil správné učení o odpustcích a že je dal tisknouti bez jejího svolení.[3]) A to vytýkal arcibiskupu úřad, sestavený částečně z jeho podřízených duchovních!

Publikovati odpustky tedy nepovoleno, za to však dovoleno šířiti všude s vědomím vlády hanu na sv. Otce. Je skoro k víře nepodobno, jak surovým způsobem napadán velekněz církve katolické v přečetných brožurách, jež vrhají velmi ostré světlo na „osvětu“ 18. věku. A úřady při tom klidně assistovaly, ano i zjevně podporovaly bídné hanopisce. K snižování náměstka Kristova zneužito i vznešených obřadů svatého téhodne. Na zelený čtvrtek vhozeny mezi lid pamflety prohlašující, že „Pius VI. bude umývati nohy dvanácti apoštolům rakouské monarchie, mezi nimiž bude představovati kníže Kaunitz sv. Petra, Sonnenfels nevěřícího Tomáše a Eybel Jidáše Iškariotského.“ Na Boží hod velkonoční pak, když jel sv. Otec z dómu sv. Štěpána, rozdávány lidu lístky s tímto obsahem: „Papež bude dnes konati velikou hlavní a státní akci (Haupt- und Staatsaction) o dvou jednáních, slavnou mši a sv. požehnání.“[4])

[1]) Memoires 276—278., — Geschichte Pius VI. 65., — Jäger 116—117.
[2]) Wienerische Kirchen-Zeitung III., 1786., p. 169.
[3]) Wolfsgruber, Kard. Migazzi, 679. atd.
[4]) Jäger 114.

V přečetných brožurách vyzýván dokonce papež, aby očistil zkažené náboženství; je prý k tomu nejvhodnější čas, ježto „se spojuje filosofie s theologií a světlo pravé filosofie počíná se rychleji, než se svět nadál, nad horizontem křesťanství víc a více šířiti.“[1]) Zvláště pověstný Rautenstrauch pojistil si smutnou slávu spisem „Vorstellungen an Se. päpstl. Heiligkeit Pius VI.“ Skryv se za „nedávno zemřelého Delauriera“ navrhoval papeži s pitomým vídeňským rationalismem, aby odstranil všechna učení víry jako pověru a fanatismus. Co se však tehdy rozumělo „pověrou,“ dokazuje Obermayrův souvěký spis „Bildergalerie katholischer Missbräuche.“ Posmívá se tam filosofický spisovatel mezi jiným pobožnostem na dušičky, nakuřování, obřadům vánočním, postům, kajicným průvodům, zpovědi, pohřbům, večerním pobožnostem, poutím, missiím, zvonění, obětem, svátkům národních patronů, Božím hrobům, odpustkům, bratrstvům, svěcení palem, slavnosti Božího Těla, kostelní hudbě a křesťanským cvičením. Časem se ovšem vloudily skutečně do bohoslužby i chrámů různé zlořády, nebyla bez nich ani doba josefinská; kdyby však bylo došlo k reformě, po níž toužili tehdejší osvícenci, bylo by bývalo po vší bohoslužbě veta.

Papež měl býti ticho a pokorně snášeti blahodárné novoty. Gottlieb Leon přímo žádal, aby podal nástupce sv. Petra osvícencům pomocnou ruku. „Dávej císaři,“ volá na něho,[2]) „jako učil Kristus farizeje, co jest císařovo, a Bohu, co Božího, vyžeň z chrámů kupce a prodavače a spoj nás všechny láskou bratrskou!“ A jiný osvícenec dokonce si přál, aby papež prohlásil za neplatné všechny exkomunikace bludařů, jakékoli mají jméno, s dodatkem, že se příště nikdy a pod žádnou záminkou nesmějí opakovati.[3]) Rovněž měl papež vystoupiti se vší rozhodností proti horlivým kněžím. „Jest povinností vrchní hlavy církve,“ míní zcela vážně novověký filosof, „zatratiti škodlivou náboženskou horlivosť. Běda každé zemi, kde se kněžstvo namáhá býti horlivým!“[4])

Aby pak se tím jistěji rozšířilo blaho na světě, žádán Pius, aby zrušil i coelibát kněžstva. „Všichni bezženští duchovní,“ hlásal vídeňský osvícenec, „jsou k orbě, k službě vojenské, k obchodu, k řemeslům zcela nepotřebni a neprospívají tudíž státu ani v nejmenším.“ Nač prý živiti v potu tváře celé zástupy líných, světu neužitečných žebravých mnichů, nač podporovati nádheru, pýchu a blahobyt zcela zbytečných prelátů s jejich duchovními otroky, kteří by ve světě zcela jinak působili? Zrušení coelibátu vyžaduje prý zdravá logika: „Kdo rozmnožuje pokolení lidské, množí i jeho potřeby; rozmnožené potřeby žádají větší počet pracovníků; více pracovníků rozmnožuje náklad; zvýšený náklad zvyšuje cenu výroby; zvýšená cena výroby podněcuje píli rolníkovu, dodává síly všem žilám ve státním těle, oblažuje zemi uvnitř, zúrodňuje ji zevně.“[5]) A že ten blahobyt dosud ve světě nezavládl, tím je vinno jen

[1]) Brunner, Mysterien der Aufklärung 212.

[2]) Lied eines österr. Bauersmanns auf die Ankunft Sr. päpstl. Heiligkeit Pius VI. Von Gottfried Leon 1782.

[3]) Brunner, Mysterien 214.

[4]) Ibd. 213. Tam uvedeno i hojně jiných dokladů.

[5]) Dringende Vorstellungen an Menschlichkeit und Vernunft, um Aufhebung des ehelosen Standes der kath. Geistlichkeit, 1782, p. 360—381.

papežství. „Bez nástupců sv. Petra by měla dnes Evropa o 60 millionů obyvatel více," dokazoval v souvěké brožuře Rittersheim, „proto pryč s coelibátem!"[1]) Počítal asi věhlasný ten spisovatel tak, jako jeho druh v jiném spisku,[2]) jenž vypočítal, že by mohly míti čtyři tisíce rakouských řeholnic, kdyby byly vypuzeny z klášterů a provdaly se, do desíti let aspoň 50.000 dětí; nepomyslil ovšem ve své filosofii, že by pak nutně připadlo na každou bez rozdílu stáří v těch desíti letech nejméně 12 nebo 13 potomků! Více dokladů klassické tehdejší zalidňovací mathematiky snad netřeba.

Velmi pálila nevěrecké osvícence i úcta, kterou prokazoval papeži lid, a touha po papežském požehnání. Vládní farář Huber veřejně kázal ve Strembergu, že požehnání papežské nemá větší ceny, než žehnání kteréhokoliv kněze,[3]) a David Hammer dodal k tomu, že by bylo lépe, kdyby již jednou odložili sedláci a měšťané svou pověru a hloupost a spojili se s chytřejšími. Vždyť prý zůstane křesťanství netknuto, i když žádná kutna nebude krýti kněze![4]) Zvláště jízlivě psal o apoštolském požehnání Gottfried Herzen:[5]) „Když papež žehnal lidu, bylo prostranství příliš těsné; lidé se tlačili i na nejvyšších místech na střechách, nedbajíce očividného nebezpečí života. Rcete mi, milí křesťané, kdyby se objevil na druhé straně obyčejný kněz se Spasitelem v ruce a žehnal vám, dával by na něho také někdo pozor? Než budiž vám odpuštěno! I mně se stalo v ten den poprvé v životě, že jsem spatřil na hlavě jediného smrtelníka tři koruny; Spasitele s korunou trnovou však můžeme viděti denně, v každou hodinu." Hle, pekelná závisť pod rouškou pokory a náboženské horlivosti!

Největší lži však šířeny a zasýlány do cizích listů o papežském sandálu. Psáno o něm zcela vážně, že byl umístěn na nádherné podušce v přijímací síni, aby jej mohl každý po chuti líbati; ano k vůli pohodlí byl prý i posýlán do bohatších vídeňských domů.[6]) Jest věru až úžasno, s jakým cynismem líčeno líbání sv. ostatků na papežských sandálech; osvícenci pokročili až tam, že se neostýchali přirovnávati sandál nástupce Kristova ku střevíci dívky z polosvěta; oba prý činí stejné zázraky.[7]) Papeži přisuzováno v bídných pamfletech právo na úctu toliko pro jeho ctihodné stáří!

Největší rozhořčení však vyvolala současná brožura Eyblova: „Was ist der Papst?" Eybel se nerozpakoval vylíčiti papeže jako obyčejného biskupa, odnímaje mu všechnu převahu, útoče na primát a podkopávaje jeho autoritu. S největší nevolí odhazoval každý, kdo se nevzdal ještě úplně všeho positivního křesťanství, výplod drzého osvícence, jenž byl za podpory vlády šířen po

[1]) Denkschrift an Pius VI. 1782.

[2]) Die Aufhebung der Klausur, eine wahre Wohlthat für den Staat u. kein Schade, 1782, p. 48.

[3]) Wienerische Kirchen-Zeitung I. 1784., p. 425 etc.

[4]) Das für Wien erfreuliche Osterfest, als Se. päpstl. Heiligkeit Pius VI dem häufigen Volke den Segen ertheilte, 1782 Myst. 215.

[5]) Ein Blatt ohne Titel. Myst. 222.

[6]) Mémoires 273

[7]) Briefe aus Rom über die Aufklärung in Österreich von Zakkaria, päpstl. Geheimschreiber an seine geistl. Freunde. 1785. 148 atd.

všem Rakousku a záhy přeložen i do latiny a francštiny. Nuncius podal na Eyblovu brožuru stížnosť hraběti Kaunitzovi, nedocíliv však ničeho.[1]) Na rozkaz císařův mělo býti odpověděno, že se celá ta záležitosť řádně vyšetří a vloudila-li se snad do knížky té místa, jež buď přímo napadají náboženství aneb nešetrně se dotýkají papežovy osoby, že se nad tím projeví nelibosť. Kaunitz se však zastal autora i censury a nejdůležitější místa v císařské resoluci vynechal, odpíraje nepřímo všechno zadostučinění. Zdánlivě vystoupil pak proti Eyblovi Sonnenfels ve spisku „Fragment eines Briefes," ale jen aby jiným způsobem podkopal vážnosť k stolici apoštolské. Na všechny urážlivé výroky Eyblovy neměl jiné odpovědi, než bezvýznamná slova: „Každý věz, že papež jest předmětem všeobecné úcty jako souverain onoho dílu Italie, jenž bude do jisté míry vždy vládnouti nad Evropou pro pomníky bývalé velikosti Říma a uchráněné vzory umění."[2]) Tedy jen jako strážce musejních starožitností zasluhoval papež všeobecnou úctu!

Není zajisté bez významu, že v době, kdy se na straně katolické vše spojovalo, aby snížilo papežovu důstojnosť a jeho vliv, povstal na obranu sv. Otce mladý historik protestantský, Švýcar Jan Müller.[3]) Odpovídá na otázku Eyblovu ve svém díle „Die Reisen der Päpste" těmito slovy: „Co jest papež? Že prý biskup! Ano, právě tak, jako je Maria Teresia jen hraběnkou z Habsburků, Ludvík XVI. hrabětem pařížským, rek z Rossbachu a Leuthenu jedním z Zollernů! Který papež korunoval Karla Velikého za prvního císaře, jest známo; kdo však učinil prvního papeže? Biskup byl papežem. A byl sv. Otcem, nejvyšším knězem, velikým kalifem, jak dí Abulfeda, všech království a knížectví, všech panství i měst v krajích západních, jenž skrotil divou mládež našich států bázní Boží. Prose, aby si lidstvo uchovalo statky ze starých dob, žádaje, aby církev nebyla odlučována od svého nejvyššího pastýře, zkoušeje, zdali za hluku zbraní v našem věku slyší ještě i králové, či jen Bůh, jsa dalek vší bázně, mocen jen žehnáním, jest ještě svatý v srdcích mnohých millionů, veliký u vládců, jež ctí lid, maje moc, před níž zašli za 17 století mnozí mocní národové a všichni jejich rekové z domu Caesarova až po rod Habsburský — to jest papež!" Krásná to zajisté a významná slova; škoda, že zanikla bez ozvěny tam, kde si jich měli nejvíce povšimnouti!

Přes varovný hlas i prosby sv. Otce pokračováno zatím ve Vídni bezohledně v církevních reformách a rušení klášterů.[4]) Aby pak se císař ničím nedal odstrašiti od neblahých novot, šířeny i drzé lži, že papež sám ve svém území staré kláštery ruší a mění je v továrny. Lživé ty zprávy tisknuty i v církevních novinách od osvícených kněží. Tak uveřejnil ještě po dvou letech probošt Wittola ve svém listě[5]) dopis z Říma, že sv. Otec schválil brevem

[1]) Stížnosť ta i s odpovědí Kaunitzovou a Josefovou uveřejněna u Brunnera: Humor in der Diplomatie etc. II. č. 189—191.

[2]) Jäger, 113.

[3]) Wolfsgruber, Kard. Migazzi, 677.

[4]) Od 12. března do 11. dubna 1782. zrušeno dalších 12 řeholních domů; mezi nimi byly i ženské kláštery řádu cisterciáckého na Starém Brně a v Tišnově a dominikánek v Olomouci a u sv. Anny v Brně.

[5]) Wien. Kirchen-Zeitung I. 330—332.

ze dne 21. května 1784 nový řád kajícníků, jejž založil P. Antonín Tapies, a obdařil jej všemi privilegiemi řádu Františkánského, současně však že zaslal svému místodržiteli ve Fabrianu jiné breve, jímž zrušil zcela vrchnopanským tónem více klášterů ve prospěch tkalcovství a punčochářství. „Snad se mnohý čtenář otáže, kterak to souvisí, měniti na jedné straně staré kláštery v továrny a na druhé zaváděti nové řády? Po našem mínění“, odpovídá Witola, „se to dá srovnati zrovna tak dobře, jako když dobrý hospodář skácí spuchřelý strom a na jeho místo vsadí nový. Nový řád může nésti časem ovoce, jehož budou moci použiti Piovi nástupcové jako fondu na nové, lidu prospěšné ústavy.“ — Ale jaké bohatství možno očekávati někdy u chudých kajícníků? Odpověď prý dal již před 30 lety kard. Trauthson Marii Teresii, jež novým kajícníkům přála. „Vznešená paní“, děl prý jí, „církevní dějiny nás učí, že před 600 lety přišli k nám zrovna v takovém stavu chudí kajícníci z Praemonstratu; a dnes mají v jediném markrabství moravském nemovitostí za mnoho millionů.“ Odpověď ta prý byla příčinou, že Marie Teresie nového řádu do svých zemí již nepřijala. Dnes ovšem ty milliony řádu praemonstrátského na Moravě dávno zmizely; zdali však na prospěch lidu i státu, je jiná otázka.

Násilné reformy Josefovy mimoděk vzbuzovaly myšlenku, nesáhne-li Pius, nemoha jinak ničeho docíliti, k církevním trestům proti císaři. Proto se postarali osvícenci zavčas i o brožury proti možné exkommunikaci. „Co by bylo činiti,“ táže se jeden z nich,[1]) „kdyby byl náš císař exkommunikován? — Smáti se, plným hrdlem se smáti!“ A další řádky jen srší zlobou proti „hlouposti a pověře mnišské“. „Což pak má některý mužský klášter nejmenší spojitosť s naším sv. náboženstvím? V které hlavní částce katechismu je psáno něco o mužském aneb ženském klášteře? Což nebylo náboženství před původem mnichů v největším lesku? Nebyly zavedeny všechny zlořády, všechna pověra teprv mnichy? — A což zrušení exempcí, není to nejvýš chvalitebný a ducha církve i sv. Otců přiměřený čin? A tolerance, není v plné míře přiměřena duchu jemnocitného Krista? A taková jsou všechna Josefova nařízení. Potřebuje se tedy takový monarch báti blesků kletby? Nikoli, poněvadž nemají proti němu žádné moci.“

Pius však volil místo hrozeb a trestů mírnosť a povolnosť až do krajností, spoléhaje v prozřetelnosť Boží. Útěchou mu byla aspoň nelíčená úcta lidu a zmužilé jednání uherských biskupů, s nimiž měl dvě konference, 20. a 22. dubna. Papež jim udělil vzhledem k jejich těžkému postavení mnohé plnomocenství; vlastní rozhodnutí si však vymínil, až se vrátí do Říma. Ačkoli biskupové uherští netajili nevoli nad četnými vládními nařízeními, neodvážil se Josef proti nim zakročiti; byliť zajisté i mocnými magnáty a říšskými stavy, za nimi pak stál všechen lid. Proto mohli jednati mnohem volněji a místo důtky dostalo se jim ještě různých vyznamenání a řádů. Tak obdržel primas Batthyany a arcibiskup kaločský velkokříž řádu sv. Štěpána, biskup jagerský však, Karel Esterházy, odmítl s nevolí císařské vyznamenání, nejsa s výsledkem cesty papežovy spokojen. (Pokračování.)

[1]) Mysterien 219.

Výjezd bez návratu.

Dumka Bohdana Zaleského.

Podle vody javor stojí,
chýlí se, ach chýlí,
dumá Kozák dumku svoji, —
přetěžkou má chvíli.

Nechyl, javore, se milý,
jsi tak svěží, mladý!
A ty, hochu, plný síly,
proč tak truchlíš tady?

Jak se stromu nechýliti? —
v haluz bije vlna;
Kozáku jak netruchliti? —
hruď je bolu plna!

Rozloučit se musí s krajem,
v jinou jede zemi,
teskní, teskní za svým rájem,
za soudruhy všemi.

Jede — bory šumí nad ním,
v cizí jede strany,
ořechové sedlo pod ním,
koník pod ním vraný.

Za Dunaj on jede siný,
chléb si vyhledati,
do své drahé Ukrajiny
víc se nenavrátí.

Rok za rokem boje řádí,
dlouhá plynou léta;
prchlo Kozákovo mládí,
veta po něm, veta.

Přišly zase lepší chvíle —
hrob tu stojí nový;
prosí: „Štěpte na mohyle
keř mi kalinový!

Budou denně usedati
ptáci na kalině,
budou zvěst mi štěbotati
o mé Ukrajině!“

Přeložil Fr. Šebestík.

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Ve třetím období konány v naší jednotě přednášky obsahu většinou historického. Koll. Baka (II. r.) pojednal o thematě: „Jak řešila církev katolická otázku socialní“ (doposud 2 předn.), koll. Finda (II. r.) obral si za předmět svých rozprav pojem a vývoj českého státního práva (dop. 3 předn.), koll. Janeček (III. r.) pokračoval v započaté přednášce své: O svobodě antické, křesťanské a liberální, koll. Jos. Kovář (I. r.) líčil světový systém, probíraje historicky rozličné názory o soustavě těl nebeských (celkem 2 předn.) a koll. Sojka (III. r.) mluvil o processech Galileiho a o poměru jeho ke Stolici Apoštolské (dopos. 2 předn.). — V Kroužku socialním pojednáno o pojišťování dělnictva, výrobních společnostech, nedělním klidu, bytech dělnických a chudinské otázce, v soc. kursu pak jednáno o právu majetkovém a o právech vrozených. V Kroužku historickém pak pojednáno o vzbouření stavů moravských proti Ferdinandu II., o katolických missiích v Čechách a na Moravě v době protireformace, o zemských deskách mark. moravského, o moravských sněmech, jak se připravovalo obnovené zřízení zemské, o zrušení klášterův a odpadnutí Belgie od Rakouska za Josefa II.

Konáno tedy v tomto období celkem 5 schůzí a v nich 10 přednášek. Kromě toho vyřízena ve schůzích příznivě žádosť za podporu na stavbu kostela v Podolí u Brna a usneseno dáti zase větší dar ve prospěch matiční reálky v Hodoníně. — Od 28. ledna do 15. února byly přípravné dni a pololetní zkoušky, proto jsme neměli v té době obvyklých schůzí. Za to byla 17. února v našem alumnátě domácí masopustní zábava, již poctil svou přítomností i náš ndp. biskup, s členy kapituly a sborem professorským. Sehrána fraška „Lišák a smola“, „Koncert Vaška Kaňhala“ a sólový výstup; veselou náladu udržovala a stupňovala přiměřená hudební čísla. Kollegové hudebníci sehráli nám i na třetí schůzi v tomto období za řízení koll. Kirsche serenádu od Jindřicha z Kaanů. —

Všem bratrským jednotám přejeme hojně zdaru k další svorné činnosti! *Výbor.*

Z Č. Budějovic.

V posledním období měli jsme četnou řadu schůzí s četnější ještě řadou přednášek, vážených z různých rolí duševní činnosti.

Dne 16. ledna (v VII. to schůzi a II. valné hromadě) přečetl p. jednatel jednatelskou a pokladní zprávu za uplynulé čtvrtletí, jež bez debaty schválena. Stesk p. jednatele po dalších číslech Haydnových sonat vyžádal si ujištění předsedy p. Vaňka, že všechny budou předneseny v příštích schůzích, pokud neučiní to některá nepřekonatelná překážka nemožným. Po přednese některých básní předsedových předčítal p. Domorázek bystře odpozorované svým odborně znaleckým okem: „Lékařství lidu venkovského,“ jehožto „důkladnosť“ sobě vlastním humorem illustroval. V posledním čísle zavděčil se nám p. Melka (II. r.) svou studií o Kubínovu překladu Písně o Rolandu. Nerozestíral před námi p. Melka pouhou kostru děje, ale studii o práci samé i překladu zažitou, prosycenou svými úvahami, thesemi a kombinacemi, práci to nejen cennou, ale i zajímavou, kterou dokončil teprve ve schůzi VIII. — dne 26. ledna. Předcházela její dokončení recitace několika milých básniček p. Vlčavského (I. r.). Vhodným úvodem do zdařilé schůze IX. (2. února) byla 2. sonata z Haydnových „Sedmi slov Kristových,“ přednesená naším smyčc. kvartettem (pp. Vaněk, Melka, Porod, Janák). Všeobecného uznání a pochvaly získala „Idea křesťanského socialismu“ od našeho, zajisté v této otázce neunavného a nejkompetentnějšího pracovníka p. J. Šimánka (IV. r.). V téže schůzi slyšeli jsme novou literarní studii: O Lyrice Giacoma Leopardi-ho, přednesenou p. Kuttanem (III. r.). Pan autor této studie kreslil před námi duševní obraz velikého pessimisty vlašského a jeho, počtem řídkých, ale gravitací hloubky a ceny více než významných poetických plodů plasticky, do nejmenších nuancí, kteréžto přednosti všech kritických návštěv p. Kuttanových na italském Parnassu jsou jen výslednicí jeho pronikavého kritického oka a obdivuhodné znalosti jazyka vlašského. V obsáhlé této práci pokračoval p. Kuttan ještě ve schůzi X. po souhře Haydnovy sonaty „Mulier, ecce filius tuus!“ a po přednesu vojenské humoresky „Na vartě“ a ve slavnostní schůzi XI. (23. února), která začala další působivou sonatou Haydnovou: „Sitio“, soustředila se ve Vzpomínce předsedově, věnované velikému biskupu a vlastenci, jehož jméno jednota nese, neboť v tentýž den připadal výroční úmrtní den jeho. Schůzi dokončil p. Jilek (II. r.) svou důkladnou, svědomitou studií o prvních katakombách křesťanských. Disharmonicky zakončila tuto pěknou slavnostní schůzi resignace p. jednatele Zuny, jež vzata s politováním na vědomí. Ve schůzi XII. (I. března) pokračoval ve své práci p. Jilek, po němž vyvolala po zásluze veselou náladu zdařená humoreska p. Domorázkova „Láska a velociped“, a přijat se všeobecným souhlasem podrobně již vypracovaný návrh předsedy p. Vaňka, aby zřízena byla v naší jednotě stálá funkce venkovského knihovníka, aby tak se dosavádní činnosť tohoto odboru zreformovala a vzpružila. Tentýž návrh odhlasovala definitivně XIII. schůze a zároveň mimořádná valná hromada (8. března), o jejížto nadšený průběh a náladu zasloužil se po přednese Haydnovy sonaty: „Consumatum est“ a dokončení p. Jilkově studie — p. Melka svým překladem nebesky mystické povídky „Poslední přátelé Boží“ od L. Gautiera. V téže schůzi představil předseda nové funkcionáře Jirsíka: pp.: jednatele Jos. Ledinského (IV. r.) a venkovského knihovníka A. Melku (II. r.) za přiměřených ovací.

Rád konstatuji, že schůze naše byly vždy velmi četně navštíveny. *Předseda.*

Z Hradce Králové.

Ve všech odborech Jednoty pracovalo se v uplynulém období pilně.

Literární kroužek vydal dne 15. března 4. číslo Sborníku s tímto obsahem: „Jen ku předu". „8. listopad", „Srdce", „Sestina", „Ritornely", „Pantoum", „Matce", „Sestina", „Vzpomínka", „Rondeau" (E. Kasal I. r.), — „Nezoufej" (Fr. Šebestík III. r.), „Z básní Boh. Záleského: Dvojí smrť, Zamilovaní, Ludmila" (přel. Fr. Šebestík), „Lilie" (Bal. Ad. Miekiewicze, přel. Fr. Šebestík). — „O původu a rozvoji všehomíra vůbec a sluneční soustavy zvlášť" (A. Paul I. r.), — „Z mých prostých písniček" (16.—29), „Umírající stařec", „Můj sen", „Pohřeb chudého", „Sen matčin" (Max. Smrčka I. r.), — „Dar", „Kde klid a mír?!", „V tom srdci . . .", „To srdce lidské" (Boh. Šrámek III.), — „Socialní krise" (L. Kunte IV.), — „Zásluhy duchovenstva o rozvoj novočeské literatury se zvláštním zřetelem k básnictví" (A. Gröger I.).

Ve schůzích literárního kroužku přednášeno a hovořeno o thematech: „Směry v kritice" (L. Kunte), „Může-li psychologické zkoumání vésti ku poznání jsoucnosti prvotního hříchu?" (Jiří Sahula I.).

Jako jiná léta, konány i letos v postě přednášky. Dne 1. března přednášel L. Kunte o „Socialní krisi", dne 8. března koll. Jos. Podhrázský o tom, „Zda právem či neprávem nazývá se středověk dobou zatemnělosti"; dne 15. března Ant. Gröger „O zásluhách duchovenstva o rozvoj novočeské literatury se zvláštním zřetelem k básnictví." V socialním kroužku probráno dosud: Peníze — kapitál — poměr jich ku práci; výroba strojová; mzda; pracovní doba; práce žen a dětí; socialní otázka a škola konfessionelní; povaha liberalismu; volební oprava; daně; vedle toho probírána Stöcklova Sociologie.

Pilně se pracovalo též v kroužku slovanském.

Dodám-li, že dne 2. února odbývána valná hromada, na níž jednohlasně zvolen opět starý výbor, nastínil jsem v hrubých rysech veškeru činnosť Jednoty za uplynulé období.

Celkem byl život Jednoty v tomto období mnohem čilejší, než v předešlém; nemám jiného přání, než aby Jednota neustávala v tomto postupu v před — a totéž přeji i ostatním bratrským sdružením. Dejž to Bůh!

Předseda.

Z Litoměřic.

V prosinci minulého roku založen byl v semináři našem působením vdp. rektora spolek t. zv. „Akademie". Za členy přihlásili se téměř všichni bohoslovci, bez rozdílu národnosti. Co jest účelem této Akademie? Na základě křesťanské filosofie (hlavně filosofie sv. Tomáše Aquin.) rozebírati různé otázky z oboru theologického, a to ponejvíce z dogmatiky, morálky, pastorálky i apologetiky, po způsobu disputací.

K disputaci přihlásí se vždy jeden defendent a dva i více opponentů. Rozprava a námitky infra formam dějí se jazykem latinským, námitky extra formam a delší rozhovory jazykem mateřským. Po skončené disputaci volno jest každému posluchači vlastní námitky a mínění pronésti, což přispívati má na vytříbení samostatného úsudku.

Zřízením této Akademie do pozadí jaksi ustoupily spolky, dříve ojediněle vedle sebe stojící: „Čtenářský kroužek" a „Universitäts-Verein," jež nyní dlužno považovati za spojené v Akademii, kdež dovoleno jest jim soukromé věci urovnávati. Zřízením této Akademie vyhověno bylo dále hlavní potřebě našeho semináře, sloučiti rozptýlené síly bohoslovců ve spolku jednom.

První disputace řízením vdp. rektora byla krátce před vánocemi u přítomnosti pp. představených semináře a všech bohoslovců. Za předmět zvoleno bylo thema: In explicandis organismorum ordinibus 1. stabilitas specierum est asserenda; 2. licet theoria „descendentiae secundum quid", qua auctor mundi in producendis speciebus superioribus species inferiores adhibuisse censetur, neque revelationi, neque rationi repugnat, tamen 3. theoria descendentiae, secundum quam omnes organismorum ordines transmutatione continua orti esse dicuntur — rejicienda est."

Disputace, ač místy obtížná, sledována byla až do konce s napjetím. Defendent koll. Schwind (II. r.) i opponenti koll. Wohlmann (IV. r.) a koll. Srb (II. r.) čestně

dostáli nesnadnému svému úkolu. Za předmět příští disputace zvoleno thema „de creatione mundi.“

Ve výborové schůzi našeho Kroužku ujednáno, by poskytovala se každoročně částka peněžitá na udílení honoráře za práce v „Museu“ uveřejněné. Dále přibrán k časopisům Kroužkem odbíraným „Nový Život.“

Srdečný pozdrav všem bratrským jednotám. *Předseda čten. Kroužku.*

Z Prahy.

V posledním období konala naše Jednota čtyři schůze (6—9). Koll. Hrudka (I. r.) přednesl dvě kritické úvahy a sice ve schůzi 6. o Alexandru Schneidrovi, jehož práce byly právě vystaveny v saloně Topičově a ve schůzi osmé o J. F. Gretschovi; koll. Roudnický (IV.) pojednal o „Zápletkách nepřátel v cizině a spojení jich s českými agitátory v letech 1622—1625“; koll. Tomášek (III.) přednesl dvě své básně „Mrtvé památce“ a „Na hřbitově“; koll. Rouček pokračoval ve svých socialních úvahách a probral kriticky mutualistické, kommunistické a anarchistické názory Petra J. Proudhona.

Z rozhovorů zaznamenávám: „Jakým způsobem bychom rozšířili svou působnosť v zakládání knihoven“; „O důležitosti studia sociologie“. Z návrhů, jež zakončují každou schůzi, jmenuji návrh, by zastaveno bylo odebírání „Zlaté Prahy“, jež v posledním čase jest tendenční v přinášení nemravných illustrací, který návrh většinou hlasů byl přijat a proveden, a znovu opětovaný návrh předsedův na zřízení sociologického kroužku ve smyslu resoluce přijaté na pražském sjezdu bohosloveckém, kterýžto návrh ku veliké škodě Jednoty neproveden. Poznamenávám, že nikdy snad netěšily se schůze tak hojné návštěvě jako letos.

Pozdrav a upřímné přání zdaru všem bratřím. Za výbor

Jaroslav Rouček.

Iz Maribora.

Od zadnjega poročila je imel „Slomšek“ 5 društvenih shodov, dva sta bila še v I. tečaju, trije pa v II. tečaju. Na dnevnem redu teh shodov so bili naslednji govori in spisi: IX. shod dne 12. jan. 1. Iz srednjeveškega Maribora, povest (Stegenšek I. l.). 2. Salermo (Gregor VII.), govor (Krohne III. l.). — X. shod dne 19. jan. 1. Združenje rusinske cerkve z Rimom. V spomin lanske tristoletnice (1595—1895), zgodovinska razprava (Gomilšek IV. l.). 2. Pomen reka: De gustibus non est disputandum, govor (Žekar III. l.).

Od dne 25. jan. do 1. marca smo imeli učni čas in izpite, zato so v tem času društvene ure prenehale. Z novim navdušenjem, čeravno pri majhnem številu udov, smo začeli delovati v II. tečaju. Razni uzroki, o katerih pa ne morem tukaj razpravljati, so krivi, da društvo ne šteje nad 20 udov, vendar pa tudi pri tem majhnem številu prav čtvrsto deluje.

I. društveni shod smo imeli 1. marca. Predsednik Kovačič je najprej iskreno pozdravil vse ude in z navdušenimi besedami vzpodbujal vse k prav vztrajnemu delovanju v II. tečaju. Na to je sledil navadni dnevni red. 1. Svetna in cerkvena doktoriteta, razprava (Krohne III. l.). 2. Ali napredujemo ali nazadujemo? Slika delavnosti mariborskih bogoslovcev (Stegenšek I. l.). Pri tej seji se je izvolil odbor treh udov za popravljanje prestave Rodriguezovega dela: Exercitium perfectionis, katerega so nam en del poslati ljubljanski hogoslovci, da ga poslovenimo. — II. shod dne 8. marca je bila slovesna seja v proslavo goda sv. Tomaža Akv. 1. Utile et praeter philosophicas disciplinas esse aliam scientiam divinitus inspiratam (Sum. 1. q. 1. a. 1.), slavnostni govor (Krohne III. l.). 2. Sv. Tomaž Akvinski pa moderni filosofi, razprava (Kovačič IV. l.). 3. Novi katehizem, razprava (Knol II. l.). — III. shod dne 15. marca. 1. Knol konča. 2. Postanimo specijalisti! (Gomilšek IV. l.).

Poleg Rodrigueza slovenimo tudi sv. Avguština „Confessiones“. Letos smo poslali slov. knjig kmetijskemu bralnemu društvu v Krčevini pri Ptuju, ogrsko-slovenskim

bogoslovcem v Sombotelju (Steinamanger), potem za ogrske Slovence: dekanu Borovnjaku v Cankovi, J. Baši v Belotincih, Fr. Rožmanu v Črenšovcu in Št. Draškoviču v Turnišču.

Sporočiti še Vam moram prosebno veselo vest. Dne 3. marca se je namreč ustanovil v našem bogoslovju „český kroužek“, h kateremu se je takoj oglasilo 28 bogoslovcev, gotovo lepo število. Shajamo se vsak dan; sedaj beremo B. Němcové: „Divou Báru“. Češke ure vodi tov. Gomilšek. Zanimanje in navdušenje za češčino je veliko; zato smo stopili v ožjo svezo z brnskimi bogoslovci, da si vzajemno dopišujemo in pošiljamo češke in slovenske časopise in knjige ter se vnemamo za dejansko slovensko vzajemnost.

Daj Bog, da bi že skoro vse slovenske in češke bogoslovce spojila nerazrušna bratska vez v povzdigo in okrepljenje katoliškega in narodnega mišljenja in delovanja v obeh narodih! Bůh žehnej našim vzájemným pracím!

Član „Slomšeka“.

Štatistika iz slovenskih semenišč.

V Mariboru je letos 67 bogoslovcev, ki so vsi Slovenci in sicer v IV. l. 18, v III. 19, v II. 16, v I. 14. Duhovnikov, rodom Čehov, imamo v lavantinski škofiji 12. — V somboteljskem bogoslovju na Ogrskem (Steinamanger) je med 30 bogoslovci 8 ogrskih Slovencev, 1 Hrvat in 1 Slovak, ostali pa so Madjari in Nemci. — V Ameriki, kjer biva okoli 35.000 Slovencev, jn bilo lani 26 slovenskih bogoslovcev in 59 slovenskih duhovnikov, med njimi dva škofa, Mrak in Vertin. — Amerikanski Slovenci imajo že dva svoja lista tednika: „Amerikanski Slovenec“ izhaja v Toweru, „Glas Naroda“ pa v Newyorku.

Literární zprávy.

Przegląd powszechny přináší v posledním svém čísle (ročníku XIII. seš. 3.) obšírnou zprávu o české katol. literatuře z péra vdp. Dr Jos. Tumpacha. Přehledně tu pojednáno o všech důležitějších dílech našich katol. spisovatelův a ku konci věnována velmi vřelá slova i našemu „Museu“. Poněvadž nám mohou býti mocným povzbuzením k další vytrvalé práci, uveřejňujeme je v původním znění: Życząc Vlasti, aby coraz bardziej się doskonaliła i coraz więcej zdobywała sobie czytelników, musimy także nadmienić o czasopiśmie, wydawanem przez alumnów czesko-morawskich pod nazwą Museum. Nie jest to czasopismo niedawno założone, owszem mamy tu już do czynienia z weteranem, wychodzącym od lat 30. Z początku Museum było litografowane i dopiero w 19 roku istnienia zaczęto je drukować w Bernie. Corocznie wychodzi teraz 5 zeszytów tego organu. Museum jest jakby pierwszą literacką areną dla pracowników na polu piśmiennictwa, w niem bowiem ogłaszają alumni pierwsze swoje prace. Kierunek jego jest przeważnie naukowy, chociaż i beletrystyka nie została usuniętą całkowicie z programu. Prawdziwą też pociechę sprawia każdemu szczeremu przyjacielowi czeskiej katolickiej literatury widok coraz bardziej wzrastającego pocztu nowych sił literackich. Życzyć by tylko należało, aby wszyscy ci młodzi pisarze wytrwali w swym zapale, jak również w braterskiej miłości ku sobie, nawzajem dla dobra Kościoła świętego i drogiej ojczyzny. Oby też Bóg błogosławił młodym, natchnionym tym pracownikom, ażeby poczet ich się zwiększał, praca zaś obfite przyniosła plony! — Z našich časopisů se pochvalně zmínila o našem časopisu „Obrana“ a „Vlast“.

Příloha slovinského Rimského katolika pro bohoslovce, o níž jsme se minule zmínili, přináší tři zajímavé články. V prvém klade vroucími slovy „Slovenskim bogoslovcom“ na srdce dr. Jos. Pavlica, aby použili „svaté samoty“ čtyřletého pobytu v semináři k svému vzdělání a zdokonalení. Nadšený křísitel k nim volá: „Samotnost

bodi Vam zapoved!“ a uvádí pravidla: Ostanite vedno v bogoslovnici, kedar Vas nezove posebno siljeno opravilo mej ljudi. Pisem ne pisarite brez potrebe! Časopisov nečitajte ko površno. Čas izgubljen! Odložite za zdaj posvetne (světské zvl. romány), když máte přemnoho bohoslovných. Relinque vana vanis! Jos. Reisner, bohoslovec lublaňský, důkladně provádí „theologiční dokaz za bivanje božje.“ Probrav názory hlavních filosofů starověkých i středověkých, zabývá se otázkou, je-li účelnosť resultátem či principem a dokazuje účelnosť bytostí organických i neorganických. Studie tato, jež ostatně ještě není ukončena, je velmi zdařilá a svědčí o důkladném studiu. Dovolili bychom si jen upozorniti snaživého autora na výtečné dílo polského jesuity M. Morawskeho „Celowość v naturze“, jež pojednává o témže předmětu a pro další stati by mu snad mohlo býti vhodnou pomůckou. Třetí stať od Ant. Plesničara z Gorice „kako pogubni so pesimistini nazori v slovstvu“ rovněž vyniká jak důkladným zpracováním, tak i jasným vědeckým slohem, líčíc pravý úkol umění slovesného, jež má člověka vychovávati, ušlechťovati a povznášeti k nadzemským, věčným ideálům. Přejeme ze srdce svým jižním bratřím na další dráze, kterou tak pěkně započali, mnoho zdaru a požehnání Božího!

Lužica, měsíčník pro zábavu a poučení, redaktor Ernst Muka. V cestopisu „Pytach hospodu“ líčí Lužan (Andricki) pouť svou na posvátný Hostýn a dobrodružný nocleh s uherskými Slováky; rovněž věnoval více rozprav Národopisné výstavě. — Adolf Černý vzpomíná 100letých narozenin P. J. Šafaříka, jenž i o lužický národ živě se zajímal. V jeho pozůstalých papírech byl nalezen lužicko-srbský slovník, z něhož vysvítá, jak zevrubně srbskou řeč studoval. Dopisoval si též se Smolérem. Jeden z pozůstalých listů po Michalu Hórnikovi líčí, v jakém poměru byl J. Kollár k lužickým Srbům. Dopisoval si s P. Jordánem, E. Smolérem a A. Klosopolskim. — V minulém roce pozbyla Lužice zase jednoho věrného syna — Jakuba Buka, praeláta v Drážďanech. „Buk přebywaše,“ praví pohrobní vzpomínka, „drje na vše 40 lět swojeho žiwjenja v Němcach, v mlodych lětach wuwjedże sobuzaloženja a prenjeho staršeho Pražskeje „Serbowki“, serbskeho spisowaćela redaktora „Časopisa Maćicy Serbskeje“ wosud z wósteneje Lužicy, a štó by so dźiwal, budźešeli na nju zabył Ale wón njezaby.“ — Miláčku lužických bratří, Míchalu Hórníkovi, věnuje vřelý nekrolog v Časopisu Maćicy Serbskeje i přední vůdce Lužičanů, dr. Muka. V 2. sešitě téhož časopisu jest také „Serbski rychlopis“ od Řezaka a pěkný článek „Mytiske bytosće lužiskich Serbow.“ — Pokud nám známo, přináší současně o Lužici delší práci z péra hr. Jana Badeniho S. J. „Przegląd powszechni“ (11. a 12. č. r. 1895.), srbský časopis „Delo“ v Bělehradě a z našich listů „Vlasť“ (Michal Hórnik a jeho doba, píše Fr. Žundálek).

Časopis katolického duchovenstva, orgán vědeckého odboru Akademie křesťanské v Praze, přináší v prvních dvou svazcích ročníku XXXVII. „Dějiny katolické církve v Uhrách v 19. století,“ v nichž se líčí pověstný již kult Košutův, „Konference o zpovědnici“ z péra Dr. Fr. Nováka, „Zákon přirozený základem zákonodárství lidského“ od dr. Eug. Kadeřávka, „Smíření s církví, čili rekonciliace katolíků, kteří uzavřeli sňatek Coram ministro acatholico“ a „Případ faráře Burtze před soudem“ od dr. G. Pecháčka, „Nárok nemanž. dítěte na legitimaci per subsequens genitorum matrimonium“ od dr. Josefa Doubravy a četné zprávy v Kronice a Literárním oznamovateli. — Časopis katolického duchovenstva vykonal již za dlouhou řad let svého trvání dílo tak záslužné, že zajisté není třeba oceňovati zde zvláště jeho význam. — Že plní i nyní svědomitě svůj úkol, toho zárukou jest již redaktor, vdp. kanovník dr. Klement Borový.

Český časopis historický, jejž vydávají v Praze dr. J. Goll a dr. A. Rezek, professoři c. k. české university, podává v 1. čísle 2 ročníku pěkný obraz české svědomité historické činnosti a vyniká bohatým a velmi cenným obsahem. Dr. Goll v něm uveřejňuje zajímavou studii „Svatý František z Assisi,“ J. Novotný podává první část článku „Husův glejt“, J. A. Fridericia popisuje dánskou literaturu historickou za posledních desíti let, Josef Cvrček podává nové příspěvky k životopisu Antonína Brusa z Mohelnice, A. Rezek pojednává o poměru biskupův Olomouckých k arcibiskupům Pražským v XVI. st., A. Schulz o Žižkovu praku, Č. Zíbrt o Piotru Hrehorowiczi,

„komorníku“ Rudolfa II. ve Lvově a o zprávách Zrzenczyckého o peněžních zásylkách z Polska Čechům proti Ferdinandovi II. Vedle toho jsou tu i velmi četné zprávy literární, přehledy článků historických v časopisech a zajímavé zprávy týkající se historie ve všech zemích. Obsah tak rozmanitý a cenný zajisté každého přítele našeho dějepisu potěší a povzbudí. Milerádi upozorňujeme na tento časopis, jenž jest důstojným nástupcem bohužel zaniklého „Historického Sborníku.“

Směs.

Ku cti sv. Tomáše Aquinského konána dne 7. března t. r. v brněnském alumnátě za přítomnosti Jeho biskupské Milosti, členů král. kath. kapitoly, P. T. inspektorů Royta a Kučery, zemského školního rady ředitele Holuba a četných jiných vynikajících duchovních i světských hostů řečnicko-pěvecká akademie s tímto programem: 1. Hymnus in honorem s. Thomae Aq., symfonia auct. Dr. Jos. Chmelíček. — 2. „Sv. Tomáš Aq. a socialní idee“ (Jos. Lukášek). — 3. „Panis angelicus,“ symphonia ad 3 voces aequ. auct. A. Q. Baini. — 4. „Der Mensch nach christlicher und darwinistischer Anschauung“ (J. Hommer). — 5. „Eram quasi agnus,“ symphonie auct. G. P. Palestrina. — 6. „Fra Giovanni Angelico da Fiesole“ (R. Tenora). — 7. „O crux ave,“ symphonia auct. B. E. Philipp. — Akademii zakončil krásnou řečí ndp. biskup, jenž udělil všem přítomným své biskupské požehnání.

K naší slovanské vzájemnosti. Často již bylo proneseno v našich jednotách i v Museu přání, aby byly horlivěji pěstovány přátelské styky s ostatními slovanskými bohoslovci. Ač jest zajisté každý z nás přesvědčen o důležitosti takového sdružení, přece k němu dosud nedošlo, aspoň ne v té míře, jak by se státi mohlo a mělo. Nebyla by možna v té věci náprava? Kdyby každá jednota vstoupila v přátelský svazek jen s jedním slovanským seminářem, poskytovalo by Museum za krátkou dobu velmi krásný obraz činnosti všeho slovanského bohoslovectva, mohouc přinášeti v každém čísle zprávy ve všech slovanských jazycích. Bratrská jednota olomoucká jest již po delší dobu v přátelském svazku s rusínskými bohoslovci ve Lvově, brněnská se slovinskými bratry v Mariboru a v Celovci; nebylo by možno důvěrné ty styky rozšířiti? Tím by zajisté získaly i naše společné sjezdy na posvátném Velehradě; jak by to bylo pěkné, kdybychom již letos mohli uvítati v našem slovanském Betlémě bratry z Mariboru, ze Lvova, z Budišína, Lublaně, Záhřeba, Celovce a odevšud, kde zavznívá slovanský jazyk! Naši slovanští bratří pěstují češtinu horlivě a s nadšením; z každého jejich listu vane vroucí láska k našemu národu a jejich české kroužky jsou nejlepším důkazem, že v nich máme věrné, oddané přátely; nezapomínejme tedy ani my na ně!

Dary. Bratrská jednota „Jirsík“ byla mimo mnohé menší dary poctěna opět značnějšími obnosy zvláště od dp. Husara, ředitele ústavu hluchoněmých a dp. A. Mráze, kaplana v Třeboni. — Na musejní fond věnovala pražská „Růže Sušilova“ letos opět 10 zl., plníc tak prakticky resoluci přijatou na pražském sjezdu. Kéž obětavosť kollegův jest odměněna stále větším rozkvětem Musea!

Z ruských universit. Na konci minulého roku bylo zapsáno na ruských universitách celkem 16.606 posluchačů. Na Moskvu samu jich připadá na 4000, na nedávno zřízenou universitu sibířskou v Tomsku 400; mnoho Rusů studuje též v cizině.

Gregoriánská universita v Římě, založená r. 1582. Řehořem XIII., má nyní 1027 posluchačů. Z těch navštěvuje fakultu bohosloveckou 624, filosofickou 338. Církevní právo poslouchá 65 studujících. Dle národnosti jest mezi nimi 280 Vlachů, 214 Němců, 164 Francouzů, 70 Španělů, 69 z jižní Ameriky, 42 Poláků, 32 Angličanů, 30 ze severní Ameriky, 29 z Belgie, 21 ze Skotska, 19 z Rakouska, 12 z Uher atd.

Nestranný úsudek o činnosti sociální v církvi katolické a evangelické. „Die Zeit“ píše v č. 65. r. 1895.: „Katolická církev neomezuje sociální působení svých duchovních, naopak, nabádá je, rozohňuje i nevěří také, že tím duchovní a jeho úřad bude kompromitován, avšak pruská vrchní rada církevní váže pastorům ruce (pisatel má na mysli zákaz církevní rady evangelické ze 16. pros. 1895., kde se duchovním zapovídá působnosť čistě sociální), nechce, aby chudý lid spatřoval v nich pomocníky na poli socialním, obává se kompromitování .... Jak pak hodlá vyvrátiti výčitky a žaloby sociálně-demokratického tisku, že vrchní rada církevní identifikuje svým výnosem zájmy církve se zájmy bohatých, že duchovenstvu zbraňuje, aby vážně připomenulo bohatým jejich povinnosti, zjemnilo jejich svědomí a ukázalo „bídným a obtíženým“, že jim nechce slibovati v jejich bolestech a utrpeních jen blaženosť posmrtnou, ale že je ochotno již zde na zemi mírniti jejich bolesti? Plnou měrou platí o protestantských církvích závěrečná slova: „Jak daleko jsme od kříže, z něhož zavzněl strádajícímu a utlačovanému lidu hlas: Pojďte ke mně všichni, kteří pracujete a obtíženi jste, já občerstvím vás.“ S—r.

Obrovský úkol umění ve společnosti dnešní a budoucí. V 1. čísle „Rozhledů“ Pelclových v článku „Nové umění“ napsal F. V. Krejčí: „Věda sklamala. Neodhalila smysl života a věcí, neukojila žízně po štěstí, nedovedla se uvésti v soulad se světem transcendentálním. Největší část těchto úkolů leží dnes na bedrách umění. Ono má vzkřísiti a znovuzbudovati obraz člověka v celé jeho výši a hloubce, obraz, přesahující daleko tu žalostnou karikaturu člověka, již podává pouhá biologie, fysiologie nebo naturalismus se svou „lidskou bestií“ . . . Má pomocí svých symbolických forem pokoušeti se o odpovědi na otázky po smyslu světa a života a vrhati reflex ze světa věčnosti a nekonečnosti na každý náš nicotný krok pozemský . . . Leží-li kde prvky k náboženství budoucnosti, pak jsou jen zde, v umění. Neboť všecky ty vnitřní stavy, ze kterých by se mohla zroditi kdys náhrada za ztracenou víru v dogmata, tušení neskončeného světa nadsmyslného, city, jež vyvolává tajemství, touha po nepoznaném a vzlet duše nahoru k tušeným prazdrojům všeho — všechny tyto síly duše . . . nalézají dnes místo právě v umění.“ V řádcích těchto jest obsaženo velké přeceňování umění. Jako věda se přeceňovala v poměru k životu lidskému, zrovna tak přeceňuje se nyní umění. Jako věda sklamala, tak sklame i umění tyto naděje. Obraz člověka v celé jeho výši a hloubce dovede nakresliti jen věda ve spojení s náboženstvím, s náboženstvím založeným na rozumných, odůvodněných předpokladech základních. Umění, básnictví, má ušlechťovati život; proto bude odrazem i snah vědeckých a náboženských. To je jisté. Kdo však řeší vědu a náboženství? Na odpovědi všech otázek síly lidské nestačí; a umění je přece produktem sil lidských! — V. Krejčím formulované umění přineslo by snad sny a tušení, ale nikdy určité poznatky. S—r.

Klerikálové a věda. O tomto thematě uveřejnil Časopis pokrok. studentstva v 2. č. III. r. ve zprávách „Z ciziny“ tuto noticku: „Z Barcelony. Známo je tvrzení klerikálů, jež také ve Vídni na sjezdu katolickém (r. 1889) bylo vysloveno, že prý „věda a náboženství se nevylučují“ a že tudíž by vědeckosť, modernosť a svoboda universit nebyla porušena, kdyby se staly konfessionelními. Jako pěknou illustraci k tomuto tvrzení uvádíme affairu dr. Odona de Buen na universitě barcelonské ve Španělsku, kde sice university nejsou konfessionelními, kde však církev katolická dle zpátečnické (sic!) ústavy z r. 1857. provádí velký vliv na školství vůbec.“ Následuje affaira dr. Odona de Buen. Přednášel na universitě barcelonské matematiku a geologii dle vlastních, vládou schválených spisů. Biskup barcelonský prozkoumal dotčené knihy a seznal, že „základní ideje těch kněh (sic!) jsou v křiklavém rozporu se základními idejemi katolické církve.“ Knihy zatratil, dal na index a spisovatele do církevní klatby. Na jeho žádosť zbavila vláda dr. Odona de Buen professury a zakázala užívati jeho knih. Nechceme se příti, byla-li by porušena „vědeckosť, modernosť a svoboda universit, kdyby se staly konfessionelními.“ Míní-li však pan dopisovatel, že tímto příběhem jest z nepravdivosti usvědčena věta: „věda a náboženství se nevylučují,“ jest na omylu. 1. Není konstatováno v tomto případě, pokud základní ideje knih Odonových jsou

vědecky odůvodněny, pokud opírají se o pádné, platné důvody; třeba v tomto případě zvlášť vyšetřiti a stanoviti, jsou-li ony základní ideje mathematických a geologických spisů pověřenými výsledky oněch věd a jsou-li vědecky dokázány. Není přece všechno vědecká pravda, positivní výsledek vědy, co se za ni proklamuje. Mnohdy se zdají důvody podepírající tu neb onu thesi autorovi s dostatek pádnými, nemají však síly důkazné. Která pravda nebo lépe řečeno these moderní vědy je dostatečně podepřena pádnými a silnými důvody, ta nemůže odpírati víře (a priori), a neodpírá jí také, jak dokazuje rozvoj vědecký (a posteriori). A tu měl pan referent stanoviti, oč se určitě jedná, co vlastně biskup zavrhl. 2. Připusťme však, že by byl biskup zavrhl pravdy, these vědecky pověřené, podepřené důvody a důkazy rozhodujícími. Z toho nenásleduje nic více, než že důvody neměly pro něho té rozhodné síly jako pro jiné. Nikdy však z toho nelze vyvozovati nepravdivosť věty: věda a víra si neodporují. — Namítne snad referent: Tak jak jednal, mohl jednati pro sebe, ne však veřejně, dokonce pak neměl sáhat k podobným prostředkům. Dobrá! Pan referent nechť činí výtku biskupovi, že nerozlišoval mezi obrazem činnosti privátní a činnosti veřejné, že neměl práva zakročiti veřejně — nemíním právo zaručené ústavou španělskou, ale spíše oprávněnosť diktovanou vědeckým přesvědčením, kteréž by respektovalo zároveň mínění širší veřejnosti. Avšak i pak by to byla věc čistě osobní, z níž nemožno jen tak snadně generalisovati. Tím způsobem nikdy nedokáže, že nelze srovnati náboženství, víru s pravou vědou.

Důležitá freska. V katakombě sv. Priscilly v Římě, před Portou Salarou, odkryta byla stěnová malba z 2. století. Představuje Večeři Páně. Kněz rozdává chléb, kalich stojí na stole. Starokřesťanský symbol, ryba, též nechybí.

Pantheon. Posud se všeobecně myslilo, že římský Pantheon byl stavěn r. 26. před Kr. od Agrippy. Nyní dle známek na cihlách bylo určeno, že Pantheon byl stavěn za Hadriana, tedy v prvé polovici II. st. po Kr.

Katolické tovaryšské spolky. Socialně-demokratický list „Arbeiter-Zeitung“ uveřejňuje tuto statistiku: Dle posledních úředních zpráv jest nyní v arcidioecesi kolínské 57 tovaryšských spolků s 25 vlastními domy, v dioecesi trevírské 31 spolků s 10 domy, v dioec. münsterské 53 spolků s 24 domy, v dioec. paderbornské 50 spolků s 23 domy, v dioec. hildesheimské, osnabrücké a v území severních missií 25 spolků se 7 domy, v dioec. limburské 16 spolků se 4 domy, v dioec. fuldské 5 spolků, v dioec. vratislavské 107 spolků s 5 domy, v arcidioecesi poznaňské 2, v dioec. ermlandské 9, v dioecesi kulmské 2, v král. saském 10 spolků se 4 domy, v dioecesi mohučské 6 spolků se 4 domy, v arcidioec. freiburské 45 spolků se 6 domy, v dioec. rottenburgské 33 spolků s 5 domy, v pěti dioecesích král. bavorského 158 spolků, z nichž připadá na dioecesi mnichovsko-frýsinskou 33 s 5 domy, na arcid. bamberskou 15 s 2 domy, na dioecesi augsburskou 31 s 8 domy, na dioec. eichstädtskou 11 s 2 domy, na dioec. pasovskou 13 s 1 domem, na dioec. řezenskou 27 s 3 domy, na dioec. špýrskou 9, na dioecesi würzburskou 19 s 9 domy. — V mocnářství rakousko-uherském jest katolicko-tovaryšských spolků celkem 160, z nichž 38 připadá na Uhry; spolky předlitavské mají 27, zalitavské 9 vlastních domů. Ve velkovévodství lucemburském jsou 2 spolky s 1 domem, v pěti dioec. švýcarských 30 spolků se 4 domy, v království nizozemském 8 spolků se 7 domy, v Belgii 2 spolky s 1 domem, ve Francii, v Anglii, v Dánsku, Švédsku a v Římě 5, v Americe 4 a v Egyptě 1 spolek. Na počátku roku 1891. čítalo velké sdružení katolických tovaryšů celkem 820 pobočních spolků se 190 domy a asi 75.000 členy. — Důležitosť katol. tovaryšských spolků jest nepopíratelna; vždyť již tato prostá čísla ukazují, že v krajích, v nichž katolický ruch je nejčilejší, jest jich nejvíce. V poslední době viděti i v Rakousku v té příčině pokrok; přehledný obraz činnosti katol. dělnických spolků v našich vlastech podala národopisná výstava. Kéž jen katolické hnutí mezi dělnictvem mohutní, aby konečně bylo zastaveno zhoubné protináboženské i nevlastenecké řádění socialní demokracie!

MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 30. 1. června 1896. Sešit 4.

Vladimíru Šťastnému.

té době nocí lži a bídných, zištných zásad
kdy lid náš ubohý jde bludičkami veden,
od lživých proroků kde hřmotně slyšel hlásat,
že skryt je neznámý a pravý jeho Eden,
ledovec nevěry kdy chlubně v dálce blýská,
jak lačné šelmy zrak, jenž kořisť vyčkává
a světu namlouvá, ze chvíle ta již blízka
kdy za ním zapadne zář víry krvavá,
kdy básník zpěvačkou, jež hruď svou obnažuje
a přízně za peníz dle přání zazpívá,
svých otců pomníky se smíchem ruinuje
a nehty záští v tvář jich světců zarývá — —
v té době lyru Tvou zvuk sladký rozechvívá
v houštině divoké zpěv tklivý slavíka,
jenž světu podivnou o lásce píseň zpívá,
o lásce veliké, již Boží klín jen skrývá
a šťastnější než svět, jenž se naň neusmívá,
ku spánku oči zamyká.

Jaroslav Rouček.

I.

Eli, Eli . . .

V mé duši prázdno a němo a sucho . . . O prázdno číše, jež dopita do dna a krůpěje a svalena na stůl! Ó němota, která v staleté chodí spat ruiny! Ó sucho cisterny v pustě, jež vyprahla mělká!

Ó Bože neobsáhlý, je propasť to hlubá, jíž na dno Tvůj zářící nedosáh' oblesk? . . .

V mé duši mlhavo, šedo a temno . . . . Je mlha to nad mořem, jež šedivo válí se dole, nečinně čekajíc bouře? Či tma? . . . Ó Bože, ta lidského hříchu tma, jejíž příval děsný a němý vzdoroval oka Tvého blesku a nepustil v Syna duši slunce zraků Tvých, když žaloval: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil!!“

Tak Bože, Tys v duši mou se nedíval — a temno v srdci, a černo v duši . . . O noci duše mé! . . .

O Bože můj, proč jsem Tě opustil!!

II.

Černé chvíle.

— — — — — — — — — — — — — —

I vrazili v hrad duše mé s násilím a strhli na zemi tu chloubu mou a miláčka.

Povalen leží, a nezvedne z něho ni kámen Amfionův tón harfy mé lkavé, jíž jej křísím. O hrade, duše mé! . . .

A vrazili v lán duše mé s násilím — v nivu báječnou, již štěpil jsem, krví svou ji svlažuje. V ten ráj, kam Bůh se smál tropickým svým okem, a květy plakaly vůní, a sněti zpívaly hnízdy . . .

O toho nesnese oko bratra nevidomé; v nešlechetné oko vrůstají kvetoucí sněti jen svými trny a naduří oka závistným mokem v staletá drva, jež oko tisknou . . . A květů ambra v nekonečný zápach . . .

I vrazili v lán duše mé s násilím: a můj lán, udupán a solí zaorán — velké anathema zavřelo na vždy žírné jeho nitro ploduplné.

O nivo, duše mé! . . .

Odešli.

V čas žní přišli sklízet, ó blázni, sklízet, kde nesili. A žali a sklízeli: blín, jejž tam v semeni lpícím na rýči a lopatě dříve byli vnesli ti — lidé-hrobaři.

Antonín Melka.

V zahradě semináře.

Tevelká je. Nesmělý šum stromů
se šepotem křovin, květinek
k vysokým zdům zalétá a domu
a jich vrací stromům polibek.

Tajemné to, dumné rozhovory!
Plynou tiše lesním potůčkem —
třeba nad ním bouře prala v bory,
jde dál se svou písní, se svým snem.

Rozhovor tak teskný a tak sladký
stéká ve vln měkkých souzvucích
přes peřej a nevrací se zpátky —
ze dna, tůně duší hlubokých.

Z duší těch, jimž nardem rány štěstí
celí odříkání krůpěje,
z těch, jež jít se hrozí na bezcestí,
vášně v noc a třpytné závěje . . .,

z té, jež lilijí sníh v duši střádá,
zorou nad nocí s ním vítězí,
co dál spíná rozkoš, smích a váda
svět si ve otrocké řetězy.

Z té a z tebe snad, ty pěvče, zmlklý výše,
jehož v náruči své tají sněť . . .
Tebe však, až okusíš z té číše,
v světě třeba je — tam leť, o leť . . .

Fr. B. Vaněk.

Julius Zeyer.

Napsal H. K. + L. Kunte.

Julius Zeyer vytvořil již tak bohatou gallerii ideálních postav a vykouzlil již tak nádherný sad květů pravého umění, že vším právem zasluhuje, abychom se pokusili vniknouti v jeho duševní dílnu a ze zachycených znaků jeho tvorby poznati duši jich původce. Budiž nám tedy dovoleno několik těch hlavních znaků krátce tu nastíniti.

I.

Podstatu svého umění vyjádřil authenticky sám Zeyer — dílem přímo, dílem nepřímo, ústy svých hrdin. To časté opakování slov „sen“ a „snění“, jichž užívá o svých pracích, nemůže nás zůstaviti v pochybnostech o tom, zač umění své považuje a čím toto vskutku jest. Přečtěte si kterýkoli spis Zeyerův, zanechá ve vás asi týž dojem, jakobyste se probudili z příjemného, krásného snu, aneb jakobyste vyslechli zajímavou, poutavou pohádku. V těchto dílech neuslyšíte drsného zvuku obklopující vás skutečnosti, nenaleznete disharmonie, tu vládkyní je krása — a jestliže přece se ozve někdy nějaký tón, který ve vás vzbudí úžas, hrůzu, děje se to přece vždy způsobem půvabným, jemným. Cítíte ránu, ale bolesť vaše jest mírněna, ano úplně odčiněna půvabným pohybem umělcovy ruky.

Díla Zeyerova, ať básnická, ať prosaická, nemnoho se od sebe liší; všecka mají společné určité znaky, z nichž možno bezpečně souditi na povahu umělce samého.

Děj prací Zeyerových nebývá vždy zcela původní; obyčejně „inspiroval se“ (jak praví sám) nějakou starou kronikou, po případě romantickou básní nebo povídkou, jejížto děj, prošed duší umělcovou a došed v ní náležitého přetvoření, dal umělci podnět, aby jej znovu vypsal. Tak povstal cyklus „Z letopisů lásky,“ tragoedie „Doňa Sanča,“ „Neklan,“ „Kronika o sv. Brandanu, „Sestra Paskalina,“ komoedie „Bratří“ a m. j. Můžeme však proto dílu jeho upírati

originalitu? Bylo by to směšné — a také se to, pokud vím, nestalo ani v kritikách Zeyerovi nejnepříznivějších. Pojetí děje, forma je Zeyerova; a v tom právě jest umění. A toto umění Zeyerovo je i tam, kde zpracoval děj cizí, tak svérázné, tak význačné, má tolik známek individuality, že by bylo těžko nepoznati autora, i kdyby svůj výtvor byl vydal anonymně.

Hrdinové těchto děl zcela odpovídají onomu výkladu, jejž o svých dílech učinil Zeyer sám: jsou to osoby snu, ovšem snu krásného. Jsou to lidé vesměs velice, ano neobyčejně krásní. Všimněme si jednoho z mnohých, hrdiny povídky „Gdoule“ Akontia. „Rostl v síle a kráse, a stal se jinochem krásného vzrůstu, mohutných paží a jasných jako slunce očí. Byl tichý a snivý a efebská gracie jeho jarého těla a výraz dobroty na vlídné vždy a spanilé tváři obestíraly jej jakousi září; neměl vzezření všedního, bylo, jakoby krůpěj nektaru byla se vmísila do mléka, kteréž z ňader své matky ssál; a stařenky pravívaly s tajuplným pohledem, když se za ním dívaly ze stínu výklenku u dveří: „Je vidět, že dotkly se ho prsty nesmrtelné při porodu! Větřily dobře naše feny příchod délského božstva!“ A vskutku podobal se Akontios nějak sochám nesmrtelných .... a mnohá tázala se dívka sama sebe, vidouc jej klidného, nevšímavého, spanilého jak hvězda kráčeti. „Je to syn smrtelného otce či dobrý jakýsi daimon?“ — To již není člověk, to je řecký hérós z dob mythických, polobůh! A takoví jsou u Zeyera všichni hrdinové i hrdinky.

A všecky tyto osoby ženou se, nedbajíce překážek, bezohledně, poslouchajíce jen hlasu svého srdce, prudce za jakousi vidinou, svým ideálem; většině je tímto cílem láska, někdy i ukojení pomsty („Legenda z Erinu“), žárlivosti (Doña Sanča“), někdy obětavosť za vlasť („Inultus“), někdy touha po nekonečném, po ideálu vůbec („Kronika o sv. Brandanu,“ „Záletnice“ atd.). Tento cíl září jim z dáli jako jasná hvězda, k níž se chtějí dostati stůj co stůj — a také dostanou; pakli někdy klesají v hrob pod návalem překážek, jež jim brání ve vzletu, je to pak pád jen zdánlivý, an básník často pouhou suggescí, často výslovně poučuje nás o tom, že dosáhli přece svého cíle — ovšem za hrobem.

Také celý život těchto reků směřuje k jednomu cíli; nenajdeš zbytečného slova, zbytečného činu. Všecky ty osoby jakoby podléhaly jakési vyšší moci, která je žene v před; cítíme tuto moc — je to všemohoucnosť umělcova. Za těmito idealisovanými, krásnými postavami vidíme duši umělcovu, cítíme, že tyto osoby jsou jen hříčkou v jeho ruce; jsou to jeho ideje, vtělené v krásná, vzdušná těla, „chodící ideály,“ jak nazval reky tohoto druhu Eduard Rod. Zdá se vám snad, že tyto osoby ani nejedí, ani nepijí, že nemají vůbec žádných potřeb kromě oné, dosíci svého ideálu; a je tomu opravdu tak. Tím se ovšem mnohé z osob těch stávají neurčitými, mlhavými; ve skutečnosti se nikdy nesetkáváme s takovýmito lidmi. Srovnejme kteréhokoli reka Zeyerova, třebas Plojhara, který přece jest vylíčen nejrealističtěji, s hrdinou povídky realistické, na př. s Turgeněvovým Rudinem, a idealisace tato vynikne tím více.

Z této charakteristiky osob vysvítá již, jaké asi jsou to děje, jež tvoří látku Zeyerových prací. Budou to patrně harmonické celky, z nichž každý bude míti pevně vytknuté centrum, totiž onen cíl, k němuž směřuje hlavní

rek — a celý děj nebude se skládati téměř z jiného, než z překážek, stavících se rekovi za cílem svým se ubírajícímu v cestu, a z pokusů rekových překážky odstraniti. Hlavním znakem Zeyerových děl je dokonalá harmonie.

Dějiště těchto historií bývá rozmanité: tu Rusko, tu Italie, tu Španěly, tu Egypt, tu Palestina, Indie, Čína, Japonsko. A jestliže se nevzdálil básník od nás místem, pak jistě posunul dobu hodně v zad; nejraději do mythického starověku („Vyšehrad," „Neklan," „Libušin soud," „Příchod Čechův" atd.), zřídka do doby pobělohorské („Griselda," „Inultus"), jež budila ne tak fantasii, jako spíše soucit básníkův, ale přece stala se mnohdy jen záminkou, jejíž vztahy k ději samotnému jsou nepatrné.

Vmysleme se poněkud v místa, v nichž se odehrávají Zeyerovy historie. Jsou to obyčejně nádherné paláce, hrady s komnatami, jichž nádhera přesahuje všelikou představu, exotické zahrady báječné krásy atd. Toto ovzduší je zcela přiměřeno jasným, krásným, snivým hrdinům a hrdinkám, vášni lásky, parfumu vysoké společnosti; bývají to kláštery, zříceniny, hrady, obestřené tajemným šerem, přídechem dávných dob, a uvádějící nás do elegické jakési nálady, zcela přiměřené k těm podivným, fantastickým aneb hrozným dějům, jež se tu odehrávají („Doña Sanča," „Gabriel de Espinosa," „V pomezí cizích světů" a j.). A jak případně je voleno dějiště, obral-li si básník za látku herojskou historii z doby mythů! Jak velebná, jak mohutná je příroda, v níž žijí polobožští hrdinové Vyšehradu!

V některých dílech jeví Zeyer zvláštní náklonnosť k mysticismu, k fantastickým názorům, ano i k spiritismu, ač mu to bylo od mnohých kritiků vytýkáno. V poslední době známa jest jeho sympatie k novému ruchu katolické poesie české.

Sloh Zeyrových děl těsně přiléhá k dějům, jež líčí. Hodí se zajisté k těmto snivým, vznešeným, herojským dějům sloh nadšený, plný obrazů, prázdný všeho, co by spisovatele mohlo u čtenáře uvésti v podezření z rozvleklosti nebo docela všednosti; sloh, který unáší tu slavnostně povzneseným tónem řečníka, tu klidným, ale mohutným proudem epika; tu ozve se cituplný, jemný lyrik, tu opět ve své dumy pohřížený mystik — a to vše nad míru vhodně vzbuzuje ve čtenáři přiměřenou náladu, uvádí jej v nadšení, jež prochvívalo spisovatelem samým. Je to nálada trochu sentimentální, zvlášť jestliže rek, pro nějž jste měli zájem, podlehl nástrahám; do očí tlačí se slzy, ale v srdci cítíte povznesení, neboť spisovatel svým slohem, svou mluvou uměl vás připraviti na tento pád, a při tom dovedl vám suggerovati přesvědčení, že je to pád jen zdánlivý, že ideál — o nějž vždy jde hlavně v dílech Zeyerových, — zvítězil.

II.

Z těchto nejvýznačnějších znaků tvorby Zeyerovy lze souditi i na nejvýznačnější znaky povahy umělce samého. Jak sám o sobě dosvědčuje, jest povaha snivá; všední život se svými starostmi, se svými pracemi, svým bojem o existenci je mu protivný. Ústy Plojharovými se přiznává: „Jak často jsem vidinu takové existence odbýval téměř s pohrdáním! To mi bylo vše vždy

příliš po šosácku . . . .“ Nenávidí takový život — a vším právem, poněvadž jeho majetek jest dosti značný, tak že se může věnovati svým snům; proto nezná starostí o život, jichž znáti ani nepotřebuje. Je zcela nepraktický, jak sám o sobě doznává; jeho zaměstnání nesměřuje k získání chleba, ale k ideálům. Dříve než co poznal ze skutečnosti, již si tvoří o tom ideál: ideál o štěstí, ideál o lásce, ideál o lidstvu vůbec a jednotlivých lidech zvláště.

Skutečnosť bohužel zřídka kdy se srovnává s ideálem a duše snivá často se dožije sklamání. Napíše báseň, vydá ji — a kritik ji skritisuje tak, že nezůstane v ní ani řádky zdravé. Soud kritikův vrcholí ve slovech: „Básník je fantas, spiritista, hyperromantik; jeho dílo hodilo by se snad do romantického středověku, ale ne do století realismu.“ Básník čte kritiku bolestně překvapen: Proč ta slova: hyperromantik? spiritista? fantasta? Proto snad, že tak rád zalétá myslí k ideálu? Že miluje krásu a jen ji líčí, byť i někdy pravdě byla nepodobna? Že vidí účel umění jen a jen v kráse? — A neschází mnoho, a snivý jeho duch zanevře na společnosť, jež mu chce vyrvati jeho ideály; pohlíží na ni s despektem člověka, jenž si je vědom, že se mu děje křivda, že tento „dav“ mu nerozumí; a oko jeho pohlíží do dálky k ideálu, a tento se mu zdá tím krásnějším, tím více k němu lne, tím častěji se k němu vrací.

Po čase ovšem tato hořkosť (nikoli hořkosť „uražené pýchy,“ ale prostě hořkosť) mění se v resignaci. V úvodu ku „Karolinské epopeji“ píše Zeyer: „To, co se nazývá „neuznáváním,“ nemůže mne venkoncem znepokojovat a tvrdit, protože vím, jak se popularita dělá a proto že nejsem ctižádostivým a žádných nároků nečiním. Nemluví ze mne žádná skromnosť ani hořkosť ani uražená pýcha, nebylo prostě marné u mne, že se mi dostalo velké lekce života, po níž si odnášíme resignaci v ústranní. Doufám, že ti, kteří rádi čtli „Vyšehrad,“ budou rádi také tuto moji knihu čísti. Jsou to nejspíše lidé mně podobní, kteří rádi se přebírají ve starých kronikách, a jako děti rádi naslouchali pohádkám, lidé, jimž z toho neurčitého, smrákavě sladkého a přece teskného, jak nostalgie po tom, co zde není, v srdci zůstalo něco, co s nimi sedí, když se venku šeří a jen oheň svítí, co v hustém lese vedle nich kráčí, hvězdami jako očima na ně se dívá, co konejšivě v jejich žal a snivě v jejich radosť se mísí a slavně k nim mluví o samotách. S takovými lidmi si rozumíme. Ti pochopí snadně, proč po těch cestách chodím, kde mne znají, člověk prostých jen názorů, nevelkého umu, nehynoucí ale touhy, jemuž z toho celého života už nezbylo, než trochu toho básnického snění. — A ti ostatní ať třeba krčí rameny.“ —

Všimněme si těch Zeyerových děl: proč asi četl tak rád ty staré povídky Bandellovy, mystické spisy Hugona a St. Victore, proč nalézal takové zalíbení v středověké romantice a mystice, po které patrné sledy zůstaly v jeho dílech? Co v nich hledal? Nic jiného, než krásu a ideál. Jeho láska ke kráse a ideálu je vskutku převeliká; čtěte jeho díla — a jmenujte jediné z nich, kde byste nenalezli velmi skvostných, velmi nádherných palácův, nebo rajských zahrad, nebo aspoň slunné, přebujné přírody — a kde byste naproti tomu nalezli něco, co by vás uráželo, nějakou všední tendenci! Nic takového nenaleznete v Zeyerových dílech; jich znakem je krása a ideálnosť;

ti rekové tam jsou do jisté míry Zeyer sám — ani ne tak, jakým jest, ale jakým by chtěl býti. „Každý člověk nosí ve svém nitru zkrášlený obraz sebe sama, jakési já, jehož vady jeho obraznosť zmenšuje, jehož přednosti zdokonaluje, ono já, jímž by chtěl býti. Toto ideální já je nutně měřítkem, dle něhož měříme svět, přirovnací vzor, jehož užíváme, abychom posuzovali ostatní.“ (Eduard Rod). Tito hrdinové jsou, jak jsme je nazvali, „chodící ideály“ Zeyerovy; jsou krásní, sniví, silní, obětaví; a všichni ženou se za jakousi vidinou, jež je cílem jejich života. Zeyer sám jakoby byl jedním z nich; i on se honil za ideály — a dosud tak činí; proto ty fantasicko-mystické názory objevující se tu a tam v jeho spisech; proto to vroucí líčení lásky, proto ta snaha tvořiti díla jen a jen krásná. Zeyer náleží k lidem, jichž rozum spravuje se citem; proto líčí krásu, a ne skutečnosť, pravdu, proto také dal se někde citem unésti k názorům, jež mohou zdáti se snad vznešenými, velikolepými, ale nejsou pravdivy. Někde se dal unésti citem příliš daleko; odtud vysvětlíme si smysl oněch výtek fantastičnosti, spiritismu, hyperromantismu, jež jsou Zeyerovi činěny s mnoha stran. Že tyto výtky bolestně se dotkly citlivé jeho duše, tak že velmi často zvláště v předmluvách, někdy i v textu (viz na př. „Večer u Idalie“) polemisoval proti těmto kritikům, poctívaje je názvy nepříliš vybranými, že to trvalo dosti dlouho, než dospěl k resignaci, to vše je vysvětleno předešlým rozborem.

Když jsme poznali hlavní rys povahy Zeyerovy, snivosť, rys to, který je sice společný všem básníkům, ale sotva u kterého jiného je rysem tak podstatným, do pozadí zatlačujícím všechny ostatní, snadno si opět opačným postupem vysvětlíme vlastnosti Zeyerových děl. Proč tak rád zalétá do Italie, do Indie, do Číny, do Japonska — proč do tak dálných zemí, proč do dob mythických? — Odpověď na tuto otázku je totožna s odpovědí na otázku jinou, týkající se našich pohádek: Proč ty líčí samé krásné hrdiny, nádherné paláce, báječné činy, zázračnou přírodu? — Příčinu nutno hledati v lásce k ideálu, někdy též v nespokojenosti se skutečností. U našeho básníka jest obojí moment sdružen, ač druhý se připojil teprve později. Jak by nevábily tak nadšeného idealistu ty vzdálené krajiny v tom neurčitu! Jest to asi jako s poutníkem v Čechových „Pestrých cestách.“ Jde, před sebou vidí horstvo. Ach, jak krásný se asi objeví pohled za tím horstvem!

Jak by nevábily člověka druhu Zeyerova slunné nivy italské, s přírodou tak půvabnou, s poetickým obyvatelstvem, s minulostí velikou, o které možno tolik sníti! Jak by jej nevábila tradicionelně již básnická Hellas, neb rytířský věk Karla Velikého! Jak by jej nevábila Indie, vlasť mystiků, vlasť velkých snílků, neb Čína, Japonsko svým exotickým rázem, svou výlučností, svou zvláštní přírodou, obyvatelstvem zvláštních mravů, se zvláštní filosofií a náboženstvím! A jak by jej nevábil mythický pravěk Čech, ta doba neurčitá, mlhavá, jež rozněcuje tajemným kouzlem vzlet obrazotvornosti! Jak krásně možno tu sníti o přírodě, o bojích, o lidech heroích, o velkých činech! — A tak každá doba, každý kraj, v němž odehrávají se historie Zeyrovy, tají v sobě něco, co vábí idealistu, aby o tom snil. Vysvětlovati, proč je nakupeno tolik nádhery v těchto dílech, proč nahromaděno tolik krásy, bylo by zbytečno;

toť jsou vlastnosti všech pohádek, tedy i těchto, neboť vskutku můžeme Zeyerovy díla nazvati „salonními pohádkami.“

Některé z vytčených tu vlastností tvorby i povahy Zeyerovy mohli bychom si vyložiti i vlivem poměrů, v nichž žil. Narodil se r. 1841; mládí jeho spadá do doby, kdy literatura česká vstupovala do nového stadia. V době této, po roce 1848., národ, především ovšem intelligentní jeho repraesentanti, dožil se velikých sklamání. Uznáno, že cesty, jimiž se bral veřejný život český před r. 1848., byly sice tehdy dobré, že pro probuzení uvědomění národního byla vykonána práce obrovská, ale že tytéž cesty nehodí se pro novou dobu. Vlastenecké horování, vyznívající většinou v sentimentální básně nebo povídky, ustoupilo na nějaký čas práci na poli politickém; čelnější repraesentanti literatury předbřeznové pomřeli a s nimi zanikl i směr, kterým se krásná literatura až do té doby brala. Umělecké ideály nové generace byly docela jiné, a literatura, jež se rozvinula, velmi se lišila od vlasteneckého idealismu předbřeznového, proti němuž tak energicky vyvstal Havlíček. Byla to doba romantismu, doba slavné rehabilitace „Máje,“ doba „Lady-Nióly,“ „Alfréda,“ „Goara,“ „Černého praporu,“ doba Byronovských reků; tato literatura ve svých počátcích byla velmi slabě národní, jak tomu bývá vždy, když nový nějaký směr zdvihne literární revoluci; teprve později zvítězil patriotismus nad kosmopolitismem.

Do této doby spadá mládí Zeyerovo; a ačkoliv stěží můžeme postřehnouti v jeho dílech přímý vliv ideí tou dobou zobecnělých, nepřímého jich vlivu sotva bude lze upříti. Tento nepřímý vliv ducha doby jeví se již v zálibě spisovatelově v látkách romantických, v jeho humanitních ideích a konečně v jeho přilnutí ku theorii „l' art pour l'art,“ která v době oné slavila triumfy. Ovšem, mluvíce o působení ducha doby na mysl básníkovu, předpokládáme již duši vnímavou, sensibilitu živou, povahu snivou, jakou měl Zeyer již před tím, než jakýkoli směr naň působil; vliv těchto vnějších příčin záleží jen v tom, že přispíval, napomáhal k tomu, aby vývoj umělcův bral se právě tím směrem, jejž ukazovala již jeho povaha. A že tento vliv nebyl nepatrný, patrno i z toho, že většina žijících spisovatelů z této doby buď dosud jsou romantiky, anebo byli jimi dříve, než se přihlásili k heslu jinému. Na mladší naši generaci pak působily již vlivy podstatně jiné, než ony z let šedesátých.

Vývoji Zeyerovu ve směru, k němuž chýlil se celý jeho temperament, vedle poměrů doby napomáhaly a napomáhají též poměry jeho majetkové, jež umožňují mu, aby navštívil ony kraje, k nimž jej snivá mysl vábí, a pohroužil se ve studium, k němuž je nakloněn, a chrání jej před různými útrapami, jež tak mnohému básníku ztrpčovaly život. Zajisté i tyto poměry přispěly k tomu, že neoddal se trvalému pessimismu, jako většina lidí jeho temperamentu, a že nepoznal snad většího neštěstí, než sklamati se v lidech, kteří nejsou takoví, jak si je představoval.

III.

Nejvýznačnější dílo Zeyerovo je román „Jan Maria Plojhar.“ V románě tomto vykreslil autor podivuhodným svým uměním dokonalou podobiznu sebe

sama. Mluvíce o podobnosti reka románu se Zeyerem, míníme pouze podobnosť charakterů, nikoli však, že by osudy Plojharovy byly autobiografií Zeyerovou. Jsou třeba některé, ano jsou jistě mnohé z těch podrobností zejména mládí Plojharova tomuto společny se Zayerem; než k posouzení toho bylo by třeba obšírné biografie, a té po ruce nemám. Že však povaha Plojharova je obraz, a to znamenitý obraz povahy Zeyerovy, je jisto; vidíme to přirovnávajíce Plojhara k jiným rekům Zeyerovým, srovnávajíce jeho výroky s výroky těchto, zejména Graciana z „Večera u Idalie," který je patrně Zeyer sám — a s výroky Zeyera samého, a všimneme-li si neobyčejného zájmu, s jakým líčí Zeyer tohoto svého reka. Také to je zajímavo, že psychologie je v tomto románu zvlášť pokud se týče Plojhara téměř realistická, propracovaná do podrobností. Není to podivno u romantika — a to u romantika takového rázu, jako Zeyer? Jak to vysvětliti? Jednoduše: Zeyer tu nikoliv nevědomě, ale úmyslně líčí svou podobiznu, chtěje předložiti veřejnosti svůj názor o ní.

Jan María Plojhar byl syn bohatého pražského advokáta. Jakožto jediný syn byl rodiči svými zbožňován, což v sestře, ke které cítil nejněžnější lásku, probudilo žárlivosť. Matka jeho byla osoba „tichá, měkká, prostá a poetická"; každoročně jezdila z Prahy se svými dětmi na statek svůj Havranice do krásné krajiny šumavské. „Syn její zdědil po ní tu něhu k lesům a lukám, k vůli které se jí manžel někdy posmíval, a ta náklonnosť přicházela u něho od nejútlejšího mládí na jevo." Zvlášní vliv na Jana Marii měla jeho chůva. Nebyla to žena obyčejná; byla, ač toho netušila, duší básnickou; tak krásné, tak dojímavé bylo její líčení pohádek a báječných dějin z českého pravěku, o Libuši a jejích sestrách, o moudrosti Krokově, o rytířích spících v Blaníku atd.[1]) Na chlapce působilo to tak velice, že v přírodě byl mu „každý rybník, každý les, každá řeka skrýší bytostí fantastických, tu dobrých, tu zlých, každý oblak zázračným ptákem, každý pták poutníkem a hostem z nějakého rajského ostrova, ležícího v rozvlněném moři za skleněnými horami." Pak ovšem smutno bývalo chlapci, když zase musil do Prahy, do toho pokoje, z něhož bylo viděti jen pustý dvůr, a kde mu bylo choditi do školy, v níž se smrtelně nudil. Nejprotivnější však ze všeho byla mu otcova advokátní kancelář — a neznal větší hrůzy nad myšlenku, státi se advokátem; a tuto nechuť k povolání otcovu uchoval si po celý příští život. Ztrativ v 10 letech otce, následoval matku do Havranic. Tu nastal pro něho nový život. Škol byl rázem zbaven a domácí jeho učitel byl muž mírný, trpělivý a vroucně oddaný svému žáku. Pod jeho dozorem cvičil se Jan Maria zejména v jazycích, a to k vůli lektuře, které záhy až přes míru hověl. „Knihy, které ve dne v noci hltal, nahrazovaly mu pohádky staré Běty, odebravší se již v kraj oněch snův a vidin, o kterém byla

[1]) **Zajímavo jest, co píše Zeyer o své staré chůvě v prologu ku „Karolinské epopei" (15): „Žena ta byla nevědomky poetou a zůstala mi památka její netoliko v mysli, ale též v srdci. Zmiňuji se o ní vděčně zde proto, že myslím, že jejím vlivem pro své štěstí nebo neštěstí stal jsem se básníkem, a básníkem českým, přes svoje pozdější nečeské vychování a také proto, že se stala, dávno ač už mrtvá, mým spolupracovníkem při „Vyšehradě." Báseň ta má zbarvení jejího vypravování; z těch dávno umlklých úst slyšel jsem poprvé jméno Libuše a Vlasty, a dětská moje mysl vnímala ty obrazy tak, jak ona mi je kouzlila před zraky, a nevymizely mi už nikdy z paměti ony obrysy, kterými ona je tam rýsovala . . . ."**

tolik vypravovala, v ráj těch andělův a světic, o kterých byla se tolik nadumala a nazpívala. — Ideály hochovy braly na sebe teď pomalu určitou tvářnosť; měly kořeny sice v těch starých snech a pohádkách, ale zdály se skutečnému světu přece bližší: byl to jednak po velkých skutcích žíznící heroismus a pak touha po cestách do dalekých zemí a neodkrytých posud světů, co mysl jeho stále jako na perutích neslo. Celé hodiny seděl Jan Maria na mezi v slunci a hleděl, pustiv knihu do trávy, na vlnící se zelená pole, která větrem zčeřená, se mu zdála širým mořem; viděl tam plouti fantómy korábů, viděl sebe sama, jak na některém z nich přistane ku břehu, jak s mečem v ruce se brání proti divochům, jak je podmaňuje, aby jim dobrodiní kříže a učení Kristova poskytl, jak zakládá velikou říši, jak se stává králem v ní, jak se pak vrací zpět do Čech pro svou matku a sestru s věncem zlaté slávy na hlavě ... „Ne, ne, tak to snad nebude," usmál se pak v záchvatu střízlivé nedůvěřivosti; ale za chvíli zakládal už zase neodvislé kolonie na některém ostrově. Stavěl tam jakousi akropoli bílou, mramorovou, shlížející se v modrém moři ... Nové kvetly tam Athény za mořem, a tenkráte Athény české! ... A zahlédl se do té vážné, jakýmsi smutkem zastřené, jihočeské krajiny, obemknuté Šumavou, a pošmurný klid její budil v něm elegické city, a velký její horizont a majestátní ráz přiváděl mu divným jakýmsi způsobem bohatýrské, fantasticky zbarvené touhy v mysl, vzpoměl mimoděk na rytíře spící v Blaníku a přál si s tlukoucím srdcem, aby to bylo více než pohádkou, aby vskutku vstali, aby mu podali též meč k boji pro spásu země, kterou koně cizinců na kopytech chtěli roznášeti. Viděl se rázem v ohromné bohatýrské seči, brodil se krví, padal, umíral na mezi, a viděl, jak andělé nad ním mávali bílými korouhvemi na počesť jeho hrdinné smrti a chrabrosti, která mu pomohla zvítěziti ... V takové dny divívala se jeho matka v tichosti, proč asi oči jeho tak planou, proč každou chvíli vlhnou a proč se rty jeho občas zachvějí. — Čas minul, a ideál jeho změnil opět poněkud tvářnosť, celkem však zůstal pořáde tím, čím od počátku byl. Jan Maria četl totiž nějaký překlad Aischyla a byl zdrcen. Zdálo se mu pojednou, že byl uveden na dráhu svého povolání. Duše jeho zvolala: „Budeš básníkem ..... Ale takovým, jako Aischylos!" A snivý hoch dodal: „Takovým, jako byl Cervantes a Camoës," jejichž životopisy byl četl. Znamenalo to jinými slovy: „Budeš básníkem a hrdinou zároveň! Odložíš péro jen tehdy, jestli bude nutno chopiti se meče. Meč bude se s pérem v tvé ruce střídati!" A snil teď živěji a více a častěji než kdy před tím. Co čekalo vše na něho? Cesty do dalekých krajin, kam zanese učení Kristovo, boje bez konců jako pod Iliem pro nekonečnou slávu české země, a básnění tragedií tak zdrcujících, jako Agamemnon a Prometheus! Ó jak ohromnou, krásnou věcí byl život!

Takové bylo vychování Plojharovo do doby, kdy se dostal do námořní akademie, kteréžto povolání mělo uhasiti jeho žízeň po bohatýrství a cizích zemích. Již na základě tohoto vychování, na základě těchto známek povahy Plojhara-chlapce, mohli bychom si tvořiti různé kombinace o tom, jaký bude asi Plojhar-muž. Bude asi snílek; bude pohlížeti na svět pestrobarvými skly svých ideálů, svými sny bude šťasten, ale nespokojen, jakmile se mu v ně-

kterém okamžiku objeví skutečnosť ve světle pravém, — neideálním; bude milovati lidstvo, ale poněvadž lidé nejsou ideály, proto se ve většině lidí, s kterými se setká, sklame. Bude bezpochyby milovati svou vlasť, ale nikoliv onu skutečnou, nýbrž vznešenou, vytouženou, zidealisovanou, a na skutečné poměry ve vlasti své bude pohlížeti tu s hněvem, tu s opovržením, tu s útrpností; bude-li psáti básně (a je velmi pravděpodobno, že bude —), budou to asi romantické sny. Bude člověkem, který bude hodně mnoho mysliti, sníti a horovati, ale málo jednati; bude náchylen k lásce, ale strhován často k nenávisti — zkrátka, bude to Zeyer.

Než vizme již, jak se vytváří povaha Plojharova v románě samém. Bude nám opakovati to, co jsme řekli dosud; jen některé doklady přidáme. Plojhar-muž miluje lidstvo, miluje vůbec každého, poněvadž si představuje každého příliš ideálně; ale právě proto stává se u něho, že drsná skutečnosť ničí jeho předpojaté ideály; a tak láska mění se často v nenávisť či spíše v opovržení, jež konečně přechází v resignaci. Plojhar miluje svůj národ; ale sotva navštíví vlasť, všude ho čeká sklamání, tak že zoufaje téměř nad stavem jejím, prchá opět do ciziny. Nejsmutnějším zjevem zdá se mu otrocká mysl, která se jeví v tom, že národ se smiřuje, ano přátelí s těmi, kteří jej drží v porobě. Ale jakmile vzdálí se z vlasti své, jakmile skutečnosť zmizela s očí, hned nastupuje ideál na své místo; duše jeho opět plní se mírem: „na vlasť svou vzpomínal často a stalo se, jak byl doufal; neviděl skvrn, které ji hyzdily; ztrácely se v dálce, miloval ji něžněji než jindy, a loučil se s ní smířen . . . On zemře — ona ale bude žíti a vzkvétati, prostá všech nepřátel. ‚Stane se to zázrakem?‘ ptal se ho jednou skeptický rozum. ‚Ano,‘ řekl Jan Maria, ‚zázrakem. Já věřím v zázraky.‘ A nebylo divu, neboť chodil po místech, kde sv. František a sv. Kateřina někdy žili, v Assissi a ve Sieně. Tam zdálo se mu nebe zemi blíže než kde jinde. Měl momenty, kdy se cítil už více na onom než na tomto světě.“

Tento snílek jistě nemohl nebýti básníkem; celý jeho temperament tíhl k tomu, aby byl poetou. „Každý pohled vržený na campagni vzbudil v něm báseň . . . A věru, byla ta pláň otevřenou knihou a všecky ty zbytky architektu byly fragmenty velké, heroické básně . . . A nikde živé duše, všude pusto, všude ticho . . . Hroby a rum! Avšak všude též to nevyslovitelné kouzlo nad tím nesmírným rovem, pod kterým dávné Latium pohřbeno tlí, ta země síly a mužné velikosti. A podivno, ten hřbitov nejslavnější pod sluncem minulosti nezasmušoval! Naopak. Janu Marii mluvila zde nad hrobem zašlých civilisací příroda zřejměji než kde jinde o věčné síle své, o svém věčném znovuzrození, o nehynoucí mládí, o tom, že smrť je chimérou, a jedinou pravdou že život, nezdolný a vítězící. Nad hrobem tolikerých minulostí snil nejraději o své budoucnosti.“ Proto je zcela přirozeno, že píše básně; ano, více než je psal: žil je, dýchal jimi, snil je.“

Jaký asi bude poměr snivé, jemné bytosti, tohoto muže, v němž dlí duše ženská — k ženě? „Duše jeho byla plna ohně a byla čistá. Žena stála u něho ještě vysoko na předestale, byla mu neznámou bohyní, kterou on ze vzdálí ctil, a která jej naplňovala jakýmsi posvátným, velebným strachem.“

Tento ideál byl velmi málo otřesen ošklivou episodou s paní Dragopulos; je to zásluhou Cateriny, k níž zahořel láskou, a která je pro něho též jaksi „neznámou bohyní, kterou se vzdálí ctil, a která jej naplňovala jakýmsi posvátným, velebným strachem;“ je charakteristické pro Plojhara, že představa Cateriny splývala v jeho mysli s představou Beatrice Cenci, a že Caterinu v samomluvách svých nepojmenoval jinak, než Beatricí svých snů.

To by byly asi podstatné rysy povahy Plojharovy: je to duše snivá, básník, bytosť vnímavá, citlivá, milující ideály, ale žijící ve sporu se skutečností, povaha spíše passivní, než aktivní, muž s duší něžnou, ženskou.

V jednom ze svých monologů nedlouho před smrtí charakterisuje se Plojhar těmito slovy: „Co byla moje chyba? Proč nemohl jsem býti šťastným? — Ó je to prosté: neměl jsem nikdy odvahy žíti, nedovedl jsem se vpraviti v svět, který byl kolem mne. Ten svět považuje pak takové lidi mého druhu za nepřátely, a buď je pronásleduje, nebo jimi opovrhuje. Život má jen jednu cestu, rovnou, jistou, určitou. Krok od ní stranou — a běda tobě, kterýs ho učinil! Zhyneš. Co chce život? Abys tou dráhou šel, kterou ti ukazuje, a neohlížel se na pravo ani na levo. A já? Já to nechápal a nedovedl. Mně nechtělo se po vykázané dráze kráčeti slepě, poslušně, já o tom příliš přemýšlel, kam vede, a odbočil jsem ponenáhlu, mimoděk, daleko. Já neviděl nikdy to, co bylo blízko, dálka, nedozírno bylo to, co mě lákalo, vábilo. Do toho nedozírna jsem padal, padal, jak se nocí bloudící poutník do propasti řítí. Zírat do nedozírna, zapomínat, na co všichni pamatují, bloudit za cílem, který stále prchá, to nazývá se býti visionářem a někdy poetou . . . . . Byl jsem básníkem a děkuji Bohu za ten zdroj sladkých, velkých a bolestných pocitů . . .“ Nemohl se Zeyer lépe charakterisovati než tímto monologem Plojharovým!

Poučno pro náš účel jest všimnouti si jiné osoby téhož románu, Konstantina Majakoviče, přítele Plojharova. Jest to druhý Plojhar, a druhý Zeyer. Plojhar, jak jsme shledali, miloval lidstvo, ale poněvadž si je příliš zidealisoval, stávalo se, že skutečnosť s tímto ideálem se nesrovnávající ranila citlivou jeho duši, což jej činilo nespokojeným s lidmi, a někdy i s sebou samým, a budilo v něm touhu uchýliti se někam do ústranní, žíti samotářský, idyllický život kdesi na Kavkaze, nebo jinde, ale daleko od lidí. Ve chvílích rozervanosti viděl jen v takovémto životě možnosť štěstí. Konstantin, jehož názory jsou tytéž, roztrpčen poměry ve své vlasti, odešel do samoty, kamsi do Brasilie — a byl „v té kvetoucí poušti, v pravém ráji šťasten, šťasten tak dokonale, jak jen možno smrtelnému člověku.“ V listě, který odtud Plojharovi píše, shrnuje celý svůj, vlastně Zeyerův názor o životě v tato slova: „Věř, že jedině to má ceny, že jediné to jest pravdou, nad čím se prostřednosť a egoismus útrpně usmívá, nad čím krčí rameny a praví: „Blouznivé sny nezralého mládí.“ To blouznivé mládí jest Bohu blíž a vidí nezkalenými ještě zraky. Říká se „utopie!“ Avšak že lidstvo schopno tvořit utopie, toť jeho ctí. Že ty utopie zůstávají utopiemi, jest jeho hřích a hanba! . . . . Nuž, naposledy tedy i Tobě s Bohem! Cítím, že nebudu dlouho živ, v této krajině umírají lidé záhy, a štěstí takové, jako moje, stravuje, pohlcuje, zžírá: jest příliš velikým, než aby se dlouho snášet mohlo. Avšak buď si, smrť nemá zde hrůzy: padneš do květů, květy

se nad tebou sklenou a za nedlouho pučí opět květy z tebe . . . A to, co nazýváme duchem? Jene Maria, věřím, že jest nesmrtelným; věřil jsem to vždy, a od té doby, co pohlížím spletí tropických lesů ku hvězdám, a co čtu v očích té své ochočené laně, která mojí ženou, jest moje víra ještě pevnější. Od té doby, co žiju život čistý a prostý, od té doby, co jsem takto Bohu blíž, zdá se mi, že On se mi zjevuje na dně mé duše. Pochyboval jsem o jeho jsoucnosti při rachotu pout na nohou těch, které jsem miloval, a při drzém smíchu katanů, které nesmetl žádný hrom. Buď On těm milostiv, kteří Jej zapírají nedostatkem lidské své důstojnosti! Tobě pak, ó Jene Maria, nechť poskytne nejsladšího daru života — klidu duše!“

List Konstantinův mocně dojal Plojhara. Než brzo se probral ze svého překvapení. „Ne, nebylo třeba zoufati a utíkati v samotu a v poušť jako Konstantin. Ani nad těmi není třeba zoufati, kteří tupě snášejí a trpí. Kdo spí, není proto mrtev. A není to mužnější, důstojnější, státi na svém místě, třeba sám a sám, a nevzdávati se? . . . Jan Maria půjde cestou jinou. Byl mnohem šťastnější než jeho přítel. Nezemřela v něm naděje, ta matka velkých činů.“ — Nezdá se však, že Zeyer sám odpudil od sebe energicky sen Majakovičův. Svědčí o tom vlastní jeho slova k L. Ariettovi: „Myslím, že v Čechách nezůstanu. Mystický klid francouzských klášterů jest mé duši nejbližší. Snad jednou zmizím v některém z nich . . . Co po mém životě? Jsem úplně sám!“ — Není to jen obměněný poněkud názor Majakovičův? —

Tak bychom mohli procházeti všechna díla Zeyerova, probírati osobu za osobou a seznali bychom, že z každé zírá týž duch, týž temperament, totiž duch Zeyerův. Snad již tyto řádky stačí, aby nám odkryly aspoň částečně duši umělcovu, který v naší literární společnosti zaujímá místo poněkud sice ustraněné, osamocené, ale přece vynikající, umělce, jehož díla vynucují úctu všech.

U kterých čtenářů budou asi díla Zeyerova nejvíce oblíbena? Jistě u těch, kteří se mu podobají svým temperamentem — a proto jest a dlouho ještě bude Zeyer oblíbenou četbou duší něžných, citu přístupných. —

Julius Zeyer jest jedním z lidí, kteří uvykše od mládí pohlížeti do dálky, jež se jim zdála neobyčejně krásnou, stali se tak dalekozrakými, že nerozeznávají svého nejbližšího okolí, po čem ostatně ani netouží, a jsou tak vysazeni všem možným nárazům z blízka, jimž se nedovedou vyhnouti, protože je zpozorují teprve, když je ucítí. Pro ideály, jež září na nejzazším obzoru jejich duše přejasným svitem, zapomínají na skutečný život často tak všední.

Rybka.

Ballada Adama Mickiewicze.

Z dvora, ze vsi poblíž háje
mladá děva smutna kvapí,
po větérku vlas jí vlaje,
líce horké slzy skrápí.

Došla luhu — svého cíle,
v jezero kde řeka pílí;
lomí, vzpíná ruce bílé,
takto žalostivě kvílí:

„Sviteżanky, jež tu dlíte
v tomto chladném vody zdroji,
slyšte, nechať osud zvíte
oklamané sestry svojí.

Milovala jsem tak něžně
pána, slíbil si mne vzíti:
dnes však stal se choťem kněžně,
Kriša nešťastna má býti.

Kéž je štěstí doprovází,
nechať blaze žijí spolu,
jen ať, bídník, nepřichází
posmívat se mému bolu.

Zrádně zachoval se ke mně,
co mám nyní počít sobě?
Sviteżanky, přijměte mě!
Však mé dítě, ... ach mé robě!“

Takto lká a hořce pláče,
zakrývá si ručkou oči,
do vody pak střemhlav skáče,
prudká tůň se nad ní točí. —

V tom, hle, z dvora, les kde tmavý,
na tisíce světel plane;
hlučná svatba se to slaví,
zpěv a hudba k uchu vane.

A v ten hluk, v tu hudbu, zpěvy
dětský pláč se mísí v lese;
z lesa sluha se tu zjeví,
děcko v náruči své nese.

K vodě řídí směr svých kroků,
vrb kde husté keře stojí,
podél zátočiny boků,
k níž se řeky rámě pojí.

Stanuv temném ve úkrytě,
úpěnlivě volá: „Běda!
Kdo teď bude kojit dítě?
Kde jsi, Krišo?“ lká a hledá.

„Tu jsem na dně ve ručeji,
— tichý hlas mu odpovídá —
celá se tu zimou chvěji,
ostrý štěrk mi oči zjídá.

Přes skaliska, přes kamení
vlny násilně mne nosí,
korály můj pokrm denní,
k tomu piji kapky rosy.“

Avšak sluha ve úkrytě
neustále volá: „Běda!
Kdo teď bude kojit dítě?
Kde jsi, Krišo?“ — lká a hledá.

V tom cos lehce zakmitne se
v řeky hloubi křišťálové,
voda náhle zlehka hne se,
nad hladinu rybka vplove.

A jak kámen plochým bokem
z ruky chlapce vymýká se,
tak i naše rybka skokem
nad hladinu vyšvihla se.

Tělo řada zlatých teček
krášlí, v bocích ploutve zdobné,
hlava je jak náprsteček,
očka perličky jsou drobné.

V tom hned šupiny z ní mizí,
rybka v dívku rozplyne se;
její vlas jak zlato ryzí,
hlavu štíhlá šíje nese.

V lících zříš zas růží krásu,
plné, čerstvé její prsy,
rybí ploutve má až k pasu,
plove tam, kde houští, trsy.

Dítě ihned béře k sobě,
tulí v bílá ňádra svoje;
„hajej“ volá „drahé robě,
hajej, nynej, zlato moje!“

A když napojila dítě,
na vrbě koš zavěšuje,
tělo své zas úží hbitě,
sličnou hlavu umenšuje.

Zas se kryje šupinami,
boky v skřele zas se mění;
skok! — a pouze nad vlnkami
bublinky se za ní pění.

Povždy z jitra, za večera
sluha čeká ve úkrytě,
rybka plove v houští šerá,
aby napájela dítě. — —

Jaká v tom as vězí zloba,
dnes že nejde v tyto luhy?
Obvyklá již prchla doba:
nezříš nikde s děckem sluhy.

Cos mu tudy jíti brání,
musí sečkat malou chvíli,
neboť pán tu se svou paní
právě na procházce byli.

Vrátil se a opodále
čekal skryt jsa v houští šerém;
stále čeká, čeká stále,
nikdo nejde však tím směrem.

Vstal a dlaně v kornout svinul,
skulinou pak kolem bádá,
však i celý den již minul,
soumrak v krajinu se vkrádá.

Již tak pozdě, — čeká přece;
a když hvězdy vzplápolaly,
pozvolna se blíží k řece,
zrakem pilně slídě z dálí.

Probůh! Div, či moc to pekla?
zaráží ho zjev tu nový:
tam, kde řeka dříve tekla,
tam teď suchý písek, rovy.

Na břehu tu různě leží
kusy šatu ve zmatení;
kde však pán a paní vězí?
Po nich ani stopy není.

Pouze tu, kde řeka spěla,
kámen do výše se staví,
dvě že jsou to lidská těla
divný jeho tvar ti praví.

Užas nad tím věrný sluha,
v mysli své se pozastavil,
přešla hodina, i druhá,
než konečně slůvko pravil;

„Krišo, Krišo!“ hlasně volá,
echo odpověď jen dává;
marně ohlíží se v kola,
z rovu nikdo nepovstává.

Udiven se na vše dívá,
pot si stírá s bledé líce,
pak jen třikrát hlavou kývá, —
vím již, netřeba mi více!

Dítko v náruč béře plaše,
divoce se směje tomu,
šepotaje otčenáše
spěšně navrací se domů. — —

Fr. Šebestík.

Dr. Rudolf Horský.

Bylo řečeno Trojanům věštkyní, pokud v hradbách města svého chovati budou palladium — obraz zázračně s nebes seslaný — potud že Troja zůstane nedobyta. A když lstným způsobem obraz ten byl odcizen, padla hrdá Troja do rukou nepřátel . . . V době naší, kdy na srdce lidské útokem ženou zásady surového materialismu, jenž v trosky obrací nejsvětější jeho ideály — lásku k Bohu a k vlasti — jakoby věštba trojská hrozivě se vznášela nad naším národem. I v jeho srdci uložen obraz s nebes seslaný, obraz jeho Boha na kříži. A bude-li kříž, tento obraz zázračný, vyrván ze srdce národa — pak jest zkáza jeho událostí hotovou. A proto v ten boj „všech proti všem“, v zuřivý

zápas o bídnou kosť hmotných požitků, v ten bouřlivý povel „ku předu“, zavznívá neméně mohutně volání „zpět“ — ne v nevědomosť, ne v starou bídu, ale zpět ku Kristu. A prvním z těch, kteří po vlastech českých počali takto volati, vůdcem mladého, nadšeného voje, jenž na gordický uzel otázky socialní nazírá jako na nutný resultát bídy nejen hmotné, ale i mravní, jest Dr. Rudolf Horský.

Rudolf Horský narodil se v Kejích dne 23. září 1852. Otec jeho byl hospodářským úředníkem na panství knížete Lichtensteina, ale záhy, když Rudolf byl ještě malým hochem, zemřel. Matce Rudolfově nebyla dána žádná pense a proto jí nastala v Praze, kam se uchýlila, doba utrpení a zkoušek. Rudolf v té době navštěvoval hlavní školu v Brandýse, kde pečovala o něj jeho teta. — Později studoval na Staroměstském akademickém gymnasiu, jsa podporován chudičkou svou matkou a P. Maškem, tehdy kaplanem u sv. Havla v Praze, jenž se o něho staral v pravdě otcovsky. Vykonav studia gymnasijní, vstoupil r. 1872. do kn.-arcib. semináře v Praze, kdež konal s výborným prospěchem studia theologická do r. 1876., kdy byl posvěcen dne 16. července na kněze.

Nejprve byl ustanoven kaplanem v Jílové. Avšak již po krátkém čase, r. 1877., povolán do Staré Boleslavi, odkud odešel po dvou letech, r. 1879., do Netvořic. Byv ustanoven r. 1881. kaplanem v Ořeše, působil r. 1886. jako výtečný kazatel u sv. Mikuláše v Praze zvláště za doby postní a konečně od 7. září r. 1886. jest kaplanem v Ouněticích. Ačkoliv již několikrát kynula mu výhodná změna, setrval na tomto místě, jen aby mohl co nejvíce prospívati křesťanskému socialismu, jejž šíří vydáváním „Dělnických Novin“ a péčí o družstvo „Vlasť“, jehož jest starostou. Dne 6. prosince 1888. povýšen byl na doktora theologie. Ačkoliv jest až příliš zaměstnán, vykonal zvláště od roku 1894. veliký počet agitačních cest a všude s jásotem byl přijat od lidí dobré vůle; všude se stal postrachem nestudovaných i nedostudovaných řečníkův a redaktorů z tábora červené internationály. Tak zejména řečnil v Plzni, v Příbrami, v Českých Budějovicích, na Kladně (čtyřikrát), v Mníšku, na sjezdu katolickém v Brně, v Polné, v Ounošti, v Náchodě, v Lounech (dvakráte), v Libšicích, ve Vítkovicích u Mor. Ostravy, na sjezdu katolickém v Příbrami, na sjezdu bohosloveckém v Praze atd. atd. V organisaci katolického dělnictva vykonal veliký kus záslužné práce, neboť hlavně jeho přičiněním založeno za přispění p. T. Jirouška, redaktora „Dělnických Novin“, v krátké době na 150 katolických spolků dělnických.

Srovnáváme-li snahy Dr. R. Horského, tohoto osvědčeného vůdce na poli křesťanského socialismu a nadšeného, neunavného bojovníka za práva utlačovaného katolického lidu, za nejdražší jeho statek, víru svatováclavskou, a snahy vůdců sociální demokracie a anarchie, jak veliký vidíme rozdíl! Na straně prvé nezištný zápas za veliký, zářící ideál, neúmorná práce bez ohledu na odměnu a chválu, boj za pravdu, někdy sice tvrdou, ale svatou — na straně druhé placené a dobře placené žoldáctví, hřímající proti buržoasii a kapitalismu, dávající jednou rukou povel k útoku na kapsy třídy majetné a v druhé ruce schovávající klíč od vlastních činžákův a ohnivzdorných pokladnic,

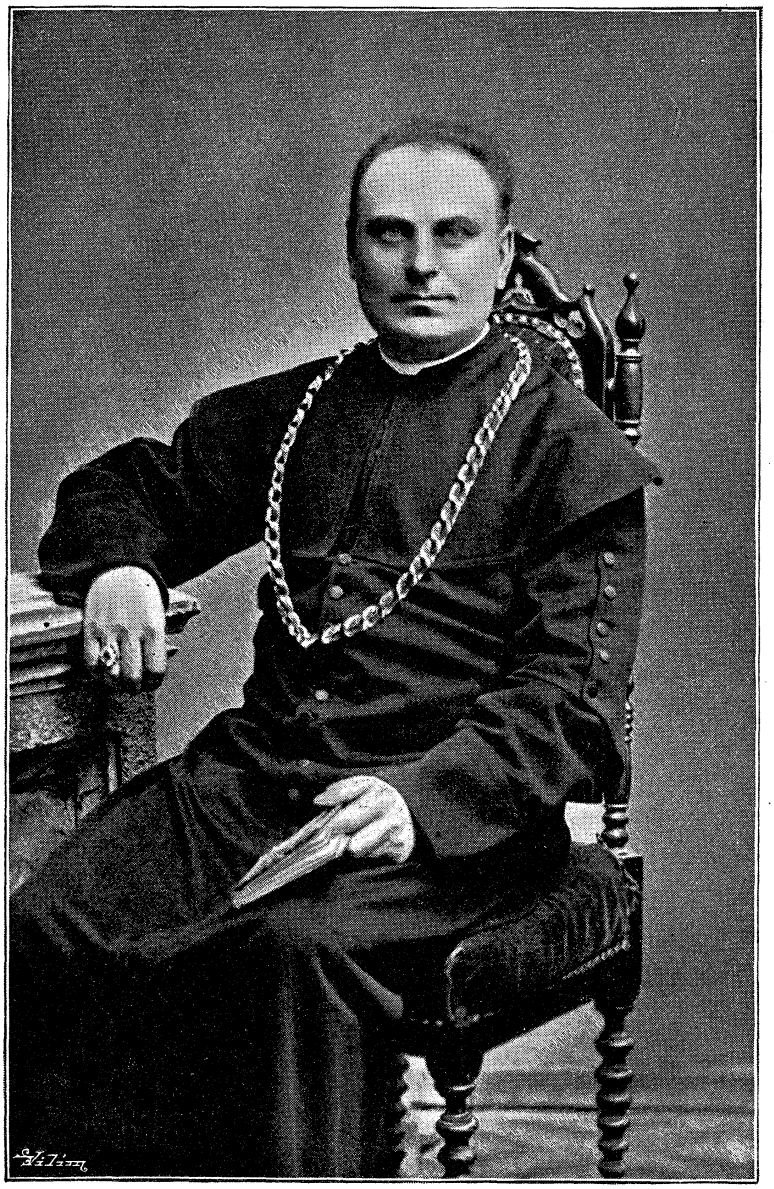

Dr. Rudolf Horský.

žízeň po krvi nepohodlných protivníků, zvýšovanou hřmotným tlučením na buben revoluce, zbraň poskvrněnou lží, podvodem a špinavým egoismem; — na straně prvé tichá práce směřující k zpopularisování zásad křesťanské lásky a spravedlnosti, u odpůrců divoká, šílená honba za vlastní popularitou.

Nebývá sice obyčejem odbočovati od nástinu biografického k těm, kteří jej čísti mají, ale já jsem toho náhledu, že nepíšeme životopisy mužů vynikajících jedině za tím účelem, abychom jejich zásluhy přibili na papír, nýbrž i proto, abychom se z práce jejich učili, abychom před zraky své si postavili světlé vzory, velikolepé snahy, jež obyčejně odbývají se pochvalným výkřikem a několikerým škrtnutím péra. A proto obracím se k vám, bratři moji! — Lidu našemu vnucuje se nevěra ne nahá, která by massy ohromila svou přísností, ale ozdobená lesklými cetkami kultury, pokroku a modernosti — nádherný trojský kůň, v jehož útrobách ukryta jest zhouba. Židy zplozená, odkojená a komandovaná bezkonfessní internationála má býti beranem, který by roztřískal hradbu víry, hradbu zásad křesťanských, jež brání vstup k srdci našeho milovaného národa. O vystupte, bratří, jako neohrožení kněží, jako Laokoonové, zahřímejte svatou, upřímnou pravdu do duše toho lidu svedeného, zvedněte kříž proti trojhranu zednářstva, zvedněte prapor křesťanské spravedlnosti proti zlatému teleti vyděračného, nekřesťanského kapitálu, zvedněte bílý prapor pokoje proti krvavému praporu revoluce!

Společnosť lidská jest stromem, na němž plno, plno housenek, jichž odstranění vyžaduje námahy a času. Socialní demokracie, chtějíc strom pijavic těchto zbaviti, jde naň se širočinou a pomoci chce mu jedinou prudkou ranou, nedbajíc toho, že takto s cizopasníky padne celý strom, že zbude z něho zmrzačený pahýl. Říká se někdy, že studium sociologie stalo se modou — já dovoluji si tvrditi, že jest potřebou, nutností, zvláště nám nastávajícím kněžím, a na doklad toho dovolím si uvésti úryvek z dopisu Dr. Horského, zaslaného nám při příležitosti sjezdu bohoslovců československých v Praze: „Já začal orat na poli nepřipraveném, tvrdém — na Vás (kněžském dorostu) jest, aby jste brázdu doorali místo mne až klesnu.“

Zásluhou Dr. Horského připraveny celé zástupy křesťanských socialův — na nás jest, abychom zástupy ty rozmnožovali, abychom je k udatnosti vybízeli, abychom je vedli. Vůdcem nemůže býti každý. Připravme se tedy k příštímu úkolu svému studiem křesťanských sociologů, přemýšlejme sami o vhodných opravách, organisujme všechny pod prapor kříže. Jsem přesvědčen, že tak větší poctu prokážeme svému miláčku Dr. Horskému, než kdybychom k jeho oslavě vypalovali ohňostroj nádherných frasí. Přestaňme se již jedenkráte držet sukně společnosti, vždyť přece dovedeme chodit sami; máme svou stranu statečnou, stranu upřímného katolického lidu, postavme se v její čelo! Zatarasili nám cestu k srdci našeho lidu, ale my si tu lásku lidu svého vybojujeme po boku statečného našeho prvního sociologa majíce na rtech heslo, jež pronesl Filip Sidney: „Viam aut inveniam, aut faciam — Cestu si buď najdu, nebo proklestím.“

Jaroslav Rouček.

Když usínám.

Když den se uklání a večer táhne,
je smutno tak, a bolesť tichá sáhne
mi k srdci blíž,
a zdá se mi, že v kolébce zas usnu
a navrátím se k ztracenému ku snu
v tu dětství říš.

V tu dobu matka má vždy s večernicí
se klonila nad dítě dřímající:
mé dítě spíš?
A po těch drahých slovech, plných kouzla
vždy sladká ústa její náhle sklouzla
mi k čelu níž.

A líbala mne s celou láskou matky,
že ještě dnes ten polibek znám sladký
tak dávno již,
a zas mne kolébala k spánku znova
a říkala mi nejkrásnější slova
bych usnul spíš.

A dnes už všechno odešlo mi v dáli,
mou matičku mi tiché hvězdy vzaly
tam v nebes výš.
Však časem, zdá se mi, že i s té výše
nad lůžko mé se matka sklání tiše:
mé dítě spíš?

Al. Tomášek.

O konci světa dle zákonů přírodních.

Napsal Antonín Kupka.

Svět, jaký nyní jest, nepotrvá vždy. Bůh sám, Stvořitel a Zachovatel jeho, výslovně nám to oznámil v Písmě sv.: „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou“ (Mat. 24, 35.). A u sv. Pavla čteme: „Pomíjí způsoba tohoto světa.“ Zdá se, jakoby první uvedené místo svědčilo o úplném zničení světa; druhé však zcela zřejmě nás poučuje, že jen zevnější podoba světa vezme za své, hmota však sama, že potrvá. Poněvadž pak místo nejasné vykládati jest dle smyslu místa jasnějšího, tedy i výrok první musíme bráti ve smyslu slov sv. Pavla a rozuměti tou výpovědí ne snad úplné zničení hmoty světové, nýbrž pouhou změnu zevnější formy.

Tak učí též církev sv. Když různí bludaři, zvláště Manichejci, prohlásili úplné zničení hmoty za konec a dovršení světa, církev blud ten odsoudila

a prohlásila na 5. všeobecném sněmu za článek víry pravdu, že hmota tohoto světa potrvá, a že druhým příchodem Kristovým bude jen zevnější tvářnosť světa změněna.

K tomuto názoru o konci světa došli jsme uvažováním důvodů nadpřirozených. Pozorujme nyní přírodu samu, kterak dle zákonů jí vrozených nastane kdysi v ní změna. Vlastně dějí se v přírodě změny ustavičně, jen že my jich nepozorujeme, poněvadž doba, ve které můžeme přírodu pozorovati, jest velmi kratičká u srovnání s dobou trvání světa, tak že pozvolné tyto proměny unikají našim smyslům. Známe však ze zjevů přírodních příčiny, které tyto změny v celém vesmíru způsobují, totiž síly přírodní. Víme jak tyto síly přírodní působí. Proto vycházejíce z nynějšího stavu vesmíru a naší země, můžeme do budoucna určiti, jak svět bude ve svém vývoji pokračovati, zdali se totiž může ustavičně udržeti život na tělesech nebeských, po případě na naší zemi, anebo zdali se někdy a jak se ukončí.

Hlavní podmínkou veškerého života jest teplo. Bez tepla nemohli bychom žíti ani my, ani zvířectvo, ani rostlinstvo. Prameny tepla jsou dva: země sama a slunce. Zachování života závisí tedy na tom, udrží-li země svůj vniterný žár, a bude-li moci slunce ze svého nadbytku stále nám vyzařovati hojně tepla.

O zemi víme, že byla dříve žhavou koulí. Tomu nasvědčují všechna bádání geologická. Tento žár postupem času vyzářen byl do prostoru světového a zbylo z něho pouze teplo vnitrozemské, tak že se již dlouho nedostává zemi tolik tepla, aby mohla krýti potřeby svého tvorstva, jež jest odkázáno na sálání slunečné. Avšak i tento zbytek tepla zemského, ač nemůže přímo působiti k zachování života, jest přece důležitým pro život organický, poněvadž jej udržuje aspoň nepřímo, zachovávaje mu totiž vláhu. Přítažlivosť zemská snaží se dostati vodu do vnitra země, a voda vsála by se tam jistě všechna, kdyby ji vnitřní žár pod korou zemskou neměnil v páru a nepudil zpět. Tím tedy jest zabráněno, aby se úrodné kraje neproměnily ve vyprahlou poušť.

Uvažme, že původní žár země udržoval vodní páry ve značné výši nad povrchem, nynější teplo její pak že udržuje již jen vodu a to pouze na povrchu. Tolik tepla zemi ubylo, tolik ho země vysálala do prostoru světového. Zbývá ještě nepatrná část. Až i ta po dlouhé době podobně se vytratí, stáhne se voda pod povrch země. Tím půda naší živitelky vypráhne a odepře všemu tvorstvu výživu.

Také druhý a to hlavní nyní pramen tepla — slunce — stálým vyzařováním jako každé zahřáté těleso vychladne. Ovšem že ještě dlouho vydrží tak zářiti jako nyní, poněvadž teplota této ohromné hmoty jest tak vysoká, že by mohlo slunce dle výpočtů hraditi nynější spotřebu tepla asi na půl milionu let, i kdyby se mu nedostávalo odnikud náhrady. Ale té se mu bezpochyby dosud dostává.

Víme totiž, že plynová hmota, stlačována jsouc na menší objem, zahřává se. Tímto způsobem může slunce po delší dobu nabývati tepla ze sebe samého, neboť jest dosud většinou v plynném skupenství a proto jest u něho tuhnutí úplně možné. Ovšem, slunce tento zisk tepla ztrácí ustavičným sáláním,

tak že nějaké zvýšení teploty na slunci nepozorujeme. Nynější záření může tedy slunce hraditi z toho tepla, jež získá tuhnutím. Jakmile však nabude takové hutnosti, že další tuhnutí bude nemožným, musí vydávati teplo beze vší náhrady. Tu pak ovšem bude již slunci pozvolna žáru ubývati. Tím stane se nedostatek tepla na naší zemi vždy citelnějším. Když pak slunce vyhasne, zavládne na naší oběžnici ustavičná zima, která zničí veškerý život.

Ovšem, zdá se neuvěřitelným, že by slunce někdy vyhaslo. Ale spektrální analysí jest dokázáno, že slunce má stejné chemické složení jako naše oběžnice. Prožije tedy tytéž proměny, vychladne tak, že již nebude moci zahřívati jiná tělesa, jako nyní naše země to činiti nemůže. Ovšem, stane se to teprve po dlouhé době, poměrné ohromné velikosti slunce.

Vyzářením tepla vnitrozemského vyprahne země, vyhasnutím slunce stane se ledovcem. Který osud dříve ji stihne, anebo zdali oba ve stejném asi poměru budou se přibližovati, to jest lhostejno. Každý z nich jest záhubou veškerého života organického na zemi.

Že dosavadní úvaha není pouhým theoretickým výmyslem, poznáme ihned. Dokud měl převahu vnitrozemský žár nad slunečním, bylo teplo po celém povrchu země stejnoměrně rozděleno. Později, když vyzařováním ubývalo zemi vlastního tepla a tím dostávalo převahu sálání slunce, nastaly klimatické nestejnosti, poněvadž vliv slunečního záření na povrchu zemském řídí se zeměpisnou šířkou. Rozdíly jednotlivých podnebí stávaly se tím citelnějšími, čím více ubývalo vlivu teplu vnitrozemskému. Časem krajiny polární, jež kdysi teplem rovnaly se krajům rovníkovým, proměnily se v ledové pouště. To dokazují nám hojně tam nalezené zbytky zvířat, které nyní žijí jenom v horkém pásmu. Tak mezi jinými nalezeny byly kosti slonův a nosorožcův až na ostrovech melvillských, kdež nyní klesá temperatura až na 50° C. pod nullou. Tuto změnu podnebí způsobilo ustavičné vyzařování tepla zemského. Avšak tím ještě není veškerý postup ukončen. Slunce, jež nyní má hlavní vliv na trvání veškerého života organického, shasíná též a tím ubývá podmínek životních. Jako nyní odpírají nám krajiny polární životní potřeby, tak skoupě budou se k nám chovati později i naše kraje. Bude tedy lidstvo i zvířectvo čím dále tím více nuceno se stěhovati k rovníku a tam nalezne svůj hrob.

Podobný osud jako naši zemi, stihne i ostatní oběžnice. Nejdříve asi dojde na Marse, poněvadž jest již nyní téměř v tom stadiu jako naše země, a nad to jest vzdálenější od pramene tepelného, od slunce. Potom přijde řada na naši zemi, po ní na Venuši a Merkura. Zevnější oběžnice: Juppiter, Saturn a Uranus mají dosud nadbytek vlastního tepla, nacházejíce se ve stavu žhavém. Z toho mohou dlouho žíti. Až schladnou na povrchu, snad vzbudí tam ruka Všemohoucího organický život, který by měl podobný průběh jako na naši zemi.

Slunce svoje poddané přežije, ale konečně bude je též následovati. Ohromný žár, který tam nyní panuje, ustoupí kdysi mírnějšímu teplu. Tu nastanou na slunci podstatné změny. Ohromné množství různých kovových par se srazí v neprůhledné mlhoviny, které budou obklopovati žhavé jeho jádro; vodík najde snad na slunci kyslík, ač o jeho existenci nemáme ještě positivních důkazův, a sloučí se snad s ním ve vodní páry. Pak by nastal dlouhý boj

mezi vodou a zbylou teplotou sluneční. Slunce stalo by se temným tělesem, podobným těm, jaká zjistila moderní astronomie na obloze. Povstanou tam též hory, jako jsou nyní na zemi. Ale vše to díti se bude ve tmě. I potom, když mraky a páry spadnou, nebude tam jasného světla, leč nějaký nepatrný třpyt ze stálic. A kdyby Bůh toto vychladlé těleso učinil bydlištěm tvorů, bylo by oko jejich jinak upraveno, než pro poměry naše; snad by bylo podobné oku našich nočních zvířat. Ale ani zde netrval by život věčně, neboť sálání tepla vyčerpá sebe větší žár, tedy i ten, který zbude na slunci. Jako nyní měsíc jest ledovou pouští bez života, tak zničí kdysi vyprahlosť a zima veškerý život na zemi. Ba i slunce skončí podobně.

Síly přírodní nemají tedy moci udržeti věčně život organický; sálání tepla učiní mu konec. — Ale ani zjevy přírody neoživené nepotrvají vždy. Zdá se to býti pravdě nepodobným, poněvadž množství sil přírodních se nezmenšuje; co ubude na jedné síle, to získáme na druhé. Z toho by se snad mohlo souditi, že proměny v přírodě, závislé na těchto silách, budou se díti neustále. Ale tomu tak není. Vidíme sice, že se v přírodě tytéž zjevy opakují, na př. voda se vypařuje teplem slunečním, sráží se v mraky, spadne jakožto déšť na zem, odkud byla vyšla, a tak ustavičně koluje; avšak pozorujeme-li tyto zjevy důkladněji, poznáme, že se nemohou díti neustále. To by bylo možno jen tehdy, kdyby po všech proměnách navrátily se tytéž nezměněné síly do původního stavu, aby byly schopny vykonati tutéž práci. Jakmile však nějaká část síly při těchto proměnách stane se neschopnou další práce, musí nastati klid. A to se skutečně děje.

Zkoumejme jen uvedený příklad. Víme, že k vypařování vody a udržení jí v tomto skupenství spotřebuje se veliké množství tepla slunečního. Když se vodní páry srazí ve mraky, propustí sice toto teplo, ale nevrátí je slunci, nýbrž veškeré to množství rozprchne se po celém vesmíru. Má-li pak nastati nové vypařování, musí přijíti ze slunce nové množství tepla. Z toho vidíme, že se sice opakuje týž zjev, ale vždy na nové útraty tepla slunečního, tak že každé utvoření se vodních par jest novým rozptylováním tepelné energie sluneční, která již nevykoná žádné práce. Dokud ohromný žár na slunci nebude tímto vydáváním vyčerpán, dotud budou tyto změny možny. Ale žár ten jest konečný, a proto při ustavičných těchto ztrátách musí se někdy rozptýliti, tak že každá změna, závislá na slunečním teple, stane se nemožnou.

Avšak i ostatní zjevy přírodní, totiž chemické, elektrické, mechanické, dějí se s podobnou ztrátou. U každého z nich vidíme, že se nějaká část energie mění v teplo: slučováním různých sloučenin vzniká horko; drát, kterým se vede elektrický proud, zahřívá se; při dopadu, při tření pozorujeme teplo. Toto teplo rozptytuje se vedením a sáláním na všechny strany.

Vidíme tedy, že každá energie v přírodě má snahu měniti se v energii tepelnou, a v této způsobě rozptýliti se na všechny strany. Až jednou bude všechna energie proměněna v teplo, a to dle své vlastnosti rozšíří se po veškerém světě, přestanou všechny fysikální zjevy; neboť teplo může jen tehdy změny působiti, má-li jedno těleso nižší temperaturu než druhé. Toho rozdílu

však nebude. Svět tedy pomalu, ale jistě blíží se konečnému svému stavu — absolutnímu klidu.

Těmito výsledky nejnovějšího bádání fysického jest dogma materialistův o věčném trvání světa překonáno. Aby však přece nemusili se vzdáti svého bludu, chytají se smělé hypothese, kterou tlumočí Du Prell. Zní pak asi takto: Oběžnice navrátí se tam, odkud původ svůj vzaly: spadnou kdysi na slunce. Nárazem jejich vzbudí se takové teplo, že se veškerá hmota soustavy sluneční rozežhaví v mlhovinu, z níž povstane nový svět a veškerý proces počne znova. Toto přetvořování bude se ustavičně opakovati. Tak bude se věčně přetvořovati hmota v novou formu, v nové světy.

Přihlédněme blíže k důvodům tohoto tvrzení. Jsou ovšem čerpány z oboru země. Avšak co platí o zemi, platí též o ostatních oběžnicích.

Du Prell uvádí dvě příčiny, které způsobí pád země na slunce. První z nich jsou meteory. Ty ovšem narážejí na zem se všech stran, avšak je jisto, že největší počet povětroňů dopadá na zem ve směru, proti němuž země se pohybuje na své roční dráze. Nárazy těmito zmenšuje se pozvolna tangentialní rychlosť země, která ji pohání ku předu, kdežto přítažlivosť ke slunci ještě se zvětšuje, poněvadž hmota země přibývaním meteorů vzrůstá. Tím ustavičně nabývá převahy přitažlivosť a proto dráha země přechází ve spirálu, která konečně skončí se u slunce.

Avšak Du Prell zde nedbal těch meteorů, které mají snahu vyšinouti zemi z její dráhy od slunce. Dopadají totiž také povětroně kolmo na roční dráhu země a to z obojí strany, i se strany ke slunci obrácené i z opačné. S této strany zatlačují meteory zemi ke slunci, ty pak, které dopadají se strany obrácené ke slunci, vybočují naši oběžnici s její dráhy. Které zvítězí? Jistě ty, které s větší mocí do země vrážejí.

Síla nárazu povětroňů závisí na jejich hmotě a rychlosti. Poněvadž hmota obojích jest stejna, padá na váhu pouze rychlosť. Dle zákona Kepplerova má těleso tím rychlejší pohyb, čím bližší jest slunci. Ty pak meteory, jež dopadají se strany slunce, jsou slunci bližší o celý průměr země, proto rychlosť jejich a tím i náraz jest mnohem větší. Vítězství tedy připadá meteorům, jež se snaží zemi s dráhy od slunce vybočiti. Tyto meteory paralisují tedy účinek těch povětroňů, které padají proti ročnímu pohybu země a srážejí zemi ke slunci. — Kromě toho vzpomeňme, že některé meteory přicházejí také ve směru dráhy zemské a pohánějí zemi ku předu. Výsledek všeho jest, že země zůstává v dřívější své dráze.

Kdyby byla výpověď Du Prellova správna, země by se skutečně přibližovala ke slunci, a náš rok by se ustavičně zkracoval. To však nebylo dosud pozorováno, ba měření astronomická tomu přímo odporují. Vyvrací tedy hypothesu Du Prellovu dokonale již sama empirie.

Za druhou příčinu pádu země na slunce udává Du Prell ether světový, který překáží oběžnicím v pohybu, a tím seslabuje tutéž sílu tangentiální, jako meteory dopadající na zem s předu, proti jejímu pohybu. Dosud však o etheru nevíme nic positivního, ba ani nemůžeme s jistotou udati, že nějaký ether vůbec jest. Chce-li tedy Du Prell takto dokazovati zadržování oběžnic, musí uvésti

nějaký doklad, že ether skutečně působí odpor. Du Prell ukazuje na vlasatici Enkeovu. Doba oběhu této vlasatice byla přesně určena, ale tu počala se zmenšovati. Avšak nedlouho potom počala se určená doba oběhu téhož tělesa zvětšovati, pak opět zmenšovati. Příčina tohoto ustavičného měnění u zmíněné vlasatice jest tedy jiná než ether; ten nemůže působiti jednou zrychlení, podruhé zpozdění. Nemá tedy Du Prell žádného zjevu, jímž by mohl hájiti svojí hypothesu.

Než připusťme, že se někdy všechny oběžnice srazí na slunci, a uvažme, zdali tímto nárazem povstalé teplo může vytvořiti z jejich hmoty nový svět. Nárazem oběžnic byla by sice veškerá hmota uvedena ve vysoký žár, ale tento náraz nenahradil by jí nikdy ohromného množství tepla, které slunce i oběžnice během tolika let vysálaly do prostoru světového. Není také pražádné naděje, že by světový prostor navrátil toto vysálané teplo po shluknutí těles nebeských, poněvadž jest dokázáno, že teplo přechází pouze z předmětů teplejších na studenější. Z toho je patrno, že veškerá energie tepelná, vyzářená do prostoru světového, jest pro ni ztracena, tak že by se shluklým tělesům nedostávalo velikého množství tepla, jež měl dřívější svět. Proto shluk těles nezamezil by konečný klid, k němuž veškerá příroda spěje, a tím dokázána jest lichosť hypothesy Du Prellovy. —

Jinak snaží se zachrániti svět před tímto koncem Rankine. Míní totiž, že energie tepelná, rozptylující se na všechny strany, soustředí se v určitých ohniskách a způsobí tam nové nahromadění energie takto: Mezi tělesy nebeskými myslí si Rankine hmotné medium průhledné a průtepelné. Toto medium nemohouc teplo zadržeti, nemůže se ohřáti, nýbrž veškeré teplo propouští až ku svým hranicím, kde jest prázdný prostor. Když přijde teplo na tento prázdný prostor, odrazí se zpět a soustředí se v nových střediskách. Do tohoto střediska přijde náhodou nějaká vyhaslá hvězda. Ta se ihned rozžhaví a počne nový život.

Ani dle tohoto názoru nemůže býti svět zachráněn, neboť teplo, jež se šíří chvěním až ku hranicím etheru, nemůže se pro nedostatek pevné plochy odraziti, nýbrž spíše bude rozšiřovati hranice etheru na újmu prázdného prostoru a tím znesnadňovati soustředění sil. Přicházíme tedy k témuž výsledku, jako u názoru Du Prellova.

Tím ukázali jsme lichosť námitek činěných proti pravdě, že energie tepelná ustavičným vyzařováním a různými přírodními zjevy se rozptyluje a tím že se připravuje pozvolný konec celé naší soustavy. A podobně stane se s celým vesmírem. Jako naše soustava sluneční, tak i ostatní stálice se svými oběžnicemi blíží se k smrti. Ta ovšem nenastane najednou, ale ponenáhlu. Slunce budou dlouho zahřívati svoje oběžnice, ale čím dále, tím méně budou jim poskytovati potřebného tepla, až se konečně vyčerpají. Pak přestane veškeren život.

Poznání toto zdánlivě odporuje Písmu sv., které mluví o násilném a neočekávaném konci světa (II. Petr 3, 10): „Přijdeť pak den Páně jako zloděj, v kterémžto nebesa s velikou prudkostí pominou, a živlové horkostí se rozplynou, země pak, i díla, kteráž jsou na ní, vypálena budou.“ A určitěji po-

pisuje se jakým způsobem zanikne svět u sv. Matouše: (Mat. 24, 29): „A hned po soužení těch dnů slunce se zatmí a měsíc nedá světla svého, a hvězdy budou padati s nebe a moci nebeské budou se pohybovati.“

Chceme-li porovnávati výrok Písma sv. s názorem přírodovědeckým o konci světa, nezapomínejme, že Písmo sv. mluví o konci světa v užším slova smyslu, totiž pouze o konci naší země, přírodověda však má na zřeteli celý vesmír. Vede-li nás pozorování zákonů přírodních k tomu závěru, že život celého světa pozvolna zanikne, nevylučuje se tím možnosť, že by život na některém tělese světovém náhle byl přerušen. Podobný zjev možno pozorovati i v životě lidském. I lidstvo má svoji vlastní přirozénou smrť — marasmus; tím však není řečeno, že by jednotlivec nemohl zemříti smrtí násilnou nebo náhlou, na př. mrtvicí.

Přírodověda musí připustiti, že snad jednotlivá tělesa náhle zaniknou, poněvadž kromě uvedené příčiny, která připravuje pozvolný konec všech těles, mohou se vyskytnouti jiné příčiny, které snad náhle ukončí vývoj některého tělesa. Výrok Boží pak zcela určitě praví, že naši zemi takový konec očekává. Z toho patrno, že v této věci není sporu mezi vědou a vírou. Ba výtečný znalec věd přírodních, Braun S. J., hájí přírodovědecky úplnou možnosť takového konce země, jak jej líčí Písmo sv.

Dle jeho výkladu vlasatice čili komety mohou býti příčinou náhlého zničení veškerého života na zemi. Mnohé z vlasatic pohybují se v křivkách neuzavřených, v parabolách. Nevykonávají tedy kruhovitého oběhu jako na př. oběžnice, které se po jisté době vrátí na původní místo, nýbrž pohyhují se volně ohromným prostorem světovým, tak že se snadno mohou sraziti na své volné pouti s některým tělesem, tedy i s naší zemí.

Hmota vlasatic jest sice proti hmotě země nepatrná, ale máme-li zřetel na ohromnou rychlosť, s jakou by vlasatice na zem dopadla, snadno pochopíme, že by ohromný tento náraz měl hrozné následky. Malé povětroně a množství nepatrných částic vlasatice, které by ji jako mrak při pádu na zemi provázely, zastínily by světlo sluneční. Kromě toho jest dokázáno spektrální analysí, že plyny na vlasaticích obsahují veliké množství plynův uhlovodíkových, podobných třaskavým plynům našich uhelných dolů. Plyny ty zkazily by celou naši atmosferu, vzňaly by se za ohromného rachotu a způsobily by požár na celé zemi. Kdyby několik takových katastrof za sebou následovalo, jest patrno, že by veškerý život na naší zemi vzal za své.

Není-li to úplný obraz toho, co líčí nám Písmo sv.? Přírodověda bez ohledu na zjevení Boží připouští možnosť, že země může takto skončiti. Víme, že naše oběžnice s ostatními planetami i se sluncem žene se ustavičně dále v prostoru světovém do nových, nám dosud méně známých končin. Že ji tam takový osud neočekává, vyloučeno není. —

Tato úvaha mohla by se snad zdáti bezvýslednou, poněvadž nám přesně neudává, jak naše země ve skutečnosti zanikne. Vidíme z ní jen, že život na všech tělesech nebeských nemůže trvati věčně, nýbrž že pomine. Ale jakým způsobem se to stane u jednotlivých těles, zvláště na naší zemi, zdali pozvolna, jak přirozeně veškeré síly přírodní k tomu směřují, či bude-li urychleno

odumírání země snad náhlým pádem vlasatic, to zůstává nerozhodnuto. Ale není bez významu, že sama příroda ukazuje na svůj skon, neboť tím poráží smyšlenku materialistův o věčnosti světa a tedy i blud o nezávislosti přírody na bytosti vyšší. Zastance materialismu Dr. Mohr nechce připustiti nauku o konci světa, zbudovanou na fysických zákonech. Důvod pak, pro který ji popírá, jest ten, že svět jest od věčnosti. Ovšem, kdo vychází od špatné hypothese, musí zavírati oči před pravdou, aby nemusil od chyby ustoupiti. Nám však není třeba lekati se pravdy; my uznáváme oprávněnosť správných nálezů přírodovědeckých, tedy i nauky o konci světa.

A co z této nauky plyne?

Přírodověda sama nám ukazuje, že tvorstvo někdy zanikne, a proto že není bytostí nutnou, absolutní; kdyby tvorstvo mělo tyto dokonalosti, nemohlo by jich pozbyti. Není tedy tvorstvo samo sobě příčinou své existence, ale jest jí Bytosť jiná, rozdílná ode všeho vesmíru, na které všechno závisí. Vede nás tedy přírodověda i touto cestou k poznání Stvořitele.

Básníkům!

O jak letěť chtěl bych s vámi
nad hory a nad nivami,
srdcí lidských v pusté sady
písně řinout vodopády,
vlasti mnohé sceliť rány,
národ křísiť utýraný!

O jak chtěl bych s vámi vzhůru
vznášeti se do azuru,
soucit z věčna ssaje zřídla,
ve chaty a knížat sídla
vydechnouti růže láskou,
v naděj kvésti sedmikráskou!

O jak s vámi chtěl bych pěti,
lidstvo k Bohu přiváděti,
ctnosť probouzeť, šlechtiť mravy,
život zplodiť nový, zdravý,
víru v bídné štípiť plémě,
růže lásky na tvář země!

O jak chtěl bych srdcem vroucím
pomněnkami kolemjdoucím
vůni vlíbať božských ctností,
písní doznět' u výsosti,
uzře jen, že den se zvedá,
tma kde dosud poposedá! — —

O již zřím, jak v lásky citu
vznášíte se do blankytu
Daedalovým jistým letem
po vězení dlouholetém! —
Ikar klesá, dech se krátí —
V něm já zřím se u závrati.

Jaroslav V. Kočí.

Svatý Tomáš a sociální ideje.

Řeč, kterou pronesl na řečnicko-pěvecké akademii ku cti sv. Tomáše Aquinského dne 7. března r. 1896. v alumnátě brněnském Josef Lukášek.

Věhlasný právník německý Ihering praví v předmluvě II. vydání svého díla: „Der Zweck im Recht“: „S údivem tážu se sama sebe, jak to bylo možno, že vzácné pravdy sv. Tomáše, když jednou již byly vysloveny, přišly u naší protestantské vědy úplně v zapomenutí. Kolik bludů mohla si uspořiti, kdyby je byla uvážila. Já aspoň, kdybych je byl znal, nebyl bych své knihy vůbec asi napsal, neb všecky ty základní myšlénky, o něž se mi jednalo, jsou již v dokonalé jasnosti a v názorném pojetí vysloveny u onoho vznešeného myslitele.“ Tak oceňuje protestantský učenec význam sv. Tomáše; veřejně, otevřeně se kárá, že v dosavadním studiu nesáhl k tak skvělému pramenu vědomostí. Zajisté čest jeho karakteru, že neváhal pravdy vyznati. Co však bylo před ním, co je dosud učenců ve všech oborech vědy, jež myšlenek sv. Tomáše netoliko neznají, ale nemají ani dobré vůle je poznati a zásadně, s předsudkem je zavrhují. A přece jak mnozí nalezli by v nich cestu z labyrintu svých spletených myšlenek a theorií, jak mnozí nalezli by u učence 13. století skvěle rozřešeny záhady, o něž již tolik nadarmo se napřemýšleli.

Mimo problemy zvlášť filosofické doznávají u sv. Tomáše důkladného uvážení a rozluštění otázky, jež všeobecně hýbají naší dobou, otázky sociálně-politické. Co již vysloveno návrhů, co napsáno velikých knih o otázce sociální, a přece všecka ta učená slova z mrtvé litery nikdy téměř nevnikla do života. A příčina toho? Úplně na snadě. Naši přemnozí sociální reformatoři volí si vždy předmětem svých experimentů pouze hmotnou stránku národního hospodářství, mluví velmi s vysoka o výrobě a spotřebě, o majetku a hodnotě, ale o člověku, jemuž se má přece pomoci, o tom mlčí. A proč? Protože neznají jeho přirozenosti, potřeb a účelu.

Zcela jinak pojednává o reformě společenské sv. Tomáš. Předmětem svých úvah nejprve a právem učinil si člověka; snahou jeho je uvésti v život, ve společnosť zdravé zásady spolubytí, na pevné základy postaviti společenskou činosť a cíl. To je celý program jeho sociální reformy, již také sv. Tomáš v dílech svých skvěle rozřešil. Uvážiľ původ člověka, jeho sociální činnosť a konečný cíl, dokázal z těchto tří stanovisk důstojnosť člověka ve společnosti a ji pak postavil v čelo svého sociálního názoru.

Tohoto myšlenkového postupu přidržím se i já, a promluvím, pokud mi vědomosti a čas dovolují, krátce o hlavních principech sociálních se zřetelem na nauku andělského učitele.

I. Původ člověka.

Člověk není výplodem prabuňky, není nejdokonalejší formou jejího vývinu, jak chtěla dokázati po zásluze pochovaná descendenční theorie Darwinova, nýbrž je jak dle těla tak dle ducha tvorem Božím, dle ducha pak nad to jest stvořen k obrazu Božímu. A to je ten pravý základ, na němž spočívá celá velikosť člověka, plná důstojnosť jeho přirozenosti. „Neboť, praví sv. Tomáš,

nevyniká tím člověk nad ostatní tvory, že Bůh jediného člověka stvořil, jakoby jiných věcí sám nestvořil .... ale tím, že ho stvořil Bůh k obrazu svému.[1])

Není ovšem člověk obrazem Božím po stránce tělesné, nýbrž ve své duševní podstatě. Do erbu této své vznešenosti dostal z ruky Boží důstojnosť osobní bytosti, nesmrtelnosť duše, rozum a svobodnou vůli. Těmito dary vysoko je povznešen nad ostatní přírodu, je myslící její hlavou, jejím králem; než nedosti na tom; tyto odznaky lidské důstojnosti mají velkolepý význam sociální, ano ony jsou takřka tvůrčí sílou celé společnosti; jimi zajisté jest stanovena celá sféra právních norem, jež určovati mají vzájemný vztah všech lidí, jež hlásají v nitru každého člověka povinnosti a práva k sobě a bližnímu. Vždyť jsou jen výrazy naší důstojnosti vrozená práva na osobu, na svobodu a rovnosť, práva na život a jeho zachování, a konečně práva na rozumový, mravní a náboženský vývin a sebezdokonalení. Věru kdyby ta práva důstojnosti lidské pronikala srdce všech, kdyby se lidé měli za syny Boží, vespolek za bratry, kdyby druh v druhu viděl obraz svého Tvůrce, ó jak by se tu musili lidé ctíti, jak by se musili navzájem vážiti! Tu by se jistě neozýval ten nářek bídných a opovržených, jistě neotřásaly by se základy lidské společnosti tím zlopověstným rachotem lidského záští a zoufalství, lidského proklínání a hrozby, tu by jen fantomem mohlo býti tvrzení, že svět úpí pod tíhou otázky sociální. Ano, toho všeho by více nemohlo býti, poněvadž by nebylo ani podnětu, nebylo by těch do nebe volajících křivd, té nespravedlnosti ba nelidskosti, nebylo by toho vyděračství, té bezuzdné tyranie, jež svými okovy tak svírá a mučí vyhublé tělo slabšího.

Hle, zdaž tu jasně nevidíme, že příčina našich trudných poměrů, příčina sociální otázky jest vlastně — neuznávání lidské důstojnosti, nevěra? A proto je jisto, má-li se docíliti opravdových náprav sociálních, pak se musí znova osvěžiti život náboženským přesvědčením, lidstvu musí opět zářiti maják svaté víry. Nuže, a kdo je povolán, by vztýčil maják ten v srdcích lidstva, kdo je povolán, by víru světu hlásal a utvrzoval? Jest to zajisté církev svatá. Tu můžeme tedy poznati veliký význam církve v životě sociálním, ovšem církve, která veškeru svou sílu může volně rozvinouti, která ve věcech duševních má svobodné pole činnosti. Bez církve není víry, bez víry není úcty před lidskou důstojností a bez této není a nemůže býti zdárného života sociálního.

Sv. Tomáš hloubaje o původu člověka, nemá ho na zřeteli nikdy jako pouhé „individuum“ úplně na nikom nezávislé, nýbrž opět a opět prohlašuje, že člověk vyšel z rukou Božích jako bytosť společenská, která dle určení svého jedině ve společnosti může a smí dosáhnouti časného i věčného cíle svého. Praví doslovně: „Člověk je od přírody bytosť společenská; potřebujeť mnohých věcí, jichž by si sám nezjednal. Žádá tedy božský zákon, aby člověk dle požadavků rozumu ve spojení s ostatními žil.“ [2])

[1]) S. Thomas, S. Th. I. q. 91. a. 4. „Non enim in hoc praeeminet homo aliis rebus, quod Deus fecit ipsum hominem, quasi alia ipse non fecerit ... sed in hoc, quod ad imaginem Dei factus est homo.“

[2]) „Homo naturaliter animal sociale est; indiget enim multis, quae per unum solum parari non possunt. Oportet igitur, quod ex lege divina instituatur homo ut secundum ordinem rationis se habeat ad alios homines.“ C. Gent. III. 128.

Zajisté jasně jest tímto vyjádřena naše křesťanská, důležitá zásada, že společnosť založena jest na lidské přirozenosti. Marny jsou snahy mnohých těch politikův a filosofů, jako Hobbesa, Rousseaua, Kanta a j., kteří hledali původ společnosti ve vůli lidské, aby pak svévolně mohli slabé svazky společenské trhati a práva i povinnosti měniti. Mělké však ty theorie nemohly a nemohou nikdy vyvrátiti pravdy. Již jednotou přirozenosti, původu a konečného cíle poutáni jsou lidé k sobě svazkem příbuznosti a lásky, a pak ukojení přirozených potřeb jak tělesných tak duševních nutně je pudí k společenskému spojení. Vždyť člověk sám na sebe odkázán, sotva by mohl nejobyčejnější prací zjednati si potřebné výživy — veškery schopnosti duševní, jež žádají vývinu a dalšího vzdělání, zůstaly by proti Božímu určení úplně ladem. Jest tedy člověk od přirozenosti, „ens sociale“ a jako takový jest určen ku společenské činnosti.

II. Společenská činnosť člověka.

V této vidí sv. Tomáš další důvod lidské důstojnosti. „K dobrému životu jednotlivce, praví, náležejí dvě věci: předně a hlavně ctnostné jednání (neb ctností jest dobře žíti); podruhé však, a sice jen jako prostředek (k prvému) — dostatečná zásoba pozemských statků, které jsou nám při ctnostném životě nepostrádatelnou potřebou.“[1]) Sv. Tomáš určuje tedy člověku dvojí činnosť: pracovati a ctnostně žíti. Ovšem ctnosť musí se nad prací povznášeti, musí jí býti ušlechtilým cílem. Jedině v tomto poměru spočívá pravý, správný význam práce, jedině tímto určením zachráněna a utvrzena je její důstojnosť a úcta. Práce má býti člověku jen prostředkem mravního zdokonalení. Z té příčiny je mnoho pravdy ve výroku Schäfflově, že „bez práce, beze statků nemožno ctnosť pěstovati. Člověk musí smysly svými poklady přírody chápati, jich požívati a pro vyšší ideály, pro duševní vzdělání jich upotřebiti.“[2])

Kde člověku jest zápasiti s hmotnými nedostatky, kde tíží mysl starosť o holý život, tam vzdělání srdce i ducha bude jistě velmi znesnadněno. Proto také vždy bylo učením církve, že se musí modlitba s prací spojovati, že je nerozumno a nepřirozeno oddávati se jakémusi druhu blouznění bez povinnosti práce. Sv. Tomáš praví, že by bylo nesmyslno, kdyby člověk veškeru práci skládal na Boha, a sám oddával se lenosti a nepracoval. „Bůh určil každé věci podle její přirozenosti přiměřeně též činnosť. Člověk je však z těla a ducha od přirozenosti sloučen a proto musí dle božského určení jeviti jak tělesnou činnosť tak duševní.“[3])

Tato slova jsou výmluvnou apologií proti mnohým posměvačům církve, kteří jí vytýkají s Konstant. Frantzem, že odezírá od přirozených podmínek

---

[1]) „Ad bonam unius hominis vitam duo requiruntur: unum principale, quod est operatio secundum virtutem (virtus enim est, qua bene vivitur); aliud vero secundarium et quasi instrumentale, scilicet corporalium bonorum sufficientia, quorum usus est necessarius ad actus virtutis.“ De regim. princ. l. I. c. 15.

[2]) Schäffle: Nationalökonomie S. 20.

[3]) „Deus enim unicuique rei ordinavit actiones secundum proprietatem suae naturae. Homo autem ex spirituali et corporali natura conditus est. Necessarium est igitur secundum divinam ordinationem, ut corporales actiones exerceat et spirituales intendat.“ C. G. l. III. c. 135.

lidského života, že prý sice dobře pěstuje poměr člověka k Bohu, ale poměr lidí k sobě a přírodě zanedbává. Ovšem je pravda: poměr člověka k Bohu bude pro církev vždy směrodajným, ale tento poměr nejvyšší nevylučuje, nýbrž obsahuje v sobě i dobře zřízený poměr lidí mezi sebou a k přírodě. Zvlášť sv. Tomáš právě z „poměru člověka k Bohu" skvěle oceňuje význam práce, ano povznáší ji na výši mravní, na jakou ji nepovznese žádný její obhájce a velebitel. — Má totiž práce dle sv. Tomáše netoliko 1. zjednávati životních prostředků, nýbrž má 2. chrániti před leností, matkou hříchů, má 3. potlačovati vždy doutnající v člověku zlou žádostivosť a 4. konečně má zjednávati prostředků ku konání skutků křesťanské lásky.[1]) Tak učí církev sv. o práci, tak ji povznáší za družku ctnosti; práce nemá býti snížena za služku, za otrokyni kapitálu, nýbrž má dobývati statků k vyšším účelům.

Hmotné statky nesmějí si býti nikdy absolutním cílem, člověk nikdy nemá hledati v jejich spoustě nejvyššího svého ukojení, v jejich třpytu rozkoše své duše, nýbrž má v nich spatřovati půjčku, za niž jednou bude skládati v ruce Boží přísné účty; statků nemá boháč zamykati před hladem chudiny, jež volá k němu o slitování, statky nemá plýtvati v hýřivých, nečestných zábavách, ale má jich dle přání Božího užívati k vlastnímu duševnímu prospěchu a k všeobecnému dobru bližních. Statků nemá boháč ceniti nad vlastní duši, nemá jim býti otrokem, ale má nad nimi státi s celou důstojností lidské svobody, s celou duševně-mravní existencí. —

Sv. Tomáš také nikdy statků nezavrhuje, ale zjednává jim pravého významu. „Statků pozemských, praví, dobývá se k udržení života lidského; ony nemohou býti posledním cílem člověka, ale spíše v člověku mají svůj cíl. Pročež v řádu přirozeném všecky věci tohoto druhu (pozemské statky) jsou pod člověkem, ano jsou k vůli němu stvořeny.[2])

Tak učí sv. Tomáš a církev sv. vůbec o povaze a významu práce a statků pozemských

Proti názoru křesťanskému stojí názor liberální, materialistický, názor systému národohospodářského, jejž hlásal Adam Smith a jeho přívrženci, jímž se řídila tak zvaná klassická oekonomická škola až do nejnovější doby, a který dosud namnoze zvláště v Anglii a Francii se udržel. Člověk není dle názoru toho bytostí mravní, nýbrž pouze kolečkem v ohromném stroji továrny blahobytu, je tu jen k vůli výrobě; svět je jim sálem dělníků, průmysl, tělesná práce ideálem lidské činnosti. Jen oekonomická schopnosť a produktivní síla jednotlivce i společnosti je oceněna, vyšší mravní úkol člověka a společnosti úplně ignorován. — Cíl konečný všech lidí je bohatství, vždy větší bohatství. Smithovi jedině práce, a sice práce vyrábějící hmotné hodnoty jest pravou sociální ctností, která boháče povyšuje za moderního šlechtice, chudáka však, byť byl sebe ctnostnějším, odsuzuje po celý život za opovrženého pariu. Ano, již tak daleko dospěla lidská lakota a otupělosť citu, že dělník cení se dle

[1]) S. Th. 2. II. q. 187. a. 3., c.

[2]) „Quaeruntur divitiae ad sustentandum naturam hominis; non possunt esse ultimus finis hominis, sed magis ordinantur ad hominem sicuti ad finem. Unde in ordine naturae omnia huiusmodi sunt infra hominem et propter hominem facta." S. Th. 1. II. q. 2., a. 1. c.

mohutnosti svalů jako zapřažený soumar — od důstojnosti jeho osoby se úplně odezírá. Nízká zásada, „virtus post numos“ šíří se čím dále tím více všude, kde zaniká duch křesťanský, ať jest již hlásána od Manchestrianismu ve prospěch měšce, aneb od samých radikálních socialistů ve prospěch prázdné kapsy. Jak těmto tak oněm jedná se prvně a jedině o peníze; ty jsou jim jedinou podmínkou spokojenosti. A pak se divme, že při tak nízkém smýšlení o úloze člověka zde na světě šíří se nákaza mravní netoliko nahoře v salonech kapitalistů, nýbrž i dole v noclehárnách dělnických, že vše upadá v bahno smyslnosti a mravní sešlosti.

Jak smutná to podívaná! Nahoře pustoší důstojnosť lidskou nesmírné bohatství či lépe jeho zneužívání, dole opět rdousí lidskosť beznadějná bída — paupertas či lépe miseria meretrix. Zde ve své zkáze mají tu strašnou výmluvu, že jejich páni do těch míst ji přivedli, jak svým příkladem, nevěrou, tak ukrutností, lakotou a pohrdáním jejich lidské důstojnosti. Oni to opravdu byli, jež dělníka nejprve odtrhli od víry, zbavili naděje na nebe, přikovali k hroudě země, oni to byli, jež ho přinutili, by se zapřáhl do úmorné práce, v níž by nalezl přostředky k smyslné světské rozkoši. A skutečně se jim to podařilo. Neboť netoliko mezi těmi velkými, mezi kapitalisty je horečný chvat po mamonu, po té zlaté hroudě, nýbrž i třídy nižší, třídy dělnické hledají pouze v hmotném blahobytu své štěstí a radosť. Než prací svou dělník k tomu cíli obyčejně nedospívá, sotva si uhájí skrovné živobytí. A jaký výsledek toho nezdaru? Bílý otrok jde dále, touží výše, závidí pánům a prahne po lepších, jinších časích, kde by nebyl již tím odkopnutým zvířetem ale také pánem.

Mnoho, dosti mnoho však v těch stezcích smutné pravdy; nemá-li takový ubožák vyššího cíle, nemá-li víry, ó pak se nedivme, že v zoufalství nad svým stavem ocitá se tam, kde nyní namnoze bohužel dělníky již máme. Hle práce, pravím, práce připravila tu člověka o jasnou myšlenku, přivedla ho na pokraj duševní záhuby! Ovšem není to práce dle našeho pojmu, nýbrž práce dle theorie materialistické, práce otrocká, jež člověka snižuje, duševně i tělesně ubíjí, jež skutečně musí býti kleta v dějinách lidstva.

Nynější práce je zdrojem duševní bídy, jest otrokyní mnohdy nečestné velkovýroby, jež žene dělníka ku chvatné práci, nikoli snad k upokojení potřeb obecenstva, nýbrž často jen ze špinavé spekulace, jež mívá dohru v přeplněných skladištích jako obchodní a průmyslová krise. Ničím nemůže se ta bezúčelná nadvýroba omluvit, ani průmyslovou pilností, ani rozkvětem, zdokonalením lidských vynálezův ani národní prací, nýbrž vězí celá v hnusném sobectví, v mamonismu a lakotě. Jedině nelidská žízeň po zlatě je to namnoze, jež zahaluje města v oblaky kouře, jež uvádí kola v pohyb, jež statisíce lidí připravuje o radostné živobytí. Již Aristoteles odsuzuje mamonářství své doby ostrými slovy: „Člověk učinil si pozemské blaho jediným cílem všech snah, a výsledek jeho práce, boje a plahočení je: u chudáků zoufalá odevzdanosť do neodvratného osudu, u boháčů strach, přesycení a samovražda.“

Hle zdaž nehodí se výrok řeckého filosofa úplně na poměry naše? Výjevy denní naší zkušenosti dávají vždy jasněji nahlédnouti v mravní úpadek nynější společnosti, jež jest jediným odporem křesťanství, porobou všeho, du-

ševního, však mohutnou apotheosou mrtvého hmotařství. Věru taková společnosť není schopna dlouhého života. Kdyby měla zůstati při svých shnilých zásadách, kdyby zkaženou její krev neosvěžila krev jará, kdyby proti vládě hmoty neopřel se duch, pak s neodvratnou jistotou musela by se řítit do hrozné katastrofy. Že tam ještě nedospěla, ano že se proti mravní zhoubě zdvihá šik nových, jarých bojovníků, za to máme děkovati jen naší staré víře, která přece nikdy úplně nevymizela z prsou lidu, která i proti všemu vzpírání zanechává v člověku přece jakousi stopu svého vlivu.

Moc vnější, fysická, snad palaše, pušky a děla, jak si kdosi myslí, ó ty nezjednají pokoj a spokojenosť společnosti. Zde pomůže jen víra, vírou ozářený život, zde pomůže pravá činnosť společenská — ctnosť.

Ctnosť je nejvyšším časným cílem lidské činnosti, je pravým výrazem lidské důstojnosti, křesťanská ctnosť je oporou lidské společnosti. Ctnosť již zde na světě jest nám zdrojem blaha časného, blaha duše i těla, ona společnosť činí společností, jest nejpevnější pákou společenského klidu a spokojenosti. Ctnosť, zvláště ctnosť spravedlnosti a lásky jsou základními sloupy společenského pořádku.

Sv. Tomáš vycházeje ze zásady, že člověk není pouhým nezávislým individuem, nýbrž z vůle Boží článkem společenského organismu, klade za hlavní povinnosť společenskou, ctnosť spravedlnosti. Ona jediná má přímý vztah k blahu všeobecnému, neboť nás pobádá, bychom dávali každému, co mu náleží. „Účelnou organisaci mezi lidmi lze jen tehdy zachovati, když se dá každému co mu náleží, což je věcí spravedlnosti,“ [1]) dí andělský učitel. Tedy spravedlnosť ke každému! Věru, toto heslo, to by přineslo lidstvu pokoj, to by usušilo mnohou slzu utlačovaných, to by zažehnalo nejeden výkřik zoufalství a ponížení, to by zastavilo mnohý výbuch hněvu a záští. To heslo vrátilo by dělníku jeho právo na osobu, povzneslo by ho opět k pravé důstojnosti, toto heslo zlomilo by pouta lakoty, křivdy a násilí.

Ze spravedlnosti odvozuje sv. Tomáš jako druhou hlavní společenskou ctnosť — lásku. O významu lásky praví tato významná slova: „Ku konání spravedlnosti božským zákonem předepsané jest pobádán člověk dvojím způsobem: uvnitř a zevnitř. Uvnitř, je-li ochoten zachovávati božské zákony, co se stává láskou člověka k Bohu a bližnímu. Neboť kdo jiného miluje, ten dává mu dobrovolně a radostně, co mu náleží, ano skytá mu ještě více ochoty; celé tedy plnění zákona závisí od lásky dle slov sv. Pavla: „Plenitudo legis est dilectis.“ [2]) Láska je tedy druhým mohutným sloupem budovy společenské, ona jest tmelem pravé jednoty lidstva, jest zajisté společnosti tím, čím světlo oku, čím teplo zemi. Láska oživuje společnosť, náboženskou, politickou, obecnou i rodinnou

[1]) „Tunc ordinata concordia inter homines servatur, quando unicuique, quod suum est, redditur, quod est justitiae.“ C. G. l. III. c. 128.

[2]) „Ad hujusmodi autem justitiam observandam, quae lege divina statuitur, duppliciter homo inclinatur: uno modo, ab interiori; alio modo, ab exteriori. Ab interiori quidem, dum homo voluntarius est ad observandum ea, quae praecipit lex divina; quodquidem fit per amorem hominis ad Deum et proximum; qui enim diligit aliquem, sponte et delectabiliter ei reddit, quod debet et etiam liberaliter superaddit; unde tota legis impletio ex dilectione dependet secundum illud Apostoli Plenitudo legis est dilectio . . .“ C. G. l. c.

společnosť, ona působí silou dostředivou, pojivou, nikoli jak nynější liberalismus, odstředivě, všeobecnou atomisací a individualismem. Již starší filosofové školy jónské připisovali lásce ἔρος sílu, která věci již stvořené v jednotě poutá. Zajisté dobře tušili pravdu, jen že jí úplně nevyjádřili. Vždyť právě velká láska Boží stvořila celý vesmír s člověkem, jemu vtiskla do srdce zákon spravedlnosti, a by zákon ten nezdál se mu tvrdým, vštípila mu i lásku jako nejúčinnější svazek společenský. Ctnosť tedy, zvlášť ctnosť spravedlnosti a lásky je základním sloupem společnosti, jest potvrzením lidské důstojnosti.

III. Cíl člověka.

Však jaký je konečný cíl ctnosti, jaký je konečný cíl člověka? Sv. Tomáš odpovídá: „Cílem vezdejšího ctnostného života je nebeská blaženosť.“ V tomto vznešeném cíli spočívá poslední, zajisté vysoce důležitý důkaz lidské důstojnosti. Bůh, věčný život jest tedy posledním, nejvyšším cílem vší lidské činnosti, v něm největší hledá odměnu naše mravnosť a ctnosť, v něm jsou požehnány statky vezdejší, na něj se opírá důstojnosť lidské práce.

Však člověk sám na sebe odkázán k cíli tomu nikdy by se nepovznesl, a proto i z této vyšší, mravní příčiny určen jest od Boha pro společnosť. O velkolepém tomto úkolu společnosti poznamenává sv. Tomáš tato obsažná slova: „Cílem božského zákona je, aby člověk Bohu náležel; v tom však druh druhu pomáhá jak v poznání, tak plnění (onoho zákona). Lidé podporují se totiž navzájem v poznání pravdy, druh druha pobádá ke ctnosti, a zdržuje ho od zlého . . .“ [1]) „Člověk potřebuje společnosti přátel, aby jim dobře činil, aby k vůli nim s radostí dobře činil, a od nich v dobrém podporován byl.“ [2]) Společnosť má tedy býti školou mravnosti, druh druha má ke ctnosti pobádati, druh druhu má dávati dobré příklady.

Z denní zkušenosti můžeme poznati, jak působí příklad a společenské obcování. Sám znám případy, jak muž, jenž v základních pravdách je nevěrcem, v morálce materialistou, stává se zcela jiným člověkem překročiv práh kruhu rodinného; příklad ctnosti nutí i na otupělém obdiv, odkrývá vlastní jeho mravní slabosť, ano pobádá ho ke ctnosti. V pravdě dobré, veřejné a domácí mravy jsou ochranou proti neřestem, jsou zajisté správnou cestou, na níž veškero lidstvo má přijíti k poslednímu cíli. Než, aby společnosť nerušeně k tomu cíli dospěti mohla, potřebuje přirozené půdy, občanského pořádku a trestající moci, potřebuje ochrany pro ctnosť a mravy, pro život a rodinu, ochrany pro statek a česť, zkrátka potřebuje právního řádu a občanského blahobytu.

Tu jest obor, tu jsou meze působnosti světského s t á t u. Slyšme sv. Tomáše, jaký úkol státu svěřuje: „Poněvadž cílem vezdejšího ctnostného

[1]) „Finis divinae legis est, ut homo Deo adhaereat. Juvatur autem unus homo ex alio, tum quantum ad cognitionem quam etiam quantum ad effectionem; juvant enim se homines mutuo in cognitione veritatis, et unus alium provocat ad bonum et retrahit a malo . . .“ C. G. l. III. c. 128.

[2]) „Homo indiget amicis, ut scilicet eis benefaciat, et ut eos inspiciens benefacere delectetur et ut ab eis in benefaciendo juvetur.“ S. th. 1. II. q. IV., a. 8.

života je nebeská blaženosť, tož patří ku královskému úřadu, v té míře podporovati sociální mravnosť, aby byla přiměřena dosíci nebeské blaženosti; má totiž všecko přikazovat, co vede k věčné blaženosti, překážkám pak dle sil svých zabránit.“ Aby však působnosť státu ještě určitěji vymezil, praví sv. Tomáš na jiném místě: „Která je však cesta k pravé blaženosti, to poznáváme z božského zákona, jehož ochrana svěřena jest úřadu duchovnímu.“[1]) Jest tedy prvním a vlastním vůdcem člověka k životu nadpřirozenému církev, kteréž tu úlohu svěřil sám božský Mistr, obohativ ji hojnými nadpřirozenými prostředky, by duchovní království na zemi šířila a utvrzovala.

V této působnosti je církev nedotknutelna, jest povznešena nad veškery časné okolnosti a záměry; do této činnosti nesmí jí moc světská zasahovati, nýbrž naopak má jí dle přiměřeného vlivu na její pokyn pomáhati. Ve věcech víry a mravů stojí církev nad státem.

Státu jen potud může náležeti starosť o náboženství a mravy, pokud tyto jsou nutny, aby poddaní byli dle stávajícího mínění dobrými občany. V tom smyslu může a má stát přímo podporovat veřejnou mravnosť a náboženské smýšlení. Tak má stát cestou negativní trestati veřejné zločiny, a zabraňovati pohoršení, i když by toto nerušilo přísného práva bližního, jako na př. namnoze nynější tisk. Z téže příčiny má vláda bdíti, by zákony, veřejná nařízení souhlasily s požadavky mravnosti a náboženství; všecky výnosy vládní, jež těmto požadavkům odporují anebo jim překážejí, jako na př. znesvěcování neděle, protiví se svatým povinnostem vlády. Positivně má vláda církev v jejím poslání podporovati nejen v zájmu jejím, nýbrž i vlastním. Má podporovati všecky snahy ku povznesení a utvrzení náboženského ducha a života, pamětliva jsouc, že blaho občanův a síla státu může vzkvétati jen na půdě pravé bázně Boží a nábožnosti, na půdě víry.

Nynější vlády však — jak se zdá — namnoze zapomněly na tyto své povinnosti k církvi a občanům, ba, nejen že zapomněly, ony proti nim mnohdy způsobem nejkřiklavějším hřeší. Neboť zdaž to není bezprávím do nebe volajícím, když členové vlády, kteří celým smýšlením a životem jsou často nejurputnějšími nepřátely církve, když ti chtějí církevní vládu dle stranických zájmů říditi, když chtějí vydávati, když vydávají církevně-politické zákony. Jestliže vládní kruhy nechtějí poslouchati Pána Pánů, jak mohou žádati, aby poddaní jim věrnosť zachovávali! Vždyť Bohu, Kristu sloužiti není od vlády, není od občanů skutkem zvláštní pobožnosti, nýbrž povinností spravedlnosti, která každému i Nejvyššímu dává co mu patří. „Religio est, per quam redditur debitum Deo.“

A pak, nedávají-li vlády Bohu, co mu patří, jak lze čekati, že dají svým poddaným, čím jsou jim povinny? Jen tak si vysvětlíme ty mnohé ne-

[1]) „Quia vitae, qua in praesenti bene vivimus, finis est beatitudo coelestis: ad regis officium pertinet ea ratione vitam multitudinis bonam procurare secundum quod congruit ad coelestem beatitudinem consequendam; ut scilicet ea praecipiat, quae ad coelestem beatitudinem ducunt, et eorum contraria, secundum quod fuerit possibile, interdicat. — Quae autem sit ad veram beatitudinem via (et quae sunt impedimento ejus), ex lege divina cognoscitur, cujus doctrina pertinet ad sacerdotum officium.“ De regim. princ. l. I. c. XV.

blahé zákony moderních, tak zv. liberálních států, které nadpřirozený cíl člověka ignorují, popírají, a tím zároveň i důstojnosť a svobodu člověka takřka nohama šlapou. A přece jest tu božský zákon, a to nejen pro vlády a krále, ale i pro občany a křesťany. Stát je zde pro občany, nikoli občané pro stát, stát nesmí býti tyranem, nýbrž jen svědomitým vůdcem občanů k ukojení jejich potřeb.

Nadpřirozeným cílem vysoko se povznáší člověk nad podstatu státu, jenž nepřesahuje mezí přirozeného, pozemského; nadpřirozeným cílem zajištěna je člověku pravá důstojnosť ve společnosti. I oproti státu není člověk pouze subjektem, jenž pracuje, daně platí, před policií se bojí, děti militarismu odvádí, nýbrž je budoucím občanem nebeským, jehož cíl je nekonečně výše nežli cíl státu.

Tak učí naše sv. náboženství. S hrdostí můžeme prohlásiti, že v něm je nejskvělejší apologie lidské důstojnosti a svobody. Oč svobodomyslnějším jest nad ty nynější hlasatele rovnosti a volnosti, oč výše cení člověka, než sami blouzniví velebitelé socialního převratu, socialistického státu. Vždyť v jejich fantastické theorii o zřízení budoucího státu, jednotlivec nemá býti ničím, každý pokus jeho o samostatnosť je prý „bezprávím," „nemravností." Solidarita, úplná assimilace vůle, citu a myšlení tvoří prý „právo" a „mravnosť," člověk jako individuum mizí, musí se hledati jen v celku. Hle jak nízké to otroctví a přece tolik jásotu, tolik bouřlivých projevů pro něj! Věru je to buď smutným znamením duševní prázdnoty anebo šílenstvím, jež buď neví, co chce, aneb volí opak toho, co chce. Jest to svědectvím, kam může člověk dospěti, když bez rozmyšlení dává se unášeti jen vášní a náruživostí, když zásadně odpírá veškeré pravdě. A to je naše doba: hodit lesklou frási, rozplamenit massy a vléct je pak slepě za vlastním třeba nekalým účelem. Jen vystřízlivění třeba, trochu rozvahy, a naše sv. náboženství bude opět zbožňováno jako drahý talisman lidské důstojnosti a svobody. — —

Podal jsem v hlavních rysech s o c i á l n í p r o g r a m sv. Tomáše a církve sv. vůbec. Podkladem jeho je důstojnosť lidská založená na původu, činnosti a konečném cíli člověka, úkolem pak jeho této důstojnosti zjednati ve společenském životě patřičného výrazu. Zajisté marně se ohlížíme po dokonalejším, po účinnějším prostředku, jímž by se dala zdárně řešiti palčivá otázka sociální. Ovšem projevena návrhů o reformě celá spousta, zvláště od těch, jež vydávají se za představitele sociálního hnutí, od sociálních demokratů, ale tyto návrhy jsou jednak vysnělé, falešné, jednak zhoubné a zlomyslné. Jedině správným a přirozeným je program křesťanský, program náš; proti soc. demokratům, jež celou reformu sociální vidí jen v hmotném blahobytu všech tříd, tvrdíme my, že pouhým zlepšením hmotných poměrů se sociální otázka nerozřeší, tvrdíme, že otázka není jen otázkou žaludku, nýbrž též rozumu a srdce. To ovšem i my vždy uznáváme, že pouhé kázání mravoučné, pouhá i vzletná slova o právech lidských bez skutečného zlepšení poměrů hmotných, že ta slova nedovedou nyní sama rozřešiti otázky sociální. Náš sociální program žádá však obého: jak zlepšení poměrů hmotných, tak reformy ducha. S tímto programem musíme vstoupiti v sociální zápas, jeho vznešené myšlénky musíme vtěliti ve společenský život. Boj za pravdu, boj za učení Kristovo,

jak čestný, jak vznešený to úkol našeho života! Může-li kterým bojovníkům kynouti jistější vítězství než bojovníkům Kristovým, může-li býti většího vyznamenání, větší rozkoše než bojovati za Jeho svaté, božské učení, než vlévati vonný ten balsám Jeho útěchy do raněných srdcí trpících spolubratrů! Važme si tohoto božského poslání, snažme se každý dle nadání a postavení svého aspoň něčím přispěti k společnému dílu. Nelekejme se práce, není třeba nějaké rozsáhlé činnosti . . . dosti učiníme, když začneme každý sám se sebou, když ctnostným životem budeme dávati příklad ostatním . . . takovým způsobem bude se naše činnosť šířit a zdokonalovat. Mějme vždy na paměti velkou pravdu, že sociální otázka nikdy se nerozřeší najednou, nýbrž že je souhrnem malých zvláštních řešení od jednotlivců počínajících. Proto spojenými silami k společnému cíli!

Pernštýn.

Let tisíc týčíš k nebi hrdou hlavu
a nezviklán na skály stojíš tesu,
zdi omšené Tvou rozhlašují slávu,
kol věží vlaštovky jen krouží v plesu.

Kol sosny strmé, štíhlé jedle šumí,
lem stříbrný Ti potok burný stkává
kol dumně teskní nebetyčné chlumy
a zefýr bolnou melodii hrává.

Snad zapadl jsem ve vil čarných háje,
jež proutkem kouzelným tu proměnily
šíř pustou, smutnou, v smavé rajské kraje,
o jakých v nadšení jsme kdysi snili?

O Pernštýne, Tys vlasti vzácná zdoba,
Tys věrný strážce naší minulosti;
Tvou nepohnula baštou věků zloba,
Ty dosud mocně čelíš mrzké zlosti.

Ty ve hvozdu se tajíš černých lesů,
jak o zakletých zámcích když jde báje,
a nenadále na skaliska tesu
se zjevíš chodci v prostřed temna háje.

V Tvé čarodějka smavá sídlí věži,
a divem kouzlí jara květy steré
i léta klasy; podzim ve spod leží,
i zimy brilianty tisíceré.[1])

Karel Kolísek.

[1]) Na Pernštýně jsou ve věži 4 okénka, v nichž jsou různobarvá skla. Jedním sklem, zeleným, viděti obraz krajiny na jaře, červeným v létě, žlutým na podzim, modrým v zimě.

O národnosti literatury.

Napsal Hubert Beránek.

(Dokončení.)

Stanovivše takto národnosť literatury jako podmínku její umělecké ceny, obliby v národě a mocného působení na jeho duševní život, rozhlédněme se poněkud po dějinách naší národní literatury a zkoumejme, jak ta za různých dob požadavkům národnosti vyhovovala. Omezíme se jen na novou dobu naší literatury. Vzkříšení zahajuje t. zv. doba přípravní. V této době pozorujeme, že literatura vývinem svým nepřipíná se k duševní vyspělosti lidu, nezachycuje jeho duševního stavu, nevyslovuje jeho tužby a snahy. Proto má na širší vrstvy malý vliv. Ty dřímají dosud. Křísení národa v této době šíří se hlavně ve třídě vzdělanější, však ne tak poesií, jako spíše historickými a mluvnickými pracemi národně uvědomělých učenců. Poesie stará se prozatím více sama o sebe; má se teprve vypěstovati, vytříbiti básnický jazyk a forma; má se rozhodnouti otázka pravopisu, přízvuku a rýmu. Forma těžce dobývaná jest tu vším, myšlenkový obsah zanedbáván. Obsah tvoří po většině zastaralý, anachronický, s idejemi času nikterak již nesouvisící anakreontismus, napodobující francouzskou a německou periodu předklassickou. Víno, láska, milostná dobrodružství, vtipné, často frivolní dialogy a monology zakuklených pastýřův a pastýřek nemající se životem dobrosrdečných spisovatelů žádného spojení — toť neustále se vracející motivy této literatury. Literatura naše obrozujíc se, nezachycuje se kořeny svými ve své době, nýbrž přejímá myšlenky doby právě v Německu a ve Francii uplynulé. Tichá idylla pastýřská, spokojenosť, prostota, naivnosť — toť její živly.

Jiný vzduch zavanul v poesii a vůbec v literatuře po vystoupení Kollárově. Jeho Slávy Dcera šťastně udala ton zcela moderní, ze současného života, jenž vyhovoval duchu času a položila důraz na vlastenecký cit. Válkami napoleonskými k životu přivedená idea národní svobody slaví po celé Evropě vítězství. Celá Evropa holduje ideji té, v jejím jméně vedou se svaté války za svobodu národní, za politickou samostatnosť vlasti, za spojení rozervaných národních celků. Také česká literatura jest zachvácena obecným proudem časovým a právě proto více vniká mezi lid. Vlastenecká škola má právě v tom svou největší zásluhu a význam, že byla mohutnou pákou v probuzení národa českého. Myšlenka národnostní byla pro onu dobu eminentně moderní i jest zcela neoprávněný úsměšek, s jakým se leckdy odbývá ono předbřeznové „úzkoprsé vlastenčení“. Třeba jen vzpoměti hojných tehdejších besed, zábav, večírkův a spolků, kde měly první úlohu vlastenecké básně, uvědomujíce národ, a záslužnosť i lidovosť tehdejší poesie se nám hned objeví v pravém světle. Pro nás, mladší generaci, kteří přes půl století vzdáleni jsme od těch dob, stává se tehdejší činnosť národní nepochopitelnou, my stále více upadáme v nebezpečí, že ji nedovedeme v celém rozsahu pojmouti a spravedlivě oceniti. Právě v této době měla literatura značný vliv na současný život národní, a posud z ní možno mnoho čerpati. Z její dílny pochází největší část písní, které v hudbu byvše uvedeny rozšířily se po celém národě a staly se jeho skutečným

majetkem. Již v tom jest záruka, že poesie ta promluvila ze srdce k srdci národa, že byla pochopena. Neměla příčiny pěti o sobě: „Daleká cesta má — marné volání.“

Ovšem nelze také s druhé strany tvrditi, že by literatura ta se povznesla k vysoké uměleckosti, že by měla širší význam evropský nebo vůbec světový. Ale v užším kruhu své vlasti vykonala znamenitě své poslání. Na ní podán jasný důkaz, že národnosť literatury nemá v zápětí vždy její světovosť; tím však není vyvráceno tvrzení, že světovosť její podmíněna je namnoze národností. Literatura naše v tomto období nepřekročila mezí své vlasti ani jejich zájmů, nepovznesla se nad zděděné od národní písně formy; málokdy odvážila se nanejvýš do vlastí jinoslovanských.

V letech padesátých nastal v literarním životě českém obrat. Vlastenecká hesla v poesii se přežila, upadajíce mnohdy až v posměch. Národ probuzený k životu měl potřebí jiných ideí, které by jeho nově rozprouděný život řídily a vytkly mu cíl, k němuž třeba pracovati, aby nabyl váhy a oprávněnosti mezi národy evropskými. Tu se myslilo, že poesie se má vyzouti z domácích dětských pout, že ji třeba novými moderními myšlenkami obohatiti. Pak teprv prý se může odvážiti stavěti se po bok literaturám jiných národů.

Jak tomu nová škola básnická rozuměla, poznati lze nejlépe z myšlenek, které pronesl o básnictví a předmětu jeho uznaný vůdce její Vítězslav Hálek. Zásady své vyslovil Hálek ve článku „O básnictví českém v poměru k básnictví vůbec“.[1]) Dle něho „člověk je předmětem básnictví, člověk celý se svým životem a se všemi poměry.“ Zásada ta nebyla by nesprávna, kdyby se jí nerozumělo tak, jak ji pojímal Hálek. Slovo „člověk“ značí mu všeobecného jakéhosi člověka, souhrn toho, co člověka člověkem činí, součet vlastností všem lidem společných, odezíráme-li od jejich individuálných znaků; měl zkrátka na mysli pojem člověka; zapoměl však, že ve skutečnosti takový člověk neexistuje, že žijí jen individua. Že v tom smyslu pojímal člověka, vysvítá z jeho slov: „Co na básnictví jest řeckého, tomu rozumí jen Řek, ale nikdy člověk jako člověk. Takové básnictví může vychovat Řeka, nikdy člověka, jeden či druhý líný národ pouspávat, nikdy však nemůže jej vzdělat.“

Suše logické toto pojetí člověka musí ovšem básníkovi, který při tvorbě umělecké musí býti názorným, konkretním, nechce-li zabřednouti do nechutných fantasií, působiti značné obtíže, větší než by mu způsobila práce, prostudovati a vystihnouti idejní život svého národa a proudění myšlenkové v jednotlivých jeho vrstvách. To doznává sám Hálek řka: „Kdyby některý básník si vzal tu práci národ prozkoumat v jeho zvláštnostech, byl by s tím bezpochyby brzy hotov a brzy by mohl býti básníkem dokonalým. Prozkoumat však člověka co člověka jest práce věčná, bude potud neukončená, pokud lidstvo pouť svou nezakončí. A proto býti básníkem vůbec jest věcí o tolik těžší, než býti básníkem jen národním, o kolik těžší jest poznat člověka co člověka některého v jeho zvláštnostech a snad podivnostech. První úlohou básnictví jest účinkovat na člověka co člověka.“

[1]) Hálkovy Sebr. spisy XI. 281. násl.

Avšak přese všechnu tuto námahu výsledek nestojí a nemůže státi za mnoho. Názor Hálkův stal se uměleckým vyznáním školy jeho — stal se heslem literarního kosmopolitismu. „Básnictví nezná rozdílu mezi národy a zeměmi, hledá lidi a vše jedno, kdekoli se mu vyskytnou.“ Ale plody školy této nejlépe odhalují slabosť této zásady. Škola ta světovosti nenabyla a ani v národě vlastním nevzbudila mnoho ohlasu, neboť sami básníci té doby často stěžují si do netečnosti obecenstva vůči literatuře, zvláště poesii. Na Hálkovi se ovšem zásady ty vymstily nejvíce. Ve kterých dílech je sledoval a provedl, v těch právě jeví se básníkem nejslabším. Naopak v dílech, kde se obrátil ku svému lidu, k jeho životu, tužbám, tu podal nadaný básník díla umělecká ceny trvalé. Oč liší se jeho „Pohádky z naší vesnice“ a mnohé jeho povídky ze života venkovského od Alfreda, Goara, Mejrimy atd., o tolik je také co do umělecké ceny předčí.

V té věci druh Hálkův, Neruda, měl zdravější a jemnější instinkt. Také on kázal v literatuře bořiti čínskou zeď, ale jak tomu uvádění nových ideí a směrů v literaturu rozuměl, o tom svědčí jeho „Prosté motivy“, „Ballady a romance“ a vůbec všechny téměř jeho plody poetické. V nich nalezl Neruda člověka českého, kterého tak dlouho marně hledalo naše básnictví; nalezl to, co člověka českého liší od jiného, co tvoří obsah jeho povahy. Jak znamenitě to Neruda uměl, o tom svědčí nepatrná jinak jeho studie „Trhani“, kde rozdíl mezi národní povahou Čecha a Němce z nižší třídy lidu jest nad míru charakteristický. Jako se Hálkovi podařilo ve vesnických povídkách zobraziti českého člověka venkovského, tak Neruda s nemenším zdarem vystihl typ českého člověka městského hlavně z nižších tříd.

A co dodává těmto dílům ceny umělecké a půvabu, takže se zálibou jsou čteny? Není to člověk nakreslený tam co člověk, nýbrž nejpřísnější individualisace a dobrá charakteristika, kterou genius jejich jim dopřál šťastně v duši lidu vystihnouti. Odvolávati se na „věčně nezměnné krásy, které všemu lidstvu jsou svatým cílem jeho snah“, tu málo ospravedlňuje. Nic zajisté nepřekáží, aby nositelé jejich v uměleckém díle nebyli lidmi zcela konkretními, určitého rázu, určitého typu. Typy vytvořiti musí býti úkolem a nejvyšší snahou uměleckou každého spisovatele. Na tom zakládá se spisovatelská sláva i světovosť literatury. Pryč se vší nejasností a mlhavostí, konkretnosť musí býti heslem každého pravého umělce!

Z té příčiny se zdá, že jest již rozhodnuto též o methodě umělecké, který směr umělecký této typičnosti jest bližší, zda realismus či idealismus. Patrně bude nejvhodnější mírný realismus t. j. idealismem zušlechtěný, ani nesestupující dolů v krajiny pouhé materie a jejich funkcí se zřetele pouštěje život duševní od tělesného tak nesmírně rozdílný, ani se nepohybující ve výšinách naprosté spiritualisace, pouštěje se zřetele hmotnou stránku člověka, kterou tento přikován je k zemi. Tak-li si bude umění počínati, bude i národním t. j. povahu národa vystihujícím, od národa hledaným, a vytvořic umělecké individuální národní typy, může dosíci jména a ocenění i u národů jiných.

Zbývá nám ještě poohlédnouti se k vůli příkladu po novější literatuře a určiti, pokud tato vyhovuje oněm požadavkům, které jsme stanovili pro

národní literaturu. Při tom nesmí se pustiti se zřetele, že třeba bedlivě oddělovati uměleckosť literárních děl od užitku, který z nich plyne pro národ, zvláště pro jeho širší vrstvy. Umělecky ryzí díla nebývají vždy aspoň současně národem pochopena a využitkována. Důkazem toho jest básník-velikán nemenší nežli sám Shakespeare. Domácí látka jest ovšem dílu uměleckému na prospěch, přispívá k jeho snažšímu pochopení, porozumění, dodává mu větší ceny, ale naprostou podmínkou jeho uměleckosti býti nemůže. Předním požadavkem zůstává vždy vytváření typů charakteristických.

S tohoto stanoviska pohlížeti jest nám i na některé zjevy v naší novější literatuře. Tak často vytýkala se Vrchlickému jeho cizosť a odlehlosť látek, které umělecky zpracoval, a z toho usuzovalo se, že Vrchlický není básníkem národním. Připustiti se může týtka tato potud, pokud se jí rozumí tak, že není básníkem lidovým, že Vrchlickému nelze vniknouti v širší vrstvy, kde pro jeho směr není půdy. Všeobecný proud mínění jest již dnes takový, že lidovosť považuje se za charakteristický znak národnosti. Názor ten má jakousi oprávněnosť, považíme-li, že vyšší vrstvy, intelligence národa, v proudu všeobecného vzdělání pozbyly vší rázovitosti národní. Předně co se týče zevnějšího způsobu života, tu jest všesvětová uniformita již dávno úplně provedena, v naší pak době, kdy vyšší vzdělání všeobecné jest více méně rázu kosmopolitického, také co se týče života duševního. Vzdělání toto valně účinkuje na vnitřní povahu člověka vzdělaného a stírá znenáhla všechny individuálnosti myšlení a cítění. Proto pozornosť naší doby obrací se tak pilně k lidu, který více méně zůstal osvětou nedotknut, studuje se jeho život hmotný i duševní a z něho hledí se vyvoditi formule svérázné povahy národní. Odtud datuje se velké rozšíření studia národopisného a nadšení, s jakým se koná. Zvláště psychologie lidová podá, až bude více propracována, až ta tajemná duše lidu bude více poznána, vzácnou látku a pomůcku k dílům uměleckým. Od ní očekává umění mnoho nových podnětů, ona má zavésti umění na širá pole panenské půdy jím dosud nedotknuté. Červánky této epochy v umění právě se objevují.

Posud jest však počítati ještě se stávajícími poměry a lidovosť nevztahovati na celou národnosť, na celý národ. Ten zajisté nelze pojímati jakožto jednotný celek stejnorodých jedinců. Nutno v něm rozeznávati vrstvy jednotlivé, stupněm vzdělání, způsobem života, světovým názorem od sebe rozdílné, s druhé strany pak jinými pouty národnosti vespolek spojené. Pak uznáme, že i takový básník, jakým jest Vrchlický, jest básníkem národním. Takovým musí dále býti každý básník, ať již podává ve svém díle obraz svého vlastního nitra, neb objektivně líčí život jiných vrstev svého národa. V prvém případě podmínkou národnosti jest upřímnosť, pravdivosť, ve druhém rovněž pravdivosť, objektivnosť, dává-li básník záruku, že život té neb oné třídy lidí důkladně vystihl a pronikl. Tím způsobem jeví se Vrchlický jako básníkem určité třídy lidí v našem národě a jest jejím repraesentantem. Pak ovšem plody jeho působí zase jenom na duše spřízněné, jichž jest výrazem, nikoli na celý národ. Odsuzovati básníka pro určitý směr, který jeví se povážlivým pro život národní, jest nemístné. Básník takový jest viditelným znamením, důkazem, že

v jisté části národní společnosti takový proud smyšlénkový vládne a jest jen bezděčným jeho výrazem. Básník takový může vytvořiti dílo vysoce umělecké, ale přece nelze tvrditi, že by mělo úspěch v celém národě, že by působilo na všechny jeho vrstvy. Působení krásy není naprosté, nutné, nýbrž jest třeba i se strany podmětu vnímajícího nějaké přípravy, v našem případě předběžného vzdělání, aby mohla býti vnímána.

Záleží také mnoho na tom, jak kdo pojímá život. Kdo jej pochopil ve smyslu nerozluštitelné hádanky, kterou sfinx člověku luštiti dává, pro koho jest život faïským obrazem, plným tajů, nevysvětlitelných rozporů mezi dobrem a zlem, čí mysl zmítána jest pochybnostmi, které jako studený had v srdci mu hasí veškerý oheň lásky k životu a spokojenosti, čí srdce krvácí skepsí naší doby, ten bude míti zalíbení v básních takových, ve kterých básník duchaplnou reflexí obrací se s těchto hledisek k životu a snaží se pozdvihnouti — třeba marně — tu tajemnou roušku s něho. Duše znavené moderní skepsí v takových básnících nalezají útěchy. Jinak však jiné vrstvy národa. Lid nižší i jiné vrstvy v dílech uměleckých hledá zábavu. I tento požadavek s jeho strany jest oprávněn. Kdo celý den moří se hmotnou prací anebo jinou únavnou, jednotvárnou lopotou, třeba kancelářskou, ten rád v tiché chvíli večerní dává se básníkem přenésti z trudů tohoto života do lepších světů mezi šťastnější smrtelníky. Proto volí takové básníky, kteří v této stránce dovedou mu vyhověti. Stanovisko je tu úplně subjektivní.

Jednotlivá díla literární nejsou výrazem celého národa, ale ovšem jednotlivých proudů duševních v něm. S tohoto stanoviska pochopíme i jiné plody novější literatury, na př. Macharovy. Plody ty nutno považovati za výraz skepticismu, kriticismu a nespokojenosti s vývojem věcí národních i lidských, jak se to jeví v jistých vrstvách naší mladší intelligence. Lidovosti ovšem mají plody takové méně. Neboť aby lid básníku rozuměl, nesmí se tento pouštěti do metafysických abstrakcí a řešení filosofických problémů, nýbrž pronikne v širší vrstvy jen tehdy, sestoupí-li se své výše do prostřed jeho života, vnikne-li v jeho život, boje a trudy. Lid vůbec chce zajímavosť, co však ho může více zajímati, nežli život národní, kterému jest tak blízko?

Umělec pravý ani v takových pracích nezadá pravému umění. Toto dobře se dá spojiti s lidovostí. Ovšem ne každý spisovatel to dovede; komu se to však zdaří, stává se miláčkem národa. Tak stal se oblíbeným Sv. Čech, který v pracích svých básnických, čistých to plodech uměleckých, obrátil se k lidu svému českému aneb slovanskému a jeho ideám a snahám, jeho životu a zápasům; v jeho dílech dostalo se všemu jeho snažení uměleckého výrazu. Tak podává jeho báseň „Ve stínu lípy“ kus českého života venkovského, idea vzájemnosti slovanské rozvinuta jest v jeho „Slavii“, v „Evropě“ řeší význam otázky socialní pro Slovanstvo, v „Denníku Jana Buriana“ otázku šlechtickou, v „Jitřích písních“, v „Nových písních“ a v „Písních otroka“ probírá obsah národního boje českého. Samé to látky časové, důležitosti ohromné, zájmu v našem národě i ve Slovanstvu všeobecného.

Národnosť literatury neznačí tedy pouze tolik, aby básník bral ke svým pracím látky domácí, nýbrž předpokládá genialní vystižení povahy

národní, charakteristické, individuální typy. S národností nelze též zaměňovati oblíbenosť literatury v národě, neboť jako různy jsou vzděláním, duševním i zevnějším životem vrstvy národa, tak také různa jest záliba v tom neb onom směru literárním. Krásy všelidské, všeobecné, která by všem se zamlouvala, není. Naopak nemůže se souditi, že dílo oblíbené v jistých dobách ve velmi širokých vrstvách musí býti umělecké.

Zbývá nám ještě otázka v literární společnosti naší často přetřásaná, zda se kdy naše literatura dostane do svérázného, genialního, nového, individuálního, uchvacujícího proudu, zda kdy vymaní se ze šablon cizích, ze jha básníků jinonárodních. Toho nelze popírati, že sebe genialnější básník podávaný takořka z druhé ruky, čili napodobený, mnoho ztrácí na své síle, svěžesti a ráznosti. V umění vůbec palmu odnese zjev nový, svěží jako ranně rozkvetlý květ.

Na originálnosti a svéráznosti v umění velmi mnoho závisí. Proto taková honba za ní právě za našich dnů ve škole dekadentní. Zda naše literatura se k ní kdy vyšine? V poslední době se mnoho k tomu pracuje. Zejmena národopisná loňská výstava učinila prý v tom směru na umělecký svět pražský mohutný dojem; aspoň v uměleckých kruzích pražských zvláště po moravských dnech mnoho mluvilo se o nových ideách, jež národopisná výstava vnese do naší literatury vzhledem ku charakteristice lidu.

Než třeba si hlavně všimnouti vnitřního života našeho lidu, národní psychologie. Nestačí obléci osoby jednající do národních krojův a tyto široce popisovati — to by byl hrob umění — nýbrž k duchu třeba přihlížeti. Umění naše musí se střežiti kopírovati slavná díla cizí. Tam jsou jiní lidé, jiná příroda, jiné podnebí, jiná ústava, jiný život soukromý i veřejný, buď volnější neb uzavřenější. To vše působí na vytváření povahy toho neb onoho národa. Odtud plyne rozdíl letory, k čemuž zvláště v románě nebo dramatě nutno přihlížeti. Až si povšimne naše literatura takových zjevův, až nějaký genius v takovém myšlenkovém ovzduší vychovaný se té práce chopí, pak nabude též samostatnosti a rázovitosti. Ovšem musí se to vše díti samovolně, nutiti k tomu básníky, jejichž umělecká povaha jiného jest rázu, bylo by nerozumno. Ani v umění nelze ničeho vynutiti!

Ze „Sonetů krymských" Ad. Mickiewicze.

Ticho mořské.

Na výšině Tarkankutu.

Již stužka korouhvičky větrem ledva hne se,
hrá tichým ňadrem svojím voda rozjasněná;
jak blouznící o štěstí lásky mladá žena
se vzbudí, povzdychne, a znovu spáti jme se.

A plachty jako prapor, boj kdy skoncoval se,
na nahých stěžních dřímou; loďka zvolna hnána
se kolísá, jak na řetěze přikována;
v tom lodník zív', dav cestujících rozesmál se.

O moře! v veselých tvých živočichů roji
jest polyp, jenž spí na dně, nebe když se chmuří,
však v tichu dlouhými zas rameny ven kvapí.

Ó mysli! hydra vzpomínek jest v hloubi tvojí,
jež spí, když osud zlý, i vášeň kdyžtě zuří,
a když je srdce pokojno, v něm drápy stápí . . .

H. K. + Fr. Šebestík.

Galileo Galilei a římská stolice.

Napsal Tomáš Sojka.

„È pur si muove“ — a přece se točí. Každý z nás zajisté zná výrok tento, který se vkládá do úst Galileimu. Tímto zvoláním odlehčil prý si vycházeje z místnosti inkvisiční, když byl odsouzen v onom slavném processu se stolicí papežskou, či lépe řečeno se sborem inkvisičním. Proces onen náleží k oněm pověstným lžím dějepisným, jež, ač stokráte vyvráceny, přece znova a znova se uvádějí na tapetu, kde se jedná o to, aby se církev katolická usvědčila jako zapřisáhlá nepřítelka všeho rozvoje duševního. Tak i naše „Živa“ r. 1896. seš. 1. použila pojednání o Galileim k tomu, aby rýpla církve katolické, že chtěla v zárodku udusiti nově se probouzející bádání přírodopisné. Avšak církev katolická nemusí se báti světla. Všechny podobné lži dějepisné důkladně vědecky jsouce osvětleny, ukážou jen zlomyslnosť protivníků jakož i to nezvratné faktum, že bádání přísně vědecká slouží jen k zvýšení církve katolické. Podobně i proces Galileiho vyložen na základě původních dokladů, vypadá zcela jinak než ona karrikatura, jíž zneužívají nepřátelé církve na její potupu. Povstávajíť podobné lži mimo zlomyslnosť také chybnou methodou při posuzování dějinných událostí, že se totiž posuzovatel nevžije do tehdejších poměrů, vzdělání, mravů a jiných činitelů, nýbrž posuzuje vše se stanoviska přítomnosti.

Mnoho k osvětlení procesu onoho poslouží zodpovídání otázky, jak se církev chovala před Galileiem k bádáním přírodozpytným a v jakém poměru byl Galilei před svým konfliktem ke stolici apoštolské.

První, jenž na konci středověku vyslovil myšlenku, že se země točí, byl Mikuláš de Cues, jenž proto kardinálem byl jmenován. Oba jeho přátelé, Peuerbach a Müller, znamenití astronomové, byli od církve a zvláště od kardinála Bessariona co nejvíce podporováni. Oni měli také největší vliv na Koperníka, jenž na základě jejich prací zbudoval svůj epochální system.

Koperník sám byl věrným synem církve katolické až do své smrti. Přednášel o svém systemu v Římě a byl svými pozorováními velice nápomocen kongregaci pracující na opravě kalendáře. Biskup kolínský to byl, jenž ho pohnul k vydání jeho epochálního díla, a Pavel III. to byl, jemuž dílo své dedikoval.

Nejlepším však důkazem, jak v Římě mathematika a astronomie byly pěstovány, jest genialní oprava kalendáře, pořízená papežem Řehořem XIII. a provedená od Liglio-a a jesuity Clavia.

Tu viděti, jak podporovala církev vědecké bádání v době, v níž tak zvaní reformatoři zavrhovali vědy jako inventa diabolica.

Teď něco o osobě Galileiho. Galilei byl jedním slovem genius, obdařený nejlepšími dary ducha. Již v 19. roce svém objevil isochronismus pohybů kývadlových, brzy na to své hydrostatické váhy a proslulé zákony pádu, zvané „Galileovy zákony.“ Největší objevy však učinil jsa professorem v Padově nově zdokonaleným dalekohledem. Se všech stran hrnuli se k němu posluchači všech stavů. Brzy však dostal se do Florencie ke dvoru umění milovného vévody Kosmy II. Medici. Ten učinil ho prvním filosofem a mathematikem na svém dvoře, kdež se mohl do vůle věnovati svým studiím.

Z Florencie dostal se r. 1611. do Říma, kdež přijat byl s poctami neobyčejnými. Pavel V. ujistil ho svou ustavičnou přízní a kardinal Bellarmin sestavil zvl štní komisi z Jesuitů, kteří potvrdili všechny výzkumy Galileiho. I za člena nově založené akademie věd Academia dei Lincei byl zvolen. Zvláštními přátely byli mu v Římě kardinál del Monte a Barberini, který později dosedl na stolec papežský jako Urban VIII. Tu v Římě vydal Galilei své listy o skvrnách slunečních proti Jesuitovi Scheinerovi, v nichž poprvé hájí systemu Koperníkova. Tím však nikterak nepozbyl přátelství svých příznivců z kruhů kardinálů, ba kardinál Barberini slavil ho proto i latinskou odou.

Při svých výtečných darech ducha měl Galilei veliké vady mravní, pro které hlavně onen neblahý proces na sebe uvalil. Nemluvě ani o jeho nemravnosti byly hlavními jeho chybami ctižádosť, marnivosť a to, že chtěl míti ve všem sám jediný pravdu. Mezi jeho pýchou a Koperníkovým pokorným jednáním byl ohromný kontrast. Proto mohl Koperník beze vší narážky zvrátiti názor tolika věků, kdežto hádaný Galilei hned při prvém pokusu roznítil odpor proti tomuto systemu.

Jak povstal tento spor?

Prvními protivníky Galileovými byli vlastní kollegové ze sboru professorského, poněvadž Galilei stavěl se na odpor tehdy panující filosofii peripatetické. Jedenkráte při dvorní tabuli pravil velkovévodkyni Christině, že Písmo sv. odporuje systemu Koperníkovu. Přítel jeho, benediktin Castelli, přesvědčil pak v rozmluvě o tom velkovévodu a jeho choť, ale matka velkovévody zůstala při svém názoru. Proto napsal Galilei Castellimu list o výkladu Písma sv. a jeho vztahu k přírodním vědám. Tento list byl od něho s velkou rychlostí rozšiřován. Vzbudilo to sice pohoršení, ale Galilei napsal přes to nový obšírnější list o témž předmětu velkovévodkyni. Listu Galileiho na Castelliho chopil se římský dominikán P. Lorini, a odevzdal ho římské inkvisici. Jiný dominikán Caccini vystoupil proti Gallileimu dokonce i na kazatelně. To způsobilo vzrušení nejen mezi světskými učenci, nýbrž i v samém řádě dominikánském, kde měl Galilei mnoho upřímných přátel. Proto Caccini své útoky na něho odvolal a také žaloba u inkvisice neměla žádných zlých následků pro Galileiho, poněvadž všechny dotazy, jež inkvisice o pravověrnosti Galileově činila na různých

místech, byly vesměs příznivě zodpovídány. Tu si to však Galilei pokazil sám. Ze zlosti, že se někdo odvážil mu odporovati, odebral se do Říma a tu hájil systemu Koperníkova tak vášnivě, že dosáhl pravého opaku toho, co chtěl. Inkvisice vydala r. 1616. dekret, v němž všechny knihy, které učily o pohybu země, byly zakázány a dílo Koperníkovo suspendováno na tak dlouho, dokud nebude opraveno, aby, jak inkvisice odůvodňovala svůj výnos „ono nepravé, Písmu sv. zrovna protivné učení pythagorejské“ „se nešířilo ku škodě katolické pravdy.“ Zároveň byl Galilei zavolán ke svému příteli kardinálu Belarminovi, jemuž slíbil, že již se nebude systemu Koperníkova držeti ani ho učiti.

Při tomto sporu byl všecek ohled vzat na Galileiho. V dekretu nebyla ani osoba ani spisy jeho jmenovány; a nikterak neztratil přízeň papeže a kardinála Barberiniho, kteří ho oba před jeho odjezdem velmi vlídně přijali.

Jak se to však stalo, že Církev zaujala zcela jiné stanovisko k systemu Koperníkovu, jejž dříve neodsuzovala?

Nepřátelé Církve vidí v tom jako ve všech podobných událostech jen pikle Jesuitů. Galilei však žil tehdy s Jesuity v přátelství. Sám u nich studoval a ač vydal spis proti Jesuitovi Scheinerovi, přece přátelství jejich před prvním dekretem inkvisičním přerušeno nebylo. A kdyby byli chtěli Jesuité proti Galileimu něco podniknouti, neměli k tomu dostatečné moci, neboť v senatě inkvisičním šedělo mnoho hlavních odpůrců Jesuitů, jako dominikán de Lemos, Augustinian Coromelus a j., kteří již dříve ve sporu dominikánů s Jesuity v milosti Boží všemožně usilovali učení Jesuitů prohlásiti za kacířské.

Liberál Gebler, ale při tom poctivý, myslí, že Galilei a ne Koperník našel velký odpor proto, že vypověděl boj aristotelské filosofii. Ovšem toto počínání Galileiho zjednalo mu mnoho nepřátel, poněvadž tehdy peripatetická filosofie požívala neobyčejné obliby ve všech zemích a u všech učencův. Ale to snad nebylo jedinou příčinou, že zákaz inkviziční byl vydán. Neboť v Římě nebyli tak do ní zblázněni, aby byli k ochraně každé její věty hned víru na pomoc volali. Ba naopak spisy Galileovy proti peripatetikům byli v Římě od od mnohých učenců vlídně přijaty. Sám kardinál Barberini nebyl nikdy horlivým přívržencem Aristotelovým, a když Galilei vydal spis „o plovoucích tělesech“ proti peripatetikům, psal mu Barberini, že je podobného názoru o tom, jako Galilei. Jako Barberini zajímal se i Bellarmin velice o fysikalní a astronomické pozorování, ba jak píše zakladatel zmíněné Academia dei Lincei, kníže Cesi, hlavně za tím účelem, aby tím nabyl důkazů proti nauce Aristotelově o pevnosti klenby nebeské.

Z toho viděti, že se v Římě Galileových útoků na Aristotelovu filosofii nebáli, ba naopak na mnohých stranách je podporovali; neboť nikde nebyly jeho pozorování a pokusy s takovým jásotem přijaty jako v Římě, který měl sám akademii pro fysikální pokusy v ústavě Academie dei Lincei. Příčina tedy změněného chování se Říma k systemu Koperníkovu nebyly tudíž útoky proti Aristotelovi, nýbrž něco jiného.

Z jeho listů zdálo by se, že jeho útoky proti Aristotelovské filosofii byly příčinou žalob proti němu. Avšak Galilei je v posuzování svých protivníků velice stranický. Naopak zase nepřátelé církve věří na slova jeho jako na

evangelium a všechny nepřátely jeho považují za předpojaté fanatiky. Zastavme se poněkud při této věci.

Galilei převyšoval sice duchem své protivníky, ale nevyrovnal se jim pílí a vytrvalostí v pozorování přírody. Na př. Galilei soudil ze skvrn slunečních na rotaci země. Ale nejdůkladnější určení trvání oběhu, jak praví Humboldt, je od Jesuity Scheinera. Ba Galilei seznal důležitosť skvrn slunečních teprve z listů, jež vydal pod pseudonymem právě Scheiner.

Galilei učinil mnoho objevů, ale přenáhleně a neopatrně bez důkladného pozorování vyvozoval z nich nesprávné důsledky. Když se r. 1618. objevily tři komety, Galilei nepovažoval je za skutečná tělesa nebeská, nýbrž za plynové sloupy dosahující od země až nad měsíc. Když pak Jesuita Grassi poznal v nich skutečné komety, vydal Galilei spisek „Il saggiatore“, ve kterém hájí fysikální nesmysl o plynových sloupích dosahujících od země až nad měsíc. Zvláště ze spisku toho jde na jevo, že měl Galilei nejasné pojmy o athmosfeře. Pozoroval, že koule vržená šikmo opisuje parabolu, ale přičítal to rychlému letu koule a nepomyslil na odpor vzduchu, jenž se jeví pískotem koule.

(Dokončení.)

Šumavě.

Rosných perel plnou líc
hledí sosna na měsíc . . .
Vánek žert jí v ucho šeptá,
hned ji zlíbá, hned zalechtá
a již mizí. Pod ní stojím,
oko bloudí temným chvojím
tam v temný zor
ku stuze hor,
kde v tichu sní
čerň jezerní,
kde jedna báj
Šumavský ráj,
kde šumí splav . . . .
Myšlenek dav
duší mou přeletí,
když v duchu zaletí
k azuru dálavy
na srdce Šumavy. —

Na jaře.

Hleďte, viol plný sad,
ticho vane ze zahrad,
jezy hučí Vesny skladby
věčně krásně. Vábné věru,
v podvečerním vlažném šeru
vyletět si za hradby . . . .
Tam v dumce les
ční do nebes,
měsíce svit,
večerní klid,
hvězdiček jas,
pryskyřic kvas . . .
— — — — — —
vše vniká v duši,
v ní sladce buší.
A duši blaze tak,
jak slétla by s oblak.

Frant. Kořínek.

Čerstvé rovy.

V posledním období byli jsme postiženi trojí bolestnou ztrátou.

Dne 5. dubna zemřel klidně v Bohdalci u Horní Bobrové koll. František Nedoma, bohoslovec II. ročníku. Zesnulý narodil se r. 1873. a po studijích gymnasijních, jež konal v Brně a v Litomyšli, vstoupil do biskupského bohosloveckého ústavu v Brně. Byl na pohled úplně zdráv, avšak po krátké době počaly se objevovati stopy těžké plicní choroby, jež konečně schvátila milého našeho druha v předčasný hrob. Zesnulý byl pro svou milou povahu vždy oblíben, proto jsme pocítili jeho ztrátu tím bolestněji. —

Dne 26. dubna opustil nás František Mrkývka, bohoslovec IV. r., podlehnuv těžké nemoci, jíž trpěl téměř po celá svá bohoslovná studia. Zesnulý narodil se dne 17. února 1872. v Brně a studoval na zdejším c. k. vyšším českém gymnasiu. Po maturitní zkoušce vstoupil do brněnského alumnátu, kde plnil s největší svědomitostí, nedbaje narušeného zdraví, veškery své povinnosti. Do poslední chvíle se těšil na svou primici; ještě den před smrtí zalétaly všechny jeho myšlenky k oltáři. Než Pánu zalíbilo se jinak; na samém prahu svatyně ho odvolal do končin nadzemských, v nichž zavznívá věčné Alleluja. Naděje jeho těžce zkoušených, chudičkých rodičů jsou zmařeny; kéž Bůh usuší jejich slzy a zmírní jejich žal! —

Dne 19. května zesnul klidně po dlouhé, trapné nemoci dp. P. Josef Svoboda, zasloužilý náš historik, superior Tovaryšstva Ježíšova v Praze. Zvěčnělý narodil se dne 11. července 1825. v Zbudově na Budějovsku v Čechách, a dokončiv studia gymnasijní, vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova, z něhož však byl r. 1848., kdy Jesuitům bylo opustiti Rakousko, propuštěn. Byv vysvěcen r. 1849. na kněze, působil s velikou horlivostí a nemalým zdarem na různých místech v dioecesi budějovické a v dioecesi řezenské. Když se bouřlivé doby utišily a Jesuité se mohli vrátiti na svá místa, přihlásil se k nim ihned dp. P. Svoboda opět a s velikým úspěchem působil pak v Praze, podporuje hlavně studium historie. Zásluhou zesnulého byla naše domácí historie očistěna od mnohých bludů, jež byly šířeny na úkor církve katolické. Jeho dílem jest historický kroužek družstva Vlasti, který ztrácí v P. Svobodovi sílu nenahraditelnou. Z jeho literárních prací vyniká na prvním místě obšírné dílo „Katolická reformace a Mariánská družina v království českém“, brožura „Co jsou Jesuité?“ a články v časopisech. Zesnulý byl vždy i velikým příznivcem našeho časopisu, podporuje jej radou i skutkem, a oddaným přítelem bohoslovců vůbec, jak dokázal zvláště svou přednáškou na loňském našem sjezdu v Praze. Zaslouží tedy zajisté vděčné naší vzpomínky a modliteb.

R. I. P.

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

Podáváme zprávu o činnosti naší jednoty od 1. dubna do 1. června, ač nebyla pro dvojí svátky činnosť ta tak značna jako v obdobích jiných.

Schůze naše značně získaly produkcemi kollegů zpěvákův a hudebníků. Koll. zpěváci zapěli řízením koll. Malíka (IV. r.) vroucí Bendlův sbor „Probuzení“ a koll. hudebníci řízením koll. Kirsche (III. r.) přednesli se známou precisností ouverturu k Boildieuově opeře: „Kalif z Bagdadu.“

Přednášek bylo v období tomto celkem deset v pěti schůzích. Koll. Bartoš (I. r.) obral si za předmět svého pojednání Velehrad, metropoli říše moravské, promlouvaje hlavně o jeho poloze (dop. 2. před.). Koll. Finda (II. r.) pokračoval v začaté práci o českém státním právě (v tomto období 3 předn.). Koll. Kupka (IV. r.) vylíčil nám konec světa dle zákonů přírodních, koll. Procházka (I. r.) nadšenými slovy ocenil význam stavu rolnického v dějinách, koll. Janík (III. r.) promluvil o blah. Janu La Sallovi a bratřích křesťanských škol, koll. Šebek (IV. r.) pojednal o mzdě minimalní a koll. Jan Kovář podal vzpomínky ze svých prázdninových cest.

J. M. nejdp. biskupu Brynychovi a dp. Fr. Pohunkovi zasláno k 50. jubileu blahopřání. — Všem bratrským jednotám přejeme hojně zdaru! *Jednatel.*

Z Č. Budějovic.

Nové období naší Jednoty bylo zahájeno schůzí XIV. (22./3.), která po přednese poslední věty Haydnovy naším smyčcovým kvartettem se soustředila v práci páně Smitkově, jenž referoval ve své studii, jak si představuje národní činnosť našeho dělnictva: více ve směru positivním než negativním a udával direktivní cesty, jimiž jest se nám v této akutní otázce říditi. Nemilá nehoda v naší místnosti literarní a nastalé pak svátky velikonoční dovolily nám konati schůzi XV. až dne 19./4. Naše kvartetto rozloučilo se v ní s Jednotou doslovem k „Sedmi slovům Kristovým“ — Terrae motus, po němž přečetl předseda několik svých básní. Po té ukázal venkovský knihovník p. Melka počátky své mnohoslibné činnosti v úvaze: K dějinám námi zakládaných knihoven. Posledním článkem v řetěze našich schůzí byla schůze XVI., (20./4.) ve které nás mile překvapil náš pěvecký sbor novinkou — hymnou dělnictva K. D. Lutinova, po níž v delší úvaze oceňoval po zásluze p. Smitka celkový význam Almanachu básníků kat. „Pod jedním praporem“ a přední jeho representanty: Chlumeckého, Boušku, X. Dvořáka a Lutinova — čímž aspoň částečně splacen dávný dluh Literarní Jednoty k této jitřence nové bohdá epochy kat. poesie české. I p. Frejlach udeřil svou polemikou proti Bílkově známému pamfletu na strunu časovou a ladil ji harmonicky v akkordy snah českého národu i církve kat. a ukazoval, jak Bílkovo ladění často vyznělo disharmonicky — s pravdou! Tato živá a velmi četně navštívená schůze — jako všechny předcházející — zakončila důstojně řadu pravidelných našich schůzí, s kterými jsme se letos jako každý rok musili rozloučiti koncem dubna pro májové pobožnosti naše. Sejdeme se ještě naposled v poslední valné hromadě na konci roku — kdež: Na shledanou! *Předseda.*

Z Lublaně.

První a nejhlavnější svou úlohu jsme splnili tím, že jsme, jako již dříve po několik roků, vydali „Pomladne glase.“ Letos vyšel šestý svazek „Pomladnih glasov“ tohoto obsahu: Poslanica (báseň), Iz potne torbice (cestopis), Pšenično zrno (báseň), Slavna zmaga Gojnika vojnika (epická pověsť), Futranji občutki (báseň), Pomemben dan (črta), Slanica (báseň), Siroti (báseň), Obtihi jamici (báseň), Blagor usmiljenim (děj ze života sv. Otce Leona XIII.)

Mimo to jsme, spojivše se s bohoslovci celovskými, gorickými a mariborskými, přeložili P. Rodriguezovo obsažné asketické dílo: „Exercitium perfectionis“ na jazyk slovinský. —

Ve schůzích se četly tyto větší spisy: Hildebert Lavardinsky: Slavospev v čast sv. Trojici (překlad z latiny), „Rimski sužnje“ ali resnica vas bo sprostila — drama; životopis Jana Vianey, faráře v Arsu. Mimo to četlo se ještě více kratších prací: Prid' zidar se les učit! (báseň), legenda iz „Kralovna nebeská,“ Padova (cestopis), Napredek?! (filosof. spis), Zaupanje u Boga (kázaní kard. Manninga — překlad), Ali je bil Seneca kristijan? Potom se četly kritiky 6 knih „družbe sv. Mohorja v Celovcu“ a kritiky knih, jež vydala „Slovenska Matica“. Ty kritiky vyšly v časopisu „Slovenec“. — Mimo to sepsali členové ještě více dalších neb kratších prací (filozof. socijolog. spisy, kritiky, překladi atd.), které vyšly v rozmanitých časopisech a nečetly se ve schůzích.

M. Prelesnik, předseda. *Jan Godec, tajemník.*

Iz Maribora.

Od 22. marca naprej so bili pri Slomšekovih shodih sledeči spisi in govori na dnevnem redu: IV. shod dne 22. marca. Framasoni in človeška družba, razprava (Žekar III. l.). — V. shod dne 29. marca. 1. Žekar nadaljuje. 2. Umetnost — brezsmotrena, razprava (Kovačič IV. l.). — VI. shod dne 5. aprila. 1. Moč krščanske ideje, govor (Kolarič II. l.). 2. Quarantania (Krohne III. l.). — VII. shod dne 12. aprila. In ločil je svetlobo od teme (I. Mojz. 1, 4.). Misli po velikonočnih duhovnih vajah, govor (Knol II. l.). — VIII. shod dne 19. aprila. 1. Duhovnik in vera, govor (Volčič II. l.). 2. Bistvo Kristusove skušujave, spekulativna razprava (Krohne III. l.). — IX. shod dne 26. aprila. 1. O dobrem namenu, govor (Žekar III. l.). 2. Ali so mogoče izvestne sodbe o lepih rečeh? Filozofska razprava (Kovačič IV. l.). Pri tem shodu je tajnik prečital obširno poročilo „Zveze slov. bogoslovskih lit. družtev v Lubljani“ o delovanju lit. društev v Lubljani, v Celovcu in v Gorici. — X. shod dne 3. maja. 1. Slavili me bodo vsi rodovi. Govor v čast majniški kraljici (Stegenšek I. l.). 2. Skrb za dobro ime, moralistična razprava (Korošec IV. l.). —

V „českém kroužku“ smo prebrali B. Němcové: „Divou Baru.“ Za veliko noč so nas naši brnski zavezniki razveselili s posebno lepim darom za „český kroužek.“ Poslali so nam namreč 14 iztiskov „Almanaha bohoslovců slovanských v Rakousku,“ ki ga je „Růže Sušilova“ izdala l. 1888. in zraven še novi filozofsko-apologetični list „Hlídka“. Izrekamo Vam tem potom, mili prijatelji, svojo najiskrenejšo zahvalo za Vaš bratrski dar. V č. kroužku beremo sedaj ta almanah.

Dne 22. aprila je pričel za katoliško stvar silno vneti in gelo priljubljeni profesor moralke, dr. Aloijzij Meško, prednašati o socijologiji. Item se nam je izpolnila srčna želja, ki smo jo že dolgo gojili. Za socijologijo je odločena na teden ena ura. Do sedaj so se le posamezniky bavili z njo, sedaj pa bo zanimanje postalo splošno, kar je tudi potrebno, ko že tudi v naši lepi lavantinski škofiji socijalni demokratje prav pridno delujejo v svoje pogubne namene.

Toliko o našem delovanju v zadnjem času.

Kedarkoli prebiram poročila iz posameznih društev, me navdaja posebno veselje, a v srcu se mi vzbujajo mnogovrstne želje. Lepo in koristno je, da se slovanski bogoslovci spoznavamo, še lepše in koristnejše bo, ako bodemo vsi z združenimi močmi delovali za skupni smoter: da ohranimo in utrdimo v ljudstvu živo vero in da se začnemo bolj zanimati po vzgledu slovanojlubnega Leona XIII. za svoje razkolne brate. Vsi gorimo za kulturno slovansko vzajemnost. Alibi ne imeli še bolj goreti in tudi delovati za versko edinost med Slovani, katera še bo stoprav omogočila pravo kulturno vzajemnost mednami? O da bi že skoro prišel čas, ko bode med Slovani zopet en hlev in en pastir! V to pomozi Bog i Marija, majniška kraljica!

Član „Slomšeka.“

Z Říma. (Z kolleje německo-uherské)

Nemůžeme bohužel jak ostatní semináře podati v dopise svém zprávy o literarní a vlastenecké činnosti. Nepatrný počet nás Slovanův a různosť jazyková (jsme 2 Češi, 2 Slovinci, 3 Charváté a 1 Polák) brání nám v koleji zúčastniti se literárního ruchu, jenž ve vlasti naší v seminářích tak utěšeně kvete. Než co máme, věnujeme i zde vzdálené vlasti a milým druhům. I srdce naše tluče vřelou láskou k naší společné matce; a s radostí a touhou pohlížíme na požehnanou činnosť bohoslovců českomoravských a slovanskýeh vůbec, a těšíme se upřímně z bratrské svornosti a lásky, jež spojuje bohoslovce všeslovanského národa, jejž zde v malém představujeme. Jakou radostí naplní se vždy naše srdce, kdykoli spatříme zde novou českou knihu, kdykoli uvítáme nový sešit Musea, jenž nám přináší radostné zprávy o vzdálených druzích! Nemůžeme zatím než modlitbami se súčastniti šlechetného Vašeho díla a přáti si, aby stále se množil voj bojovníků za zásady naše, jež jediné mohou naší drahé vlasti přinésti kýžené obrození a trvalé blaho. Snahám našim voláme srdečné „Nazdar“ a hřmotné „Živio“!

Se srdečným pozdravem

Bohumil Spáčil, stud. fil. v Římě.

Ze Záhřebu.

Lijepa je misao Vašeg „Museuma“, da se oko ujega prikupljaju svi slovjenski bogoslovci, da u njem svoj rad i svoj život prikazuju.

Svi smo braća Slovijeni, jedan nam cilj, pa je pravo, da jedni za druge znamo, da se pomažemo i sokolimo.

I mi ćemo Vam iz bijeloga Zagreba, a iz našeg „Zbora“ javiti nekoliko vijesti, prikazati svoj rad i zanimanje.

Upravo je ove godine 50 god., što je naš „Zbor“ prviput se istaknuo u javnosti sa svojim književnim radom. Bilo je to 5. aprila 1846, kad ugleda svjetlo prvo izdanje Genoveve.

Ovu 50. godišnjicu mi smo na Uskrs ove godine skromno proslavili. Velim skromno, jer je tako sama stvar zahtjevala, i jer smo htjeli, da se u tišini spomenemo onih časova, kad su naši prešasnici poslije teških muka ugledali svoje djelce, svoju muku.

Predsjednik je u svom pozdravnom govoru istaknuo važnost 50. godišnjice i ujezin savez sa književnim hrvatskim preporodom.

„I ova ideja danas nas ovamo sakupila, spomenuo je predsjednik, da slavimo i častimo one ljude, koji prvi zapališe oganj narodne prosvjete, napose, da se spomenemo onih ljudi, koji hrv. mladosti, a iz našeg društva podadoše knjigu miljenicu.“

Mala je vrijednost te knjižice, no velika ljubav iz koje je nikla.

Predsjednik slavio je osnivače društva, isticao njihovu samozataju i ustrajnost, rad i muku; a tom prilikom poticao članove se u njih ugledaju. Zatim se skladno otpjevala hrv. hymna „Bog i Hrvati.“ Pjesma je Harambašićeva, a glazba Novakova. Pozorno se slušalo i čitanje: Dvije misli o 50. godišnjici javnog Zborovog književnog rada.

Pisac je ustaknuo, kako su se Hrvati kroz 50 god. otimali premoći magjarskog jezika, silne one borbe i zamašaj njihov na ilirski pokret.

To je djevalo i na mlade klerike, koji su osnovali u zagr. sjemeništu književno društvo „Kolo mladih rodoljuba.“ Društvo je uz teške muke i neprilike napredovalo, članovi se naobraživali u narodnom jeziku, a za devet godina mogli su štampom izdati prvu knjižicu Schmidtovu „Genovevu.“

Tko razumije sve poteškoće našeg književnog preporoda, taj će pojmiti ono nastojanje mladih klerika, a razumjeti ono veselje, kad su mogli podati hrv. mladeži jednu knjigu.

Važan je to čas za naše društvo, jer kim naši prečasnici udariše temelj kasnijem društvenom književnom radu. Od tog vremena u ovo 50 god. izdalo je društvo preko 60 izdanja raznih knjižica. Mnoge od njih doživiše mnogo izdanja, tako „Isus prijatelj malenih“ 19 izdanja, a 20. je ove godine u štampi; „Genoveva“ 7 izdanja, itd. Osim ovog molitvenika, oko kojeg su radile naše najbolje sile, samo da se lijepo uredi i sasvijem popravi, članovi rade o izdavanju hrv. meditacijama. Bit će to prijevoč

Hammersteinovih: „Betrachtungen für alle Tage des Kirchenjahres," a izaći će troškom društva u 4 sveska, od kojih će morda već prvi ove godine u štampu.

Osim tog i mi svo ove godine malom akademijom proslavili svetkovinu sv. Tome. Bogoslov Markov čitav je svoju raspravicu: uz to se deklamovalo i dvije pjesme otpjevale.

Dosad je ove godine bilo 10 čitanja, od kojih spominjem: Miškulin: Papisa Ivana — (dne 24./11. 1895.); Posilović: Ponajglavniji uzroci i posljedice istočnog raskola — (25./11. 1895.); Lachner: Ljud. Gouizot — (1./12. 1895.); Koch: Dvije tri iz razuma o sakramentalnoj prisutnosti tijela Gospodujega u otajstvu otajstva. — (5. 6. 7./1. 1896.); Krivak: Laktancij de mortibus persecutorum. — (12. i 13./1. 1896.); Delić: Opaske k raduji „Ivana Papisa." Miškulin: Odgorov na opaske. Čebušnik: Brat i sestra. (pripovjetka.) Ettinger: Dvije misli o 50 godišnjici javnog Zborovog rada. Ettinger: Augustin Kazoti, biskup zagrebački. Markov: Nekolike crte o sv. Tomi Aquinskom.

Spomenut ću još i to, da sad marljivo uči češki jezik, jer nam ove g. izdao Stj. Radić češko-hrv. slovnicu i rječnik.

Tim sam kratko spomenuo naš rad, a naskoro više.

M. Ettinger, predsjednik.

Literární zprávy.

Zlatá Bible, to jest Písmo sv. Starého i Nového Zákona, illustrované od nejslavnějších mistrů všech uměleckých dob.

Velkolepé dílo, jehož se před lety podjala obětavě Sv.-Václavská záložna, jest šťastně dokonáno; nádherné vydání Zlaté Bible dospělo ku konci. Leží před námi tři skvostné svazky, vyzdobené překrásnými světlotiskovými obrazy od nejslovutnějších malířů všech národův a všech uměleckých dob. Bylo by zajisté zbytečno šířiti se v listu bohosloveckém o významu Písma sv., jež bylo zvláště našemu národu vždy pravou knihou knih, jsouc v dobách nejtěžších skoro jedinou četbou pokořeného lidu. Tím více bylo litovati, že jsme neměli vydání, jež by zevnější úpravou vyhovovalo i uměleckým požadavkům a bylo důstojno vznešeného obsahu. Proto vítal každý s upřímnou radostí velikomyslný čin Sv.-Václavské záložny, jež se odhodlala bez rozpočtu nakladatelského a nepočítajíc na zisk, k opravdu nádherné úpravě Písma sv. a s nemalými obětmi ji šťastně ukončila. Celé dílo je vyzdobeno 98 bezvadnými reprodukcemi maleb světového významu, jež mohou v jistém smyslu nahraditi celou uměleckou galerii. Na důkaz toho uvedeme aspoň jména některých malířův, jejichž díla krášlí Zlatou Bibli. Jsou to: Antonio Allegri Correggio, Antonie a Philip van Dyck, Luca Giordano, Wilhelm de Kaulbach, Bernardino Luini, Bartolomé Estéban Murillo, Giulio Cesare Procaccini, Rembrandt Harmensz van Ryn, Peter Paul Rubens, Rafaëlo Santi, Lionardo da Vinci a mnozí jiní; celkem nacházíme tu obrazy asi devadesáti mistrů v reprodukci co nejdokonalejší.

Neméně však vyniká i část textová. Redakce — prof. Jan Drozd, Dr. Kl. Borový a prof. Jos. Kyselka — vynaložila všechny síly, aby bylo vydání úplného textu bezvadné, dokonalé, a zasluhuje všestranného uznání. I zevnější úprava textu jest nádherná. S úplným zadostučiněním může pohlížeti Sv.-Václavská záložna na své dílo, jež jí vezdy bude ku cti, svědčíc výmluvně o vzácné obětavosti vlasteneckého ústavu.

Kéž se rozšíří Zlatá Bible co nejvíce v našich rodinách, kéž se stane ozdobou našich příbytků!

Rozhledy po lidumilství. Měsíčník ku povzbuzování a podpoře lásky k bližnímu. Ročník IV., redaktor JUC. Fr. Cyr. Vlk. — Upozorňujeme letos již podruhé na tento časopis, poněvadž jest asi jediným českým listem svého druhu a ač úkolu svému v plné míře dostojí, přece netěší se dosud té pozornosti, jíž zasluhuje. Účelem jeho jest, šířiti lásku k dobročinnosti, přispívati bídě lidské a podporovati šlechetné snahy ku prospěchu trpících. Všechen čistý výtěžek věnuje se fondu pro zřízení „ženského asylu“ v Praze; redakce i administrace pracuje beze všeho zisku, bez vlastního prospěchu, bezplatně. Zdaž již proto nezasluhují „Rozhledy po lidumilství“ nejhojnější podpory? —

Avšak „Rozhledy“ dlužno chváliti i pro jejich obsah. Přihlédněme na př. k loňskému ročníku. Vedle četných důkladných odborných prací nacházíme tu básně, povídky, dopisy, zprávy z písemnictví a zákonodárství, rozmanitosti a bohatou část obrazovou (17 dokonalých illustrací). — Z letošího pak ročníku uvádíme aspoň: „Děti nejopuštěnější,“ „Činnosť komitétu pro ženský asyl r. 1895.,“ „Z dějin vlaského špitálu v Praze na Malé straně,“ „Holandská polepšovna pro dívky v Montfortu,“ „Manželé Herzmanští“ atd. —

Jak vidno, „Rozhledy po lidumilství“ se stále zdokonalují, proto jest si jen přáti, aby se co nejvíce rozšířily. Nepatrné roční předplatné (2 zl.) nahradí úplně již vědomí, že podporujeme list dobrý, že přispíváme k účelu šlechetnému. Bylo by si též přáti, aby každý posýlal redakci vhodné zprávy o dobročinných ústavech a spolcích ve svém kraji, aby i v té příčině byly „Rozhledy“ úplny.

Stařičký pěvec Vyšehradský, náš slovutný **Beneš Method Kulda,** překvapil opět českou veřejnosť novým dílem, hrdinskou básní „Mojžíš.“ Jak sám uvádí v poznámce, psal Mojžíše již r. 1845., jako kaplan v Židlochovicích a k naléhání dp. faráře Halouzky, jenž nalezl tuto báseň v Kuldových rukopisech, odhodlal se vydati ji nyní tiskem, shledav po půlstoletí, že dobře hodí se pro dobu naši. Hrdinná báseň ta jest psána rythmem trochejským a líčí v 26 zpěvech nehledaně a prostě známý biblický děj o Mojžíšovi. Předzpěv jest tendenční a hodí se velmi dobře k vlasteneckým přednesům. Mojžíš jest mocným satirickým šlehem do našich rozháraných poměrů, jest zpěvem lásky a smíru; kéž plní v národě úkol, jaký měl básník na mysli! —

Ze současných sbírek mladších katolických básníků zasluhují zvláštní pozornosti „Ballady a legendy“ od Františka Leubnera, exposity ve Schwaderbachu a „Písně a legendy“ od Antonína Bulanta. První sbírka obsahuje 26 básní, druhá 23 písní (Z různých dojmů a Kostelní sonety) a 20 legend. V obou sbírkách jsou mnohá čísla vynikající, jejichž básnická cena jest trvalá a jež jsou naší katolické literatuře ku cti. Zdržujeme se obšírného posudku, poněvadž již téměř všechny naše časopisy ony sbírky po zásluze ocenily; přece však považovali jsme za svou povinnosť aspoň krátce na oba nadané básníky upozorniti.

Sv. Otec Lev XIII. vydal nový svazek básní s nápisem: „Leonis XIII. in Mariam Virginem flosculi“ u Desclée a Comp. v Tournai v Belgii. Na titulním listě je viděti papeže, kterak předvádí Matce Boží věřící ze všech stavů. Význam toho vysvětluje hned v první básni: aby věřící pilně se modlili růženec. — Následují pak básně na svatou rodinu, na spojení všech křesťanů, na patronku Mexika, na Pannu Marii jakožto paní dobré rady a j. Jak něžnou láskou lne hlava křesťanstva k Nejsvětější Panně, krásně dokazují vlastní jeho slova:

„Assuevi a puero dulcem te dicere matrem,
Te prece, Te votis sollicitare piis.
Mox pubescenti pietas deferbuit aevo,
Mens stupet insanis icta cupidinibus.
Ast o Tu, pueri memor, adsis, Virgo: vocaris
Namque boni Mater provida Consilii.

Směs.

Slovutný náš příznivec, vdp. rada Vladimír Šťastný vyznamenán byl za své zásluhy o literaturu důstojností papežského komořího. Gratulujeme z celého srdce vdp. Monsignorovi k vzácnému tomu vyznamenání a těšíce se na další jeho požehnanou literární činnosť, voláme s mnohými jeho ctiteli vroucí: „Ad multos annos!“

O sociální činnosti českomoravských bohoslovců podává velmi povzbuzující posudek vdp. Dr. Jos. Tumpach v 7. čísle Vlasti. Tak skvělého ocenění z péra povolaného se nám dosud nedostalo, jsme proto tím více vdp. referentu vděčni. Kéž jsou nám slova jeho mocnou pobídkou k další neúmorné práci!

Velehradský sjezd bude letos zase jako loni v prvých dnech měsíce srpna. Určitý den ještě ustanoven není. Letos bezpochyby bude trvati déle nežli loni, tak jako to bývalo v dřívějších letech. Hlavním thematem bude „Česká otázka“, o níž pojednáno bude ve dvou nebo třech přednáškách. V jednotlivých přestávkách zapěje pěvecký sbor jako jindy různé slovanské písně. Podrobný program sestaven a uveřejněn bude později.

Ordinace v Č. Budějovicích uděleny budou: subdiakonat 30. května, diakonat 12. července a presbyterat dne 19. července.

Konkurs. Bohoslovci č. budějovičtí zamýšlejí jako v letech minulých tak i letos založiti dvě až tři lidové knihovny v místech náboženský nebo národně ohrožených. Žádosti nejdéle do 15. června t. r.

Sociální kroužek v Č. Budějovicích. Splňujeme svůj slib a referujeme o činnosti našeho kroužku užšího i širšího. V užším probírána sociální otázka systematicky dle programu litomyšlského. Účastníci doplňovali si navzájem vědomosti o každém bodu z řady jiných sociologů — hlavně Hitze, Lenze, Vrby, Scheichera, Kettelera, Horského a j. O každém bodu — aby se hlouběji v otázku vniklo — rozpřádají se rozhovory. Schůze jednou v témdni. Když probrána důkladně látka: „Dělník a společnosť“, uspořádána schůze kroužku širšího každému přístupná, v níž o tomto thematě mluvil v řeči téměř hodinové člen kroužku užího p. Vaněk za živé účasti 50 posluchačův. Příští schůze kroužku širšího bude věnována následujícímu thematu z protokolu litomyšlského: „Dělník a náboženství“. Nejpotěšitelnější zprávou jest, že náš vdp. rektor kroužek náš nejen stvrdil, ale i slíbil, že bude naše toužebné přání — zavedení sociologických přednášek — u J. Milosti ndp. biskupa tlumočiti a doporučiti.

Brněnský alumnát stal se v poslední době oblíbeným předmětem novinářským. První se ho ujal se známou laskavostí brněnský semitský „Tagesbote,“ překroutiv v č. 95. „pravdymilovně“ několik slov slavného kazatele P. Abela, z nichž pak pěkně po židovsku vyvozoval nutnosť nápravy, aby se dostalo moravským „Němcům“ německých kněží. Když pak P. Abel sám s velikou uznalostí pro české kněze posvítil na jeho švindl svým mocným slovem, utichl sice „Tagesbote,“ avšak úkol jeho převzal nezištně v národnostním štvaní věrný, ač jinak antisemitský jeho druh, brněnský nacionální list „Deutsches Blatt,“ stěžuje si v č. 33. na strašné „utiskování“ Němců v brněnském alumnátě a žádaje zcela vážně, aby se Němcům zpříjemnil pobyt v bohosloví zavedením nucené německé konversace u českých bohoslovců a aby jejich české počínání a vlastenecké projevy byly omezeny. K tomu cíli vyzývá proti nim všechny mocnosti, aby zakročily se vší rázností.

Vavříny těchto listů nedaly spáti ani jihlavskému nacionálnímu lístku, který se také vzchopil na obranu utiskované Germanie. Nezmohl se však na původní článek, nýbrž zcela pohodlně otiskl doslovně druhý článek o poměrech v brněnském alumnátě ze 37. čísla „Deutsches Blatt.“ Článek, kterým nás zmíněný „Deutsches Blatt“ a z něho i „Iglauer Grenzbote“ dne 17. května t. r. vyznamenal, jest přímo klassický. Kdežto

mnohé české noviny o naší vlastenecké činnosti nechtějí ničeho věděti, přináší „Grenzbote“ četné doklady bohosloveckého vlasteneckého „fanatismu,“ počínaje od matičných zápalek, třeboňského piva, dobrovolných příplatků na tabák a j. až k velikým darům Matici školské.

Celkem viděti, že byl „Grenzbote“ dosti dobře informován; až na některé „maličkosti“ jsou jeho zprávy správny. Za tak skvělé uznání měli bychom se listům těm ještě zvláště poděkovati. Ale z celého článku jasně vysvítá, že pisatel nemohl vlastně na českých alumnech nic závadného nalézti. Vždyť vše, co tam vypravuje, jest toho způsobu, že každý rozvážný a soudný Němec si musí pomysliti: „Co tím vlastně pisatel chce? Vždyť vše, co udává, není nic zvláštního a obětavosť Čechů pro české věci jest spíše chvály než hany hodna.“

Ovšem, nutnosť německých kněží pro německý lid jest pravdiva, ale o nápravu v té příčině může se postarati zcela přirozeně německý lid sám, bude-li vysýlati do bohosloví hodně mnoho svých synův a o to dbáti, aby jak domácím, tak zvláště školním beznáboženským vychováním stavu duchovnímu nebyli tak příliš odcizováni. Čeští bohoslovci zajisté přijímají německé své druhy s upřímnou kollegiálností, pokud i tito kollegiálně a bez přílišné vypínavosti se chovají. V německé konversaci německým theologům mezi sebou i s českými soudruhy nikdo nezbraňuje a že čeští bohoslovci v české mluvě německé kazimluvy mezi sebou ve prospěch Matic školských pokutují, to zajisté není nic zlého a Němcům nepřátelského. Ostatně jsou beztoho bohoslovci čeští nuceni vzdělávati se denními volnými německými přednáškami i jinak dostatečně i v němčině a sami se o to, pokud možno, přičiňují, aby dle hesla sv. apoštola Pavla: „Omnibus omnia factus sum“ jednou dle potřeby i mezi německým lidem spasitelně působiti mohli. Všeliké nářky na utiskování německých bohoslovců jsou bezpodstatny a vycházejí buď z neznalosti poměrů, nebo ze chauvinistické zlomyslnosti. Bohoslovci čeští hledí se všem takovým sporům vyhnouti a nic podobného by se jim ani netrpělo, ale nemají býti také provokováni. Býti věrným, obětavým synem českého národa a české vlasti a podporovati obětavě snahy národní, pokud nejsou protináboženské, to zajisté není utiskování německých kollegů, jimž v podobných snahách pro německý národ nikdo nebrání.

K objasnění, kterak němečtí bohoslovci jsou v alumnátě utiskováni, zajisté poslouží i ta okolnosť, že kdežto na ústavě bohosloveckém není předmětu, kterému by bylo výhradně česky i pro německé bohoslovce vyučováno, přednáší se pastorální bohosloví jak pro Němce tak pro Čechy výhradně jen německy, byť by v celém ročníku ani jediného Němce nebylo, ač máme pro předmět ten výbornou českou knihu Skočdopolovu, která se každé německé knize vyrovná; paedagogika, methodika a katechetika jest pro Čechy česká, pro Němce německá a katechismu se učí na paměť všichni bohoslovci v jazyku obojím. Ostatní předměty se přednášejí výhradně latinsky. Všechny exhorty, meditace a duchovní cvičení jsou pro všechny střídavě české a německé, ač počet Němců jest nepatrný (na př. letos 4 mezi 115). A také jest všeobecně známo, že právě vzhledem k nedostatku kněží německých bývá přijat do českomoravských bohosloveckých ústavů snáze Němec se slabším maturitním vysvědčením, než Čech, jenž pak, chce-li vůbec knězem se státi, jest nucen vstoupiti do bohosloví v zemích jiných. Jest tam také příčinou nedostatku německých klerikův „utiskování?“

Gregorianskou universitu v Římě navštěvuje letos 1025 posluchačů, nejvyšší dosud dosažený počet. Posluchači, většinou chovanci různých kollejí, náležejí téměř všem státům Evropy, zemím Ameriky a Afriky. Dle zemí jest 214 posluchačů z říše německé, 283 z král. italského, 164 z Francie, 42 z býv. král. polského, 70 ze Španělska, 65 z Velké Britannie, 41 z Rakouska-Uherska, 29 z Belgie, 9 ze Švédska a Norvéžska, 3 z Portugal, 8 z rep. švýcarské, 102 z Ameriky, po jednom z Afriky a Australie. Dle národnosti jest 71 Slovanů: 60 Poláků (z kolleje polské a z řádu missijního), 2 Rusi, 4 Češi, 3 Chorvaté a 2 Slovinci. — Rektorem ústavu jest P. František Carini, generalním prefektem studií P. Michael de Maria. — Počet Čechů v Římě v různých kollejích studujících jest 22. — V české kolleji 15,

v něm.-uh. 2, v konviktu sv. Josefa 2, v severo-americké kolleji 1, v kolleji sv. Bonifáce 1, v řádu missijním 1. Česká kollej navštěvuje propagandu.

L. Oken o zrušení klášterů. L. Oken, jak známo, jeden z největších přírodozpytců našeho století, vyslovil se o zrušení klášterů takto: „Bylo velikou chybou, že byly kláštery zrušeny a duchovenstvo sníženo. Hříchy takové trestají se dříve nebo později, jak pohříchu u nás již se děje. Kde jsou klášterům uloupená bohatství, kde jejich knihovny, sbírky přírodnické, přístroje fysikální? Kláštery byly pro zemi pokladnicemi a učírnami; a ty, jež jimi nebyly, mohly jimi se státi, kdyby naše státy chtěly trpěti všecko jen aspoň tak, jak umějí z toho vytloukati peníze. Ale nemohly kláštery zachovány býti již z pouhé úcty k někdejšímu určení jejich? Či nebyly to ony, jež první vzdělávaly půdu, lid vyučovaly, nevědomá knížata spravovaly, náboženství lásky a s ním i mravní a vědecké vzdělání přinesly? Čím bychom byli bez našich klášterů? Ničím jiným, nežli Germány polodivokými. Což nemá naše nynější doba žádného citu vděčného a úcty pro ctihodné stáří? Doufám, že se ještě dožijeme času, v němž vlády, vystřízlivše z moderního osvětářství, budou rády, přistěhují-li se mniši opět do rozvalených budov klášterních a budou-li v nich prozpěvovati své hymny ku chvále Boží a k potěšení lidu.“ — Kterak pak i nyní působí katolické kláštery, toho nejkrásnějším dokladem jest zpráva dr. Corneta, jenž se neostýchal doznati v „Časopisu pro hygienu“, že z 2099 katolických řeholnic v Severní Americe, které se věnují ošetřování nemocných, podlehlo jich 709 v prvních pěti letech svého povolání své namáhavé práci a povinnosti. Možno-li dáti obětavosti katolických řeholnic skvělejší vysvědčení?

Liebknecht potomkem Lutherovým? Vůdce sociálních demokratů, redaktor známého listu „Vorwärts“ a říšský německý poslanec Liebknecht překvapil před krátkou dobou své posluchače podivně zajisté znějící novinkou, že jest přímým potomkem Martina Luthera. Měl totiž ve prospěch socialistické pokračovací dělnické školy v Berlíně, jejíž žactva neustále ubývá, přednášku o thematu „Dějiny učitelkou národů“, v níž se vyslovil velmi příkře o kulturním poslání protestantismu, zvláště však o osobnosti reformátorově. Když na to přítomný host, nakladatel Schulze z Postupími, propůjčil výrazu svému rozhořčení pro takové potupení Lutherovo, odpověděl Liebknecht, že sám nejvíce lituje, že jest nucen tak tvrdý úsudek vynésti o Lutherově „poklonkování vůči knížatům“, protože prý jeho rodina pochází přímo od Luthera. Je-li tomu tak, pak ovšem jablko nespadlo daleko od stromu.

Papežské tiary. V posledním zasedání francouzské akademie věd bylo předčítáno Müntzovo pojednání o tiaře papeže Julia II. Učenec ten dokazoval, že drahocenné tiary bývaly často poslední papežskou pokladnou. R. 1456. prodal Kalixt III. drahokamy z tiary, aby mohl podniknouti novou křižáckou výpravu. Často dávány tiary i do zástavy za půjčky, které poskytovali papeži zvláště Lorenzo di Medici a Agostino Chigi. K nejdražším tiarám patřila tiara Eugena IV., jež byla ceněna na dva miliony franků. Ještě vzácnější byla tiara Pavla II., jež ceněna na 6—8, a Julia II. v ceně 10 mil. franků. Tato nejdražší tiara vynikala i velikou uměleckou hodnotou; byla dílem slavného Caradasa. Pius VI. ji dal v peněžité nouzi rozebrati a drahokamy z ní prodal. Její popis byl nedostatečný; vyobrazení její nalezl Müntz náhodou mezi starými mědirytinami. V posledních stoletích si nedávali papežové hotoviti již tak vzácných tiar, za to však dostávali mnoho tiar, pastýřských berlí, kalichův, ornátů darem. Zvláště Pius IX. a Lev XIII. obdrželi těch předmětů na tisíce. Lev XIII. obdržel k svému padesátiletému biskupskému jubileu tolik rozmanitých darů, že by se z nich dala sestaviti veliká umělecko-průmyslová výstava. Jen z Belgie dostal 360 kalichů, jež rozdal skoro všechny missionářům.

Za kardinálem Melchersem. Dne 14. prosince 1895 podlehl v Římě prudkému zánětu plic kard. Pavel Melchers, oběť kulturního boje v Německu. Zesnulý kardinál narodil se 6. ledna 1813 v Münsteru, po studiích gymnasialních vystudoval práva a působil po více let jako referendář ve svém rodném městě. Ale mocné katolické hnutí, kteréž měly v zápětí t. zv. kolínské zmatky, pohnulo mladého, hluboce nábožensky smýšlejícího právníka spolu s pozdějším slavným biskupem mohučským Arnoštem svob.

pánem z Kettelerů ke studiu theologie. Byv vysvěcen 5. června 1841 na kněze, působil ve své dioecesi tři leta jako kaplan; později se stal místořiditelem v münsterském kněžském semináři, r. 1851. pak generálním vikářem. Stav se r. 1856. biskupem v Osnabrücku, jmenován byl r. 1866. po návrhu pruské vlády arcibiskupem v Kolíně. Nedlouho však mohl se těšiti „dobře spořádaným“ klidným poměrům v Prusku, na které poukázal sám král Vilém I., když mu skládal Ledochowski, nový arcibiskup v Poznani, v Berlíně svou holdovací přísahu. Vypukl totiž po málo letech neblahý kulturní boj a zasáhl plnou svou ostrostí zvláště toho muže, který stál jako arcibiskup kolínský a dle hodnosti nejstarší mezi pruskými biskupy v čele slavného katolického hnutí oné na utrpení tak bohaté doby. Obžalován byv pro opětované přestupování květnových zákonů, byl stále odsuzován a jeho majetek ustavičně zabavován, až konečně odveden 31. března 1874 do kolínského vězení, v němž strádal jako první katolický církevní kníže německý plných šest měsíců. Byl zapsán do seznamu vězňů jako „Pavel Melchers, pletař slámy!“ Následkem tohoto neslýchaného jednání s arcibiskupem rostla jen láska jeho dioecesánů k němu a jeho jméno vyslovováno s nelíčenou úctou nejen po celém katolickém Německu, ale po všem světě. Byv propuštěn z vězení, byl od „církevního soudního dvoru“ se svého úřadu „sesazen“ i musil s krvácejícím srdcem, ale s nezlomnou odvahou opustiti vlasť a odebrati se do vyhnanství. Avšak i z vyhnanství řídil, pokud mu jen bylo možno, své stádo, které jej po všechna leta zahrnovalo nejtklivějšími důkazy synovské oddanosti a věrnosti. Všecky prosby jeho dioecesanů i katolického Porýní, aby bylo dovoleno milovanému velepastýři se vrátiti, byly marny. Ani potom, když již kulturní boj zvolna dohasínal, nepodařilo se snahám Lva XIII. toho docíliti. Proto přinesl Melchers sama sebe za oběť, aby mohl býti zjednán „přístup k církevně-politickému pokoji.“ Papež Lev XIII. sprostil jej úřadu velepastýřského, ale vyznamenal jeho zásluhy a ctnosti tím, že jej povolal jako kardinála do Říma, do nejvyšší církevní rady. — Císař německý svolil, aby byl slavný kardinál pohřben v dómě kolínském. Pohřeb jeho konán dne 27. prosince za nesčetného účastenství jeho bývalých dioecesanů. Ulice, jimiž se bral průvod, byly zahaleny smuteční rouškou. Před rakví, již neslo 12 bratří Alexianův, kráčelo 14 biskupů, veliký počet maltánských rytířů, četní poslanci katol. středu a skoro všichni katol. šlechticové z Porýní; s rakve splývající stuhy nesli 4 professoři katol. bohosl. fakulty z Bonnu. Kard. arcibiskup Kremenz sloužil slavné pontifikální requiem, po němž měl pohřební řeč biskup trevírský Korum na slova sv. Pavla: „Dobrý boj jsem bojoval.“ — Budiž čest jeho památce!

H. Davy († 1829.), jenž právem se počítá mezi nejslavnější fysiky tohoto století, píše ve svém díle „Poslední dny přírodozpytce“ o materialismu takto: „Materialismus byl pro mne i v mládí chladným, těžkým, smutným, nesnesitelným učením, jež vede, jak se mi vždy zdálo, nutně k atheismu. Poslouchal-li jsem v anatomických sálech s odporem systém fysiologův, kterak se hmota znenáhla hromadí a bývá nadána dráždivostí, kterak uzrává k smyslnosti, jež v ní utržuje vnitřní silou nezbytné orgány a konečně ji povznáší k životu intellektuálnímu, tu bral se proud mého myšlení zelenými luhy, svěžími lesy a mé pocity se vracely od přírody k Bohu. Ve všech silách hmoty jsem spatřoval nástroje božstva. Pravý chemik vidí Boha ve všech nejrůznějších útvarech zevnějšího světa; pozoruje různosť a krásu kolem sebe, bude pak vždy ukazovati na onu nekonečnou moudrosť, jejíž blahovůle mu dopřála těšiti se ze svého vědění. A šíře své vědomosti, bude se vždy zdokonalovati, bude vždy výše vystupovati na stupních mravnosti a intelligence; jeho zbystřený důvtip bude sloužiti vznešené víře a v témže poměru, jako se uvolní rouška, jež zahaluje příčiny věcí, bude se vždy více obdivovati lesku božského světla, jež se mu v celé své kráse ukáže.“ — Ne učenci, nýbrž nedoukové pohrdají věrou!

MUSEUM.

Časopis bohoslovců českomoravských.

Ročník 30. 15. července 1896. Sešit 5.

Těm, kteří mi rozuměli . . .

Vás málo bylo, kteří v žití mém
jste vstříc mi šli s úsměvem vlídným v líci
a útěchy jste zdvihli ramenem
mou utrýzněnou duši, zoufající . . .

Vás málo bylo, kteří znoje plam
jste setřeli z mých unavených skrání
a beznaděje černým bažinám
mne vyrvali svou milosrdnou dlaní . . .

Vás málo bylo . . . byli jste však přec . . .
Bůh odplať vám tu všecku lásku vaši —
já chudší jsem než horský pastevec,
jenž cizí stádo hlídá na salaši

a mohu za vás jenom pokleknout,
a ruce sepnout k nebi blankytnému,
dát mohu vám jen chudý srdce kout . . .
O pojďte, pojďte všichni k srdci mému.

Já malé jen, jen malé srdce mám,
však jezerem v něm touha po vás dme se,
a když v něm všechny síně zotvírám,
pak jistě, do jednoho vejdete se.

A já vás tolik vroucně uvítám
v to srdce své — chýž chudou nádeníka,
však oheň lásky své tam rozdělám
a při tom se i bídě lehko zvyká.

O pojďte všichni — vítám vás tak rád,
můj ret vám lávku do mých ňader zklene . . .
Hle — dávám vše, co smím a mohu dát . . .
Nuž pojďte, já mám srdce otevřené!

Jaroslav Rouček.

Dr. František Zeibert.

První číslo VI. ročníku „Musea“ ze dne 15. října 1871. jest zahájeno blahopřejnou básní Václava Kosmáka, nadepsanou „Ku 4. říjnu.“ A koho v ní opěvuje proslulý později kukátkař? — Dr. Františka Zeiberta, tehdy professora na bohosloveckém ústavě, jenž byl v ten den slavně installován za kanovníka královské kapituly brněnské.

Od té doby uplynulo čtvrt století. Mnoho se v tom čase změnilo v naší vlasti, mnoho se změnilo i v naší kapitule, z jejíž tehdejších členů zůstal tu již Dr. Zeibert jediný. Hlavu jeho zdobí ctihodné jíní, ušlechtilá tvář rozryta vráskami a z žáků, kteří tehdy oslavovali povýšení drahého mistra, nejeden již ho předešel na věčnosť. Celé řady chovanců vystřídaly se v té době v brněnském alumnátě, ale nikdy z něho nevymizela láska k šlechetnému tomu příteli bohoslovců; ano, dnes hárá srdce alumnů snad ještě větší oddaností k nejdůstojnějšímu panu prelátu, než před dvaceti pěti lety. I my jsme ještě jeho odchovanci, i my jsme mu zavázáni největší vděčností; budiž nám tedy dovoleno k jeho kanovnickému jubileu položiti na důkaz úcty a upřímné lásky do jeho rukou aspoň své literární pokusy a několika prostými slovy podati nástin jeho požehnaného života. —

Dr. Frant. Zeibert narodil se dne 1. října 1830. v Třebíči z rodičů chudobných. Jeho otec byl soukenickým mistrem a měl na „Stařečce“, předměstí třebíčském, domek. S počátku se dařilo jeho rodičům dosti dobře, ale pohroma, jež zasáhla šířením továren četné maloživnostníky, neušetřila ani jeho otce; často od té doby zavítal pod jeho střechu i nedostatek. Tu nastaly i Františkovi smutné chvíle. Všichni učitelé vybízeli jeho otce, aby ho dal na studie, že by byla věčná škoda jeho nadání, ale marně; otec ukazoval na svůj nedostatek a nechtěl o studiích ani slyšeti. Jak asi bylo jeho matičce, když viděla, že její miláček nemůže dosáhnouti cíle, po němž tolik toužil! Často si potají s Františkem poplakala, ale pomoci mu nemohla; vždyť byla sama odkázána na cizí lidi, opatřujíc šitím chléb své rodině.

Než cesty Boží jsou nevyzpytatelny: proti čemu se otec tolik vzpíral, stalo se přece. V třebíčském klášteře žil tehdy šlechetný kapucín, P. Othmar Sokol, jenž se s největší obětavostí ujímal chudých nadaných žákův, aby ani jim nebyla zavírána cesta na studie. Najal si ve městě světničku a připravoval v ní nastávající studenty ku zkoušce do normální školy nebo do gymnasia. Na tuto „universitu“ chodil také potají náš František, cviče se v nezbytné tehdy němčině a ve všech předmětech, jimž se vyučovalo na škole normální. Když byl úplně připraven, zavolal si P. Othmar jeho otce a vyloživ mu, co se zatím bez jeho vědomí stalo, vynutil konečně jeho souhlas, aby František mohl odejeti do Brna ke zkoušce.

Veliká byla hochova radosť, když ho forman odvážel k Brnu, kde složil na normální škole s výborným prospěchem zkoušku a tím se stal schopným ku příjetí do gymnasia. Ale ještě neměl vyhráno. Otec stál na svém, aby František nechal studií a raději se vyučil některému řemeslu. Proto se vrátil mladý student smutně domů. Bylo mu tehdy 12 let; pomáhal rodičům

a při tom horlivě studoval u P. Othmara první latinskou třídu. Ku konci prvního semestru měl jeti do Brna ke zkoušce. Ale nová starosť: rodiče neměli peněz na taxy a teprve když mu složili dobrodinci potřebný obnos, splnilo se jeho přání. Zkoušky za první i druhý běh vykonal František s vyznamenáním. Tu se konečně spřátelil otec s jeho studiemi a nečinil mu více překážek, nechtěje jen, aby jeho syn zcela závisel na cizích lidech.

Než i tu Bůh pomohl. V té době se stal jeden z jeho příbuzných patrimoniálním úředníkem v Kremži a uvolil se, že vezme Františka s sebou, aby mohl choditi na tamní gymnasium. V Kremži vystudoval Fr. Zeibert vesměs s výborným prospěchem dalších pět tříd, ač mu bylo i tam často zápasiti s nedostatkem. Po roce byl totiž přesazen jeho příbuzný na jiné panství a František byl zase odkázán na dobrodince a vyučování méně nadaných žáků. Zakusil tedy v plné míře všech strastí chudého studenta, ale při tom si uchoval veselou mysl a mužně kráčel ku předu. Ve stálém boji o živobytí se jeho povaha jen utužila, jeho zásady se vytříbily a ušlechtily. Každého roku spěchával pěšky z Kremže do Třebíče na prázdniny, nikoliv však, aby s jinými studenty vesele užíval volných dnů, nýbrž aby pomáhal rodičům a s nimi sdílel jejich chudobu.

Ukončiv gymnasijní studia, odešel do Brna, kde s výtečným prospěchem vystudoval filosofii a pak r. 1850. vstoupil do bohosloví. Stav kněžský zvolil za doby největšího nedostatku kandidátů theologie. Do I. ročníku bohosloví vstoupili tehdy jen čtyři kandidáti a také ostatní ročníky byly skoro prázdny. Již tato okolnosť je důkazem, že šel do theologie z přesvědčení, z pravého povolání. V alumnátě přednášel tehdy biblické studium St. Zákona P. Ambrož Klimek, kněz řádu kapucínského, Nový Zákon náš slavný Sušil, dogmatiku Dr. Fr. Janíček, morálku Cyrill Weis, církevní historii a právo Ant. Heinisch, pastorální bohosloví Jakub Sušický a katechetiku spisovatel Vincenc Žák. V prvních třech letech Zeibertových studií byl prvním představeným a zároveň spirituálem bohosloveckého ústavu Ferd. Panschab, vicerektorem pozdější biskup Karel Nöttig; když pak se stal r. 1853. Ferdinand Panschab kanovníkem, jmenován regentem a superiorem Karel Nöttig, vicesuperiorem Bedřich Geissler.

V alumnátě počal pro Zeiberta nový život. Jsa nyní zbaven starostí hmotných, s celým zápalem zahloubal se do theologických věd a záhy si získal lásku nejen professorův a představených, nýbrž i všech kollegův. Zvláště přátelsky mu byl nakloněn pozdější kapitulní děkan Ferd. Panschab, jenž přízeň alumnátu dokázal i tím, že celou svou bohatou knihovnu, obsahující asi 2000 děl o 4200 svazcích, odkázal alumnátské bibliothéce. Poznav brzy veliké nadání horlivého bohoslovce, řídil jeho ducha vybranou vědeckou četbou, aby se nerozptyloval a nezabočil snad na cesty nepravé, a byl mu i později duchovním vůdcem.

Byv roku 1854. vysvěcen na kněze, byl Zeibert ustanoven kaplanem ve svém rodišti, kde působil půl roku. Potom byl poslán na výpomoc churavému faráři do Rudikova; avšak již po čtrnácti dnech se odebral na rozkaz tehdejšího biskupa hr. Schaffgotsche do vídeňského Frintanea, aby tam konal

vyšší bohoslovná studia. Současně s ním studoval ve Frintaneu zesnulý biskup královéhradecký Hais a nynější řiditel toho ústavu, slavný Laurin. Ve čtyřech letech, jež Zeibert ve Vídni ztrávil, zabýval se hlavně studiemi historickými a právnickými a ač byl téměř půl roku stížen těžkou nemocí, složil všechny přísné zkoušky s nejlepším prospěchem a byl dne 4. května 1858. slavně povýšen na doktora theologie.

Vrátiv se do Brna, stal se professorem historie a církevního práva na bohosloveckém ústavu, kde působil s úspěchem nejzdárnějším až do roku 1874. S professorem Sušilem pojila ho páska upřímného přátelství; jako Sušil, tak ani Dr. Zeibert nikdy netajil se láskou k národu, z něhož pocházel, a laskavostí i poutavými přednáškami naklonil si srdce všech svých posluchačův. S vědeckou důkladností spojoval mladý professor vždy neobyčejnou lepost formy, mluvě vzornou klassickou latinou a s přesvědčujícím nadšením. Nad to míval vždy v přednáškách o všeobecné církevní historii zvláště vroucí zřetel k dějinám domácím; což divu, že se stal záhy miláčkem svých žáků, kteří dodnes vděčně na něho vzpomínají?

Za krátký čas po svém jmenování řádným professorem, r. 1860., stal se Dr. Zeibert i prosynodálním axaminátorem a obhájcem manželství, roku pak 1868. skutečným radou a assessorem biskupské konsistoře, jíž prokazoval zvláště svými právnickými vědomostmi a bystrým rozhledem velmi platné služby. V den svých 41. narozenin, dne 1. října 1871., byl jmenován kanovníkem král. kathedrální kapituly v Brně a stal se členem zemské školní rady, v níž zasedal až do podzimu roku 1894., háje vždy úsilovně práv církve i svého národa; neocenitelných zásluh získal si zvláště o zřízení českých obecných škol v Brně.

Za své zásluhy byl kanovník Zeibert vyznamenán r. 1881. rytířským křížem řádu Františka Josefa I., roku 1886. jmenován papežským komořím, roku 1888. ozdoben záslužným křížem Pro Ecclesia et Pontifice a jmenován druhým infulovaným prelátem král. sídel. chrámu a kathedrálním arcijáhnem; r. 1891. stal se prvním inful. prelátem a kapitulním děkanem a jmenován i domácím prelátem Jeho Svatosti Lva XIII. Nejvděčnější památku si však zůstavil v srdcích svěřené mládeže jako vrchní řiditel pacholeckého semináře, jímž byl od roku 1874., a od roku 1885. jako biskupský komisař a vrchní řiditel bohosloveckého alumnátu. V úřadě tom nejlépe se ukázalo jeho zlaté šlechetné srdce; z každého jeho pohledu zírala nezištná láska, z každého jeho slova mluvila péče o blaho alumnův, kteříž v něm nikdy nespatřovali přísného představeného, nýbrž laskavého, dobrého otce, a lnuli k němu láskou v pravdě dětinnou.

Roku 1894., po semestrálních zkouškách za druhý běh, stížen byl ndp. prelát těžkou nemocí, z níž se však zdánlivě úplně uzdravil. Avšak za příštích zkoušek, na jaře r. 1895., se choroba s větší ještě prudkostí vrátila a na výslovný rozkaz lékařův byl ndp. prelát nucen vzdáti se vší rozčilující duševní činnosti i vrchního řízení bohosloveckého ústavu, jenž mu tak přirostl k srdci. Jen vrchní řiditelství pacholeckého semináře ponechal si posud, nemoha nikterak docela se odloučiti od studující mládeže. Chvíle, v níž se s námi

loučil, zajisté navždy utkví v naší paměti; se slzami v očích vyslechl naše díky a chvějícím hlasem děkoval nám za všechnu lásku, s kterou jsme se k němu vždy vinuli, prose nás, abychom se stejnou oddaností a synovskou důvěrou lnuli i k jeho nástupci, vdp. kanovníku Vojtěchovi. Snad ještě nikdy neodcházeli bohoslovci z refektáře tak sklíčeni a s tak mocnými dojmy, jako tehdy; slzy, jež se všem leskly v očích, výmluvně dokazovaly, jak bolestné jest nám to poslední „s Bohem“, jsouce nejlepším svědectvím naší vděčnosti a nelíčené lásky k ndp. prelátu.

Velmi čestnou paměť uchoval si ndp. prelát v alumnátě i jako professor a učenec. Na základě svých historických přednášek, jež byly původně jen lithografovány, vydal r. 1884. a r. 1889. podruhé tiskem výtečné „Compendium historiae ecclesiasticae“, jež jest zavedeno pro svou důkladnosť, bohatství látky a při tom velikou stručnosť a přehlednosť na většině bohosloveckých ústavův i ve Frintaneu. Přednášky z církevního práva byly jen lithografovány, ale jsou dosud jeho posluchačům nejen milou památkou na bohoslovná studia, nýbrž i dobrou rukovětí v potřebách praktického života a jmenovitě důkladná stať o správě církevního jmění jest dosud základem alumnátských přednášek. Vedle toho přispíval ndp. prelát vzácnými články do našich časopisův a má na základě dlouholetých studií a přebohatého listinného materiálu vypracovány podrobné dějiny král. kathedrální kapituly, bohosloveckého ústavu i pacholeckého semináře. Nemalých zásluh si dobyl i o důstojnou opravu dómu, o zvelebení zpěvu a hudby chrámové, o humanitní i vzdělávací ústavy moravské, o Dědictví sv. Cyrilla a Methoda a vůbec o povznesení našeho církevního i národního života.

Ve svých potřebách jest ndp. prelát neobyčejně skromný, aby tím hojněji mohl prokazovati dobrodiní jiným. Zvláště s radostí podporuje vždy chudé studenty, znaje strasti, s nimiž jest jim zápasiti, chtějí-li se vlastní silou domoci čestného postavení. Po celý svůj život byl navštěvován mnohými těžkými nemocemi a jinými zkouškami a tím osvojil sobě mysl zvláště trpělivou, a ducha ve všem nezlomného. Jsa k sobě velmi přísný, jest tím laskavější a mírnější k jiným a vždy ochotně podporuje každého radou i skutkem. Proto požívá u všech, kdož ho poznají, největší úcty a důvěry a jest nejvroucnějším přáním všech jeho ctitelův, aby Bůh jeho dny co nejvíce rozhojnil.

Celá dioecese se raduje z jeho letošího vzácného jubilea; s ní spojujeme i my své blahopřání, prosíce Boha, by mu žehnal a dopřál v jeho ctihodném stáří blahého klidu, prosíce však i nejdůstojnějšího pana jubilanta, aby nám navždy zachoval svou lásku a přízeň!

Mrtvé památce.

Dnes pouhou pohádkou mi město rodné
a albem vybledlým snů pohřbených,
že vzpomínka naň jenom bolem bodne,
jejž nikdy nikdo z šťastných neuhodne,
ten tichý žal dnů na vždy ztracených.

Jak s touhou zalétám v těch domů řady,
zvlášť v jeden, milý mi ten starý dům,
kde tiše vykvetl můj život mladý,
kde nevěděl jsem, co se tají zrady
za záclonami prostých, dětských dum.

Tam poslouchal jsem s utajeným dechem
ty pohádky, ó štěstí děckých let,
že často noc nás stihla svojím spěchem,
a my jsme musili ač s bolným vzdechem
v sléz opustit přec pohádkový svět.

Pak vyrostʼ jsem, a hrávali jsme s druhy
dřív míčem jen, pak na vojáky již,
tu ke cti mé — chtěl být jsem aspoň druhý,
však někdy, žel! byl boj ten příliš tuhý,
že pro jistotu uprchl jsem spíšʼ.

A bylo-li snad prázdné odpoledne
a letní slunce hřálo do strání —
šli na jahody jsme zas kolem jedné,
a kde jich víc, že vždy se déle sedne —
my vraceli se — bylo klekání.

A lehká mhla jak z bělostného šláře
se zdvihala a táhla po poli,
z vod vznášely se stíny v bílé páře
vždy výš a výš až nad ty samotáře,
až nad ty osamělé topoly.

Vše bylo báječné jak ve pohádce,
ty smutné topoly, jich dlouhý stín,
ty páry nad vodou, jež lkala sladce,
to byly duše as, jež daly oklamatʼ se
a zlákat v tichý vody klín.

Tak na vše nyní vzpomínám si s touhou,
ach, ano, bylo to jak v pohádce,
dnes pryč už vše, vše vidinou jen pouhou,
a kdybych plakal celou dobu dlouhou,
vše náleží už mrtvé památce.

Al. Tomášek.

Theorie o pojmech všeobecných.

Napsal Bohumil Spáčil.

Jako otázka o podstatě, příčině a cíli všehomíra jest středem metafysiky, jako tvoří základní bod psychologie nerozhodnutý ve filosofii problém o původu lidského poznání, tak byla a jest dosud theorie pojmů všeobecných v materiální logice kamenem úrazu všech filosofů. Jako táže se psycholog zvědavě, kterak lze vysvětliti tajemné zjevy velikolepé dílny ducha lidského, když vše, co vidíme a hmatáme, jest smyslné a nehybné, a zcela oddává se řešení této obtíže, jako metafysikovi sama sebou naskytá se otázka: jakým právem může náš rozum bez překážky stanoviti absolutní a nezměnné zákony metafysické, když ve světě hmotném vše jest pomíjející a měnivé, tak vrcholí spekulace logická v rozřešení obtíže, kterak může rozum překročiti hranici, jež jednotlivým věcem samým bytím individuelním (per esse individuale) jest vyměřena a slučovati věci jednotlivě existující v pojmy všeobecné, když ve věcech samých na pohled žádného podkladu nenalézá?

Že pojmy všeobecné v mysli naší skutečně existují, t. j., že člověk při svém myšlení a souzení nemá na mysli vždy tu neb onu jednotlivou věc, nýbrž všeobecný duševní obraz (ideu), jest nade vši pochybnosť jisto, a mimo několika filosofů předkřesťanských (Kratyllus, Epikurejci), jež sv. Tomáš spíše případným než delikátním jménem „porci“ zove (Tractatus I. de universalibus), a našich moderních sensistů nikomu rozumnému nenapadlo toho posud popírati. Nasvědčuje tomu jasně jak každá věda, jež nejedná o tom neb onom jednotlivci (přírodopis), o tom neb onom zjevu (fysika), nýbrž o pojmu druhovém a o zjevu všeobecném, tak i celý process našeho intellektuelního poznání a zdravá zkušenosť vůbec.

Ne tak snadnou a mnohem závažnější otázkou v theorii o pojmech všeobecných jest, jakým způsobem tvoří rozum pojmy všeobecné pozorováním věcí a zjevů jednotlivých a stále se měnících; jsou-li to pouhé výtvory ducha lidského beze všeho reelního podkladu ve věcech samých, jak tomu chtějí idealisté a nominalisté, nebo sluší-li hledati původ jejich mimo rozum ve světě reálním, jak učí realisté.

Nazval jsem otázku tuto závažnou, poněvadž vskutku vedle otázky o původu poznání lidského (de origine idearum), s níž těsně souvisí, tvoří základ každé soustavy filosofické, s níž stojí a padá, a byla vždy předmětem prudkých sporů mezi filosofy. Již řecký starověk má v řadě svých mudrců zástupce obou hlavních směrů, jichž přívrženci se v otázce o existenci a původu pojmů všeobecných rozcházejí. Škola nominalistův u Řeků, repraesentována přímými Stoiky, přes značný vliv na život veřejný a mravní nenabyla nikdy v otázkách specielně filosofických takového vlivu, jako škola obou předních zástupců řeckého realismu, Platonova a Aristotelova. Byť Plato žákem proslaveného neméně svým učením jako tragickým osudem Sokrata, a jsa neobyčejné výmluvnosti a ideální povahy, dovedl k sobě připoutati mnoho stoupenců, již stali se základem nové školy Platoniků.

Méně ideální a výmluvný, za to však hlubší a střízlivější myslitel Aristoteles uvedl příliš abstraktní a subtilní nauku Platonovu na pole konkretní, empirické, a založiv celou filosofii na principu: vše poznání počíná od smyslu, stal se nepřímým původcem středověké scholastiky. Nebylo by nezajímavo srovnati filosofické názory obou těchto myslitelů, kteří z pohanů naší křesťanské filosofii jsou nejbližší, a zkoumati, jaký vliv mělo jich studium i na pozdější filosofy křesťanské; než vytkl jsem si za úkol pouze jeden bod, v němž názory obou se rozcházejí, osvětliti, theorii o pojmech všeobecných. Pokusím se tudíž nejprve vyložiti a vyvrátiti nauku Platonovu a ukázati, pokud a jak se dá spojiti s učením křesťanské filosofie v ideách.

1. Co učil Plato o pojmech všeobecných? — Spisy Platona samého nejsou dostatečným vodítkem a věrným obrazem jeho nauky o všeobecných pojmech. Nehledě ani k tomu, že poklad filosofických spisů Platonových i většině vzdělanců pro nedostatečné známosti jazykové v originále téměř zcela jest nepřístupen, neměl ani Plato sám v úmyslu rozvinouti ve spisech svých systematicky svůj filosofický plán; snažíť se spíše v dialozích svých nastíniti a ospravedlniti život učitele svého Sokrata, a zejména mravní a bohovědecké názory jeho uvésti ve známosť. Důkladný pohled na logickou soustavu Platonovu, zároveň však i její odsouzení, podává nejvýtečnější jeho žák, Aristoteles, ve spise svém „τὰ μετὰ τὰ φύσικα“, jímž chceme se i ve výkladu Platonovy theorie říditi. —

Snažili se ovšem starší i novější obhájci zásad Platonových pochybenou jeho nauku o ideách a důsledky její zcela přičísti na vrub zlomyslnosti Aristotelově, který prý ze žárlivosti k soku svému nauku mistrovu v černějších barvách vylíčil; než nelze se domysliti důvodů, které by přímého Aristotela přiměly k podobnému jednání, a že by veliký myslitel za dvacet let, jež prožil při slavném mistru, nauky jeho správně nepochopil, zdá se holou nemožností. Než budiž tomu jakkoliv, jisto jest, že nauka o t. zv. ideách oddělených (ideae separatae) vždy se přičítala Platonovi a, ne-li od něho, jistě od školy Platoniků má původ.

Co praví tedy Platonův systém o pojmech všeobecných? Základem celé jeho soustavy jest věta: svět ideální, svět pojmův a myšlení, jest od světa zevnějšího, smyslného naprosto oddělen; neboť mezi jednoduchým, duševním principem, jakým Plato duši skutečně uznává, a čirou hmotou nemůže býti žádného přímého spojení. Tato hypothese stala se podkladem další stavby filosofie Platonovy. Jelikož filosofii dle Platona hlavně jest se zabývati světem ideálním, světem myšlení, přirozeno, že těžiště vší filosofie spekulativní (na rozdíl od filosofie praktické, ethiky), spočívá v dialektice či logice a hlavní otázka filosofie jest právě o původu a podstatě ideí či pojmů všeobecných. Mimo to jest nauka o pojmech všeobecných u Platona bodem, jímž chtěl nalézti most ku spojení obou světů, logického a smyslného. A tak jest systém o ideách všeobecných duší celé filosofie Platonovy a vyvrácením jeho klesá i celá budova její. Nauku svou vyvádí Plato z těchto principův a tímto postupem:

Jisto jest, že všecko naše poznání a myšlení nikoli k jednotlivým

věcem smyslným směřuje, nýbrž že pojmy všeobecné jsou jeho předmětem, jisto jest i, že věda nejedná o jevech jednotlivých, nýbrž že vlastním objektem jejím jsou zjevy a pojmy všeobecné; nelze konečně pochybovati, že celý postup intellektuelního poznání našeho jest čistě abstraktní a nade smyslnosť povznešený. A vskutku, pojem člověka v mysli Platonově ničím se neliší od pojmu člověka, jejž měl Pythagoras anebo Leonidas a p., všeobecné zákony přírodní a mravní stále jsou tytéž; byť i jednotlivé zjevy podléhaly ustavičným změnám, process poznávání a pojímání u všech lidí všech věků stále jest bytně týž, ač orgány materielní jsou rozdílny. Akt poznání sám jest nadsmyslný; předmětem poznání jsou pojmy nezměnné a nehmotné, předmětem vědy zákony trvalé a nepomíjející.

Kde je však hýbací příčina (causa movens) našeho poznání, kde lze hledati původ těchto pojmů všeobecných? — Ve světě materiálním nikoli, nebo vše, co kol sebe vidíme, jest hmotné a singulární, a mimo to není žádného spojení mezi říší rozumu a hmoty. A přece odporuje zdravému smyslu připustiti, že by všeobecné pojmy, u všech lidí se objevující, byly subjektivním výtvorem rozumu. Nezbývá tudíž, než utvořiti reální svět ideí, od obou řádů oddělený, a v něm položiti původ všeobecných pojmů.

Tak dospěl Plato ku pojmu o světě třetím, o světě idejí či pojmů všeobecných, reálně existujících, jenž měl býti pojítkem obou prvních řádů či říší. Tím rozřešil Plato první a hlavní otázku logiky o původu pojmů všeobecných a jal se nyní budovati svůj systém logický o poznání a metafysický o participaci ideí ve světě hmotném.

Poznání rozumové není dle Platona ničím jiným, než participací reálních idejí mimo svět hmotný existujících. Pokud člověk, dí Plato, žije pouze světu smyslnému, čili pokud se pohybuje v onom stadiu, v němž pravíme, že má rozum nevyvinutý, jest podoben člověku snícímu, jehož představy nejsou vyšším světlem rozumu ozářeny; teprve když si byl pohlížením na nadsvět ideální osvojil ideje všeobecné, počne vskutku zjevy smyslné poznávati tím, že poznané ideje na ně aplikuje.

Na otázku, jakým způsobem duch lidský může se vymaniti z pout tělesnosti a povznésti se ku poznávání idejí transcendentních, nedovede Plato vědecky odpověděti; aby otázku tuto rozřešil, jest se mu uchýliti k hypothesi o preexistenci duší. Duch lidský, učí řecký mudrc, žil před svým spojením se hmotou ve světě ideálním, kde na ideje bezprostředně nahlížel a tak je poznával. Hmotou však těla přiveden jest v zapomnění svého poznání, a pouze ponenáhlým vybavováním (ἀνάμνησις) přichází opět ku poznávání a vědění. Nauku tuto osvětluje a rozvádí Plato ve mnohých svých spisech (zejm. v dialozích Menon, Faidon a Phaedrus), a snaží se ji opříti různými důvody, namnoze a priori čerpanými, jichž ovšem uváděti nemůžeme.

Než přese všechnu důmyslnou konstrukci Platonovy soustavy poznávací naskýtá se hned na první pohled nová obtíž. Jakým způsobem vysvětliti jest nepřímé působení světa smyslného na ducha, jež působí, že duch věcmi smyslnými jaksi upozorněn a ponuknut si vzpomíná na ideje dříve poznané, a proč duch poznání své, jež přece kotví v nahlížení idejí, přenáší na svět

smyslný, tak že se zdá, že ne ideje, nýbrž věci smyslné jsou vlastním předmětem našeho poznání?

Na to odpovídá Plato duchaplnou theorií o participaci týchž idejí ve světě hmotném. Duchaplnou proto, poněvadž se jí Plato křesťanskému učení o ideách nejvíce přiblížil. Všeobecné pojmy či ideje nejsou dle něho jenom pramenem našeho poznání, nýbrž ideje, participovány hmotou, tvoří i podstatu věcí smyslných. Hmota jest dle Platona povahou svou úplně beztvárná; teprve působením Boha, který jako pouhý, osobní duch mimo všechny tři světy povznesen existuje, nabyla tvarův a forem, jež nyní ve světě hmotném vidíme a jimiž právě stává se hmota poznatelnou. Bůh, nechtěje ve své dobrotě nechati hmotu beztvárnou, vtiskl jí, pohlížeje na všeobecné pojmy jako předobrazy (causae exemplares [1]) formy podstatné, těmto ideám odpovídající.

A tak každá věc smyslná béře podíl na té neb oné ideji všeobecné, a právě tím stává se tou neb onou věcí, a naopak rozum může tu neb onu ideu, již byl participací nebo nahlížením ve svět ideální poznal, na věc, tentýž pojem repraesentující, přenésti a tak v ideách nepřímo i svět smyslný poznávati. Tím pak, že více předmětů participuje tutéž ideu, stávají se navzájem podobnými či individuy téhož druhu a poskytují podklad rozumu poznávajícímu, že může více věcí pod jedním všeobecným pojmem sloučiti a v něm jako v zrcadle ji představovati.

Nauku o ideách přenesl Plato i na pole ethiky hypothesí o participaci ideje dobra; a tak vskutku celá nauka Platonova spočívá na jeho theorii o pojmech všeobecných, jež jest právě předmětem našeho pojednání. Zmíniti se i o ostatním učení Platonově, zejména o theorii poznávací, bylo nutno ku porozumění a posouzení celé jeho soustavy. Jak vidno, vyznamenává se učení Platonovo vzácnou jednotou a hlubokou promyšleností; i není divu, že ohnivý a výmluvný Plato hojně nalezl stoupenců v i mezi filosofy křesťanskými, z nichž snažili se někteří příliš horliví jeho následovníci i stinné stránky jeho ospravedlniti a se stanoviska učení křesťanského vyložiti.

V dalším postupu své studie se pokusím ukázati, pokud se platonické učení o ideách s filosofií naší dá spojiti. Nelze nám ovšem nikterak konečného mínění o věci té pronášeti; náležíť otázka tato u filosofů k otázkám sporným a k jasnému jejímu přehledu a porozumění bylo by třeba podati důkladný rozbor nauky Platonovy na základě vlastních jeho spisů, k čemu ani čas, ani síly naše nestačí.

2. Je-li nauka Platonova správna? — Ježto, jak řečeno, z řeckého textu Platona není snadno utvořiti si zcela jasný pojem o celé nauce, závisí správnosť či nesprávnosť jeho theorie téměř jedině od různého výkladu a smyslu slova „ideje“ (ř. νοούμενον). Jako vůbec o názorech každého veleducha, tak i o nauce Platonově utvořil se v pozdější filosofii dvojí náhled. — Z přívrženců Platonových na prvém místě sluší jmenovati sv. Augustina, jenž, spíše důvtipem a výmluvností, než prohloubeností Platonovou pohnut, „daleko

[1]) To by nasvědčovalo tomu, co tvrdí někteří přívrženci Platonovi, že Plato jménem ideje nemínil pojem všeobecný ve smyslu scholastického „conceptus“, nýbrž že na mysli měl ideu v užším slova smyslu.

nejlepším“ z filosofů řeckých ho nazývá (de civ. Dei lib. VIII.), a pak i celou školu Platonikův starověkých i Novoplatonikův, jež se postavila na zásady řeckého mudrce. K nejhlavnějším odpůrcům nauky Platonovy náleží Aristoteles, škola Peripatetikův, sv. Tomáš a celá řada scholastiků.

Uvedli jsme svrchu stručně důvody, pro které výklad Aristotelův, dle něhož Plato měl na mysli skutečné pojmy všeobecné (conceptus), nikoli ideje v užším slova smyslu (ideae, exemplaria), zdá se býti správným, neb aspoň nejpravděpodobnějším. Učil Aristoteles nauce svojí v době, kdy většina žáků Platonových byla na živu a škola Platoniků v plném rozkvětu, kde by tedy bývalo neprozřetelností nauce váženého mistra podkládati nový, neznámý smysl. Než dle podání Aristotelova nezbývá, než nauku Platonovu o ideách jako naprosto mylnou a nesprávnou odsouditi; zabíhať výstřednosť její mnohem dále, než nauka pozdějších strohých realistů (Viléma de Champeaux a Skotistů), jež učili bytné existenci pojmů všeobecných ve věcech samých. Již princip, pro nějž se zdála Platonovi nevyhnutelnou existence všeobecných pojmů ve světě reálním, jest zcela mylný. Z processu, jímž Plato k posledním důsledkům své nauky dospěl a jejž svrchu snažili jsme se nastíniti, jest patrno, že Plato stavěl na psychologickém omylu, dle něhož poznání naše musí odpovídati věcem poznaným tou měrou, že nejen podstata (essentia), ale i způsob bytí (esse) poznávajícího a předmětu poznaného (cognoscentis et cogniti) má býti jeden a týž.

Tato domněnka, jež jest podkladem téměř všech mylných názorův o pojmech všeobecných, jest dle nauky scholastické, dle níž ovšem poznávající (rozum) a poznané (předmět) tvoří jeden celek, nikoli však fysicky, materiálně, nýbrž intentionálně, jest licha. Než ideologie platonická i jinak obsahuje mnoho nesrovnalostí a protikladů. Právě pojem vědy, ku jehož zachování vidělo se Platonovi nutným ustaviti nauku o ideách, byl by touto theorií, kdyby byla provedena důsledně, naprosto zničen. Jest zajisté už samo v sobě nesnadno dáti se přesvědčiti, že předmětem všech věd, kterými bádavý duch lidský se obírá, nejsou věci a jevy smyslné, nýbrž jakési nejisté, v neznámu existující pojmy, jež rozum náš na věci hmotné applikuje, kdyžtě ani logika, věda tedy čistě abstraktní a spekulativní, bez jakési nepřímé závislosti na zjevech smyslných obejíti se nemůže.

Co se zdá nesnadným ve vědě vůbec, zabíhá do směšnosti ve vědách přírodních, kde na př. by bylo nutno přesvědčiti přírodopisce, že, zabývaje se popisem a rozborem toho neb onoho živočicha, jedná vlastně o nějaké ideji všeobecné a poznatky své pouze applikuje na přítomný předmět. Jest sice jisto, že předmětem vědy jsou všeobecné pojmy a nezměnitelné zákony, ale osudnou mýlkou by bylo domnívati se, že přírodověda jedná pouze o zjevech všeobecných a principech nezměnných, od hmoty a její vlastností docela abstrahujíc. A právě tím zničen od Platona úplně pojem věd reálních, hmotou a pohybem hmoty se obírajících, a dán základ k celému řetězu bludů, které nauku Platonovu vyvracejí.

Jako dle psychologických názorů Platonových každému pojmu, jejž lidská obrazotvornosť dovede utvořiti, nutně odpovídá idea existující, tak i

každý předmět kterékoliv vědy existuje ve světě způsobem ideálním, kterým ta neb ona věda ho projednává. To však jeví se holou absurdností, jakmile jen poněkud přihlédneme, jak různým způsobem jednotlivé vědy o jednom a témže předmětu jednají. Tak idea Boha, o němž z různého stanoviska jedná theologie, filosofie, ethika a p., všechny však o jediném předmětu materiálním (subjectum materiale), lišíce se pouze různým nazíráním jeho (per subj. formale), musila by tolikráte a vždy takovým způsobem ve světě ideálním existovati, jakým právě ta neb ona věda o ní své poznatky ustavuje. — Nemožno jest dále, aby na př. pojem ničeho, nemožnosti a p., jež nejenom dobře dovedeme utvořiti a pojímati, ale o nichž i věda spekulativní může jednati, reálně a bytně existoval, aby na př. pojem nějaké přípádnosti (accidens) samostatně jako idea existoval — a to by bylo dle theorie Platonovy nutno — když právě podstata pojmu ničeho, nemožnosti a pod. v tom záleží, že vůbec existovati nemůže, když celou bytností přípádnosti jest, že ne samostatně a v sobě (in se), nýbrž přípádně, v něčem jiném (in alio) existuje.

Duchaplným důkazem poráží Aristoteles svého mistra v rozboru jeho nauky ve spise shora zmíněném: „Buď ideje a věci hmotné," praví tam (dle kommentáře svatého Tom. Aqu., lect. 14.), „které ideje participují, jsou téhož druhu,[1]) nebo nikoli. Jsou-li téhož druhu, nutno důsledně dle tvrzení Platonova utvořiti novou ideu všeobecnou, která by byla společnou věcem smyslným a samým ideám a od obou přesně oddělena, ježto každý druh jest dle Platona repraesentován společným pojmem všeobecným. Tu nestačí odpověď, že ideje, jsouce nehmotné a netělesné, nevyžadují nových pojmů je repraesentujících, poněvadž i pojmy mathematické jsou netělesné a nehmotné a přece, poněvadž vždy více a více jich tvoří jeden druh, dle Platona pojmy všeobecné participují. Připustíme-li však druhou část dvojboru, že totiž věci hmotné a ideje nejsou téhož druhu, následuje z toho, že ideje a věci smyslné jsou zcela různorodé (aequivocae), majíce pouze jméno společné." To zase příkře odporuje položce samého Platona, a boří základ vší metafysiky, nauku o analogii bytností. —

Tolik nesrovnalostí, jež bojují proti theorii Platonově, vzniká při rozebírání a pozorování jeho nauky ve světle výkladu Aristotelova, béřeme-li za základ pravé pojmy všeobecné. Nedá se však učení Platonovo nikterak srovnati s ideologií filosofie křesťanské? —

Třeba připomenouti, že, nehledě na jiné obtíže, definice pojmů všeobecných u Platona spíše odpovídá definici ideje scholastické ve vlastním smyslu, než výměru pojmu všeobecného. Pojem všeobecný jest dle scholastiků něco, co zároveň jest jedno a mnohé (unum et multa), ne ovšem v témže smyslu, což by bylo absurdním: jedno, pokud jeden pojem objektivně v mysli existuje (neboť myslím-li si na př. člověka, mám na mysli vskutku pouze jeden pojem), mnohé, pokud jeden a týž pojem (na př. člověka) více, ba všem věcem téhož druhu odpovídá. Avšak pojmy všeobecné, jak je Plato podává, definici této nevyhovují; neboť vše, co existuje, jest pouze jednotlivé,

[1]) Podobně jako na př. všickni lidé tvoří jeden druh, všichni jsou živočichové rozumní (animalia rationalia).

singularní právě svým vlastním bytím, svou existencí, která každé věci jest vlastní a ji samu v sobě tou neb onou věcí činí a od ostatních odděluje; nemohou tudíž ani repraesentativně více věcem odpovídati.

Z této nesrovnalosti snažili se přívrženci Platonovi vyložiti theorii Platonovu ve smyslu skutečných idejí obrazných (exemplaria) a tak Platona ospravedlniti. Pokusím se v další části ukázati, jak dalece jest to možno a správno.

3. Dá se srovnati nauka Platonova s ideologií scholastickou? — Ku porozumění této části třeba uvésti něco z nauky křesťanské filosofie o pojmech všeobecných a o ideách. Scholastikové liší všude přesně pojem všeobecný od ideje ve smyslu, v jakém i my slovo to nyní vykládáme. Rozdíl tento i tam lze pozorovati, kdy jména ideje i pro pojem vůbec se užívá. Slyšme učitele andělského: „Si loquamur de idea proprie, secundum quod est rei, eo modo, quo est in esse producibilis, sic una idea respondet singulari, speciei et generi, individualis in ipso singulari, eo quod Socrates, homo et animal non distinquuntur secundum esse. Si autem accipiamus ideam communiter pro similitudine vel ratione, sic, cum diversa sit consideratio Socratis, ut Socrates est, et ut homo est, et ut animal est, respondebunt eis plures ideae vel similitudines.[1])

Jest tedy rozdíl mezi pojmem obecným a ideou veliký. Idea jest obraz singulární, v sobě jednotný a od ostatních oddělený. Pojem všeobecný zároveň jest jedno a mnohé, z jedné věci možno z různého stanoviska různé utvořiti pojmy, každé věci však odpovídá pouze jedna idea, idea předchází věc, dříve než jest provedena, pojem pouze o věci již existující míti můžeme; Bůh má o všech věcech nejdokonalejší pojmy, nikoli však ideje a p. — Jasněji ještě vyslovuje se o tom andělský učitel na jiném místě: „Idea operati est in mente operantis, sicut quod intelligitur; non autem sicut species, qua intelligitur, quae est forma faciens intellectum in actu. Forma enim domus in mente aedificatoris est aliquid ab eo intellectum, ad cuius similitudinem domum in materia format.“[2]) Má tudíž idea povahu příčiny formální, pojem však jest účinkem (terminem) myšlení. —

Nauka o ideách jest důležitou částí scholastiky nejen v theologii přirozené, ale zejména v subtilním a nesnadném traktátu o existenci pojmů možných. Dokonalé ideje všech věcí existují eminentně v mysli božské, a dle nich stvořil a uspořádal Bůh v čase dle věčného úradku a plánu svět. Podobný názor o stvoření světa dle idejí u Platona dal sv. Augustinu podnět k domněnce, že sám Plato učil existenci idejí nikoli oddělených, nýbrž v rozumu božském bytujících. — Že nebyl smysl nauky Platonovy takový, jest patrno již z hořejšího výkladu Aristotelova. Mimo to dle Platona sama idea Boha, jako idea nejvyššího dobra, nikoli mimo svět ideální, nýbrž v něm existuje; ne tudíž ideje v mysli božské, jak učí scholastika, ale naopak sama idea božská v nich bytuje. —

---

[1]) De veritate, quaest. III., art. 8.

[2]) Summa Theol. pars. I. quaest. XV. art. 1.

Než ideje platonické, i odděleně od Boha existující, nemohou míti povahu pravých idejí obrazných a nedají se vyložiti ve smyslu přívržencův Platonových. Jméno a pojem ideje samé dle scholastiky může míti dvojí smysl: buď jest idea skutečným obrazem věci v mysli umělcově před vytvořením věci (idea intrinseca), buď značí vzor zevnější, jejž umělec napodobuje (idea extrinseca), jako na př. malíř vytváří obraz buď dle vlastní ideje nebo jej kopíruje dle reálního vzoru. Ve vlastním smyslu se béře idea jediné pro obraz v mysli existující, ač sám sv. Tomáš na některých místech svých spisův obojí přesně rozlišuje (na př. de veritate, quaest. III. art. 1.).

Této definici ideje však pojmy platonické naprosto neodpovídají, nemajíce objektivní existence v mysli Tvůrcově, nýbrž tvoříce samostatný, oddělený svět. Ztrácejí tudíž povahu idejí vnitřních, jsouce pouhými zevnějšími vzory. To však nauce o stvoření, aspoň křesťanské, jež hlásá stvoření z ničeho a dle ničeho, příkře odporuje, činíc Boha závislým při stvoření na vzoru zevnějším a snižují dokonalosť a velebnosť Boží; neboť pracovati ne dle vlastních idejí, nýbrž dle vzorů zevnějších, jest známkou neúplnosti a nedokonalosti. — I sám důvod, pro nějž ustavil Plato svět ideální — zachovati objektivnosť vědy — brání rozuměti jeho nauce ve smyslu našich idejí. Neboť jak již bylo vyloženo, nikoli ideje či vzory věcí jsou předmětem vědy — totiž vědy vůbec, ne speciální vědy, která ovšem může míti za předmět ideje — nýbrž pojmy všeobecné.

Konečně i celý vývin a postup nauky Platonovy a těsná souvislosť jeho nauky s theorií o původu poznání jasně svědčí, že se nejedná o ideje obrazné, nýbrž o skutečné pojmy všeobecné. Vidno, že theorie platonická, ať již ji posuzujeme z kteréhokoliv stanoviska, bojuje s nesčetnými protiklady a jest tudíž rozhodně nesprávna. Nanejvýše bylo by lze připustiti domněnku, že Plato ideje a pojmu všeobecného v nauce své přesně nerozlišoval, což však při rozdílu obou pojmů tak subtilním a důležitém nezdá se býti menším omylem než všechny obtíže, s nimiž se zastanci obou názorův o theorii Platonově u výkladu jich potkávají. A tak nauka jednoho z největších filosofů řeckého starověku, vycházejíc z jediného osudného omylu, při vší duchaplnosti a jednotě plna jest bludův a klamných domněnek; a uznati-li dlužno na jedné straně Platonův ideální směr a nad jeho věk povznešené stanovisko, jímž se nauce křesťanské vedle Aristotela nejvíce přiblížil, jest pochybné jeho učení na druhé straně jedním z mnohých důkazů, že filosofie byť i velice důmyslná, bez vyššího vodítka nutně se ocítá v temném bludišti nesčetných otázek, obtíží a problémů, jež se jí na všech stranách naskytují, na scestí. Soud ten platí nejen o filosofii předkřesťanské, ale jistě plnou měrou a vším právem i o novopohanské filosofii moderní.

Z „Májových písní“.

I.

V azuru vonném skřivaní
se v trilkách hymna vlní
pahorků modrých po skráni,
jež radostí se plní.

Na sněti pupen v akordech
se tlačí s touhou k žití
a stráním písně libý dech
vkouzlilo máje kvítí.

O zapěj mi též skřivane,
ať máj se ke mně skloní,
ať radost v hrud mou zavane,
ať květem duše voní!

II.

První vlaštovinko
cos mně přinesla,
cos mně z krajin Jara
s sebou přivezla?

Mluvily jej sosny,
přizvukoval buk,
žvatlalo jej kvítí
smaragdových luk.

„Neznali tě v dáli
v zimním přístřeší,
něco ale nesu,
co tě potěší.

‚Pozdravuj nám druha‘
potok s nimi pěl.
‚Pozdravuj nám druha‘
šeptla chýžek běl.

Když jsem totiž plula
přes Šumavský pás,
ke mně z hvozdů zalét'
divný jakýs' hlas.

Dlouho za mnou všechny
dlouho hleděly,
až se vlny mraků
za mnou zavřely . . .“

III.

K rozhněvaným vlnám sedla
rybářova dcera,
po nich smutně rozhledla se
do dálného šera.

Proč dnes stále na něj myslím,
proč mne smutek souží,
proč mé srdce opuštěné
po něm dnes tak touží?“

„Rcete vlnky“, žadonila,
„proč o milém v dáli
v májové dnes první noci
sny se černé zdály.

Zpěnily se jasné vlnky,
uvolnily hněvu,
perličkami stříbrnými
postříkaly děvu.

Zasyčely, zaječely:
„Opustil tě milý, —
včera jsme mu v našem klínu
pohřeb vystrojily.“ —

Fr. Kořínek.

Emanuel hrabě Pötting-Persing.

Není zajisté ve vlastech našich nikoho, kdo by neznal a s největší úctou, vděčností a láskou nevyslovoval jména hraběte Pöttinga. Velkolepý, královský dar, jímž obmyslil vznešený tento kmet na sklonku svého žití náš národ, věnovav celé svoje jmění na zřízení českého vychovávacího ústavu a pensionátu pro dívky v Olomouci, zajistil mu věčnou památku v našich dějinách, v nichž jest zapsáno jeho jméno písmem nesmazatelným. Budiž tedy i nám dovoleno, ozdobiti svůj časopis obrazem vznešeného toho kmeta a připojiti několik prostých slov o jeho požehnaném životě.

Emanuel hrabě Pötting-Persing pochází ze starého šlechtického rodu, jehož statky byly původně v Dolních Rakousích, od roku však 1652. i v Čechách a na Moravě. Od té doby náleželi jeho předkové k vynikajícím členům našeho šlechtického stavu a zastávali různé nejvyšší úřady, nejednou činně zasahujíce v osudy naší vlasti.

Narodil se dne 25. října 1819 na zámku budišovském u Velkého Meziříčí. Ukončiv s výtečným prospěchem studia gymnasijní, odebral se do Olomouce, kde konal studia filosofická. Rozhodnuv pak se pro stav duchovní, vstoupil do brněnského bohosloveckého ústavu a byl dne 6. srpna r. 1843. vysvěcen na kněze. Prvním místem jeho činnosti byl Komárov u Brna; jsa tam kaplanem, byl zvolen dne 29. března 1844. za domicelárního kanovníka kapituly olomoucké.

Z Komárova byl přesazen hrabě Pötting za kooperátora do Velkého Meziříčí, kdež působil do r. 1849. Přestoupiv pak do arcidioecese olomoucké, byl po dvě leta kooperátorem v Dolanech, pak farářem ve Slavičíně a od 14. září 1853 ve Švábenicích, kde působil s největším zdarem po plných 14 let, jsa miláčkem všech svých farníků. Proto se s ním velmi těžce loučili, když se stal r. 1868. sídelním kanovníkem v Olomouci.

V metropolitní kapitule byly hraběti Pöttingovi záhy svěřeny mnohé důležité úřady. Byv již dříve vyznamenán hodností kn. arcib. rady a přísedícího kn. arcib. konsistoře, byl ustanoven r. 1869. arcib. komisařem při c. k. theologické fakultě, r. 1871. zvolen jednohlasně infulovaným proboštem u sv. Mořice a r. 1872. jmenován referentem při zařizování nových obročí.

O svůj proboštský chrám dobyl si hrabě Pötting zásluh nehynoucích. Jeho vlivem a vzácnou štědrostí značně pokročila zevnější oprava starobylého toho kostela, zakoupena nádherná bohoslužebná roucha a chrám i uvnitř značně vyzdoben. Jeho činnosť se ještě více rozšířila, když byl jmenován r. 1880. předsedou konsistoře a generálním vikářem arcidioecese olomoucké. Čestný ten úřad zastával hrabě Pötting s největší horlivostí až do smrti kardinála Fürstenberga.

Ve vznešené své důstojnosti získal si hrabě Pötting velikých zásluh o povznesení a utužení katolického ducha v rozsáhlé arcidioecesi; v té příčině neznala jeho obětavosť mezí. O mnohých jeho darech se svět nedověděl, ale již to, co přece proniklo na veřejnosť, výmluvně hlásá štědrosť v pravdě šlechtickou. Tak věnoval 10.000 zl., aby se mohly konati po arcidioecesi missie,

Emanuel hrabě Pötting-Persing.

opravil nákladem 2000 zl. oltář v kapli loretánské na dómě a věnoval značné dary různým řeholním domům i chudým kostelům; s velkomyslnou štědrostí podporoval vždy zvláště chlapecký seminář v Kroměříži a chudé bohoslovce v Olomouci, pro něž jest jeho šlechetná ruka vždy otevřena.

Udíleje tak značné dary k účelům církevním, nikdy nezapomínal hrabě Pötting ani na vlast, v níž se zrodil, a na český lid, mezi nímž tak dlouho působil. Vida pak, že se českému lidu ve vlastní zemi upírá právo na české školy, sám se postavil v čelo národní svépomoci a svým mocným vlivem i velikou štědrostí prokazoval své vlasti služby neocenitelné. Prelát Pötting náleží zajisté k prvním zakládajícím členům a největším dobrodincům Matice školské. Sám vysvětil 17. října 1875 první matiční školu v Olomouci a věnoval na její založení i udržování značné dary; vedle toho věnoval 2000 zl. podporovacímu fondu na c. k. českém gymnasiu a obmyslil stipendiemi a velkomyslnými podporami Národní jednotu, Matici Národního domu, dobročinný komitét dám, hudební školu spolku „Žerotína“ a četné jiné vlastenecké spolky a ústavy. Největším leskem zaskvělo se však jméno šlechetného mecenáše dne 15. září 1895., kdy byl v Olomouci slavně vysvěcen dívčí vychovávací ústav a pensionát, na jehož zbudování obětoval hrabě Pötting 85.000 zl.

Slavnosť, při níž byl nový pensionát odevzdán svému účelu, nikdy zajisté nevymizí z paměti těch tisíců, jež se jí účastnily. Pravdu měl professor Čelakovský, když pravil, že dosud nikdy nebyl přítomen slavnosti tak dojemné a vzrušující. Stůjž zde aspoň několik slov očitého svědka:[1]) „Kmet-vlastenec, který po celý život šetřil, po mnohých překážkách ubírá se do budovy, při jejíž stavbě den co den dlíval, aby ji odevzdal do povolaných rukou. Kmet-vlastenec dobrotivé tváře ubírá se nepřehlednými zástupy jásajícího lidu, který chce místo koní sám povoz táhnouti, do ústavu, aby Bohu při prvé mši svaté přednesl vřelou prosbu za rozkvět ústavu a za hojné požehnání. Kmet-vlastenec — nevidí těch zástupů, nevidí ústavu, nevidí prvých žaček . . . Ale líce jeho nahrazuje lesk oka. A srdce jeho zajisté tlouklo blahým uspokojením v den, kdy národu podal vzácný věru dar . . . .“

A když dr. Čelakovský dokončil slavnostní řeč, v níž velebil štědrosť šlechetného dárce, když přečetné zástupy provolávaly nezištnému mecenáši nadšeně slávu, odmítal k slzám pohnutý kmet veškery své zásluhy, ježto prý plnil jen povinnosť českého šlechtice! „Co jsem samotně národu dal,“ toť vlastní jeho slova, „v tom vracím jemu jen část toho, co národ dal mně, založiv z lásky své bohaté nadace naše, a proto nečiním dar, leč splácím jen národu povinný dluh . . . . Národ český dal rodu mému dům v této zemi, svůj přeslavný inkolát v království českém, já odevzdávám jemu dům pro dívky jeho, na paměť rodu mého.“

Zdaž nejsou to slova zlatá, zdaž nevycházejí z hloubi vysoce šlechetné, ideální duše, zdaž nenutí mimoděk k přemýšlení? Hle, tak mluví a jedná český kněz, tak mluví a jedná český šlechtic! Kéž jsou ta zlatá slova na vždy vryta do srdce celého českého národa, kéž si je zapamatují všichni, kdo rádi

[1]) Rozhledy po lidumilství. III. 108.

vytýkají českému kněžstvu nevlastenectví, jimž stále překážejí statky „mrtvé ruky!“

Že jest hrabě Pötting i velikým dobrodincem chudiny a všech trpících, netřeba snad ani podotýkati. Jeho památka podnes jest žehnána na všech místech, kde působil. Kdo sečte slzy, jež jeho dobrá ruka usušila, kdo sečte obnosy, jež rozdal k účelům dobročinným? Zapsal-li své jméno neunavnou horlivostí pro blaho církve do knihy života, zbudoval-li si příkladnou obětavostí věčný pomník v paměti národa, zajistil si šlechetnou dobročinností nezničitelný pomník v srdci chudiny. Zda jest bezpečnější cesta k nesmrtelnosti?

Ve dnech stáří stížen jest hrabě Pötting bolestným očním neduhem, snáší jej však s obdivuhodnou trpělivostí a úplnou odevzdaností do vůle Boží. Jeho zrak obestírá temnota, ale duch překonává tělo; čistým okem své ideální duše zalétá do daleké budoucnosti našeho národa, jemuž tolik obětoval, jejž tak vřele miluje, a žehná vlasti, žehná všemu Slovanstvu. A celým národem prochvívá jediná tužba, aby Bůh naší vlasti vznešeného hraběte ještě na dlouhá leta zachoval a aby co nejhojněji vzrostlo símě, jež jeho šlechetná ruka zasila.

Ze „Sonetů krymských“ Ad. Mickiewicze.

Bakčesaraj.

Ten velký domov Girajův již spuštěný je!
Síň, chodby, bašové jež třeli čely svými,
a stolce, trůny moci, s chrámky milostnými
jen přeskakují saranče a líží zmije.

A okna různobarvá svlačců rod teď kryje,
na stěny hluché, v sklepy vdíraje se jimi;
již příroda tu vládne činy nadlidskými,
a písmem Baltazara: „Zřícenina“ ryje.

Ve středu sálu výtvor z mramoru ti kyne: —
Toť fontan haremu; je celé, kdys jak stálo,
perlové roníc slzy v pustiny lká siné:

Kam poděly jste se, ó lásko, sílo, chválo?
Vy máte trvat věčně, zřídlo bystře plyne;
Ó hanba! vy jste zašly, zřídlo pozůstalo! . . .

Mohyly haremu.

(Mirza k poutníkovi.)

Tu z lásky vinnice, hle, réva utržena
v stůl Allahův; tu orientu luzné kvítí
ze štěstí moře vyrvala, ach, v jaře žití
smrt, mušle věčnosti, jež v temno zahalena.

Teď clona času nad nimi tu rozestřena,
a prostřed sadu mrazný turban jen se třpytí,
jak bunčuk vojska stínův; dole na dně zříti
lze stěží dlaní Giaura vyrytá jich jména.

O edenské vy růže! U čistoty toku
dny vaše odekvetly studu pod lupeny,
na věky utajeny nevěrnému oku.

Hrob váš teď hledem cizincovým poskvrněný!
Já dovolil mu — odpusť prorok mému kroku! —
On jediný měl z cizinců zrak zaslzený.

Fr. Šebestík.

Galileo Galilei a římská stolice.

Napsal Tomáš Sojka.

(Dokončení.)

Galilei vůbec byl fysikem z povolání, ale ne astronomem. Učinil sice mnohé objevy, ale to jen takové, k nimž nebylo potřebí zvláštních odborných vědomostí astronomických. Když vydal Keppler své dílo „De motibus stellae Martis“, v němž vyslovuje a dokazuje svou nauku o elliptickém oběhu oběžnic, neporozuměl mu Galilei; nemohlť se zcela odtrhnouti od domněnky všech dřívějších astronomů, že jen pohyb kruhový může ustavičně trvati, zvláště když se mu podařilo touto theorií o kruhovém pohybu vyvrátiti mnohé námitky odpůrců soustavy Koperníkovy.

Hlavní důvod Galileův pro Koperníkův system odporoval nejjistějším pozorováním přírody. Byl to příliv a odliv, jejž Galilei přičítal rotaci země a bral za hlavní argument pro její pohyb. Ač ho nejlepší přátelé jeho upozorňovali na to, že příliv a odliv nalézá se v nejlepším spojení s fasemi měsíce, a tudíž že pravděpodobně jest působen přitažlivostí měsíce a ne rotací země, a ač mu jeden z nich, Baliani, vytýkal, že při zkoumání příčin neplatí nic autorita, nýbrž úkazy: stál přece Galilei na svém, ano nazval názor Kepplerův, jenž přičítal příliv a odliv přítažlivosti měsíce, dětinskými hračkami.

Pravá příčina, proč Galilei byl pohnán před soud, jest, že Galilei dostal se svou obranou soustavy Kopnrníkovi ve spor s tehdejším výkladem Písma sv. Až do té doby se totiž místa Písma sv., kde se praví, že země

stojí a slunce se pohybuje, vykládala slovně. Výklad ten považoval se za správný, poněvadž se zakládal na autoritě sv. otcův a poněvadž i filosofové a hvězdáři podobně učili. Nyní Galilei tvrdil, že místa ta přizpůsobují se mluvě lidské, a že jich nelze bráti doslova. Inquisice, jíž bylo bdíti nad výkladem Písma sv., právem se obávala, aby z toho nepovstaly nějaké nové zmatky, a to tím více, ježto posud v živé paměti trvaly bouře předešlého století, jež způsobil Luther svým učením o libovolném výkladu Písma svatého. Mimo to Galilei neměl pro svou nauku žádných přesvědčivých důkazů. Jako jiní veleduchové, kteří se povznášejí nad úroveň své doby, byl i Galilei o pravdě systému Koperníkova přesvědčen, a nemohl pochopiti, jak ji mohou jiní zneuznávati. Kdyby se byl věnoval vědeckému bádání o tomto systému, byl by snad přivedl více světla do celé věci. Ale Galilei času vyčkati neuměl a snažil se horlivě ba vášnivě, aby jiné přivedl na svou stranu a vnutil jim své přesvědčení. Proto káral jej jeho přítel kardinál de Monte pro jeho vášnivosť, napomínaje ho, aby se té nauky držel, když chce, ale aby se tak horlivě nesnažil nadělati z ostatních samých Koperníkánů.

Jak povstal spor druhý?

V prvním procesu bylo Koperníkovo dílo suspendováno, a Galilei napřed od kardinála Bellarmina nejprve napomenut, aby nauce té neučil, a pak mu dáno, když snad nechtěl poslechnouti, u přítomnosti notáře a svědků Praeceptum, aby se docela zdržoval takové nauce a domněnce učiti nebo ji hájiti neb o ní jednati, — pakli by neustal, aby byl uvězněn.

Tu však dosedl na trůn papežský kardinál Barberini, obzvláštní příznivec Galileův, jako Urban VIII. To byla příhodná doba pro Galileiho. Jeho příznivec seděl na stolci papežském, druhý jeho přívrženec, Ciampola, byl sekretářem papežským, a ctitel jeho Riccardi Magister s. Palatii, t. j. censorem inquisice. Tím posmělen vydal Galilei roku 1632. spis „Dialogus de mundi systematibus Ptolemaeo et Copernicano.“ Ve spisu tomto přirovnávají se obě soustavy ve způsobě rozmluvy mezi přívrženci obou stran. Sagredo a Salviati hájí soustavy Koperníkovy a peripatetický filosof Simplicius soustavy Ptolemaeovy. Ač Galilei praví v předmluvě, že chce psáti hypotheticky, přece z celého dialogu patrno, že rozhodně a směle se zastává soustavy Koperníkovy. Vysvítá to na př. z těchto míst: „Z nejevidentnějších a tudíž nejsilnějších důkazů patrno, že slunce je středem světa“ a jinde: „Důvody, jež pro jednu z obou domněnek (t. j. Koperníkovu) uvedeny jsou, jsou právě tak přesvědčivé, jako důvody pro protivný názor nicotné a nepůsobivé.“ Celý spis proniknut jest břitkou satyrou na protivníky, při níž nešetří Galilei výrazy jako: otroci Aristotelovi, jimž třeba hlavu napraviti, tvrdohlavci, již sotva jména lidí zasluhují. Na konci ovšem dává Simpliciovi za pravdu. A tím myslil, že dosti učinil dekretu kongregačnímu.

Spis tento měl dvojí povolení k tisku: římské a florentské. Římské povolení bylo neplatné, neboť Galilei při tisku úplně nesplnil podmínek, za kterých mu Magister dovolení k tisku dal (měl totiž Galilei mezi jiným knihu tu uveřejniti pouze v Římě; avšak spis byl vytisknut ve Florencii). Ve Florencii mu inquisitor, Fra Clemente, s radostí dal dovolení. V té věci chybili

oba úředníci: Riccardi, že jednal o podmínkách dovolení k tisku s Galileim jen soukromě, a Fra Clemente, že mu dal dovolení, ač zákaz kongregace indexu byl ve Florencii znám, a mimo to spis dokazoval, že se příčí tomu zákazu.

Přes tyto chyby Riccardiho musela inquisice zakročiti. Kdyby byla Galileiho nepohnala před svůj soud, byla by sama svou autoritu podkopávala. Mohl-li by Galilei zákaz inquisice přestoupiti bez odporu z její strany, bylo by pravděpodobně jeho příkladu následovalo více učenců. Vůbec mlčeti v tomto případě bylo tolik, jako zrušiti zákaz dříve vydaný. Mimo to byla oprávněna obava, že spis svou ostrou satyrou vzbouří Řím proti inquisici.

Mnozí vytýkají papeži Urbanovi, že on z uražené sebelásky (že ho totiž Galilei ve svém dialogu učinil směšným v osobě Simpliciově), byl příčinou, že byl s ním zaveden proces. Urban však si počínal velice mírně. Ač byl přečin Galileův patrný, ustanovil přece zvláštní kommisi z theologův a různých jiných učenců, má-li býti Galilei pohnán před soud. Teprve po jejich rozhodnutí přikročilo se k procesu.

Galilei byl právě tehdy ve Florencii. V říjnu r. 1632. dostal předvolání k soudu do Říma, a sice prostřednictvím inquisitora florentského. Galilei však hleděl zameziti, aby se proces neprojednával v Římě. Vymlouval se svou chorobou a na důkaz toho vzal si vysvědčení od tří florentských lékařů. Když však uplynula první lhůta od inquisice mu daná, a on se nedostavil, pohrozil mu papež řka, že pošle zvláštního lékaře do Florencie a dá prozkoumati jeho stav; je-li jeho nemoc jen výmluvou, že ho dá v okovech dopraviti do Říma. Tu poznal i vévoda přísnosť rozkazu a radil sám Galileimu, aby šel do Říma. Vydal se tedy Galilei na cestu, již vykonal pohodlně v nosítkách velkovévodových. Po jeho příchodu do Říma mu vykázán byt u velkovévodského vyslance Nicoliniho. Dle zvyku při procesích inquisičních platného měl Galilei bydleti v budově soudní, ale inquisice již tu, jakož vůbec v celém soudním jednání, chovala se k němu se vší šetrností. Sám Galilei dosvědčuje toto laskavé zacházení: „Těším se dobrému zdraví a pan vyslanec s chotí vedou přelaskavou péči, aby mi zjednali vše pohodlí.“ A Gebler sám píše: „Mit Ostentation bemüht sich die römische Curie, eine grosse Rücksicht und Schonung für Galilei an den Tag zu legen“ a jinde: „Man liess dem Angeklagten bezüglich seiner materiellen Lage lauter, in der Geschichte der Inquisition geradezu unerhörte Vergünstigungen angedeihen.“

Jádro obžaloby bylo, že Galilei ve svém „Dialogu“ zakázanou nauku Koperníkovu o soustavě světové nepřednášel hypotheticky, nýbrž jako objektivnou pravdu, a tím přestoupil vědomě zákaz jemu r. 1616. od inquisice daný. Aby měli nějaký důkaz anebo svědky této obžaloby, bylo sestaveno kollegium tří kardinálů, kteří měli spis prozkoumati, je-li tomu skutečně tak, že Galilei se v tomto spisu k zakázanému názoru přidává a jej zastává. Všichni odpověděli kladně, a zvláště Melchior Inchofer S. J., mathematik, prozkoumal spis velice důkladně.

Dne 12. dubna 1633. byl Galilei poprvé vyslýchán. Při výslechu přítomni byli generální komisař inquisice, dominikán P. Macolano, pak fiskal

jako veřejný žalobce a notář. Napřed složil Galilei dle obyčeje při soudním řízení platného přísahu, že bude mluviti pravdu. Potom se ho tázali, zda se pamatuje na zvláštní zákaz mu daný. Teprve když mu ho přečetli, rozpoměl se na jeho obsah. Když pak mu dána otázka, proč dal na svůj spis vytisknouti římské povolení k tisku, když nesplnil podmínek, vymlouval se Galilei, že mu bylo zakázáno držeti se systému Koperníkova, a že on skutečně ve svém spisu nejen se ho nedrží, nýbrž docela opak domněnky této dokazuje.

V tomto výroku, jímž skončil se první výslech, pronesl Galilei vědomě nepravdu. Vždyť se vědělo, že již před 17 lety považoval soustavu Koperníkovu za zcela jistou, úplně správnou a nevyvratnou. Galileji vůbec zachoval se v celém procesu velice nepoctivě. Byl mu zajisté z různých styků jeho s inquisicí znám způsob jednání inquisičního, a proto se hleděl vymknouti přísnějšímu rozsudku inquisice prostředky ne právě čestnými. Ze soudních listin patrno, že Galileji si již napřed ustanovil způsob svého obhajování, totiž: tvrditi vytrvale, že v „Dialogu“ nehájí, aspoň ne vědomě, systemu Koperníkova.

Když Galilei podepsal protokol prvního výslechu, byly mu za byt vykázány tři pokoje v budově inquisiční, aby se příliš hrubě neporušovaly stanovy inquisice; ale již po druhém výslechu směl se zase vrátiti do paláce vyslancova. Dle chování Galileova seznali soudcové, že se bude museti s ním zacházeti přísněji. Dříve však uloženo P. Macolanovi, aby s Galileim vyjednával soukromě a ho přiměl k uznání svého poklesku. A skutečně brzy potom psal Macolano kardinálovi Barberinimu Francescovi, že Galilei po delší rozmluvě uznal svou chybu a je ochoten ji vyznati, jen že prosí, aby se mu dopřálo času k přemýšlení, jakým způsobem by své vyznání čestně složil, a doufá prý, že se vše k spokojenosti obou stran skončí.

Dne 30. dubna byl druhý výslech. Galilei našel divnou cestu, jak by se ctí vyvázl. Pravil, že prý při opětném čtení svého „Dialogu“ poznal, že čtenář může býti sveden k domněnce, jakoby hájil Koperníkovy nauky. Dvojsmyslná slova dostala prý se do spisu jen náhodou; také prý se snažil ukázati svou důmyslnosť, jak to činívají jiní učenci. Dopustil prý se tedy poklesku ctižádosti. Podepsav protokol vrátil se a žádal, aby ještě připsali, že chce mínění Koperníkovo potříti, a prosil o čas k tomu. Ovšem slova tato nebyla upřímná. Po tomto výslechu dána byla Galileimu lhůta 8 dní, aby se mohl připraviti na obhajovací řeč.

Při třetím výslechu podal soudnímu tribunalu obhajovací spis. V něm hledí se obhájiti i proti domněnce, jakoby učil Koperníkově soustavě, i proti tomu, že si dal nesprávně římské imprimatur natisknouti, pravě mezi jiným, že byl vždy prost lži a klamu.

Při inquisičních soudech bylo zvykem zkoumati nejprve vnější skutek obžalovaného, a když tento skutek byl doložen důkazy, zkoumalo se jeho vnitřní smýšlení, z něhož onen čin povstal. Galilei se přiznal ke skutku vnějšímu, že totiž přestoupil zákaz kongregace indexu. Bylo tedy třeba nyní prozkoumati jeho intentio, čili pokud se dopustil přestoupení tohoto zákazu následkem vnitřního souhlasu s Koperníkem a pokud se takto odchyluje od smýšlení církevního.

Dříve než se přikročilo k tomuto výslechu, byla důkladně prohlédnuta akta dosavádního procesu, a zároveň konána slavná porada kardinálů s papežem v čele, aby se ustanovil další způsob přelíčení s Galileim. Konečně usnesli se kardinálové, aby se přelíčení konalo takto: „Když byla věc Galileovi předložena, nařídil papež, aby byl vyšetřen super intentione, byť se mu mělo i pohroziti mučením, a setrvá-li při své výpovědi, co se týče jeho smýšlení, ať se ve valné hromadě sv. Officia očistí od silného podezření, jakož ať se odsoudí k trestu žaláře až k dalšímu rozkazu sv. kongregace; dále ať mu uloží, aby budoucně ani písemně ani ústně nejednal o pohybu země nebo klidu slunce neb o opaku toho a to pod trestem, jenž je ustanoven na provinilce zpětné. Kniha pak od něho sepsaná pod nápisem »Dialog Galileův de Galilei, člena akademie dei Lincei« ať se zakáže.“

Dle tohoto ustanovení byl poslední výslech dne 21. června 1633 proveden. Galilei jsa vyzván, aby vyznal úplnou pravdu o svém nynějším a dřívějším smyšlení o této nauce, řekl: „Nepřidržuji se tohoto mínění Koperníkova a nepřidržoval jsem se ho, když mi bylo dáno Praeceptum, že se ho musím vzdáti.“ Když mu namítáno, že kniha jeho dotvrzuje pravý opak toho, vymlouval se, že prý se snažil dokázati nedostatečnosť důvodů pro tu i onu soustavu, a že tedy, má-li se jíti cestou bezpečnou, je nutno se obrátiti k vyšší autoritě, a dí: „Na konec tedy prohlašuji, že ve svém nitru ani odsouzeného mínění se nedržím ani po rozhodnutí vrchnosti jsem se nedržel.“ Podobně vypovídal, když mu pohrozili torturou. Potvrdiv přísahou své výpovědi a podepsav protokol, odeslán byl Galilei do svého bytu v budově inquisiční.

Poslední děj v tomto procesu, vynesení rozsudku a odpřisáhnutí Galileovo, udál se 22. června. Kardinálové a úředníci inquisice sešli se ve velkém sále kláštera Santa Maria sopra Minerva. První díl rozsudku obsahuje děj procesu, druhý pak díl zní takto: „Invocato igitur Sanctissimo nomine Domini Nostri Jesu Christi, et ipsius gloriosissimae Matris semper Virginis Mariae, per hanc nostram definitivam sententiam, quam — — proferimus in his scriptis circa causam inter hujus Officii Fiscalem Procuratorem ex una parte, et te Galilaeum Galilei reum hic de praesenti processionali scriptura inquisitum, examinatum, et confessum ut supra ex altera dicimus, pronunciamus, judicamus et declaramus te Galilaeum supradictum ob ea, quae deducta sunt in processu scripturae, et quae tu confessus es ut supra, te ipsum reddidisse huic S. Officio vehementer suspectum de haeresi, hoc est, quod credideris et tenueris doctrinam falsam et contrariam Sacris ac Divinis Scripturis, Solem videlicet esse centrum orbis terrae — — et posse teneri et defendi tamquam probabilem opinionem aliquam, postquam declarata ac definita fuerit contraria Sacrae Scripturae; et consequenter te incurrisse omnes censuras et poenas a Sacris Canonibus et aliis Constitutionibus generalibus et particularibus contra huiusmodi delinquentes statutas et promulgatas. A quibus placet nobis ut absolvaris, dummodo prius corde sincero ac fide non ficta coram nobis abjures, maledicas, et detesteris supradictos errores et haereses — —.

Ne autem tuus iste gravis et perniciosus error ac transgressio remaneat omnino impunitus, et tu in posterum cautior evadas, et sis in exemplum allis,

ut abstineant ab hujusmodi delictis, decernimus, ut per publicum edictum prohibeatur liber Dialogorum Galilaei Galilaei, te autem damnamus ad formalem carcerem hujus S. Officii ad tempus arbitrio nostro limitandum et titulo poenitentiae salutaris praecipimus, ut tribus annis futuris recites semel in hebdomada septem psalmos poenitentiales; reservantes nobis potestatem moderandi, mutandi aut tollendi omnino vel ex parte supradictas poenas et poenitentias.“

Formuli tuto Galilei vyslechl, pak dána mu formule přísežní, kterou kleče přečetl a podepsal. Konec zní takto: „Jelikož si však toho žádám, abych toto veliké, právem pojaté podezření u Vašich Eminencí a u každého věřícího zrušil, odpřísahám, odříkám se a proklínám s upřímným srdcem a nelíčenou věrností tyto bludy a haerese a vůbec všeliké bludné a sektářské mínění, které se nesrovnává se sv. Církví. Přísahám také, že nikdy více nic neřeknu, nebo ani ústně ani písemně nebudu tvrditi, co by zavdalo příčinu k podobnému podezření.“

Odpřísáhnutím Galileovým byl proces ukončen. Za vězení byl mu určen palác Nicoliniho, odkudž však po šesti měsících z příčin zdravotních se přestěhoval k příteli svému kardinalovi Piccolominimu do Sieny. Později bylo mu dovoleno odebrati se na vlastní letohrádek v Arcetri u Florencie, kdež měl žíti co nejvíce o samotě. R. 1637. oslepl Galilei postupně na obě oči a r. 1642. zemřel ve věku 78 let.

Proces Galileiho jest pravou studnicí různých výpadů proti Církvi katolické. Nejčastější a nejotřepanější výtka jest, že prý Církev katolická zvláště tu ukázala své nepřátelství proti svobodnému bádání vědeckému. To jest rozhodně nepravda. — Když Galilei pravil, že nová nauka neprotiví se Písmu sv., jež třeba na dotyčném místě vykládati obrazně, nemohla si toho inquisice nepovšimnouti. Byloť se obávati, aby nepovstaly zlořády ve výkladě Písma sv. a to tím více, ježto příklady z minulého století ukázaly, kam volné vykládání Písma sv. vede. Odvolávajíce se na všeobecný souhlas otců církevních ve výkladě těch míst Písma sv., a nemajíce příčiny, proč by od něho upustiti měli, trvali členové inquisice na slavném výkladě. Církev však byla o Písmě svatém toho mínění, jak sv. Tomáš Aquinský praví, že Písmo sv. se sice nemýlí, ale různě může vykládati. Mluví-li však o nějaké věci přirozené důkazy, musí se výklad dle toho změniti, aby se snad Písmo sv. neuvádělo v potupu u nevěrců. Theologové i Galilei uznávali, že Písmo sv. v mnohých třeba bráti obrazně; spor však byl o to, zda právě na těch místech, kde se mluví o pohybu slunce a klidu země, užíti třeba výkladu obrazného. Že však theologové římští nelpěli na slovném výkladě tak, že by se nemohl změniti, dokazují zvláště slova kard. Bellarmina: „Kdyby bylo pravými důkazy dokázáno, že je slunce ve středu světa .... a země se kolem slunce pohybuje, pak by se musilo ve výkladě na oko odporujících textů Písma sv. s velkou opatrností postupovati a spíše by se muselo říci, že jim nerozumíme, než říci, že není pravda, co jest dokázáno. Avšak já nevěřím, že jest takový důkaz, dokud mi není podán.“ Katoličtí theologové byli tudíž ochotni změniti výklad dotyčných míst, jen kdyby byli měli důvody pro tu změnu. Avšak Galilei přesvědčivého důkazu pro system Koperníkův neměl. Důkazy jeho zove

Laplace jen analogickými, a také nejnovější astronomové jako Arago, Lagrange (Protestant) praví, že Galilei dostatečných důkazů neměl. Většina tehdejšího učeného světa držela se soustavy Ptolemaeovy. Descartes, Bartolini, Chiaramonti, Scheiner, Magini, Tycho de Brahe pochybovali o pravdivosti nové soustavy, poněvadž tehdejší fysika a astronomie nepodávala pro ni jistých důkazů. Sám Bako Verulamský praví, že onu domněnku za pravou považovati „může jen ten, kterému na tom nezáleží všecko možné v přírodě zbásniti, jen když se mu výpočty shodují“ a professor bolognský Magini, že nový system má cenu „hypothese, jež jest schopna zjevy nebeské ukázati a předpověděti. Pro tuto okolnosť se ho také užívá; avšak prohřešuje se proti filosofii.“ Když tedy vynikající odborníci nebyli přesvědčeni důkazy Galileovými, nemůže se míti za zlé kongregaci, že soudila jako celá tehdejší doba.

Ostatně kongregace neodsoudila nikterak nauku Koperníkovu jako haeretickou, nýbrž jen jako pouhou domněnku, která se protiví Písmu sv. V tomto smyslu rozuměli rozsudku jejímu nejen katolíci, nýbrž i nepředpojatí protestanté. Sám papež Urban VIII. pravil kardinálu z Zollernu, že Církev nezatratila nauku Koperníkovu za haeretickou a že ji nikdy za haeretickou neprohlásí, nýbrž jen za smělou, a protestant John Wilkins dí: „Ani toto shromáždění (t. j. kongregace kardinálů), ani, pokud mi známo, kdo jiný, neužili o domněnce Koperníkově tvrdé censury, že by byla haeresí . . . Nejtvrdší výrok, který vyplynul z úst, byl: že jest to Opinio temeraria, quae altero pede intravit haereseos limen.“

Srovnáme-li způsob jednání katolíků s jednáním protestantů ve sporu o novou nauku, poznáme, kdo vlastně byl nepřítelem pokroku ve vědách. Katolíci chovali se k nové, ač nedokázané nauce, smířlivě a nikterak ji absolutně nezavrhovali. Jinak si vedli protestanté. Otcové jejich Luther a Melanchton beze všeho ji proskribovali; Luther vyjádřil ve svých stolních řečích o Koperníkovi: „Der Narr will die ganze Kunst der Astronomia umkehren. Aber wie die hl. Schrift anzeiget, so hiess Josua die Sonne still stehen und nicht das Erdreich“, a Melanchton je pevně odhodlán, „že se nedá od svědectví Božích odvrátiti kejklemi těch, kteří to považují za ozdobu ducha, vědu uvésti ve zmatek.“ Jak málo hleděli si někteří protestanté vědecké stránky této nauky, o tom svědčí výrok Jana Jakuba Hainlina, theologa v Tubinkách, že „ho nic nemohlo přesvědčiti o pravdě sluneční soustavy Koperníkovy, leč to, že ji papež, antikrist, zatratil.“

Odsouzením spisu Galileova, inquisice nebránila bádání vědeckému ani u Galileiho, ani u jiných; neboť uznávajíc výtečný prospěch, jak sama dí, spisů Koperníkových, nezakázala jich, nýbrž jen nařídila, aby byly opraveny tak, aby se o té nedokázané nauce nemluvilo s jistotou, nýbrž jen podmínečně. Také ze spisů Galileových nebyl zakázán mimo „Dialog“ ani jeden. Že se Galileimu i po jeho odsouzení nebránilo ve vědecké činnosti, svědčí to, že právě po svém druhém procesu vydal nejznamenitější svůj spis „Discorzi e dimonstrazioni,“ jímž založil správnou nauku o pohybu.

Jiná námitka jest, že prý rozsudek nad Galileim jest ve sporu s neomylností papežovou. Tato výtka má svůj původ buď ve zlomyslnosti nebo

v neznalosti pojmu neomylnosti papežské. Papež jest tenkrát neomylný, mluví-li ex cathedra čili jako nejvyšší učitel Církve. Tomu však ve výnosu inquisice nebylo. Již formou lišil se výnos tento od dekretu, jímž papež něco k věření předkládá, pak nebyl prohlášen v nějakém slavném shromáždění, jako bývaly prohlášeny články víry. Jsou sice také některé výnosy kongregací, které se považují za závazné a neomylné; avšak ty jsou tak složeny, že kongregace vlastně prohlašuje, co papež rozhodl ve slavné poradě, tak že tu vlastně mluví papež jako nejvyšší učitel Církve. V tomto výnosu však nikde papež nevystupuje jako osoba mluvící a učící; tím, že souhlasil s tím výnosem, nestal se tento nikterak jeho osobním činem, jako se zákony schválením nestanou osobním činem panovníkovým. Neomylnosť papežova jest jeho osobní výsadou, již na nikoho přenésti nemůže a tudíž ani ne na kongregace. Omylnosť kongregací tedy uznávána byla tehdy všeobecně právě jako známa byla neomylnosť papežova. Také výnos inquisice nebyl od vrstevníků Galileových považován za nezměnitelný. To dokazují výroky mnohých učenců jak katolických tak protestantských. Descartes píše Františkánu Mersennovi: „Nevidím, že by censura měla vážnosť výroku papežova neb církevního sněmu. Pochází jen od kongregace.“ Leibnitz psal o 50 let později hraběti Hessenskému, zda by kongregace nezrušila zákaz vydaný, poněvadž hvězdáři jsou skoro o pravdivosti té soustavy přesvědčeni, pravě, že by se tím nezadalo vážnosti Církve, poněvadž toho papež nebyl účasten.“

Největší hluk však působí u svých čtenářů pamfletáři tvrzením, že inquisice s Galileim tvrdě nakládala, ho žalářovala, ba i mučila. Pravý opak je pravdou; z uvedených míst Geblerových a z přiznání samého Galileiho patrno, že zacházela inquisice s Galileim se všemožnou šetrností, ba se zřejmým přestupováním stanov jednání inquisičního. Ve vlastním žaláři nebyl Galilei ani minuty. Po dobu procesu bydlil v paláci vyslance Nicoliniho, a na těch několik dní, jež ztrávil v budově inquisiční, vykázány mu byly tři pěkně zařízené pokoje úřednické. Vězení pak jeho po odsouzení záleželo v příjemném pobytu na pěkném letohrádku. A kdyby byla inquisice Galileiho skutečně mučila, nemohlo by se jí to nikterak vytýkati. Mučení bylo tehdy zavedeno u všech soudův a uznáváno za instituci úplně oprávněnou. Také soudy církevní ho měly; avšak tu bylo jeho užívání všelikými předpisy velice omezeno a při samém mučení všeliká svévolnosť a ukrutnosť přísně zapovězena. Užívalo se ho jen v nejřidších případech, a ještě k tomu bylo třeba svolení biskupova a po případě i kardinálův inquisičních v Římě. Celé mučení zvalo se „examen rigorosum.“ Záleželo z napomenutí, pohrození mučením a mučení skutečného. Ta pohrůžka byla dvojí: toliko se pohrozilo mučením a na tom se přestalo, aneb byl obžalovaný zaveden do mučírny, kde vše bylo tak zařízeno, jakoby se mučení mělo skutečně provésti. U Galileiho se nestal ani tento druhý způsob skutkem; neboť se praví v nařížení papežském o způsobu zacházení s Galileim, že se mu má „i torturou pohroziti,“ bude-li zapírati. Z toho patrno, že pohrození torturou mělo býti nejvyšším stupněm přísnosti proti Galileimu. Jeden předpis o mučení nařizoval také: „Senes sexagenarii debiles arbitrio Inquisitionis non sunt torquendi, possunt vero terreri.“ Nemusil se tudíž sedmdesátiletý

Galilei ničeho báti, poněvadž bezpochyby toto nařízení znal. Mimo to ani v aktech celého procesu, ani v korrespondenci Galileově a přátel jeho nečiní se ani zmínky o mučení.

V naší době, kdy se mnoho křičí, že věda nedá se srovnati s vírou, hledí se často Galilei vylíčiti jako bojovník za svobodnou vědu. Z celého života Galileova však patrno, že zůstal pravým katolíkem až do smrti, a měl úctu k autoritě církevní. Na začátku svého sporu byl úplně ochoten podrobiti se výroku theologů dobře poučených; psalť příteli Dinimu: „Ať dopadne rozhodnutí jak se Bohu líbí, jsem v té náladě, že bych raději, než abych se zprotivil své vrchnosti (t. j. duchovní) a na duši škodu utrpěl, pro to, co se mi nyní zdá věruhodným a patrným, eruerem oculum, ne me scandalizaret.“ Ač se dostal později do konfliktu s inquisicí, přece nikdy se zřejmě církvi neprotivil, nýbrž přikázaní její věrně plnil až do své smrti. Bojovníka za svobodnou vědu dělají z Galileiho protivníci Církve sami; jemu samému nikdy nic podobného ani nenapadlo.

Také poměr jeho k duchovenstvu po jeho odsouzení byl takový, jakoby se nebylo nic stalo. Mezi přátely, kteří ho často na jeho ville v Arcetri navštěvovali, byl i kanovník Gherardini; ba i papež Urban VIII. vykázal mu až do smrti důchod 100 skudů ročně a na smrtelné posteli udělil mu své požehnání.

Také známá povídačka, že Galilei po svém odsouzení při východu ze síně zvolal: „a přece se točí,“ je pouhou smyšlenkou, utvořenou proto, aby se oblíbenému hrdinovi útoků na Církev jakési zajímavosti dodalo. Galilei byl zajisté rád, že soud tak lehce dopadl.

Kdyby byl něco podobného řekl, byl by takřka svou přísahu, že totiž nauky zakázané v srdci se nedrží, za křivou prohlásil; tím by však byl do nového soudu se zapletl, který by byl jistě hůře skončil. Podobně vymyšleny jsou povídky o okovech, košili, kterou prý měl Galilei při odpřísáhnutí a j., které spisovatelé románů podávají nesoudnému čtenářstvu, a které jsou vypočteny jen na roznícení fantasie a záští proti Církvi.

O procesu Galileově bylo již mnoho psáno; spisy tyto však oplývaly více méně chybami, poněvadž nebyly známy všechny listiny soudu toho se týkající. Teprve v naší době, kdy sv. Otec Lev XIII. otevřel archiv vatikánský všem badatelům, nabylo se nových spolehlivých pramenův o věci té. Nejprve vydal francouzský kněz Henri de l'Epinois v díle „Les pièces du proces de Galilée“ akta tohoto procesu zároveň s několika foto-lithografickými snímky nejdůležitějších listin, a brzy po něm bývalý důstojník rakouský Gebler (liberál) vydal dílo, v němž až úzkostlivě zachovati hleděl věrnosť originálů. Nepřátelé Církve doufali, že z úplného vydání soudních akt budou moci čerpati důkazy pro intoleranci Církve katolické; avšak naděje je zklamala. Ba naopak ukázalo se, že Církev katolická jako v jiných případech i tu jest úplně bez viny a že jen nevědomosť anebo zlomyslnosť protivníků je příčinou všech lží proti ní vymyšlených.[1])

[1]) Prameny, dle nichž pracováno, jsou: Al. Hlavinka „Galileo-Galilei ve světle pravdy“ 1886. Hlavinka „Bludy a lži v dějinách.“ Grisar „Der Galilei'sche Process . . .“ Zeitschrift für kath. Theologie. 1878. Schneemann S. J. „Galileo Galilei u. der römische Stuhl.“ Stimmen aus Maria-Laach. 1878. Linsmeier S. J. „Natur und Offenbarung.“ 1896.

Večer.

Krev slunce teplou západ — upír vyssál,
pláč boru tichý krajem zmlklým zní
a měsíc otvírá svůj hvězdný missál
za mrtvý den, by mši čet smuteční.

Noc rubáš černý, ze svých stínů tkaný,
sem z dálky s příkrým klidem přivléká —
tak těžce, dlouze oddychují lány,
jak prsa zoufalého člověka.

A v dálce potok bije zoufanlivě
svým čelem v tvrdé, nahé boky skal,
že zní to, jak by umíráček tklivě
se na věži byl někde rozplakal.

Dech smutku vane krajem zašeřeným,
jak průvod pohřební by tudy spěl,
jak celý svět by hlasem přidušeným
se v tiché „requiescat“ rozepěl . . .

Jen větřík vesel skáče v zmlklém kraji . . .
Toť dítě, jemuž bolesť neznáma —
jež, když mu lidé otce pohřbívají,
lhostejně k tomu tleská ručkama.

Jaroslav Rouček.

Cesta Pia VI. do Vídně.

Napsal R. Tenora.

(Dokončení.)

V polovici dubna přibyl k papeži z Říma kurýr se zprávou, že nepředvídané nutné záležitosti vyžadují jeho brzkého návratu. Proto se Pius rozhodl, že se vrátí třebas s nepořízenou domů. Dříve však, než odejel, chtěl rozvinouti ve Vídni velkolepou nádheru veřejné římské konsistoře a odměniti věrnosť kardinálů Firmiana a Batthyanyho. Proto se rozhodl, že jim sám ještě ve Vídni odevzdá odznak nejvyšší církevní důstojnosti, kterým dosud nebyli ozdobeni, totiž červený kardinálský klobouk.

Za tím účelem ustanovil na den 19. dubna do rytířské dvorany v císařském hradě veřejnou konsistoř. V rozsáhlém sále shromáždil se výkvět šlechty a dvořanstva s císařem a arciknížetem Maxmiliánem v čele; svaté kollegium zastupovali kardinálové Migazzi a Herzan a veliký počet biskupů. V ustanovenou hodinu vešel Pius v nádherném papežském rouchu s mitrou na hlavě, jsa obklopen četnou družinou. Požehnav přítomným, posadil se na připravený trůn, s něhož rozmlouval s některými biskupy dokud k němu ne-

uvedli kardinálové Migazzi a Herzan své mladší druhy. Batthyany a Firmian poklekli a posvátný obřad započal. Za hlubokého ticha odříkal svatý Otec slavnostní formuli a vložil církevním knížatům na hlavu kardinálské klobouky. Tu povstali oba kardinálové, políbili papeži ruku, políbili se bratrsky s oběma staršími kardinály a usedli po jejich stranách. Zároveň jim přidělil Pius titul římských chrámů; Batthyany obdržel kostel sv. Bartoloměje in insula Tiberina, Firmian chrám sv. Petra in monte aureo.

Když byl posvátný obřad ukončen, pronesl papež krátkou allokuci, v níž vděčně vzpomínal laskavého přijetí, jehož se mu dostalo jak na cestě tak ve Vídni samé a zvláště pochvalně se zmínil o císařově přívětivosti, laskavosti a horlivosti. Celé shromáždění vyslechlo krásnou tu promluvu pozorně a jak dodává dvorní obřadní protokol, s velikým uspokojením. Císař sám nařídil dekretem ze dne 21. dubna všem zemským guberniím, aby ji daly otisknouti nákladem státním v latinském a německém znění a rozdávaly zdarma, aby všichni o ní zvěděli. Bylať zajisté Josefovi velmi vítaným uznáním jeho pravověrnosti a měla umlčeti všechno podezírání, jakoby císař již ani nestál na půdě církevní.

Když sv. Otec domluvil, odebral se slavnostní průvod do dvorní kaple, v níž zapěl kard. Migazzi chvalozpěv ambrosianský. Večer pak poslal papež po sekretáři vídeňské nunciatury hraběti Galeppim, jejž jmenoval k tomu cíli domácím prelátem, oběma kardinálům jejich červené klobouky.[1])

Na císaře učinila veřejná konsistoř, zvláště však Piova promluva, velmi dobrý dojem. Důkazem toho jest jeho vlastnoruční list Kaunitzovi ze dne 20. dubna, v němž oznamuje, že uznal za vhodno jmenovati papežova synovce, Conte Onestiho, na důkaz svého potěšení nad přítomností sv. Otce říšským knížetem s prominutím všech tax. Zároveň uloženo kancléři, aby oznámil i všem ministrům na cizích dvorech, že papež přijal zprávu o tom vyznamenání s díkem a uspokojením.[2])

Ačkoli blahovůle císařská Pia velmi potěšila, nepřijal přece nabízeného povýšení, omlouvaje se, že nechce, aby se zdálo, že se více staral o povznesení své rodiny než o zájmy církve.

Vedle toho dal císař raziti zlaté a stříbrné pamětní peníze s obrazem papežovým a daroval sv. Otci náprsní kříž bohatě vyzdobený diamanty, jenž vynikal i značnou cenou uměleckou. Pius jej přijal se slovy: „Nevidím v tomto daru své osobní vlastnictví; ať zůstane na vždy majetkem papežské stolice, aby jej mohli nositi všichni moji nástupcové při největších slavnostech jako důkaz císařské blahovůle.“ [3])

V odvetu dal sv. Otec císaři svou podobiznu. Byl to velmi umělecký mosaikový obraz ve stříbrném rámci, jenž byl uložen v dvorní gallerii v Belvederu. 23. srpna 1786. však „náhodou“ právě toto dílo bylo zničeno; rám ukraden a obraz rozbit, ač byl daleko cennější, než rámec.[4])

[1]) Wolfsgruber, kard. Migazzi 673. 674., — Bourgoing, Mémoires 263. — Ritter, Joseph II. p. 313—314.

[2]) Brunner, Humor II. 204. č. 188.

[3]) Geschichte Papst Pius VI. 1799. p. 69.

[4]) Z Geislera Brunner, Myst. 223.

21. dubna udílel svatý Otec ve Vídni poslední audience. Loučil se otcovsky se všemi a každému, kdo mu za jeho pobytu ve Vídni prokázal jakoukoliv službu, dal na památku přiměřený dar. Po celý den byl císařský hrad v pravém smyslu slova obležen z stupy, které toužily naposled spatřiti milou tvář náměstka Kristova; v mnohém oku leskla se slza, v mnohé tváři zrcadlil se žal, jenž nejvýmluvněji dokazoval, že rakouský lid upřímně lne k apoštolské stolici.

Nadešel den odjezdu, 22. duben. Záhy z rána shromáždili se v nádvoří císařského hradu zástupcové nejvyšších úřadů, magistrátu a duchovní hodnostáři, aby vzdali díky papeži za poctu, kterou jim prokázal pobytem mezi nimi, a blahopřáli mu k návratu. Pius všem děkoval za lásku, jíž se mu od nich dostalo a odebral se pak do císařských pokojův, aby se rozloučil s panovníkem. Potom sestoupil s císařem a arcikníže tem Maxmiliánem do nádvoří, kde již bylo připraveno šestispřeží. Svatý Otec usedl s císařem do skvostného vozu, arcikníže s papežskou družinou do druhého; všechen lid vrhl se na kolena a provolával poslední „S Bohem“. Sám císař líčí velkolepé to divadlo v listě své sestře, Marii Kristině,[1]) těmito slovy: „V poslední dny a zvláště v neděli, den před papežovým odjezdem, byl před jeho okny neobyčejný nával lidu. Byl to krásný pohled, jakého jsem dosud nikdy neviděl a viděti nebudu. Určiti počet toho lidu není možno; bylo jich jistě 100.000; jedna paní byla utlačena, to jest jediné neštěstí. Od domu Hatzfeldova až k paláci knížete Kaunitze byla hlava na hlavě, nikde nebylo viděti, leč samé hlavy . . .“ Mezi tisíci lidu pohyboval se papežský povoz za hlaholu všech vídeňských zvonů jen zvolna ku předu, teprve za městem jel mírným tryskem směrem k Mariabrunnu. U tamějšího řeholního chrámu vystoupil Pius s Josefem z vozu a vešed do vnitř, vroucně se pomodlil před milostným obrazem Matky Boží. Potom se rozžehnal s císařem. Josef poklekl a prosil o apoštolské požehnání; sv. Otec ho však ihned zdvihl, objal a políbil, děkuje mu za vše, čím mu pobyt ve Vídni zpříjemnil. Potom políbil se slzami v očích i Maxmiliána a vstoupil opět do vozu. Císař mu při tom pomáhal a nehnul se, až papež zmizel z obzoru. Kamenná deska na tom místě měla hlásati po všechny věky potomstvu srdečné ono rozloučení; zároveň však měl jiný čin císařské vůle světu ukázati, čeho papež svou cestou docílil. Jako na posměch jeho prosbám podepsal za málo hodin Josef II. dekret, jímž se zrušoval augustiniánský klášter v Mariabrunnu. Zdaž bylo možno příkřeji označiti nezměněné stanovisko vládní? —

Pius se vracel jiným směrem, přes území bavorské. Prvního dne dojel do velkolepého benediktinského opatství v Melku, v němž ho již očekával kard. Migazzi. Druhého dne byl přítomen slavné pontifikální mši sv. a uděliv pak všem požehnání, nastoupil další cestu k Enži. Až na hranice doprovázel svatého Otce jménem císařovým hrabě Cobenzl s velmi četnou čestnou stráží; nuncius Garampi vyžádal si dovolení, aby směl doprovázeti svého pána až do Bologně.

23. dubna bylo cílem papežovy cesty starožitné proboštství Sv. Florián. Před branou lineckou uvítal sv. Otce kard. Firmian a za jásavého hlaholu

[1]) Adam Wolf, Marie Christine I. 97.

všech zvonů, hukotu děl a plesání lidu vedl jej k městské radnici, kde mu představil klerus, šlechtu a úřady. Prostranné náměstí před radnicí bylo lidem přeplněno. Pius vystoupil na balkon a žehnal zástupům, jsa nemálo potěšen oddaností, již mu projevovaly.

Nemenší pocty prokázány sv. Otci i ve Welsu, kde ochotně vyhověl prosbě místního faráře a udělil lidu apoštolské požehnání. V Riedu pak očekávali náměstka Kristova dva vyslanci kurfirsta trevírského Klementa, prince saského s uctivou prosbou, aby zavítal na své cestě i do starožitného Augsburku a zdržel se v něm několik dní; všem obyvatelům prý tím způsobí velikou radosť a katolíky nemálo povzbudí ku stálosti ve víře. Pius vyslechl blahosklonně tuto žadosť již proto, poněvadž již dříve byl Klementovi přátelsky nakloněn; vždyť hlavně jeho zásluhou odvolal pověstný Hontheim své bludné nauky. Propustil tedy vyslance se slibem, že učiní kurfirstovi po vůli.

Dne 25. května vstoupil papež na půdu bavorskou. Na hranicích propustil hraběte Cobenzla, děkuje mu za laskavé služby, a odevzdal mu pro císaře vlastnoruční list. Jménem kurfirsta bavorského uvítal ho nejvyšší hofmistr s četou jízdy a doprovodil jej do Altöttingu. U chrámu Matky Boží vyšli mu vstříc arcibiskup solnohradský Colloredo a hrabě z Birkenfeldu, synovec kurfirstův, s četnou šlechtou. Vzdavše náměstku Kristovu povinný hold, ubírali se s ním ve vítězoslávě k Mnichovu.

Za jásotu všeho Bavorska bral se papežský průvod k Haagu, kde již očekával sv. Otce vévoda bavorský Karel Theodor s biskupem friesingským a četnou družinou. Vévoda uvítal papeže s největší úctou, děkuje mu vřelými slovy za poctu, kterou prokazuje svou přítomností jeho území a přímo ho zahrnoval důkazy své oddanosti, odsuzuje tak nepřímo jednání dvoru vídeňského.

Neobyčejné pocty, s jakými byl Pius v Bavorsku, zvláště pak v Mnichově, přijat, nebyly ovšem státníkům rakouským lhostejny. Již dne 19. dubna, tedy kdy papež byl ještě ve Vídni, upozorňoval rakouský vyslanec v Mnichově, hrabě Lehrbach, Kaunitze, že si kurfirst trevírský nepřetržitě dopisuje s vídeňským nunciem a že Garampi v poslední době zaslal několik listův i kurfirstskému bibliothekaři Maillotovi; zároveň žádal o instrukce, kterak by si měl za přítomnosti sv. Otce počínati.[1])

Kancléř odpověděl okamžitě, aby na vše, co se za pobytu papežova stane, dával bedlivý pozor a o všem zasýlal vždy hned podrobné zprávy. 25. dubna pak psal sám Josef II. Lehrbachovi, že mu velmi na tom záleží, jak se bude sv. Otec v Mnichově chovati a jaké mínění ponese o svém pobytu ve Vídni, o císaři a o záležitostech, o nichž bylo jednáno, zdali dá na jevo spokojenosť nebo nelibosť, či bude-li snad dokonce štváti nebo hleděti vzbuditi soucit a útrpnosť. Garampi a Nardini prý jsou z celé papežské družiny nejdovednější, ale také císařskému dvoru nejvíce nepřátelští. Vedle toho podotkl císař výslovně, že bude povděčen i za zprávy „o pitomostech bavorské pobožnosti a blouznění, jež bude kurfirst trevírský znamenitě podporovati.“[2])

„Nejpokornější“ Lehrbachova odpověď jest v nejedné příčině zajímava. Vylíčiv nadšení, s jakým byl svatý Otec v Mnichově uvítán, dodal hned, že

[1]) Brunner, Theol. Dienerschaft 449. — [2]) Ibdm.

jest papež i celá jeho družina velmi opatrna; nemůže prý zatajiti neúspěch ve Vídni, ale nikdy při veřejných rozmluvách nepouští s mysli povinnou úctu a skromnosť; jest-li však také tak zdrženlivý při častých schůzích s Maillotem a Beckem, o tom prý ovšem lze pochybovati.

První den po svém příchodu prý byl papež zcela skleslý. Netajil se kurfirstu stísněností nad nepatrným výsledkem své námahy ve Vídni a dodal, že s nedočkavostí čeká na další vývoj událostí. Neméně sklíčena prý jest i papežská družina, ač neužívá nikdy ve veřejnosti slov povážlivých anebo urážlivých. Patrně prý chce papež i jeho družina vzbuditi soustrasť a získati přívržencŭ. Jen k vůli tomu prý byla zvolena cesta přes Augsburk a Tyrolskem. Zvláště prý se v horlivosti vyznamenávají Garampi, Beck a mniši. Kurfirst prý činí papeži nejsladší sliby, ale k plnění jich sotva kdy dojde.

Ještě více hleděl vyzvěděti kardinál Herzan. Psal 11. května 1782. Kaunitzovi z Rovereda, že se hleděl u papeže samého dopátrati, jak se mluvilo na dvoře kurfirstově o císařských nařízeních a jak sám o nich soudí. Svatý Otec odvětil, že o náboženské toleranci a censuře bylo slyšeti všude bez výjimky stejný posudek. Ostatně prý se papež vyslovil o císaři velmi pochvalně.

Povaha Herzanova se jeví patrně i v odpovědi, kterou dal, vraceje se do Říma, více řeholníkům, jižto se tázali na svůj příští osud. Řekl všem, aby byli jen dobré mysli a modlili se nepřetržitě za císařovo blaho. „Tato odpověď," dodává výslovně v listu Kaunitzovi, „uchrání stát před zakramařením majetku, jako prý se stalo se zbožím Jesuitův."[1]) Jak divný jest Herzanův pojem o vlastnictví, jak divné jest jeho jednání, považíme-li, že byl knížetem církevním! Pak ovšem není divu, že byl Kaunitz ještě důslednější. —

Po pěti dnech, 2. května, odejel Pius z Mnichova do Augsburku. Kurfirst ho doprovázel až do Schwabenhausen, kde se s ním velmi srdečně rozloučil. Princ Klemens uchystal sv. Otci neméně slavné přijetí. V biskupském paláci čekali již zástupcové magistrátu, katolíci i lutheráni, a podali nejvyšší hlavě církve dle starodávného zvyku ryby, víno a oves, dary to, jež dával Augsburk římským císařům. Po celé tři dni, jež tam Pius strávil, jej princ Klemens téměř ani neopouštěl. Při prohlídce města vešel papež také do památné městské knihovny. Na prahu ho uvítal její správce Jeronym Ondřej Mertens, zároveň rektor protestantského gymnasia, a proniknut vroucí úctou k šlechetnému papeži, pronesl na kolenou delší řeč, v níž velebil Piovy zásluhy a blahořečil okamžiku, kdy mu jest přáno pozdraviti náměstka Kristova.[2]) Jak zahanboval tento poctivý protestant mnohé „osvícené" katolíky, kteříž zašli ve své osvícenosti tak daleko, že nedbali vůči nástupci apoštolův ani slušnosti!

Dne 6. května odjížděl papež přes Kempten k hranicím tyrolským. Na hranicích mu odevzdal hrabě Gundacker ze Stahremberku list císařův a za jásotu všeho lidu doprovázel ho do Innomostí. Dojeli tam teprve za tmavé noci, přece však byl vjezd papežův slavný. Před městem očekával veliký zástup dvorských sluhů, kteří vedli sv. Otce s hořícími pochodněmi do hradu,

[1]) Brunner, Dienersch. 83—84.

[2]) Wienerische Kirchen-Zeitung 1783. p. 154. — Vedle toho uvádí celou Mertensovu řeč i Ritter na str. 415—416.

kde čekala s četnou družinou šlechtičen císařova sestra, arcivévodkyně Alžběta. Druhého dne udílel papež audience a uděliv městu apoštolské požehnání, ubíral se přes Brixen, Bozen a Trident k hranicím italským.

Líčiti oddanosť, jež byla prokazována hlavě církve katolickým lidem po celém Tyrolsku, bylo by zajisté zbytečno. Přece však stůjž zde aspoň jediný příklad. Když přijížděl sv. Otec k Brixenu, byla mu podána u městyse Matrey žádosť místního faráře, aby se i v jeho osadě kratince zastavil. Jistý občan věnoval prý k jeho cti 1787 chlebů, které se právě budou rozdíleti chudým. Pius prosbě té ochotně vyhověl. Na náměstí byla veliká hromada chleba a kolem něho klečel nepřehledný zástup zbožného lidu. Papež kázal zastaviti, popatřil na chleby a slavně je požehnal.[1])

Na hranicích italských propustil Pius hraběte Stahremberga a odevzdal mu list pro císaře. Na benátské půdě opět pozdravili sv. Otce prokuratoři di S. Marco, Manin a Contareni a s velikou slávou ho uvedli do hlavního města mocné republiky. U brány ho čekal patriarcha s 18 biskupy, dóže, senát i magistrát. Na 5000 gondolí a lodic všeho druhu doprovázelo nádherný člun papežův. Všechny zvony po městě se rozezvučely a na blízkých náspech zaduněly rány ze dvou set děl. S velikou slávou provázen Pius po městě a ukazovány mu veškery památnosti; zkrátka, republika se všemožně přičinila, aby pobyt hlavy církve na svém území oslavila co nejlépe.

Večer na Boží hod svatodušní odejel svatý Otec z Benátek a přes Ferraru, Anconu, Bolognu a Spoletto se bral k věčnému městu. Čím dále, tím více rostly zástupy jásajícího lidu, tím více množila se radosť nad návratem náměstka Kristova.

Dne 13. června přibyl Pius konečně do Říma. Nadšení, s jakým byl přijat ve věčném městě, nedá se vypsati. Kollegium kardinálské chtělo mu vyjíti vstříc až k národní bráně; Pius si však všechny veřejné slavnosti zakázal. Ale přece nemohl zabrániti, aby nebyl oslaven jeho návrat ranami z děl a slavným vyzváněním; kardinálové, duchovenstvo, šlechta i lid s nelíčeným jásotem pozdravovali svého pána, osvědčujíce mu jedním hrdlem oddanosť a úctu.

Dlouhá cesta byla dokonána. Zbývá jen ještě krátce dodati, jaké byly její následky.

Jednání císařovo a rozhodujících osob ve Vídni nemohlo ovšem zůstaviti papeže v pochybnosti, že všechny jeho kroky byly marny. Byl sice vyznamenáván všemi zevnějšími poctami, ale to bylo také všechno; o vlastním účelu své cesty se téměř nesměl ani zmíniti. Proto odcházel z Vídně se srdcem zraněným, nejsa s výsledkem vyjednávání nikterak spokojen.

Svoje sklamání nemohl Pius utajiti ani v Mnichově, tím méně pak v Římě. Teprve po třech měsících podával kardinálskému kollegiu zprávu o své cestě. Zmínil se s uznáním o povaze císařově, o jeho neunavné píli i blahovolném smýšlení, ale otázky nejdůležitější, zdali a jak jsou vyřízeny záležitosti, k vůli nimž byl ve Vídni, dotkl se jen zcela krátce a povrchně, ujišťuje toliko kardinály, že denně mluvíval důvěrně s císařem a v něčem že již

[1]) Cordara u Rittera, p. 329.

dosáhl ústupků, v jiných věcech pak že sice ještě nenese příznivé rozhodnutí, že však s velikou nadějí očekává, že se tak stane brzo.

Budoucnosť však bohužel očekávání Piova nesplnila. Krátce po papežově odjezdu, 25. dubna, podepsal císař dekret, jímž se zrušovalo 160 řeholních domů v Nizozemsku. Skoro současně bylo zrušeno dalších 25 klášterů v zemích rakouských a ostatním hrozil každý den stejný osud. V červenci ohlášeno zrušení i milosrdným bratřím ve vídeňském Leopoldově s odůvodněním, že příště převezme všechnu péči o chudé výlučně stát, a v září pak zrušeny vesměs kláštery mendikantské. I v záležitostech čistě církevních osobovala si stále více první slovo vládní libovůle. Po různých dekretech, jimiž měly býti upraveny odpustky, následovaly jiné, jimiž měl býti odstraněn neb aspoň omezen vliv církve na manželství, dioecese děleny beze všeho ohledu na souhlas stolice apoštolské a konečně zřízeny i státní semináře, aby co nejdříve vyhynulo ultramontánní kněžstvo.

Nepřátelé církve jásali, netajíce se posměchem nad nezdarem papežovy cesty. „Činy císařovy dokazují nejlépe, jak málo dosáhl Pius zamýšleného cíle," psal ku konci r. 1782. Rittersheim. A Blumauer přirovnával Pia ku Kristu, jenž raději spal na koruně trnové, než by byl sáhl po zlaté; všechny ty pocty, jichž se mu ve Vídni dostalo, byly prý mu prokazovány jen pro jeho panovnickou důstojnosť, jako souverainu Říma, a pro šlechetné smýšlení jeho vznešeného hostitele. „A co učinil ten svatý mudrc pro nás?" táže se Blumauer dále. „Přišel, požehnal nám a odešel? — Ó nikoli! Bylo sice jeho prvním darem, jejž rozdával plnýma rukama Josefovým poddaným, jen požehnání; přece však dával zbožným věřícím více srdcem, než rukama, a pakli se luza semo tamo více dívala na ruku, než na srdce dárcovo, nebylo to jeho vinou: chátře je každá ceremonie temnem, jež jí úplně halí zrak. A když se pásl hloupý dav jen očima na jeho mši, když měřil kněžskou důstojnosť po stupních a považoval jej, poněvadž seděl na tabernakulu (!), za boha, když se tlačil až k zadusení při jeho požehnání, on tím vinen nebyl. K vůli těm slabochům sám si činil násilí a dal jim líbati ruku i nohu, aby se přesvědčili, že je z masa a krve jak oni."

A kterak se mu odvděčil Josef? — „Dal mu ještě daleko více: ukázal mu, jak panuje nad svými národy. Pius žasl; zdaž mu nenapadlo, že jest méně obtížno národům žehnati, než si zasloužiti jejich dík a požehnání, a že jedna pozemská koruna jest těžší a více tlačí, než nadzemské tři? A naučil-li se od Josefa vládnouti a bude-li se ve svém státu říditi jeho vzorem, odnese-li si domů i Josefova ducha a Josefovu lásku, rcete, zdaž nevrátil se z Vídně dosti odměněn?"[1])

Kdož by nevycítil z těchto slov osten ďábelské ironie? Však nedosti na tom, i Blumauer měl býti překonán. Sotva papež opustil vídeňské zdi, již poukazoval jiný osvícenec na jeho zištnosť a líčil výsledek jeho cesty těmito slovy: „Cesta do Vídně se papeži dobře vyplatila. Císař ho poctil mezi jiným nádherným brillantovým křížem, jenž sám byl ceněn na 200.000 zl., a již

[1]) Blumauer, Sämmtl. Werke. II. 78—83.

ceremonie, že vložil dvěma kardinálům na hlavy červené klobouky, vynesla mu dosti na cestovní útraty, poněvadž mu za to každý hotově zaplatil 30.000 zl.“[1]) —

Tak psáno tehdy v Rakousku všeobecně. Avšak i v Římě byli mnozí s výsledkem papežovy cesty a s jeho jednáním nespokojeni, dávajíce často až příliš zračitě na jevo svou nelibosť. Tak na př. nalezl Pius krátce po svém příchodu na klekátku ve své domácí kapli list plný výčitek a potupy. „Co zbudoval Řehoř VII., největší ze všech papežů,“ bylo v něm mezi jiným, „to zase Pius VI., nejmenší z nich, zničil.“ Pius nepátral po původci hanopisu, ale s apoštolskou pokorou připsal ku všem těm výtkám: „Království Kristovo není z tohoto světa; ten, jenž rozdává koruny nebeské, nepřijímá pozemských. Dávejte, co jest císařovo, císaři a co jest Božího Bohu.“[2])

I některým kardinálům se zdálo, že si svatý Otec cestou do Vídně zadal. Pius se neomlouval, dokazoval však skutky, že jinak jednati nemohl, ježto by se byl císař přísností snad ještě více zatvrdil. Vždyť nejlépe bylo možno posouditi císařovo smýšlení z odpovědi, kterou odeslal papeži na jeho list ze dne 2. srpna 1782., v němž sv. Otec dokazoval z četných biblických míst nutnosť nezávislosti církve na státu. Josef odepsal krátce: „Neuváděje texty Písma a sv. Otců, jež vždy mohou býti různým způsobem vykládány, oznamuji Vaší Svatosti jen tolik, že slyším hlas, jež na mne volá, že mně přísluší jako zákonodárci a ochránci náboženství tak a nejinak jednati a hlas ten, spojený s přispěním s hůry a mým bodrým, přímým smýšlením, jež jsem si osvojil, mne nemůže klamati.“[3]) Zdaž nemluví tato slova dosti jasně?

Umírněnosti a shovívavosti stolice apoštolské bylo potřebí tím více, ježto se již císař málem klonil k úplnému rozkolu. Když se uprázdnil smrtí arcib. Pozzobonelliho dne 29. dubna 1783. arcibiskupský stolec v Miláně, jmenoval Josef II. beze všeho ohledu na apoštolskou stolici arcibiskupem Filipa Viskontiho, do té doby probošta při milánském metropolitním chrámě. Papež mu odepřel potvrzení a bylo patrno, že nemíní císaři ustoupiti. V rozhodné chvíli však, 6. prosince 1783., odebral se Josef II. neočekávaně do Říma a spor urovnal po dobrém. Nicméně, napjetí zcela nepominulo, poněvadž měl císař v úmyslu, uvésti církev úplně v područí státu.[4]) Že k tomu nedošlo aspoň v té míře, jak si rádcové Josefovi přáli, dlužno přičítati hlavně vnitřním nepokojům, jež zmítaly v posledních letech vlády Josefovy říší rakouskou. Odpadla Belgie, bouřily se Uhry, k odboji se chystaly Čechy a místo spokojenosti poddaných, o jakéž snil dlouho císař, jevila se všude roztrpčenost nad jeho absolutismem, místo osvěty šířilo se mělké rozumářství, místo blahobytu stísněnosť. Ano, Josef sám se dožil ještě okamžiku, kdy se mu bylo dovolávati pomoci Piovy proti odboji belgickému, avšak již bylo pozdě. Když pak se zdvihala na západě krvavá postava francouzské revoluce, když se ukazovaly červánky nové doby, jež prakticky chtěla uskutečniti theorie novo-

[1]) Brunner, Myst. 220.

[2]) Gesch. Papst Pius VI. 76.

[3]) Menzel, Die letzten 120 Jahre der Weltgeschichte, p. 333.

[4]) Ramshorn, Gesch. Josefs II. 368.

věkých filosofů, pak teprve se objevila moc tupené církve v pravém světle. Zmizely trůny mocných německých církevních knížat, kteří na kongressu enžském snili po duchovní aristokracii bez římského primátu, utišil se běsný boj proti církvi a její hlavě a po rozčeřených vlnách plula dále v nezmenšeném lesku lodička Petrova, hojíc rány, jež lidstvu zasadila lichá osvěta. Teprve budoucnosť ocenila po právu jednání Piovo, jehož význam převrácené názory „osvícené“ doby nedovedly vystihnouti a jehož cesta do Vídně zůstane vždy mohutným pomníkem jeho sebezapření a obětavosti pro blaho církve, zároveň však i veledůležitým listem v dějinách katolické církve v Rakousku.

U kříže.

Z jitra vonného máje,
kdy ambrou dýše sad,
v tůni lesního ráje,
tu v lůně květných vnad

duše má v slasti plyne,
v náruč se klidu vine.

Tu probudí se ptáče,
v duchů se vznáší říš;
hned zpívá, hned zas pláče,
teď peruť kloní níž —

loubím snáší se blíže,
kde vzpjato rámě kříže.

Tajným ševelem pěje
a šeré věstí báje,
žal jemu hláskem chvěje
a v provod šumí háje

o svatém dřevu kříže,
na něž mech lávku víže.

Šly tudy dávné věky,
a bouřily kol kříže,
tu bratrů — vrahů — vzteky
krev prolily, jíž tíže

sbortila zem tu v tůni,
kde šero svaté trůní.

Pak přišel člověk ďábel
a zbodal tělo svaté,
lál Bohu, Krista zkálel
a serval rámě vzpjaté —

a kříž? — ač zloupen věky,
lidstvu vždy ssílal vděky.

O kéž Bůh peruť volnou
mi v osud stvořil světů!
Ach, vím, odvetu bolnou
bych zřel, — krvavých květů

stopy, jež zplodí vina
na kříži Hospodina.

Třikrát běda, až stane
Bůh v požehnání lidu,
až bolná slza skane,
by Bůh zahladil bídu;

tenkrát v obloze vzňaté
zazáří dřevo svaté!

J. Mokráček.

Založení biskupství olomouckého a spor o Podivín.[1])

Úryvek z dějin biskupství olomouckého. — Napsal Josef Finda.

Zánikem říše velkomoravské uvadl také krásný květ církve moravské, pěstěný pečlivě našimi věrozvěsty a jich horlivými učeníky; metropole velehradská, jež tolik vlévala síly v církevní život naší vlasti, pozbyla svého významu. Připomíná sice letopis německý k roku 976. biskupa moravského, avšak bezpochyby pouze z nedostatku spolehlivých zpráv, neboť Morava patřila tehdy k dioecesi pražské, jak viděti z jejího ohraničení. —

Vlastního církevního knížete dostalo se Moravě teprv r. 1063. Došlo k tomu z důvodů patrných. Dioecese tak rozsáhlá jako pražská — obsahovalať všechny země ovládané knížetem pražským, v nichž dnešní dobou jest zřízeno 7 biskupství — musila býti rozdělena, mělo-li býti s úspěchem dbáno o duševní blaho věřících. Správa tak rozsáhlé dioecese byla nad síly jediného pastýře, a nad to stádce Kristovo nebylo ještě u víře pevno; vždyť i v Čechách samých pozorujeme ještě za Břetislava II. nejeden pozůstatek z pohanství.

Vedle toho měla Morava na biskupství i jakési právo historické; z ní vzešla krajinám našim zář nebeského učení, v ní zářila metropole Methodějova; že návalem hord Arpadových lesk její vyhasl, že v pozdějších válečných dobách nebylo ani možno stolec Methodějův osaditi, tím Morava na biskupství práva nepozbyla. Jakmile poněkud se jí ulevilo, ihned se ukázala nutnosť, aby jí bylo staré právo vráceno.

Že Moravě vrácen stolec Methodějův, kromě potřeby církevní a práva historického ponejvíce způsobily i poměry politické; hlavně však Břetislavův zákon stařešinství měl v zápětí skutek, jímž biskupství olomoucké zřízeno. Zákon ten totiž stanovil, aby vždy nejstarší Přemyslovec byl knížetem pražským a zároveň vrchním panovníkem všech zemí, ostatní Přemyslovci pak aby měli na Moravě a po případě v Čechách pod nadvládou knížete pražského úděly. Toto rozdělení jednotného území nemálo oslabovalo moc knížete pražského a zároveň mohlo přivoditi nemalé nebezpečí pro celou říši. Proto hleděl druhorozený syn Břetislavův Vratislav II. nalézti prostředek, jímž by zlo plynoucí z otcova zákona bylo umenšeno. A prostředkem tím mělo býti založení druhého biskupství.

Dle vůle Břetislavovy měl se státi Jaromír nástupcem Šebířovým na stolci sv. Vojtěcha. Jaromírova prudká, rázná povaha nebyla však po chuti Vratislavovi, neboť byla oprávněna obava, že nepohodna se s bratrem, popudí proti sobě veškeru moc církevní, jejíž prvním představitelem byl biskup pražský. V tom případě jedině pomoci mohl biskup druhý, jenž by rušil Jaromírovy nepřátelské záměry a oslaboval jeho moc.

U volbě biskupství obrátil se zcela přirozeně zrak Vratislavův k sousední Moravě. Zřízením biskupství moravského měla býti netoliko moc biskupa pražského seslabena, nýbrž měla býti zřízena i protiváha proti údělným knížatům

[1]) Hlavní prameny: Codex diplomaticus. — Dudík, Dějiny Moravy. — Palacký, Dějiny národa českého. — Č. Č. M. a Č. M. M.

moravským; biskup moravský měl býti v jistém smyslu dozorcem knížete pražského a vázati ruce moravské větvi kmene Přemyslova.

Proti založení biskupství na Moravě nemohla ani Stolice apoštolská ničeho namítati; zakládalť se nárok ten již v samém právu historickém. Proto se Vratislavovi nebylo obávati v Římě překážek.

V úmyslu svém byl Vratislav, jak se zdá, utvrzen i politickými důvody. Snad pomýšlel již tehdy na důstojnosť královskou, které se mu také skutečně po 25 letech dostalo, a již nyní si upravoval ku koruně královské cestu. K tomu však dle tehdejšího ponětí patřila nevyhnutelně vlastní metropole o více biskupstvích; možno tedy, že chtěl založiti v Praze arcibiskupství a obnoviti a tomuto podříditi nové biskupství moravské.

Aby záměru svého dosáhl, jal se Vratislav II. vyjednávati s kurií římskou, císařem německým a metropolitou mohučským. Svolení z Říma dosáhl snadno, poněvadž se vlastně jen jednalo o obnovu zašlé dioecese. Rovněž od císaře německého nebylo se obávati těžkostí, poněvadž oba panovníci byli připoutáni k sobě páskou pokrevní a nad to byli i politickými přátely. Zbývaloť tedy jediné pojistiti si metropolitu mohučského Siegfrieda. Vyjednávání s ním začaté vedlo k brzskému cíli; zbožný metropolita ničeho nenamítal, jsa rád, že počet biskupů jeho arcidioecese se množil, neboť tím rostla i jeho vážnosť a moc.

Pojistiv si souhlas mocných činitelů zahraničních, snadno provedl Vratislav svůj záměr; zbývalť zajisté již jen biskup Šebíř, který mohl činiti proti zřízení nového biskupství platné námitky. Dle přísahy, kterou skládal biskup při svém slavném nastolení, bylo jeho povinností, netoliko hájiti práv své církve, nýbrž i zachovati svému nástupci veškery důchody. Nemohl tedy Vratislav docíliti jeho souhlasu, leč přátelskou shodou.

Biskup pražský požíval z Moravy desátku celé země, zeměpanského hradu Podivína, trhové vsi Slivnice a dávného zboží církevního Sekyř-Kostela. A právě tento desátek, jakož i vypočtené zboží hodlal Vratislav II. vykázati novému biskupství. Toto odcizení od biskupství pražského nemohlo býti provedeno bez přiměřené náhrady, a proto nabídnul Vratislav biskupství pražskému 12 nejvýnosnějších vsí knížecích v Čechách, jež si pražský biskup libovolně mohl vybrati, a nad to se kníže zavazoval, že k tomu přidá místo desátku roční důchod 100 hřiven stříbra z knížecí komory.

Docíliv biskupova souhlasu, předložil Vratislav listinu o založení biskupství na Moravě ku stvrzení říšskému sněmu, jenž se sešel ku dni 24. října r. 1062. v Augsburku. Téměř současně, na den 24. prosince, svolán byl i sněm moravský do Olomouce. Poněvadž pak se k němu dostavili nejen Přemyslovci i s knížetem Vratislavem a biskupem Šebířem, nýbrž i četná šlechta z Čech i z Moravy, nabyl sněm moravský tvářnosť sněmu generálního a jeho jednání se tím dostalo jakési platnosti státoprávní.

Na říšském i moravském sněmu byla otázka nového biskupství konečně vyřízena a prvním biskupem jmenován Jan, mnich řádu sv. Benedikta z kláštera břevnovského, jemuž byla sídlem určena Olomouc. Zřízením biskupství olomouckého poskytnuty Moravě prostředky, aby se mohla samo-

statně duchovně vzdělati, a poněvadž biskupové nezřídka mívali účinný vliv i na správu země, poskytnuta jí příležitosť, zkoušeti i v politice vlastních svých sil.

Biskup Jan snažil se úsilovně zavésti na Moravě nové církevní řády a dáti dioecesi náležitého zřízení, nevšímaje si valně politického proudění ani ve své vlasti, ani v krajinách vzdálenějších. Přece však byl stržen mimovolně a proti své vůli do víru politických událostí, jež v té době rozčeřily měrou netušenou klidnou dříve hladinu naší vlasti. Dne 9. prosince r. 1067. totiž zemřel biskup pražský Šebíř a dle poslední vůle Břetislavovy mělo se dostati biskupské stolice pražské Jaromírovi. Ale Vratislav II., znaje Jaromírovu nespůsobilosť ku stavu duchovnímu, a obávaje se nestálé, prudké a až příliš rázné povahy bratrovy, z níž hrozilo moci knížecí mnohé nebezpečí, pomýšlel vážně, kterak by mohl překaziti dosednutí Jaromírovo na stolec biskupský. Protikandidáta nalezl v osobě svého kaplana Lancona, jenž, jak dí letopisec Kosmas, pocházeje z ušlechtilého rodu saského a jsa nad to pěkné postavy a také v literním umění zběhlý, nemálo se hodil k vyššímu církevnímu úřadu.

Sotva se roznesla zpráva o smrti Šebířově, povolala knížata moravská ihned bratra svého Jaromíra z Polska a způsobila, že opět přijal šat duchovní a tonsuru. Zároveň úsilovně přimlouvala se u Vratislava, aby osiřelý stolec sv. Vojtěcha byl osazen dle vůle otcovy. Vratislav II. stále váhal, stále odkládal, až jej události válečné volaly na výpravu válečnou proti Polsku. Na pochodu na hranicích zemských pod hradem Dobenínem blíže Náchoda svolal neočekávaně sněm z přítomných lechův a županův a vychvaluje věrnosť Lanconovu, udělil mu investituru na biskupství pražské. Tím skutkem vzbudil mezi sněmovníky nemalou nevoli. Jak Kosmas zaznamenal, Kojata Všebořic, župan dvorský, prudce udeřil v bok vedle stojícího knížete olomouckého Otu se slovy: „Což Ty tu stojíš jako špalek, neujímaje se bratra svého? Což nevidíš, že zavrhují bratra Tvého kněžice a povýšiti chtějí na stolec cizince dobrodruha, jenž přiběhl v tuto zemi bez nohavic?“ ... A uleviv takto své nevoli, obrátil se proti samému Vratislavovi, pokračuje: „Nelíbí-li se Ti bratr Tvůj, proč smrdí Tobě domácí duchovenstvo naše nemálo četné, věděním rovněž tak vynikající jako tento Němec? Ó kéž bys měl tolik biskupství, kolik shledáš kněží krajanů, biskupství hodných! Což myslíš, že cizinec více nás bude milovati a zemi této lepšího žádati bude, než člověk domácí?“

Na slova ta pozdvihlo se celé ležení proti Vratislavovi, jenž byl takto donucen ustoupiti přemoci a Jaromíra ustanovil biskupem pražským. Že tak učinil Vratislav s nechutí, osvědčil brzy. Zadržel mu totiž slíbený důchod z knížecí komory 100 hřiven stříbra, jak se byl zavázal při zřízení biskupství olomouckého. Z toho vyvozoval opět Jaromír neplatnosť smlouvy vyjednané mezi svým předchůdcem a knížetem a jal se ihned vymáhati, aby obě dioecese zase v jedno byly sloučeny. Ota pak olomoucký, chtěje nahraditi bratru upíraného důchodu, pomohl Jaromírovi ku hradu Podivínu, jenž po právu náležel církvi moravské.

Obě strany nemálo byly proti sobě roztrpčeny a podaly stížnosti do Říma, dovolávajíce se rozsudku papežova. Alexandr II., chtěje obě strany

srovnati, poslal jim několik listů, jimiž však spor urovnán nebyl. Proto vypravil Vratislav II. do Říma zvláštní poselstvo, prose snažně, aby byli posláni do Čech papežští legáti, kteří by rozepři urovnali. Než-li však poslové knížecí do Říma přibyli, dopustil se Jaromír na biskupu Janovi skutku neslýchaného, jímž nutně na sebe musil přivoditi nejpřísnější trest církevní. Předstíraje návštěvu knížete Oty, stavil se u biskupa a nedbaje jeho přívětivého uvítání, potupil a ztýral při soukromé rozmluvě Jana i jeho čeleď způsobem nejnešetrnějším.

Biskup Jan trpce si stěžoval u Vratislava do pychu Jaromírova, žádaje důtklivě knížete, aby jej chránil před dalším bezprávím, ježto se ničím neprovinil, plně jen panovnickou vůli. Proto vypravil Vratislav II. na Moravu posly s vojenským průvodem a povolav biskupa Jana do Prahy, obrátil se se stížností na stolici apoštolskou. Mluvčím poselstva, jež mělo v Římě žalobu přednésti, byl kaplan Janův Němec Hagen, muž učený a znamenitý řečník. V Řezně ubytoval se Hagen u měšťana Gumpolda, kterýž byl náhodou jednatelem biskupa Jaromíra. Hovorný posel vykládal účel své cesty a tu ihned pojal Gumpold záměr, Jaromírovi prokázati platnou službu. Najal zbojníky a když Hagen dále se ubíral, byl přepaden, o peníze oloupen a ztýrán tak, že nezbylo mu, než vrátiti se s nepořízenou do Prahy.

Vratislav poznovu poslal poselstvo do Říma s větším průvodem vojenským a větší opatrností. Mluvčím byl Petr, probošt u sv. Jiří. Zároveň se stížností měl odevzdati papeži Alexandru II. darem 200 hřiven stříbra. — Papež Alexander II. svolal konsistoř a když papežský notář přečetl stížný spis, sám otázal se poslů, mohou-li ústně potvrditi, co písemně byli donesli. Když poselstvo písemná udání jednohlasně dosvědčovalo, usneseno poslati nejprve list knížeti a vypraviti posly do Čech r. 1072., kteří by na samém místě zločinu mohli spor odkliditi.

Slíbení legáti přišli za nedlouho, nesouce zároveň Vratislavovi papežskou odměnu za jeho dar, biskupskou totiž mitru. Kosmas nazývá jednoho legáta Rudolfem, přikládaje mu hodnosť kardinála apokrisiaria, jméno druhého zůstalo nám tajno.

K rozkazu legátů svolal Vratislav sněm a synodu do Prahy, kam take oba biskupové byli obesláni. Jan sice přišel, ale Jaromír se nedostavil. Byv i po druhé i po třetí volán, dal pokaždé odpověď, že kanonický chod práva nese se nejprve k synodě provinciální, jíž on podrobiti se chce, nikoliv však k papeži. Když všechny výhružky byly marny, odňato mu na čas právo výkonů kněžských i hodnosť biskupská, ale později, když veškero duchovenstvo pražské pro svého biskupa zjevnou revolucí se prohlásilo, zmírněn tento nález, tak že směl vykonávati Jaromír i dále úkony kněžské. Prozatimní správa dioecese pražské svěřena biskupu Janovi, jenž také ihned podnikl visitační cestu v obvodu celého pražského biskupství biřmuje, světě oltáře i kostely a zřizuje nová duchovní obročí. Jaromír zatím prchl do ciziny a legátům nezbylo, než vrátiti se do Říma s nepořízenou.

Již se zdálo, že sporná otázka našich biskupů usne nadobro. Tu však mimo očekávání uvedena po roce opět na přetřes od mohučského arcibiskupa

Siegfrieda. V Římě totiž skonal 21. dubna r. 1073. papež Alexander II. a jeho nástupcem zvolen mnich Hildebrand, který přijal jméno Řehoře VII. V listě, kterým skládal nově zvolenému náměstku Kristovu Siegfried své blahopřání, ujišťuje jej dokonalou poslušností, stěžoval si také německý církevní kníže na zkracování svého práva arcibiskupského tím, že spor biskupa olomouckého s pražským nebyl předložen k rozhodnutí jemu, nýbrž stolici papežské. Zároveň bral Siegfried biskupa Jaromíra proti Vratislavovi a jeho chráněnci olomouckému, Janovi, v ochranu.

Tento stížný dopis nepotkal se však s očekávaným výsledkem. Řehoř VII. byl zajisté dobře zpraven o celé rozepři a znaje neposlušnosť Jaromírovu, neustoupil, nýbrž znovu poslal legáty do Čech a na Moravu, totiž Bernarda a kardinála Řehoře. Papežské poselstvo bylo přijato v Čechách, kam došlo v létě r. 1073., s neobyčejnými poctami, avšak úkolu svému nemohlo dostáti, ježto se Jaromír naprosto zdráhal k soudu se dostaviti. Proto vyřknuta nad tvrdošijným biskupem suspense a slíbeno zvláštním papežským listem, že sv. Stolice zakročí proti němu rázněji.

Nyní teprve ulekl se Jaromír a chtěl se co nejrychleji s papežem smířiti. — Poslal tudíž list papeži, omlouvaje se, že by rád se dostavil do Říma před papežský soud, že však nemá prostředků k tak daleké cestě a tudíž nemůže přání svého uskutečniti. Tím pohnut Řehoř VII., poslal dne 31. ledna r. 1074. Vratislavovi nový list, v němž jej žádal, aby Jaromírovi nezabíral déle důchodů biskupských a nebránil mu v cestě do Říma. Téměř současně rozkázal Řehoř VII. druhým listem oběma biskupům, aby přišli do Říma se ospravedlniti na květnou neděli dne 13. dubna 1074. Biskupové uposlechli a dorazivše do Říma již před květnou nedělí, odevzdali papeži průvodní své listy a čekali na nejbližší synodu, která měla rozepři jejich rozsouditi.

Na synodě se mělo jednati zvláště o ztýrání biskupa Jana v Olomouci r. 1072. a o sporu o zboží Podivínské. Jednání zahájeno dne 12. dubna 1074. Jaromír popíral obžalobu a jeho důvody byly nemálo podporovány tím, že biskup Jan, stařec povahy tiché a v osud svůj odevzdaný, mlčel. K jiným menším obžalobám se přiznával, nabízeje náhradu. Co se týče druhé části sporu, nemohly se sporné strany prokázati dostatečnými průkazy o svém vlastnictví a proto usoudila synoda takto: Biskup Jaromír měl býti zase uveden do úřadu svého biskupského a stran Podivína měli podati oba biskupové v nejbližší synodě důkazy o svém právu. Až do konečného nálezu měl užívati sporného zboží prozatím biskup moravský.

Výnos synody oznámil papež ihned Vratislavovi, vyslovuje přání, aby Jaromírovi byly vráceny všechny důchody biskupství pražského a aby mu nebylo odpíráno právo k proboštství a hradu Podivínu, spočívá-li ovšem na právních základech.

Sotva se však biskupové vrátili z Říma, hned počal Jaromír jednati proti slibu papeži přísežně danému, zmocniv se poznovu zboží podivínského. Tento nový přestupek pohnul biskupa Jana k nové stížnosti, na niž odpověděl papež třemi listy: Vratislavovi, jemuž děkuje za nově poslaných 100 hřiven

stříbra a žádá, aby biskupa moravského uvedl zase v držení statků od Jaromíra odcizených a to třeba i mocí vojenskou; biskupu Janovi, jehož těší a slibuje svou ochranu proti bezpráví; Jaromírovi, jemuž nařizuje, aby vrátil násilně odňaté zboží pod ztrátou své důstojnosti, a aby poznovu se dostavil buď sám anebo poselstvím do Říma, podav o tom dříve zprávu biskupu moravskému, aby i tomuto byla dána příležitosť, dostaviti se do věčného města.

Následkem těchto listů rozhodli se biskupové naši vydati se k nejbližší synodě, určené k první neděli postní, totiž na 22. únor 1075., do Říma. Avšak výpovědi a důkazy o vlastnictví na Podivín byly tak spletity a pochybny, že ani synoda si netroufala jich rozsouditi. Poněvadž však papeži velice na tom záleželo, aby spor byl konečně rozřešen, ujal se prostředku smírného, na nějž také sporné strany dobrovolně přistoupily.

Ve výnosu ze dne 2. března r. 1075. počínal si Řehoř VII. velice obezřele. Aby obě strany uspokojil, rozdělil všechno sporné zboží na dva díly, aby jich oba biskupové ve svornosti užívali, dokud by po bedlivém pátrání nenabyla některá strana důkazu o svém právu, a to v době 10 roků. Po uplynutí této lhůty mělo dostati se dílův obou té straně, která by podala pádnějších důkazův o svém právu; jinak měl podržeti každý svůj díl. Který z dílů těch přiřknut našemu biskupovi, nelze z výnosu papežova se dopátrati, soudíme však, že byl to Podivín. K roku 1099. zaznamenává totiž Kosmas, že kníže Břetislav II., vtrhnuv znovu do Moravy, vystavěl Podivín a vrátil biskupu pražskému, z čehož patrno, že biskupství pražskému nepřináležel, nýbrž že byl v moci biskupa moravského. Biskup Jaromír spokojil se tedy Sekyř-Kostelem a Slivnicí, kdežto Podivín připadl Janovi. Teprve r. 1099. opět odňat Podivín církvi naší a spojen s pražskou, až se poměry zvrátily za biskupa Jindřicha Zdíka. Výtečný tento arcipastýř pro zásluhy své o církev a vlasť dosáhl r. 1144. od Vladislava II. a papežského legáta Quidona všeho, oč předchůdcové jeho byli zkráceni, totiž Podivína, Slivnice a Sekyř-Kostela, náhradou za statky odstoupené dioecesi pražské v okolí Želiva.

Tím skončen dlouholetý spor mezi našimi dioecesemi ve prospěch Olomouce, která také jmenované statky od té doby stále mezi své zboží počítala, ano ještě r. 1791. nazývá kapitula olomoucká tamnější fary svými praebendami.

Slováček.

Od Trenčína po silnici
mladý Slovák smutně kráčí,
žal se zračí v jeho líci,
horké slzy tváře smáčí.

V chudém šatu a tak záhy
musí ze své domoviny,
kraj opouští nad vše drahý,
musí, musí do ciziny.

S těžkým srdcem ubírá se
v neznámé mu dálné kraje,
neví, zda se vrátí zase
ve slovenské šumné háje.

S bolem opouští svou zemi,
tu svou chudou, rodnou chatku,
nejdražší mu mezi všemi, —
musí pryč, ach, pryč tak v krátku.

Zde své útlé mládí prožil,
zažil mnohé chvíle blahé,
zde v té zemi s pláčem složil
k odpočinku svoje drahé.

Ohlíží se nazpět stále,
vřelé slzy z oka roní;
než nic naplat, musí dále, —
na zádech mu dráty zvoní . . .

H. K. + Fr. Šebestík.

Dopisy z našich jednot.

Z Brna.

V posledním období byly konány v naší jednotě dvě poslední schůze, v nichž koll. Baka (II. r.) a Bartoš (I. r.) dokončili své práce; první jednala o tom, jak řeší církev katolická otázku socialní a druhá pak měla za předmět Velehrad, metropoli říše moravské. Dne 14. června byla poslední schůze výboru, v níž jednáno hlavně o „Museu“ a uspořádány všechny účty. Schůze závěrečná konána dne 21. června, při níž přednesli kollegové hudebníci pečlivě nastudovanou směs z opery „Marta“ od Flotova (řídil kol. Kirsch, III. r.) a kollegové zpěváci zapěli Slavíkův sbor „O vlasti má“ za řízení sbormistra koll. Necida (III. r.). Při schůzi této podávali zprávy své funkcionáři; předseda promluvil o stavu „Musea“, jednatel předčítal zprávu výroční o činnosti „Růže“, knihovník pro knihovny venkovské oznamoval, jak působí knihovny „Růží“ založené, knihovník pro knihovnu bohosl. podával zprávy o stavu naší domácí knihovny bohoslovecké a pokladník o výročních příjmech a vydáních. Delší řečí odstupujícího a volbou nového předsedy schůze skončena.

Činnosť „Růže“ jeví se za celý rok stručně takto: konáno celkem 24 schůzí a na nich podáno 42 přednášek od 19 přednášejících. O thematech v kroužcích probraných promluveno ve zprávách dřívějších; i ony plnily svědomitě svůj úkol a těšily se vždy četné návštěvě. Probráno v nich více než 40 vesměs časových otázek, takže bylo celkem vedle prací uveřejněných v „Museu“ letos podáno přes 80 různých prací, výsledek to zajisté slušný. O působení naší „Růže“ na venek (zakládání knihoven, dary atd.) a j., podávají zprávu tabulky statistické. Dejž Bůh, aby i v dalších letech naše „Růže“ co nejvíce kvetla a mohutněla! *Jednatel.*

Z Hradce Králové.

V uplynulém právě období utrpěla Jednota dvojí ztrátu: Jaroslav Šedivý a Karel Rykl, alumnové II. roč., zesnuli v Pánu; onen dne 5. června v Novém Bydžově, tento v Rožnově, dne 10. června. Všichni v nich ztrácíme upřímné, dobré bratry; Jednota želí v nich horlivých, nadějných členů. Requiescant!

V socialním kroužku probraly se některé části encykliky „Rerum novarum“. Dne 10. května přednášel v Jednotě s laskavou ochotou vdp. řiditel Borromaea Frant. Reyl, zasloužilý organisátor kat. dělnictva, „o knězi v životě reřejném“; vyvrátiv blud oněch, kteří by knězi ponechali rádi jen kostel, z veřejného působení jej naprosto vylučujíce, ukázal, proč kněz se i tohoto musí účastniti a kterých vad nutno se při tom vystříhati. Přešed pak na pole socialní, rozhovořil se o kat. jednotách, jich důležitosti a způsobu zakládání. Odcházeli jsme poučeni a povzbuzeni. Buďtež vzdány vdp. řečníkovi vřelé díky!

Literární kroužek měl pouze 2 schůze, na nichž probírána themata: „Ideál“ (Jos. Podhrázský, III.) a „Hennequinova methoda v kritice“ (L. Kunte). — Nejpilnější byl kroužek slovanský, který stále pravidelně se scházeje, obíral se četbou polských a ruských klassikův.

Dne 21. června konána valná hromada, na níž mluveno o založení nových knihoven venkovských a revisi stanov.

Podávaje tuto poslední zprávu — dosti chudou — přeji si jen, aby v době příští bylo v jednotě trochu více ruchu a života, aby ta doutnající jiskra nezhasla, ale rozhořela se v jasný, živý, žhavý plamen. Ostatním jednotám přeji všeho zdaru.

Předseda.

Z Olomouce.

Také druhé pololetí naší činnosti jest dosti bohato, jak ukazuje statistika.

Schůze byly tyto: 12./I. O příčinách reformace (Kyselý, II.). Rok mezi Přeloučí a Prahou. (Úvaha. Světlík, II.). 17./II. Akademie na oslavu sv. Otce Lva XIII. — (Pořádána spol. s „Bonifacius Vereinem“.) — 1. Ouvertura (Weber). 2. Zásluhy Lva XIII. o společnosť lidskou (Svozil, IV.). 3. Die Himmel hoch rühmen . . . 4. O socialní otázce a Lvu XIII. (německá — Mayer, IV.). 5. Pastýř a poutníci. Akademii poctil návštěvou také J. M. nejdůstojnější p. arcibiskup, vdp. prelát Klug, gen. vikář, vdp. Weinlich, vdp. kanovník Linde, důstojní pp. professoři fakulty a j. 8./III. 1. Sv. Cyrill a Method (Křížkovský). 2. Proslov (Novák, IV.). 3. P. Tomášek (životopis — Myslivec, IV.). 4. Slezská hymna. 15./III. 1. Podstata socialní otázky a poměr stran k ní (Michlík, II.). 2. Nová fase českého dějepisectví (Svozil, IV.). 26./IV. 1. Vesna (Křížkovský). 2. Česká otázka a reformace (Svozil, IV.). 3. Národní zlatodol (Světlík, II.). 4. Rusínská píseň. 10./V. 1. Nad Tatrú sa bliská . . . 2. Přehled dějin uherských Slováků (Bayer, IV.). 3. Nitra, milá Nitra . . . 4. Mor ho — z básní S. Chalúpky (Podmolík, II.). 5. Dvě písničky slov. . . . 11./VI. 1. O změně Jednoty velehradské; — o organisaci práce cyrillo-methodějské. 2. O našem poměru k „Museu“ a o schůzi velehradské (předseda). 14./VI. Závěrečná schůze: 1. Modlitba pod hvězdami (Beethowen). 2. Zpráva o činnosti Lit. Jednoty za uplynulý rok. O našich zásadách. 3. Chorál národa českého (Bendl).

Toť činnosť ve schůzích hromadných. Kromě toho bylo hodně schůzí kroužkových. Z themat ve kroužcích probraných uvádíme: Sopečná činnosť a zemětřesení (Dvořák, I.). Rozmnožování rostlin tajnosnubných (Konšel, III.). O fysiologii rozmnožování nižších rostlin (Keslar, III.). Cholera asijská (Nejezchleba, IV.). Mravenčí ergatogyni (Králík, I.). O důležitosti praktické vzájemnosti slovanské. O Rusínech (Svozil, IV.). O Slovincích (Dovrtěl, III.). Tomáš Štítný (Němec, I.).

Historický kroužek spolu s politickým pokoušel se o katolický názor na „českou otázku“ a na její výklad od realistů; výsledek: první orientace a vědomí hloubky problému. Diskusse řídil Svozil, IV. — Ze sociologie probíráno: K. Marx a theorie třídního boje. Světový názor soc. demokracie. Materialistický názor světový, mravnoť a právo, státní socialismus. Vznik a povaha otázky dělnické. Rolnická družstva. Sociologie historická, filosofická a naturalistická. Přirozenosť společnosti lidské. Práva osobní: majetkové, smluvní a dědické. Theorie státu. Svoboda a řád hospodářský (vesměs Michlík, II. r.). Lassalle a železný zákon mzdy. Prostředky proti hospodářské krisi (Markytán). Liberalismus a socialní demokracie (Skácel, II.). Křesťansko-socialní směr. Prostředky řešení otázky dělnické. Stát a zájmy dělnictva (Škrabal, II.). Rozdíl

mezi křesťanským a demokratickým socialismem (Moravec, II.). Vznik a povaha otázky rolnické. Rodina dle názoru lib., soc.-dem. a křesť. (Dostál J., II.). Emancipace žen (Škrabal, I.). O tisku (Merkl, II.). — Z apologie a filosofie probrána themata: Důkazy jsoucnosti Boží. V čem záleží víra (Bureš, III.). Přirozené poznání Boha (Podmolík, II.). Rozum a víra (Rozkošný, II.). Skepse Humova. Vznešení duchové a prostorové (Šamánek, II.). Filosofie náb. (Mikulka, I.). O vůli lidské (Stöckl, I.). — V kroužcích čteny také a rozebírány články časopisecké a jiné. — Prací vůbec odevzdáno 116, z nichž mnohé byly také uveřejněny mimo „Museum“.

Toť naše činnosť literární. Kromě té pořádala Jednota sbírky na účely národní a církevní, jak ostatně patrno ze statistických přehledů. — Vážnější změna učiněna tím, že odměny za lepší práce zrušeny; z peněz dříve na ně sbíraných budou se odebírati časopisy pro jednotlivé kroužky — ovšem ty, kterých doposud v semináři ještě nemáme. Styky s Rusíny a Slovinci jsou stálé. S jinými slovanskými bohoslovci učiněny teprve některé pokusy — jde to dosti těžko. — Pro příští rok pracuje se na systematickém uspořádání práce kroužkové. — Druhé pololetí téměř celé již je plno příprav a jednání o sjezd velehradský.

Toho tuším dosti, aby bylo zřejmo, kolik se u nás pracovalo a jaký duch vane u nás — co neviděti ze zprávy této, lze doplniti z tabulek. — Bude-li se pokračovati tak vědomě, třeba pomalu — pak není třeba míti obavy o budoucnosť.

Za výbor *J. Svozil, t. č. předseda.*

Z Prahy.

Pro mnohé vážné překážky nemohli jsme postupovati tak rychle jako dříve. Schůze konány 10.—13. Přednášeli pp.: Hrudka (I. r.) kritickou úvahu o Dostálových „Sedmikrásách“, Smath (IV. r.) historicko-kritickou práci o charakterech války třicetileté (dvě přednášky), Málek (III. r.) historii zázračného obrazu Panny Marie ve Staré Boleslavi a Tomášek (III. r.) některé básně.

Všechny schůze těšily se hojné návštěvě. Ve schůzi jedenácté přijat návrh předsedův na zaslání blahopřejné adressy J. B. M. Eduardu Brynychovi. *Výbor.*

Z Celovce.

Ani v poslední době neochabla činnosť v naší „akademii“, o čemž svědčí jak přednášky, tak i spolkový časopis. Z přednášek uvádím kromě několika kázání, hlavnější: „O klesání selského stavu“ (předs. Malgaj, IV.). „O významu národní písně“ (Križaj, IV.). „Obraz kněze pastýře“ (Krammer, IV.). „Práce ve světle křesťanském“ (Šitelkopf, IV.). „O činnosti českomoravských bohoslovcův“ (Kaplan, III.). „Potřeba katol. universit“ (Trepal, I.).

„Bratoljub“ (VIII. ročník) přinesl několik pěkných prací od některých členů, mezi nimiž jsou: „Zila, Ziljani, Ziljska dolina“, národopisná črta. „Německá kultura a Slované“, úvaha. „Dr. Vatroslav Oblak“ a „Josip Pikl“, dva delší nekrology. „Spojenými silami“, otevřený list slovinským vlastencům v Korotanu. „Mudrujme trochu“, o myšlení a řeči. „Zakletý hrad“, pověsť. „Z minulých dní“, reminiscence. „Vzpomínky“, humoreska. „Svatý večer“, „Znělka“, „Píseň“, „V boji“, „Dvě písně“ a několik národních, mezi lidem sebraných písní.

V poslední schůzi, která bude již co nejdříve, se naše činnosť zakončí a v ní se zvolí předseda na příští rok (výbor až po prázdninách).

Zkoušky nám již nastaly; trvají od 15. června do 18. července. Ordinace budou uděleny zde dne 15., 17. a 19. července. Novosvěcenců bude letos celkem 25.

Konče, vyřizuji jménem výboru „akademie“ všem „Živio“ a po prázdninách v „Museu“ „Na zvidenje“.

Ant. Kaplan.

Iz Maribora.

Od zadnjega poročila je imel „Slomšek“ še pet shodov z naslednjimi govori in spisi: XI. shod dne 10. maja. 1. Srd in milost božja (Lovrenko I. l.) 2. O duši (Krohne III. l.). — XII. shod dne 17. maja. 1. Zakaj se imenuje Najsvetejše kruh nebeški in angeljski? Govor (Jerovšek II. l.). 2. Brezidejalnost srednješolske mladine in nje vzrok (Krulje III. l.). — XIII. shod dne 25. maja. 1. Zakaj ima katoliški duhovnik toliko sovražnikov? (Tomažič I. l.). 2. Nebeška Slava ali svetniki in svetnice slovanskega rodú. III. Med Srbi in Bolgari. IV. Med Rusi (Gomilšek IV. l.). — XIV. shod dne 31. maja. 1. Razprava o Jurčičevi tragediji „Tugomer“ (Šanda IV. l.). 2. Gomilšek nadaljuje: V. Med Poljaki. — XV. shod dne 7. jun. 1. Tu orphano adjutor eris (Krulje III. l.). 2. Šanda konča.

Dne 14. jun. se je vršil občni zbor. Preds. Kovačič je najprej pozdravil zborovalce in potem podal splašno sliko delovanja društva „Slomšek“ v njegovem IV. društvenem letu. Na to so sledila poročila tajnika, blagajnika in knjižničarja. Udov je bilo v začetku leta 35, koncem leta le 19. Društvenih shodov smo imeli v tem letu 25, 10 v I. teč., 15 pa v II. teč. Spisov se je bralo 28, govorov je bilo 15. Nekateri udje so bili zelo marljivi, ker so dosti več storili, kakor je bila njihova dolžnost. Društvena slovanska knjižnica sedaj šteje 163 knjig iz vseh slovanskih jezikov. Prekmurskim Slovencem in drugam se je poslalo v celem 157 knjig. Potem je prečital urednik „Lipice“ svoje poročilo. Letnik XXIV. pisanega društvenega lista „Lipica“ obsega 9 številk po 16 listov. Priobčenih je bilo v njem 29 pesnij in 22 prozajičnih spisov večinoma bogoslovske in modroslovske vsebine; od poslednjih se je bralo v društvu 12 spisov; 7. in 8. štev. je bila izključno posvečena Mariji, majniški kraljici.

Občnega zbora so se udeležili tudi preč. gosp. ravnatelj K. Hribovšek, ki so nas v prisrčnih besedah vspodbujali k delu ter nam podali mnogo lepih naukov in nasvetov. Z velikim veseljem smo vsprejeli vest, da so brnski bogoslovci poslali „Slomšeku“ nov dar v knjigah, vzlasti še, da nam je preč. gosp. pap. kom. in prof. Vladimir Šťastný daroval 8 letnikov svojega krasnega lista „Obzor.“ Sklenilo se je, da se društvo obema zahvali za ta veledušni dar. Govorili smo tudi o velehradskem shodu; skoraj gotovo je, da bo letos tudi „Slomšek“ zastopan na Velehradu.

Kakor je razvidno iz teh vrstic, je naše lit. društvo v tem letu prav krepko in uspešno delovalo vkljub raznovrstnim oviram. Da bi le tudi v bodočnosti delovalo tako in še krepkeje po vzgledu apostolskega Slomšeka in gojilo v bogoslovcih zanimanje in navdušenje za delovanje v prid cerkvi in slov. narodu!

„Český kroužek“ je prenehal koncem maja; vzbudil je v mnogih veselje do učenja českega jazika, zato je zelo želeti, da se tudi drugo leto zopet ustanovi.

Kakor pri Vas nabirate denar za „Ústř. Matici školskou“, tako pri nas zbiramo za našo šolsko družbo sv. Cirila in Metoda. Letos smo za njo zložili 100 gld.

Zveza z Vami, bratje Čehi, nas je zelo vnemala in bodrila k delu. Zato želim iz srca, da bi se ta zveza med nami do dobra utrdila in rodila tudi svoje sadove v korist obema narodoma. Prešini nas vse na jugu in severu oni apostolski duh, ki je prešinjal sv. brata Cirila in Metoda, da bodemo s sveto gorečnostjo širili in oznanjevali povsod vzvišeno idejo cirilometodijsko, idejo povrata katoliških Slovanov k pravemu krščanskemu življenju in razkolnih Slovanov k edino pravi cerkvi Kristusovi!

Daj Bog, da vsak bi Slave sin
Iz srca bil za vero vnet,
Tedaj slovanski narod ves
Edin in srečen bode spet!

Fr. Sal. Gomilšek, član „Slomšeka“.

Sjezd velehradský.

Bratří! Slavíme každého roku sjezd na posvátném Velehradě. Vždy mohutněji a velkolepěji rozvinujeme prapor snah a námah svých. Bratří, podporujte nás, podporujte sebe! Přijď každý, kdo může, na svatý Velehrad, který z daleka kyne nám — střed a ohnisko našeho zápalu a vznětu! Tam se spojme, tam se sdružme v pevný šik, podejme si přátelsky pravice, ať jsme jedno srdce, jedno nadšení, jedna síla, jedna snaha! Velehrad nás volá, Velehrad nás vítá, neváhejme, chvátejme!

Program:

4. srpna odpoledne:

O půl 6. hod. společný příchod od Cyrillky do svatyně velehradské s písní: „Ejhle, sv. Velehrad.“ — Promluva s kazatelny. „Veni s. Spiritus“ se sv. požehnáním; v kolleji uvítání předsedou Lit. Jednoty. Volba předsedův. Pozdravy v různých řečech. „Przemowa na chwalę i część św. Cyrilla i Metodego.“ V 8 hodin společná večeře u Heroldů. — Večerní modlitba. — Odpočinek.

5. srpna a) dopoledne:

O půl 5. hodině se vyzvání.

Od 5. hod. do $^3/_4$6 ranní a poutní pobožnosť.

O $^3/_4$6 slavná mše s písní: „Ejhle oltář“; při sv. přijímání: „Jesu, dulcis memoria.“

Po službách Božích společné snídaní.

O 8. hodině začne akademie sborem Křížkovského: „Sv. Cyrill a Method.“ Pak budou různé přednášky: „O unii“ (vdp. Ant. C. Stojan); „Česká otázka“ (vp. J. Svozil); „O mravnosti v literatuře“ (P. Holeček); „Věda a víra“ (kol. M. Marvan); „O apoštolátu sv. Cyrilla a Methoda“ (vdp. Dr. J. Schneider). — Přivítání na thema: „Proč jste přišli na Velehrad?“ bude míti dp. P. Rejzek T. J. — Kromě toho řečniti budou akademici a hosté, kteří se přihlásí ku slovu na schůzi samé — večer 4. srpna. V jednotlivých přestávkách zpěvy.

Ve 12 hodin sv. požehnání; pak oběd.

b) odpoledne:

Prohlídka svatyně.

O 3. hod. porady a debatty.

O 8. hod. společná večeře. — Večerní modlitba. — Odpočinek.

6. srpna.

O 6. hod. mše sv. v Cyrillce. — Pak snídaní a rozchod.

Výlety: na Buchlov, k sv. Klimentu u Osvětiman a na sv. Hostýn.

K hojné návštěvě zve *Výbor „Lit. Jednoty“ bohoslovců olomouckých.*

Směs.

A. Statistika časopisů členy jednot odbíraných.

Jméno časopisu:	Brno	České Budějovice	Králové Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
Anděl strážný	1	—	1	—	—	—	2
Blahověst (do konce r. 1895.)	(1)*)	—	—	1	(1)	3	6
Besedy lidu	20	—	—	—	—	—	20
Cyril	8 (1)	1	—	—	2 (1)	11	24
Časopis českých citeristů	—	—	1	—	—	—	1
Časopis katolického duchovenstva	1 (1)	1	(2)	1	6 (1)	3 (1)	17
Časopis Matice moravské	14	—	—	—	4 (1)	—	19
Časopis Matice opavské	—	—	(1)	—	9	—	10
Časopis Musea království českého	1 (1)	—	—	—	(1)	—	3
Čas. vlast. musej. spolku v Olomouci	(1)	—	—	—	42 (1)	—	44
Český časopis historický	(1)	1	(1)	1	3 (1)	4	12
Český Kneipp	(1)	7 (1)	—	—	5	3	17
Český lid	(1)	—	1 (1)	—	(1)	13	17
České šachové listy	—	—	—	—	7	—	7
Dalibor	—	—	—	—	1	—	1
Dělnické noviny	15 (1)	8 (1)	(1)	4 (1)	10	1	42
Dělník	4	—	—	—	4	7	15
Drak	5	—	—	—	3	—	8
Ss. Eucharistia	74	—	15	2	27 (1)	41	160
Hlídka	62 (1)	8 (1)	(1)	5 (1)	111 (1)	23	214
Kalendář pro živé a mrtvé	8 (1)	(1)	—	—	5	11	26
Katechetické listy	17	—	—	—	70 (1)	42	130
Kazatel	5	7 (1)	—	5	5 (1)	—	24
Kříž	100	24	17	36	70	65	312
Květy	—	1	(1)	—	—	12	14
Maria	100	24	17	36	70	65	312
Method	3 (1)	1	(1)	—	(1)	(1)	8
Museum	115 (1)	57 (1)	54 (1)	25 (1)	113 (1)	55 (1)	425
Národní hospodář	—	—	—	—	1 (1)	—	2
Náš Domov	22 (1)	10 (1)	2 (1)	10 (1)	59	15	122
Nový život	26 (1)	52 (1)	(1)	3 (1)	65 (1)	48	199
Obrana	17 (1)	18 (1)	1 (1)	—	20 (1)	16 (1)	77
Obrana práce	5	—	—	2 (1)	5	—	13
Obzor	70 (1)	7 (1)	(1)	9 (1)	21 (1)	15	127
Obzor národohospodářský	—	—	—	—	(1)	—	1
Osvěta	14 (1)	3 (1)	14 (1)	9 (1)	6 (1)	6	57
Památky archaeologické	1	—	—	—	(1)	1	3
Rádce duchovní	(1)	9 (1)	35	1	7 (1)	23	78
Rajská zahrádka	6	—	6	2	2	4	20
Rozhledy po lidumilství	(1)	(1)	(1)	—	—	(1)	4
Růže dominikánská	34	3	—	1	7	(1)	46
Slovenské Pohľady	(1)	(1)	(1)	—	1 (1)	(1)	6
Světozor	(1)	(1)	(1)	—	1	6	10
Světem letem	2	—	—	4	3	1	10
Škola Božského Srdce Páně	(1)	—	(1)	1	2 (1)	(1)	7
Těsnopisné zábavy	—	—	1	—	—	—	1
Vlasť	32 (1)	46 (1)	39 (1)	20 (1)	27 (1)	37	206
Vychovatel	5 (1)	2	9 (1)	5 (1)	6 (1)	1	32
Z říše vědy a práce	(1)	(1)	—	—	1	(1)	4
Zlatá Praha	—	2	(1)	—	—	—	3
Zájmy dělnictva	—	—	—	—	43	—	43
Živa	(1)	—	—	1	2	(1)	5

*) Číslice v závorkách označují, že odběratelem (členem) jest také jednota.

B. Spisů periodicky vycházejících.

Jméno spisu:	Brno	České Budějovice	Králové Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
Apologie (Vychodil)	83 (1)	11	(1)	2 (1)	15 (1)	74 (1)	190
Besedy slovanské	—	—	(1)	—	—	—	1
Bible zlatá	2	—	—	—	—	—	2
Bibliotheka nauk soc. a pol.	—	—	—	—	3	—	3
Cesta kolem světa (Kořenský)	—	—	2	1	2 (1)	—	6
Čechy	(1)	—	(1)	—	(1)	—	3
Česká kronika (Lacina)	1	—	—	—	3	8	12
Česko-moravská kronika	1	—	1	—	(1)	1	4
Erben, „Kytice“	27	—	1	—	—	5	33
Dějiny nové doby (Kryštůfek)	(1)	16	—	—	2	—	19
Dějiny středověké (Šembera)	(1)	—	1	—	(1)	—	3
Dějiny umění výtvarných (Mádl)	1 (1)	2	—	—	(1)	—	5
Francouzsko-český slovník (Herzer)	3	1	2	1	2	2	11
Historie literatury ruské (Stín)	2	—	—	—	4	2	8
Hrady a zámky	(1)	—	1	—	(1)	(1)	4
Chudým dětem	100	—	—	—	43	—	143
Jiráskovy spisy	23 (1)	—	6	2	3	3	38
Janet, Dějiny politiky	—	—	(1)	—	—	—	1
Katolické obzory básnické	20 (1)	35	1 (1)	—	85	29 (1)	173
Knihovna Rozhledů	—	—	—	—	5	—	5
Kosmákovy spisy	18	—	21	2	26	7	74
Kritická knihovna	—	—	—	—	3	—	3
Kronika práce	—	—	—	—	1 (1)	—	2
Knih. svět. kazatelů (Lacordaire)	28	35	1	2	25	12	103
Kytice z luhů slovanských (Kahlík)	8	—	—	—	—	21	29
Libuše	—	—	2	—	—	22	24
Matice lidu	—	—	1	—	—	—	1
Modrá knihovna	1	10	—	—	—	—	11
Německo-český slovník	2 (1)	—	1	1	4	5	14
Objevy v Palestyně, Assyrii a j. (Vigouroux)	18	11	1 (1)	—	17 (1)	52	101
Ottův naučný slovník	(1)	—	1	1	2 (1)	1	7
Palackého Dějiny	14	—	8	2	32	4	60
Sv. Pavel (Fouard)	1	3	3	—	—	11	18
Sv. Petr	4 (1)	—	2	—	9	4	20
Přítel domoviny	—	—	—	—	4	11	15
Protokol sjezdu litomyšlského	51	—	—	—	—	—	51
Rezkovy dějiny	1	—	1	1	4	1	8
Rusko-český slovník	1	—	(1)	—	—	1 (1)	4
Ruská knihovna	—	—	(1)	—	—	3	4
Sbírka příkladů (Černohour)	2	7	1	—	24	4	38
Sborník světové poesie	—	—	(1)	—	—	—	1
Slova pravdy	68	42	8	18	90	54	280
Slezská kronika	2	—	—	—	4	—	6
Slovník domácího lékařství	2	—	—	—	—	3	5
Slovenské zpěvy	1	—	1	—	(1)	—	3
Světem a přírodou	—	—	1	—	—	2	3
Smilovského spisy	—	—	—	—	1	42	43
Třebízského spisy	26	33	10	5	—	42	116
Vlček: dějiny literatury české	—	—	—	—	3	2	5
Výbor nejlepších spisů poučných	4	—	1	1	3	—	9
Všeobecný slovník právní	—	—	—	—	(1)	—	1
Národopisná výstava česko-slov.	(1)	—	—	—	(1)	1	3
Zábavy večerní	13 (1)	23	1	1	2	—	41
Z říše hvězd	1	—	1	—	4	—	6
Živočišstvo	5	—	—	—	—	—	5
Živočišstvo a rostlinstvo	1	—	2	—	—	3	6

C. Počet členů.

Jméno spolku:	Brno	České Budějovice	Králové Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje	54 (1)	—	37	—	10	—	102
Dědictví sv. Jana	2 (1)	—	37	—	2	—	44
Dědictví sv. Prokopa	20 (1)	1	17	—	—	—	44
Družstva sv. Mohora	(1)	—	—	—	—	—	1
Matice chorvatské	(1)	—	—	—	—	—	1
Matice místecké	—	—	—	—	1	—	1
Matice moravské	14 (1)	—	—	—	4 (1)	—	20
Matice opavské	—	—	—	—	9	52	61
Matice srbské (lužické)	(1)	1	—	—	—	1	3
Matice zábřežské	—	—	—	—	3	—	3
Družstva „Vlasti“	11 (1)	40	14 (1)	3 (1)	—	3	74
Vlasteneckého musejního spolku v Olomouci	(1)	—	—	—	42 (1)	—	44

D. Seznam příspěvků:

		zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.	zl.
a) Matici	letos	250	100	100	—	170	100	720
	celkem	1855	930	1100	—	2475	1300	7660
b) Na jiné účely	církevní	188	27	35	65	292	118	735
	vlastenecké	327	35	70	20	788	135	1375

E. Studium jazyků:

Anglicky	2	—	—	—	2	2	6
chorvatsky	3	—	2	—	2	9	16
francouzsky	11	7	5	—	17	14	54
lužicky	2	—	—	1	2	1	6
maďarsky	—	—	—	—	4	—	4
polsky	29	—	22	1	10	6	68
rusky	—	1	22	4	8	6	41
slovinsky	18	1	1	1	4	1	26
srbsky	—	—	—	—	2	—	2
španělsky	—	—	—	—	1	1	2
švédsky	—	—	—	—	1	—	1
vlašsky	6	1	2	1	8	7	25

K tomu cíli čtou se časopisy:

V Brně: Lužica, Przegląd powzechny, Rimski katolik, Zora, Slovenské Pohľady, Vrhbosna, Niva (ruská), Časopis Maćicy Serbskeje, Protyka, Katholski Posoł, Dom in svet, Slovenec, Glasnik, Slovenski Gospodar, Katolički list, Łécho de la semaine.

V Budějovicích: Dom in svet, Slovenské Pohľady, La Ricreazione, Il Bolletino Salesiano, Gazzetta Letteraria.

V Hradci Králové: Primorski list, Vrhbosna.

V Litoměřicích: Dom in svet, Lužica (2), Serbské Nowiny, Katholski posoł, Missionski posoł, Časopis Maćicy Serbskeje, Rimski katolik.

V Olomouci: Vokrug světa (velkoruský), Zora, Dilo (denník rusínský), Rimski katolik, Slovenské Pohľady, Przegląd powzechny, Etudes religienses.

V Praze: Časopis Maćicy Serbskeje, Lužica, Slovenské Pohľady, Krakus.

F. Počet založených knihoven.

Knihoven založeno:	Brno	České Budějovice	Králové Hradec	Litoměřice	Olomouc	Praha	Celkem
letos	5 (2) [1]	5	3	—	9 (5)	1	23 (7)
celkem	52 (14)	21	46	—	245 (32)	6 (4)	370 (50)
počet svazků v každé knihovně	68—75	60—70	110	—	15—60	60	70
celkem rozdáno svazků	412	318	330	—	625	60	1745

[1]) Závorky označují, kolika knihovnám dány příspěvky.

Svěcení bude udělováno: v Brně subdiakonát 19./VII., diakonát 25./VII., presbyterát 26./VII.; v Českých Budějovicích subd. 30./V., diak. 12./VI., presb. 19./VII.; v Hradci Král. subd. 22./VII., diak. 23./VII., presb. 25./VII.; v Olomouci presb. 5./VII., (subd. a diak. udělen již dříve); v Praze diak. 5./VII., presb. 12./VII.; v Litoměřicích subd. 28./VI., diak. 2./VII., presb. 5./VII.

Ku konkursu na lidové knihovny, vypsanému lit. jedn. Jirsík, můžeme konstatovati velikou účast se strany obecenstva, neboť došlo letos 13 žádostí z diecése i mimo diecési. Obce, pro něž kompetenti knihovny žádaly, jsou: Č. Budějovice (Akadem. spolek „Budivoj“, „Národní Jednota Pošum.“, Česká pokračovací škola), dále Brloh, Horní Stupno, Zárubek (ve Slezsku); Podol u Bělé, sv. Jan u Velešína, kř.-soc. spolek v Kardašově Řečici, Dražice, Vídeň (pro českou řemeslnickou mládež), Duchcov (Česká Beseda), Sv. Máří u Vimperka. Knihoven bylo možno tentokráte založiti Jirsíku 5, a to z vlastních příspěvkův a z několika darů příznivců z diecése: v Českých Budějovicích (pro českou pokr. školu), ve sv. Janě u Velešína, v Horním Stupně, v Podoli u Bělé a ve Vídni (Calasantium, kongregace pro vychování českých učnů).

Zkoušky na bohosl. ústavě v Č. Budějovicích konají se od 1.—11. července, po nichž nastávají bohoslovcům prázdniny, kdežto pastoralistům až po poslední ordinaci 19. července. — V Brně jsou hlavní zkoušky od 1.—25. července, Te Deum 27. července.

OBSAH.

Strana

Beránek H. (Br.): O národnosti literatury 132, 205
Finda Jos. (Br.): Založení biskupství olomouckého a spor o Podivín 262
Hájek V. (L.): *Památce drahého bratra P. Tom. Hájka 80
Kočí Jar. (K.): *O vánocích 27
*Čím srdce naříká 95
*Básníkům! 194
Kolísek K. (Br.): *Předtucha 19
*Hvězda Jitřní 19
*Jen mužným buď! 49
*V nadšení 117
*Pernštýn 204
Kořínek Fr. (L.): *Sestře 36
*Velehradu 36
*Stella matutina 68
*Padání hvězd 68
*Vánoční 94
*Ráno 138
*Vlny duše 147
*Šumavě 214
*Na jaře 214
*Z májových písní 239
Kunte L. (Hr.): Julius Zeyer 171
Kupka Ant. (Br.): O konci světa dle zákonů přírodních 187
Lukášek Jos. (Br.): Mzda 20, 69, 139
Sv. Tomáš a socialní ideje 195
Marvan Meth. (Br.): Zpráva o sjezdu velehradském 37
Bohoslovecký sjezd v Praze 95
Melka Ant. (Bud.): Poslední přátelé Boží (z Gautiera) 114
Eli, Eli 169
Černé chvíle 170
Mokráček (Pr.): *U kříže 261
Rouček Jar. (Pr.): *A budu sám 5
*V nové době 113
*Vladimíru Šťastnému 169
Dr. Rudolf Horský 183
*Těm, kteří mi rozuměli 225
*Večer 253

Strana

Sojka T. (Br.): Galileo Galilei a římská stolice 211, 244
Spáčil Boh. (Řím): Je-li příroda oprávněna řešiti otázky metafysické? . . 1, 60
Theorie o pojmech všeobecných 231
Spisar Al. (Ol.): Společnosti pro ethickou kulturu 28
Svozil Jos. (Ol.): Možno-li ideu cyrillo-methodějskou považovati za ideu našeho národa? 50
Šebestík Fr. (Hr.): *Jen výše! 1
*Ze „Sonetů Krymských“ Adama Mickiewicze 13, 210, 243
*Za noci 64
*Českým pěvcům 64
*Pravý přítel 85
Eduard Jan Nep. Brynych 125
*Mater dolorosa 131
*Výjezd bez návratu 160
*Rybka. Ballada Adama Mickiewicze 181
*Slováček 268
Tenora R. (Br.): Cesta Pia VI. do Vídně 6, 85, 148, 253
Josef Jiří Strossmayer 15
Vladimír Šťastný 66
Fra Giovanni Angelico da fiesole 117
Dr. Fr. Zeibert 226
Emanuel hr. Pötting-Persing 240
Tomášek Al. (Pr.) *Dokonáno! 124
*Když usínám 187
*Mrtvé památce 229
Vaněk Fr. (Br.): *Vzpomínky 59
*V zahradě semináře 170
Čerstvé rovy 215
Literární zprávy 109, 164, 219
Směs 45, 111, 166, 221, 273
Dopisy z našich jednot: z Brna, z Budějovic, z Hradce Král., z Litoměřic, z Olomouce, z Prahy, z Celovce, z Lublaně, ze Lvova, z Mariboru, z Říma a ze Záhřeba 43, 103, 160, 216, 268
Sjezd velehradský 272

Vyobrazení: Dr. František Zeibert. — Josef Jiří Strossmayer. — Vladimír Šťastný. — Eduard Jan Nep. Brynych. — Dr. Rudolf Horský. — Emanuel hrabě Pötting-Persing.